

BK
Per 131

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ

ΙΔΡΥΟΣ ΚΑΙ ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ

ΠΡΟΝΟΙΑ ΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΣΠΥΡΙΔΩΝΟΣ ΒΛΑΧΟΥ

(Κατά τριμηνίαν)

οκτώβριος 1940

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΔΕ ΤΩΝ ΗΠΕΙΡΩΤΩΝ

ΠΕΡΙΚΛΕΟΥΣ ΒΙΖΟΥΚΙΔΟΥ

ΕΝ ΒΕΡΟΛΙΝΩ,

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΥ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΑΛΚΙΒΙΑΔΟΥ ΚΟΝΤΟΠΑΝΟΥ

ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΩΣ

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

ΕΠΙΧΟΡΤΟΥ ΚΟΥΡΙ

ΑΔΑΜΑΝΤΟΥ

ΕΒΡΑΒΕΥΘΗ ΥΠΟ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

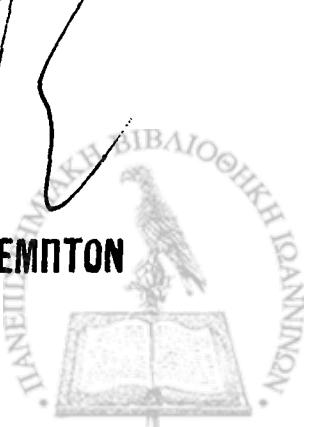

Ι. Ρ.

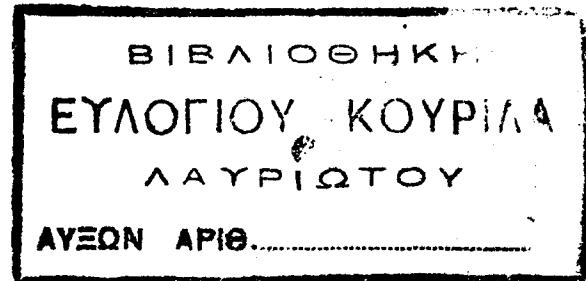
ΕΤΟΣ ΔΕΚΑΤΟΝ ΠΕΜΠΤΟΝ

1940

ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΩΣ
ΕΝ ΤΗ ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΙ

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

ΗΠΕΙΡΟΤΙΚΑ

ΧΡΟΝΙΚΑ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ
ΙΔΡΥΘΕΝ ΚΑΙ ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ
ΠΡΟΝΟΙΑ, ΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΣΠΥΡΙΔΩΝΟΣ ΒΛΑΧΟΥ
(Κατά τριμηνίαν)

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ, ΔΕ ΤΩΝ ΗΠΕΙΡΟΤΩΝ
ΠΕΡΙΚΛΕΟΥΣ ΒΙΖΟΥΚΙΔΟΥ
ΕΝ ΒΕΡΟΛΙΝΩ,
ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΥ
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΑΛΚΙΒΙΑΔΟΥ ΚΟΝΤΟΠΑΝΟΥ
ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

ΕΥΔΟΤΟΥ ΚΟΥΦ
ΑΛΥΡΙΩΤΟΥ

ΑΙΓΑΙΟΝ ΛΑΙΟ

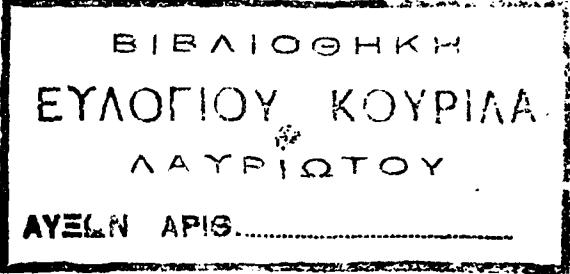
ΕΒΡΑΒΕΥΘΗ ΥΠΟ ΤΗΣ ΆΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ
ΕΝ ΤΗ, ΙΕΡΑ, ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΙ

ΕΤΟΣ ΔΕΚΑΤΟΝ ΠΕΜΠΤΟΝ
1940

ΤΟ EN BENETIA KRATIKON ARΧEION

ΥΠΟ
Κ. Δ. ΜΕΡΤΖΙΟΥ

Α'. ΠΕΡΙ ΚΟΣΜΑ ΤΟΥ ΑΙΤΩΛΟΥ

Ο ἔγκριτος φιλόλογος κ. "Αγγ. Ν. Παπακώστας ἐδημοσίευσεν εἰς τὸν 13ον τόμον τῶν «Ἡπειρωτικῶν Χρονικῶν» πλήρη βιβλιογραφίαν περὶ τοῦ Ἱερομάρτυρος καὶ Ἐθναποστόλου Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ, ἦν θεωρεῖ ὡς ἀπαρχὴν προσεχοῦς ἐργασίας του ἐπὶ τοῦ ἴδιου θέματος.

Λίαν ἐπικαίρως, δῆμεν, ἡ ἀρχειοδιφική μας σκαπάνη ἔφερεν εἰς φῶς τά, ἐν τῷ Ἀρχείῳ τῆς Βενετίας,—τοῦ ἀκενώτου αὐτοῦ θησαυροῦ τῆς νεωτέρας ἡμῶν ἰστορίας—περιεχόμενα πρώτης τάξεως στοιχεῖα, ἥτοι ἐκθέσεις συγχρόνων ἐλθόντων εἰς ἐπαφὴν μὲ τὸν Ἱερομάρτυρα, ἔγγραφα Ἐνετῶν Διοικητῶν συνδιαλεχθέντων μετ' αὐτοῦ κ.ἄ.

Τὰ στοιχεῖα ταῦτα—ἀπηλλαγμένα ἀπὸ τὰς παραφυάδας ἕκείνας, μὲ τὰς ὅποιας ἡ γόνιμος λαϊκὴ φαντασία περιβάλλει τὰς παλαιὰς παραδόσεις—εἶναι ζωντανὰ μνημεῖα τῆς ἐθνικῆς δράσεως τοῦ ἀειμνήστου Ἱεραποστόλου καί, ὡς τοιαῦτα, λίαν πολύτιμα διὰ τοὺς ἀσχοληθησομένους μὲ τὴν βιογραφίαν του.

Ίδοù ταῦτα :

1) Ἀρχεῖον τοῦ Γενικοῦ κατὰ θάλασσαν Προβλεπτοῦ τοῦ ἐδρεύοντος ἐν Κερκύρᾳ.¹

Χαρτοφύλαξ 128/1031.

Ἐξ Ἁγίας Μαύρας τῇ 2 Μαΐου 1779 (ν. ἡ.).

Ο ἔκτακτος Προβλεπτὴς Ἅγ. Μαύρας πρὸς τὸν Γενικὸν ἐν Κερκύρᾳ.
 «... ἀπὸ τὰς προγενεστέρας μου 26 λήξαντος² ἐπληροφορήθη ἡ Ὑμετέρα Ἐξοχότης τὴν ἐπάνοδον τοῦ γνωστοῦ Καλογήρου Κοσμᾶ εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ Λούρου, πλησίον τῆς πόλεως Πρεβέζης, ὡς καὶ τὰ περὶ τῆς προ-

1) Provveditor General da Mar, Busta 128/1031.

2) Δὲν ἀνευρέθησαν εἰς τὸν φάκελλον.

στασίας, τὴν δποίαν ἐπεδαψίλευσεν εἰς τὸν Ἰδιον δ Κεχαγιᾶς Ὁσμὰν Ἀγῆς δπως περάσῃ ἐντὸς τῶν συνόρων μας, ώς καὶ περὶ τῶν μέτρων, τέλος, τὰ δποῖα ἔλαβον ἐσπευσμένως ἵνα ἀποσοβήσω μεγαλύτερον κακόν. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον εἶχον ἀποστείλη ἔκει καὶ τὸν ἐν Πρεβέζῃ Προβλεπτήν¹ καὶ οὗτο χατώρθωσα ὥστε νὰ ἀπαγορευθῇ εἰς τὸν Καλόγηρον μεγαλυτέρα προσέγγισις πρὸς τὸ ἔδαφός μας καὶ ἐπέτυχον ἐπίσης ὅστε νὰ ἀπομακρυθῇ ἀπὸ ἔκει καὶ νὰ μεταβῇ ἄλλαχον μαζὲ μὲ τὴν πολυάριθμον ἀκολουθίαν του. Εἶναι ἀληθῶς ἀξιον πολλῆς προσοχῆς ὅτι καὶ βαθμοφόροι Τοῦρχοι τοῦ παρέχουν τώρα τὴν προστασίαν των. Ὁ καθολές ἀπὸ αὐτοὺς ἐπιζητεῖ τὴν παρουσίαν τοῦ ιερωμένου εἰς τὰ χωριὰ δπου ἔχουν τὰ φέουδά των, διδύτι οὗτος παρακινεῖ τοὺς Ἑλληνας νὰ φέρωνται νομοταγῶς καὶ νὰ πληρώνονται δικαιώματα εἰς τοὺς φεουδάρχας των...».

2) Ἀντίγραφον ἐπιστολῆς τοῦ ἐν Λευκάδι Προβλεπτοῦ τῆς Ἐνετίας πρὸς τὸν ἐν Κερκύρᾳ Γενικὸν Προβλεπτήν:

Άγια Μαύρα, τῇ 7 Μαΐου 1779 (ν. ἡ.).

«... Μὲ τὰς προγενεσιέρας ἐπιστολάς μου εἶχον διαφέρει εἰς τὴν Ὅμετέραν Ἐξοχότητα τὴν νέαν ἀπομάκρυνσιν, ἀπὸ τὰ σύνορά μας τῆς Πρεβέζης, τοῦ γνωστοῦ Καλογήρου Κοσμᾶ. Χθὲς δὲ τὸ βράδυ ἐνεφανίσθη ἐνώπιόν μου δ γνωστὸς Δημήτριος Μαμωνᾶς ἵνα μοὶ ἀνακοινώσῃ διε ἐπὶ τέλους κατώρθωσε νὰ συναντήσῃ τὸν Καλόγηρον, καίτοι εἶχε δημιουργηθῆ κάποια ὑποψία διὰ τὸ πρόσωπον τοῦ Μαμωνᾶ, παρὰ τῷ Καλογήρῳ. Ἀλλ' ὁ Μαμωνᾶς διὰ τῆς ὁξείδερκείας καὶ τῆς δεξιότητός του προσεκτήσατο τὴν συμπάθειάν του καὶ ἐπέτυχε νὰ συνομιλήσῃ μετὰ τοῦ Ἰδίου, μάλιστα κατὰ τὴν νύκτα δπότε τὸ πολυαριθμότατον αὐτοῦ ἀκροατήριον, διεσκορπισμένον διὰ τὸ δάσος, διενυκτέρευε. Ὁ Μαμωνᾶς παρέμεινε συνομιλῶν ἐπὶ πολλὰς ὥρας μετὰ τοῦ Καλογήρου, ώς ἡ Ὅμετέρα Ἐξοχότης θὰ Ἰδῃ ἀπὸ τὴν ἐπισυναπτομένην ἔκθεσίν του, τὴν δποίαν συνέτιξε καί μοι ἐνεχείρισεν.

«Ἡ ἐντύπωσις, ἦν ἀπεκόμισεν δ Μαμωνᾶς² διὰ τὸν Καλόγηρον, εἶναι διε οὗτος εἶναι δξυνούσιατος, ἔμπλεως μεγάλων ἰδεῶν καὶ ἔχει ἀξιοθαύμαστον τρόπον δπως εἰσδύῃ εἰς τὴν ψυχὴν οἴουδήποτε καὶ εἰς τοιοῦτον βαθμόν, ὅστε δὲν ὑπάρχει τι τὸ δποῖον νὰ ἐκφράσῃ ἢ νὰ προτείνῃ δ Ἰδιος καὶ τὸ δποῖον νὰ μὴ γίνῃ ἀμέσως ἀποδεκτὸν καὶ μετὰ τοῦ ἐπιβαλλομένου σεβασμοῦ παρὰ τῆς ὀλότητος, ἥτις καὶ τὸ ἔκτελεῖ μὲ τὴν πλέον ἐφικτήν ἀκριβειαν, διε δὲ ἐπὶ πλέον δ ἀριθμὸς τῶν ἀτόμων, τὰ δποῖα πανταχόθεν συρ-

1) Ἡ Πρέβεζα ὑπήγετο διοικητικῶς εἰς τὴν Λευκάδα.

2) Ὁ κόμης Δημήτριος Μαμωνᾶς, ώς ὑναφέρουν ἀλλα ἔγγραφα, ἦτο Κερκύρας.

ρέουν, ἵνα τὸν ἔδουν, εἶναι καταπληκτικός, ὡς ἐπίσης καὶ δ ἀριθμὸς τῶν ἀκολουθούντων αὐτὸν εἰς τὴν περιοδείαν ἀνὰ τὰς διαφόρους κοινότητας.

«Τελευταίως δὲ Καλόγηρος οὗτος ὑπέβαλεν εἰς τοὺς πολυαρίθμους ἀκροατάς του—ἐν φενέρισκετο ἀκόμη εἰς τὰς θέσεις Φλάμπουρα καὶ Μιαρομανδύλι, ἀπεχούσας δίωρον ἀπὸ τὰ τῆς Πρεβέζης σύνορά μας—τὴν πρότασιν περὶ ἴδρυσεως μιᾶς Σχολῆς ὅπου νὰ διδάσκωνται τὰ γράμματα εἰς τὰ παιδιὰ τῶν πτωχῶν οἰκογενειῶν καὶ τοσοῦτον ἐνεθουσίασσε μὲ τὴν εὐγλωττίαν του τὸ ἀκροατήριον, ὥστε ἐντὸς βραχυτάτου διαστήματος κατώρθωσε νὰ συλλέξῃ περὶ τὰς δέκα χιλιάδας γροσίων εἰς μετρητά, εἰς πράγματα καὶ ἀσημικά, τὰ δποῖα ἔφερον μαζί των οἵ ἀκροαταί του, ἀμφοτέρων τῶν φύλων. Τοῦτον ἀντὸν ἔπραξεν, ὡς πληροφοροῦμαι, καὶ εἰς ἄλλα μέρη διὰ τὸν αὐτὸν φιλανθρωπικὸν σκοπόν. Ἐφθασε μάλιστα μέχρι τοῦ σημείου ὃστε νὰ κάμη καὶ Τούρκους βαθμοφόρους νὰ συνεισφέρουν τὸν ὁβιολόν των ὑπὲρ τῶν ἀγαθοφργῶν τούτων ἴδρυμάτων.

«Πληροφοροῦμαι ἐπίσης ἐξ ἀσφαλοῦς πηγῆς διε τὸ αντὸς ἰερωμένος αἰδοποίησε καὶ τοὺς κατοίκους τοῦ διαμερίσματος τῆς Πρεβέζης νὰ μὴ πηγαίνῃ κανεὶς νὰ παρακολουθῇ τὴν λειτουργίαν καὶ τὰς ἄλλας θρησκευτικὰς τελετὰς εἰς ἔκείνας τὰς ἐνορίας, αἱ δποῖαι δὲν συνεσωματώθησαν εἰς Ἀδελφότητα, ἐν φέτεν εὑρίσκονται οἱ περισσότεροι ἐφημέριοι ἀνήκοντες εἰς διάφορον τιμικόν (;) (Rubrica). Καὶ τοῦτο ὑποτίθεται διε τὸ ἔκαμεν ὡς μίαν ἀκδίκησιν κατὰ τῶν ἰερωμένων τῶν ἐνορίων τούτων, οἱ δποῖοι δὲν ἔσπευσαν νὰ πηγαίνουν νὰ τὸν ἔδουν καὶ νὰ τοῦ ὑποβάλουν τὰ σέβη των, ἐξαιρέσει τοῦ ἐνορίου τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Ἀγίου Ἡλία, δστις, μεταβάς πρὸς συνάντησίν του, τῷ ἐνεχείρισε 300 Γρόσια καὶ ἡδη ζητεῖ οὗτος καὶ ἄλλαι χοήματα—κατόπιν τῆς προτροπῆς τοῦ Καλογήρου Κοσμᾶ—ἀπὸ τὰ μέλη τῆς Ἀδελφότητος τῆς Ἐκκλησίας ταύτης, ἐν φ δὲν ὑπάρχει καμμία περὶ τοῦ ζητήματος Κυβερνητικὴ διαταγῆ.

«Ἐν τοσούτῳ—μέχρις δτον λάβω τὰς Ὅμετέρας δδηγίας—θεωρῶ σκόπιμον νὰ ἐκδώσω μίαν διαταγὴν ἀπαγορεύουσαν κάθε αὐθαίρετον συγκρότησιν Ἀδελφοτήτων . . .».

3) Ἀντίγραφον ἐκθέσεως τοῦ Δημητρίου Μιαμωνᾶ πρὸς τὸν Ἐκτακτὸν Προβλεπτὴν τῆς Λευκά ος (Ἀγιας Μιαύοις) εὐγενῆ κύριον Μοροζίνι, ἡ 26 Ἀπριλίου 1779 (π. ἡ.).

«Διαταχθεὶς παρ τῆς Ὅμετέρας Ἐξοχότητος νὰ ὑποβάλω ἐγγράφως δ, τι ἔλιθιν τὴν τιμὴν νὰ ἐκθέσω προφυρικῶς ὡς πρὸς τὴν μετάβασιν μου παρ τῷ γνωστῷ Καλογήρῳ Κοσμῷ, δὲ, ἔλειψα νὰ το κάμω ἀμέσως καὶ ἡδη ἐκθέτω ταπεινῶς δ, τι ἡδυνήθην να ἐξακριβώσω κατὰ τὴν ἐπίσκεψίν μου ταύτην.

«Τὴν παρελθοῦσαν Πέμπτην, 18 τρέχοντος (παλαιὰ ἡμερομηνία) ἀπεφάσισα νὰ διαχωρήσω πρὸς συνάντησιν τοῦ Καλογήρου. Καίτοι οὗτος ἦτο ἥδη προκατειλημμένος ἐναντίον μου, ἐν τούτοις ἐπῆρα θάρρος καὶ ὅλος ἀτάραχος ἔφθασα εἰς τὸ μέρος ὃπου ηὗρίσκετο, περὶ τὴν 23ην ὥραν, τὴν στιγμὴν ἀκριβῶς ποὺ ἐκήρυττεν, εἰς τὸν τόπον τὸν λεγόμενον Μαῦρο Μανδύλι, σίχον δ' ἐγὼ ὡς συνοδοὺς ἔνα ιερωμένον ἐκ Πρεβέζης καὶ ἔνα Ἀρματωλόν, δόπλους ἀμφοτέρους.

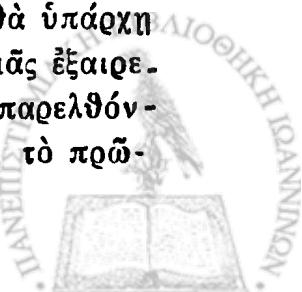
«Κατὰ τὴν μίαν τῆς νυκτὸς τοῦ ἔκαμα γνωστὴν τὴν ἄφιξίν μου, ὡς καὶ τὴν ἐπιθυμίαν καὶ τὴν ἀφοσίωσιν ποὺ ἡσθανόμην νὰ τῷ ὑποβάλω τὰ σεβάσματά μου.

«Μὲ ἐδέχθη μὲ περισσὴν εὐμένειαν ἐντὸς τῆς καλύβης ὃπου διέμενε καὶ μοῦ προσέφερε γλυκὰ καὶ Ροζόλιο καὶ μὲ μετεχειρίσθη εὐγενέστατα. Συνωμιλήσαμεν εἴτα ἐπὶ δύο ὥρας καὶ ἡ συνομιλία ἐπανελήφθη καὶ τὴν τελευταίαν βραδυὰν τῆς ἀναχωρήσεώς μου, ὅτε, κατ' ἐπανάληψιν, μὲ παρεκάλεσε νὰ διαβιβάσω εἰς τὸν Ἐξοχώτατον Γενικὸν Προβλεπτὴν τοὺς φιλικούς του χαιρετισμούς. Ἐπὶ πλέον δὲ εἰς δύο συνεχῆ κηρύγματα εὗρεν ἀφορμὴν νὰ ἐκφράσῃ ἐπαίνους καὶ νὰ εὐλογήσῃ τὸ ὄνομα τῆς Αὐτοῦ Ἐξοχότηος. Τὸ ἕδιο βράδυ τῆς ἀφίξεώς μου μοὶ ἔξησφάλισε κρεβάτι καὶ φαγητόν, διατάξας τὸν διάκονόν του νὰ παραμένῃ πλησίον μου, ἵνα μὴ μοῦ λείψῃ τίποτε τὸ ἀναγκαῖον.

«Τὰ κηρύγματά του δὲν ἔχουν ἄλλο θέμα εἰ μὴ νὰ προτρέπουν τὸν λαὸν εἰς τὸ νὰ εὐεργετῇ τὰς Ἐκκλησίας καὶ νὰ ἰδρύῃ εἰς ὅλα τὰ χωριὰ σχολεῖα διὰ τὰ παιδιά, ὅπως ἔγινε μὲ τὴν Πρέβεζαν, διὰ τὴν Σχολὴν τῆς ὃποίας συνέλεξεν εἰς διάστημα τριῶν ἡμερῶν περὶ τὰς 10 χιλ. γρόσια. Ἐπὶ πλέον δὲ τοῦ ποσοῦ τούτου ἐσύναξε καὶ ἄλλα δι' ἄλλα Σχολεῖα.

«Ἐπὶ τρία κατὰ συνέχειαν βράδυα ὡμιλήσαμεν παρὰ πολὺ μὲ τὸν ἕδιον Κοσμᾶν, περιπατοῦντες μόνοι, εἰς ἀπόστασιν ἀπὸ τὸν λαόν, ποὺ ἀνεπαύετο κατὰ τὰς νυκτερινὰς ἐκείνας ὥρας. Τὸ ἐσπέρας τοῦ Σαββάτου πρὸς τὴν Κυριακήν, ἥτοι τὴν 20ὴν τρέχοντος, ὑπελόγισα ὅτι ἡσαν τούλαχιστον 6000 τὰ ἄτομα τῆς ἀκολουθίας του. Ἡ προσταγὴ του εἶναι ἐπιβλητικὴ εἰς ὅλους καὶ οἰανδήποτε πρότασιν καὶ ἀν κάμη ἐκτελεῖται παρευθύς· πράγματα δηλαδὴ ποὺ προκαλοῦν κατάπληξιν.

«Τὸν συνοδεύουν καὶ πέντε ἔμποροι ἔνοι, οἵ δποῖοι πωλοῦν κηρί, καλύμματα μάλλινα κεφαλῆς λευκά, ἐκκλησιαστικὰ βιβλία καὶ κομβολόγια καὶ γίνεται μεγάλη κατανάλωσις τούτων μεταξὺ τοῦ λαοῦ, διότι ἔτσι διατάσσει καὶ εὐλογεῖ ὁ Κοσμᾶς. Ἐκ τοῦ κέρδους τὸ 1)3 τὸ παίρνουν οἱ ἔμποροι καὶ ἔχω τὴν γνώμην ὅτι μεταξὺ τῶν ἔμπορων καὶ τοῦ Κοσμᾶ θὰ ὑπάρχῃ κάποια συνεννόησις. Οἱ λόγοι του εἶναι ἐκτάκτως πολιτικοὶ καὶ μιᾶς ἔξαιρετικῆς τέχνης. Τὰ κηρύγματα εἶναι πολὺ διαφορετικὰ ἀπὸ τὰ τῶν παρελθόντων ἐτῶν, διότι ἐγὼ τὸν ἥκουσα ἐπὶ τρεῖς φοράς εἰς τὰ Γιάννινα, τὸ πρῶ-

τὸν ἔτος τῆς ἀφίξεώς του ἔκει. Τώρα εἰς τὰ κηρύγματά του ἀναφέρει μόνον κανὲν χωρίον τοῦ Εὐαγγελίου καὶ εἴτα πραγματεύεται περιστατικὰ διάφορα καὶ παροιμίας, ἐνδιατρίβων εἰδικῶς ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιῶν, τῶν Σχολῶν καὶ τῶν κερδῶν τῶν ἐμπόρων.

«Ἐχει ἀναμφιβόλως μέγα τάλαντον καὶ μεγίστην παιδείαν καὶ ζῆι μὲ μεγάλας στερήσεις. Ἀπέναντί μου μετεχειρίσθη κάθε εὐγενῆ τρόπον καὶ μάλιστα δημοσίᾳ, ἐνώπιον τοῦ πλήθους, ὃπου ὑπῆρχε καὶ ἀρκετὸς ἀριθμὸς Πρεβεζάνων, μὲ παρεκάλεσε νὰ τὸν ἐνθυμοῦμαι· καθ' ὃν χρόνον δὲ εὑρίσκετο ἐπὶ τοῦ ἄμβωνος καὶ ἐκήρυττε, μοὶ ἐδώρησεν ἐν κομβολόγιον.

«Τώρα μετέβη εἰς τὸ Μαργαρίτι καὶ τὴν Πάργαν, προσκληθεὶς δι' ἐπανειλημμένων ἐπιστολῶν ἀπὸ τὸν Σουλεϊμᾶν Ἀγᾶν.

«Ἡδη ἀπὸ τὸν Τοῦρκον Ἀγᾶν τοῦ Λούρου ἐπληροφορήθη ἡ 'Υμετέρα Ἐξοχότης, πόσον ὁ ἰερωμένος αὐτὸς τὸν ἐβοήθησε δι' ἐπιστολῶν καὶ δι' ἐνεργειῶν του, διότι ὁ Τοῦρκος τοῦ ὑπεσχέθη νὰ τοῦ δώσῃ 50 γρόσια ὑπὲρ τῆς ἐν τῷ Λούρῳ ἐγκαθιδρυθείσης Σχολῆς.

«Ἡ πρόθεσίς του καὶ ἡ ἐπιθυμία τοῦ Καλογῆρου τούτου, Ἐξοχώτατε Προβλεπτά, εἶναι, μόλις ἐπανέλθῃ ἀπὸ τὸ Μαργαρίτι καὶ τὸ Σοῦλι, νὰ ἔλθῃ καὶ πάλιν εἰς τὰ μέρη αὐτὰ καὶ βιάζεται νὰ περάσῃ ἐντὸς τοῦ διαμερίσματος τῆς Πρεβέζης, τοῦ διατελοῦντος ὑπὸ τὴν 'Υμετ. Κυριαρχίαν, καὶ διὰ τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Πλαγιᾶς νὰ διαπεραιωθῇ εἰς τὴν Λευκάδα καὶ Κεφαλληνίαν. Καί, καθὼς ἦκουσα, ἔχει ἀπόφασιν ὅριστικὴν καὶ ἀμετάκλητον νὰ ἐπιχειρήσῃ τὴν ὡς ἀνω μετάβασιν καὶ ἐπὶ θυσίᾳ ἀκόμη τῆς ζωῆς του.

«Ποῖος τέλος εἶναι ὁ σκοπός του, ποία ἡ ἀποστολή του, δὲν εἶναι εὔκολον νὰ ἔξαχριβώσῃ κανείς. Ἐγὼ θὰ παρακολουθήσω προσεκτικὰ τὰς κινήσεις του καὶ θὰ περιποιοῦμαι τὰ φιλικῶς διακείμενα πρὸς αὐτὸν ἄτομα. Ἐν τῷ μεταξὺ ἀναμένω τὰς 'Υμετέρας ὅδηγίας πῶς δέον νὰ συμπεριφερθῶ καὶ θὰ είμαι πάντοτε πειθήνιος εἰς τὰς προσταγὰς 'Υμῶν».

4) Ὁ Διοικητὴς Πάργας πρὸς τὸν Γεν. Προβλεπτὴν γράφει ὑπὸ χρονολογίαν 30 Ἀπριλίου 1779 (π. ἥ.) ἡμέρᾳ Τρίτῃ.

«Ἄμα ὡς ἐπληροφορήθην ὅτι θὰ ἔφθανε σήμερον ἐδῶ ὁ Καλόγηρος Κοσμᾶς, τοῦ ἔστειλα εἰς τὸ Φανάρι, ὃπου ηὗρίσκετο, ἔμπιστον πρόσωπον κομίζον ἐπιστολὴν τῶν ἐνταῦθα συνδίκων,¹ οἵ δποῖοι τοῦ συνίστων νὰ ἔλθῃ μὲ ὀλίγην ἀκολουθίαν, διότι ἦτο ἀνωφελῆς ἡ παρουσία περισσοτέρων ὀπαδῶν καὶ ὅτι ἦτο ἡ ἐπιθυμία μου νὰ μὴ παραμείνῃ ἐνταῦθα πλέον τῆς μιᾶς ἡμέρας.

1) Συνδίκους ὧνόμαζον οἱ 'Ενετοὶ τοὺς Συμβούλους καὶ προϊσταμένους τῶν ὑπὸ τὴν κατοχήν των πόλεων, αἵτινες είχον ποιάν τινα αὐτοδιοίκησιν.

«Πράγματι οὗτος ἐνεφανίσθη σήμερον τὸ πρωΐ, περὶ ὥραν 15ην, ἀκολουθούμενος ἀπὸ 60 μόνον ἀνδρας, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν μέγιστον ἀριθμὸν ποὺ εἶχεν εἰς τὸ Φανάρι. Ἐκ τῶν 60 οἱ περισσότεροι ήσαν ἀπὸ τὰ χωριά. ὅπερ δὲ τὸν ἀριθμοῦ γυναικῶν, ἐν αἷς ήσαν ἀρχεταὶ ἐξ Ἀγιᾶς· οἱ Ἀγιῶται ἐπῆγαν πρὸς συνάντησίν του ἔνοπλοι, ὡς καὶ οἱ Μαργαριτιώται· μερικοὶ δὲ ἄλλοι ήσαν ἀσπόλοι καὶ ἔφερον ὡς διαχριτικὸν σημεῖον τὸν ἀσπρὸν σκοῦφον εἰς τὸ κεφάλι, εἰς δὲ τὸν λαιμὸν κομβολόγι, ἐξ οὗ ἐκρέματο σταυρός.

«Ἄμα ὡς ἐπλησίασεν εἰς τὸ προάστειον, ἤρχισαν νὰ σημαίνουν δλοι οἱ κώδωνες τῶν ἐκκλησιῶν τῶν ἑκτὸς καὶ ἐντὸς τοῦ Φρουρίου εὑρισκομένων, καὶ ἐξῆλθον πρὸς προϋπάντησίν του οἱ ιερεῖς συνοδευόμενοι ἀπὸ πλῆθος λαοῦ, ἢτοι ἀνδρες, γυναικες καὶ παιδιά.

«Ο Καλόγηρος ἐστάθμευσεν ἐκεῖνεν τοῦ προαστείου ὑπὸ τοὺς πυκνοὺς ἔλαιωνας, καθόσον τοῦ εἶχα διαμηνύσει ὅτι δὲν ἐπεθύμουν νὰ ἔλιθῃ ἐντὸς τῆς πολίχνης. Ἀντελήφθην ὅτι οἱ κάτοικοι ήσαν χωρισμένοι μεταξύ των φυλῶν πρὸς τὸν ιερωμένον τοῦτον. Δὲν παρετηρήθη ὁ ἐνθουσιασμὸς ἐκεῖνος ποὺ—

“Ο ιερωμένος Κοσμᾶς ἔχει μαζύ του ἄλλους ἐξ Καλογήρους, μεταξὺ τῶν ὅποιων εἶναι καὶ δύο ἀδελφοὶ τῆς οἰκογενείας Σβιοράνου ἐκ Κεφαλληνίας.

«Αφοῦ δὲ ἀνεπαύθη εἰς ἐκεῖνο τὸ μέρος ἐντὸς μικρᾶς καλύβης χωρούσης μόλις καὶ μετὰ βίας αὐτόν, ἤρχισε τὴν 20ην ὥραν νὰ κάμη δημοσίᾳ λόγονς καὶ εἴτα μακρότατα κηρύγματα ἐπὶ ἐνὸς φορητοῦ ἀμβωνος, ἔχων ἐνώπιόν του πολυπληθὲς ἀκροατήριον. Εἰς τοὺς λόγους τούτους συνέστησε τὴν ἀφοσίωσιν πρὸς τὸν Πρίγκηπα, τὴν τακτικὴν πληρωμὴν τῶν νενομισμένων φόρων, ἐδήλωσεν ὅτι οἱ κάτοικοι ἐδῶ εἶναι μεταξὺ τῶν εὐτυχεστέρων ὑπόκοων, διότι εἶνε ὑπὸ τὴν Γαληνοτάτην Δημοκρατίαν, συνέστησε νὰ μὴ χειροτονῶνται ιερεῖς πρὸιν φθάσουν τὸ 25ον ἔτος τῆς ἡλικίας καὶ ἐκμάθουν τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα, νὰ μὴ θάπτουν τοὺς νεκροὺς πρὸ τῆς παρελεύσεως 24 ὥρων, νὰ ἐλεοῦν τοὺς πτωχούς, νὰ ἀφήσουν τὰς μεταξὺ των ἐχθρότητας, τὰς ἐνέδρας καὶ τὰς κλοπὰς καὶ τέλος προέτεινε τὴν ἴδρυσιν Σχολῆς Ἐλληνικῶν Γραμμάτων, ὑπὲρ τῆς ὅποιας οἱ κάτοικοι προσέφερον ἀμέσως διάφορα χρηματικὰ ποσά καί, ἐνῷ ἀντιπαρήρχοντο πλησίον του ἵνα δώσουν τὰ χρήματα, τοῖς ἐδιδε τὴν εὐχὴν καὶ ηὐλόγει αὐτοὺς καὶ δλους τοὺς παρισταμένους μὲ ζωηρὰν φωνήν. Εἰς αὐτὸν καὶ τοὺς ὅπαδούς του ἐδόθη ἐλαχίστη τροφὴ συναχθεῖσα ἀπὸ ἐλεημοσύνην.

«Μοῦ διεμήνυσε νὰ τῷ ἐπιτρέψω νὰ εἰπέλιθη μόνος αὐτὸς εἰς τὸ Φρούριον ἵνα μεταβῇ καὶ προσευχηθῇ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἀειπαρθένου Μαρίας τῆς Ὁδηγητρίας, ἀλλὰ τοῦ τὸ ἡροήθην διὰ λόγους, τοὺς ὅποιους καὶ ὃ ίδιος ἀνεγνώρισεν ὡς δικαιολογημένους. Ὅπερ σχέδη ὅτι θὰ φύγῃ αὔριον τὸ διπόγευμα διὰ τὴν Ἀγιάν δπου τὸν περιμένουν. Κατὰ τὴν ἀφίξιν τούτων ὅλα τὰ κατάλληλα προφυλακτικὰ μέτρα, ὡς ἀνέφερα ἡδη εἰς τὴν

Ὑμετέραν Ἐξοχότητα μὲ τὴν χθεσινήν μου ἐπιστολήν. Τὸ αὐτὸ δὲ ἐπαναληφθῆ καὶ κατὰ τὴν ἀναχώρησίν του, ὡς καὶ ὅταν, ἐπιστρέψων εἰς Ἀγιᾶς διὰ τὸ Φανάρι, θελήσῃ τυχὸν νὰ ἀναπαυθῇ ἔδῶ».

5) Ἐγγραφον ἀρ. 124 τῆς 19 Μαΐου 1779 (ν. ἡ.). Κέρκυρα.

Ο Γεν. Προβλεπτής πρὸς τὸν Γαληνότατον Πρίγκηπα—Βενετίαν.
«Ἐνας κάποιος Καλόγηρος, ὁνδματι Κοσμᾶς, διάσημος ἴεροκήρυξ καθ' ἀπασαν τὴν γειτονικὴν Ὁδωμανικὴν ἥπειρον, δστις ἥρεσκετο νὰ ἐπισκέπτεται διὰς τὰς πόλεις καθὼς καὶ τὰ πολυαριθμότερα χωρία, κηρύσσων τὸν σταυρὸν καὶ διανέμων εἰκόνας εἰρήνης, εἶχεν ἀποφασίσει πρὸ δύο ἑτῶν νὰ εἰσέλθῃ, χωρὶς καμμίαν προηγουμένην ἄδειαν, εἰς τὴν ἐπικράτειαν τῆς Ὑμετέρας Γαληνότητος καὶ νὰ ἐπισκεφθῇ τὰς νήσους τῆς Κεφαλληνίας καὶ τῆς Ζακύνθου, διὰ κανένα ἄλλον σκοπόν, ὡς ὁ ἕδιος ἔλεγεν, εἰμὴ ἵνα διαδώσῃ τὸν Εὐαγγελικὸν σπόρον. Τὰ τῆς ἐπισκέψεώς του εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα—τῆς γενομένης πρὸ διετίας—δὲν κρίνω εὐλογὸν νὰ ἀναφέρω, ἵνα μὴ καταστῶ ὑπερβολικὰ φροτικὸς εἰς τὴν Ὑμετέραν Ἐξοχότητα.

«Ἄφοι ἐπεσκέφθῃ τὰς νήσους ἐκείνας, τοῦ ἐκάπνισε τοῦ ἕδίου, χωρὶς προηγουμένως νὰ εἰδοποιήσῃ κανένα, νὰ ἐπισκεφθῇ καὶ τὴν Κέρκυραν. Οὐτος ἡκολουθεῖτο ἀπὸ μέγαν ἀριθμὸν ἀνθρώπων ἐκ τῶν γειτονικῶν ἥπειρων πληθυσμῶν, οἵ ὅποιοι, ἔξαιρετικὸν ἐπιδεικνύοντες πρὸς αὐτὸν σέβας, τὸν θεώρουν ὡς Προφήτην. Θεωρήσας τὸ γαγονὸς τοῦτο ὡς δινυπόφορον, μὲ τὴν πρόφασιν νὰ τὸν ἕδω, τὸν ἔφερα ἐνώπιόν μου, δπως ἔξακριβώσω ἔγδῳ ὁ ἕδιος τὴν ποιότητα τοῦ ὑποκειμένου τούτου καὶ τοὺς σκοπούς του. Μὴ δυνηθεὶς νὰ ἀνακαλύψω τίποτε τὸ ἀκριβές, ἔκρινα, οὐδὲν ἡτον, σκόπιμον, νὰ τὸν θέσω ὑπὸ καλὴν ἐπιτήρησιν καὶ φρουράν, ἵνα μὴ μείνῃ εἰς τὴν πειστικὴν του εὐγλωττίαν κανὲν ἔδαφος δπως ἐπιδειχθῇ. Καὶ εἴτα, ἐν καιρῷ νυκτὸς, τὸν ἀπεμάκρυνα ἀπὸ τὴν πόλιν ταύτην καὶ ὑπὸ δσφαλῆ συνοδείαν τὸν μετέφερα εἰς τὴν πολίχνην τῶν Ἀγίων Σαράντα, κτιμένην ἀντικρὺ τῆς νήσου ταύτης.

«Ἄφοι κατέστησα ἐνήμερον τῆς συμπεριφορᾶς μου ταύτης τὴν βνταῦθα Ἐκκλησιαστικὴν Ἀρχήν, προτιμέμενος νὰ ἔξακολουθήσω τὴν περαιτέρω ἐπιτήρησιν τοῦ Καλογήρου τούτου, ἀπέστειλα εἰς τὴν ἀντίπεραν Ἕηρὰν πρόσωπον ἔμπιστον, τὸ δποῖον ἔχει ἐντολὴν νὰ τὸν πλησιάσῃ καὶ νὰ συνδεθῇ μαζὶ του, ἵνα κατορθώσῃ νὰ ἀνακαλύψῃ τὰς προθέσεις ἐνὸς ἀνδρός, ὁ δποῖος, καίτοι φαινομενικῶς εἶναι τόσον ἥρεμος, ἐν τούτοις, ἐν τῇ πραγματικότητι εἶναι πειστικότατος εἰς τὰς δμιλίας του καὶ φές ἐκ τούτου κατώρθωνε τὰ προσελκύση πάντοτε διλόγυρδα του πολλὰς χιλιάδας ἀτόμων . . . ».

Ἐπισυνάπτεται ἀπόσπασμα κηρύγματος τοῦ Καλογήρου Κοσμᾶ:

«. . . Μάς ἔηγεῖ ἢ Ἀγία Γραφή, τὸ Διγιον καὶ ἱερὸν Εὐαγγέλιον, δτι

κατὰ τὸν ὅγδοον αἰῶνα θὰ τελειώσῃ ὁ κόσμος αὐτὸς καὶ ὅτι ὁ παντοδύναμος Θεὸς ὃ ἀποστείλη κατὰ πρῶτον τὸν Προφήτην Ἡλίαν ἵνα κηρύξῃ εἰς τοὺς χριστιανοὺς νὰ μένουν σταθεροὶ εἰς τὴν πίστιν των, διότι κατόπιν θὰ ἔλθῃ ὁ Ἀντίχριστος, δστις θὰ κηρύξῃ εἰς τοὺς χριστιανοὺς ν' ἀρνηθοῦν τὴν πίστιν των. 'Ο Προφήτης Ἡλίας εἶναι ζωντανὸς ἀπὸ τόσες χιλιάδες χρόνια καὶ μόνον ὁ Θεὸς γνωρίζει ποῦ τὸν κρατεῖ ἔως τὴν σῆμερον. 'Αν θέλετε νὰ μάθητε ποῦ εἶναι, εἶναι καὶ αὐτὸς ἔδω. Τὰ λόγια ποὺ σᾶς λέγω εἶναι ἴδια του καὶ μὴν περιμένετε κανένα ἄλλον νὰ τὰ κηρύξῃ. 'Ο Προφήτης Ἡλίας, χριστιανοί μου, δταν θὰ ἔλθῃ νὰ διδάξῃ, δὲν θὰ φανερωθῇ εἰς τὸν κόσμον, ὡς λέγει τὸ "Ἄγιον Πνεῦμα. Μόνον δύο πράγματα θὰ φανερωθοῦν: ὁ ζῆλός του καὶ τὸ κήρυγμά του. Καὶ τῶν δύο αὐτῶν μὲ κατέστησεν ἀξιονέας ο Θεὸς καὶ μοῦ τὰ ἔδωρησε μὲ τὸ ἄπειρόν του ἔλεος».

B'. ΟΙ ΑΓΩΝΕΣ ΤΟΥ ΣΟΥΛΙΟΥ

'Ο Γενικὸς κατὰ θάλασσαν Προβλεπτὴς ἐν Κερκύρᾳ γράφει ὑπὸ χρονολογίαν 31 Μαρτίου 1772 (ν.η.) μεταξὺ ἄλλων καὶ τὰ κάτωθι:¹⁾

«'Απὸ πολλὰ μέρη ἔχομεν εἰδῆσεις ὅτι συγκεντροῦται μέγας ἀριθμὸς ἐνόπλων Τουρκαλβανῶν εἰς τὰ μέρη τοῦ Μαργαριτίου, Παρακαλάμου καὶ Παραμυθιᾶς, οἱ ὅποιοι προτίθενται νὰ ἐπιτεύσονται κατὰ τοῦ Σουλίου—ἀποτελοῦντος καὶ τούτου τμῆματος τῆς Ὁθωμανικῆς Ἐπικρατείας—καὶ κατόπιν νὰ εἰσβάλουν ἐντὸς τοῦ διαμερίσματος τῆς Πρεβέζης—ὅπου ἐκτείνεται ἡ ἡμετέρα κυριαρχία—κολακευόμενοι ὅτι θὰ κάμουν πλούσια λάφυρα.

«Τὰς συγκεντρώσεις ἐπληροφορήθη ἀπὸ τὸν κατοίκους τῆς Ἄγιας καὶ ὁ Διοικητὴς Πάργας κ. Ροδόσταμος. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι οἱ ἄνω διοικηταὶ Ὁθωμανοὶ σκοπεύουν νὰ βαδίσουν μόνον κατὰ τοῦ Σουλίου, ἀλλ' ἡ πεῖρα τοῦ παρελθόντος καὶ αἱ προξενηθεῖσαι ἄλλοτε καταστροφαὶ προκαλοῦν ἀνησυχίαν εἰς τοὺς ὑπηκόους μας τοῦ διαμερίσματος Πρεβέζης. Διὸ αὐτὸ ἀπέστειλα πολεμεφόδια καὶ ὅπλα ἵνα ὕσιν ἔτοιμοι νὰ ἀμυνθοῦν κατὰ τῶν ἐπιδρομέων. Τὸ ἴδιον ἔπραξε καὶ ὁ ἔκτακτος Προβλεπτὴς τῆς Ἄγιας Μαύρας, δστις μετέβη εἰς Πρέβεζαν καὶ ἐνίσχυσε τὰ σύνορα μὲ τακτικὸν στρατὸν καὶ μὲ ἐθελοντὰς ἐντοπίους, ἐπὶ ἡμερησίᾳ πληρωμῇ μιᾶς λίρας καὶ μιᾶς λίτρας γαλέττας, ἐνῷ ταῦτοχρόνως—κατόπιν τοῦ ὑπὸ ἡμερομ. 5 Ἱανουαρίου 1770 ψηφίσματος τῆς Γερουσίας καὶ ἐτέρου τῆς 2 Μαρτίου 1771—

1) Χαρτοφύλαξ 118/1021 Provveditor General da Mar.

ηρχισε τὴν ἔκσκαφὴν μιᾶς τάφου πέριξ τοῦ φρουρίου Πρεβέζης καὶ τὴν ἀναγκαίαν πασσάλωσιν τοῦ περιχαρακώματος τούτου.

«Ως πρὸς τὸν κατοίκους τοῦ Σουλίου, οἵτοι ἀποφασισμένοι νὰ ἀντεπεξέλθουν κατὰ τῆς μελετωμένης ἐπιδρομῆς, προσεφέρονται νὰ λάβουν μέρος εἰς τὴν κοινὴν ἄμυναν, ἐν ᾧ περιπτώσει ἡθέλομεν διασώσει—δεχόμενοι τούτους εἰς τὸ ἔδαφός μας—τὰς οἰκογενείας των. Ἄλλὰ τὴν πρότασιν ταύτην πρέπει νὰ τὴν ἀποκρούσωμεν, ἵνα μὴ δημιουργηθοῦν περιπλοκαί, ἐν περιπτώσει καθ' ἥν δώσωμεν ἀσυλον εἰς τὰς οἰκογενείας των . . . ».

¹Αντίγραφον ἐπιστολῆς γραφείσης ἐκ Πάργας τῇ 10 Φεβρουαρίου 1772² (π. ἡ.) παρὰ τοῦ Διοικητοῦ κ. Ροδοστάμου.

« . . . Πληροφορηθεὶς ἀπὸ τὸν γείτονας Ὁρθοδόξους Ἀλβανοὺς τοὺς ἐρχομένους εἰς τὴν ἀγορὰν ταύτην, ὅτι συνάζονται Τοῦρκοι εἰς τὸ Μαργαρίτι, ἀπέχον δύο ώρας ἀπ' ἐδῶ, καὶ ὅτι ἡδη ἀνέρχονται εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν 12.000, ὑπὸ διαφόρους Ὅθωμανοὺς ἀρχηγούς, ἥτοι τὸν Μεχμὲτ Πασσᾶν τὸν λεγόμενον Καλὸ Πασσᾶν, τὸν Ἀλῆ μπέην, μουσελίμην τῶν Ιωαννίνων, τὸν Μαξούτ Μπουλούκμπασην τῆς Παραμυθιᾶς, τὸν Σουλεϊμᾶν Ἀγᾶν καὶ Χασὰν Ἀγᾶν τοῦ Μαργαριτίου, οἱ δοποῖοι σκοπεύουν νὰ ἐπιδράμουν ἐναντίον ἐνὸς γειτονικοῦ διαμερίσματος, ὁνόματι Σοῦλι, ἵνα ἀναγκάσουν τὸν ἀτιθάσσοντος Σουλιώτας νὰ ἐπανέλθουν εἰς τὴν προτέραν ὑποταγὴν πρὸς αὐτούς, ἀπὸ τὴν δοποίαν ἀπεμακρύνθησαν πρὸ ἐτῶν, στασιάσαντες, κατὰ προτροπὴν ἐνὸς Ἐλληνος προκρίτου των, ὁνόματι Μπότσαρη. Ὁμοίως θὲ θὰ ὀδεύσουν καὶ καθ' ἄλλων χωρίων, περὶ ὃν ὑποπτεύουν ὅτι ἀκολουθοῦν τὸν ἕδιον Μπότσαρην.

«Ἐπειδὴ ἐνδέχεται νὰ βαδίσουν καὶ κατὰ τῶν συνόρων τούτων—δὲν εἶναι ἄλλως τε ἡ πρώτη φορά, καθ' ἥν δ Σουλεϊμᾶν Ἀγᾶς διαδίδει ὅτι καποὺ θὰ πηγαίνῃ καὶ ἐμφανίζεται κατόπιν ἐναντίον μας—ἔχω τὴν τιμὴν νὰ ὑποβάλω τὴν παροῦσαν παρακαλῶν νά μοι σταλοῦν αἱ δέουσαι ἐνισχύσεις...».

Τὴν αὐτὴν περίπου αὔτησιν συνέταξαν καὶ οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς Πάργας (Sindici) Ἀναστάσιος Δημουλίτσας καὶ Πέτρος Πετσάλης, ζητοῦντες καὶ αὐτοὶ ἐνισχύσεις καὶ δηλισμόν.

‘Ο ἔκτακτος Προβλεπτὴς ἐν Λευκάδι Dandolo διαβιβάζει εἰς τὸν Γενικὸν ἐν Κερκύρᾳ Προβλεπτὴν τὴν κάτωθι ἐπιστολὴν τοῦ ἐν Πρεβέζῃ τοιούτου..

1 Μαρτίου 1772 (ν. ἡ.).

« . . . Ἐπιστρέψαντες ἐκ Μαργαριτίου οἱ ἀπεσταλμένοι μας ἀνιχνευταὶ Δῆμος Μπαρμπαγκάλος καὶ Κώστας Δαλούπης ἴδού τί ἀναφέρουν:

«Συνωμιλήσαμεν εἰς τὸ Μαργαρίτι μὲ πολλὰ ἔμπιστα πρόσωπα καὶ ἐμάθαμεν δτι ὁ Σουλεμᾶν Ἀγᾶς, πρῶτος Ἀγᾶς τοῦ τόπου, εἶχε προτείνει εἰς τοὺς γείτονας Τουρκαλβανοὺς νὰ λάβουν μέρος εἰς μίαν ἐκστρατείαν πρὸς ἔξοντφσιν τοῦ Σουλίου καὶ κατόπιν νὰ ἐπιδράμουν καθ' ὅλων τῶν πέριξ χριστιανικῶν χωρίων. Ἐπειδὴ δμως ὁ Σουλεῖμαν ἐπληροφορήθη δτι ὁ Τουρκαλβανὸς Πρόνιος, πρόκριτος τῆς Παραμυθιᾶς, εἶχε συμφιλιωθῆ μὲ τοὺς Σουλιῶτες καὶ εἶχεν ἐπιβάλει καὶ δρον εἰς τοὺς κατοίκους τῆς Παραμυθιᾶς νὰ μὴ ἐνοχλήσουν διὰ τρία ἑτη ἐκείνους τοὺς Ἑλληνας, καὶ μάλιστα εἶχεν ἀναλάβει ὑποχρέωσιν νὰ ἀποσοβήσῃ κάθε μελετωμένην ἐπίθεσιν τῶν ἐχθρῶν των, ἐπῆγεν ὁ Σουλεῖμαν αὐτοπροσώπως εἰς τὴν Παραμυθιὰν δπου συναντήσας τὸν Ἰδιον Πρόνιον, κατώρθωσε νὰ τὸν πείσῃ νὰ συμμετάσχῃ εἰς τὴν παρασκευαζομένην κατὰ τῶν Σουλιωτῶν ἐκστρατείαν. Ἐν τῷ μεταξὺ εἰσέπραξεν ὁ Σουλεῖμαν παρὰ πολλῶν Ἀλβανῶν μπέηδων ἐν σεβαστὸν ποσὸν χρημάτων, τὰ ὅποια θὰ μοιράσῃ ὡς ἀμοιβὴν εἰς τὰ στρατεύματα ποὺ θὰ λάβουν μέρος εἰς τὴν ἐπιχείρησιν, μὲ τὴν ὑποχρέωσιν νὰ ἀποδώσῃ εἰς τοὺς αὐτοὺς μπέηδες δτι ὑπόλοιπον ἥθελε μείνη, μετὰ τὴν κατάκτησιν τοῦ Σουλίου. Ἐνωθέντες λοιπὸν εἰς μίαν συμμαχίαν ἀδιάσπαστον οἱ ἀρχηγοὶ οὗτοι καὶ συναθροίσαντες ἔνα σοβαρὸν ἀριθμὸν ὀπαδῶν, εύρισκονται ἦδη ἔτοιμοι δπως βαδίσουν κατὰ τοῦ Σουλίου μὲ τὴν πρόθεσιν νὰ τὸ καθυποτάξουν καὶ κατόπιν νὰ βαδίσουν κατὰ τῆς Πρεβέζης μὲ τὴν πρόφασιν νὰ ἀναζητήσουν τὴν παράδοσιν τῶν προσφύγων Ὁθωμανῶν, ὡς καὶ ἐκείνων οἱ ὅποιοι ἔλαβον μέρος εἰς τὸν πόλεμον τὸν Ρωσσοτουρκικόν,¹⁾ ἀλλὰ πράγματι ἵνα λεηλατήσουν καὶ καταστρέψουν τὰ μέρη τὰ εὑρισκόμενα ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τοῦ Γαληνοτάτου Πρίγκηπος.

«Τὰς εἰδήσεις αὐτὰς τὰς ἐμάθομεν ἀπὸ ἔμπιστους γνωστούς μας Τούρκους εἰς τὸ Μαργαρίτι, ὡς καὶ ἀπὸ πρόσωπα γνωστά μας εἰς τὸ Σουλί.»

‘Ο Διοικητὴς τοῦ φρουρίου Βουθρωτοῦ γράφει εἰς τὸν Γεν. Προβλεπτὴν—Κέρκυραν ὑπὸ χρονολ. 24 Μαρτίου 1772.

« . . . μεγάλαι συγκεντρώσεις γίνονται ἐδῶ εἰς τὰ Τουρκαλβανικὰ χωριά. Αέγεται δτι θὰ βαδίσουν κατὰ τοῦ Μωρηᾶ. Ἀπὸ δσφαλεῖς δμως πληροφορίας μου προκύπτει δτι τὰ στίφη ταῦτα σκοπεύουν νὰ ἐπιδράμουν εἰς τὸ Κακοσοῦλι, πέραν τοῦ Μαργαριτοῦ, καὶ κατόπιν νὰ εἰσβάλουν εἰς τὴν Πρέβεζαν . . . ».

‘Ο Γενικὸς Προβλεπτὴς γράφει ἐκ Κερκύρας ὑπὸ χρονολ. 23 Μαΐου 1772, εἰς τὸν ἐν Βενετίᾳ Δόγμην:

1) Εννοεῖ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Ὀρλέτ.

« . . . οἱ Γουρκαλβανοί, οἱ ὅποιοι, ἐκ διαφόρων μερῶν προερχόμενοι, εἰκόν συγχεντρωθῆ εἰς τὸ Γλυκὺ ὑπὸ τὸν Σουλεῖμάνν 'Αγᾶν τοῦ Μαργαριτίου, συμποσούμενοι εἰς 5—6.000, δδεύσαντες ἐναντίον τῶν Ἑλληνικῶν χωριῶν καὶ τῆς Κοινότητος τοῦ Σουλίου ὅπως τὰ καθυποτάξουν καὶ κατόπιν βαδίσουν κατὰ τῆς Πρεβέζης, μετὰ δύο ἡμερῶν μάχην μὲ τοὺς Σουλιῶτες ἤττήθησαν καὶ κατεδιώχθησαν ἀπὸ τοὺς Ιδίους, καίτοι δ ἀριθμός των μόλις ἔφθανε τοὺς 600. Ἐποιλιόρκησαν ἐπὶ πλέον τὸν Σουλεῖμάνν 'Αγᾶν, καταφύγοντα μαζὶ μὲ ἄλλους ἀγάδες εἰς τὸν περίβολον μιᾶς ἐκκλησίας, τὴν ὅποιαν ἀπεχείρησε νὰ καύσῃ. Ἄλλ' οἱ Σουλιῶτες τοὺς ἐπρόλαβαν καὶ τοὺς συνέλαβον αἰχμαλώτους. Βραδύτερον δμως, ἀφοῦ τοὺς ἔξεγύμνωσαν ἀπὸ τὰ ὅπλα καὶ χρήματα ποὺ εἶχαν μαζύ των καὶ τοὺς ἐπῆραν καὶ μίαν ἔξαγοράν, καταβληθεῖσαν ἀμέσως παρ' ὁπαδῶν των ἐκ Μαργαριτίου ἐλθόντων, ἀπὸ 1500 ζεκίνια, τοὺς ἀφῆκαν ἐλευθέρους.

«Τοιουτορόπως νικημένος, ταπεινωμένος, ἔξηντελισμένος, κατεντροπιασμένος καὶ ἐγκαταλειμμένος ἀπὸ τοὺς ὁπαδούς του ἀπεχώρησεν εἰς τὰ Ιδια δ Σουλεῖμάνν, ἀφοῦ ἀνέλαβε τὴν ὑποχρέωσιν—καὶ εἶναι ζήτημα ἂν τὴν τηρήσῃ—νὰ μὴν ἐνοχλήσῃ τοῦ λοιποῦ τοὺς γενναίους καὶ τυχηροὺς (*valentissimi e fortunati*) Σουλιῶτες.

«Ἐκ Πάργας μοῦ γράφουν δτὶ δ Μουχτάρ, μπουλούκμπασης τῶν Ἰωαννίνων, μὲ 500 ἄνδρας ἥθελε νὰ περάσῃ εἰς βοήθειαν τοῦ Σουλεῖμάνν, ἀλλ' οἱ Σουλιῶτες τοῦ ἐπετέθησαν καθ' ὅδὸν καὶ τὸν ἀπώθησαν φονεύσαντες 40 Τούρκους ὁπαδούς του. Ἐν τῷ μεταξὺ ἔληξεν ἡ διαταραχὴ καὶ κάθε κίνδυνος διὰ τὴν Πρέβεζαν ἔξελιπεν ἐπὶ τοῦ παρόντος . . . ».

Ἐπισυνάπτεται ἀντίγραφον ἐπιστολῆς τῶν Γιάννη Φεντζέλη, Γιάννη Καμπῆ καὶ Πάνου Κυρδ, παλληκαριῶν (τὸ κείμενον ἔχει τὴν λέξιν *leventi*) τῶν Δρματωλῶν Διγώνη καὶ Σνίδα.

«Σᾶς κάμνομεν γνωστὰ τὰ συμβάντα εἰς τὸ Σοῦλι, τὰ δποῖα εἶναι θαῦμα τοῦ Θεοῦ.

«Ο Σουλεῖμάνν 'Αγᾶς μὲ τοὺς πολυαρίθμους ὁπαδούς του μόλις ἔφθασεν ἐκεῖ, ἥρχισεν ἀμέσως μίαν σφοδροτάτην ἐπίθεσιν, ἀλλ' οἱ Σουλιῶτες τὴν ἀπέκρουσαν καὶ ἐφόνευσαν τοὺς μισοὺς σχεδὸν Τούρκους. Ο ίδιος Σουλεῖμάνν συνελήφθη αἰχμαλωτος μὲ τὸ παιδί του καθὼς καὶ ἄλλοι 40 Τούρκοι. Οὗτοι ἦναγκάσθησαν, ἐκτὸς τῶν δπλων των, νὰ δώσουν εἰς τοὺς Σουλιῶτες ὡς ἔξαγορὰν 1500 Ζεκίνια καὶ ἀφέθησαν ἐλεύθεροι. Οἱ νικηταὶ τοὺς συνώδευσαν εἰς τὸ Γλυκύ, οἱ δὲ ἐναπομείναντες ὁπαδοί του διεσκορπίσθησαν καὶ ἔτρεχαν νὰ ζητήσουν ἐδῶ κι' ἐκεῖ καταφύγιον, κατατρομαγμένοι. Ως πρὸς τὸν Μουχτάρ, οἱ Σουλιῶτες τοῦ ἐφόνευσαν πολλοὺς ἄνδρας καὶ τοῦ ἐπῆραν καὶ τρεῖς σημαίας. Αὐτὴ εἶναι ἡ τραγῳδία. Οἱ Τούρκοι διελύθησαν ἀτάκτως, ή, δι' εἰποῦμε καλλίτερα, ἐπῆγαν στὸ διάβολο. Ή αἰχμαλω-

σία τοῦ Σουλεϊμάν ἔγινε μέσα σὲ μιὰ Ἐκκλησία ὅπου εἶχε καταφύγει καὶ ἔκει τὸν περιεκύκλωσαν».

‘Ο ἐν Λευκάδι ἔκτακτος Προβλεπτής γράφει ὑπὸ χρονολ. 24 Ἀπριλίου 1772 (ν. ἥ.) πρὸς τὸν Γενικὸν εἰς Κέρκυραν :

« . . . ἐνεφανίσθησαν ἐνώπιόν μου ὁ Κώστας Δαλούπης καὶ Δῆμος Μπαρμπαγάλος, οἵ διοῖοι ἀνέφερον ὅτι τὴν περασμένην Δευτέραν τὸ πρῶτον 5.000 Τουρκαλβανοὶ ἐπετέθησαν ἐναντίον τοῦ Σουλίου, ἀλλ’ ἀπεκρούσθησαν καὶ διεσκούρισθησαν, ἀφήσαντες οὐχὶ ὀλίγους νεκρούς.

Οἱ Σουλιῶτες ἔχασαν εἰς τὴν μάχην τρεῖς προερίτους, 15—16 ἀπὸ τοὺς ἄλλους κατοίκους καὶ ἀρκετοὺς πληγωμένους. Ἄλλ’ οἱ Τοῦρκοι, ἐπειδὴ ἐτράπησαν εἰς φυγὴν καὶ κατεδιώχθησαν ἀπὸ τοὺς Σουλιῶτες, ἔχάθησαν πολλοί. Ἀκριβῆ τὸν ἀριθμὸν τῶν πεσόντων δὲν γνωρίζομεν . . . ».

‘Ἐκ Πάργας 28 Ἀπριλίου 1772 (ν. ἥμ.) ὁ ἀρχηγὸς τῆς Ἐθνοφρουρᾶς τῆς Πάργας, λοχαγὸς Ἀντώνιος Φαντίνοβιτς, πρὸς τὸν ἐν Κέρκυρᾳ Γενικὸν Προβλεπτήν :

« Συνήχθησαν εἰς τὸ Γλυκὺ ὑπὸ τὸν Σουλεϊμάν τὸν Μαργαριτίου τόσον ἐκ τῶν γειτονικῶν χωρίων, δύσον καὶ ἐκ τῶν πλέον μακρυνῶν, περὶ τοὺς 6.000 Τουρκαλβανοὶ ἔνοπλοι, ἵνα δδεύσουν κατὰ τῶν Σουλιωτῶν καὶ τοὺς καθυποτάξουν.

« Εἰς βοήθειαν τοῦ Σουλεϊμάν ἔσπευσε καὶ ὁ Μουχτάρ μπουλούκμπασης τῶν Ἰωαννίνων μὲ 500 ἄνδρας, τὴν παρελθοῦσαν Μεγάλην Δευτέραν, ἀλλ’ οἱ Σουλιῶται τοῦ ἐπετέθησαν καθ’ ὅδὸν καὶ τοῦ ἐφόνευσαν 40 ἄνδρας, ὁ δὲ Μουχτάρ διαφυγὼν ἐπῆγε εἰς τὸ Γλυκὺ καὶ ἡνώθη μὲ τὸν Σουλεϊμάν.

« Όμοίως οἱ Σουλιῶτες παρημπόδισαν τὴν διάβασιν καὶ ἄλλων 800 Τουρκαλβανῶν ὑπὸ τὸν Μοῦζο Ἀλῆ τὸν Μαργαριτίου καὶ τὸν Σλαμέτ, μπουλούκμπασην τῆς Ἀρτας, τοὺς διοίους εἶχε προσκαλέσει ὁ Σουλεϊμάν τὸν Ἀγᾶς ἵνα ἀποκλείσουν τὰς διαβάσεις τῶν Σουλιωτῶν. Καὶ εἰς αὐτὴν τὴν ἐπιχείρησιν ἐφονεύθησαν ὅχι ὀλίγοι Τουρκαλβανοί, οἵ δὲ ἐπίλοιποι διέφυγον. Τὴν Τετάρτην δὲ τὸ βράδυ οἱ Σουλιῶτες, εἰς τὰς δύο τῆς νυκτός, προσέβαλον τὸ στράτευμα τοῦ Σουλεϊμάν καὶ ἐφόνευσαν 300 ἄνδρας του, αἰχμαλωτίσαντες καὶ τὸν ἴδιον, ὃς καὶ τὸν υἱόν του καὶ ἄλλους 40 προύχοντας τὸν Μαργαριτίου, ἀπὸ τοὺς διοίους ἀφήρεσαν τὰ ὅπλα καὶ πολεμεφόδια, ἀλλὰ τῇ μεσολαβήσει ἐνὸς Μπέη τῶν Γιαννίνων, Διοικητοῦ τοῦ Σουλίου (;) ποὺ ἦτο παρὼν εἰς τὴν μάχην, τοῖς ἔχάρισαν τὴν ζωὴν καὶ τοὺς ἀφῆκαν ἐλευθέρους, ἐπὶ καταβολῇ ἔξαγορᾶς ἐκ 3000 Τζεκινίων.

« Ἀπὸ τοὺς Σουλιῶτες ἐφονεύθησαν μόνον 5 καὶ ἐπληγώθησαν τρεῖς.

Τὴν Μεγάλην Παρασκευὴν οἱ Σουλιῶτες ἀνεκάλυψαν 8 Μαργαριτιῶτες χρυμμένους μέσα σὲ ἔνα γειτονικὸν δάσος καὶ τοὺς ἐπέρασαν ἐν στόματι υαζαίρας.

«Αὐτὰς τὰς πληροφορίας συνέλεξα ἀπὸ ἀσφαλῆ πηγὴν καὶ ἔχω τὴν τιμὴν νὰ τὰς ὑποβάλω εἰς τὴν 'Υμετ. Ἐξοχότητα».

Πῶς περιγράφουν τὰ γεγονότα οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς Πάργας Ἀναστάσιος Δημουλίτσας, Πέτρος Πετσάλης, Κωνσταντῖνος Βρανᾶς καὶ Γιαννάκης Δεσύλας, εἰς μίαν ἐπιστολήν των ἑλληνιστὶ πρὸς τὸν Γενικὸν Προβλεπτήν, ἐνγενῆ Pietro Antonio Querini εἰς Κέρκυραν.

Πάργα 13 Ἀπριλίου 1772 (π. ἥ.).

« . . . ἀκόμη Τῆς ἀναφέρομεν ὅτι 5000 Τουρκαλβανοὶ ἡνώθησαν ὑπὸ τὸν Σουλεϊμᾶν Ἀγᾶν καὶ ἄλλους Ἀγάδες τοῦ Μαργαριτίου καὶ τῆς Παραμυθιᾶς καὶ τὸν Ὀσόμπεην τοῦ Τεπελενίου καὶ τὸν Μουχτάρ Μπουλούκμπαση τῆς Ἀρτας καὶ τὴν Παρασκευὴν ἐπῆγαν εἰς τὸ Γλυκύ, κάτω ἀπὸ τὸ Σοῦλι, καὶ ἔκανσαν μίαν Ἐκκλησίαν ποὺ ἦτο φκιασμένη μὲ βασιλικὰ ἔξοδα καὶ εἶχε μίαν παλαιὰν εἰκόνα τῆς Παναγίας. Τὴν ἔκανσαν τὸ παρελθὸν Σάββατον καὶ ἐκεῖ πλησίον εὑρίσκονται τώρα καὶ πολεμοῦν, ὅπως ἐμάθομεν. Πληροφορούμεθα ἀκόμη ἀπὸ ἀνθρωπὸν ποὺ ἥλθεν ἀπ' ἐκεῖ, ὅτι οἱ Τουρκαλβανοὶ ἔκανσαν τὸ κάτω μέρος τοῦ Σουλίου καὶ ἐφονεύθησαν καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη ἀρκετοί. Οἱ εἰρημένοι κάτοικοι τοῦ Σουλίου εἰς τὴν πρώτην συμπλοκὴν μὲ τὸν Μουχτάρ ποὺ εἶχεν 800 ἄνδρας—αὗτοὶ δὲν ἦσαν παρὰ 120—ἐπολέμησαν ἀνδρείως τὴν Μεγάλην Δευτέραν, ἐφόνευσαν 40 Τουρκαλβανοὺς καὶ ἐπῆραν καὶ τρεῖς σημαίας, ἀπὸ δὲ τοὺς Σουλιῶτες ἐπληγώθησαν μόνον δύο. Τὴν δὲ Μεγάλην Τρίτην καὶ Μεγάλην Τετάρτην εἰς τὰς 6 τῆς νυκτὸς ἤρχισαν τὴν μάχην μὲ τὸν Σουλεϊμᾶν καὶ τοὺς ἄλλους ἀγάδες καὶ τοὺς ὅπαδούς των καὶ ὁ Θεὸς ἡῦδόκησε νὰ τοὺς ἐνισχύσῃ καὶ ἐνίκησαν οἱ Σουλιῶτες καὶ ἐτρεψαν εἰς φυγὴν ἀτακτὸν τοὺς ἐπιδρομεῖς φονεύσαντες 250 ἀπ' αὐτούς, ὡς μᾶς ἐπληροφόρησαν ἀνθρωποι ποὺ ἥλθον ἀπ' ἐκεῖ. Ἐπολιόρκησαν δὲ τὸν Σουλεϊμᾶν καὶ ἄλλους 40 Μαργαριτιῶτες ἀγάδες ἐντὸς τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Ἀγίου Γεωργίου ὅπου εἶχον καταφύγει. Ἄλλὰ τὸν ἀπέλυσαν ἀφοῦ τοῖς ἔδωκε χρήματα, κρατήσαντες αἰχμαλώτους τοὺς ἄλλους 40 ἀγάδες. Τὸν Σουλεϊμᾶν τὸν ἐνέδυσαν κατόπιν μὲ ἔνα παληὸν καπότο καὶ τὸν ἔδιωξαν κατεντροπιασμένον.

«Οἱ Σουλιῶτες ἦσαν 600 περίπου καὶ ἔσχον μικρὰς ἀπωλείας, ἥτοι 5 νεκροὺς καὶ 8 τραυματίας. Αὐτὰ ἐκρίνομεν εὕλογον νὰ ἀναφέρωμεν εἰς τὴν 'Υμετέραν Ἐξοχότητα».

Ίδου τέλος ἡ ἔκθεσις τοῦ Διοικητοῦ Πάργης πρὸς τὸν Γενικὸν ἐν Κερύρᾳ Προβλεπτήν.

Πάργα, 12 Απριλίου 1772 (π. ἥ.).

« . . . Συναχθέντες οἱ γειτονικοὶ Τουρκαλβανικοὶ πληθυσμοὶ ἐν Παραμυθίᾳ εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν 5.000, ὡς προηγουμένως ἀνέφερα τῷ Ὅμετέρῳ Ἐξοχότητι, ἐβάδισαν τὴν δην τρέχοντος μὲ ἀναπεπταμένας τὰς σημαίας, διγρημένοι εἰς τρία σώματα, ἵνα λεηλατήσουν τὴν γειτονικὴν Κοινότητα τοῦ Σουλίου, ἡ δοπία, οὖσα ἴσχυρὰ ἐκ τῆς θέσεώς της καὶ διατελοῦσα ἀνεξάρτητος, ἦνώχλει καθημερινῶς τοὺς Τούρκους δι' ἔκβιασμῶν καὶ βιαιοπραγιῶν.

« Τὸ πρῶτον σῶμα ἦτο ὑπὸ τὰς διαταγὰς τῶν ἐκ Μαργαριτίου ἀγάδων : Σουλεμάν, Ἰμπραήμ καὶ Χασάν. Τὸ δεύτερον ὑπὸ τὸν Μαξοὺτ μπουλούσι-μπασην, τὸν Ἀγᾶν Προνιόπουλον τῆς Παραμυθιᾶς καὶ τὸν Ἀχμέτ Ἀγᾶν τοῦ Καρβουναριοῦ. Τὸ τρίτον ἦτο ὑπὸ τὸν Δόξυπερην τοῦ Ἀργυροκάστρου καὶ Μουχτάρο Ἀγᾶν τῆς Ἀρτας. Μὲ τοιαύτην παράταξιν ὀδήγησαν οὗτοι τὰ σώματα κάτωθεν τοῦ Σουλίου, δῆπον ἐστρατοπέδευσαν. Ἀρχίσαντες κατόπιν τὴν ἐπίθεσιν οἱ Τουρκαλβανοὶ οὗτοι, ἔκαυσαν κατὰ πρῶτον διαφόρους Ἐπικλησίας καὶ σπίτια τῶν Σουλιωτῶν, ἵνα τοὺς πικράνουν καὶ τοὺς ἀναγκάσουν νὰ παραδοθοῦν. Ἄλλ' οὗτοι ἡμύνθησαν καρτερικῶς, ἐνοχλοῦντες τοὺς ἐπιδρομεῖς μὲ αἰφνιδίας ἔξόδους. Ἐπὶ πέντε ἡμέρας παρέμειναν οὗτοι πολιορκημένοι οἱ Σουλιῶτες καὶ σήμερον ἡλευθερώθησαν, διότι ἔκαμαν μίαν ψυχτερινὴν ἔξοδον καὶ ἐπειέθησαν αἰφνιδίως κατὰ τῶν πολιορκητῶν, οἱ δοπίοι ἐκοιμῶντο, καὶ προκαλέσαντες μεγάλην σύγχυσιν μεταξὺ αὐτῶν, κατῆγαν μίαν περιφανεστάτην νίκην.

« Κατατροπώσαντες οὗτοι τοὺς Τουρκαλβανοὺς ἐφόνευσαν καὶ ἐπλήγωσαν πολλούς, ἐπῆραν δὲ 10 σημαίας, 100 ζῶα φορτηγὰ καὶ 80 φορτώματα ἀλεύρου. Οἱ δὲ νικηθέντες κατησχημένοι ἀπεκώρησαν εἰς τὰ Ἰδια, ἀτάκτως...»

Γ'. ΕΥΓΕΝΙΟΣ Ο ΒΟΥΛΓΑΡΙΣ ΠΟΤΕ ΑΠΕΧΩΡΗΣΕΝ ΑΠΟ ΤΑ ΓΙΑΝΝΙΝΑ ;

Πραγματευόμενοι τὰ τῆς ἐν Ἰωαννίνοις Μαρουτσείου Σχολῆς εἰς τὸ ἐν Βενετίᾳ Ἡπειρωτικὸν Ἀρχεῖον,¹ εἴχομεν ἀποδεχθῆ, ἀκολουθοῦντες τὸν Ἀρδέαν Παπαδόπουλον Βρειόν, τὸ 1750 ὡς ἔτος ἀποχωρήσεως ἐξ Ἰωαννίνων τοῦ Εὐγενίου Βουλγάρεως.

1) «Ἡπειρωτικὰ Χρονικὰ» ΙΑ'. σελ. 181—187.

Καὶ ίδοὺ τώρα νέα ἔρευνα ἐν τῷ Ἀρχείῳ τῆς Βενετίας ἀπεκάλυψεν διὰ
ὅτι Εὐγένιος ηὗρίσκετο ἐν Ἰωαννίνοις τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1749, τὴν 9ην
Ἰουνίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους, ἀλλ' ὅχι καὶ τὴν 27ην Ἰουνίου τοῦ 1749. Ἀρα,
μετὰ τὴν λῆξιν τοῦ σχολικοῦ ἔτους δὲ Βούλγαρις ἀνεῳρησε διὰ τὴν Κοζά-
νην, προσκληθεὶς νὰ ἀναλάβῃ τὴν διεύθυνσιν τῆς ἑκεῖ Σχολῆς.

Τὰ ἔγγραφα¹ περὶ ὧν κάμνομεν λόγον εἰναι τρία πιστοποιητικὰ² ἀκ-
δοθέντα ἐν Ἰωαννίνοις διὰ τὴν οἰκογένειαν Μαρούτση ἐξ ἀφορμῆς μερικῶν
ἀληρονομικῶν διαφορῶν ποὺ ἀνεφύησαν μεταξύ των.

Τὸ πρῶτον πιστοποιητικὸν ἐξεδόθη τῇ 24 Φεβρουαρίου 1749 καὶ φέρει
τὰς κάτωθι ὑπογραφάς :

«Ο ταπεινὸς Μητροπολίτης Ἰωαννίνων Γρηγόριος ὑποθεβαιοῖ
Ο Ιεροδιάκονος Εὐγένιος Βούλγαρις διπιθεβαιοῦ ὡς δάνω

Ιωάννης Μπέρκος	μαρτυρεῖ
Ζαχαρίας Σελέκης	δμοίως
Πάνος Σάββας	δμοίως
Κωνσταντῖνος Σάρρος	δμοίως
Αναστάσιος Μπέρκος	δμοίως
Μπαλάνος Πάλης	δμοίως.

Τὸ δεύτερον πιστοποιητικὸν μαρτυρεῖ διὰ δὲ Ανδρέας Θεοδοσίου, υἱὸς
τοῦ Πάνου Θεοδοσίου, διέλυσε τὸν ἀρραβῶνα μὲ τὴν Εὐφροσύνην τοῦ ποτε
Ἀλεξάνδρου Παπαλέκα καὶ τῆς ποτε Διαμάντιως κόρης τοῦ ποτε Αναστα-
σίου Μαρούτση καὶ φέρει ἡμερομηνίαν 9 Ἰουνίου 1749, ὑπογράφεται δὲ
διπὸ τοὺς κάτωθι :

«Ο Ταπεινὸς Μητροπολίτης Ἰωαννίνων Γρηγόριος βεβαιοῖ
Εὐγένιος Βούλγαρις Ιερομόναχος μαρτυρεῖ
Ιωάννης Μπέρκος δμοίως
Ζαχαρίας Σελέκης δμοίως
Πάνος Σάββας δμοίως
Κωνσταντῖνος Σάρρος δμοίως
Ἐντάθιος Ἀρκούδας δμοίως
Μπαλάνος Πάλης δμοίως

Τὸ τρίτον, τέλος, πιστοποιητικὸν φέρει τὰς κάτωθι ὑπογραφὰς καὶ χρο-
νολογίαν 27 Ἰουνίου 1749 :

«Ταπεινὸς Μητροπολίτης Ἰωαννίνων Γρηγόριος βεβαιοῖ
Ιωάννης Μπέρκος μαρτυρεῖ ὡς δάνω

1) Inquisitori di Stato φάκελλος ἀρ. 1040.

2) Μόνον εἰς Ἰταλικὴν μετάφρασιν ὑφίστανται ἐν τῷ φανέλλῳ.

Ζαχαρίας Σελέκης	διμοίως
Πάνος Σάββας	διμοίως
Χρήστος Ἰωάννου	διμοίως

Ἐφόσον λοιπὸν ὁ Βούλγαρις ὑπέγραψε τὰ δύο προηγούμενα πιστοποιητικά, φρονοῦμεν ἀδιστάκτως, ἐν συνδυασμῷ καὶ μὲ δῆτι ἔξεθέσαμεν εἰς τὰ περὶ Μαρουτσείου Σχοῆλς, δῆτι οὗτος ἀνεχώρησεν ἐξ Ἰωαννίνων μετὰ τὴν Θην καὶ πρὸ τῆς 27ης Ἰουνίου τοῦ 1749, διὰ τὴν Κοζάνην.

Δ'. Ο ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΜΑΤΘΑΙΟΣ¹ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΣ ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ ΕΝ ΕΤΕΙ 1598

Δὲν συμφωνοῦν οἱ ἀσχοληθέντες μέχρι τοῦτο ἐπὶ τῆς χρονολογίας, καθ' ἥν ἀνέλαβε τὰ ἡνία τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου ὁ Μητροπολίτης Ἰωαννίνων Ματθαῖος. Μεταξὺ ἄλλων, ὁ κ. Γεδεὼν καὶ ὁ ἀείμνηστος Ἀθηνῶν Χρυσόστομος τὸν τοποθετοῦν τῷ 1595. Καὶ τὸ ἔτος τοῦτο ἀποδέχεται ἐν τῇ περὶ τῆς Ἐκκλησίας τῶν Ἰωαννίνων (Ὕπειρωτικὰ Χρονικὰ Γ').) καλῇ πραγματείᾳ του δὲ Σεβασμιώτατος κ. Ἀθηναγόρας. Ο Μελέτιος δέ, ἐξ ὅλου, ὁ Μητρος, ὁ πρύτανις, ὡς τὸν ὀνομάσαμεν κάποτε, τῶν Ὕπειρωτῶν λογίων, ἀναφέρει ἐν τῇ Ἐκκλησιαστικῇ του Ἰστορίᾳ, τὸν Ματθαῖον ὡς Πατριαρχεύσαντα κατὰ τὸ 1601.

Ἄλλὰ μήπως οἱ συγγραφεῖς μας διαφωνοῦν μόνον ὡς πρὸς τὸν Ματθαῖον; Ὁλόκληρος ἔκείνη ἡ περίοδος ἡ ταραχώδης, ἡ κλυδωνίσασα τὸν Πατριαρχικὸν Θρόνον, εἶναι σκοτεινή. Καὶ μήπως δὲν ἔχομεν παρομοίας διῆσταμένας χρονολογικὰς πληροφορίας ὡς πρὸς τὴν ἀρπαγὴν τοῦ Ναοῦ τῆς Παμμακαρίστου, ἐνθα ἦσαν τὰ Πατριαρχεῖα;

* * *

1) Εἰς συιπλήρωσιν καὶ εἰς μερικὴν ἐπανόρθωσιν τῶν ὕσσων ἔγραψεν εἰς τὴν «Ἐκκλησίαν Ἰωαννίνων» ἐν «Ὕπειρωτικοῖς Χρονικοῖς» Γ'. σελ. 25 ὁ πρώην Παραμύθιας καὶ Πάργας κ. Ἀθηναγόρας, σημειοῦμεν δῆτι ὁ Ματθαῖος, δστις φέρεται ὡς Μητροπολίτης Ἰωαννίνων ἀπὸ τοῦ 1585—1595, ἡτο τοιοῦτος πρὸ τοῦ 1585. Διότι εἰς τὸ 1582 συνυπέγραψε μετὰ τοῦ Πατριάρχου Ἰερεμίου τοῦ Β'. καὶ ἄλλων Συνοδικῶν γράμμα πρὸς τοὺς μοναχοὺς Μετεώρων (Πρβλ. Δ. Ζ α κ υ θ η ν ο ū, Ἀνέκδοτα γράμματα περὶ τῶν μονῶν Μετεώρων εἰς περιοδ. «Ἐλληνικὰ» 10ος τόμος σελ. 304). Ως πρὸς τὸν προκάτοχόν του δὲ Μητροπολίτην Ἰωάνναφ, ὃν ὁ κ. Ἀθηναγόρας τοποθετεῖ εἰς τὸ 1580, καὶ τούτου ὁ κ. Ζακυνθηνὸς δημοσιεύει τὴν ὑπογραφὴν εἰς τις Πατριαρχικὸν Σιγγίλιον τοῦ ἔτους 1576, ὡς Μητροπολίτου Ἰωαννίνων.

Καὶ τὴν σκοτεινὴν αὐτὴν περίοδον ἔρχεται ἥδη νὰ διαλευκάνῃ ὅλοσχε-
ρῶς ἡ ἀλληλογραφία τῶν Ἐνετῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβευτῶν, ἡ
ὅποια καὶ μόνη περιλαμβάνει διακοσίους ὅγκωδεις χαρτοφύλακας.

‘Αλλ’ ἐπειδὴ τὰ «Ἡπειρωτικὰ Χρονικὰ» ἐνδιαφέρονται μόνον διὰ ζη-
τήματα σχετικὰ μὲ τὴν “Ἡπειρον καὶ μόνον, ἐπιφυλασσόμενοι νὰ δημοσιεύ-
σωμεν βραδύτερον ὅλα τὰ σχετικὰ ἀποσπάσματα τῶν ἐγγράφων, τὰ ἀφο-
ρῶντα εἰς τὴν περίοδον ἐκείνην, ὡς καὶ νέα ἀνέκδοτα γράμματα τοῦ ‘Ιερε-
μίου τοῦ Β.’, περιοριζόμενα σήμερον εἰς τὸν Ματθαῖον, πατριαρχεύσαντα
τῷ 1598, ὡς μαρτυρεῖ τὸ κάτωθι ἐγγραφον :

Κων)πολις, 30 Ἀπριλίου 1598. ‘Ο ‘Ἐνετὸς Πρεσβευτὴς πρὸς τὸν Γα-
ληνότατον Δόγην.¹ «Συνέβη δομοίως μία ἀπροσδόκητος νέα ἐκλογὴ Πατρι-
άρχου Κωνσταντινουπόλεως, τῇ συνεργείᾳ μερικῶν προκρίτων Ἐλλήνων,
δυσηρεστημένων ἀπὸ τὴν Διοίκησιν τοῦ Μελετίου² οἱ ὅποιοι μετα-
καλέσαντες αἰφνιδίως ἐνταῦθα ἔνα Ἐπίσκοπον τῶν Ἰωαννίνων, πρόσωπον
μηδεμιᾶς παιδείας³ οὔτε πείρας, τὸν ἐγκατέστησαν μὲ τὴν βοήθειαν τῶν
Τούρκων εἰς τὸ Πατριαρχεῖον καὶ τὸν ὀδήγησαν εἰς τὸν Πασσᾶν ὁ ὅποιος
τὸν ἀνεγνώρισε, τελευταίως δὲ ἡσπάσθη καὶ τὴν χεῖρα τοῦ Βασιλέως . . . »

Ε'. ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ ΠΑΡΑΣΧΗΣ

Τὴν 11ην Αὐγούστου 1579 ὁ Μητροπολίτης Φιλαδελφείας Γαβριὴλ
Σεβῆρος ἀπηύθυνεν εἰς τὸ Συμβούλιον τῶν Δέκα⁴ ἐναντίον ἐνὸς Ἱερέως
Πανιγαρόλα καὶ τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων Ιεροδιακόνου Νικηφόρου. ‘Ως μανθάνο-
μεν ἀπὸ τὴν καταγγελίαν ταύτην, ὁ Νικηφόρος, ὁ ἐπονομαζόμενος Παρά-

1) Χαρτοφύλακ ἀρ. 47. Dispacci del Bailo di Cos)poli.

« . . . È anco successa inaspettatamente una nuova elezion di Patriarca di Costantinopoli favorita da alcuni greci principali malcontenti del governo di Meletio . . . li quali havendo improvvisamente condotto qua un vescovo della Gianina persona di missuna dottrina et esperienza, l'hanno fatto sedere con il favore de Turchi al Patriarcato et condotto al Bassà, è stato confirmato havendo ultimamente baciato la mano al Re »

2) Τοῦ Πηγᾶ, ὡς ἐμφαίνεται ἀπὸ ἄλλο ἀπόσπασμα τοῦ ἐγγράφου.

3) Τὴν παιδείαν του δὲν τὴν ἀνεγνώριζεν οὔτε ὁ ‘Ιερεμίας ὁ Β’. ὁ ὅποιος τις
τὰ γράμματά του τὸν ἀποκαλεῖ ὅτε μὲν «προσεκτικώτατον», ἄλλοτε δὲ ὡς «ιεράτα-
τον καὶ πρακτικώτατον», οὐδέποτε ὅμως ὡς ἐλλόγιμον.

4) Collegio Secreta, Lettere di Cardinali, Arcivescovi Busta No 2.

σχης,¹ μετά τὰς ἐν Παδούῃ σπουδάς του ἥλθεν εἰς Βενετίαν, ὅπου ἡ παρουσία καιὶ ἡ συμπεριφορά του ἤρχισαν νὰ ἔνοχλοῦν τὸν Σεβῆρον τόσον, φοιτητώριον τοῦ Ναοῦ τοῦ Ἀγίου Γεωργίου.² Ο Νικηφόρος ὅμως, μένει πνέων κατὰ τοῦ Σεβῆρου, μόλις ἔφθασεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ὑπέβαλεν εἰς τὸν Πατριάρχην Ἱερεμίαν καταγγελίαν κατὰ τοῦ Φιλαδελφείας, ἐν ᾧ, πλὴν τῶν ἄλλων, ἔγραφεν ὅτι ὁ Σεβῆρος ἔδωκεν ἐντολὴν εἰς τοὺς ἔφημερούς τῆς ἐν Βενετίᾳ Ἐκκλησίας νὰ μνημονεύουν αὐτὸν καὶ ὅχι τὸν Πατριάρχην. Τοῦτο ἀνομολογεῖ καιὶ ὁ ἴδιος Σεβῆρος ἐν τῇ πρὸς τὸ Συμβούλιον τῶν Δέκα καταγγελίᾳ του,³ ἐν ᾧ ὅμως δικαιολογεῖται λέγων, ὅτι κατὰ τὰς κοινὰς ἕιρτὰς οἱ Ἱερεῖς αὐθισμήτως ἐμνημόνευον αὐτόν, ἐνῷ κατὰ τὰς ἐπισήμους ἐμνημόνευον τὸν Πατριάρχην. Τὸ βέβαιον εἶναι, ὡς ἀποδεικνύεται ἀπὸ τὰ ἐν τῇ καταγγελίᾳ ἀναφερόμενα, ὅτι ὁ Σεβῆρος ἐκλήθη πρὸς ἀπολογίαν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, καὶ μόνον ἡ ἐνεργὸς ἐπέμβασις τοῦ Ἑνετοῦ Πρεσβευτοῦ καὶ ἡ μεσολάβησις τοῦ Δόγη τὸν διέσωσαν τότε.

Ἐρχόμεθα τώρα εἰς τὸν Νικηφόρον. Οὗτος, ἐκπαιδευθεὶς ἐν Παδούῃ, ἡτο τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἔνας ἀπὸ τοὺς πλέον ἔγγραμμάτους ἱερωμένους καὶ εἶναι, καθ' ἡμᾶς, αὐτὸς ὁ Πρωτοσύγκελλος Νικηφόρος, ὁ Ἰωαννίτης, ὁ δοποῖος διεδραμάτιος σπουδαῖον ρόλον εἰς τὸν τότε κλονιζόμενον Πατριαρχικὸν Θρόνον, παραμείνας, κατὰ τὴν ἀπουσίαν τοῦ Ἱερεμίου τοῦ Β', ἐπὶ πολὺν χρόνον Τοποτηρητῆς αὐτοῦ.

ΣΤ'. ΜΙΚΡΑ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΙΑ

Μετὰ τὴν δημοσίευσιν τοῦ ἐν Βενετίᾳ Ἡπειρωτικοῦ Ἀρχείου, ὅπερ ἀπέλαβεν δλόκληρον τὸν IA'. ὅγκωδη τόμον τῶν «Ἡπειρωτικῶν Χρονικῶν», δὲν ἐκαύσαμεν τὰς ἔρεύνας εἰς τὰ ἐνταῦθα Ἀρχεῖα πρὸς καταρτισμὸν ἵδια τοῦ ἐν Βενετίᾳ Μακεδονικοῦ Ἀρχείου, περὶ τὸ δοποῖον ἀπὸ διετίας ἀσχολούμενα. Εἴχομεν ταῦτοχρόνως τὴν πρόνοιαν νὰ κρατῶμεν σημείωσιν παντὸς διτοι ἐνδιαφέρει ἀμέσως τὴν ἰδιαιτέραν ἡμῶν πατρίδα καὶ ἴδοὺ σήμερον, πλὴν τῶν ἄλλων ἰδιαιτέρων πραγματειῶν τοῦ παρόντος Τόμου, παραδίδο-

1) Τὸ ἐπώνυμον μανθάνομεν ἀπὸ μίαν ἐπιστολὴν τοῦ ἴδιου ἐκ Παδεύης πρὸς τὸν Γαβριὴλ Σεβῆρον, περιληφθεῖσαν εἰς τὴν συλλογὴν τῶν ἡδη ἐκδοθεισῶν ἐπανολῶν (ἐκδοσίς Φλωρεντίας τοῦ 1744 ἐν σελ. 31). Τὸ γράμμα τοῦ Νικηφόρου εἶναι τοῦ ἔτους 1579.

2) Κρατικὸν Ἀρχεῖον Βυζαντίας, Collegio Secreta III — Lettre Cardinali e Alessinesco, Βυζαντία No 2.

μεν εἰς τὴν δημοσιότητα καὶ τὴν «Μικρὰν Ἡπειρωτικὴν Χρονογραφίαν», ἀπὸ τοῦ ἔτους 1498 μέχρι καὶ τοῦ 1673. Είναι μία περίοδος τῆς Ἡπειρωτικῆς Ἰστορίας ἀρκετὰ σκοτεινὴ καὶ δὲν καταγάζεται μὲν ἀπὸ τὰ παρατιθέμενα κατὰ χρονολογικὴν σειρὰν στοιχεῖα, ἀλλ᾽ ὅπωσδήποτε μία ζωηρὴ ἀκτίς φωτίζει ἔστω καὶ μίαν μικρὰν γωνίαν τοῦ ζιφεροῦ Ἡπειρωτικοῦ ἴστορικοῦ οἰκοδομήματος καὶ παρέχει εἰς τὸν μέλλοντα συγγραφέα ἀρκετὰ ἔρεισματα, ἀναμφισβήτητον κύρους.

Τὸ ὑλικὸν τοῦτο ἐλήφθη ἀπὸ διάφορα ἐπίσημα ἔγγραφα τοῦ ἐν Βενετίᾳ Κρατικοῦ Ἀρχείου, ἡτοι ἀπὸ τὰ περίφημα Diarii τοῦ Marius Sanudo, τὰ dispacci τῶν ἐν Κερκύρᾳ Ἐνετῶν Διοικητῶν, ὡς καὶ τὰ τοῦ ἐν Κωνσταντινούπολει Βαῦλου. Πολλοὶ χαρτοφύλακες, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὅγκωδεις, ἡρευνήθησαν καὶ τὰ ἐν τοῖς ἔγγραφοις ἀποσπάσματα, τὰ ἀφορῶντα τὴν Ἡπείρον, ἀντεγράφησαν καὶ πιστῶς μετεφράσθησαν.

Ἄπὸ τὰ ἀποσπάσματα ταῦτα μανθάνομεν τὰ διάφορων κατὰ καιφοὺς πασσάδων τῶν Ἰωαννίνων, ἐν πολλοῖς ἀγνώστων, τὰ τῶν ἀγάδων καὶ μπέηδων Παραμυθιᾶς, Μαργαριτίου, Δελβίνου, Πρεβέζης κ.ἄ., τὰ δινόματα τριῶν ἐπισκόπων Ἡπείρου, ἡτοι Βουνθρωτοῦ καὶ Γλυκέος, Δελβίνου καὶ Ρωγῶν, πληροφορούμενα διὰ πρώτην τώρα φοράν, τὰ τῆς δηώσεως καὶ πυρπολήσεως τῆς Πρεβέζης ἀπὸ τὰς ἐπιδραμούσας κατὰ τὸ 1605 Φλωρεντινὰς Γαλέρας, ὅτι οἱ Ἰσπανοὶ ἥδη ἀπὸ τοῦ 1604 εἶχον ἀρχίσει τὴν ἐν Ἡπείρῳ προπαγάνδαν των, ἡς θύματα ἔμελλον μετὰ ἐπιτὰ ἔτη νὰ πέσουν δὲ ἥρωϊκὸς Διονύσιος δὲ Φιλόσοφος καὶ οἱ σύντροφοί του, ὅτι ἡ Πάργα μετὰ τὴν καταστρεπτικὴν πανώλην τοῦ 1649 ἥριθμει μόνον 353 ψυχάς, ὅτι 3.000 Ἡπειρῶται, μὴ δυνάμενοι νὰ ὑπομείνουν τὴν ἀφόρητον τυραννίαν, εἶχον μεταναστεύσει εἰς Κέρκυραν καὶ, τέλος—πλὴν ἄλλων δευτερευουσῶν εἰδήσεων—ὅτι οἱ Τοῦρκοι μεγιστᾶνες τῆς Ἡπείρου, εἰς τὴν μετὰ τῶν ἐν Κερκύρᾳ Ἐνετῶν Διοικητῶν ἀλληλογραφίαν των, μετεχειρίζοντο τὴν Ἑλληνικὴν καὶ μόνον γλῶσσαν καὶ αὐτὸ μᾶς δίδει τὸ δικαίωμα γὰρ ἐπαναλάβωμεν τὸ σχετικὸν μὲ τοὺς Ρωμαίους καὶ τὴν Ἑλλάδα πασίγνωστον ἀπόφθεγμα τοῦ ποιητοῦ Ὁρατίου, διότι ἔφαρμόζεται καὶ εἰς τοὺς Τούρκους:

«Graecia ferro capta, victorem coepit»

ἡτοι ἡ Ἑλλάς, δεσμευθεῖσα διὰ τοῦ σιδήρου, τὸν νικητὴν αὐτὴν κατόπιν ἀδέσμευσε μὲ τὸν ἀνώτερόν της πολιτισμόν.

Ἐν Βενετίᾳ, Μάρτιος τοῦ 1949

* * *

1319¹ Μάρτιος. «... Οἱ αὐτοχροτορικοὶ ἐπέδραμον κατὰ τοῦ ρωμαῖοῦ Βέστροβα, εἰς τὰ πέριξ τῆς Βαγενητίας—τὸ ὅποῖον εἶχε δωρηθῆ ἀπὸ

1) Commemoriali II ἐν 1ῷ Κρατικῷ Ἀρχεῖῳ Βενετίας.

τὸν Δεσπότην εἰς τὸν μακαρίτην εὐγενῆ Ἰάκωβον Κονταρίνι ὑπήκοον ‘Ἐνετὸν καὶ εἰς τοὺς νομίμους κληρονόμους του—καὶ ἀφῆρεσαν¹ 40 ἵππους, 150 κεφάλια βιοῶν, κριάρια καὶ πρόβατα 1300, 240 γουρούνια, δικτὸν ὅνους, ἀξίας συνολικῆς 100 μεγάλων λιβρῶν ἥδη ὁ Δόγης ζητεῖ τὴν ἀποζημίωσιν ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα».

1320 Ἰούνιος. «Οἱ πρεσβευταὶ τοῦ Δεσπότου τῆς Ρούμελης (Roumania) ὑποβάλλουν τὰς κάτωθι προτάσεις εἰς τοὺς Βενετούς: 1) ὁ Δεσπότης θὰ τηρήσῃ τὰς παλαιὰς συνθήκας, τὰς ἐν ἴσχυΐ, μετὰ τῆς Βενετίας καὶ ὁ ἀνυψώσῃ εἰς τὴν Κεφαλληνίαν τὴν σημαίαν τοῦ Ἀγίου Μάρκου. Ὅταν ἡ Βενετία παρατάξῃ 30 Γαλέρας, θὰ ἔξοπλίσῃ καὶ αὐτὸς μίαν ἰδίᾳ δαπάνῃ. Ἄν οἱ Βενετοὶ τῷ παραχωρήσουν τὴν προστασίαν των, θὰ τοῖς εἶναι πιστὸς καὶ θὰ ὑψώσῃ τὴν σημαίαν των εἰς ὀλόκληρον τὴν ἐπικράτειάν του. Ζητεῖ ἥδη 400 ἐνόπλους καὶ βιοήθειαν ἐκ 3000 μικρῶν λιβρῶν, ἵνα ἐπανακτήσῃ τὰς ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων καταληφθείσας χώρας του, ὑπισχνούμενος εἰς τὴν Βενετίαν ἥ τὸ Κάστρον τοῦ Βουθρωτοῦ, τὸ δποῖον ἀποδίδει ἐτησίως 1500 λίβρας, ἥ τὸ τῆς Πάργας, ὅπερ δίδει λίβρας 1000 περίπου κατ’ ἕτος εἰς ζάχαριν²».

1498³ Δεκέμβριος, ἐκ Κερκύρας. ‘Ο ἔκει Μπάϋλος γράφει: «ὁ Φαῖτ Πασσᾶς τῶν Γιαννίνων ἔχει μεγάλην ἐπιθυμίαν ν’ ἀποκτήσῃ τὴν Πάργαν, μέρος ἀνῆκον εἰς ἡμᾶς. Πρέπει νὰ ἀποσταλοῦν τρόφιμα καὶ ὄπλα. Στὴν Πάργαν ἔργαζονται πολλοὶ μαραγκοὶ οἱ δποῖοι φκιάνουν πλοιάρια δι’ ἡμᾶς. ‘Υπάρχει φόβος μήπως κατέλθῃ εἰς τὸ Βουθρωτόν ὁ Μουσταφᾶς Πασσᾶς τῆς Αὐλῶνος. Τὸ Βουθρωτὸν εἶναι τὸ κλειδὶ τῆς Κερκύρας».

1499 Μάϊος, ἐκ Κερκύρας. «Ἐγνώσθη δτι ἥλθον τέσσαρες σκλάβοι ἀπὸ τὴν Ὑψηλὴν Πύλην φέροντες διαταγὴν διὰ τὸν Φαῖτ Πασσᾶν τῶν Γιαννίνων νὰ πηγαίνῃ εἰς τὴν Σόφιαν».

1499 Μάρτιος, ἐκ Κερκύρας. «Ἡλθεν ἐπιστολὴ εἰς ἓνα Κερκυραῖον ὄνοματι Ἰωάννην Ἀβράμην ἀπὸ τὸν ἐν Ἰωαννίνοις διαμένοντα, μετὰ τοῦ Φαῖτ Πασσᾶ, Νικόλαον Σοφιανόν. ὅστις τοῦ γράφει δτι ἥ Τουρκικὴ Ἀρμάδα θὰ ἔξελθῃ ἐντὸς ὀλίγου πρὸς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. ‘Ο εἰρημένος Σοφιανὸς ἔχει ἓνα παιδὶ εἰς τὴν Κέρκυραν ποὺ μαθαίνει γράμματα Ἐλληνικὰ ὑπὸ τὸν Μόσχον, ἀνδρα σοφόν».

1499 Αὔγουστος, ἐκ Κερκύρας. «Ἐμάθομεν ἀπὸ τὸν Ἰωάννην Ἀβράμην ποὺ ἥλθεν ἀπὸ τὰ Γιάννινα καὶ ὅμιλησε μὲ τὸν Νικόλαον Σοφιανόν,

1) Diplomaticum Venetum Levantinum.

2) Ὡστε καὶ ζαχαροκάλαιον ἐφύετο ἄλλοτε εἰς τὴν γῆν ἔκεινην τῆς ἐπαγγελίας, τὴν Ιστορικὴν Πάργαν.

3) Ἀπὸ τὰ Diarii τοῦ Mariu Sanudo. Οἱ χειρόγραφοι οὗτοι κάθικες, 57 τὸν ἀριθμόν, περιγράφουν ἐν περιλήψει τὰ γεγονότα ἀπὸ τὸν 1497 μέχρι τοῦ 1537 καὶ σύρισκονται παρὰ τῇ Μαρκιανῇ Βιβλιοθήκῃ.

πρωτόγερον¹ τοῦ Φαῖτ Πασσᾶ, δστις τοῦ εἶπεν ὅτι ὁ Τοῦρκος ἔχει σκοπὸν νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τῆς Κερκύρας ἀπὸ ξηρᾶς καὶ ἀπὸ θαλάσσης».

1500 Ἀπρίλιος, ἐκ Πάργας. «Ο ἔκει Φρούραρχος Ἐνετὸς Ἀνδρέας Λάντσα γράφει ὑπὸ χρονολογίαν 26 Ἰανουαρίου ὅτι ἐνας Μπεϊλέρ μπέης ἔφθασεν εἰς τὴν Πρέβεζαν καὶ ἐνας ἄλλος εἰς τὰ Γιάννινα καὶ ὅτι προτίθενται νὰ μεταβοῦν εἰς Ναύπακτον ὅπου ἐτοιμάζονται αἱ γαλέραι τῆς Ἀρμάδας».

1500 Μάρτιος, ἐκ Κερκύρας. «Ἐμάθαμεν ἀπὸ Ἑλληνας ἐμπόρους τῶν Γιαννίνων, οἱ δποῖοι ἀπουσιάζουν ἔκειθεν ἕξ ἡμέρας, ὅτι συνήντησαν πολλοὺς ἄνδρας ἀπὸ τὰ βουνὰ τοῦ Μετσόβου, οἱ δποῖοι ἔφεραν κουπιὰ εἰς τὴν Πρέβεζαν, προωρισμένα διὰ τὴν Ἀρμάδαν. Κάθε κουπὶ τὸ μετέφεραν δύο».

1500 Ιούλιος, ἐκ Κερκύρας. «Ο Ούγγρος Mathias εἶχε συλληφθῆ αἰχμάλωτος πρὸ ἐτῶν ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Ἐμεινεν πολὺν καιρὸν εἰς τὴν φυλακὴν καὶ τέλος ἔφυγε καὶ ἔφθασεν εἰς τὴν Πρέβεζαν, ὅπου εἰργάζετο ὡς ἀπλοῦς ἐργάτης, καὶ ἀνέφερε τὴν 16 Ιουνίου εἰς τὸν Ἐνετὸν Σιρατηγὸν ὅτι κατὰ τὴν ἀναχώρησίν του ἔκειθεν εἶχον καθελκυσθῆ 26 γαλέραι, ἥτοι 16 ἐλαφραὶ καὶ 10 μεγάλαι. Αἱ μεγάλαι εἶνε δπως αἱ ἴδιαι μας, ἀλλ’ αἱ ἐλαφραὶ εἶνε μικρότεραι καὶ εἶνε φτιασμένες ἀπὸ ἔύλα χλωρά, ἔχουν μικρὸν ἐκτόπισμα καὶ βάζουν νερό. Εἰς τὰς ἄλλας ἐργάζονται 100 (maistri, calafadi καὶ marangoni) πρωτομαστόροι, καλφάται καὶ μαραγκοὶ καὶ ἔφθασε διαταγὴ ἀπὸ τὸν Μέγαν Αὐθέντην νὰ εἶνε ὅλαι ἔτοιμοι ἐντὸς τοῦ μηνὸς Ιουνίου. Τὰ κατάρτια ἀκόμη δὲν ἔφθασαν, ἀλλ’ ἀνεμένοντο ἐντὸς τῆς ἑβδομάδος. Ταῦτα ἔρχονται ἀπὸ τὰ βουνὰ ποὺ ἀπέχουν ἀπὸ τὴν Πρέβεζαν μιᾶς ἡμέρας δρόμον. Όμοίως εἶχον φθάσει εἰς τὴν Πρέβεζαν 8000 ἀζάπηδες,² 500 Γιαννίτσαροι διὰ τὴν Ἀρμάδαν, ὡς καὶ δύο χιλιάδες χριστιανοὶ τῶν μερῶν ἔκείνων. Ἀπὸ τὰ Γιάννινα ἔφεραν 10 χιλιάδες κουπιά».

1500 Ιούλιος. «Ο Μπάϋλος³ Κερκύρας γράφει ὑπὸ χρονολογίαν 17 Ιουλίου. «Δύο Κροατοὶ φυγόντες ἀπὸ τὴν Πρέβεζαν, ὅπου ἐπὶ 8 μῆνας ἐπριόνιζαν ἐυλείαν διὰ τὸ Ναυπηγεῖον, μᾶς ἀνέφεραν ὅτι οἱ Τοῦρκοι καθείλκυσαν 26 γαλέραις, τὰς δποίας καὶ μεταφέρουν εἰς τὸ Βαθύ, ὅπου τὰς φυλάσσουν Τοῦρκοι φρουροί. Διὰ προφύλαξιν ἔτοποθέτησαν εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ λιμένος δύο μπομπάρδες. Εἰς τὴν Πρέβεζαν ὑπάρχουν 8 μεγάλες γαλέρες, ἐπὶ τῶν δποίων ἐργάζονται οἱ πακτωταὶ (Καλαφάται). Ἐφθασε διαταγὴ ἀπὸ τὸν Μέγαν Αὐθέντην ἵνα τὰς τελειώσουν οἱ πρωτομαστόροι ἐντὸς τοῦ παρόντος μηνός, ἄλλως ἀπειλοῦνται μὲ ἀνασκολοπισμὸν (sotto pena

1) Τὸ Ἐνετικὸν κείμενον ἔχει τὴν ίδιαν λέξιν: protogero.

2) Ατακτοὶ στρατιῶται.

3) Μπάϋλος ἡτο ὁ πολιτικὸς Διοικητὴς τῆς Κερκύρας. Οὗτως ὡνόμαζον οἱ Ἐνετοὶ καὶ τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβευτὴν των.

di esser impalati). Τὰ κατάρτια τὰ κόπτουν εἰς ἐν γειτονικὸν δάσος ὀνομαζόμενον Rogós, ἀπέχον μίαν ἡμέραν ἀπ' ἐκεῖ καὶ τὰ φέρουν μέσον ἐνὸς ποταμοῦ ὀνομαζομένου Cranag. Εἰς τὰ Γιάννινα ράπτουν τὰ ἵστια, διότι ἔχουν ἐκεῖ ἀρκετὰ πανιά βαμβακερὰ (fustagi), τὰ δὲ σχοινία τὰ κάμνουν εἰς τὴν Πρέβεζαν».

19 Αὐγούστου 1500, ἐκ Κερκύρας. Γράφει ὁ Στρατιωτικὸς Διοικητὴς ὅτι ὁ Πέτρος Ἀρκούδης Κερκυραῖος, πρόσωπον ἐμπειρον καὶ ἴκανον, ἐπανελθὼν ἀπὸ ἐνα σκάλωμα ὀνομαζόμενον Σαγιάδα (Bastia, τὴν ἀναφέρει τὸ κείμενον) ἤκουσεν ἐκεῖ ἀπὸ ἐμπόρους τῶν Γιαννίνων ὅτι εἶχον ἐλθεῖ μερικοὶ ποὺ ἐνοικίαζον ζῶα φορτηγά, προερχόμενοι ἀπὸ τὸ στρατόπεδον τῆς Μεθώνης. Ὁ Ἀρκούδης λέγει ὅτι συνωμίλησε μὲ ἐνα ἀπὸ τοὺς πρώτους ἐμπόρους τῶν Γιαννίνων, δστις τὸν ἐβεβαίωσεν ὅτι τὴν 15ην τρέχοντος εἶχον φθάσει ταχυδρόμοι ἀπὸ τὴν Μεθώνην, οἵ δοποῖοι ἀνήγγειλαν ὅτι τὴν 9ην τρέχοντος ἡ Μεθώνη ἔπεσεν εἰς χεῖρας τῶν Τούρκων . . . ».

•Ιούνιος 1500, Κέρκυρα. «Ἐγνώσθη ὅτι εἰς τὸν Βόλον μερικὰ πολεμικά, φέροντα ἐπὶ τῆς σημαίας τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ, ἔκανσαν ἐκεῖ 3000 κουπιὰ ποὺ εὑρίσκοντο εἰς τὸν ἐκεῖ λιμένα πρὸς χρῆσιν τῆς Ἀριάδας. Καὶ τέρα μεταφέρουν ἄλλα κουπιὰ ἐκ Μετσόβου διὰ Πρέβεζαν ὅπου ἔξοπλίζουν τὰς καθελκυσθείσας γαλέρας».

1510 Μάρτιος, Βενετία. «Εἰσήχθη εἰς τὸ Συμβούλιον τῶν Savii μία πρότασις ἐκ Κερκύρας νὰ μὴ ἀνανεωθοῦν μερικαὶ παραχωρήσεις χορηγηθεῖσαι εἴς τινας ἐμπόρους ἐξ Ἰωαννίνων, ὑπηκόους Ὁδωμανούς».

1510 Μάρτιος. «Εἰς τὸν πολεμικὸν στόλον Βενετίας ἀναφέρεται ὡς Διοικητὴς ἐνὸς ἔξωπλισμένου πλοιαρίου (fusta) ἔνας Ἀνδρέας ἀπὸ τὰ Γιάννινα».

1519 Ἰανουάριος, Κέρκυρα. «Κατὰ πληροφορίας ἐκ Πάργας, εἰς τὰ Γιάννινα ἀνεμένετο δὲ Φλαμπουράρης,¹⁾ ὅπου εἶχε φθάσει καὶ εἰς ὀνομαζόμενος Χασάν Μουσταφᾶ, πρῶτος Τιμαριοῦχος τῶν Γιαννίνων, ὡς καὶ ἄλλοι Τιμαριοῦχοι. Διεδόθη δὲ παρὰ τῷ λαῷ ὅτι ἡ τοιμάζοντο αὐτοὶ ὅλοι νὰ ἐπιτεθοῦν κατὰ τῶν Ἀλβανῶν ποὺ εἶναι εἰς ἐκεῖνα τὰ μέρη. Ὅπως ἐγνώσθη αἱς τὴν Πάργαν, πλησίον τῶν Γιαννίνων εἰς πολλὰ σπήλαια καὶ γοῦβες κατασκευάζουν μεγάλην ποσότητα πυρίτιδος διὰ τὸν Μέγαν Αὐθέντην τῶν Τούρκων».

1519, Φεβρουάριος, Ἀδριανούπολις. Γράφει ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει Πρεσβευτὴς ὅτι μερικοὶ Ἰωαννῖται ἐμποροὶ, τοὺς δποίους ἔκλεψαν εἰς τὴν Κέρκυραν, ἔρχονται εἰς τὴν Βενετίαν μὲ διαταγὴν τοῦ Μεγάλου Αὐθέντου ἵνα τοῖς ἀποδοθοῦν τὰ κλαπέντα πράγματά των. Λέγουν δτι ταῦτα ἐπωλήθησαν εἰς τὴν Κέρκυραν».

1) Ἀπὸ τὸ Φλαμπουρό ἀλλαχοῦ λέγεται Σαντζιάμης, εἶναι ὁ Διοικητὴς μιᾶς Ἐπαρχίας. Φλαμπουρό, Σαντζιάκι εἶναι μεγάλαι σημαῖαι, μεγαλύτεραι ἀπὸ τὸ Μπαΐρά.

1520, Ἰούνιος, Κέρκυρα. «Ἐφθασεν ἔνας Λουκᾶς ἀπὸ τὸ Ἀργυρόκαστρον, δστις ἡτο πρὸ ἡμερῶν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, καὶ εἰπεν δτι ὁ Μέγας Αὐθέντης ἐτράβηξε τὰς γαλέρας εἰς τὴν ξηρὰν καὶ ἀπέλυσε καὶ τοὺς κωπηλάτας, μερικοὶ ἐκ τῶν δποίων ἐπέστρεψαν εἰς τὰ Γιάννινα».

1522, Μάρτιος, Κέρκυρα. «Ἐνας Καλόγηρος ἐξ Ἀργυροκάστρου, φύλος τοῦ ἐκεῖ Φλαμπουράρη, εἶπεν,—ἐλθὼν εἰς Κέρκυραν—δτι ὁ Μέγας Αὐθέντης διώρισε Καπετάν Πασσᾶν (ἀρχηγὸν τοῦ Στόλου) τὸν Ἀλβανὸν Φλαμπουράρην, ἥλικιας 45 ἑτῶν, ποὺ ἡτο τὸ περασμένον ἔτος στὰ Γιάννινα.

1526 Ἐκθεσις τοῦ ἐν Κωνσταντινούπολει Πρεσβευτοῦ Πέτρου Μπραγκαδίν ἀναγνωσθεῖσα ὑπὸ τοῦ ἰδίου ἐνώπιον τῆς Γερουσίας «. . . Ὁ Μέγας Αὐθέντης τῶν Τούρκων ἔχει τρεῖς Πασσάδες. Ὁ πρῶτος ὀνομάζεται Ἰμπραήμ ἑτῶν 33, εἶναι ὁ ἔμπιστος τοῦ Μ. Αὐθέντου· δτι θέλει αὐτὸς κάμνει, οὕτε καὶ δ Αὐθέντης κάμνει τι χωρὶς τὴν συμβουλὴν τοῦ Ἰμπραήμ Πασσᾶ. Οὗτος κατάγεται ἐκ Πάργας. Εἶναι δηλαδὴ ὑπήκοος μας. Δὲν ἔχει παιδιά, εἶναι ἴσχνός. ἔχει πρόσωπον μικρόν. Εἶναι εὔγλωττος καὶ τοῦ ἀρέσει πολὺ νὰ διαβάζῃ βιβλία, ἥτοι τὴν ζωὴν τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, τοῦ Ἀννίβα καὶ πολεμικὰ βιβλία ὡς καὶ ἴστορίας. Εἶναι πεπαιδευμένος. Ἀναγινώσκει φιλοσοφίαν καὶ γνωρίζει καὶ τὸν νόμον. Κοιμᾶται εἰς τὸ Παλάτι τοῦ Αὐθέντου, δ ὅποιος τὸν ἀγαπᾷ πολύ. Τρώγει μαζί του καὶ χωρὶς αὐτὸν δὲν ἡμπορεῖ νὰ ζήσῃ. ἔχει ἔσοδα 150 χιλ. Δουκάτα καὶ εἶναι καὶ Μπεῖλέρμπενης τῆς Ἐλλάδος. ἔχει 1500 σκλάβους, ὡραῖα ἐνδεδυμένους μὲ μεταξωτὰ χρυσοποίκιλτα, χρώματος ἐρυθροῦ. Ὁ Αὐθέντης τοῦ ἔκτισε καὶ ἔνα ὄραιο σπίτι. Εἶναι ἔγγαμος, ἀλλὰ δὲν ἔχει παιδιά. ἔχει τὴν μητέρα του εἰς τὸ Σαράϊ καὶ δύο ἀδελφούς του. Ἡ μητέρα του ἡτο χριστιανὴ καὶ ἔγινε Τούρκα. Οὗτος βοηθεῖ πάρα πολὺ τοὺς χριστιανούς· δ πατήρ του ἔχει ἔνα τιμάριον εἰς τὴν Πάργαν ποὺ εἰσπράττει Δουκάτα 2000 τὸν κάθε χρόνο...».

1527 Ὁκτώβριος, Βενετία. «Ο ἡδη ἐπανελθὼν ἐκ Κωνσταντινούπολεως; Πρεσβευτὴς Μάρκος Μίνιο ἀνέφερε περὶ τοῦ αὐτοῦ Ἰμπραήμ δτι δ πατήρ του ἡλθεν ἀπὸ τὴν Πάργαν ἐκεῖ πρὸς ἐπίσκεψιν τοῦ υἱοῦ του, δστις ἡθέλησε νὰ γίνῃ Τούρκος δ πατήρ του δπως ἔγινε καὶ ἡ μήτηρ του».

1529 Δεκέμβριος. Γράφει ὁ Διοικητὴς Κερκύρας δτι δὲν κατώρθωσεν ἀκόμη νὰ ἀπελευθερώσῃ τὸν πλοίαρχον Σανοῦδο καὶ τοὺς ἄλλους, διότι ἔφεν πολλὰ λύτρα οἱ Ἀλβανοί, καθὼς τὸν ἐπληροφόρησαν οἱ δύο Διοικηταὶ τῶν γαλερῶν ποὺ κατέπλευσαν πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον εἰς Γουμενίτσαν.¹⁾ Εγράψαμεν εἰς τὸν Ἑξοχώτατον Γιανοὺς· Ἀγᾶν, πατέρα· τοῦ Ἑξοχωτάτου

1) Ἀπὸ προηγούμενον ἔγγραφον μανθάνομεν δτι ὁ πλοίαρχος μιᾶς Ἐνετικῆς γαλέρας μὲ μερικοὺς ναύτας ἔβγηκαν εἰς τὴν Γουμενίτσαν ἵνα πάρουν ἔντα καὶ ναρφ καὶ δτι ἐπεσαν εἰς χεῖρας τῶν Ἀλβανῶν κατοίκων, οἱ ὅποιοι τοὺς ἀπήγαγον αἴγμαλωτους.

2) Διπλὸς ἔγγραφον τῆς 29 Ἰουλίου 1535 μανθάνομεν δτι ὁ Γιάννης Μισεζε,

Βεζύρη Ἰμπραήμ Πασσᾶ, ὁ ὄποιος ενδίσκεται εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα, ὡς καὶ εἰς τὸν Ἐξοχώτατον Youstou (;) μπέην, σαντζάκην τῶν Γιαννίνων, παρακαλοῦντες αὐτοὺς νὰ ἐπέμβουν, ἐν ὀνόματι τῆς φιλίας ποὺ ὑφίσταται μεταξὺ τοῦ Μεγάλου Αὐθέντου καὶ τῆς Γαληνοτάτης Δημοκρατίας. Ἐπίσης ἔγραψαμεν καὶ εἰς τοὺς δημογέροντας τῶν δύο χωριῶν ὃπου κρατοῦνται οἱ αἰχμάλωτοι (εἰς πλοίαρχος, δύο υποπλοίαρχοι, 12 ναῦται καὶ εἰς κωπηλάτης) καὶ τοὺς ἀπειλοῦμεν ὅτι θὰ τοῖς ἀπαγορεύσωμεν κάθε ἐπικοινωνίαν μὲ τὴν νῆσον ταύτην . . . ».

1530 Μάρτιος, Κέρκυρα. «Ἐπετεύχθη ἡ ἔξαγορὰ τῶν αἰχμαλώτων κατόπιν καταβολῆς χιλίων Δουκάτων».

1532 Αὔγουστος, Κέρκυρα. Ἐκ Πρεβέζης ἐλάβομεν τὴν κάτωθι συνθηματικὴν ἐπιστολὴν Ἑλληνιστί, τὴν ὄποιαν διαβιβάζομεν' μεταφρασμένην εἰς τὴν λατινικήν :

«Ἐλαβα τὸ γράμμα σας καὶ ὡς πρὸς τὰ βώδια (ἐννοεῖ τὰς γαλέρας) ποὺ μοῦ γράφετε καὶ θέλετε νὰ μάθητε πόσα εἶναι στὸ μαντρὶ καθὼς καὶ τί σκέπτεται νὰ τὰ κάμη ὁ βισκός καὶ μάλιστα ὁ ἀρχιβοσκός (ἐννοεῖ τὸν Καπετάν Πασσᾶν). Μάθετε ὅτι τὰ χονδρὰ βώδια εἶναι 90 καὶ τὰ μικρὰ 30, λογαριάζοντας καὶ αὐτὰ ποὺ ἥλθαν τελευταίως, ἀλλὰ ἀπὸ τὰ μικρὰ τὰ 10 δὲν ἔχουν παιδιὰ (ἥτοι πλήρωμα). Καὶ σήμερον τοῖς ἔκοψαν τὴν οὔραν (δηλ. τὰ ἐπήλειψαν μὲ πίσσαν) καὶ ὁ βισκός ἔστειλεν ἀνθρώπους δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ καὶ κανεὶς δὲν ξέρει πότε θὰ φύγῃ μὲ τὰ βώδια δι' ἄλλην βισκήν . . . ἄλλο δὲν ἔχω νὰ σᾶς εἴπω καὶ εἴμαι πρόθυμος εἰς τὰς διαταγάς σας, Πρέβεζα 3 Αὔγουστου 1532».

1532 Κέρκυρα, 19 Αὔγουστου. «Ἡ Τουρκικὴ Ἀρμάδα ἔφυγεν ἀπὸ τὴν Πρέβεζαν. Ἐμεινε μόνον ἐν πειρατικὸν πλοῖον (fusta), τὸ ὄποιον καιροφυλακτεῖ νὰ συλλάβῃ κανὲν ἐμπορικὸν διερχόμενον ἔξω τοῦ λιμένος».

1532 Φεβρουάριος, Κέρκυρα. «Ἡλύεν ἀπὸ τὰ Γιάννινα ἔνας Μήκος Μήλιας διὰ μέσου τῆς Σαγιάδος, ὁ ὄποιος ἀνέφερεν ὅτι ἔφθασαν εἰς τὸ Ἀργυρόκαστρον στρατεύματα ἀπὸ τὴν Αὐλῶνα καὶ ἀνεμένοντο καὶ ἄλλοι 5000 Γιαννίτσαροι. Εἶχε δὲ δοθῆ διαταγὴ καὶ εἰς ὅλους τοὺς Σπαχῆδες νὰ συγκεντρωθοῦν. Διαδίδεται ὅτι θὰ ἐκστρατεύσουν κατὰ τῶν Ἀλβανῶν».

1555 Αὔγουστον 3,¹ Κέρκυρα. Ὁ Ζαχαρίας Μοροζίνι Διοικητὴς γράφει εἰς τὸν Γαληνότατον Πρίγκηπα:

«Ἐπειδὴ εἰς τὰ γειτονικὰ μέρη τῆς Ἐλλάδος καὶ Ἀλβανίας ὡς καὶ εἰς ὅλην τὴν Τουρκίαν εἶναι ἐπιδημία, ἵνα προφυλάξωμεν τὸ μέρος ἀπὸ τὴν ἔξαπλωσιν ταύτης, δὲν ἐπιτρέπομεν τὴν ἐλευθεροκοινωνίαν εἰς τοὺς ἐμπόρους

κατὴρ τοῦ Ἰμπραήμ Πασσᾶ, ἀπέθανε πλησίον τῆς Πάργας καὶ μερικοὶ ἀνεψιοί τον ἀπῆγαν νὰ τὸν κληρονομήσουν.

1) Dispacci del Baylo di Corfu, Busta ἀρ. 1.

ποὺ ἔρχονται ἀπ' ἔκει ούτε καὶ εἰς τὰ πράγματά των. Αὐτοὺς τοὺς ὑποχρεώνομεν νὰ παραμένουν ὑπὸ κάθαρσιν εἰς ἔνα ξερονῆσι ἀπέχον ἀπὸ τὸ φρούριον ἐν μίλλιον καὶ τὸ δόποιον ὅνομάζεται Λαζαρέτο. Ἔτσι ἥλθαν πρὸ ἡμερῶν μερικοὶ Ἐβραῖοι ἐμποροὶ ἀπὸ τὰ Γιάννινα μὲ πολλὰ ἐμπορεύματα καὶ ἀπεμονώθησαν ἔκει. Ἀλλὰ τὴν παρελθοῦσαν νύκτα περὶ ὥραν τετάρτην ἐνεφανίσθη μία φρεγάτα Ἰσπανική. Οἱ πειραταὶ τοῖς ἐπετέθησον αἰφνιδίως καὶ ἀφῆσαν τὰ περισσότερα πράγματά των, ἥτοι τάπητας, δέρματα μαροκηνὰ καὶ Zanbelotti¹ ἀξίας ἐν ὅλῳ 2000 Δουκάτων καὶ ἀπέπλευσαν ἀφοῦ συμπαρέλαβον καὶ τέσσαρας Ἐβραίους αἰχμαλώτους. Ἐνα ἄλλον δὲ ἐμπορον ἀπὸ τὰ Γιάννινα χριστιανόν, τὸν ἔξυλοκόπησαν καὶ τὸν ἐπλήγωσαν, ἀλλὰ δὲν ἐπείραξαν τὰ ἐμπορεύματά του. Ἔγραψα ἀμέσως εἰς τὸν Ἀντιβασιλέα τῆς Νεαπόλεως ζητῶν τὴν ἐπιστροφὴν τῶν αἰχμαλώτων καὶ τῶν κλοπιμαίων ὡς καὶ τὴν τιμωρίαν τῶν πειρατῶν. Ἡ φρεγάτα, καθὼς μᾶς εἴπαν οἱ βαρκαδόροι, ἥτο Ἰσπανική, οἱ δὲ ἐπιβαίνοντες ὁμίλουν πολὺ καλὰ τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν . . . Εἰς τὸν Βόλον τὸ σιτάρι τιμᾶται 85 ἀσπρα τὸ φόρτωμα».

1555 Αὐγούστου 31, Κέρκυρα. « . . . ἐνεφανίσθησαν ἐνώπιόν μου πολλοὶ Ἐβραῖοι τῆς Κερκύρας μαζὶ μὲ ἄλλους ἐλλόντας ἀπὸ τὰ Γιάννινα καὶ μὲ παρεκάλεσαν νὰ γράψω καὶ πάλιν εἰς τὸν Ἀντιβασιλέα τῆς Σικελίας δπως ἀπελευθερώσῃ τοὺς τέσσαρας αἰχμαλώτους Ἐβραίους, καὶ ἔγραψα ἀμέσως . . . »

1555 Νοεμβρίου 14, Κέρκυρα. «Οἱ Ἐβραῖοι ἀπὸ τὰ Γιάννινα, καθ' ἄμοὶ γράφει ὁ ἡμέτερος ἐν Ὁτράντο Πρόξενος, ἀφέθησαν ἐλεύθεροι . . . , τὸ σιτάρι εἰς τὸν Βόλον εἶναι πολὺ ἀκριβό. Σήμερον ἔχει 124 ἀσπρα τὸ φόρτωμα . . . ».

1555 Νοεμβρίου 15, Κέρκυρα. « . . . Ἡ πανώλης ἐνεφανίσθη καὶ πάλιν εἰς τὰ μέρη τῶν Γιαννίνων καὶ Παραμυθιᾶς . . . »

1556 Σεπτεμβρίου 22. « . . . Ἐφθασεν αὐτοκρατορικὴ διαταγὴ : δλοι οἱ Σπαχῆδες καὶ λοιποὶ πολεμισταὶ τοῦ Σαντζιακίου Ἰωαννίνων δέον νὰ συναχθοῦν καὶ καθὼς ἀκούεται πρόκειται νὰ βαδίσουν κατὰ τῆς Οὐγγαρίας . . . »

1557 Ιανουαρίου 16.² « . . . Ἡ πανώλης εἰς ὅλα τὰ γειτονικὰ μέρη τῆς ἔναντι ξηρᾶς ἔξακολουθεῖ καὶ μάλιστα μὲ μεγαλυτέραν ἔντασιν . . . »

1557 Αὐγούστου 26, Κέρκυρα. « . . . ὁ Δῆμος Κυπριανός, Κερκυραῖος, μεταβὰς εἰς τὴν πανήγυριν τῆς Ἐλασσῶνος, ἐπέστρεψε σήμερον ἐνταῦθα, διελθὼν ἀπὸ τὰ Γιάννινα, δπου παρέμεινε δι' ἐμπόριόν του ἐπ' ὅλιγας ἥμε-

1) Ὅφασματα χονδρὰ ἀπὸ καμηλότριχα.

2) Καὶ ὅπου δὲν σημειώνομεν τὸν τόπον προελεύσεως τῆς εἰδήσεως, δέον νὰ δινοῦται πάντοτε ἡ Κέρκυρα, διότι ἔκει ἥδρευεν ἡ Κεντρικὴ Διοίκησις τῶν Ἐνεπονῶν, εἰς ἣν ὑπήγοντο ἡ Ἐπτάνησος, ἡ Πρέβεζα, ἡ Λευκάς, τὸ Βουνόρωτὸν καὶ ἡ Μάργα.

ρας, καὶ ἀφηγεῖται ὅτι τὴν 23 τρέχοντος μηνός, εὑρισκόμενος εἰς τὴν πλατεῖαν τῶν Ἰωαννίνων τὴν ἡμέραν ποὺ ἡτο ἄγορὰ (παῖδαί), ἥκουσεν ἐκφωνούμενον ἐν Αὐτοκρατορικὸν φερμάνι, τὸ ὅποιον διέτασσεν ὅλους τοὺς Σπαχῆδες, ἐπὶ ποινῇ κρεμάλας (*sotto pena della forca*) νὰ ἔτοιμασθοῦν καὶ νὰ ἔκκινήσουν διὰ τὴν Οὐγγαρίαν. Ἡρώησε μερικοὺς κατοίκους διὰ ποίαν αἰτίαν γίνεται αὐτὴ ἡ πρόσκλησις τῶν Σπαχῆδων καὶ τοῦ εἴπαν ὅτι ὁ μπεύλερμπεης τῆς Οὐγγαρίας μὲ τρεῖς σαντζιάκηδες ἡναγκάσθησαν νὰ ὑποχρησίουν πιεζόμενοι ἀπὸ τὸν στρατὸν τοῦ Βασιλέως Φερδινάνδου καὶ δι' αὐτὸ πρέπει νὰ σταλῇ ἀμεσος ἐνίσχυσις . . . »

‘Ο Σινὰν πασσᾶς πέρασε μὲ τὴν Ἀρμάδα ἀπὸ τὴν Ἡγουμενίτσαν καὶ τὴν ἐπομένην τοῦ κατάπλου ἔστησε τὰς σκηνὰς εἰς τὴν ἔηράν καὶ ἐνῷ ἀνέμενε τὴν ἀφίξιν τῶν δώρων μας, ἔβγαλε τοὺς αἰχμαλώτους ἀπὸ τὰ πλοῖα καὶ ἀφοῦ ἐδιάλεξε μερικοὺς διὰ τὸν Μέγαν Αὐθέντην, τοὺς ἄλλους, ὡς καὶ τὰς γύναικας καὶ τὰ παιδιά, τοὺς ἐπώλησε δημοσίᾳ εἰς διαφόρους ἄγοραστὰς τῶν γύρω χωριῶν. Παρέμεινεν ἐκεῖ τέσσαρας ἡμέρας καὶ ὅλοι ἔλεγαν ὅτι δὲν κάθηται δι’ ἄλλον σκοπὸν παρὰ διὰ τὰ δῶρα ποὺ ἐπερίμενεν ἀπὸ ἡμᾶς . . . »

1557 Σεπτέμβριος, Κέρκυρα. « . . . Ἡ Τουρκικὴ Ἀρμάδα εὑρίσκεται πλοῖα (fuste) τοῦ Τουρκικοῦ στόλου εἶναι ὅλα ἐκεῖ γεμάτα ἀπὸ αἰχμαλώτους . . . »

1558¹⁾ Μάϊος 29, Κέρκυρα. « . . . Ἡ Τουρκικὴ Ἀρμάδα εὑρίσκεται εἰς Βουθρωτὸν καὶ Ἡγουμενίτσαν . . . »

1558 Ιουλίου 3, Κέρκυρα. « . . . ἥλθον σήμερον ἐνταῦθα ὁ Διοικητὴς τῆς Πάργας συνοδεύων τοὺς προκρίτους καὶ τοὺς ἀντιπροσώπους (Sindici) τῆς Κοινότητος, οἵ ὅποιοι παραπονοῦνται διότι μετὰ παρέλευσιν 120 ἑτῶν ὅπου ἡ Δημοκρατία κατέχει τὴν Πάργαν, παρουσιάσθησαν τῷρα ὁ Προνιάρχης τῆς Ἀγιᾶς ὄνόματι Ἀχμέτ, ὅστις ἡτο προτήτερα χριστιανός, ὁ Πρωτοπαπᾶς Γεώργιος Ἀντίοχος καὶ οἱ ἄλλοι ἵερεῖς Γινι de Lecca de Cali μὲ τοὺς δυὸ ἀνεψιούς των Bali καὶ Ἀλῆ καὶ μὲ δλους τοὺς Ἀγιῶτες καὶ ἐπῆραν διὰ τῆς βίας τὴν δεκάτην ἀπὸ τὰ χωράφια καὶ τὰ ἀμπέλια τῶν Παργινῶν. Ὁ δὲ οηθεὶς Ἀχμέτ Προνιάρχης βάζει κάθε ἡμέρα τοὺς Ἀγιῶτες νὰ παρενοχλοῦν μὲ κάθε τρόπο τοὺς Παργινοὺς καὶ τὰ κάμουν αὐτὰ ἵνα τοὺς ἀναγκάσουν νὰ ἀφήσουν τὰ ὑποστατικά των καὶ ζητεῖ ὁ Προνιάρχης νὰ σηγαίνωμεν νὰ δικασθῶμεν εἰς τὸν Καδῆν τοῦ Μαργαριτίου. Τοὺς κατέστρεψαν, λέγουν, τὰ σπαρτά, τοὺς ἔχαλασσαν τοὺς μύλους, ἐφόνευσαν μίαν Παργινὴν καὶ ἐπῆραν αἰχμαλώτον ἐνα νέον ποὺ ἐψάρευεν εἰς τὴν ἀκροθαλασσιά.

Μάρτυρες τῆς καταγγελίας τῶν Παργινῶν παρουσιάσθησαν καὶ ὑπέγραψαν οἱ κάτωθι:

Νίκος Μπελούσης ἐπονομαζόμενος Καμινεύς, ἀπὸ τὴν Ἀγιάν, ἐρωτή-

1) Χαρτοφύλαξ ἀρ. 2, Dispacci del Bailo di Corfu.

θεὶς ἀπὸ τὸν Διοικητὴν καὶ ἀπὸ τὸν ἀντιπρόσωπον τῆς Πάργας Γιάννην
Δονᾶτον καὶ δρκισθεὶς νὰ εἶπῃ τὴν ἀλήθειαν ἐπεβεβαίωσε τὰ ἄνω.

Παῦλος Κατσιτσιώδης ἀπὸ τὴν Ἀγιά μαρτυρεῖ

Νικόλαος Κόκκινος ἐπιβεβαιοῖ

Ἀντώνιος Μαμαλούκος μαρτυρεῖ

Αουκᾶς Μαμαλούκος ὅμοίως

Μαρτίνος Κούζη ἀπὸ τὴν Ἀγιάν, μαρτυρεῖ

Τόγιας Πετσάλης, ὅμοίως

Ἰ. Δονᾶτος ἀντιπρόσωπος (Sindico)

Ἀντώνιος Σέρρος Καγκελλάριος τῆς Πάργας.

Θεόδωρος Κουρικόπουλος διερμηνεὺς μετέφρασε τὸ παρόν.

Ο Διοικητὴς τῆς Πάργας δι' ἐκθέσεώς του ἐπιβεβαιοῖ τὰ ἀνωτέρω καὶ λέγει ὅτι ζγραψεν εἰς τὸν Βοεβόδαν τοῦ Μαζαρακιοῦ Σινάν, δστις ἔξαρτᾶται ἀπὸ τὸν Ρουστέμ Πασσᾶν τῆς Αὐλῶνος, καὶ ζητεῖ τὴν τιμωρίαν τοῦ ἔξωμοτού Ἀχμὲτ Προνιάρη ἐκ τῆς Ἀγιᾶς.

1559 Μάϊος 31, Κέρκυρα. « . . . Ἐνεφανίσθη καὶ πάλιν ἡ Τουρκικὴ Ἀρμάδα εἰς τὸ Βουνθρωτόν. Ἐστάλησαν ώς ἀντιπρόσωποί μας Ἰνα χαιρετίσουν τὸν Καπετάν Πασσᾶν οἱ ἐκ Κερκύρας Μανώλης Μόσχος, Γεώργιος Ἐπαρχος καὶ Ἰάκωβος Κακούρης . . . ».

1560 Ἀπρίλιος, Κέρκυρα. « . . . ἥλθε κατ' αὐτὰς ἀπὸ τὰ Γιάννινα ἔνας Κερκυραῖος, ὁ δρποῖος ἀνέφερεν ὅτι εἶχε φθάσει ἐκεῖ διαταγὴ νὰ ἔτοιμασθοῦν δλοι οἱ Σπαῆδες καὶ πηγαίνουν μὲ τὸν Σαντζιάχην εἰς τὴν Μεθώνην δπου θὰ ἐπιβοῦν τῶν πολεμικῶν πλοίων . . . ».

1562 10 Ἰουνίου, Κέρκυρα.¹⁾ Ἐξεδόθη διάταγμα ἀπελάσεως διὰ τοὺς κάτωθι Ἡπειρώτας :

Γεώργιος Μπούφης, Reci Greveniti, Jessera Parlo ἀπὸ τὰ Βροχοβιανά, Nica Giocomuni ἀπὸ Ἐλευθεροχώρι, Στέλιος Petribunza, Dimo Candi ἀπὸ τὴν Σενίτσαν, ὁ νιὸς τοῦ Zerbisia ἐξ Ἀγιᾶς, Γιάννης Κακόης, Dendea κατοικεῖ εἰς τὸν Ἀγιον Ἰωάννην τὸν Νέον, Παλέσση ἀπὸ τὴν Δορδά (Ισως Δοβλᾶ), Κουστέσση Σάγκα δμοίως, Γιάννης Γιαννάκας ἀπὸ τὴν Ἀγιάν, Παλιάρη ἀπὸ Δοβρᾶν, Παῦλος Λούπαρης ἀπὸ τὸ Lupazari (Ισως Γλακουτσάρι), Gianī Tuasa, Stamatī Giani, Guma Bossi, Γεώργιος Ἀρμούρης, Mizzi ἀπὸ Σενίτσαν, Γιάννης Κουρτέσης ἀπὸ Ἐλευθεροχώρι, Δάζαρος Γρεβενιώτης, Andalica ἀπὸ Βροχοβιανά, Παῦλος Zerbissa, Σταμάτης Καίσαρης, Νίκος Δήμας ἀπὸ Κοῦτσι, Γιάν Δήμας, Γιάν Γιανναράκης ἀπὸ τὴν Ἀγιάν, Condi Zoriana, Σταμάτης Κούρτεσης, Γιάν Παπαϊάν καὶ Λουδοβίκος Ξάνθης, χαραβοκύρης. «Ολοι αὗτοὶ οἱ προαναφερόντες Ἀλβανοὶ τίθενται εἰς παντοτεινὴν ὑπερορίαν καὶ τοῖς ἀπαγορεύεται νὰ

1) Χαρτοφύλαξ Αρχ. Β Ιδίου Ἀρχείου.

βάλουν τὸ πόδι των εἰς τὴν πόλιν καὶ τὴν νῆσον Κερκύρας, καὶ ἐὰν κανεὶς παροσθιάσῃ τὴν διαταγὴν ταύτην, θὰ συλληφθῇ καὶ θὰ ὑποχρεωθῇ νὰ κωπηλατῇ ἐπὶ τῶν γαλερῶν, ὡς οἱ καταδικασμένοι ἐπ' αὐτῶν, διὰ χρόνια ἔξ, καὶ ὅποιος συλλάβῃ κανένα ἀπ' αὐτοὺς θὰ ἔχῃ μίαν ἀμοιβὴν ἀπὸ 20 τεκίνια. Καὶ ἐκείνων ποὺ δὲν θὰ κριθοῦν κατάληλοι εἰς τὴν ἀγγαρείαν τοῦ πουπιοῦ, θὰ τοῖς κοπῇ τὸ ἐν αὐτῷ χέρι, ή θὰ τοῖς ἔξι ορυχῇ ἐν αὐτῷ, ὡς θὰ τὸ εὔρη εὐλογον ἡ Δικαιοσύνη!! "Αν δὲ παρουσιασθοῦν ἐντὸς δύο μηνῶν, θὰ ὑπηρετήσουν μόνον 18 μῆνας ἐπὶ τῶν γαλερῶν.

Υπογράφουν: Nicolo Dandulo, Βάϋλος καὶ Γενικὸς Προβλεπτής, N. Mocenigo, σύμβουλος, N. Χαλικόπουλος βιοθόρος, Γραμματεύς.

"Ἐν ἔτος μετὰ τὴν καταδίκην ταύτην οἱ ἐνδιαφερόμενοι ὑπέβαλον μίαν ἔκκλησιν εἰς τὴν Διοίκησιν Κερκύρας, ἐν ᾧ ἔγραφον μεταξὺ ἄλλων καὶ τὰ κάτωθι :

« . . . κατηγορήθημεν¹ προηγουμένως διὰ κλοπὴν μερικῶν ζώων ποὺ διεπράχθη εἰς ἔνους τόπους. Μερικοὶ ἀπὸ ήμᾶς εὑρέθημεν ἀναμεμιγμένοι εἰς τὸ ἔγκλημα αὐτό, δὲν ἡμποροῦμεν νὰ τὸ ἀρνηθῶμεν. Ἀλλ' οἱ περισσότεροι ὅχι μόνον δὲν εἴμεθα ἔνοχοι, ἀλλὰ οὕτε καν γνωρίζομεν τὸ συμβάν καὶ μὴ ἔχοντες τρόπον νὰ ὑποβάλωμεν τὰς ἐνστάσεις μας, κατεδικάσθημεν ἐρήμην. Καὶ ἐπειδὴ δὲν εἴμεθα συνηθισμένοι εἰς τὴν κωπηλασίαν, τώρα ἔφυγαμεν καὶ εἴμεθα εἰς ἔνας χώρας, δηλαδὴ εἰς τὰς πατρίδας μας, καὶ μὴ δυνάμενοι νὰ ὑπομένωμεν τὴν ἀκατανόμαστον τυραννίαν τῶν ἀπίστων κατητηῶν, ἐπιθυμοῦντες νὰ ἀποθάνωμεν ὑπὸ τὴν σκιὰν τῆς Βενετίας, παρακαλοῦμεν νὰ μεταβάλητε τὴν ποινὴν ἥ εἰς χρηματικὴν ἥ σωματικὴν, ὑποχρεοῦντες ήμᾶς νὰ βγάζωμεν πέτρα ἀπὸ τὸ βουνὸ διὰ τὰ κάστρα . . . »

Τὴν ἔκκλησιν ὁ νέος Βάϋλος Agostin Sanudo διεβίβασεν εἰς τὸν Δόγην τὴν 28 Ιουνίου 1563 μὲ τὸ κάτωθι ἔγγραφόν του : « . . . ἀπὸ μερικὲς δυστυχισμένες γυναικες Ἀρβανίτισσες ποὺ παρουσιάσθησαν ἐνώπιόν μου μὲ ἔνα σωρὸ παίδια μικρά, μοὶ ἐπεδόθη ἡ ἔγκλειστος ἀναφορά, ἀπὸ τὴν δοπίαν ἔμαθον ὅτι ἀπὸ τὸν Ἐξοχώτατον προκάτοχόν μου ἐπεβλήθη ἡ ποινὴ τῆς ὑπερορίας (bando) εἰς 39 ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ εἶναι πατέρες, σύζυγοι καὶ συγγενεῖς τῶν γυναικῶν τούτων καὶ ἐπειδὴ ἡ ποινὴ ἦτο, ἐν περιπτώσει καθ' ἣν προσήρχοντο ἐντὸς δύο μηνῶν, νὰ κάμουν ὑπηρεσίαν κωπηλάτου ἐπὶ 18 μῆνας ἐπὶ τῶν γαλερῶν, μὴ γνωρίζοντες οὖτοι τὴν τέχνην αὐτήν, ζητοῦν νὰ βγάζουν πέτρες. Τόση εἶναι ἡ ἀθλιότης τῶν γυναικῶν αὐτῶν, ποὺ κλαίουν καὶ ὀδύρονται, φοβούμεναι μήπως οἱ ἄνδρες τῶν ἀναγκασθοῦν νὰ γίνουν Τοῦρκοι, ὥστε κρίνω εὐλογον νὰ ὑποβάλω τὴν ἔκκλησίν των εἰς τὴν Ὅμετραν Γαληνότητα δμοῦ μὲ τὴν διαταγὴν τῆς ὑπερορίας . . . »

1) Χαρτοφύλαξ ἀρ. 3.

1601¹ Φεβρουάριος 6, Κέρκυρα. « . . . οἵ μαραγκοὶ τῆς Πάργας ἐπῆγαν εἰς τὸ Φανάρι καὶ ἔκοψαν 100 μεγάλα δένδρα πτελέας (φτιλιάδες) καταληλότατα διὰ βάσεις τῶν κανονιῶν (letti d' artiglierie).

1603² Νοέμβριος 8, Κέρκυρα. « . . . ἡγόρασα ἀπὸ τοὺς Σαδή μπέην τῆς Σαγιάδος καὶ Ἀχάλην Μεμῆ, βιοβόδαν τοῦ Ἀγίου Βλασίου, μέσον τοῦ Ἰωάννη Βλάσση, τὰ δέκατα τῆς Σαγιάδος μέχρι Πάργας, ἵτοι φορτώματα 2000 πρὸς ἄσπρα 300 τὸ φόρτωμα καὶ θὰ πληρωθοῦν εἰς χρυσᾶ φλωριά (ζεκίνια). Κάθε φλωρὶ θὰ ὑπολογισθῇ πρὸς 120 ἄσπρα καὶ θὰ δοθοῦν εἰς τοὺς ἀνω μπέηδες τὰ συνήθη δῶρα, ἵτοι ἀνὰ πήχεις 12 μεταξωτὸ πρώτης ποιότητος . . . ».

1604³ Ιανουαρίου 1, Κέρκυρα. « . . . μᾶς ἔφθασαν εἰδήσεις ὅτι τὰς περασμένας ἡμέρας ἀνεκαλύφθησαν κρούσματα τῆς ἐπιδημίας (πανώλους) εἰς τὰ Γιάννενα, (Begoiāni) (;) καὶ Ἀργυρόκαστρον καὶ ἀμέσως ἀπηγορεύσαμεν τὴν μεταξὺ Σαγιάδος καὶ Κερκύρας ἐπικοινωνίαν. Ἡ ἀσθένεια μετεδόθη ἀπὸ ἓνα ἐπίσημον Τοῦρκον ποὺ ἥλθε πρὸ ἡμερῶν εἰς τὸ Ἀργυρόκαστρον ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν. Δύο ἀπὸ τὴν ἀκολουθίαν του ἀπέθανον . . . ».

1604 Φεβρουαρίου⁴ 2, Κέρκυρα. « . . . Δὲν ἔχομεν εἰδήσιν περὶ νέων κρουσμάτων εἰς τὰς περιφερείας τῆς ἔναντι χώρας καὶ ἐπετρέψαμεν τὴν ἐλευθεροκοινωνίαν . . . ».

1604⁵ Μαΐου 10, Κέρκυρα. « . . . ἐνεφανίσθη καὶ πάλιν ἡ ἐπιδημία ἀπὸ τὸ τέλος τοῦ παρελθόντος μηνὸς εἰς τὰ μέρη τῆς ἔναντι Ἡπειρωτικῆς χώρας καὶ ἐλάβομεν τὰ κατάλληλα μέτρα προφυλάξεως . . . ».

1604 Δεκεμβρίου 30, Κέρκυρα. « . . . κατέπλευσεν ἐδῶ προσφάτως μὲ Βασιλικὴν φρεγάταν⁶ ὁ Καπετάν Ιερώνυμος Κόμπης, ἀρχηγὸς τῶν κατασκόπων τοῦ Ἀντιβασιλέως τῆς Νεαπόλεως—πρώην ὑπήκοος Ἐνετὸς ἐκ τοῦ Βασιλείου τῆς Κύπρου, ὃστις ἐστάλη ἀπὸ τὴν Α. Μεγαλειότητα τὸν Βασιλέα τῆς Ισπανίας ἵνα ἔξεγείρῃ τοὺς κατοίκους τῶν παραλίων τῆς Ἡπείρου, ὃς θὰ ἀντιληφθῇ ἡ “Υμετέρα Γαληνότης ἀπὸ τὸ κάτωθι συμβάν. Ὁ Κόμπης οὗτος ἐστειλεν εἰς τὴν Νεάπολιν ἵνα “Ελληνα Καλόγηρον, πολὺ ἐγγράμματον, ὃστις κατόπιν ἐπέστρεψε καὶ ἐπῆγεν εἰς τὴν Ζάκυνθον καὶ πέρασεν ἐπειτα εἰς τὸ Φανάρι, ἀπέχον ἕξ μίλια ἀπὸ τὴν Πάργαν. Ἐκεῖ φθάσας ὁ Καλόγηρος μετέβη εἰς τὸ σπίτι τοῦ ἀδελφοῦ ἐνὸς Βάνου, υἱοῦ Γεννιτσάρου, ὑπήκοου Τούρκου—τοῦ δποίου δὲν κατώρθωσα νὰ μάθω τὸ ὄνομα—. Ἐκεῖ

1) Ἀπὸ τοῦ 1562 φθάνομεν ἀποτόμως εἰς τὸ 1601 διότι ἐλλείπει ἀτυχῶς τὸ ἀρχεῖον τῶν 40 αὐτῶν ἐτῶν.

2) Χαρτοφύλαξ ἀρ. 3.

3) Χαρτοφύλαξ ἀρ. 4.

4) Χαρτοφύλαξ ἀρ. 5.

5) Τοῦ Βασιλέως τῆς Ισπανίας.

“ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ,,

συνήχ θησαν πολλοὶ χριστιανοί,¹ ὑπήκοοι Τοῦρκοι, χρυφίως εἰς τὸ χωριό Χόϊκα καὶ μετὰ πολλάς συζητήσεις διακόσιοι ἀπ' αὐτοὺς ὑπέγραψαν ἣν ἔγγραφον, διὰ τοῦ δποίου ὑπισχνοῦνται νὰ ἔξεγερθοῦν, ἃμα ὡς ἐμφανισθῆ ἐις τὰ ὕδατα αὐτὰ Ἰσπανικὸς Στόλος καὶ νὰ συγκεντρωθοῦν ὅλοι δπως βαδίσουν πρὸς κατάληψιν τῆς Πρεβέζης, δπον θὰ καταπλεύσῃ ἢ μοῖρα τοῦ οτόλου. Ὁ Κόμπης ἦλθε πρὸ δύο ἡμερῶν ἐνταῦθα παρὰ τῷ Ἰσπανῷ Προξένῳ, ἀλλὰ τὸν εἰδοποίησα νὰ ἀναχωρήσῃ ἀμέσως. Ἐπειδὴ ὅμως αἱ ἐνέργειαι του ἐπροδόθησαν, φρονῶ δτι θὰ ἐπακολουθήσῃ ἢ τιμωρία πολλῶν συνωμοτῶν, ἃμα ὡς ἐπανέλθῃ ὁ Σαντζιάκης ἀπὸ τὴν Οὐγγαρίαν . . . ».

Η ΕΠΙΔΡΟΜΗ ΤΩΝ ΦΛΩΡΕΝΤΙΝΩΝ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΠΡΕΒΕΖΗΣ

1605 Μαΐου 6. Ὁ ἐν Κερκύρᾳ στρατιωτικὸς Διοικητὴς Agostino γράφει πρὸς τὸν Δόγην « . . . τὴν 1ην ἀρξαμένου μηνὸς ἡμέραν Κυριακὴν διῆλθον, εἰς ἀπόστασιν ἥκι τῆς νήσου, πέντε Γαλέραι, αἱ δποῖαι πλησιάσασαι εἰς τὴν Ἀντίπαξον παρέλαβον μεθ' ἑαυτῶν μίαν βάρκαν εύρισκομένην ἔκει μὲ τρεῖς ἄνδρας καὶ κατηυθύνθησαν πρὸς τὸν κόλπον τῆς Πρεβέζης. Ἐκεῖ τὴν νύκτα τῆς Κυριακῆς πρὸς τὴν Δευτέραν ἀπεβίθασαν μυστικῷ τῷ τρόπῳ ἀρκετοὺς ἄνδρας μὲ ἐν πυροβόλον, οἱ δποῖοι, πλησιάσαντες εἰς τὴν πύλην τοῦ φρουρίου, τὴν κατέρριψαν καὶ εἰσβιλόντες ἐντὸς ὑχμαλώτισαν 300 καὶ πλέον ψυχάς. Κατόπιν ἐλεηλάτησαν καὶ ἔκανσαν ὄλοκληρον τὴν ἐκτὸς τοῦ Κάστρου κωμόπολιν (δοργο) καὶ φορτώσαντες καὶ τὸ ἔκει εὑρεθὲν πυροβολικὸν ἐπὶ ἐνὸς πλοίου σταθμεύοντος εἰς τὸν λιμένα, ἀπεμακρύνθησαν καὶ διελθόντες καὶ πάλιν ἀπὸ τὴν Ἀντίπαξον, προχθές, ἀφῆκαν τὴν βάρκαν καὶ τοὺς τρεῖς ἄνδρας καὶ ἀπέπλευσαν πρὸς δυσμάς. Οἱ τρεῖς ἄνδρες ἀνέφερον δτι αἱ Γαλέραι αὖται εἶναι τῆς Φλωρεντίας . . . ».

1605 Μαΐου 31. « . . . Ἀναφορικῶς μὲ τὴν δίλωσιν τῆς Πρεβέζης, περὶ ἣς ἀνέφερα εἰς τὸ ἔγγραφόν μου τῆς βῆς λήγοντος, δὲν ἔλιθα νεωτέρας λεπτομερείας. Οἱ Τοῦρκοι ἐν τῷ μεταξὺ ἐπιδιώρισαν τὸ φρούριον τῆς Πρεβέζης, τὸ ἔφωδίασαν μὲ νέα πυροβόλα καὶ ἔξασκον τὴν μεγαλυτέραν ἐπίβλεψιν, διότι φοβοῦνται μήπως ὁ Ἀντιβασιλεὺς τῆς Νεαπόλεως ἀποστείλῃ τὸν ὄφρηγὸν τῶν κατασκόπων Κόμπην . . . ».

1605 Ιουνίου 22, Κέρκυρα. « Ὁ Ὀσμάν μπέης, οανιζιάκης τοῦ Δελβίνου, Ἀγίου Δονάτου καὶ Παραμυθιᾶς, ἀδελφὸς τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ,² ἀνακ-

1) Τὰ προανακρούσματα τοῦ κινήματος τοῦ Διυνυσίου τοῦ Φιλοσάφου.

2) Ὑπάρχει εἰς τὸ ἀρχεῖον αὐτὸν καὶ ὑπὸ χρονολ. 5 Ιουνίου 1605 μία χαρακτηριστικὴ ἀλληλογραφία μεταξὺ τῶν Ἀρχῶν Κερκύρας καὶ τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ τῆς Αθλῶνος διὰ κάποιο ἐμπορικὸ πλοῖο, τὸ δποῖον συνέλαβον Τοῦρκοι πειραταὶ τοῦ φδήγησαν εἰς τὴν Αὐλανθα. Τὴν ὄνομάζομεν δαρακτηριστικὴν, διότι ἡ ἀλληλογραφία διεξήχθη ΕΛΛΗΝΙΚΤΙ!!

οῆσαντος διὰ τὸν πόλεμον, εἰδοποιεῖ δτὶ μεταβαίνει εἰς τὴν Αὐλῶνα ἵνα τὸν ἀντικαταστήσῃ . . . ».

1605 Αὐγούστου 20, Κέρκυρα. «Οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς Κοινότητος Πρεβέζης (*la nation da Preveza*) ὑπέβαλον αἴτησιν ἵνα, εἰς ἀντικατίστασιν τοῦ ἀποθανόντος Θεοφίλου, διορισθῇ νέος Πρόξενος των ὁ Γεώργης Ρινισιώτης τοῦ ποτε Ἀντωνίου. Τὴν αἴτησιν ὑπογράφουν ὁ Δράκος Κασταμονίτης, ὁ Νικολὸς τοῦ ποτε Δήμου Κωνσταντῆ καὶ ὁ Γεώργιος Ραΐζης . . . » (ὁ Πρόξενος οὗτος θὰ προστατεύῃ τὰ συμφέροντα τῶν εἰς Κέρκυραν καταπλεόντων ἴστιοφόρων ἐκ Πρεβέζης καὶ τῶν ἔκει μεταβαινόντων ἐμπόρων).

1605 Νοεμβρίου 7, Κέρκυρα. «Ἐπάρω ἀπὸ τὴν Ἡγουμενίτσαν εἰς ἔνα χωρὶὸν ὅνομαζόμενον *Orfanous* ἐνεφανίσθη κροῦσμα πανώλους κατόπιν τῆς ἀφίξεως ἐνὸς Ἀλβανοῦ ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἐλάβομεν τὰ προφυλακτικὰ μέτρα . . . ».

1605 Νοεμβρίου 30, Κέρκυρα. «Τὸ σπίτι ὃπου ἀπέθανεν ὁ Ἀλβανὸς ἐπάνω ἀπὸ τὴν Ἡγουμενίτσαν τὸ ἔκανσαν καὶ ἀπεμάκρυναν εἰς τὸ βουνά τοὺς κατοίκους δὲν τῶν πέριξ χωριῶν . . . ».

1606¹ Φεβρουαρίου 21, Κέρκυρα. «. . . Ἀπέθανε πρὸ δὲ λίγων μηνῶν εἰς τὸν κοτὲ τῆς Οὐγγαρίας πόλεμον ὁ Σαντζιάκης τῶν γειτονικῶν μεμῶν Ἀλῆ Πασσᾶς, τὸν δποῖον εἶχε προσωρινῶς ἀντικαταστήσῃ ὁ πρώην τοῦ Δελβίνου Σαντζάκης Ὁσμάν μπέης. Οὗτος ἐπῆγεν ἐν τῷ μεταξὺ εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐγκατεστάθη μονίμως εἰς τὸ Πασσαλίκι τῆς Αὐλῶνος. Άλλ' εἰς τὸ Δέλβινον οἱ Τούρκοι κάτοικοι μόλις ἔμαθον τὸν θάνατον τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ, ἔχοντες ἀφορμὰς δυσαρεσκείας κατὰ τοῦ Ὁσμάν, ἐπετέθησαν μίαν ἡμέραν κατὰ τοῦ Κεχαγιᾶ του καὶ διήρπασαν τὰ ἐν τῇ κατοικίᾳ τοῦ ὑπάρχοντα χρήματα καὶ πράγματα. Μόλις ἐπληροφορήθη τὸ συμβάν ὁ Ὁσμάν μπέης, ἔφθασεν εἰς τὸ Δέλβινον μὲ 600 ἐνόπλους καὶ καταρροπώσας τοὺς ἀντισταθέντας Τούρκους κατοίκους ἐφόνευσεν 500 ἐξ αὐτῶν—ἀπολέσας δὲ διοις μόνον ἐπτὰ—καὶ ἔκανσεν δὲν τὰ σπίτια των, ἀφοῦ διήρπασε προηγουμένως τὰ πράγματά των καὶ ἐφόνευσεν δὲν τὰ ζῶα των . . . ».

1606 Φεβρ. 22, Κέρκυρα. «. . . Ἰδοὺ νεώτεραι πληροφορίαι περὶ τῶν γεγονότων τοῦ Δελβίνου: Ὁ Ὁσμάν ἐστάθη εἰς τὸ ποτάμι Βιστρίτσα παρὰ τὸ Δέλβινον δπον εἶναι τὸ γεφῦρι καὶ ἀμέσως ἥλθον πρὸς συνάντησίν του ἔνας Καπιτέζης καὶ ὁ Καδῆς τοῦ Δελβίνου ἵνα τῷ προτείνον, δὲν ἤθελε νὰ ὑποβληθῇ τὸ δλον ζήτημα εἰς τὴν δικαιοσύνην καὶ νὰ τιμωρηθοῦν δεσοι θὰ ἀποκαλυφθοῦν ὡς ἔνοχοι. Άλλ' ὁ Ὁσμάν ἀπέρριψε τὰς προτάσεις. Ἐκεῖ πλησίον ἦσαν δύο χριστιανικὰ χωριὰ καὶ τουρκικὰ σπίτια. Τὰ ἔκανσεν δὲν, οἱ δὲ κάτοικοι ἔφυγον μακράν. Ὁ Ὁσμάν κατόπιν ἔστειλε δύο ἀπὸ τοὺς Βοεβόδας του εἰς τοὺς Ζουλιάτες, Προγονάτι καὶ Μπέλεσι ἵνα συνα-

1) Χαρτοφύλαξ ἀρ. 5.

θροίση ὁπαδούς. Τὸ ἔμαθον οἱ τοῦ Δελβίνου καὶ ἐπῆγαν καὶ τοὺς ἐπερίμεναν. Συνήφθη ἀψιμαχία, κατὰ τὴν ὅποιαν ἐφονεύθησαν 30, ἐνῷ αὐτοὶ τοῦ Δελβίνου ἔχασαν μόνον ἕνα. Ἐχάλασαν συγχρόνως καὶ τὸ γεφῦρι καὶ ὁ Σαντζιάκης Ὁσμὰν δὲν ἦμπορεῖ νὰ περάσῃ οὕτε πεζός, οὕτε ἔφιππος . . .».

1606 Φεβρ. 24, Κέρκυρα. «Σήμερον ἦλθεν ἔνας Ἀλβανὸς ὀνόματι Σοφιανὸς καὶ ἀνέφερεν ὅτι ὁ Σαντζιάκης ἔστειλε στρατὸν ἀπὸ ἄλλο μέρος. ὅλίγον τι παρακάτω ἀπὸ τὸ γεφῦρι, ὅπου οἱ Δελβινιῶτες εἶχον κάμει μίαν τάφρον, καθὼς καὶ ἄλλο τμῆμα στρατοῦ ἐπάνω ἀπὸ τὸ γεφῦρι καὶ περιεκυκλώσαν τοὺς ἀμυνομένους Δελβινιῶτες, ἐκ τῶν ὅποιων πολλοὺς ἔσφαξαν, καὶ εἴτα εἰσελθόντες εἰς τὸ Δέλβινον ἐπέρασαν ἐν στόματι μαχαίρας τὰς γυναικας καὶ τὰ παιδιά ἄνω τῶν 10 ἐτῶν καὶ ἔκαμαν καὶ γενναίαν λαφυραγγίαν . . .».

1610¹ Δεκεμβρ. 21, Κέρκυρα. «Ἄπὸ ἔνα Ζάχαρίαν Πᾶνον ἐκ Κόϊκας ἐμάθομεν ὅτι εἰς τὴν Παραμυθιὰν ἔξεδηλώθη ἡ ἀσθένεια καὶ ἀπέθανεν ἔνας Γιάννης Μπολιάνης μετὰ τῆς οἰκογενείας του. Ἀκούσας τοῦτο ὁ Ὁσμὰν² Πασσᾶς ἀπεφάσισε νὰ στείλῃ εἰς τὴν Κόϊκαν τὴν γυναικά του καὶ τὸν ἀνεψιόν του. Ταῦτα ἔμαθον καὶ ἀπὸ ἔνα Γεωργον Φάρον ποὺ ἥρχετο ἀπὸ τὸ Τουρκοπάλουκον. «Ολη ἡ οἰκογένεια τοῦ Πασσᾶ ἀπεμακρύνθη ἐκ Παραμυθιᾶς, ὁ δὲ Ὁσμὰν ἀνεχώρησε διὰ τὰ Γιάννινα . . .».

1611 Φεβρ. 23, Κέρκυρα. «Μᾶς γράφει ἐκ Πάργας ὁ ἔκεī Διοικητὴς Δῆμος Κυπριανὸς ὅτι ἔστειλεν εἰς τὴν Παραμυθιὰν κάποιον Θοδωρῆ Μανιάτην καὶ ἔμαθεν ὅτι πρὸ 15 ἡμερῶν εἶχον ἔλθει ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἐξ ἀπεσταλμένοι τῆς Ὅψηλῆς Πύλης ἵνα εἰσπράξουν χρήματα ἀπὸ τὸν Ὁσμὰν Πασσᾶν καὶ αὐτὸς τοὺς ἔστειλε νὰ κατοικήσουν εἰς τὸ σπίτι τοῦ Γιάννη Μπολιάνη καὶ μετὰ δύο ἡμέρας ἀπέθανον ὁ Μπολιάνης καὶ ἡ γυναικά του, οἱ δὲ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἔφυγον. «Ἡ ἐπιδημία ἔξηπλώθη εἰς τὰ πέριξ χωριά Μαζαράκι, Orfaneus καὶ εἰς ἄλλα. Οἱ κάτοικοι ἔφυγον εἰς τὰ βουνά . . .».

1611 Μαρτίου 31, Κέρκυρα. «Ἐγραψα εἰς Παραμυθιὰν ἵνα μάθω τὰ καθέκαστα καὶ ἔλαβον τὴν κάτωθι ἐπιστολήν³:

«Ἡμεῖς οἱ ὑπηρέται τῆς Ὅμετέρας Ἐξοχότητος, Οἰκονόμος Ἱερεὺς Γεώργιος, Ιερεὺς Ἰωάννης Θωμᾶς καὶ ἄλλοι θεράποντες Ὅμῶν, ὑποκλινόμεθα ἐνώπιον τῆς Ὅμετέρας Ἐξοχότητος καὶ παρακαλοῦμεν τὸν Θεὸν διὰ τὴν ὑγείαν Της.

Ἐλάβομεν σήμερον τὴν τιμὴν νὰ ἔχωμεν τὴν ἔντιμον Ὅμῶν Ἐπιστολήν, τὴν ὅποιαν ἔστείλατε μὲ τὸν ἴπποτην Σκλήρην, καὶ γράφετε νὰ δώσω-

1) Χαρτοφύλαξ ἀρ. 6.

2) Εἶναι ὁ μιτέπειτα καταστείλας τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Διονυσίου Φιλοσόφου.

3) Εἶναι εἰς τὴν Ἰταλικὴν μετάφρασιν, ἐκ τῆς ὅποιας μεταγλωττίζομεν.

μεν ἀπάντησιν εἰλικρινῆ διὰ τὴν ὑγείαν τοῦ τόπου μας καὶ ὅτι γράφομεν τὸ γράφομεν μὲ πᾶσαν ἀλήθειαν. Ἡ ἐπιδημία στὴν ἀρχὴν προσέβαλεν ἔξι σπίτια καὶ ἀπέθανον 25 ἄτομα καὶ μὲ τὴν βούθειαν τοῦ Θεοῦ ἐξέλιπε καὶ δὲν ἦκούσθη πλέον τίποτε ἀπὸ δέκα πέντε ἡμερῶν καὶ δόξα τῷ Θεῷ δὲν ἔχομεν κανὲν ἀπολύτως κροῦσμα. Δηλώνομεν ὅτι αὐτῇ εἶναι ἡ ἀλήθεια καὶ μάρτυς εἶναι ὁ Θεός μας.

Οἱ Ὑμέτεροι ψευδάποντες ὑπογραφόμεθα

Ἰερεὺς Ἰωάννης καὶ Οἰκονόμος τοῦ Ἀγίου Δονάτου βεβαιῶ τὴν ἀλήθειαν
Ἰωάννης Θωμᾶς, Χαρτοφύλακας

Γεώργιος Ἰερεὺς

Πάσχος Τρίπος

Δημήτριος Ξανθόπουλος βεβαιῶ καὶ μὴ γνωρίζων γράμματα ἔβαλα νὰ
ὑπογράψῃ ἀντ' ἐμοῦ τὸν Ἀθανάσιον Στέλιον.

Παραμυθὶὰ 14 Μαρτίου 1611

1612¹ Ἀπριλ. 16, Κέρκυρα. « . . . Πληροφορούμεθα ὅτι ὁ Χουσὲν Τσελεπῆς, σύγγαμβος τοῦ Ὁσμὰν Πασσᾶ τῆς Παραμυθιᾶς, ἀπεφάσισε νὰ κτίσῃ μίαν ἔπαυλιν εἰς ἓνα μέρος ὀνόματι Κορώνη, ἔξι μίλια μακρὰν τῆς Πάργας, καὶ συνήμροισε διακοσίους ἄνδρας ἵνα ὀχυρώσῃ τὸ μέρος αὐτὸ πὸν εἶναι ἐπάνω εἰς λόφον καὶ δεσπόζει τοῦ δάσους τοῦ Φαναριοῦ, ὅποθεν ἥμεῖς κόπτομεν κάθε χρόνον πολλὴν ἔυλείαν χρήσιμον διὰ βάσεις τῶν κανονιῶν . . . ».

1613 Μαρτίου 25, Κέρκυρα. « Ἰδοὺ ἀντίγραφον ἐπιστολῆς πρὸς τὸν Βάσιλον: « Ἡμεῖς οἱ Σαντζιάκαι: Μπεκῆρ μπέης τῶν Γιαννίνων, Χουσεῖν μπέης τοῦ Δελβίνου καὶ Καβρῆ Πασσᾶς Μουσταφᾶ Κόκα χαιρετοῦμεν Ὑμᾶς ὑποκλινόμενοι. Ἐλάβομεν τὴν ἐπιστολὴν Σας. Δὲν ἥλθομεν ἐδῶ ἵνα πολεμήσωμεν, ἀλλὰ μαθόντες τὴν φυγὴν τοῦ Ὁσμὰν Πασσᾶ ἐντὸς δύο βαρκῶν ἐκ Πάργας παρακαλοῦμεν νὰ τὸν συλλάβητε καὶ μᾶς τὸν παραδώσητε . . . ».

1613 Σεπτεμβρ. 9, Κέρκυρα. « . . . Ἀκόμη δὲν διώρισαν νέον Πασσᾶν στὰ Γιάννινα. Αὐτὸς ποὺ εἶναι τώρα ἔκει εἶναι προσωρινὸς καὶ μόνον δπως εἰσπράττῃ τοὺς φόρους . . . ».

1614² Ιανουαρ. 29, Κέρκυρα. « Ἡλθε τώρα εἴδησις ἀπὸ τὸν Διοικητὴν Πάργας ὅτι ὁ Μέγας αὐθέντης διέταξεν ὅλους τοὺς Σαντζιάκηδες νὰ συναθροίσουν ἀνὰ 100 ἄνδρας διὰ τὴν ὑπηρεσίαν τῶν Γαλερῶν καὶ ὅτι φοβηθέντες οἱ κάτοικοι τοῦ διαμερίσματος τῶν Γιαννίνων ἔφυγον πολλοὶ ἀπὸ τὰ χωριά . . . ».

1614 Φεβρ. 18. « Νέος Διοικητὴς Δελβίνου διωρίσθη ὁ Μεχμέτ Μαχμούτ Τσιαούς, Ἐμίνης τῆς Σαγιάδος».

1) Χαρτοφύλαξ ἀρ. 7.

2) Χαρτοφύλαξ ἀρ. 8.

1615 Μαΐου 25¹, Κέρκυρα. «.... Ὁ Ἀσλὰν Πασσᾶς τῶν Γιαννίνων κυβερνᾷ καὶ τὰ σκαλώματα τῆς ἔναντι ἡ πειρωτικῆς ἀκτῆς».

1621² Ιουλίου 15, Κέρκυρα. Ἐπιδημία πανώλους εἰς Σαγιάδαν, Γιάννινα, Τούκκαλα καὶ Λάρισσαν. Δύο μοναχοὶ τοῦ Ἅγιου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου, μοναστηρίου ἀπέχοντος 20 μίλια ἀπὸ τὸ Βουθρωτόν, ἐπήγαιναν εἰς τὴν Σαγιάδα νὰ ἀγοράσουν τρόφιμα. Ἐκεῖ προσεβλήθησαν ἀπὸ τὴν ἀσθένειαν καὶ ἐπιστρέψαντες εἰς τὸ Μοναστῆρι ἀπέθανον καὶ οἱ δύο».

1621 Σεπτεμβρ. 1. «Ἐνεφανίσθησαν κρούσματα τῆς ἀσθενείας εἰς Ἐλασσῶνα, Τούκκαλα, Λάρισσαν, Ἰωάννινα καὶ Σαγιάδα καὶ ἀποθνήσκουν πολλοί».

1622 Ιουνίου 6. «Ἐπιδημία πανώλους εἰς Λάρισσαν, Πρέβεζαν, Αὐλῶνα, Μοσχολοῦρι καὶ ἄλλα μέρη. Εἰς τὴν Πρέβεζαν ἀποθνήσκουν 7—8 ἥμερησίως. Τὴν ἀσθένειαν τὴν μετέδωσεν ἐν πλοιάριον ἐλθὸν ἀπὸ τὴν Μπαρμπαριάν».

1622 Ιουλίου 31. «.... Εἰς τὴν Ἄρταν προοδεύει πολὺ τὸ θανατικό, ἐπίσης καὶ εἰς τὰ Γιάννινα εἰς τὰ περίχωρα ὡς καὶ εἰς Πάτρας. Εἰς τὴν Πρέβεζαν, καθὼς γράφει ὁ ἐκεῖ Καδῆς, μέχρι τῆς 15ης Ιουλίου είχον ἀποθάνει 330 ἄτομα».

1623³ Μαρτίου 16. «.... Εἰς τὴν Πρέβεζαν, Λευκάδα, Γιάννινα, Ἄρταν καὶ εἰς ἄλλα μέρη ἀκούονται κρούσματα θανατικοῦ».

1624 Μαΐου 8. «.... Εἰς τὰ Γιάννινα, Παραμυθιάν καὶ εἰς ἄλλα μέρη ὑπάρχει πανώλης καὶ ἀπέθανον μερικοί».

1625 Ιανουαρ. 11. «.... Εἰς τὰ Γιάννινα ἐνεφανίσθη ἡ πανώλης καὶ ἐξηπλώθη πολύ.... Ἐστείλαμεν ἐπίτηδες ἐν ἀγορούν ἐκεῖ ἵνα ἐρευνήσῃ τις ἀκριβῶς συμβαίνει καὶ ἐμάθομεν ὅτι ἀπέθανε μόνον ἕνα παιδί καὶ ὅτι ἡ φήμη περὶ μεγάλης ἐπιδημίας διεδόθη ἀπὸ τοὺς προύχοντας Τούρκους ἵνα διαφύγουν ἀπὸ τὸν ἔλεγχον ἐνὸς Ἐπιθεωρητοῦ ἀπεσταλμένου παρὰ τῆς Ὑψ. Πύλης καὶ ἐπέτυχον, διότι ὁ Ἐπιθεωρητὴς μόλις ἤκουσε τὰ τῆς ἐπιδημίας ἥλλαξε δρόμον».

1625 Ιανουαρ. 18. «.... Ἐφθασεν ἕνας ἐπιθεωρητὴς (*mucassali*) εἰς τὴν Παραμυθιάν, συνοδευόμενος ἀπὸ πολλοὺς πεζοὺς καὶ ἐφίππους, ἀλλὰ πολλοὶ Τούρκοι καὶ Ἀλβανοί ἐκ φόβου ἔφυγαν καὶ ἐγκατέλειψαν τὰ σπίτια των, ὃ δὲ Βοεβόδας, ἐπειδὴ ὁ Ἐπιθεωρητὴς ἤλθε νὰ ἀνακρίνῃ καὶ αὐτὸν διὰ τὰς βαρβαρότητας ποὺ διέπραξεν ἐναντίον ἐνὸς πλοίου ἐκ Μυτιλήνης, ἀντετάχθη χρησιμοποιήσας μεγαλείτερον ἀριθμὸν ἀνδρῶν καὶ ἐνήργησεν ὕστε νὰ μὴ εὑρεθῇ οὕτε κρέας, οὕτε ψωμὶ εἰς τὴν περιφέρειάν του.

1) Χαρτοφύλαξ ἀρ. 10.

2) Χαρτοφύλαξ ἀρ. 12.

3) Χαρτοφύλαξ ἀρ. 13.

Ἐνα ἀναγκάση τὸν Ἐπιθεωρητὴν νὰ ἀπομακρυνθῇ. Ὁ Ἐπιθεωρητὴς τότε ἔστειλε τὸν Κεχαγιᾶν του εἰς τὴν Ἀρταν μὲ διαταγὴν πρὸς ἓνα Τοῦρκον ἴσχυρὸν ὄνοματι Χουσὲν νὰ ἔλθῃ πρὸς βοήθειάν του. Ἄλλ' ὁ Χουσὲν συναθροίσας 3.000 ὅπαδοὺς καὶ καταστρέψας τὰς γεφύρας, ὅπόθεν θὰ ἥδυνατο νὰ περάσῃ ὁ Ἐπιθεωρητής, διεμήνυσεν εἰς αὐτὸν ὅτι δὲν εἶχε νὰ κάμῃ τίποτε μαζύ του καὶ ἂν εἶχε νὰ τοῦ εἰπῆ κάτι τι ἀς πηγαίνῃ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν νὰ τὰ διαβιβάσῃ εἰς τοὺς ἀντιπροσώπους του.

Κατόπιν τούτων ὁ Ἐπιθεωρητὴς ὑπέβαλεν αἴτησιν εἰς τὸν Καδῆν τῆς Παραμυθιᾶς ἵνα τῷ ἐπαφίσῃ ἐν Ἰλλάμ πιστοποιοῦν τὴν ἀνυπακοὴν καὶ ἀνταρσίαν των.... Ἡ φήμη περὶ πανώλους διεδόθη ἐπίτηδες ἀπὸ τοὺς Τούρκους».

1625¹ Ἰανουαρίου 23. « . . . Εἰς τὰς 12 τρέχοντος διῆλθεν ἀπὸ τὴν Πάρογαν ὁ Περῆ Μεχμὲτ Πασσόπουλος, ὅστις ἔχει καὶ τὸ ἀξίωμα τοῦ Βοεβόδα, μὲ ἴσχυρὸν σῶμα ἐφίππων καὶ πεζῶν, καὶ ἔγινε δεκτὸς ἀπὸ τὸν ἐκεῖ Διοικητὴν ἡμῶν μὲ πολλὰς τιμὰς καὶ ἐγευμάτισε. Εἶναι καλὰ ὠπλισμένος καὶ μὲ τὸ ἡμισυ τοῦ στρατοῦ κινητοποιημένον ἀνὰ τὴν Ὂπαιθρον, διότι εῖς τινα χωριὰ καθὼς περνοῦσε τοῦ ἔρριξαν ντουφεκιές. Εἶχε μαζύ του πολλοὺς αἰχμαλώτους μὲ τὰς ἀλύσεις εἰς τὸν λαιμόν, καὶ ἥσαν οὗτοι πρόκριτοι τῶν χωριῶν. Τοῖς ἐπετέθη τὴν νύκτα ὡς ἐὰν ἦτο ἐχθρός των καὶ ὅχι ὁ ἀφεντικός των, καὶ ὅταν δὲν εὑρίσκῃ τοὺς ἄνδρας παίρνει μαζύ του τὰς γυναῖκας, τὰ παιδιά των καὶ τὰ ζῶα. Λέγεται ὅτι ἀφοῦ ἔξεδίωξε τὸν Ἐπιθεωρητὴν (mucassali), φροντίζει νὰ συλλέξῃ χοήματα καὶ κατόπιν νὰ πηγαίνῃ εἰς τὸν ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ παραχειμάζοντα Σουλτανικὸν Στρατὸν ὅπου θὰ δυνηθῇ διὰ τῶν χρημάτων νὰ ἐπανορθώσῃ τὰ σφάλματά του, μέσον κανενὸς Στρατηγοῦ, χωρὶς νὰ ἀναγκασθῇ νὰ πηγαίνῃ πρὸς τοῦτο εἰς Κωνσταντινούπολιν. Τὰς περασμένας ἡμέρας κατώρθωσε νὰ εἰσπράξῃ μὲ τρόπον ὅχι . . . ὑποδειγματικόν, 200 Ρεάλια ἀπὸ τὸν Ἐπίσκοπον τῶν Ἰωαννίνων, ἐν εἰδει προστίμου. Ἐπειδὴ δὴ. ὁ Ἐπίσκοπος ἔχρεωστοῦσε 10 Ρεάλια ἀπὸ φόρον δεκάτης, ὁ Περῆ Μεχμὲτ τοῦ ἔζητησεν 20, καὶ ἐπειδὴ ὁ Ἐπίσκοπος εἶπεν ὅτι δὲν τοῦ χρεωστοῦσε παρὰ 10, τοῦ ἔζητησε 50, καὶ ἐπειδὴ ὁ Ἐπίσκοπος ἐπανέλαβε τὰ ἵδια, τοῦ ἔβαλε τὶς ἀλυσίδες καὶ τὸν κατεδίκασεν εἰς 100 ρεάλια, καὶ ἐπειδὴ ἐπενέβησαν μερικοὶ Τοῦρκοι ἵνα τὸν ἐλευθερώσουν ἀπὸ τὰς ἀλύσεις καὶ ἀρκεσθῇ εἰς τὴν εἰσπραξιν τοῦ δικαιώματός του καὶ μόνον, οὗτος τὸν κατεδίκασεν εἰς τὸ διπλάσιον ἦτοι 200 Ρεάλια καὶ ὠρκίσθη στὸ κεφάλι του καὶ ὅτι θὰ διώξῃ τὴν γυναικά του ἀν θὰ ἥλλαξε γνώμην· καὶ ἂν δὲν ἐπλήρωνεν ἀμέσως θὰ τοῦ ἔδιπλασίαζεν ἀκόμη μιὰ φορὰ τὴν

1) Καίτοι δὲν γράφομεν «Κέρκυρα» μετὰ τὴν χρονολογίαν, ἐν τούτοις ὅλαι αὐταὶ αἱ εἰδήσεις, ὡς καὶ αἱ προγενέστεραι, διεβιβάσθησαν ἐκ Κερκύρας ἀπὸ τοὺς Ἐνετοὺς Διοικητὰς πρὸς τὴν Κεντρικὴν ἐν Βενετίᾳ Ἀρχήν.

καταδίκην "Έχουν οἱ Τοῦρκοι μερικὰς ἀνεκκλήτους ἀρχὰς ὡς πρὸς τὸν λόγον ποὺ δίδουν ἥ εἰς τὸν δρκὸν ποὺ κάμνουν νὰ διώξουν τὴν γυναικά των, καὶ διὰν πρόκειται νὰ εἰσπράξουν χρήματα κρατοῦν τὸν δρκὸν καὶ δὲν ἀλλάξουν γνώμην. Καὶ δι' αὐτὸν ἡναγκάσθη τέλος ὁ ἀτυχῆς Ἐπίσκοπος νὰ πληρώσῃ τὰ 200 Ρεάλια . . . Καθ' ὃν χρόνον ηύρισκετο εἰς τὴν Πάργαν, τοῦ ἥλθεν εἴδησις διὰ οἱ κάτοικοι τῶν χωριῶν ποὺ θὰ ἐπεσκέπτετο ἐγκατέλειψαν τὰ σπίτια καὶ κατέφυγον εἰς τὰ βουνά . . . ἐν τούτοις αὐτὸς ἀπεφάσισε νὰ πηγαίνῃ καὶ εἰς αὐτὸν τὸ Μαργαρίτι . . . ».

1625 Μαρτίου 15. « . . . "Ἐφθασεν εἴδησις διὰ εἰς τὰ Γιάννινα ὑπάρχει πανώλης. Ἐστείλαμεν ἄνθρωπον ἐπίτηδες ἵνα ἔξετάσῃ, καὶ οὗτος ἐπανελθὼν μᾶς ἔφερεν ἐν Πιστοποιητικὸν τοῦ ἔκει Ἐπισκόπου διὰ δὲν ὑφίσταται ἀσθένεια τοιαύτη καὶ διὰ ἥ διάδοσις ἔγινεν ἐπίτηδες ἀπὸ τοὺς Τούρκους δι' ἰδίους τῶν σκοπούς . . . Δὲν γνωρίζομεν ποῖον νὰ πιστεύσωμεν».

1625 Μαρτίου 21. «¹Ἡλθον εἴδησεις ἀπὸ τὰ Γιάννινα διὰ εἰς πλέον τῆς μιᾶς συνοικίας ἀνεκαλύφθη ἀσθένεια καὶ δύο μέχρι τοῦδε ἀπέθανον. Διάφοροι ἔκθεσεις ἔμπιστων προσώπων μᾶς τὸ ἐπιβεβαιώνουν. Γεννᾶται τώρα σπυνδαῖον ζήτημα ὡς πρὸς τὴν ἐπικοινωνίαν μὲ τὰ μέρη ἔκεινα, μὲ τὰ ὅποια ζωηρὰ ὑπάρχει συναλλαγή. Καὶ ἐπειδὴ ἔνδεχομένη ἀπαγόρευσις τῆς ἐλευθεροκοινωνίας θὰ ἔβλαπτε τὴν νῆσον ταύτην, πρὸν ἥ λάβωμεν τὰ κατάλληλα προφυλακτικὰ μέτρα ἔστείλαμεν ἔμπιστον πρόσωπον ἔκει ἵνα ἔξακριβώσῃ τὴν ἀληθῆ ὑγιεινὴν κατάστασιν . . . ».

1625¹ Απριλίου 17. « . . . καὶ εἰς τινὰ ἄλλα μέρη ἐνεφανίσθη ἥ ἀσθένεια καὶ δὴ πλησίον τῆς Παραμυθιᾶς. Εἰς ἓνα χωριὸ Παληολίθι ἀπέθανον ἔως τώρα 10 ἄτομα . . . ».

1625 Απριλίου 23. « . . . ἥ πανώλης εἰς τὰ Γιάννινα δὲν ἔκαμεν ἄλλας προόδους . . . μάλιστα βαίνει πρὸς ἐλάττωσιν . . . ».

1625 Ιουνίου 13. « . . . ἥ ἐπιδημία εἰς τὰ Γιάννινα καὶ Παραμυθιάν μένει στάσιμος . . . ».

1625 Αὐγούστου 8. « . . . φαίνεται διὰ τὸ πανώλης εἰς τὰ Γιάννινα ἔξαπλοῦται ἐπιφόβως . . . ».

1625 Σεπτεμβρίου 6. « . . . ἔξακολουθεῖ ἀκόμη ἥ ἐπιδημία εἰς τὰ Γιάννινα . . . ».

1626 Φεβρουαρίου 26. « . . . πρὸ τοιῶν ἐτῶν μερικοὶ Βλάχοι ἔκλεψαν εἰς τὴν Παραμυθιάν ἀπὸ τὸ σπίτι ἐνὸς Διακόνου Πόσχου, Ἐλληνος, μερικὰ βιελοῦδα, τὰ ὅποια περιῆλθον εἰς χεῖρας μερικῶν ἔμπόρων ἐξ Ἀρτης, οἵ ὅποιοι τὰ ἐπώλησαν κρυφίως ἐδῶ² εἰς τὸν Γεώργιον Βασιλᾶν τοῦ ποτε Ἀγιωνίου μὲ μικρὰν τιμήν».

1) Χαρτοφύλαξ ἀρ. 14.

2) Ἐν Κερκύρᾳ.

1926 Ἰανουαρίου 2, Κέρκυρα. « . . . ἵδοὺ ή "Ἐκθεσις τὴν ὅποιαν μᾶς ὑπέβαλεν ἔμπιστον πρόσωπον, ὅπερ ἀπεστέλλαμεν ἀνὰ τὴν ἀπέναντι ἡπειρωτικὴν χώραν, ἐπὶ τὰ ἵχνη τοῦ Ἰωάννου Ζούκη Βασιλικοῦ Κατασκόπου¹: « . . . διεπεραιώθην εἰς τὸ Βουθρωτὸν—λέγει ή ἔκθεσις—τὴν 29 Νοεμβρίου π.ξ.—καὶ ἐπῆγα εἰς τὸ Μοναστῆρι τοῦ Ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου, ὅπου συνομιλήσας μὲ τοὺς μοναχοὺς ἔχαμον λόγον καὶ περὶ τοῦ Ἰωάννου Ζούκη, ὃστις εἶχε περάσει ἀπὸ τὸ Μοναστῆρι, ἐπιστρέφων ἀπὸ τὰ Γιάννινα. "Εμαθα ἀπὸ τοὺς μοναχοὺς ὅτι οὗτος εἶχε παραμείνει ἐπὶ τινας ἡμέρας εἰς τὰ Γιάννινα καὶ ὅτι ἥλθεν εἰς κάποιαν διαπραγμάτευσιν μὲ τὸν Πασσᾶν ὀνόματι Ἀλῆν καὶ κατώκει εἰς τὸ σπίτι ἐνὸς φάραρι Σταμάτη. Τὴν ἔπομένην ἔφυγα ἀπὸ τὸ Μοναστῆρι, ἔφθασα εἰς τὸ Κόκκινο Λιθάρι καὶ περάσας ἀπὸ τὴν Βελτσίσταν ἔμπηκα τὴν τρίτην ἡμέραν εἰς τὰ Γιάννινα μὲ τὴν πρόφασιν νὰ ἀγοράσω μάλλινα σκεπάσματα. "Εκεῖ συννωμίλησα μὲ τὸν Τοῦρκον Μαχμούτ φίλον μου, μὲ τὸν ὅποιον εἴμεθα ἀδελφοποιητοὶ (fratelli giurati ἔχει τὸ κείμενον) καὶ τὸν ἥρωτησα μὲ τρόπον ἀν πέρασεν ἀπ' ἐκεῖ ὁ ἐν λόγῳ Ζούκης. "Εμαθα ἀπὸ αὐτὸν ὅτι εἶχε μείνει στὸ σπίτι τοῦ Σταμάτη Ράπτου καὶ εἶχεν ἔλθει καὶ εἰς κάποιαν συνεννόησιν μὲ τὸν Ἀλῆν Πασσᾶν. "Υπεσχέθην 20 ρεάλια εἰς τὸν Τοῦρκον ἵνα ἔξετάσῃ καλλίτερον καὶ κατώρθωσε καὶ ἐπῆρεν ἀπὸ τὸν Πασσᾶν γράμμα διὰ τὸν Μουλᾶν τῆς Λαρίσσης καθὼς καὶ μίαν τιμητικὴν φρουρὰν καὶ ἀνεχώρησε.

"Ἐφυγα καὶ ἔγῳ ἔπειτα διὰ τὴν Λάρισσαν, πέρασα ἀπὸ τὴν Ἀρδομίσταν, ἀπὸ τὸ Μέτσοβον, ἀπὸ τοὺς Σταγούς, ἀπὸ τὰ Τρίκκαλα καὶ τέλος ἔφθασα εἰς τὴν Λάρισσαν ὅπου ἔμεινα εἰς τὸ σπίτι τοῦ κυρίου Cachi, ἔμπόρου Ἑλληνος, πολὺ γνωστοῦ καὶ μὲ μεγάλην ἐπιφέροντος. Ἐρωτηθεὶς τί εἶναι ή Λάρισσα; ἀπήντησεν: ή Λάρισσα εἶναι μία μεγίστη πόλις μὲ μεγάλην ἔμπορικὴν κίνησιν καὶ μὲ πληθυσμὸν μεγαλείτερον ἀπὸ τὰ Γιάννινα καὶ τὰ Τρίκκαλα. Εἶναι σχεδὸν σὰν τὴν Θεσσαλονίκην. "Εκεῖ εἶναι ή ἔδρα ἐνὸς μεγάλου Τούρκου, ὁ ὅποιος εἶναι ἐπάνω σὲ δλους τοὺς Τούρκους τῆς περιφερείας (ἐννοεῖ τὸν Μουλᾶν), ὁ δὲ Βόλος δὲν εἶναι πόλις, οὔτε κωμόπολις, ἀλλὰ ἔνας μεγάλος λιμὴν ὅπου ἔρχονται πολλὰ πλοῖα δλῶν τῶν ἐθνῶν καὶ ἰδίᾳ ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν. Οἱ ἔμποροι τῆς σκάλας εἶναι Λαρισσινοί καὶ Τρικκαλινοί. "Εκεῖ² ὁ Ζούκης ἔσυμφωνησε διὰ τὸν Ἀντιβασιλέα τῆς Νεαπόλεως 100 χιλιάδες mozza³ μὲ ρεάλια 3 ¼ τὸ mozzo παραδοτέα εἰς Βόλον. Οἱ Τοῦρκοι δὲν ἔχουν τόσον ποσὸν ἀπὸ τὴν δεκάτην, ἀλλ⁴ ἔνας ἔβραῖος ἀπὸ τὰ Τρίκκαλα, πλούσιος καὶ πρόκοριτος ὀνόματι Σαλβατώρ

1) Τοῦ Βασιλέως τῆς Ἰσπανίας δηλαδή.

2) Εἰς Λάρισσαν.

3) Moggio=τὸ μόδιον, ἐν Βενετίᾳ ἴσοδυνάμει μὲ 333 λίτρα, ἢ τοι 300 περίπου χιλιόγραμμα.

Μπέμπη, τοῦ είχεν υποσχεθῆ νὰ ἔξαγάγῃ ἀπὸ τὰ Τρίκαλα τὴν ἐλλείπουσαν ποσότητα. Τέλος ἐπανῆλθον εἰς τὰ Γιάννινα, ἔφθασα εἰς τὴν Βελτσίσταν δπου ἐκοιμήθηκα εἰς τὸ σπίτι ἐνὸς παππᾶ καὶ ἦλθον εἰς τὴν Σαγιάδα . . .».

1626 *Απριλίου 30.* « . . . οἵ Σαντζιάκηδες, Μπέηδες καὶ Ἀγάδες τῆς ἔναντι ἡπειρωτικῆς χώρας είναι ἀνήσυχοι ἐξ αἰτίας τῆς ἀφίξεως τοῦ Γιουσούφ μπέη, ἀπεσταλμένου ὡς Ἐπιθεωρητοῦ (μουκασίλ) ἀπὸ τὴν Υψηλὴν Πύλην. Οὗτος συνοδεύεται ἀπὸ πολὺ στράτευμα ὅπως καθυποτάξῃ τοὺς μεγιστᾶνας αὐτούς, οἵ δποῖοι πέρυσι, ὅταν εἶχεν ἔλθει, τὸν εἶχον ἐκδιώξει διὰ τῆς βίας. Μερικοὶ ἀπὸ αὐτοὺς τώρα ἔφυγαν καὶ ἄλλοι συναθροίζουν ἀρκετὸν ἀριθμὸν ἀνδρῶν ὅπως ἀντιστοῦν. Μεταξὺ τούτων είναι καὶ οἱ Σαντζιάκηδες τῶν Γιαννίνων καὶ Αὐλῶνος. Τίς περασμένες ἡμέρες ἐπρόκειτο νὰ συμπλακοῦν πλησίον τοῦ Ἀργυροχάστρου, ἀλλὰ παρενέβησαν μερικοὶ φίλοι ἀγάδες διὰ χρημάτων καὶ ἔτσι ἀπεσιθήθη ἡ σύρραξις. Ἀλλὰ καὶ μεταξύ των εὑρίσκονται οἱ μεγιστᾶνες εἰς διχονοίας καὶ οήξεις . . . ».

1626¹ *Αὐγούστου 8.* « Ἀπὸ τὴν Ἀρταν, Πρέβεζαν καὶ Λευκάδα καταφθάνουν κάθε μέρα σιτάρια ἐδῶ μὲ βάρκες καὶ είναι καλλιτέρας ποιότητος ἀπὸ τῆς Σαγιάδος . . . ».

1627 *Ιανουαρίου 6.* « . . . Εἰς τὴν Παραμυθιὰν είναι πανώλης. Ἀπέθανον τελευταίως ἐξ ἀτομα εἰς τὴν συνοικίαν τὴν λεγομένην τῶν Τσιγγάνων. Ο μπέης ἀπέκλεισε τὴν συνοικίαν καὶ κατόπιν ἀπεμακρύνθη τῆς Παραμυθιᾶς . . . ».

1627 *Ιουλίου 2.* « . . . γράφουν ἀπὸ τὴν Πάργαν ὅτι εἰς τὴν Παραμυθιὰν είναι πανώλης. Ο Μουσταφᾶς Βοεβόδας τοῦ Μαργαριτίου, ὡς καὶ δλη ἡ οἰκογένειά του, ἀπέθανον . . . Τὸ ἐμπόριον ἔχει παραλύσει . . . ».

1627 *Οκτωβρίου 20.* « Ὁ Βεζύρης Κινὰν Πασσᾶς ἐλθὼν εἰς τὰ Γιάννινα καὶ πληροφορηθεὶς ὅτι εἰς Κέρκυραν κατέφυγον κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη περὶ τοὺς 5000 ὑπήκοοί του ἐξ Ἡπείρου, ζητεῖ ἀπὸ τοὺς Διοικητὰς Κερκύρας δι’ ἔγγραφου του νὰ τοὺς ἀποστείλουν εἰς τὰ σπίτια των.

Τὸ ἔγγραφον τὸ συνοδεύει ὁ Ἀλῆ Πασσᾶς τῶν Γιαννίνων μὲ μίαν ἐπιστολὴν του πρὸς τὸν ἐν Κερκύρᾳ Λουδοβίκον Βονδηλάκην, ἐν ᾧ τὸν παρακαλεῖ νὰ ὑπενθυμίσῃ εἰς τοὺς Διοικητὰς ἵνα στείλουν τὰ δῶρα εἰς τὸν Βεζύρην διότι είναι πολὺ θυμωμένος. "Ηθελε μάλιστα νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τῆς Πάργας, ἀλλ’ αὐτὸς δὲν τὸν ἀφῆκε . . . ».

1628² *Μαΐου 2.* « μὴ δυνάμεναι μερικαὶ Ἑλληνικαὶ οἰκογένειαι τῆς ἀντίπεραν χώρας νὰ υποφέρουν τὴν τυραννίαν τοῦ Δαβίτ μπέη τοῦ Ἀργυροχάστρου, ἀπεφάσισαν καὶ μετηνάστευσαν ἐδῶ, περὶ τοὺς ἑκατόν, καὶ ἔφερον μαζύ των καὶ 2.000 περίπου ζῶα . . . ».

1) Χαρτοφύλαξ ἀρ. 15.

2) Χαρτοφύλαξ ἀρ. 16.

1630¹ Μαΐου 24. «Γράφει ἔκ Πάργας ὁ Διοικητὴς Ἰωάννης Καππαδόκιας μετὰ τοῦ Γραμματέως Ἀντωνίου Βασιλᾶ, ὅτι εἰς τὰ Γιάννινα—καθ' ἀνέφερεν ἔνας Νικόλα Πετρούλης ἐλθὼν ἐκεῖθεν— εἶναι πανώλης εἰς ἔνα σπίτι, τοῦ ὅποίσι ἀμέσως διετάχθη τὸ κλείσιμον, ἀπομακρυνθέντων ἔξω τῆς πόλεως τῶν ἐν αὐτῷ κατοικούντων. Ἐπὶ πλέον μᾶς ἀνέφερεν ὅτι ἔνας Τούρκος πρόκριτος ἀπὸ τὴν Πρέβεζαν, ὀνομαζόμενος Ἀγριόγατος, ἐλθὼν τελευταίως ἀπὸ τὴν Μπαρμπαργιάν, εἴπεν ὅτι 13 Γαλέραι τῶν Μπαρμπαρέζων ἐπῆγαν πρὸς τὰ μέρη τῆς Ισπανίας, ἐπειέθησαν ἐναντίον μιᾶς πόλεως καὶ ἐπῆραν 400 αἰχμαλώτους. Αἱ ἕδιαι τώρα Γαλέραι προτίθενται νὰ ἀπειλήσουν καὶ τὴν Πάργαν . . . ».

1631² Μαρτίου 30, Κέρκυρα. «Ἐγκλείω· Υμῖν τὸ παρὰ τοῦ Διοικητοῦ τῆς Πάργας σταλέν μοι ἔγγραφον, δι' οὗ μοι γνωρίζει ὅτι ἡλθε διαταγὴ ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν νὰ καταστρέψουν τὸ Μαργαρίτι, ἀπέχον ὅλιγα μίλια ἀπὸ τὴν Πάργαν . . . ».

Πάργα 8 Μαρτίου 1631. «Ἐνεφανίσθη ἐνώπιόν μου ἔνας ὀνόματι Φώτιος Ξανθόπουλος ἀπὸ τὴν Παραμυθιάν, ὁ ὅποιος μοὶ ἀνέφερεν ὅτι ἡλθαν γράμματα ἐκ Κωνσταντινούπολεως ἀπὸ τὸν υἱὸν τοῦ Μουσταφᾶ Τσιασούς μέσον ἐνὸς ἀνθρώπου του ἐκ Παραμυθιᾶς καὶ γράφει ὅτι ἐπέτυχε Βασιλικὴν διαταγὴν νὰ σφάξῃ ὅλους τοὺς Μαργαριτιῶτες ἀπὸ τὰ ἐπτὰ ἔτη καὶ ἄνω καὶ ἡλθε καὶ ἔνας Τούρκος μεγάλος ποὺ ἦτο Καπετάν Πασσᾶς καὶ διώχνει τοὺς Τούρκους ἀπὸ τὰ μέρη των μὲ τὸν στρατὸν ποὺ ἔφερε . . . αὐτὸ καὶ μόνον γνωρίζει . . . ».

1631³ Απριλίου 26. «Ο Πασσᾶς ποὺ ἔστάλη ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν διὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ Μαργαριτίου, ἡλθεν ἐπὶ τέλους εἰς τὴν Παραμυθιὰν μὲ ἵκανὸν ἀριθμὸν ἀνδρῶν καὶ ἐπειδὴ ἡ ἀπόστασις μεταξὺ Παραμυθιᾶς καὶ Μαργαριτίου εἶναι μικρά, διεδόθη τὸ γεγονὸς τῆς ἀφέξεως τοῦ Πασσᾶ καὶ διεσώθησαν ὅλοι οἱ κάτοικοι τοῦ Μαργαριτίου εἰς τὰ πέριξ βουνὰ ἐγκαταλείψαντες ὅλοι τὰ σπίτια των. Κατὰ συνέπειαν ὁ Πασσᾶς δὲν θὰ δυνηθῇ νὰ ἐκτελέσῃ τὴν Βασιλικὴν διαταγὴν παρὰ μόνον κατὰ τῶν κενῶν οἰκιῶν των· ἀλλὰ πιστεύεται ὅτι καὶ αὐτὸ θὰ ἀποφευχθῇ μὲ καμμίαν γενναίαν προσφορὰν χρήματος . . . ».

1631⁴ Ιουνίου 15. «ἡγοράσαμεν 1500 ποζζα σιταριοῦ ἀπὸ τὰ δέκατα τῆς Γουμενίτσας πρὸς τρία ρεάλια τὰ ἐννέα μέτρα χωρητικότητος (misure) καὶ ἔρχεται 11 $\frac{1}{2}$, λίρες τὸ Βενετικὸ stago».

1632 Σεπτεμβρίου 17. «. . . ὁ Καπετάν Πασσᾶς μὲ τὴν Ἀρμάδαν ἀποτελουμένην ἀπὸ 22 γαλέρας διῆλθεν ἀπὸ τὸ στενὸν τῆς Κερκύρας καὶ ἐπῆρεν εἰς τὴν Πρέβεζαν 500 ἀνδρας, προερχομένους ἀπὸ τὴν Ἀρταν, Μαρ-

1) Φάκελλος ἀρ. 17.

2) Χαρτοφύλαξ ἀρ. 17.

γαρίτι, Πρέβεζαν, Λευκάδα καὶ Ναύπακτον, ἵνα ἔξοπλίσῃ τὰς γαλέρας τοῦ Στόλου ποὺ σταθμεύει τώρα εἰς τὸ Ναυαρῖνον . . . ».

1632 *'Ιουνίου 22, Κέρκυρα.* « . . . Ἀπό τινος ἥλθον ἐνταῦθα ἀπὸ τὴν γειτονικὴν Τουρκίαν περὶ τοὺς 2000 Ἐλληνες Ἀλβανοί, ἐκ τῶν ὅποιων ἄλλοι μὲν διότι ἐπείνων καὶ ἐστεροῦντο ἐργασίας καὶ ἄλλοι φεύγοντες τὴν τυραννίαν. Τώρα τελευταίως μοῦ ἥλθον παράπονα διτι μερικοὶ ἀπὸ αὐτούς, οἵ ὅποιοι δὲν ἔχουν οὔτε οἰκογένειαν, οὔτε σπίτι, ἥρχισαν νὰ συμπράττουν μέτινας φυγοδίκους καὶ κάμνουν μικροκλοπάς . . . θὰ λάβω τὰ κατάλληλα μέτρα . . . ».

1633 *'Ιουνίου¹ 9.* « . . . Ὁ Σαμπᾶ μπέης Ἅγας καὶ Κεχαγιᾶς τῆς Πρεβέζης γράφει εἰς τοὺς ἐν Κερκύρᾳ Διοικητὰς διὰ κάποιο ἴστιοφόρον μὲ λάδι—έλληνιστι—τὸ ὅποιον συνέλαβον οἱ Βενετοὶ καὶ ζητεῖ νὰ τοῦ τὸ παραδώσουν διότι ἀνήκει εἰς κάποιον Μπεκήρ . . . ».

1636 *Δεκεμβρίου 10².* «Κατὰ πληροφορίας ἔξι Ἰωαννίνων ὁ Ἀλῆ Πασσᾶς ἐκηρύχθη ἐπαναστάτης ἀπὸ τὸν Μέγαν Αὐθέντην καὶ ἐπειδὴ ἔμαθεν ὅτι ἐπρόκειτο νὰ διαταχθῇ ἡ ἀποκεφάλισίς του, συνήθροισε 4500 ἄνδρας καὶ προτίθεται νὰ ἀμυνθῇ. Ταυτοχρόνως ἐκάλεσε τοὺς προξένους τῆς Σαγιάδος, ἀλλὰ δὲν γνωρίζομεν πρὸς τίνα σκοπόν. Ηάντιως συνεπείρα τῶν γεγονότων τούτων παρακωλύεται ἡ προμήθεια σιτηρῶν . . . ».

1637 *'Ιουνίου 20, Κέρκυρα.* « . . . Ἐκεῖνοι ποὺ συνήθως ἔρχονται πρὸς ἐργασίαν εἰς τὴν νῆσον εἰναι Βλάχοι, πολὺ διαφορετικοὶ ἀπὸ τοὺς Χειμαρριῶτες καὶ πολὺ γνωστοί. Ὁμιλοῦν μὲν Ἑλληνικά, ἀλλὰ ἐνδύονται ὅπως οἱ Ἀλβανοί . . . ».

1637 *Σεπτεμβρίου 19, Κων)πολις³.* Γράφει ὁ Πρεσβευτὴς πρὸς τὸν Δόγην: «Ο Ἀσλὰν Πασσᾶς πρώην Πασσᾶς τῶν Γιαννίνων καὶ ὕποπτος ἀποστασίας, ὅπως ἐν καιρῷ ἔγινε γνωστὸν τῇ Ἐξοχότητι, κατώρθωσε μέσον τοῦ Rusnamegi, ποὺ κυβερνᾷ ὑπεράνω ὅλων, νὰ τὸν συγχωρήσῃ ὁ Μέγας Αὐθέντης καὶ ὅχι μόνον τοῦ ἔχαρισε τὴν ζωήν, ἀλλὰ τὸν ἔκαμε καὶ Μπεϊλέρμπεην τῆς Ἐλλάδος».

1639⁴ *'Απριλίου 30, Κων)πολις.* « . . . Ἐκεῖνος ὁ Ἀσλὰν Πασσᾶς Παβάνογλου, πρώην Πασσᾶς τῶν Γιαννίνων, ποὺ ἐμελέτα νὰ ἐπιχειρήσῃ κατὰ τῆς Κερκύρας ἐκστρατείαν, ἀπέθανε. Καὶ αὐτὸς εἶναι καλὸς δι' ἡμᾶς» (γράφει ὁ πρεσβευτὴς πρὸς τὸν Δόγην).

Εἰς προηγούμενον ἔγγραφόν του τῆς 26 Φεβρουαρίου 1639 ὁ αὐτὸς Πρεσβευτὴς γράφει ὅτι ὁ Ἀσλὰν Πασσᾶς ἦτο πρὸ δύο ἐτῶν Πασσᾶς τῶν Γιαννίνων καὶ εἶχε κηρυχθῆ ἀποστάτης τοῦ Μεγάλου Αὐθέντου. Οὗτος εἶχεν

1) Χαρτοφύλαξ ἀρ. 18.

2) Χαρτοφύλαξ ἀρ. 19.

3) Χαρτοφύλαξ ἀρ. 118 Dispacci del Bailo di Costantinopoli.

4) Χαρτοφύλαξ ἀρ. 120, Κωνσταντινουπόλεως.

ῦποσχεθῆ νὰ καταλάβῃ τὴν Κέρκυραν καὶ ἡτο τόσον βέβαιος περὶ τῆς ἐκβάσεως τῆς ἐπιχειρήσεως, ὥστε ἔβαζε καὶ τὸ κεφάλι του, ἐν περιπτώσει ἀποτυχίας.

1642¹ Ἰανουαρίου 4, Κέρκυρα. «Ο πρωτοπαπᾶς τῆς Πάργας Μιχαὴλ Ποπόρης καὶ οἱ ἀντιπρόσωποι αὐτῆς Σύμων Δημουλίτσας καὶ Ἰάκωβος Κολούλης παραπονοῦνται κατὰ τῶν γειτόνων των κατοίκων τοῦ Μαργαριτοῦ . . .».

1642 Ἰουνίου 1. «. . . "Επαυσε κάθε ἐπικοινωνία μὲ τὰ μέρη τῆς ἔναντι Ἡπειρωτικῆς χώρας ἐξ αἰτίας τῆς ὑφισταμένης ἐκεῖ ἐπιδημίας . . .».

1642 Ἰουνίου 26, Κέρκυρα. «. . . 'Ο Θεοχάρης Λεοντίκης ἐξ Ἀρτης ποὺ ἦλθε τώρα μέσον Σαγιάδος δι' ἐμπόριον λέγει, ὅτι εἰς ἐν μόνον χωρίον τῆς Ἀρτης ὀνόματι Μαράτι είναι ἡ ἀσθένεια . . .».

1642² Μαΐου 23. «Ο Χουσεῖν Σαχῆ Μπέης Σινὰν Κεχαγιᾶς τῆς Παραμυθίας προσφέρει εἰς τοὺς Διοικητὰς τῆς Κερκύρας, μὲ ἐπιστολὴν γραμμένην ἐλληνιστὶ, 100 φορτώματα Κεχρί . . .».

1642 Ἰουλίου 2. «Ἐξακολουθεῖ ἀκόμη ἡ ἐπιδημία εἰς τὴν ἀντίπεραν χώραν. Εἰς τὸ Δέλβινον ἴδιως κάμνει πολλὴν θραῦσιν. Κάθε μέρα ἀποθνήσκουν ἀνθρώποι . . .».

1643 Ἰανουαρίου 4. «Μεταξὺ τῶν Διοικητῶν Κερκύρας καὶ τῶν Χασάν 'Αγᾶ, Ἰωάννου Λαδᾶ ἐμπόρου ἐν Ἰωαννίνοις, Παπαηλία Μπούα, Γκίκα Γκιόλμα καὶ Μαρτίνη Γιάννη, προεστώτων τοῦ 'Αγίου Βλασίου τῆς Ἡπείρου, ἐνεργούντων ἐξ ὀνόματος τοῦ Ὁσμὰν Πασσᾶ Βοεβόδα τοῦ Ἐξοχωτάτου Βεζὺρ 'Αζίμ, ἐκλείσθη συμφωνία διὰ 700 φορτώματα σιτάρι ἀπὸ τὰ δέκατα τῆς Ἡγουμενίτης πρὸς οεάλια τέσσερα τὸ φόρτωμα . . .».

1643 Ἀπριλίου 25, Κέρκυρα. «Ο Χουσεῖν Σαΐμπεης τῆς Παραμυθίας, Τοῦρκος πρόκριτος μεγάλης ἐπιρροῆς, τοῦ ὄποίου ἡ ἔξουσία φθάνει μέχρι τῆς Λευκάδος, ἐπέβαλε ωόρον εἰς τὴς βάρκες μας ποὺ προσεγγίζουν εἰς τὰς ἀκτὰς τοῦ Φαναριοῦ, τέσσερα οεάλια στὴν κάθε μίαν. Καὶ ἐπειδὴ τὸ τοιοῦτον ἀντιβαίνει εἰς τὰς μετὰ τῆς Τουρκίας συμβάσεις, ἐπεφόρτισα τὸν Διοικητὴν Πάργας Δῆμον Τριβώλην νὰ κανονίσῃ τὸ ζήτημα . . .».

1643 Ἀπριλίου 26. «Γράφουν ἐκ Πάργας ὅτι παρουσιάσθησαν ἐκεῖ δύο ἀνθρώποι ἐνδεδυμένοι ὡς οἱ Τοῦρκοι καὶ ὀνομάζονται Βίκτωρ καὶ Μάροις, ἀμφότεροι ἐκ Μάλτας. Οὗτοι ἔρχονται ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν ὅπου εἶχον μεταφερθῆ αἰχμάλωτοι καὶ ἔφυγαν κρυφίως καὶ ἔχουν τώρα 38 ἡμέρας ποὺ περιπατοῦν. Πέρασαν ἀπὸ τὸν Βόλον, τὴν Θεσσαλίην καὶ τὴν Παραμυθιάν καὶ λέγουν ὅτι ἀπὸ τὸ Ναυπηγεῖον τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπρόκειτο νὰ ἔξελθον 50 Γαλέραι . . .».

1) Χαρτοφύλαξ ἀρ. 22.

2) Χαρτοφύλαξ ἀρ. 23

1643 Ἰουνίου 23. «Εἰς τὸ Δέλβινον, εἰς τὴν Ἀρταν καὶ τὰ πέριξ, εἰς τὴν Ζέλοβαν πλησίον τῶν Γιαννίνων καὶ εἰς ἄλλα μέρη τὸ θανατικὸ προοδεύει».

1643 Ἀπριλίου 2, Κέρκυρα. «Μᾶς γράφει ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβευτὴς Soranzo διεὶ ἀπὸ τὴν πρώτην ἡμέραν τῆς ἔκει ἀφίξεώς του, ὁ Νικόλας Πουλημένος, ἔμπορος Ἐλλην ἀπὸ τὰ Γιάννινα, τοῦ εἶχε παρουσιάσει αἴτησιν, δι’ ᾧ ἔζητει νὰ τοῦ τελειώσω μίαν ὑπόθεσιν ἔμπορικῆς συναλλαγῆς ποὺ εἶχε μὲ ἔνα Ἐβραῖον Γιωσὲφ Ἰωαννίτην ἐπίσης διαμένοντα ἐν Κερκύρᾳ. Τοῦ εἶχεν ἀπαντήσει νὰ κινήσῃ ἀγωγὴν κατὰ τοῦ Ἐβραίου ἐνώπιον τῶν Ἀρχῶν Κερκύρας καὶ τοῦ εἶχε δώσει καὶ συστατικὰ πρὸς ἡμᾶς γράμματα. Ἄλλ’ ὁ Πουλημένος παρουσιάσθη εἰς τὸν Μέγαν Βεζύρην καὶ παρεπονέθη διεὶ τὸν παρενοχλοῦμεν καὶ δὲν τοῦ δίδομεν τὸ δίκαιον. Ὁ Πρεσβευτὴς ζητεῖ νὰ τοῦ ἀποστείλωμεν πᾶσαν σχετικὴν πληροφορίαν ἵνα ἀπαντήσῃ εἰς τὸν Βεζύρην . . . ».

1643 Αὐγούστου 29. «Ἡλθεν ὁ Νικόλα Πουλημένος ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν μὲ ἀνθρωπὸν τοῦ Βεζύρη ὀνόματι Μεχμέτ Ἀγᾶν καὶ γράμμα τοῦ ἰδίου Βεζύρη. Ὁμοίως συστατικὸν τοῦ Καδῆ τῶν Γιαννίνων ὡς καὶ τοῦ Χουσεΐν Σάχμπεη Πυρῆ Πάσογλη τῆς Παραμυθιᾶς».

1644 Νοεμβρίου 16, Κέρκυρα. «Ἡλθεν ἀπὸ τὴν Πρέβεζαν ὁ Μουσταφᾶς Ἀγᾶς ἀπεσταλμένος τοῦ Ἀσλὰν μπέη τῶν Γιαννίνων μὲ γράμμα τοῦ ἰδίου ἀπευθυνόμενον πρὸς τοὺς Διοικητὰς ἐδῶ, διότι ἐληστεύθη μία βάρκα τοῦ Γιάννη Δούμα εἰς τὸ μέρος τὸ ὀνομαζόμενον Καραβοστάσι, ἀπέχον πέντε μίλια ἀπὸ τὴν Πρέβεζαν, ἀπὸ μίαν φελούκαν τῶν Δυτικῶν Δυνάμεων κυβερνωμένην ἀπὸ τὸν Νικόλα Ἀξιώτην. Ἀπὸ τὰ ἐν τῇ βάρκᾳ πράγματα ἀφήρεσαν μερικὰ ροῦχα ἀνήκοντα εἰς τὸν Λουδοβῖκον Βονδυλάκην καὶ 400 ρεάλια τοῦ Γιάννη Δούμα. Ὁ ἀπεσταλμένος ἦλθε πρὸς ἡμᾶς καὶ ζητεῖ νὰ ἀπομακρύνωμεν τὰ πειρατικὰ πλοῖα ἀπὸ τὰ παράλια, ἵνα δύνανται νὰ ἐπικοινωνοῦν ἐλευθέρως μὲ τὴν νῆσον. Ἰδοὺ ἀντίγραφον τῆς ἐπιστολῆς γραφείσης εἰς τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν, τὴν ὅποιαν ἐκδμισεν ὁ ρηθεὶς Μουσταφᾶς: «Ἡμεῖς Ἀσλὰν Πασσῆογλου Μπέης καὶ χυρίαρχος τῶν Γιαννίνων καὶ Πρεβέζης, λόγῳ τῆς ἀμέτρου ἔξουσίας καὶ δυνάμεως Βασιλικῆς μεν’ ὃν περιβάλλεται, πρὸς τὸν ἀγαπητὸν φίλον Κύριον τοῦ Φρουρίου τῆς Κερκύρας ὡς καὶ εἰς τοὺς λοιποὺς Διοικητὰς πολλούς, πολλοὺς χαιρετισμοὺς εἰς ὑμᾶς ἀγαπητοὺς καὶ ἔνδοξοι φίλοι: Συνέβη ἐνα πρᾶγμα αὐτὰς τὰς ἡμέρας ἀληθῶς γελοῖον, διότι ἐνας φρενοβλαβὴς καραβοκύρης Νικόλας εἶναι ἀρχετός, μὲ μίαν μικρὰν βάρκαν, νὰ ἀνησυχῇ τόσα μέρη, νὰ κάμηῃ καθημερινῶς τόσα πτωχὰ δρφανὰ καὶ τέλος νὰ γίνηται αὐτὸς ἀπόλυτος κύριος τῶν παραλίων τούτων, τὰ ὅποια ἔξουσιάζει ὁ Γαληνότατος Πρίγκηψ καὶ νὰ ἔξερχηται μὲ τόσον ψράσος αὐτὸς ὁ φρενοβλαβὴς Νικόλα Ἀξιώτης εἰς τὰ ὄντα ταῦτα καὶ νὰ ληστεύῃ, νὰ αἰχμαλωτίσῃ ὑπηκόους μας, οἵ δοποῖοι Σᾶς φέρουν αὐτοῦ τὰ σιτάρια . . .

χθὲς ἀκόμη ἔλήστευσε μίαν βάρκον . . . καὶ δὲν φοβεῖται οὕτε μίαν ὅλο-
κληρον ἀρμάδαν τοῦ Πρίγκηπος . . . Θὰ ἡμποροῦσα καὶ ἔγὼ νὰ ἔξοπλίσω
δύο φρεγάτες καὶ νὰ τὸν ἔξοντάσω, ἀλλὰ φοβοῦμαι μήπως δημιουργηθοῦν
νέα ἔπεισόδια καὶ διὰ τοῦτο ἐναποθέτω τὰς ἐλπίδας εἰς 'Υμᾶς καὶ Σᾶς πα-
ρακαλῶ ὡς ἀγαπητός Σας φίλος, ιὰ ξεροίζωσητε αὐτὸ τὸ ἄγκαθι καὶ νὰ λά-
βητε πρόνοιαν ὥστε νὰ μὴ ἐνοχλῶνται τοῦ λοιποῦ οἵ νπήκοοί μου . . . ».

. . . Πρέβεζα 13 Νοεμβρίου 1644

Φίλος ἀγαπητὸς τῆς 'Υμετέρας Αὐθεντίας

'Ασλὴν Πασσῆ 'Ογλοῦ

1645¹ Φεβρουαρίου 12, Κέρκυρα. «Κατάθεσις ἐνὸς ἐμπίστου ποὺ
ἥλθεν ἀπὸ τὰ Γιάννινα: Εἶνε Ἑξ ἡμέραι ποὺ ἐδημοσιεύθη ἔκει Βασιλικὴ
Διαταγὴ ἵνα κλείσουν τὰ σκαλώματα. Οἱ πέντε μπέηδες θὰ πηγαίνουν νὰ
ἐπιβιβασθοῦν εἰς τὴν Πρέβεζαν, δὲ μέγας Αὐθέντης εἰς τὴν Θεσσαλονίκην.
'Ο 'Ασλὰν μπέης ἔγινε Πασσᾶς τῆς Βοσνίας καὶ Σεραγέβου καὶ τοῦ ἐδόση
ῶς δῶρον καὶ τὸ Πασσαλίκι τῶν Γιαννίνων . . . ».

1645 Φεβρουαρίου 3, Κέρκυρα. «'Ηλθεν δ Σπῦρος Ζαμπούλης ἐπο-
νομαζόμενος Καπετάνιος, ὅστις ἀνέφερεν ὅτι, ἐιῷ ηὔρισκετο πρὸ ἡμερῶν εἰς
τὴν 'Αρταν, εῖχον ἔλθει δύο Καπιτζῆδες ἐκ Κωνσταντινουπόλεως μὲ διατα-
γὴν πρὸς τὸν 'Ασλὰν μπέην, ποὺ ἦτο ἔκει, νὰ κλείσῃ τὰ σκαλώματα . . . »

1645 Μαρτίου 21 (π. ἡ.). «'Ενας 'Αργύρης Βοτανάσης ποὺ ἥλθεν ἀπὸ
τὰ Γιάννινα δι' ὑποθέσεις του μᾶς εἶπεν ὅτι οἱ Σπαχῆδες συνεκεντρώνοντο
καὶ ὅτι μερικοὶ ἀνεχώρησαν ἀπὸ τὰ Γιάννινα κατόπιν Βασιλικῆς Διαταγῆς,
ἄλλοι δὲ πρόκειται νὰ ἀναχωρήσουν ἐντὸς δλίγου . . . ».

1645 Απριλίου 23. «Μᾶς γράφει ἐκ Πάργας δ Διοικητὴς ὅτι ἐνεφα-
νίσθη ἐνώπιόν του δ 'Ἐπίσκοπος τῶν Ρωγῶν 'Ιωάσαφ ἀπὸ τὰ μέρη τῆς
'Αρτας καὶ ἀνέφερεν ὅτι τὴν περασμένην Τρίτην ἥλθον τρεῖς νέοι ἐκ Κων-
σταντινουπόλεως εἰς τὸν Βοεβόδαν καὶ τοῦ εἴπαν ὅτι πρόκειται νὰ ἐπιχειρηθῇ
ἔκστρατεία κατὰ τῆς Κρήτης καὶ ὅτι συγκεντρώνονται στρατεύματα καὶ εἰς
τὴν Θεσσαλονίκην καὶ εἰς τὴν Εῦβοιαν, ὅτι στὰ Γιάννινα καὶ 'Αρταν εἶναι
άκρα ὑγεία καὶ μόνον εἰς τὴν Λευκάδα ὑπάρχει ἐπιδημία πανώλους . . . ».

1645 Απριλίου 30. «'Ηλθε μόλις τώρα ἀπὸ τὰ Γιάννινα δ Νικόλας
Σουγδουρῆς, πρόξενος λεβαντῖνος, δ ὅποιος ἀνέφερεν ὅτι εἰς τὰ Γιάννινα ἥλθε
γράμμα ἀπὸ τὸν 'Ασλὰν μπέην ἐκ Θεσσαλίας, δι' οὗ προσεκαλοῦντο ἐσπευσμέ-
νως δλοι οἱ Σπαχῆδες νὰ πηγαίνουν εἰς τὴν Θεσσαλίαν. 'Ο ἴδιος εἶπεν ὅτι ἥλθον
πρὸ 15 ἡμερῶν εἰς τὰ Γιάννινα μερικοὶ χριστιανοὶ ἐμποροὶ προερχόμενοι ἀπὸ
τὴν Κωνσταντινούπολιν οἵ δποῖοι εἴπον ὅτι ἡ Βενετικὴ Πρεσβεία εἶναι κλει-
σμένη καὶ ἐλέγετο ἔκει, ὅτι δ Μέγας Αὐθέντης κάπου ἔχει περιωρισμένον
τὸν Πρεσβευτὴν ἵνα μὴ παρακολουθῇ τὰς κινήσεις του. 'Ερωτηθεὶς ποῖοι

1) Χαρτοφύλαξ ἀρ. 25.

είναι αυτοί οι ἔμποροι; ἀπήντησεν: Τοὺς γνωρίζω ἐξ ὄψεως, διότι είναι 20 χρόνια ποὺ μένω ἐδῶ ώς Πρόξενος καὶ δὲν ἔχω γνωριμίαν μαζύ των. Εἶναι οὗτοι Ἰωαννῖται, οἱ ὅποιοι μὲ μουλάρια καὶ ἄλογα πηγαινοέρχονται εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, μὲ ἔμπορεύματα. Ἡλθον ἀπ' ἐκεῖ ἐντὸς 16 ἡμερῶν καὶ είναι 15 ἡμέραι ποὺ ἔφθασαν. Δηλαδὴ αἱ εἰδῆσεις ποὺ φέρουν είναι ἐνὸς μηνός. Ἐρωτηθεὶς διὰ τὸν Πασσᾶν τῶν Γιαννίνων εἶπεν ὅτι ἀνεχώρησεν οὗτος ἀπὸ ἐκεῖ μὲ 150 μισθωιοὺς πολεμιστὰς τὴν Κυριακὴν τῶν Βαΐων καὶ ἔμεινε 15 ἡμέρας εἰς ἓνα κτῆμά του ἀπέχον ἐν μίλλιον ἀπὸ τὰ Γιάννινα καὶ κατόπιν ἀνεχώρησε διὰ τὴν Θεσσαλονίκην. Προσέθεσεν ὅτι, πρὸν φύγη ὁ Ἀσλὰν Πασσᾶς, εἶχε μοιράσει σὲ κάθε σπίτι ἀλεῦδι ἵνα ἔτοιμάσουν γαλέτες διὰ τὸν στρατόν, τὶς ὅποιες καὶ ἔστειλαν εἰς Πρέβεζαν. Κατόπιν νέας διαταγῆς τοῦ Ἀσλὰν μπέη, τὴν ὅποιαν ἔφερεν ἑνας ἄνθρωπος του ἀπὸ τὴν Θεσσαλονίκην ἐντὸς τριῶν ἡμερῶν—ἐνῷ ἡ ἀπόστασις είναι δκτὸς ἡμέραι—ἀνεχώρησαν καὶ ἄλλοι χίλιοι μισθωτοὶ διὰ Θεσσαλονίκην. Εἰς τὰ Γιάννινα ὁ κόσμος λέγει ὅτι ἔτοιμάζονται οἱ Τοῦρκοι διὰ τὴν Μάλταν, ἀλλὰ πολλοὶ φρονοῦν ὅτι πρόκειται περὶ προφάσεως καὶ ὅτι ὁ πραγματικὸς σκοπός των είναι ἡ Κρήτη¹ . . .».

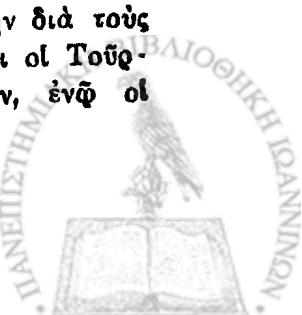
1645 Μαΐου 1. «Ἡλθεν ὁ Λέκο Παππᾶς ἀπὸ τὴν Παραμυθιὰν καὶ λέγει ὅτι οἱ Σπαχῆδες είχον ἥδη ἀναχωρήσει διὰ τὴν Θεσσαλονίκην».

1645 Νοεμβρίου 19, Κέρκυρα. «Ο Κωνσταντίνος Φέρση ἀπὸ τὰ Γιάννινα γράφει εἰς τὸν κ. Ἰωάννην Πουλημένον, Πρόξενον Λεβαντίνον, ὅτι ἥλθον εἰς τὰ Γιάννινα ταξειδιῶται ἐκ Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἀνέφεραν ὅτι ὁ Μέγας Αὐθέντης ἔτοιμάζει ἔκστρατείαν κατὰ τῆς νήσου Κερκύρας. . .».

1645 Νοεμβρίου 21. «Ο Ζῶτος Τσιγαρᾶς ἀπὸ τὰ Γιάννινα γράφει εἰς τὸν ἐν Κερκύρᾳ Κυριακὸν Ροδίτην ὅτι οἱ Τοῦρκοι τὸ ἔχουν βέβαιον ὅτι ὁ Μέγας Αὐθέντης θὰ κτυπήσῃ τὴν Κέρκυραν . . .».

1645 Νοεμβρίου 23. «Ἐφθασεν ὁ Στάθης Ψαρᾶς ἀπὸ τὰ Γιάννινα μέσον Σαγιάδος. Ἀπὸ τὰ Γιάννινα ἔφυγε πρὸ 20 ἡμερῶν καὶ παρέμεινεν εἰς τὴν Σαγιάδα διότι δὲν ηὔρισκε καράβι δι' ἐδῶ. Σκοπός του είναι νὰ πηγαίνῃ δι' ἔμποριον εἰς Βενετίαν, ώς συνήθως. Ἐρωτηθεὶς παρὰ τῶν ὑγειονομικῶν Ἀρχῶν, ἀπήντησεν ὅτι εἰς τὴν πατρίδα του είναι ἄκρα ὑγεία καὶ ἀφθονία τροφίμων . . . ὅτι ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν ἥλθον ἄνθρωποι τοῦ Ἀσλὰν Πασσᾶ τῶν Γιαννίνων, οἱ ὅποιοι εἴπον ὅτι ὁ Μέγας Αὐθέντης πρόκειται νὰ ἔλθῃ πρὸς ἐκεῖνα τὰ μέρη εἰς τὴν προσεχῆ ἀνοιξιν ἵνα ἐπιτεθῇ κατὰ τῆς Κερκύρας . . . εἰς τὰ Γιάννινα ἀπηγόρευσαν τὴν ἔξαγωγὴν τροφίμων ἀπὸ ὅλα τὰ

1) Σπουδαῖον κέντρον πληροφοριῶν τὰ Γιάννινα τὴν ἐποχὴν ἐκείνην διὰ τοὺς Βενετούς, οἱ ὅποιοι εἰς τὰς ἐκθέσεις των ἐκ Κερκύρας δὲν ἐπίστευον ὅτι οἱ Τοῦρκοι θὰ ἐπεχείρουν ἔκστρατείαν κατὰ τῆς Κρήτης, ὅπως καὶ τὴν ἔκαμαν, ἐνῷ οἱ Γιαννιῶτες τὸ ἔξευραν.

σκαλώματα καθὼς καὶ εἰς τοὺς κατοίκους νὰ ἔρχωνται πρὸς τὴν Κέρκυραν...
Ἐγὼ μὲ τὸν σύντροφόν μου ἐτοξειδεύαμε τὴν νύκτα . . . ».

1646 Δεκεμβρίου 22. «Εἰς τὴν Σαγιάδα ἐνεφανίσθη πανώλης καὶ διεκόπη κάθε ἐπικοινωνία . . . ».

1649¹ Ὁκτωβρίου 3. «Ο Στρατιωτικὸς Διοικητὴς Κερκύρας Marin Marcellio ἐπεσκέψθη τὸ κάστρον τῆς Πάργας μετὰ τὴν μίστιγα τῆς πανώλους, ἡ ὅποια σκληρότατα ἐδυκίμασε τὸν πληθυσμὸν ἐκεῖνον, καὶ ἀποστέλλει πίνακα ἀπογραφῆς τῆς Πάργας καὶ τῶν Παξῶν, καταρτισθέντα παρὰ τοῦ ἰδίου:

Πάργα:

Γέροντες ἀπὸ τὰ 50 χρόνια καὶ ἄνω	14
"Ανδρες καὶ παιδιὰ ἀπὸ τὰ 16 ᾕως τὰ 50	130
Παιδιὰ ἀπὸ τὰ 16 καὶ κάτω	53
Γυναῖκες πάσης ἡλικίας	186
	<hr/>
Τὸ δλον ψυχαὶ	383

Παξοί:

Γέροντες ἀπὸ τὰ 50 καὶ ἄνω	84
"Ανδρες ἀπὸ τὰ 16 ᾕως 50	410
Παιδιὰ ἀπὸ τὰ 16 καὶ κάτω	352
Γυναῖκες πάσης ἡλικίας	909
	<hr/>
Τὸ δλον ψυχαὶ	1.754

1651² Ιανουαρίου 28. «Ο Ὁσμὰν μπέης τοῦ Δελβίνου ἔγραψεν ἡμῖν τὴν κάτωθι ἐπιστολήν : «Ἐξοχώτατε κ.τ.λ . . . χαιρετῶ τὴν Ὑμετέραν Ἐξοχότητα καὶ Σᾶς εἰδοποιῶ ὃι αὐχριον ἀναχωρῶ διὰ τὴν Κωνσταντινούπολιν ὃπου ἔμαθα ὃι ἔγινε Βεζύρης ὁ φίλος μου Τουρνασᾶ Πασσᾶς καὶ ἐλπίζω μὲ τὸ μέσον αὐτοῦ νὰ ἔναντάρω τὴν Σαγιάδα τὴν ὅποιαν μοῦ ἀφήρεσεν ὁ Μπεϋλέρμπεης τῶν Γιαννίνων καὶ τὴν ἔδωκεν εἰς τὸν Μπεμπύη μπέην. Διὰ τὴν Σαγιάδα καὶ τὸ τελωνεῖόν της ἐπλήρωσα κατὰ τὰ δύο τελευταῖα χρόνια ἀνὰ 34.000 ρεάλια τὸν χρόνον . . . Ἐν τῷ μεταξὺ Σᾶς παρακαλῶ νὰ διακόψητε τὴν ἐμπορικὴν ἐπικοινωνίαν—διότι θὰ ὑποστῶ μεγάλην ζημίαν—μέχρι τῆς ἐπιστροφῆς μου. Δὲν ἔχω ἄλλο διὰ σήμερον καὶ μένω ὁ ἀφωσιωμένος Σας.

Παραμυθιὰ 15 Ιανουαρίου 1651

Ο φίλος Σας Ὁσμὰν μπέης

«Αὕτη εἶναι ἡ ἐπιστολή, ἀλλ' ἡμεῖς θὰ ἔξακολουθήσωμεν νὰ ἐπιτρέπωμεν τὴν ἐμπορικὴν ἐπικοινωνίαν μὲ τὴν Σαγιάδα, τὴν ὅποιαν, ὡς ἐμάθομεν,

1) Χαρτοφύλαξ ἀρ. 26.

2) Χαρτοφύλαξ ἀρ. 27.

τὴν ἐπῆρεν ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν του ὁ Μπεῖλερ μπέης τῶν Γιαννίνων . . .».

1651 Ὁκτωβρίου 8. «Ο Διοικητής Πάργας γράφει εἰς Κέρκυραν ὑπὸ χρονολογίαν 30 Σεπτεμβρίου 1651: «Ἐλαβον χθὲς μίαν ἐπιστολὴν ἀπὸ ἔνα ἔμπορον τῶν Γιαννίνων, ὁ ὅποιος μοῦ γράφει ὅτι ὁ Βεζύρης καὶ ἄλλοι Πασσάδες, ἐν ὅλῳ 30, συνώμοσαν νὰ ἔξοντάσουν τὸν Μπέην διὰ δηλητηριάσεως. Ἐθεσαν εἰς ἐνέργειαν τὴν πρᾶξιν, ἀλλ’ ἀπὸ τὰ συμπτώματα ἀνεκαλύφθη ἡ ἀπόπειρα καὶ ἐγκαίρως μὲ ἀντίδοτα τὸν ἐπανέφερον. Ἀμέσως κατόπιν οὗτος καθήρεσε τὸν Βεζύρην¹⁾ καὶ διώρισεν ἀντικαταστάτην του τὸν ἀνεψιὸν του Πασσᾶ, ὃστις ἐστραγγάλισε μερικοὺς ἀπὸ τοὺς συνωμότας καὶ ἄλλους ἔσφαξε καὶ μερικοὶ ἀπεπειράθησαν νὰ φύγουν πρὸς τὸ Μαργαρίτι, ἀλλὰ καθ’ ὅδὸν τοὺς ἐπρόλαβε καὶ τοὺς ἐφόνευσεν· διοίως ἔξηφάνισε καὶ ὅλους τοὺς ὅπαδούς των ἀνερχομένους εἰς 9.000».

1657^a Αὐγούστου 25. «Ἀπὸ ἔμπιστον πρόσωπον μανθάνομεν ὅτι ὁ Μέγας Αὐθέντης θὰ παραχειμάσῃ εἰς τὸ Βελιγράδι καὶ ὅτι ἔστειλεν αὐστηρὰς διαταγὰς εἰς τοὺς Πασσάδες τῶν Γιαννίνων καὶ Κορυτσᾶς νὰ συναθροίσουν ὅλην τὴν παραγωγὴν τῶν σιτηρῶν καὶ νὰ τὴν στείλουν εἰς τὴν Βοσνίαν, ὅτι γενικὴ εἶναι ἡ κατακραυγὴ τῶν Σπαχήδων καὶ τῶν Γενιτσάρων διὰ τὰ ἐπανειλημμένως ἐπιβληθέντα χαράτσια καὶ ὅτι οἱ κάτοικοι τοῦ Δελβίνου ἥρονήθησαν νὰ πληρώσουν τὴν τελευταίαν φορολογίαν καὶ ὅτι ὁ Πασσᾶς ἥθελησε νὰ ἔξασκησῃ βίαν κατ’ αὐτῶν, ἀλλ’ οὗτοι ἔξεγερθέντες τὸν ἡνάγκασαν νὰ ὑποχωρήσῃ. Εἰς τὴν Πάργαν ἔξακολουθεῖ συστηματικὴ ἡ ἐπισκευὴ τῶν κάτοικων . . .».

1657 Σεπτεμβρίου 8. «Ἐνεφανίσθη ὁ καραβοκύρης Ἀνδρέας Πουλάκης ὃστις ἀνέφερεν ὅτι, καθ’ ἀ τοῦ εἴπον μερικοὶ χριστιανοὶ ἀπὸ τὸ τσιφλίκι τοῦ Καραπιπέρη, ὁ Μπέϊκος ἔφκιασε 10 σκάλες καὶ 300 σακκιὰ γεμάτα ἀπὸ μαλλί, ἵνα ἐπιτεθῇ κατὰ τῆς Πάργας καὶ ἀναρριχηθῇ ἐπὶ τῶν τειχῶν της. Καὶ ἀν δὲν τὴν πάρη ἐντὸς δλίγων ἡμερῶν, λέγεται ὅτι θὰ ἔλθουν 50 Καπιτζῆδες ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν νὰ τὸν πάρουν καὶ νὰ τὸν παραδώσουν εἰς τὸν Μέγαν Αὐθέντην πρὸς ἀποκεφαλισμόν, διύτι εἶχεν ἀναλάβει ὑποχρέωσιν νὰ καταλάβῃ τὴν Πάργαν . . .».

1657 Σεπτεμβρίου 18. «Κατ’ εἰδῆσεις ἐκ Βουθρωτοῦ ὁ Μπέης πολιορκεῖ τὴν Πάργαν μὲ πολλοὺς ὅπαδούς, λέγεται ὅτι δι’ ἰδίων χρημάτων ἐστρατολόγησε 1000 ἄνδρας ἀπὸ τὴν Αὐλῶνα καὶ τὰ Γιάννινα, εἰς τοὺς ὅποίους δίδει 4 ρεάλια τὸν μῆνα καὶ ψωμί, ὅτι ἐπλησίασεν εἰς τὰ τείχη καὶ ἐπεχείρησε νὰ ὑπονομεύσῃ . . . αὐτὰ ἀναφέρει ὁ Νικόλας Μπετσίλας ἀπὸ τὸ χωριό Λυκοῦρος . . .».

1657 Σεπτεμβρίου 20. «Ο Μπέης ἐτοποθέτησε κανόνια καὶ ἔξακο-

1) Εἶναι κάπως ἀσαφὲς τὸ ἀπόσπασμα τοῦτο.

2) Χαρτοφύλαξ ἀρ. 29.

λουθεῖ νὰ βομβαρδίζῃ σφοδρῶς τὴν Πάργαν . . . 'Εστάλησαν ἐνισχύσεις ἐκ Κερκύρας».

1657 Νοεμβρίου 2. «Ἐξακολουθεῖ ἡ πολιορκία τῆς Πάργας. Ἀναμένονται ἐνισχύσεις εἰς τοὺς πολιορκητὰς ἀπὸ τὰ Γιάννινα, Αὐλῶνα καὶ Δέλβινον κατόπιν διαταγῆς τοῦ Μεγ. Αὐθέντου . . . »Ἐφερε πολλὰ σακκιὰ ἀπὸ τὸ Μαργαρίτι μὲ μαλλί, ὡς καὶ σανίδες καὶ πασσάλους ἵνα ἀνυψώσῃ τὰ σακκιὰ καὶ κατόπιν ἐπιτευθῇ κατὰ τοῦ Φρουρίου καὶ τὸ ἔκπορθήσῃ. «Ἔχει τώρα 2000 ἄνδρας Ἀλβανοὺς καὶ Ἑλληνας καὶ ὅτι ἔλαβε πυρίτιδα ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν . . . Αὐτὰ ἀναφέρει ὁ Δῆμος Μπετσίλας, ὁ ὁποῖος ὑπηρετεῖ εἰς τὰς διαταγὰς τοῦ μπέη . . . ».

1657 Δεκεμβρίου 26. «Ἡ πολιορκία τῆς Πάργας διεκόπη λόγῳ τῶν χιόνων. Ἡ πόλις ἀντέστη. Οἱ πολεμισταὶ ἔγκατέλειψαν τὸν Μπέην, ὁ ὁποῖος ἀνεχώρησε διὰ τὴν Κωνσταντινούπολιν ὅπως διαμαρτυρηθῇ κατὰ τῶν Πασσάδων Ἰωαννίνων καὶ Δελβίνου διότι δὲν τοῦ ἔστειλαν βοηθείας. Ἀπὸ τὰ 6 κανόνια ποὺ εἶχεν ἔκει, τὰ 4 μετέφερεν εἰς τὸ Μαργαρίτι καὶ τὰ ἄλλα δύο τὰ ἀφῆκεν. Τὰ δύο προπύργια τοῦ Φρουρίου Λίρρομανο καὶ Gesù ὑπέστησαν βλάβας ἀπὸ τὸν κανονιοβολισμόν . . . ».

1658 Φεβρουαρίου 18. «. . . Εἰς τὴν Πάργαν ἐνώπιον τοῦ Διοικητοῦ ἐνεφανίσθη ὁ Δῆμος Ζώρης ἀπὸ τὸ χωριὸ Χόϊκα πλησίον τῆς Παραμυθιᾶς, ὅστις ἀνέφερεν ὅτι τὴν περασμένην Κυριακὴν 15 τρέχοντος ἥλθον ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν τρεῖς Καπιτζῆδες μὲ διαταγὴν πρὸς τὸν Μεμῆ μπέην τοῦ Ἀργυροκάστρου καὶ εἰς τὸν Ἰνχο μπέην, ὅπως μεταφέρουν τὰ κανόνια τῆς Αὐλῶνος καὶ ἔζήτησαν νὰ φύγουν δύο Κεχαγιάδες τοῦ Μπέηκο Πασσᾶ μὲ διαταγὴν τοῦ ἴδιου ὅπως ἐκλέξουν τὰ κανόνια καὶ τὰ μεταφέρουν. Ὁ Τοῦρκος Μπέηκος εὑρίσκεται εἰς τὴν Παραμυθιάν».

1658 Μαρτίου 14. «. . . Κατωρθώθη ἐπὶ τέλους μὲ τὴν ἐπέμβασιν τοῦ Πασσᾶ Καραπιπέρη¹ τὸ ἄνοιγμα τοῦ σκαλώματος τῆς Σαγιάδος καὶ δὲν παρέοχεται ἡμέρα ποὺ νὰ μὴν ἔρχωνται βάρκες μὲ δέματα μετάξης, νημάτων, δερμάτων κτλ.

Καίτοι τοὺς ἀπειλεῖ ὁ Μπέηκος καὶ εἶναι φοβισμένοι οἱ ἔμποροι, ἐν τούτοις εἶναι ἀποφασισμένοι νὰ στέλλουν ἐδῶ τὰ ἔμπορεύματά των καὶ καὶ ἡμεῖς θὰ προσπαθήσωμεν νὰ τοὺς διευκολύνωμεν . . . » Ἡλθε διαταγὴ ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν εἰς τὸν Διοικητὴν Ἰωαννίνων καὶ εἰς ὅλους τοὺς ἄλλους νὰ πηγαίνουν εἰς τὴν Ἀδριανούπολιν ἵνα λάβουν τὰς διαταγὰς τοῦ Μεγάλου Αὐθέντου . . . ».

1658 Νοεμβρίου 20. «Ἐπέστρεψεν ἀπὸ τὰ Γιάννινα ἔνας ἔμπορος ποὺ ἔμεινεν ἀρκετὸν καιρὸν ἔκει, ὅστις ἀνέφερεν ὅτι ὁ Δουράχ βέης, ἀφοῦ διώρθωσε τὰς ὑποθέσεις του εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, πέρασεν εἰς τὸ Ναύπλιον

1) Ἀπὸ ἄλλο ἔγγραφον μανδάνομεν ὅτι ὠνομάζετο Ὁσμάν.

Ινα συνεννοηθῇ μὲ τὸν Χουσεῖν Πασσᾶν ἀρχηγὸν τοῦ Στόλου . . . ».

1658 Μαΐου 4. «Ἐπέστρεψεν ἀπὸ τὴν Ἀδριανούπολιν δὲ Δῆμος Ἐκλη Ἀλβανὸς ἀποσταλεὶς ἐκ Κερκύρας μὲ γράμματα πρὸς τὸν ἐν Κων.) πόλει Ἐνετὸν Πρεσβευτήν. Οὗτος ἀναφέρει ὅτι ἔφυγεν ἀπὸ τὴν Σαγιάδα εἰς τὰς 12 Ἀπριλίου καὶ μετὰ 15 ἡμέρας ἔφθασεν εἰς τὴν Ἀδριανούπολιν. Παντοῦ, εἶπεν, ἐπικρατεῖ ἄκρα ὑγεία. Ἄμα ἔφθασεν ἐκεῖ εὑρῆκεν ἔνα ἔιπορον Ἰωαννίτην γνωστὸν του καὶ τὸν ἡρώτησε ποὺ εἶναι ἢ κατοικία τοῦ Πρεσβευτοῦ . . . Ἐταξείδευσεν ἔως ἐκεῖ μὲ μερικοὺς ἡμιονηγοὺς ἀπὸ τὰ Γιάννινα ποὺ εἶχον ὑπηρετήσει τὸν Μπεϊλέρ μπέην, ὅστις εἶχε μεταβῆ παρὰ τῷ Μεγάλῳ Αὐθέντῃ. Οὗτοι ἐπρόκειτο νὰ ἐπιστρέψουν ἀμέσως, μεταφέροντες 200 βοιβάλια, τὰ ὅποια προτίθεται ὁ Μέγας Αὐθέντης νὰ χρησιμοποιήσῃ διὰ τὰ κανόνια. Κατὰ τὴν ἐπιστροφήν του ἡρώτησεν εἰς τὰ Γιάννινα ποὺ εἶναι ὁ στρατὸς τοῦ Μ. Αὐθέντου καὶ δὲν ἥξευραν τί νὰ τοῦ ἀπαντήσουν».

1658 Νοεμβρίου 18. «Ο Δῆμος Μπιτσίλας, θαλαμηπόλος τοῦ Ἰνκοβέη, ἀναφέρει εἰς τὸν Βενετοὺς—τῶν ὅποιών, σημειωτέον, ἦτο κατάσκοπος—ὅτι ὁ μπέης ἔστειλεν εἰς τὸν Ἀγίους Σαράντα ἐν πλοιάριον ἵνα πάρῃ 6 προχρίτους».

1659 Φεβρουαρίου 5. «Ο Ὁσμάν Καραπιπέρης, Διοικητὴς τῆς ἀπέναντι ἡπειρωτικῆς χώρας, προτείνει εἰρήνην».

1659 Μαρτίου 8. «Εἰς τὴν Ἡπειρὸν ὑπάρχει ἐπιδημία πανώλους».

1659 Μαρτίου 9. «Εἰς τὴν Σαγιάδα Διοικητὴς εἶναι ὁ Καπλὰν Πασσᾶς . . . 4 καπιτζῆδες ἥλθον ἀπὸ τὴν Ἀδριανούπολιν ἵνα συγκεντρώσουν τοὺς Σπαχῆδες καὶ Γενιτσάρους καὶ ἐπῆγαν εἰς τὸ Μαργαρίτι εἰς τὸ σπίτι ἐνὸς Σαφὲτ Σαμῆ μπέη. Τὴν νύκτα δύο ἀπὸ αὐτοὺς ἀπέθανον ἀπὸ πανώλην καὶ τὴν ἐπομένην ἔνας ἀδελφὸς καὶ ἔνας ὑπηρέτης τοῦ Σαφὲτ προσεβλήθησαν ἀπὸ τὴν ἀποθένειαν καὶ ἀπεβίωσαν καὶ αὐτοί. Οἱ ἐναπομείναντες δύο καπιτζῆδες ἔφυγαν διὰ τὴν Παραμυθιὰν καὶ μετέδωσαν τὴν ἀσθένειαν εἰς τὸ σπίτι τοῦ Μεμῆ Καλόγερη, ὃπου προσεβλήθησαν ἐπὶ τὰ ἄτομα . . . Τὸ θανατικὸ ἔξηπλώθη εἰς τὴν Ἀρπιζαν καὶ Ἀρίλαν . . . οἱ κάτοικοι κατέφυγον εἰς τὰ βουνά . . . ».

1659 Ἀπριλίου 5. «Ἐξακολουθεῖ ἡ ἐπιδημία νὰ ἔξαπλοῦται εἰς τὴν ἡπειρωτικὴν χώραν . . . οἱ κάτοικοι ἔφυγαν ὅλοι εἰς τὰ βουνά. Καὶ ἐπειδὴ ἡ Σαγιάδα εἶναι ἄκομη ἀνοικτή, οἱ ἔμποροι στέλνουν βιαστικὰ τὰ ἐμπορεύματά των εἰς τὸ Λατζαρέτο . . . ὁ Λάμπρος Σάρρος, ἔνας ἀπὸ τὸν προχρίτους Ἰωαννίτας, ἐλθὼν ἐδῶ χθές, ἀνέφερεν ὅτι ὁ Μ. Αὐθέντης ἐπῆγεν εἰς τὰ Ναυπηγεῖα νὰ ἐπισπεύσῃ τὴν κατασκευὴν τῶν Γαλερῶν καὶ θὰ περάσῃ μὲ τὸν στρατὸν κατὰ τῆς Κρήτης . . . ».

1659 Ιουνίου 23. «. . . Ἡ εἰρήνη¹ εἶναι ἐπιθυμητὴ εἰς τὸν γείτονας

1) Ἡτο τότε πόλεμος μεταξὺ Ἐνετίας καὶ Τουρκίας ἐξ αἰτίας τῆς Κρητικῆς

Τούρκους, οἵ δποῖοι εἶναι ἀπὸ τὰς συχνὰς φορολογίας . . . Οἱ τοῦ Δελβίνου καὶ Ἰωαννίνων ἡρηθῆσαν κατὰ τοὺς παρελθόντας μῆνας τὴν καταβολὴν τοῦ συνήθους χαρατσιοῦ. Μολονότι δὲ εἶχον ἔκδοθῆ αὐστηραὶ διαταγαὶ παρὰ τῆς Πύλης, ἐν τούτοις ὅμως οὗτοι δὲν ὑπῆκουσαν».

1662¹ Ὁκτωβρίου 31. «Παραθέτομεν καταθέσεις διαφόρων ἐλθόντων ἀπὸ τὴν ἔναντι Ἡπειρωτικὴν Χώραν:

Ἄστανάσιος Νίκος ἐμπορος ἐκ Τρικκάλων, ὅστις ἀνεχώρησε τὴν περασμένην Τετάρτην μὲν ἐμπορεύματα διὰ νὰ τὰ τοποθετήσῃ εἰς τὸ ἐδῶ Λατζαρέτο. Ἐρωτηθεὶς περὶ τῆς ὑγιεινῆς καταστάσεως τῶν μερῶν ὅπόθεν ἐπέρασεν, ἀπήντησεν ὅτι αὕτη εἶναι ἀρίστη. Ὡς πρὸς νέας εἰδήσεις ποὺ φέρει ἀπήντησεν: ὅτι ὁ Μπέϊκος ἔξελέγη ἀπὸ τὸν Μέγαν Βεζύρην Μπεϋλέρ μπέης δῆλης τῆς Ἑλλάδος καὶ ἥδη εὔρισκεται εἰς τὴν ἔδραν του, ἥιοι εἰς τὴν Σόφιαν, καὶ λέγεται ὅτι τέσσαρα κανόνια ποὺ εὑρίσκονται εἰς τὴν Γουμενίτσαν προτίθεται νὰ τὰ μεταφέρῃ εἰς τὸ Cattaro διὰ Ἑηρᾶς . . . Εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς ἔναντι Ἡπειρωτικῆς χώρας ἐδημοσιεύθη Βασιλικὴ Διαταγὴ ὅπως ὅσοι ἔχουν Βασιλικὰ εἰσοδήματα ἔτοιμασθοῦν διὰ τὴν προσεχῆ ἀνοιξιν νὰ πηγαίνουν εἰς τὴν Ἀδριανούπολιν . . . ».

1662 Νοεμβρίου 10. «. . . προσεκλήθη εἰς τὸ Γραφεῖον τῆς Ὅγιεινῆς ὁ Λάμπρος Σάρρος, ἐμπορος ἐξ Ἰωαννίνων, ὁ δποῖος ἔφερεν ἐμπορεύματα, τὰ ἐτοποθέτησεν εἰς τὸ Λατζαρέτο καὶ πρόκειται νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὰ Γιάννινα. Περὶ τῆς ὑγείας, εἴπεν, ὅτι εἶναι ἀρίστη εἰς τὰ μέρη ἔκεινα. Ὡς πρὸς νέα, εἴπεν ὅτι τὴν περασμένην Τετάρτην ἥλθον εἰς τὰ Γιάννινα δύο Καπιτζῆδες μὲν Βασιλικὴν διαταγὴν πρὸς τὸν Καπλὰν Πασσᾶν καὶ Peprini² (;) Πασσᾶν, οἵ δποῖοι κατοικοῦν εἰς τὰ Γιάννινα, ἵνα μεταφέρουν δύο κανόνια ἀπὸ τὸ Μαργαρίτι εἰς τὰ Βελέγραδα, πρὸς τὴν Αὐλῶνα, καὶ ἄλλοι δύο Καπιτζῆδες ἐπῆγαν εἰς τὸ Δέλβινον πρὸς τὸν Ἀλῆ Πασσᾶν καὶ Ἀχμέτ Μπέην, ἐκεῖ διαμένοντας, εἰς τοὺς δποίους ἐκόμισαν ἄλλην διαταγὴν ἵνα μεταφέρουν δύο κανόνια ἀπὸ τὸ Κάστρον τῆς Γουμενίτσας, εἰς τὸ Ἰδιο, ὡς ἄνω, μέρος. Οἱ ἴδιοι Καπιτζῆδες ἐπῆγαν κατόπιν εἰς τὸν Μεμῆν μπέην, Διοικητὴν τοῦ Ἀργυροκάστρου, εἰς τὸν δποῖον ἔδωκαν τὴν διαταγὴν ὅπως μεταφέρῃ ἀπὸ τὰ Γιάννινα εἰς τὴν Αὐλῶνα 24 κανόνια. Καὶ ὅλοι οἵ εἰρημένοι Πασσᾶδες ἥτοι μάζοντο νὰ συγκεντρώσουν εἰς τὰ Γιάννινα καὶ νὰ ἄλλαξουν μεταξύ των γνώμας ὡς πρὸς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν Βασιλικῶν Διαταγῶν καὶ διέθεσαν πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον 20000 ρεάλια. Θὰ χρησιμοποιήσουν 32 ζευγάρια βουβάλια καὶ ἔτοιμάζουν καὶ χοντρὲς τριχιές ἵνα τραβήξουν τὰ κανόνια . . . Διὰ ποῖον σκοπὸν

ἐκστρατείας, ἡ ὁποία διήρκεσεν 24 ἔτη (1645—1669) καὶ τέλος περιήλθεν ἡ μεγαλόνησος εἰς τοὺς Τούρκους.

1) Φάκελλος ἀρ. 30.

2) Πιθανῶς Πιπέρη καὶ Καραπιπέρη, ὡς εἴδομεν ἀλλαχοῦ.

κάμνουν τὰς ἑτοιμασίας αὐτὰς δὲν εἶναι ἐπακριβῶς γνωστόν . . . καθὼς λέγεται ψέλουν νὰ πηγαίνουν εἰς τὸ Cattaro . . . ἀλλ' οἱ μπέηδες ἀμφιβάλλουν καὶ ἐκφράζουν ὑπονοίας μήπως ἔλθῃ τυχὸν ὁ Μπέηκος πρὸς τὰ μέρη ἐκεῖνα μὲ πρόθεσιν νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τοῦ Βουθρωτοῦ, διότι εἶναι ἄνθρωπος πολὺ φιλόδοξος καὶ τώρα περιεβλήθη μὲ μεγάλην ἔξουσίαν ἀπὸ τὸν Μέγαν Αὐθέντην . . . ».

1662 Νοεμβρίου 11. «Ο Νικόλα Παπατάτσης ἀπὸ τὰ Γιάννινα ἐλθὼν ἔδω μὲ ἔμπορεύματα ἐπιβεβαιώνει τὰς πληροφορίας τιῦ Λάμπρου Σάρρου».

1662 Νοεμβρίου 12. «Ο Πέτρος Βαριπράτης καραβοκύρης ἐλθὼν ἀπὸ τοὺς Ἅγιους Σαράντα ἀνέφερεν ὅτι ὁ Βέηκος ἔστειλεν ἔνα Καπιτζῆν εἰς τὸ Δέλβινον καὶ ἐπῆρεν ὅλους τοὺς προκρίτους ἐκείνης τῆς πολίχνης· ἐπὶ πλέον ἐπῆρε τὰ κανόνια ἀπὸ τὴν Γουμενίτσαν καὶ τὰ μετέφερε διὰ ξηρᾶς, ἀγνωστον πυῦ. Ο ἕδιος δὲ ὁ Βέηκος εὑρίσκεται τώρα εἰς τὸ Μοναστῆρι ὃπου κάμνει μεγάλας ἑτοιμασίας . . . ».

1662 Νοεμβρίου 13. «ἡλθεν ἀπὸ τὰ Γιάννινα ὁ Πᾶνος Μήλιος ἔμπορος, ὁ δποῖος εἶπεν ὅτι ἡλθεν ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν ἡ Πασσοποῦλα, ἀδελφὴ τοῦ Βεῖκου, ἡ δποία ἔφερε τὴν εἴδησιν ὅτι εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν εἶναι πανώλης. Ἡλθε διαταγὴ εἰς τοὺς μπέηδες νὰ μεταφέρουν τὰ κανόνια ἀπὸ τὸ Μαργαρίτι καὶ τὴν Γουμενίτσαν καὶ λέγεται ὅτι ὁ Βέηκος εὑρίσκεται τώρα εἰς τὸ Μοναστῆρι—τόπον ἀπέχοντα ἐπτὰ ἡμέρας δρόμον ἀπὸ τὴν Σαγιάδα—ποὺ ἐπονομάζεται καὶ Βιτώλια . . . ».

1662 Νοεμβρίου 27. «ἡλθεν ὁ Σπῦρος Νῖκος ἀπὸ τὴν Παραμυθιάν, δποῖος εἶπεν ὅτι ὑγεία ἀρίστη ἐπικρατεῖ ἐκεῖ καὶ ὅτι ὁ Βέηκος ἡλθεν εἰς τὴν Γουμενίτσαν καὶ ἔβαλε νὰ καθαρίσουν τοὺς δρόμους ἵνα μεταφέρῃ τὰ κανόνια . . . ».

Τὰ αὐτὰ μαρτυρεῖ καὶ ὁ Χρῆστος Γιάννης, ἔμπορος ἀπὸ τὰ Γιάννινα, δπόθεν ἀπουσιάζει ἀπὸ 10 ἡμερῶν.

1662¹ Νοεμβρίου 30. «Ο Βέηκος, Μπεϊλέρμπεης τῆς Ἐλλάδος, τὴν περασμένην Τετάρτην 26 τρέχ. ἐθεάθη μαζὺ μὲ τὸν Ἰνχ πασσᾶν ἔγγυς τοῦ Βουθρωτοῦ, κατόπιν μετέβη εἰς τὴν Γουμενίτσαν ὃπου διέταξε νὰ καθαρίσουν καὶ νὰ διορθώσουν τοὺς δρόμους μέχρι τῆς Σαγιάδος. Φαίνεται ὅτι ἔχει πρόθεσιν νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τοῦ Βουθρωτοῦ . . . ».

1662 Δεκεμβρίου 15. «Ο Μέγας Αὐθέντης διώρισε νέον Μπέην εἰς τὰ Γιάννινα, ἕνα Πασσᾶν ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον, μεγάλην προσωπικότητα, δποῖος ἔστειλε πρὸ ἡμερῶν τὸν ἀναπληρωτήν του ἵνα παραλάβῃ τὴν Διοίκησιν καὶ ἐντὸς ὅλιγου ἀναμένεται καὶ ὁ ἕδιος μὲ σιρατόν, ἵνα βαδίσῃ κατὰ τῆς ἡμετέρας Πατρίδος . . . ».

1662 Δεκεμβρίου 22. «. . . μόνη ἡ κακοκαιρία κατέστησε ματαίαν

1) Χαρτοφύλαξ ἀρ. 31.

κάθε προσπάθειαν τῶν ἔχθρῶν μας Τούρκων. Καὶ τώρα ὁ Βέηκος ἀδυνατῶν νὰ ἐπιχειρήσῃ μεγαλείτερα σχέδια ἐκστρατείας κάθηται εἰς τὴν πατρίδα του Παραμυθιάν, ἀφοῦ ἀφῆκε μικρὰν φρουρὰν ἔξω τοῦ Βουθρωτοῦ ἔναντι τοῦ φρουρίου μας . . . ».

1663 Μαρτίου 23. «Ἐγνώσθη ὅτι ὁ Βέηκος ἔγινε Καπετάν Πασσᾶς!».

1663 Μαρτίου 31. «Ἐκ Πάργης (μετάφρασις ἐκ τοῦ Ἐλληνικοῦ). «Ἐκλαμπρότατε κύριε Διοικητὰ τῆς Κερκύρας. Παρακαλῶ τὸν Θεὸν πάντοτε δι' Ὅμας. Ἀπὸ τὸν καιρὸν ποὺ Σᾶς εὐρῆκα εἰς τὴν Πάργαν, Σᾶς ὑπεσχέθην νὰ Σᾶς δίδω εἰδῆσεις περὶ τῶν κυβερνώντων ἡμᾶς. Διὰ τοῦτο τώρα Σᾶς κάμνω γνωστὸν ὅτι ὁ Βέηκος ἐκ συμφώνου μὲ τὸν Βασιλέα καὶ μὲ τὸν Μέγαν Βεζύρην, θὰ ἔτοιμάσῃ τὰς γαλέρας καὶ θὰ ἐπιβιβύσῃ πολλοὺς ἄνδρας μέχρι 20.000, ὡς λέγεται, καὶ προτίθεται νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τῆς νήσου Κερκύρας καὶ νὰ ἔχητε πάντοτε τὴν προσοχήν Σας πρὸς τὴν θάλασσαν, διότι ἡ πρόθεσίς του δὲν εἶναι ἀλλη παρὰ αὐτὴ ποὺ Σᾶς γράφω καὶ ἡμπορεῖ νὰ ἔμφανισθῇ αἰφνιδίως. Διὰ τὰ Κάτταρον δὲν ὑπάρχει φόβος, ἀλλὰ τώρα κάμνουν ὅτι ἔκαμαν τότε ποὺ ἔλεγον ὅτι θὰ ἐκστρατεύσουν κατὰ τῆς Μάλτας, ἔνψη πράγματι ἐπῆγαν κατὰ τῆς Κρήτης. Καὶ ὅτι ἀλλο θὰ ἔξαριθμώσω, θὰ Σᾶς τὸ γράψω . . . Ἡλθον ἐδῶ εἰς τὴν Πάργαν καὶ εὐρῆκα τὸν κ. Σπύρον Πετρετὴ Διοικητὴν, ἔντιμον καὶ καλὸν κύριον. Ἄλλα δέν με ἀφῆκαν νὰ εἰσέλθω εἰς τὸ Φρούριον καὶ παρακαλῶ νὰ δώσητε διαταγὴν νὰ μοὶ ἐπιτρέπουν τὴν εἴσοδον, διότι αὐτὰ ποὺ γράφω εἶναι μυστικὰ καὶ δὲν ἡμπορῶ νὰ τὰ δίδω γραπτῶς. Ἔτσι θὰ ἔρχωμαι προφορικῶς νὰ τὰ λέγω—δσάκις θὰ μοῦ δίδεται εύκαιρία νὰ ἐπισκέπτωμαι τὴν Πάργαν—εἰς τὸν Διοικητὴν. Διότι φοβοῦμαι μήπως πέσουν εἰς τὰ χέρια τῶν Τούρκων καὶ κινδυνεύσῃ ἡ ζωή μου.

Πάργα 31 Μαρτίου 1663

·Ο ·Ἐπίσκοπος Παραμυθιᾶς Ἰωαννίκιος

1663 Ἀπριλίου 23. «Ο ·Ἐπίσκοπος Βουθρωτοῦ καὶ Γλυκέος* πρὸς τὸν Διοικητὴν Κερκύρας: Τὶς περασμένες ἔλαβον ἐπιστολὴν τῆς Ὅμετέρας Ἐξοχότητος εἰς τὴν Πάργαν καὶ τὴν ἐδέχθην μὲ μεγάλην τιμήν. Κατόπιν ἐπέστρεψα εἰς τὴν ἔδραν μου, τοῦ Ἀγίου Δονάτου ἐν Παραμυθιᾷ καὶ ἐπέρασα τὰς ἀγίας ἕορτάς. Σᾶς γράφω τώρα ὅτι προχθὲς ἥλθεν εἰς τὰ Γιάννινα ἔνας ἀνθρωπός τοῦ Καπλὰν Πασσᾶ τῶν Γιαννίνων ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν μὲ γράμματα τοῦ Βέηκο Πασσᾶ πρὸς τὴν ἀδελφήν του καὶ γράφει ὅτι εύρισκεται εἰς τὴν Ἀδριανούπολιν μαζὶ μὲ τὸν Μέγαν Αὐθέντην καὶ μὲ τὸν Βεζύρην . . . ὅτι ὁ Βέηκος εἶχε μεταφέρει τὰ κανόνια εἰς τὴν Βωβοῦ-

1) Ἀρχιναύαρχος.

2) Είναι ὁ αὐτὸς τῆς Παραμυθιᾶς Ἰωαννίκιος, ὃς εἰς τὸν τίτλον Βουθρωτοῦ καὶ Γλυκέος.

σαν παρὰ τὴν Αὐλῶνα, καὶ ἐκεῖ εὑρίσκονται καὶ σήμερον . . . Ταῦτα ἔχω νὰ ἀνακοινώσω τῇ Ὑμετέρᾳ Ἐξοχότητι καὶ ἀναμένω ἀπάντησιν εἰς τὴν Πάργαν . . . ».

1663 Ὁκτωβρίου 25. «Ἐκεῖνος δὲ Βεῖκος, δὸς διοῖος εἰσῆλθεν εἰς τὸ Ἡράκλειον καὶ συλληφθεὶς παρ’ ἡμῶν αἰχμάλωτος ἀπεδόθη γενναιοφρόνως εἰς τὴν ἐν Παραμυθίᾳ οἰκογένειάν του καὶ κατόπιν, ἐπιδείξας ἀφάνταστον ἀχαριστίαν, κατέλαβε τὸ Βουθρωτὸν καὶ ἐπολιόρκησε τὴν Πάργαν καὶ ἐσχεδίαζε νὰ ἐπιτευχῇ κατὰ τῆς νήσου ταύτης, ἐφονεύθη ἐπὶ τέλους εἰς τὸν κατὰ τῆς Οὔγγαρίας πόλεμον. Ὄλοι ἐκεῖνοι οἵ πληθυσμοὶ τῆς ἔναντι ἦπειρωτικῆς χώρας ἥσθιανθησαν ἀνακούφισιν ἐπὶ τῷ ἀκούσματι τούτῳ. Ἡ εἶδησις ἥλθεν ἀπὸ πολλὰ μέρη, ἀλλ’ ἵνα ἔξακριβώσωμεν τὸ πρᾶγμα, ἐστείλαμεν ἐπίτηδες ἄνθρωπον εἰς Παραμυθιάν, δὸς διοῖος εἶδε τὸ σπίτι τοῦ Βεῖκου εἰς τὰ μαῦρα . . . ».

1664 Ἀπριλίου 1. « . . . Ἀπὸ τὰ Γιάννινα μοῦ ἔφεραν τώρα μίαν ἐπιστολὴν τοῦ γενικοῦ Γραμματέως Μπαλαρίνου, δι’ ἣς μὲ παρακαλεῖ νὰ ἀποστέλλω ἀσφαλῶς εἰς παραλαβὴν τοῦ υἱοῦ του τὸ ἔγκλειστον δεματάκι καὶ μοὶ προσθέτει ὅτι ἐπειδὴ περιέχει σπουδαῖα πράγματα νὰ φροντίσω νὰ τὰ ἀποστέλλω μέσου τοῦ Otranto ἐν πάσῃ ἀσφαλείᾳ. Τὰ γράμματά του φέρουν ἡμερομηνίαν 17 Φεβρουαρίου λήξαντος καὶ ἐστάλησαν ἐξ Ἀδριανούπολεως. Μοῦ συνιστᾷ ἐπίσης νὰ εὑρίσκωμαι εἰς διαρκῆ συνεννόησιν μὲ τὸν ἐν Ἰωαννίνοις Πρόξενον¹ ἵνα οὗτος φροντίζῃ τὴν ἀσφαλῆ ἀποστολὴν τῆς ἀλληλογραφίας . . . καὶ γράφω ἀμέσως εἰς τὸν Πρόξενον ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου . . . ».

1664 Φεβρουαρίου 20. «Ἀπὸ τὰ Γιάννινα: ἡμεῖς Μπρέττι Πασσᾶς καὶ οἱ ἄλλοι ἀγάδες καὶ δὲ Ἐμίνης τῆς Σαγιάδος, Σᾶς δίδομεν εἶδησιν ὅτι ἡμεῖς ἔχομεν τὸ σκάλωμα τῆς Σαγιάδος καὶ ἔβάλαμε καὶ ἀνθρώπους νὰ φυλάττουν τοὺς δρόμους πρὸς ἀσφάλειαν τῶν ἐμπορευομένων. Κάμετε καὶ σεῖς τὸ ἴδιον ἀπὸ τὸ μέρος τῆς θαλάσσης ἵνα μὴ κατὰ τὸν πλοῦν ἀπὸ τῆς Σαγιάδος εἰς τὸ Λαζαρέτο διαρράζωνται τὰ ἐμπορεύματα τῶν πραγματεύταδων . . . ».

1664 Ἀπριλίου 14. «Ἐστειλα εἰς τὸν ἐμπιστόν μας εἰς τὰ Γιάννινα τὰ διὰ τὸν πρῶτον Γραμματέα εἰς Ἀδριανούπολιν προοριζόμενα γράμματα καὶ μοῦ ἀπήντησεν ὅτι θὰ τὰ ἀποστέλῃ μὲ πρώτην εὐκαιρίαν ἀσφαλῶς καὶ ταχέως . . . ».

1665 Φεβρουαρίου 25. «Ο Καπλὰν Πασσᾶς μπεϊλέρμπεης τῆς Μακεδονίας συναθροίσας 1500 ἄνδρας ἥλθε πλησίον τῆς Πάργας μὲ τὸν υἱὸν

1) Μᾶλλον Πράκτωρ ἦτο τῶν Ἐνετῶν δὲ Μπαλαούρας, ἐντεταλμένος τὴν παραλαβὴν καὶ ἀποστολὴν τοῦ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως Ἐνετικοῦ φακέλλου καὶ τάναπαλιν.

τοῦ ἀποθανόντος Βεΐκου μὲ σκοπὸν νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τοῦ φρουρίου μας ἔκεινου. "Ἐστειλα ἀμέσως τὰς γαλέρας ποὺ ηὔρισκοντο ἐδῶ πρὸς ἐνίσχυσιν... οἱ Τοῦρκοι ἀπεσύρθησαν εἰς τὴν Παραμυθιάν".

1665 Μαρτίου 21. «'Απο τοὺς ἐν Πάργα Διοικητὰς πληροφοροῦμαι ὅτι ὁ υἱὸς τοῦ Βεΐκου, ποὺ εἶχε διαθέσεις ὁμοίας μὲ τὸν πατέρα του, ἐδολοφονήθη ἀπὸ τὸν Κεχαγιᾶν τοῦ Μεχμέτ μπέην ἐν Παραμυθίᾳ διὰ κάτι ζητήματα ποὺ εἶχαν μεταξύ των . . . ».

1668 Σεπτεμβρίου 27. «'Ιδοὺ μετάφρασις ἀποσπάσματος ἐπιστολῆς Ἑλληνιστέων, τὴν ὁποίαν ἀπέστειλεν ὁ ἐν Σαγιάδῃ Πρόξενος τῶν Ἐμπόρων Πάνος Πουλημένος εἰς τὸν ἐν Κερκύρᾳ συνάδελφόν του Νικόλαον Κερασάρην, ἀνεψιόν του:

«Τώρα μόλις ἥλθον δύο δεματάκια μὲ ἐπιστολὰς τοῦ Ἐξοχωτάτου Δολφίν καὶ τὰ παρέδωκα εἰς τοὺς βαρκαδόρους μὲ ἐντολὴν νὰ τὰ δώσουν εἰς τὸ αὐτόθι Ὅγιειονομεῖον. Μοῦ γράφει συγχρόνως ὁ συνάδελφός μου Χρῆστος Βαλαούρας ἐξ Ἰωαννίνων νὰ μὴ ξανασταλοῦν πλέον ἐπιστολαὶ τοῦ Βενετικοῦ Δημοσίου, διότι κανεὶς δὲν θὰ τὰς παραλάβῃ καὶ ἐνδέχεται νὰ χαθοῦν. Μοῦ γράφει ἐπίσης ὅτι ἔστειλε τὰ γράμματα εἰς τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἐνετὸν Πρεσβευτήν, ἀλλὰ δὲν δέχεται πλέον ἄλλας πρὸς ἀποστολὴν διότι ὑπάρχουν πολλοὶ κατάσκοποι καὶ ἔχθροί καὶ θέτει εἰς κίνδυνον τὸ κεφάλι του...»

1668 Νοεμβρίου 23. «Πληροφορούμεθα ὅτι ὁ Μεχμέτ πασσᾶς ἐπονομαζόμενος Χουσσούπη ἐστάλη εἰς τὰ Γιάννινα ἵνα παραχειμάσῃ καὶ ἔχει ἐντολὴν νὰ καταστρέψῃ τὸ Μαργαρίτι, ὁ Μέγας Αὐθέντης εὑρίσκεται εἰς τὴν Λάρισσαν . . . ».

1668 Δεκεμβρίου 18. «Ο ἐξ Ἰωαννίνων Γιάννης Ξανθόπουλος ἀναχωρήσας ἔκειθεν πρὸ 9 ἡμερῶν ἀνέφερεν ὅτι δὲν ὑπάρχει πλέον ἡ ἀσθένεια εἰς ἔκεινα τὰ μέρη καὶ ὅτι ὁ Πασσᾶς ποὺ ηὔρισκετο εἰς τὸ Μαργαρίτι πέρασε προχθὲς εἰς τὴν Παραμυθιάν . . . τέλος ἐδήλωσεν ὅτι εἶναι συγγενῆς (ὁ Ξανθόπουλος) τοῦ Πάνου Πουλημένου καὶ Ζώτου Τσιγαρᾶ, πρόσωπα λίαν ἔμπιστα τῆς Αὐθεντείας Ὅμων. Ἀπὸ αὐτοὺς ἔλαβε τὰ γράμματα τὰ ὅποια ἔφερεν ἐδῶ χθές . . . ».

1670 Φεβρουαρίου 10. «Πληροφορούμεθα ἀπὸ ἐπιστολῆν, τὴν ὁποίαν μᾶς ἔστειλεν ὁ ἐπίσκοπος Δελβίνου Σεραφείμ, ὅτι πρὸ 14 ἡμερῶν ἥλθεν εἰς τὸ Δέλβινον ὁ Μπεϊλέρ μπέης καὶ ἀφοῦ ἔκαμε τὸ Μπαϊράμι, ἐφυλάκισε τὸν Διοικητὴν τοῦ Δελβίνου Χασάν μπέην καὶ ἀφοῦ τὸν ἐκράτησε μίαν ἡμέραν κατόπιν τὸν ἀπέλυσεν. Ἐδημοσίευσε κατόπιν μίαν Βασιλικὴν Διαταγὴν ὅπως συναθροισθοῦν πολεμισταὶ ἀγνωστον διὰ τίνα σκοπόν. Τὸ ἕδιο ἔκαμε μεταβὰς καὶ εἰς τὸ Ἀργυρόκαστρον. Λέγεται ὅτι ἐτοιμάζονται ἐναντίον τοῦ Cattaro».

1671 Ἀπριλίου 10. «Ἡλθεν ἀπὸ τὰ Γιάννινα ἔνας Νικόλαος Δαρεσέ-

λης δ ὅποῖς ἀνέφερεν ὅτι ἔπερασεν ἀπὸ ἔκει ὁ Μπεϊλὲρ μπέης καὶ ἔκάλεσεν εἰς στρατολογίαν τοὺς Σπαχῆδες . . . ».

1671 Ἀπριλίου 12. «Γράφουν ἐκ Πάργας οἱ Διοικηταὶ ὅτι, ὡς ἔμαθον ἀπὸ ἓνα ἔμπιστον τοῦ Μαργαριτιοῦ Χασὰν Ἀγᾶν ἐπονομαζόμενον Dedané, ἥλθεν ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν ἕνας Τοῦρκος μεγάλος εἰς Scalates μὲ 100 Γενιτσάρους, ὃστις ἔχει διαταγὴν νὰ συγκεντρώσῃ τοὺς Σπαχῆδες καὶ θὰ πηγαίνῃ νὰ ἐνωθῇ κατόπιν μὲ τὸν Μπεϊλὲρ μπέην πλησίον τῆς Ραγούζης».

1672¹ Ἀπριλίου 26. «Ἐνεφανίσθη εἰς τὸ Ὅγειονομεῖον ὁ Μάνος Γκιόλμας² προερχόμενος ἀπὸ τὰ Γιάννινα, ὃστις ἐδήλωσεν ὅτι ἐπικρατεῖ ἄκρα ὑγεία εἰς τὰ μέρη ἔκεινα καὶ ὅτι εὑρισκόμενος ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὃπου ἔπηγε μαζὺ μὲ τὸν Ἐξοχώτατον Μπάϋλον, ἥκουσεν ὅτι οἱ Τοῦρκοι ἐτοιμάζονται νὰ βαδίσουν κατὰ τῆς Πολωνίας καὶ ὅτι ὁ Σουλτάνος εὐρίσκεται εἰς τὴν Ἀδριανούπολιν . . . ».

1673 Ιουνίου 6. «Μᾶς γράφουν ἐκ Πάργας ὅτι τὶς περασμένες ἡμέρες ἐστάλη παρὰ τοῦ πρώτου Βεζύρου ὡς Διοικητὴς Παραμυθιᾶς ὁ Μεχμέτ Μπέης υἱὸς τοῦ Χουσεΐν μπέη, πρόσωπον ποὺ χαίρει μεγάλης ἐκτιμήσεως καὶ ἴδιαιτέρως ἐκτιμᾶται ἀπὸ τὸν Βεζύρην, μὲ τὸν δρόπιον ἥσαν μαζὺ εἰς τὸν κατὰ τῆς Κρήτης πόλεμον . . . ».

Υ. Γ.—Σταματῶμεν εἰς τὸ ἔτος τοῦτο, διότι παύει τὸ Ἀρχεῖον τοῦ ἐν Κερκύρᾳ Βαϋλού. Ἐπιφυλασσόμεθα δμως—Θεοῦ θέλοντος—νὰ συμπληρώσωμεν τὴν «Μικρὰν Χρυσογραφίαν»—ἔρευνῶντες ἀλλα ἔγγραφα τοῦ Ἀρχείου Βενετίας—μέχρι τοῦ 1797 ἔτους, καθ' δ—ώς γνωστὸν—ἔξεπνευσεν ἡ Γαληνοτάτη Ἐνετικὴ Ἀριστοκρατία.

1) Χαρτοφύλαξ ἀρ. 32.

2) Είναι ὁ εὐεργέτης τῶν Ιωαννίνων, ιδρυτὴς τῆς δμωνύμου Σχολῆς.

ΟΙ ΕΝ ΤΩ, ΕΛΛΗΝΟΣΧΟΛΕΙΩ, ΜΕΤΣΟΒΟΥ ΔΙΔΑΞΑΝΤΕΣ ΚΑΙ ΔΙΔΑΧΘΕΝΤΕΣ

ΥΠΟ

ΑΓΓΕΛΙΚΗΣ ΧΑΤΖΗΜΙΧΑΛΗ

Α.' ΤΟ ΕΛΛΗΝΟΣΧΟΛΕΙΟΝ

Ἐξέχοντας Ἱεράρχας, διαπρεπεῖς ἔξαρχους, σιφοὺς διδασκάλους, ἄξιολόγους καὶ γλωσσομαθεῖς συγγραφεῖς, λογίους, ἐπιστήμονας, πεπαιδευμένους μεγαλεμπόρους, ἐντίμους καὶ εὐφυεῖς προεστῶτας, φλογεροὺς πατριώτας ἔχει πολλοὺς νὰ ἐπιδείξῃ τὸ Μέτσοβον καὶ ἡ περιφέρειά του. Ἱερωμένοι, διδάσκαλοι, ἐπιστήμονες, ἐμπορευόμενοι, μετελαιπάδευσαν οἵ μὲν τὰς βαθυτάτας αὗτῶν γνώσεις εἰς τὴν φιλολογίαν, φιλοσοφίαν, θεολογίαν, φυσικὰς ἐπιστήμας, τὰ μαθηματικά, τὰ νομικά, τὴν Ἰατρικήν, οἵ δὲ τὴν μεγάλην αὗτῶν ἐμπορικὴν ἴκανότητα καὶ δραστηριότητα οὐχὶ μόνον εἰς πλείστας Ἑλληνικὰς πόλεις, ἀλλὰ κυρίως εἰς ξένας τοιαύτας, διαπρέψαντες καὶ καθέξαντες προνομιούχους θέσεις ἐν τῷ πνευματικῷ, ἐπιστημονικῷ καὶ ἐμπορικῷ κόσμῳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, Ἱταλίας, Αὐστρίας, Ρωσίας, Ρουμανίας, Αἰγύπτου, εἰς πλεῖστα κέντρα πνευματικὰ καὶ ἐμπορικά, ἐνθα τὰ ἐν διασπορᾷ ταῦτα μέλη τοῦ ὑποδούλου Γένους προσήνεγκον ἀνυπολογίστους ὑπηρεσίας εἰς τὸν Ἑλληνισμόν.

Ἐνθὺς ἀμέσως ὡς ἐπροικίσθη τὸ Μέτσοβον τῷ 1659 δι' ἴδιων πολιτειῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν προνομίων,¹ χάρις εἰς τὴν ἐπιρροὴν παρὰ τῇ Πύλῃ καὶ τὴν φιλοπατρίαν τοῦ Κύριου² (Κυριακοῦ) Φλόκα, ἀτινα καθίστων

1) Π. Ἀραβαντινοῦ, Χρονογραφία, Ἀθῆναι 1856 τόμ. Β'. σελ. 107. Ἰωάν. Λαμπρίδον, Περὶ τῶν ἐν Ἡπείρῳ Ἀγαθοεργημάτων Ἀθ. 1880 σ. 257 κτλ. κτλ. Οἱ περὶ τῶν προνομίων τοῦ Μετσόβου γράψαντες Ἐλληνες καὶ ξένοι εἶναι πάμπολλοι.

2) Ἰωάννον Λαμπρίδον, Ἡπειρωτικὰ Μελετήματα Μαλακασιακὰ Μέτσοβον καὶ Σεράκου τεῦχ. πέμπτον 1888, ἐν σελ. 31, ἐν ὑποσ. «Τὸ κύριον τούτου ὄνομα διασωθὲν ἐν τῃ παραδόσει καὶ τινι κώδικι, ἐνθα . . . ἦν Κύριος καὶ οὐχὶ Στέριος ὡς ἄλλοι σηματοῦσι».

τὸ Μέτσοβον καὶ τὰς πέντε περὶ αὐτὸν κώμας περίπου ἀνεξαρτήτους μεταβάλλοντα ταύτας εἰς μικρὰν δημοκρατίαν, κύριον μέλημα τῶν Μετσοβίτων ὃ πῆρεν ἡ ἐκπλήρωσις τοῦ φλογεροῦ των πόθου διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἐλληνικῶν γραμμάτων καὶ καλλιέργειαν τῆς παιδείας. Συνέστησαν σχολεῖον εἰς τὴν μεγαλυτέραν κεντρικὴν κώμην τοῦ Μετσόβου, τὸ Προσήλιον, διόριον ἀνεδείχθη ἐν τῷ σημαντικωτέρων ἔθνικῶν προπυργίων¹ τῆς Ἡπείρου.

'Ελειτούργησεν τὸ Ἑλληνοσχολεῖον εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς εἰς τὰ περὶ τὸν περίβολον τοῦ Μητροπολιτικοῦ Ναοῦ τοῦ Μετσόβου τῆς Ἀγίας Παρασκευῆς πρόχειρα κελλία, τῶν κατοίκων ζητούντων ἀργότερον παρὰ τῆς Πύλης, ὡς ἐμφαίνεται ἐκ φερμανίου² τοῦ 1744, τὴν ἔκδοσιν Αὐτοκρατορικῆς ἀδείας πρὸς ἐπισκευὴν τῆς ἐκκλησίας, ἵνα ἐπὶ τῇ εὐχαριστίᾳ ταύτῃ ἀνοικοδομήσωσιν κτίσια διὰ τὰ σχολεῖα. Ἡ ἀδεία ὅμως αὗτη τοῖς ἐδόθη, ὡς φαίνεται, ἐνεκα προσκομμάτων, μόνον τὸ 1759, ὡς εἶναι γνωστὸν ἐκ παραδόσεως καὶ ὡς διαπιστοῦται ἐκ περικοπῆς ἐγγράφου³ τοῦ 1759 σταλέντος πρὸς τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει Μετσοβίτας:

«Διὰ τὴν Κωνσταντινούπολιν πρὸς τὸν ἐντιμοτάτους καὶ χρησιμωτάτους, κυρίῳ στεργίῳ ἀνδρέᾳ καὶ κυρῷ Ἰωάννῃ ἀγώρου, καὶ λοιποὺς συμπατριώτας ὅποι εὑρίσκουνται εἰς τὴν κωνσταντινούπολιν ἀκριβῶς προσκυνοῦμεν (7 Ιουνίου 1759: μέτζοβω.)

. . . . Εἰς ταῖς 2: τοῦ τρέχοντος ἐκάμαμαν παῖδας μὲ τοὺς μαστώρους διὰ τὴν περιοχὴν τῆς ἐκκλησίας,⁴ καὶ εἰς ταῖς 3: ἐκαμαν ἀρχῇ καὶ ἔβαλαν θεμέλιον καὶ πράσια δουλεύουν γίνεται σὲ καλὴ στάση καὶ νὰ δώσῃ ὁ θεὸς καλὴ στερέωση. Τὸ ψίλωμα τοῦ τοίχου γίνεται πιθαμαῖς 24: καὶ εἰς Ἰδησίν σας».

Εἰς τὰ κελλία λοιπὸν τῆς Ἀγίας Παρασκευῆς ἐλειτούργουν τὰ Σχολεῖα, Δημοτικὸν καὶ Σχολαρχεῖον, ἔχοντα μόνον ἓνα διδάσκαλον καὶ δύο ὑποδιδασκάλους μέχρι τοῦ 1817, ὅποτε ἀνφορδόμησεν αὐτὰ εἰς διδασκαλικὰ

1) A. R. Kangabé, Paris 1877 σελ. 54. Τριανταφύλλιον Μπάρτα, 'Αναμνήσεις Φιλοπάτριδος, Παρίσιοι 1861 σελ. 94 καὶ M. Παρασκευή, Σχεδίασμα, ἐν Κωνσταντινούπολει 1867 σ. 70. 4. Χασιώτου, Διατριβαὶ καὶ ὑπομνήσεις Ἀθην. 1887 σελ. 54 καὶ 143, κ. ἄ.

2) Πολλὰ ἐκ τῶν φερμανίων τῶν χορηγούντων τὰ ἐκάστοτε προνόμια διεσώθησαν ἐν Μετσόβῳ, τελευταίως δὲ μετεφράσθησαν ἀπαντα.

3) Τὰ ἐν τῷ δοκιμίῳ τούτῳ, ὡς καὶ τὰ ἐν τοῖς Βιογραφικοῖς σημειώμασι ἀναφερόμενα ἐγγραφα, εὑρίσκονται ἀπαντα ἐν τοῖς Ἀρχείοις τῆς Ἐφοροεπιτροπίας Κληροδοτημάτων Μετσόβου. Τὸν ιεροδιάκονον Μόδεστον Πέρτσαλην, θεολόγον, Διευθυντὴν τοῦ Ἡμιγυμνασίου Μετσόβου, διὰ τὴν παρασχεθεῖσάν μοι πολύτιμον συνδρομήν, ὑπόδειξιν καὶ ἔρευναν τῶν ἐγγράφων τούτων, εὐχαριστῶ θερμότατα.

4) 'Εννοοῦν τὴν ἐκκλησίαν τῆς Ἀγίας Παρασκευῆς.

πτίοια δ ἀρχων Παχάλνικος Δ. Ζαμάνης. «Μετὰ¹ δὲ τὴν πυρπόλησιν αὐτῶν, τὸ (1840) τὴν 13: Ἀπριλίου κατὰ τὸ σάββατον τῆς Κυριακῆς τῶν Μυροφόρων καὶ τὴν πέμπτην ὥραν τῆς νυκτὸς ἐξ ἀπροσεξίας τῆς ὑπηρετούσας τοῦ ἐκ Τσαπελόβου Ἑλληνοδιδασκάλου Κ. Κάτσικα καὶ τῆς δυσευρέτου βιβλιοθήκης ἐκ 4.000 τόμων καὶ πολλῶν χειρογράφων», ἐξηκολούθουν νὰ λειτουργοῦν² εἰς τὰ αὐτὰ κελλία καὶ μέχρι πρὸ εἰκοσαετίας, διασωθέντων πολλῶν ἐξ αὐτῶν ὅπως π.χ. τοῦ παλαιοῦ Νηπιαγωγείου, εἰς τὴν θέσιν τοῦ ὅποίου πρὸ τριακονταετίας ἀνηγέρθη τὸ νέον.

Τὸ Ἑλληνοσχολεῖον διφεῦτο κατ' ἀρχάς, τὸν IZ'. αἰῶνα, κατὰ δημοκρατικὸν τρόπον, κατόπιν δὲ ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τοῦ IH'. αἰῶνος ὑπὸ τῆς ἐπιαμελοῦς Ἐπιτροπῆς, διηγούσης ὀλόκληρον τὸ Μέτσοβον ὑπὸ Πρύτεδρον ἐνα Δημογέροντα. Μετὰ τὴν ἐπίσημον ὅμως ἔδρυσιν τοῦ Σχολείου (τῷ 1759, ὡς θὰ ἔδωμεν) ἡ διοίκησίς των ἡσκεῖτο ὑπὸ πενταμελοῦς Ἐφορείας, τῆς ὄποίας προήδρευεν ὁ Ἑξαρχος καὶ ἡτις τῷ 1812, μετὰ τὴν παλινόρθωσιν τῆς Ἑξαρχίας³ καὶ μεταγενέστερον διὰ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ τότε ἰσχυροτάτου παρὰ τῇ αὐλῇ τοῦ Σουλτάνου Μετσοβίτου Δ. Ζαμάνη, ἀποσπάσαντος νέον Πατριαρχικὸν σιγίλλιον⁴ τῷ 1818, ἐξέλεγε τὸν Ἑξαρχον καὶ ἐκυβέρνα ὀλόκληρον τὸ Μέτσοβον μετὰ τοῦ Ἑξάρχου.⁵ Ἐκ τοῦ σιγίλλιου τούτου ἀναγράφομεν ὅλιγα ἀποσπάσματα κατ' ἔξοχὴν ἐνδιαφέροντα τὴν ἐνημέρωσιν τῆς διοικήσεως τοῦ Σχολείου: «. . . ὅπως ἡ Πατριαρχικὴ ἡμῶν αὕτη Ἑξαρχία συνενωθῇ τῇ ἐκεῖ Σχολῇ τῶν Ἑλληνικῶν μαθημάτων καὶ προσηλωθεῖσα ἀδιασπάστως, διοικήται ὑπὸ τῶν κατὰ καιροὺς ἐκλεγομένων ἐπιτρόπων, προβαλλόμενοι τὴν ἔνωσιν αὐτὴν οὐ μόνον τῶν σταυροπηγιακῶν προνομίων συντηρητικωτέραν, ἀλλὰ καὶ πολλῶν συμβαινούσῶν καταχρήσεων ἀπαλλακτικήν, ὃσοι ὑπὸ τῶν μονομερῶς διοριζομένων κατὰ τόπον ἐξαρχικῶν ἐπιτρόπων συνέβαινον ἄχρι τοῦ νῦν, ἡσυχίας τε καὶ ἀσφαλείας πᾶσιν αὐτοῖς περιποιητικήν, καὶ τελευταῖον ἐπικουρίας τινὸς καὶ ἀντιλήψεως τῇ ἐκεῖ διατελούσῃ Σχολῇ τῶν Ἑλληνικῶν μαθημάτων παρεκτικήν τε καὶ παραίτιον . . . ὑπάρχει τὸ ἀπὸ τοῦδε σημειουμένη ἀδιαλύτως καὶ

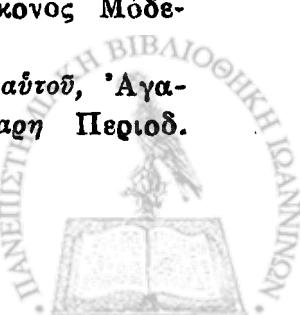
1) Ἰωάννου Λαμπρίδου, Μαλακασιακὰ ἔ. ἀ. σ. 46.

2) Τοῦ αὐτοῦ, Περὶ τῶν ἐν Ἡπ. Ἀγαθοεργημάτων ἔ. ἀ. σ. 120.

3) Νικολ. Τσιγαρᾶ, Ἡπειρωτικά, Δύο Πατριαρχικὰ Σιγίλλια. Μονὴ Σωσίνου ἐν Πογδοριανῇ καὶ Μέτσοβον. E. K. Ασωπίου, Ἀττικὸν Ἡμερολόγιον, Εἰκοσιπενταετηρίς 1896 σελ. 822—827. Κατὰ τὸν N. Τσιγαρᾶν τὸ σιγίλλιον τὸ ἐκδοθὲν τῷ 1812 ἐσώζετο ἐν Μετσόβῳ, ἔ. ἀ. σ. 821.

4) Ἐπίσης καὶ τὸ σιγίλλιον τοῦ 1818 τὸ δημοσιευόμενον ὑπὸ N. Τσιγαρᾶ ὑφίστατο καὶ τελευταῖως ἐν Μετσόβῳ. Ἀντίγραφον τούτου κατέχει ὁ Διάκονος Μόδεστος Πέρτσαλης.

5) Βλ. καὶ Ἰωάνν. Λαμπρίδη, Μαλακασιακὰ ἔ. ἀ. σ. 40—42. Τοῦ αὐτοῦ, Ἀγαθοεργημάτων σ. 246. Στεγίου Παλαιοῦ, τὸ Μέτσοβον ἐν Γ. K. Γάγαρη Περιοδ. Δωδώνη 1899.

προσηλωμένη ἀδιασπάστως μετὰ τῆς ἔκει κοινῆς τῶν Ἑλληνικῶν μαθημάτων Σχολῆς καὶ λέγεται παρὰ καὶ πάντων γινώσκεται μέλος ἐν ἀδιαίρετον "Εχωσι δ' ἀπὸ εὐθείας οἱ κατὰ καιροὺς Ἐπίτροποι τῆς Σχολῆς ἔχλεγειν ἔνα τῶν ἔκει Ἱερωμένων, τὸν μᾶλλον ἀξιούς καὶ ἀριστούς» (ὡς Ἐξαρχον)

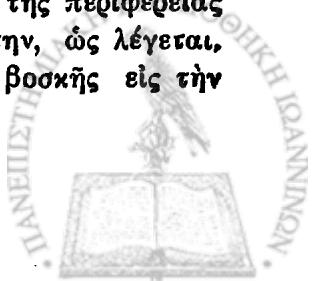
Συνετηρεῖτο τὸ Σχολεῖον, κατὰ τὸν Ἰ. Λαμπρίδην, «ἐκ τῶν δικαιωμάτων τοῦ Πατριαρχικοῦ Ἐξαρχον, τῶν περισσευμάτων τῶν τριῶν ἐκκλησιῶν Ἀγίου Χαραλάμπους, Ἀγίας Παρασκευῆς καὶ Ἀγίου Δημητρίου, ὡς καὶ ἐκ συνδρομῶν φιλογενεστάτων τοῦ ΙΗ' αἰῶνος μάλιστα Μετσοβιτῶν». Γνωστὸν ὅμως τυγχάνει ἐκ παραδόσεως, ἢν καὶ εἰκάζομεν ὡς ἀσφαλῆ,¹ ὅτι τὸ Ἑλληνοσχολεῖον συνετηρεῖτο κυρίως ἐκ τοῦ φόρου, τὸν ὅποιον ἔδιδον οἱ πολλοὶ καὶ εὐημεροῦντες κυρίως κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΗ'. αἰῶνος κτηνοτρόφοι τοῦ Μετσόβου, τῶν ὅποιων τὰ πρόβατα ἀνήρχοντο εἰς τριάκοντα τέσσαρας χιλιάδας περίπου καὶ οἵτινες ἐπλήρωνον εἰς τὴν Ἀγίαν Παρασκευὴν ὡς προβιατονόμιον «εἴκοσι παράδες γιὰ τὴν κάθε πρατίνα».

Ἐξ ἐγγράφου εὑρισκομένου ἐν τοῖς Ἀρχείοις τοῦ Μετσόβου μανθάνομεν, ὅτι ἡ ἴδρυσις τοῦ Ἑλληνοσχολείου συντελεῖται ἐπισήμως τῷ 1759 χάρις κυρίως εἰς κληροδότημα παλαιοῦ ἐκ Μετσόβου γόνου ἐκ τῆς πολλαπλῶς εὐεργετησάσης τὴν κωμόπολιν ἀρχαιοτάτης οἰκογενείας τῶν Στάνων, ἐκ τῆς ὅποιας κατήγετο καὶ ὁ Στέριος Στάνος, ὁ χρονολογικῶς μετὰ τὸν Κιυριάκο Φλόκα καὶ πολὺ πρὸ τοῦ Γεωργίου Ἀβέρωφ θεωρούμενος μέγις Εὐεργέτης τοῦ Μετσόβου. Τὸ ἴδρυτικὸν τοῦτο ἐγγραφον, γενόμενον μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Στέριου Στάνου, συνετάχθη ὑπὸ τοῦ τότε Ἐπιτρόπου τῆς Πατριαρχικῆς Ἐξαρχίας καὶ μετέπειτα Ἀργυροχάστρου καὶ Δρυϊνουπόλεως, τοῦ ἐκ Μετσόβου Δοσιθέου, διατελοῦντος τότε ἀρχιδιακόνου τῆς Μητροπόλεως Ἰωαννίνων καὶ φέροντος καὶ τὸν τίτλον τοῦ Ἐξαρχον Μετσόβου:

«Τὰ κατὰ καιρούς, πρὸς ψυχικὴν ὥφελειαν τῶν χριστιανῶν, γενόμενα πράγματα, παρὰ τῶν εὐσεβῶν χριστιανῶν, χάριν αἰωνίου μνημοσύνου αὐτῶν, καὶ προκοπῆς τῆς χριστιανικῆς πολιτείας καὶ εὐσεβείας, οὐ δίκαιον ἐπιμελῆσθαι καὶ ἔξουθενωθῆναι, διὰ τὸ μὴ εἶναι ἐστερεωμένα καὶ κεκυρωμένα, στερεωτάταις καὶ παγιωτάταις, ἀσφαλείαις καὶ κυρώσεσιν, ἀλλὰ δεῖ τὰ τοιαῦτα ψυχωφελῆ ἔργα, ἀΐδιον ἔχειν τὸ κλέος καὶ τὴν εὐφημίαν.

Διὰ τοῦτο λοιπὸν καὶ οἱ ἐν τῇ πολιτείᾳ Μετσόβου εὑρισκόμενοι προεστῶτες Ἱερεῖς τε καὶ λαϊκοί, θέλοντες προσεπικυρῶσαι καὶ ἐπασφαλίσαι, ἐν ψυχωφελὲς ἔργον γενόμενον ἐν τῇ πολιτείᾳ αὐτῶν, παρὰ τοῦ ποτὲ Στέργιου

1) Ἐν τῷ ἐπὶ Σουλτάνου Μαχμούτ Χάν Α': ἐκδοθέντι ἐξ ἀνανεώσεως καὶ μεταφρασθέντι Αὐτοκρατορικῷ φερμανίῳ τοῦ 1730 οἱ κάτοικοι τῆς περιφερείας Μετσόβου ἀπηλλάσσοντο τοῦ φόρου βισκῆς. Τὴν ἀπαλλαγὴν ταύτην, ὡς λέγεται, είχον καὶ προγενεστέρως δι' ὅ, ὡς φαίνεται, ἔδιδον τὸν φόρον βισκῆς εἰς τὴν πάγκαν τῆς Ἀγίας Παρασκευῆς ὑπὲρ τοῦ Σχολείου των.

Στάνου, δηλοποιοῦσιν ὅτι ὁ αὐτὸς Στέργιος Στάνου, ἔτι ζῶν, καὶ τὴν τῶν ἑλληνικῶν μαθημάτων παράδοσιν ἐφιέμενος, ἀφιέρωσεν οἰκειοθελῶς καὶ προθύμως εἰς τὴν Πάγκαν τῆς ἐν Μετσόβῳ εὑρισκομένης ἐκκλησίας, τιμωμένης ἐπ' ὄνόματι τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς, χιλιάδας τῶν ἀσπρῶν ἑκατόν, ὥστε εἶναι εἰς τὸ διηγεκὲς ἀναπόσπαστα καὶ ἀναφαίρετα, χάριν ἐνὸς σχολείου, ψάνθιμον διδασκάλων τῶν ἑλληνικῶν μαθημάτων, εὑρέθη εὔλογον παρὰ τῶν προεστώτων τῆς εἰρημένης πολιτείας Μεσόβου, προσθεῖναι τῇ ἀνω ποσότητι καὶ ἐτέρας χιλιάδας τῶν ἀσπρῶν εἴκοσιν, ἃ καὶ προσετέθησαν τῇ εἰρημένῃ ποσότητι ἀπὸ εὑρεθέντων χρημάτων, τοῦ ἐν Μετσόβῳ εὑρισκομένου μονηδρίου Ἁγίου Νικολάου.

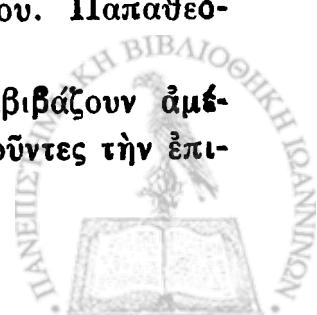
Συμποσουμένων λοιπὸν δλῶν τῶν ἀσπρῶν, εἰς χίλια γρόσια, ὁ χρονικὸς αὐτῶν τόκος, ἔχει νὰ δίδεται τῷ εὑρεθέντι διδασκάλῳ. Διαβεβαιοῦσι τοίνυν οἱ προεστῶτες τῆς αὐτῆς πολιτείας, ὅτι τὸ συσταθὲν σχολεῖον, ἐν τῇ χώρᾳ αὐτῶν, παρὰ τῶν προειρημένων ἀσπρῶν τοῦ τε λάσου καὶ τῆς προσθήκης, εἶναι καὶ λέγεσθαι εἰς ἀπαντα τὸν αἰῶνα, ἐστερεωμένον καὶ κεκυρωμένον, ὥστε μηδεὶς ἔξ αὐτῶν τολμήσει διασεῖδαι τὸ αὐτὸν νεωστὶ συσταθὲν σχολεῖον. "Οστις δ' οὖν κακύτροπος καὶ μισητὴς τοῦ ἀγαθοῦ, κινούμενος πάθει τινί, ταράξει ἀν τὸ ψυχοφελὲς τοῦτο ἔργον τοῦ σχολείου, ἀποφαινόμεθα ὑπεύθυνον εἶναι πάσαις ταῖς τῶν Ἁγίων Πατέρων ἀραῖς καὶ ὑπόδικον τῆς αἰωνίου κολάσεως.

"Οθεν εἰς τὴν περὶ τούτου βεβαίαν ἀσφάλειαν ἐγένετο καὶ τὸ παρὸν κοινὸν γράμμα, παρόντος καὶ τοῦ Ἑξάρχου αὐτῶν κυρίου Δοσιθέου, ἐσφραγισμένον τῇ ἴδιᾳ ὑπογραφῇ ἐνὸς ἕκαστου τῶν προεστώτων τῆς αὐτῆς Πολιτείας Μεσόβου Ἱερέων τε καὶ λαϊκῶν καὶ ἐστω εἰς ἔνδειξιν καὶ ἀσφάλειαν.

αψυνθ' Μαΐου κε' (1759 Μαΐου 25)

"Ο Ἑξάρχος Μεσόβου Δοσίθεος, Παπαδήμας Σακελάριος, Παπαδημήτριος Στάνου, Παπακυργάκης Μπήληας καὶ βεκίλης τῆς χώρας. Γεώργης Κρίκης. Στέργιος Φλόκας. Ιωάννης Στασάκου. Ἀγόρος Πήλης. Γερομίχος Μπαμήχας. Διαμάντης Παπαγιάννη. Στέργιος Τοπάλης, Νιτζο Βασίλιης βεβαιώθηκε διὰ χειρὸς Ἀδάμ Πότζου. Γιάννης Νιουλιστής. Νίκος Πότζη. Θεόδωρος Ἀνδρέου. Στέργιος Ζήκα. Στέργιος Τουλάκας. Στέργιος Πότζου. Στέργιος Ἀποστολάκας. Στάτος Μιχοτοπάλη. Στέργιος Νιάσιου. Παπαγιάννης Τέτου. Παπαγιάννης Οίκονόμου. Παπαδῆμος Τολάκης. Παπαδημήτρης Δεπουρέτζου. Παπαστέργιος. Νίτσο Δημοδῆκος. Ἀναστάσιος Κύρκου. Στέφανος Ἱερεύς. Φίλης Ἱερεύς ὁ τοῦ ποτὲ Παπαϊωάννου. Παπαθεόδωρος. Νικόλαος Ἱερεύς.

Τὸ ἀνωτέρω ἔγγραφον οἱ προεστῶτες τοῦ Μετσόβου διαβιβάζουν ἀμεσῶς πρὸς τοὺς ἐν Κωνσταντινούπολει συμπατριώτας των ζητοῦντες τὴν ἐπι-

κύρωσιν τοῦ Σχολείου καὶ παρὰ τῆς Μ. Ἐκκλησίας, ὡς ἐμφαίνεται ἐκ περικοπῶν τοῦ προαναφερόμεντος ἔγγραφου τοῦ σταλέντος (7 Ἰουνίου 1759 : μέτζοβω) εἰς Κων)πολιν :

« . . . Διὰ τὴν ὑπόθεσιν τοῦ σχολιοῦ ἔστωντας καὶ νὰ ἥλθε ὁ Ἐξαρχὸς μας δοσίνθεος ἐδὼ εἰς τὸ χοργιῶ τὸν ἐβάλαμαν καὶ ἔκαμεν ἕνα γράμμα ἐκκλησιαστικὸν καὶ ὑπογραφθήκαμαν δλοι καὶ ἴδου ὅποῦ σᾶς στέλνωμε τὴν κόπια καὶ βεβαιώνεσται, ὁ γιώργος ἀποστολάκας καὶ οἱ μανικάταις δὲν ὑπογράφθηκαν καὶ ἐμᾶς μᾶς φένετε εὔλογον ἀπάνω εἰς αὐτὸ τὸ γράμμα νὰ γίνῃ¹ καὶ ἀπὸ τὴν μεγάλην ἐκκλησίαν τῆς αὐλῆς γράμμα διὰ πλέον σιγουρώτητα, διατί ; τῶν ἐδὼ οἱ γνώμαις γυρίζουν μὲ τὴν ὥρα, καὶ ἀν σᾶς φανῇ εὔλογον καὶ τῆς ἐντιμότητά σας κάμετέ το καὶ στείλτε μάς το νὰ βαλθῇ εἰς τὴν πάγκα τῆς ἐκκλησίας (ιῆς Ἀγ. Παρασκευῆς) καὶ κρατεῖστε τὴν κόπια αὐτοῦ . . . ».

Τὴν ἐπικύρωσιν ταύτην τῆς ἰδρύσεως τοῦ Σχολείου παρὰ τῆς Μ. Ἐκκλησίας εἰκάζομεν ὅτι ἔζητον οἱ Μετσοβῖται οὐχὶ μόνον διὰ τοὺς ἀνωτέρω λόγους, ἀλλ᾽ ἵνα διὰ ταύτης ἐπιτυγχάνουν καὶ διάφορα λάσα (χληροδοτήματα) ὑπὲρ αὐτοῦ, ἀφορμὴν πιθανὸν λαβόντες καὶ ἐκ τοῦ κληροδοτήματος τοῦ ἐκ Δελβίνου Σπύρου Ρίζου ὑπὲρ συστάσεως «Σχολείου τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης» εἰς τὴν πατρίδα αὐτοῦ, ζητοῦντος² δὲ ἐν τῇ διαθήκῃ του παρὰ τῶν ἐπιτρόπων του ὄπως ἐν περιπτώσει διαφωνίας ἢ ἀκαταστασίας μεταφερθῆ τὸ αὐτὸ Σχολεῖον εἰς Πάτμον ἢ εἰς τὸ χωρίον Μέτζοβο. Εἰς τὴν γνωστὴν λοιπὸν περιουσίαν τοῦ Σχολείου, τὴν ἀποτελουμένην ἐκ τῶν ἐκατὸν χιλ. ἀσπρῶν τοῦ Στ. Στάνου καὶ τῶν εἴκοσι χιλ. ἀσπρῶν τῆς μονῆς τοῦ Ἀγίου Νικολάου, τὴν κατατεθειμένην εἰς τὴν μπάγκαν τῆς Ἀγίας Παρασκευῆς, φαίνεται ὅτι προσετίθεντο σὺν τῷ χρόνῳ καὶ διάφορα ἄλλα λάσα παρὰ τῶν ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ ἐμπορευομένων δμογενῶν, ἐκ τῶν ὅποιων ἀρχετὰ κατετίθεντο εἰς ἔνας τραπέζας καὶ μάλιστα εἰς τὰς τῆς Βενετίας. Ἐβοηθοῦντο δὲ τὰ Σχολεῖα καὶ παρὰ τῆς ἐν Βενετίᾳ Ἀδελφότητος, τοῦ ἑλληνοσχολείου Μετσόβου³ ἀναφερομένου μεταξὺ τῶν τεσσαράκοντα τεσσάρων τῶν παρ' αὐτῆς εὐεργετουμένων. Μεταγενέστερον οἱ ἐν Ρωσσίᾳ κυρίως διαβιώσαντες Μετσοβῖται διέθεσαν σπουδαῖα χρηματικὰ διὰ τὰς ἐν Μετσόβῳ Σχολὰς κεφάλαια, καὶ μάλιστα οἱ πανελλήνιοι Εὐεργέται Μ. Τοσίτσας, Στουρνάρης καὶ Γ. Ἀβέρωφ.

Οὐδέποτε δῆμος οἱ Μετσοβῖται κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα ἐφείσθησαν χρη-

1) Πιθανὸν τὸ ζητηθὲν σιγίλλιον, διὰ τὴν ὑπὸ τῆς Μ. Ἐκκλησίας ἐπικύρωσιν τοῦ Σχολείου, νὰ ἐκάη κατὰ τὴν πυρκαϊὰν τοῦ 1840.

2) K. Δ. Μέρτζιον, 'Ανέκδοτα Ἡπαιρωτικὰ Μνημεῖα, 'Ολόκληρος ἡ Διαθήκη τοῦ ἐκ Δελβίνου Σ. Ρίζου «Ἡπειρ. Χρονικά» τόμ. ΙΓ'. σελ. 100.

3) Ἰωάννου Βελούδου, Ἐλλήνων Ὁρθοδόξων ἀποικία ἐν Βενετίᾳ, Β'. ἐκδοσίς 1893 σ. 128 καὶ 130.

μάτων διὰ τὴν τελειοτέραν κατάρτισιν τοῦ Σχολείου των προσλαμβάνοντες ὡς διδασκάλους, καὶ μάλιστα σχολάρχαις, τοὺς λογιωτέρους τῆς ἐποχῆς ἔκεινης ἀνδρας, ὡς ἦσαν ὁ πρῶτος Σχολαρχήσας ἐν τῷ Σχολείῳ, Ἰσότιμος διὰ τὴν ἐποχὴν του μὲ τὸν Νικόλαον Πολίτην, ὁ ἐκ Μετσόβου Παρθένιος ὁ *Κατζιούλης* καὶ ὁ κατὰ τὸ 1708—1711 χρηματίσας δεύτερος ἀντάξιος αὐτοῦ Σχολάρχης ὁ Ἰωαννίτης Ἱεροδιδάσκαλος *Νικόλαος* ὁ καὶ *Στύγης*.¹⁾

Δυστυχῶς δμως διὰ τὴν ἴστορίαν τῆς ἐκπαιδεύσεως τοῦ φωτοβόλου τούτου Ἰδρύματος, τοῦ δυναμένου νὰ θεωρηθῇ ὡς ἐν ἐκ τῶν ἐν Ἡπείρῳ παλαιοτέρων, παρουσιάζονται πολλὰ κενά. Οὕτω ἀπὸ τοῦ 1711 μέχρι τοῦ 1759 ἀγνοοῦνται παντελῶς τὰ ὄνόματα τῶν ἐν αὐτῷ διδαξάντων, ὡς ἐπίσης ἀδηλον παραμένει ἀν πρὸ τοῦ 1759, ἥ περίπου κατὰ τὴν ἐποχὴν ἔκεινην προσετέθησαν εἰς τὸ Σχολαρχεῖον καὶ αἱ δύο γυμνασιακαὶ τάξεις αἱ μεταγενέστερον ὑφιστάμεναι. Εἰκάζομεν δμως δτι θὰ ὑπῆρχον ἥδη, διὰ νὰ ἀναλάβῃ τὴν Σχολαρχίαν τὸ 1761 περίπου ὁ μετὰ τὸν Εὐγένιον σχολαρχήσας ἐν "Αθῷ περιφανῆς ἐκ Μετσόβου διδάσκαλος τοῦ Γένους, *Νικόλαος Κυριακοῦ Τζιαρτζούλης*.

Διαφωτιστικὸν τυγχάνει τὸ ἀκόλουθον ἔγγραφον τὸ συνταχθὲν ὑπὸ τοῦ Ιδίου τοῦ διδασκάλου *Τριανταφύλλου Κύρκου Στάνου* περὶ διορισμοῦ αὐτοῦ εἰς τὰ ἐν Μετζόβῳ σχολεῖα, δηλαδὴ εἰς τὸ Δημοτικὸν καὶ τὸ Σχολαρχεῖον:

«Διὰ τοῦ παρόντος γράμματος δῆλον γίνεται δτι οἱ ὑπογραφόμενοι λερεῖς τε καὶ προεστῶτες τῆς χώρας ταύτης μετέζόβου, συνεφωνήσαμεν σήμερον μὲ τὸν κὺρο τριαντάφιλον κύρκου στάνου νὰ σταθῇ διδάσκαλος τῶν Ἑλληνικῶν μαθημάτων, ἐπτὰ ὀλοκλήρους χρόνους εἰς τὸ σχολεῖον τῆς πατρίδος μας καὶ νὰ παραδίδῃ ἀόκνως καὶ ἐπιμελῶς εἰς τοὺς υἱοὺς ἡμῶν καὶ εἰς ἄλλους μαθητὰς ὅπου ἥθελαν ἔλθῃ ἀπὸ ἄλλα μέρη Ἑλληνικὰ μαθήματα καὶ νὰ φροντίζῃ ὅσον δύναται διὰ τὴν προκοπὴν αὐτῶν καὶ ἐπίδοσιν, καὶ πρὸς τούτοις συνεφωνήσαμεν μὲ τὸν εἰρημένον κύρο τριαντάφιλον κύρκου στάνου διδάσκαλον ἡμῶν νὰ μὴ περιπατῇ αὐτὸς ποτὲ εἰς τὴν παράδοσιν τῶν μαθημάτων κατὰ τὴν γνώμην τῶν μαθητῶν, ἀλλ᾽ οἱ μαθηταὶ κατὰ τὴν γνώμην τοῦ διδασκάλου αὐτῶν κύρο τριαντάφιλον κύρκου στάνου, καὶ κατὰ τὸ πρέπον, καὶ νὰ διδάσκῃ ἐπ᾽ ἄμβωνος τὸ λερόν εὐαγγέλιον, δπόταν ἥθελε τὸν φωτίσῃ ὁ κύριος πρὸς ὡφέλειαν πάντων ἡμῶν καὶ νὰ σταθῇ εἰς τὸ στασίδι του ἐκεῖ ὅπου είναι τὸ πρέπον νὰ διαβάζῃ ταῖς προφητείαις καὶ ἄλες τάξις τῆς ἐκκλησίας κατὰ τὸ πρέπον τῶν δασκάλων, ὑποσχόμενοι νὰ τοῦ δίδωμεν διὰ μισθὸν τοῦ κόπου του τοὺς μὲν τρεῖς χρόνους πρὸς ^{λλ} ας 150 = ἕγουν 150 ἀπὸ ἑκατὸν πενήντα αἰσουλλανία καὶ ἀπὸ δύο φορτόματα κρασὶ ἀπὸ τὸ μοναστῆρι τοῦ ἀγίου νικολάου καὶ ἀπὸ ἕνα φόρτομα ἀλέβρι ἀπὸ τὴν ἀγίαν παρασκευὴν προσήλιον καὶ εἰς τὸν τέταρτον καὶ καθ' ἔξης μέχρι

1) Περὶ αὐτῶν βλ. σχετικὰ βιογραφικὰ σημειώματα.

τῶν ἐπιτὰ χρόνων νὰ πέρνη πρὸς ^{λλ} ας 180: λέγω πρὸς αἰσσυλλανία ἔκατὸν δύγδοήντα καὶ τὸ κρασὶ καὶ ἀλέβρι ὡς ἄνωθεν εἴπαμε νὰ τὰ πάρῃ, καὶ τὸν μισθὸν νὰ τὸν πάρῃ ἀπὸ ἐκεῖ ὅποὺ τὸν ἥθελε διωρίσῃ ἢ χώρα ἀπὸ λάσσον τοῦ μακαρίτου στερίου στάνου καὶ ἀγίου νικολάου, καὶ νὰ ἔχῃ νὰ καθῆσῃ εἰς τοὺς ὄνταδες τῆς ἐκκλησίας ἀγίας παρασκευῆς νὰ παραδώσῃ μαθήματα. ἔγενετο τὸ παρὸν βεβαιωμένον καὶ εἰς ἔνδειξιν: 1766 ἐν (:) σεπτεμβρίου: μέτζοβον.

γεώργιης κοήκου βεβεονο ος ανωθεν, Ἰωάνης αλεξις βεβεώνο ος ανοθεν, ζισης ντασιου βεβεονω ος ανοθεν, στέργιος ντασιου βεβεονω ος ανοθεν, ιωαννης θεμελίς βεβεονο, γεώργιος σίμου βεβεονο δς ανωθεν, ιωανις στασάκου βεβεονο, στέργιος σίμου τζηκα βεβεονο δς ἄνωθεν, νικολας ποτζηου, βασίλει ιω. ποντικις βεβεονο δς ανωθεν, αδρονοις βερου βεβεονο, τριαντάφιλος κατζούλης βεβεονο, ζισις λεπουριτζου βεβεονο, μιτζο μιχαλη ζήση βεβεονο, κυρκο γγεχιο βεβεονο, διμιτρις σταγκούνη βεβεονο, νικόλαος ιερεὺς καὶ ἐπίτροπος τοῦ ἔξαρχου ὑποβεβαιοι, παπαδιμος τολακας βεβαιώνω, παπαγιάννης οίκονόμου βεβ., παραστέργιος παπαγιάννη βεβεόνο, στεφάνος ιερεὺς βεβαιώνω, χατζῆ στεφάνης στεργίου βεβεόνω, παπαφίλης παπαιωαννου σιαγκούνη βεβαιώνω, παπαγιάννης τέτου βεβαιώνω, ιωάννης ἀδάμ βαιβεόνω, κόσιας τουσιτζα βεβεόνο τανωθεν, διμιτρι τζάβα βεβεόνω, διμιτρι βάσι βεβεόνω, κόστα . . . , μὲ χέρι κόστα τουσιτζα βεβαιόνω, κατέλοις βεβεονω, κύργος χάτος βεβεὴ ηπὸ χιρὸς τοῦ διμιτρι παπαγιαννη, δημητρις παπαγιάννης βεβεόνω, διμιτρις τοπάλη βεβεονο, κοστας κοστας βεβεονο, στεργιος . . . τζουρβαρεη ηπο χιρὸς τοῦ διμιτρη παπαγιάννη.

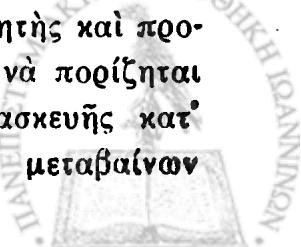
177α μαΐου 31 Μέτζοβον

σήμερον ἔλαβα τὸν μισθόν μου σῶν καὶ ἀνελλιπῆ, ὡς ὅπισθεν διαλαμβάνει ἢ διμολογία καὶ ἔξωφλησα

τριαντάφυλλος κύρκου διδάσκαλος εἰς ἐν μετζόβῳ σχολεῖα.

† Πρώην βοδρουτοῦ Λεόντιος καὶ "Εξαρχος μετζόβου μαρτυρῶ"

"Ἄδηλον παραμένει ἐπίσης ποῖος ἀνέλαβε τὴν Σχολαρχίαν μετὰ τὸ 1771, οὐδὲν δὲ τεκμήριον ἐν Μετσόβῳ διαπιστώνει, διτὶ δὲ Μετσόβου ιερομόναχος Τρύφων ἐδίδαξεν εἰς τὸ 'Ἐλληνοσχολεῖον καὶ ἀπεβίωσεν εἰς τὴν πατρίδα του, τῆς ὅποιας ἐπὶ μακρὰν σειρὰν ἐτῶν ἐτίμησεν διαφοροτρόπως τὸ ὄνομα, συντελέσας καὶ εἰς τὴν ἔνδοξον φήμην τῶν ἐν Ἰωαννίνοις Σχολῶν. Γνωστότατον ὅμως τυγχάνει διτὶ ἐπὶ εἰκοσαετίαν περίπου ἐσχολάρχει δ καρ' αὐτῷ διδαχθεὶς ἀνεψιός του, Δημήτριος Βαρδάκας, τοῦ ὅποιου μαθητῆς καὶ προστατευόμενος ὑπῆρξεν δ Νεόφυτος Δούκας, δ ιερουργῶν διὰ νὰ πορίζηται τὰ πρὸς τὸ ζῆν κατ' ἄλλους μὲν ἐν τῷ ναῷ τῆς ἀγίας Παρασκευῆς κατ' ἄλλους δὲ ἐν τῇ τῆς πατρίδος του μονῇ τῆς Εὐαγγελιστρίας, μεταβαίνων

πρὸς διδαχήν του ἐκ Σουδενῶν εἰς Μέτσοβον ἐκάστην δευτέραν καὶ ἐπανερχόμενος τὸ σάββατον, προσληφθείς, ὡς φαίνεται, κατόπιν εἴτε ὡς βοηθὸς τοῦ Βαρδάκα, εἴτε ἀναλαβὼν καὶ μόνος τὴν σχολαοχίαν. Διὸ δὲ οὐδέποτε παύσας ἐνθυμούμενος τὸ Σχολεῖον τοῦ Μετσόβου γράφει ἐν τῇ ἐγκυκλίῳ αὗτοῦ ἐπιστολῇ, τῇ προτασσομένῃ εἰς τὸν Θ'. τόμ. (Λόγοι τῶν Ἀττικῶν ρητόρων, Βιέννη 1812) τὰ ἀκόλουθα χαρακτηριστικὰ διὰ τὴν κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ'. αἰῶνος κατάστασιν τοῦ Ἑλληνοσχολείου, προτρέπων τοὺς συμπατριώτας του Ζαγορίταις ὡς καὶ τοὺς μετσοβίτας εἰς ἀνασύστασιν τῶν Σχολείων των: «Σχολεῖον ὅμως λέγω, οὐχὶ τοιοῦτον, δποῖα εἰσι τὰ ἐν ταῖς χώραις ἐκάσταις ἀπανταχοῦ εύρισκόμενα, συνιστάμενα δηλονότι ἀφ' ἐνδὸς διδασκάλου καὶ ὀλίγων τινῶν μαθητῶν ἀλλὰ σχολεῖον γενικὸν συνιστάμενον τούλαχιστον ἀπὸ πέντε διδασκάλων καὶ διακοσίων μαθητῶν συνηθοισμένων· ἐν ᾧ νὰ διδάσκωνται πᾶσαν τὴν ἐγκύκλιον παίδευσιν, καὶ εἴτε δυνατὸν καὶ ἐκ φιλοσοφίας ἐπειτα κατ' ὀλίγον· τὰ δὲ κατὰ μέρος ἐκεῖνα ἐν τοῖς χωρίοις ἔστωσαν μᾶλλον διὰ τοὺς πρωτοπέροις καὶ ἀτελεῖς, ὡς προκαταρκτικὰ καὶ παιδαγωγικὰ εἰς τὸ τελειότερον μετὰ ταῦτα· καὶ τοιοῦτον σχολεῖον ζητεῖ ὁ λόγος ἐν τῷ παρόντι· τὸ δποῖον μετὰ παρέλευσιν ὀλίγων ἐτῶν θέλει εἰσάξει καὶ πᾶν εἶδος φιλοσοφίας, καὶ ἐντεῦθεν ἀποκαταστήσει τὴν ἐπαρχίαν πᾶσαν χώραν σοφῶν . . . ». Πρὸς τούτοις ὅμως μεγίστην συναισθανόμενος εὐγνωμοσύνην πρὸς τὸ Σχολεῖον καὶ τοὺς Μετσοβίτας, εἰς τὴν χωμόπολιν τῶν δποίων ἐξεπαιδεύθη καὶ εὑηργετήθη, ἀφιερώνει πολυσέλιδον καὶ περισπούδαστον προοίμιον εἰς ἔτερον σύγγραμά του,¹⁾ ἐξ οὗ ἀντλοῦμεν ὀλίγας περικοπὰς διαπισιούσας τὴν ἀκμὴν τοῦ Σχολείου κατὰ τὸν ΙΗ'. αἱ., ὡς καὶ τὴν μεταγενεστέραν κατάστασιν αὐτοῦ κατὰ τὸ 1810, ἥτις εἶχεν ἐκπέσει λόγῳ κυρίως διαφωνιῶν τῶν Μετσοβίτων:

«Δόγος περὶ καταστάσεως Σχολείου. Τοῖς φιλοπάτρισι καὶ ἐρασταῖς τῶν καλῶν Μετσοβίταις Νεόφυτος Δούκας εὖ πράττειν.

Πρὸς πολλοῦ μὲν ὕδρησα εἰς τοῦτον τὸν λόγον, ὡς ἀνδρες Μεσοβίται, εἰς τὸ νὰ ἐκπληρώσω τὸ χρεωστούμενον πρὸς τὴν πόλιν σας χρέος τῆς εὐεργεσίας ἐκείνης, τὴν δποίαν ἔλαβον πάλαι ποτὲ ἐν τῷ ὑμετέρῳ σχολείῳ· ἐν ᾧ καὶ τὴν ὀλίγην μου ταύτην ἔλαβον προκοπήν, καὶ φιλανθρωπείας ἡξιώθην μεγίστης· αἱ πρὸς ἄλλα ὅμως ἀσχολίαι μου καθ' ἐκάστην, καὶ μάλιστα ἡ τοῦ πράγματος συστολὴ εἰς τὸ νὰ ἀναλάβω ἐν ἐμαυτῷ τοιαύτην ἐπίδειξιν, ὡστε νὰ κατέλθω καὶ εἰς ἄγῶνα συμβουλῆς πρὸς ἀνδρας τοιούτους, οἵτινες εἰσὶν ἴκανοὶ καὶ ἀφ' ἐμαυτῶν νὰ ἐννοήσωσι τὰ δέοντα [σ. στ'.] προκρίνω ἥδη τὸ μετριώτερον, νὰ φανῶ μᾶλλον τολμηρὸς καὶ θρασύς, ἥ νὰ δώσω καὶ τῆς ἔλαχίστης ἀχαριστίας ὑπόνοιαν· τῆς δποίας ἡ καταδίκη γίνεται τόσον βαρεῖα ἐφ' ὅρους ζωῆς εἰς τὸ στῆθος τῶν ἀχαρί-

1) Μάξιμος Τύριος 1810 σ. στ'.—μ'.

στων, καὶν αὐτοὶ μὴ αἰσθάνωνται, ὅσον ἐκ τούναντίου τῆς εὐγνωμοσύνης ἡ ἔκτισις εὑφραίνει τὰς καρδίας τῶν εὐγνωμόνων καὶ μέχρι τῶν πυλῶν τοῦ θανάτου.¹ Οὐδεν χωρῶ θιρρόαλέως εἰς τὸ χρέος μου, καὶ ἐκπληρῶ τὴν εὐγνωμοσύνην μου προθυμότερον πρὸς τὴν ὑμετέραν εὐεργεσίαν· τῆς δποίας ἡ μὲν ἀμοιβὴ προσφέρεται βέβαια ἐλάττων πολὺ τῆς ἀξίας· ἡ δὲ μνήμη ὅμως μένει καὶ μενεῖ ἐν ἐμοὶ ζωηρὰ μέχρις οὗ εὑδοκεῖ ὁ θεός . . . Δέν με λανθάνει ὅμως, δι τι ἔχετε ἄνδρας ἀρίστους . . . τῶν ἴδιων συμπολιτῶν καὶ εὐφυεστάτους εἰς τὸ νὰ νοήσωσι τῇ πατρίδι τὰ δέοντα, καὶ προθυμοτάτους εἰς τὸ νὰ προβλέψωσιν αὐτῇ τὰ συμφέροντα, καὶ ἀξιωτάτους νὰ φέρωσιν αὐτὰ παρευθὺς καὶ εἰς ἔκβασιν· πλὴν ἐπειδὴ ὁ λόγος ἥδη ἐπαγγέλλεται ὑπόθεσιν ἴδιαιτέραν τὴν βελτίωσιν τοῦ σχολείου, ἐξ οὗ ἐφωτίσθην κάγώ, καὶ περὶ οὗ ἔχω ζως καὶ ἐμπειρίαν περισσοτέραν, καὶ ἴδεαν ἐναργεστέραν, συγχωρείσθω κἀμοὶ νὰ ἐκθέσω περὶ τούτου τὴν γνώμην μου . . .

Εἰς τὸν παρελθόντα αἰῶνα, ὃ ἄνδρες Μεσοβῖται, ἡ φήμη τῆς ὑμετέρας κωμοπόλεως, καίτοι μικρᾶς οὕσης ὡς πρὸς ἄλλας μεγαλητέρας προβαλλομένης, διεδόθη Ἱκανῶς ἔξω εἰς τὰς ἀκοὰς τῶν ἀνθρώπων διὰ τοὺς ἐξ αὐτῆς ἀνθήσαντας μάλιστα ἐκείνους σοφοὺς ἄνδρας καὶ ἐπιστήμονας, οἷον Νικολάους,¹ Τρύφωνας, Τριανταφύλλους, καὶ Δημητρίους· οἵτινες καὶ εἰς ἄλλα μέρη ἐσπειραν εὐτυχῶς τῆς Ἑλληνικῆς παιδείας τὰ σκέρματα, καὶ ἐν αὐτῇ τῇ ἴδιᾳ πατρίδι ἐσύστησαν τὸ σχολεῖον· ἐν φῷ καὶ ἐκ τῶν ἐγχωρίων πολλοὶ εἰς τὰς μαθήσεις ἐπέδωκαν διὰ τὴν² . . . ε καιροῦ εὐταξίαν, καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν ξένων οὐκ ὀλίγοι . . . ἔνυνερχομένων πανταχόθεν αὐτόθι διὰ φιλανθρωπίας ἐπειδὴ ἡ ἐν τῷ τότε ἀκμὴ τοῦ σχολείου εύροῦσα . . .³ καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τῶν ὑμετέρων πατέρων, . . . [σ. η'.] πολλοὺς πανταχόθεν καὶ ἐκ τῶν γειτόνων καὶ ἐκ τῶν ἀπωτέρων, συγκαλοῦσα τοὺς φιλομούσους ἐλευθερίως ὡς ἐπὶ τράπεζαν περιούσιον μεθ' ὑψηλοῦ τοῦ κηρύγματος· οἱ δὲ συνελθόντες, καὶ ἀρυσάμενοι ὡς ἀπὸ πηγῆς πολυχεύμονος, ἐπότισαν ἐν μέρει ἐπειτα, καὶ ἥδη πολλοὶ ἐξ ἐκείνων ποτίζουσι τὴν διψῶσαν Ἑλλάδα. Ἐντεῦθεν ἀρα πολὺς ὁ λόγος πανταχοῦ μεταξὺ τῶν πεπαιδευμένων καὶ πάντων ἀπλῶς περὶ τῆς ὑμετέρας πατρίδος διασπαλίζεται, καὶ ὁ ἐπαινος ἀφθονος, καὶ ἡ ἀπὸ τῶν εὐεργετηθέντων πρὸς τοὺς εὐεργέτας διμολογία τῶν χαρίτων λαμπρά, καὶ ἡ δόξα πανταχόθεν μεγίστη, τὴν δποίαν σεῖς ἥδη διφεύλετε οὐ μόνον νὰ διαδώσητε ἀπορμείωτον εἰς τοὺς μεταγενεστέρους, ἀλλὰ καὶ νὰ τὴν ἐπαιξήσητε εἰς αὐτοὺς καὶ διὰ τὴν μάθησιν τῶν υἱῶν σας καὶ διὰ τὴν τῶν ξένων εὐγνωμοσύνην. Τοῦτο ὅμως νὰ κατορθωθῇ φαίνεται δύσκολον πανταχόθεν, ἐὰν τὸ σχολεῖον δὲν λάβῃ αὔξησιν καὶ μεταβολὴν εἰς

1) Ἐννοεῖ τὸν Νικόλαον Τζερτζούλην, τὸν ιερομόναχον Τρύφωνα, τὸν Τριανταφύλλον Στάνον, καὶ τὸν Δημήτριον Βαρδάκαν.

2) Εἰς τὸ εὐρεθὲν διντίτυπον ἥσαν ἐσβεσμέναι λέξεις. Ζεῦ Λεύτερον

τὸ κρεῖττον· τὴν δποίαν δ λόγος ἥδη ὑπόσχεται νὰ προβάλῃ καὶ νὰ ζητήσῃ ἀπαραιτήτως παρὰ τῇ; ὑμετέρας φιλοτιμίας· ἀλλ᾽ ἐπειδὴ προηγεῖται τούτου, καθὼς καὶ ἄλλου παντὸς ἀγαθοῦ, τῶν συμπολιτῶν ἡ δικδονία, ἀναγκάζουμαι ἐντεῦθεν νὰ κάμω μικράν τινα τοῦ λόγου παρέκβασιν, καὶ νὰ διμιλήσω δλίγα τινὰ περὶ τῆς πυὸς ἄλλήλους συμφωνίας καὶ δμονοίας εἰς τὰ κοινὰ συμφέροντα τῆς πατρίδος, καὶ οὕτω νὰ ἐπανέλθω πάλιν εἰς τὸ προκείμενον

[σ. ιζ'] Ἐνταῦθα λοιπὸν φθάσας δ λόγος ζητεῖ τὸ χρηματικὸν κεφάλαιον τοῦ σχολείου· ἔξ οῦ νὰ δίδωνται καὶ τοῖς διδυσκάλοις μισθοί, καὶ τοῦ σχολείου ἡ βιβλιοθήκη νὰ αὐξένη κατὰ καιρούς, καὶ δσα ἐιερα ἔξοδα τοῦ αὐτοῦ εἰσὶν ἀναγκαῖα· ζητεῖ δμως τοῦτο οὐχὶ ἀπὸ τὸ κοινὸν τῆς πόλεως σύστημα, μήτε ἀπὸ τὸν ἀπαίδευτον δχλον, ἐν οἷς τυχὸν εὑρεθήσονται καὶ τινες τοσοῦτον θρασεῖς καὶ μισθκαλοι, ὅστε οὐ μόνον τὴν συνδρομὴν ταύτην τοῦ σχολείου νὰ ἐμποδίσωσιν, ἀλλὰ καὶ εἴτι πρόσεστιν αὐτιῷ λείψανον, κἀκεῖνο ζητοῦσι νὰ ἀφαιρέσωσιν·

Ίκανὸν εἶναι, ὃ ἀνδρες Μεσοβῖται, πρὸς πληροφορίαν τῆς ἐκ τῆς περὶ τὰ καλὰ προθυμίας κοινῆς ὠφελείας, ἔξ ὧν ἔχετε ἥδη ὑπεροχὴν πρὸς ἄλλους εἰς τὴν εὔταξίαν τῆς Ἐκκλησίας. Πρὸ τεσσαράκοντα ἥδη ἐτῶν, συμπροθυμηθέντες οἱ ἀείμνηστοι πατέρες ὑμῶν, ἔφερον ψάλτην ἔξ Ἰωαννίνων τὸν μακαρίτην Διονύσιον, καὶ ἐντεῦθεν καὶ ἡ εὔταξία τῆς Ἐκκλησίας ἔλαβε πολλὴν μεταβολὴν εἰς τὸ κρεῖττον, καὶ ἡ μουσικὴ μεταδιθεῖσα εἰς τοὺς Ἱερεῖς Ἰκανῶς [σ. ιθ'].] διαρκεῖ ἀκολούθως μέχρι σήμερον· ὅστε ἡ καθ' ὑμᾶς Ἱερατικὴ εὐταξία, δσον κατὰ τοῦτο τὸ εἶδος, ἀμιλλᾶται τῷ δντι ἀπὸ τοῦ ἵσου πρὸς τὰς μητροπόλεις. Ἀλλὰ τίς ἐστιν οὗτος δ τοῦ τοιούτου καλοῦ γενόμενος αἴτιος; καὶ εἰς ποῖον ἀποδιθήσεται ἡ καλοσύνη αὐτὴ τῆς κοινῆς ὠφελείας; δφείλεται βέβαια πρῶτον μὲν εἰς ἔκεινον. δ ὅποιος συνεπροθυμήθη νὰ εἰσάγῃ τὴν μουσικὴν εἰς τὴν πόλιν σας· καὶ ἐπειτα εἰς τοὺς δεξαμένους τὴν γνώμην αὐτοῦ φιλοκάλως καὶ φιλαρέτως· ἀν δμως ἔξ ἐναντίας εὑρίσκετό τις ἐν τῷ τότε νὰ ἐμποδίσῃ τὸ τοιούτον καλόν, πόσων καταρῶν θείων καὶ ἀνθρωπίνων ἔγίνετο ἀξιος δ τοιούτος;

. . . . Αὐτὴν τὴν θυσίαν λοιπὸν δὲν ἀμφιβάλλω, ὃ γεναιότατοι Μεσοβῖται, δτι θέλετε προσφέρῃ μετὰ προθυμίας εἰς τὴν προκοπὴν τῶν φιλτάτων σας τέκνων καὶ εἰς τὴν φιλόστοργδν σας μητέρα πατρίδα, διὰ τὰς ἐκ τούτων χρηστὰς ἐλπίδας τῆς πόλεως· . . . ἐπειδὴ δσον πλουσιώτερον γίνεται τὸ σχολεῖον, τοσοῦτον ἔξει περισσοτέρας πηγὰς εἰς τὸ νὰ κάμῃ ἀνδρας, τῶν δποίων ἡ φήμη νὰ ἦχῃ εἰς ὅλας τὰς ἀγορὰς τῶν ἐμπορικῶν πόλεων πανταχοῦ, ἐν οἷς πραγματεύεσθε· καθότι δ πεπαιδευμένος ἐμπορος (περὶ τούτου μόνου ἡμῖν ἔστω δ λόγος ἐν τῷ παρόντι) οὐ μόνον εἰς τὰ ἴδια ἔχει πολλὴν διαφορὰν πρὸς τοὺς ἄλλους, ὡς καὶ τὰς ὑποθέσεις τοῦ ἐμπορικοῦ διοικῶν καὶ διευθύνων δρομότερον, καὶ κατάστιχα εὐτακτότερα, καὶ γράμματα συντομώτερα, καὶ ἐν πᾶσι τὰ πάντα κατὰ τὸ εἰκὸς εὐρυθμότερα· ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς

δαπάναις οὗτως ἔχόμενος τοῦ μετρίου, ὡς ἐκ στάθμης περιωρισμένος ἐν Δπασιν . . .

Τὸ μὲν θεμέλιον λοιπὸν τοῦ ζητουμένου ἡδη θείᾳ βιοηθείᾳ κατεβάλομεν Ισχυρόν, δέ εστὶ τὸ χρηματικὸν κεφάλαιον τοῦ σχολείου· νῦν δὲ οἰκοδομήσωμαν ἐπ' αὐτοῦ τὰ ἀκόλουθα, δσα συντείνουσιν εἰς τὴν ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ· καὶ πρῶτον εἶπωμεν περὶ τῶν διδασκάλων, ὡς οὐσιωδεστέρους τούτου τῶν ὅλων· τὸ δποῖον εἶναι κατὰ τὸ παρὸν πολλὰ ἔλλιπες· οὐχὶ ὅτι δὲν ἔχετε δξιον, ἀλλ' ὅτι ἔχετε μόνον ἔνα, ὡς τὰ μικρότατα καὶ ὀλιγανθρωπότατα χωρία, καὶ διὰ τοῦτο δὲν εἶναι ἵκανὸς νὰ ἐπιμεληθῇ κατ' ἀξίαν τὸ ἔργον, βασιζόμενος νὰ συνάψῃ τὴν αὐτὴν τάξιν τῶν μαθητῶν ἅμα ἀδυνάτους καὶ δυνατούς, τὸ δποῖον εἶναι κακὸν καὶ εἰς τοὺς πρώτους καὶ εἰς τοὺς δευτέρους· καθότι τὸ δλον ἄθροισμα τῶν μαθητῶν αὐτοῦ τοῦ Σχολείου πρέπει νὰ εἶναι διηρημένον εἰς τέσσαρας τάξεις τούλαχιστον· εἰς δὲ διδάσκαλος οὐδὲ δύο τάξεις δὲν εἶναι ἵκανὸς νὰ διδάξῃ μετὰ τῆς ὠφελείας γραμματικά, ἀλλὰ μίαν καὶ μόνην· ἐπειδὴ μία τάξις γραμματικὴ ἀπαιτεῖ τὴν παρουσίαν [σ. κε΄.] καὶ ἐπιμέλειαν τοῦ διδασκάλου τρεῖς ὅλας ὥρας· δθεν πρέπει κατὰ τὸ παρὸν νὰ ἔχετε καὶ δεύτερον· ἐπειτα δὲ αὐξανομένου τοῦ σχολείου, καὶ πληθυνομένων τῶν μαθητῶν μὴ ἀμελήσητε νὰ προσδιορίσητε ἔτι καὶ τρίτον, διὰ νὰ ἔχητε τὸ πλῆρες καὶ τέλειον εἰς ἐν πρᾶγμα, τὸ δποῖον ὑπισχνεῖται νὰ φέρῃ ἀναμφιβόλως τῆς πόλεως τὴν εὐτυχίαν καὶ τελείτητα· τούτους δὲ δὲν ἔχετε χρείαν νὰ ζητήτε ἔξωθεν ξένους, ἀλλ' ἔχετε ίδίους σας συμπολίτας ἀξίους· οἵ δποῖοι δι' ἀμέλειαν τῆς πατρίδος καὶ καταφρόνησιν πρὸς τὸ κοινὸν τοῦτο δφελος διδάσκουσιν ἄλλους εἰς ἄλλας πόλεις, ἐν φέχει αὐτὴν πολλὴν χρείαν τῆς βιοηθείας αὐτῶν· δφείλετε ὅμως νὰ ἐπαυξήσητε αὐτῶν τοὺς μισθοὺς καὶ τὰς τιμὰς κατ' ἀξίαν τοῦ ἐπαγγέλματος αὐτῶν καὶ τῶν κθπτων καὶ τῶν καιρῶν· διὰ νὰ εἶναι ἀναπαυμένοι ἐντεῦθεν, καὶ οὕτω νὰ καταγίνωνται χωρὶς ὅλης φροντίδος εἰς μόνον αὐτὸ τὸ ἔργον· τὸ δποῖον ζητεῖ πολλοὺς κόπους διὰ τὰς γραμματικὰς δυσκολίας, καὶ διὰ τὴν ἀπειρίαν τῶν νέων . . . ».

Μετὰ τὸν Δημήτριον Βαρδάκα, σχολαρχήσαντα μέχρι τοῦ 1795 περίπου καὶ παθόντα ἐξ ἀποπληξίας, ἀνέλαβε τὴν σχολαρχίαν ὁ ἐκ Μετσόβου Ἰωάννης Στασάκος ἀδηλον διὰ πόσον χρονικὸν διάστημα.¹⁾ Ἐδίδασκον ὅμως τότε, ὡς μανθάνομεν ἐκ τῆς αὐτοβιογραφίας τοῦ Μιχ. Τοσίτσα,²⁾ ὡς βιηθοὶ διδάσκαλοι οἱ ἐφημέριοι Παπᾶ Ἰωάννης Κρέντας καὶ Παπᾶ Ἀποστόλης Πρίτσιου, ὡς καὶ ὁ μαθηματικὸς Σταραμπάμπας. Φέρεται ὅμως κατὰ τὴν

1) Ἐκ τῆς αὐτοβιογραφίας τοῦ Μ. Τοσίτσα, (*Α. Γούδα, Βίοι Παράλληλοι Αθ. 1871 τόμ. Δ' σ. 449–50*) μανθάνομεν δι τὸ Στασάκος ἐδίδασκεν ἐν Μετσόβῳ καὶ τὸ 1801.

2) *Α. Γούδα ἔνθ' Δια. τόμ. Δ'. σελ. 449.*

αὐτὴν ἐποχὴν περίπου σύγχρονος τοῦ Στασάκου, δὲ Ἀνατόλιος, ὑπογραφόμενος ὡς ἔλληνοδιδάσκαλος μετ' ἄλλων μαρτύρων ἐν διμολογίᾳ¹ (1799 Μαρτίου η').) τῆς Κοινότητος Μετσόβου δανεισθείσης 400 γρόσια διὰ χρείαν της παρὰ τῆς «Αὐθέντρως θυγατρὸς Στεργίου Φλῶκα καὶ τῶν υἱῶν της Ἀντωνάκη, Γεωργάκη καὶ Στεργίου». Εἰκάζομεν ἂρα διὰ νὰ ἀναφέρωνται δύο συγχρόνως ὡς διδάσκαλοι τῶν ἔλληνικῶν μαθημάτων δὲ Ἀνατόλιος, ὡς ὀλιγώτερον γνωστός, θὰ ἐδίδασκεν εἴτε εἰς τὸ ἐν τῇ συγοικίᾳ τοῦ Ἀγίου Δημητρίου δημοτικὸν Σχολεῖον, τὸ δποῖον θὰ ἐλειτούργει ἥδη τότε, ὡς ἐκ παραδόσεως λέγεται, εἴτε ὡς ὑποδιδάσκαλος εἰς τὸ κεντρικὸν Δημοτικόν.

Μετὰ τὸν I. Στασάκον² ἀναφέρεται ὡς σχολαρχήσας περὶ τὸ 1812 ἔτερος μαθητὴς τοῦ Βαρδάκα, δὲ ἐκ Μετσόβου γνωστὸς ὡς Ἀναστάσιος καὶ συνηθέστερον Ἀναστασάκος,³ παραιτησάμενος, κατὰ τὸν Παρανίκαν, τῷ 1816.⁴ Μετ' αὐτὸν σχολαρχεῖ ἄλλος μαθητὴς τοῦ Βαρδάκα, δὲ ἐξ ἀρχοντικῆς ἐκ Μετσόβου οἰκογενείας καταγόμενος ἐπιφανῆς διδάσκαλος Ἀδάμ Τζαπέκος ἢ Ζαπέκος, δὲ ἐν Μελενίκῳ διδάξας. Δυσαρεστηθεὶς δημως περὶ τὸ 1821 περίπου ἐπανέκαμψεν εἰς Μελένικον, ἀναλαβὼν καὶ πάλιν τὴν σχολαρχίαν μέχρι πέρατος τῆς ζωῆς του. Μετ' αὐτὸν φαίνεται διὰ ἐδίδαξεν δὲ Γρηγόριος δὲ Μπαλανίδης ἢ Γρηγορόσκος, υἱὸς τοῦ Δημητρίου Οίκονόμου Μπαλάνου καὶ ἀνεψιὸς τοῦ Κοσμᾶ Μπαλάνου, μέχρι τοῦ 1825 περίπου ἢ καὶ ὀλίγον τι ἀργότερον, «ἔτη τινὰ ἐν Μετσόβῳ εὐδοκίμως διδάξας» ὡς ἀναφέρει δὲ Γούδας ἐν τῇ βιογραφίᾳ τοῦ N. Στουρνάρη, προσθέτων διὰ δὲ μεγαλεπίθολος ξυπορος ἐδιδάχθη ὑπό τινα Ζοάνον τὴν Ιταλικήν, οὗσαν τότε καὶ ἔξοχὴν τοῦ ἐμπορίου γλῶσσαν. Περὶ τοῦ Ζοάννου γράφει δὲ I. Λαμπρίδης⁵ διὰ ἥιο ιατρὸς καὶ διδάσκαλος, διδάξας οἶκοι καὶ δημοσίᾳ τὴν γλῶσσαν τοῦ τότε ἐμπορίου.⁶

1) Ἐκ τῶν ἐν τοῖς Ἀρχείοις τῆς Ἐφοροεπιτροπείας Κληροδοτημάτων Μετσόβου.

2) Εἰς ἐπιστολὴν ἐκ Μετσόβου τοῦ 1777 πρὸς τοὺς ἐν Καποδίστριος προκρίτους εὑρίσκεται ὑπογεγραμμένος δὲ Ἰωάν. Στασάκος.

3) Πιθανὸν νὰ είναι δὲ αὐτὸς δὲ ἐν τῷ κώδικι τοῦ ναοῦ τῆς πόλεως Δελβίνου ἀναφερόμενος τῷ 1831: «Ψάλτης δεξιὸς Ἀναστάσιος Λογιώτατος Μετσοβίτης». Βλ. Θεμ. Μπαμίχα, «Ἡπειρωτ. Χρονικά» ἔτος Ε', 1930, σ. 67.

4) M. Παρανίκα, ἐνθ' ἀ. σ. 52, 70.

5) Μαλακασιακὰ ἔ. ἀ. σ. 45.

6) Εἰς δύο ἐπιστολὰς ἐκ Κορφῶν τοῦ Στεργίου Γκότοβα εὑρίσκομένας ἐν τοῖς Ἀρχείοις τοῦ Μετσόβου (25 Μαρτίου καὶ 12 Ἀπριλίου 1834) συνιστᾶται διδάσκαλός τις γνώστης τῆς ἔλληνικῆς γλώσσης, τῆς φιλοσοφίας, τῆς θεολογίας καὶ τῶν εὐρωπαϊκῶν γλωσσῶν, τῶν Ἰταλικῶν, Λατινικῶν καὶ Γαλλικῶν, χρηματίσας μαθητὴς τοῦ ἀρχιδιδασκάλου φιλοσόφου K. Ἀσωπίου. Τισώς πρόκειται περὶ τινος Ιωαννίδου (πιθανὸν γενομένου Ζοάνου), ἐκ παραδόσεως γνωστοῦ εἰς τὸν παλαιμάχον διδάσκαλον τῶν μαθηματικῶν τοῦ ἔλληνοσχολείου (1878—1926) Βασίλειον Καλδγερον, ἄγοντα ἥδη τὸ 89ον ἔτος τῆς ἡλικίας του.

Διεδέχθη δὲ τὸν Μπαλανίδην ὁ, ὡς γνωστόν, πρῶτος βιογράφος τοῦ 'Αγίου Κοσμᾶ τοῦ Αἰιωλοῦ, Σάπφειρος Χριστοδούλιδης ὁ ἐκ Γραμμένου, ἦ Ζαφίρους¹⁾ Γραμμενιάτης περὶ τὸ 1826—1833 περίπου διδάξας, ὅποις ἀνολαμβά·ει τὴν σχολαρχίαν, ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τοῦ ἀκολούθου ἔγγραφου, ὁ 'Ιωάννης Βιατιώτης:

«Διὰ Βουκουρέστιον.

"Ἐντιμοι Κύριοι, Κώστα Ζήκα, 'Ιωάννη Βιτάλη, Δημήτριε Πότζου, Δημήτρ. καὶ Τριαντάφυλλε Κατζούλη, 'Ιωάννη Στάμου καὶ λοιποὶ συμπατριῶται.

Τῇ 20ῃ 'Ιουνίου 1833. Μέτσοβον

Κατ' αὐτὰς λοιβόντες ἔντιμόν σας, γεγραμμένον τῇ 5ῃ παύσαντος, ὑπερχάρημεν ἐπὶ τῇ διατηρήσει τῆς ἔως τότε εὔκταίας ὑμῖν ὑγείας σας. Εἴδομεν δτι παρακινηθέντες ὑφ' ἡμῶν τῇ 10ῃ Δεκεμβρίου παρελθόντος ἔτους, ἐρεθισθέντες καὶ ἀπὸ διακαῆ ζῆλον τῆς Πατρίδος μας, ἐφροντίσατε διὰ νὰ στείλητε τὸν σοφολογιώτατον Κύριον 'Ιωάννην Βιατιώτην, διδάσκολον τῆς πατρίδος μας πρὸς καλλωπισμὸν τοῦ Ἑλληνοσχολείου μας, συμφωνήσαντες αὐτὸν, ὡς ἡ διάληψις τοῦ ἐγχειρισθέντος ἡμῖν συμφωνητικοῦ σας γράμματος, τὸν δποῖον (κατ' αὐτὰς φθάσαντα εἰς τὰ ἐνταῦθα, συγχρόνως καὶ ἀισχωρήσαντα διὰ τὴν πατρίδα του, ἐπιστρεφόμενον δὲ κατὰ τὰ τέλη 'Ιουλίου) ἐδέχθημεν φιλοφρόνως ὑπογραφέντες κάμεῖς τῷ συμφωνητικῷ γράμματι.

Σᾶς λέγομεν λοιπὸν περὶ τούτου, δτι ἔχει καλῶς τὰ πρακταῖα σας, ἦ Πατρίς μας οᾶς προσφέρει τὰς ἀπαιτουμένας εὐγνωμοσύνας διὰ τὴν συνέργειάν σας εἰς αὐτὸ τὸ θεάρεστον ἔργον, διὰ τὸ δποῖον καὶ πάνυ ποτὲ ἐπιθυμούσαμεν διὰ νὰ φέρωμεν εἰς καλλωπισμὸν τὸ Ἑλληνοσχολείου μας, μὲ ἀναλόγους τῆς καταστάσεως διδασκάλους, ἀλλ' αἱ δειναὶ περιστάσεις τοῦ καιροῦ, ἀναμεταξὺ τῶν παρελθόντων δεκατριῶν χρόνων, δὲν μᾶς ἔδωσαν καιρὸν ποτὲ νὰ ἐντείνωμεν τὴν προσοχήν μας, εἰς τὰ τοιαῦτα, ἀλλὰ τὰ γινόμενα οὐκ ἀπογίνονται, εἶθε δὲ δ οηθεὶς διδάσκαλος νὰ ἀναλογῇ τῷ συμφωνηθέντι μισθῷ πρὸς καλλωπισμὸν τοῦ Ἑλληνοσχολείου μας καὶ καλὴν δδηγίαν τῶν μαθητῶν μας. Δὲν ἐλείψαμεν νὰ φροντίσωμεν διὰ νὰ φέρωμεν καὶ ἔνα ἀλληλοδιδακτικὸν διδάσκαλον (δ δποῖος κατὰ τὰ τέλη τοῦ παρόντος μᾶς ἔρχεται) πρὸς δδηγίαν τῶν πρωτοπείρων καὶ κάθε ἄλλο χρειῶδες καὶ ἀναγκαῖον τῇ σχολῇ. ἀλλ' οὕτε θέλει λείψωμεν τοῦ λοιποῦ διὰ νὰ φέρωμεν

1) 'Εν τῇ αὐτῇ ἐπιστολῇ τοῦ Γκότοβα (12 'Απριλίου 1834) μνημονεύεται δ Ζαφίρους, ὡς καλύτερος τοῦ 'Ιερεμίου, μὴ γνωρίζοντος τὰ 'Ελληνικά. Εἰχεν ἀρά γε προσληφθεῖ συνδιδάσκαλος, ἦ δ 'Ιερεμίας αὐτὸς ἐδιδαξε ξρονικόν τι μόνον διάστημα, ἦ μήπως ἐδιδασκε τὴν αὐτὴν ἐποχὴν εἰς τὸ δημοτικὸν σχολεῖον τῆς συνοικίας τοῦ 'Αγίου Δημητρίου;

εἰς τὸν ἀνάλογον βαθμὸν τὸ ἑλληνοσχολεῖον μας, ὡς καὶ τὸ πάλαι πρὸς εὐχαρίστησιν ὅλων τῶν πατριωτῶν.

Ἐπιθυμοῦμεν ἐντίμους σας, χαροποιοῦντας μας, διὰ τὴν ὑγείαν σας. Μένομεν δὲ προσκυνοῦντες σας καὶ ὑποσημειούμενα ὡς ἀδελφοῖς.

·Ιωάννης Τσανάκας, ·Ιωάννης Τζοπάνογλου, Δημήτριος Νίτσου,
Δημήτριος Γαδέλος, ·Ιωάννης Τζούφος·.

Κατὰ τὸν Μ. Παρανίκαν¹ ἀναλαμβάνει τὴν σχολαρχίαν τῷ 1837 ὁ Πάργιος Νικόλαος ·Αναγνωστόπουλος, τῷ δὲ 1840 ὁ Ἑλληνοδιδάσκαλος ἐκ Τσεπελόβου Κ. Κάτσικας, ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ δποίου, ὡς προείπομεν, ἐπυρηπολήθη τὸ ἀπὸ τοῦ 1817 ἐν τῇ περιοχῇ τῆς ἐκκλησίας τῆς Ἀγίας Παρασκευῆς ἀνεγερθὲν Σχολεῖον μετὰ τῆς ἐκ 4.000 τόμων καὶ χειρογράφων βιβλιοθήκης.

Τὸ Σχολεῖον ἐξακολουθεῖ μετὰ ταῦτα τὴν φωτισθόλον αὗτοῦ δρᾶσιν προσλαμβάνον ὡς διδασκάλους ἀριστεῖς² τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων καὶ διοικούμενον ὑπὸ τῆς αὐτῆς ἐφοριείας μέχρι περίπου τῆς καταργήσεως τῆς Ἐξαρχίας, δηλ. μέχρι τοῦ 1924, διότε συνεστήθη Μητροπολιτικὴ ἔδρα ὑπὸ τὸν Μητροπολίτην Τιμόθεον.³ Ἐλειτούργοις δὲ περὶ τὸν ΙΘ'. αἰῶνα, ὡς μαρτυροῦν καὶ οἱ ὑπερογδοηκονταετεῖς γέροντες τοῦ Μετσόβου, πέντε σχολεῖα: ἐν νηπιαγωγείον, ἐν παρθεναγωγείον⁴ περιοριζόμενον ἐντὸς τοῦ πλαισίου

1) "Ἐνθ' ἀν. σ. 70.

2) Ἐκ τῶν μετὰ τὸ 1840 διδασκάλων σημειοῦμεν τοὺς ὑπὸ τοῦ ·Ι. Λαμπρίδη ἀναφερομένους Κ. Βουλόδημον, Κ. Ζέρβα, Χ. Καλωταῖον, ὡς ἐπίσης καὶ τοὺς ἐν Μετσόβῳ καταγεγραμμένους Κωνστ. Βελετάνη (1873—74), Δημ. Ζωγράφον καὶ Βασίλειον Ταλαμπάκον (1874), ·Ιωάννην Στέαν (1875), Στέργιον Δημητρίτον (1875—1908), Βισύλειον Καλόγηρον, μαθηματικὸν (1878—1926), Μόδεστον Πέρτσαλην (1910—1913), Θωμᾶν Πιούσιον (1914—1916), Μιχαὴλ Κρίκην (1916—1918).

3) Μητροπολίτον Σάρδεων Γερμανοῦ, Ἐπισκοπικοὶ Κατάλογοι τῶν ἐν Ἡπείρῳ καὶ Ἀλβανίᾳ Ἐπιφράγματος Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως, «Ἡπειρωτ. Χρονικὰ» τομ. ΙΒ'. 1937 σ. 76.

4) Ἐκ τῆς διαιτήκης τοῦ Μιχ. Τοσίτζα, τῆς δημησιευθείσης εἰς ἴδιαίτερον φυλλάδιον τῷ 1857, ἀνελοῦμεν τὰ ἔξη : «Παραγγέλλω ἵνα διορισθῶσι τρία ἡ τέσσαρα μέλη ἐκ τῶν μᾶλλον εὐսπολήτεων τῶν ἐν Ἀθήναις καὶ Ἐλλάδι συμπατριώτῶν μου οὓς δὲ νὰ ἐκλέξωσι, πρὸ πάντων ἡθικοῦ χριστιανοῦ, ἐνα διδάσκαλον τῆς ἀλληλοδιδικτικῆς, καὶ μίαν διδασκάλισσαν, συμφωνήσωσι καὶ πέμψωσιν εἰς Μέτσοβον τῶν τε νεανιῶν καὶ κορασίων. Καὶ διὰ τοῦτο διοριζόμαι καὶ διατάσσω ἵνα τεθῶσιν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Τράπεζαν Τ. 20.000 τάληρα εἴκοσι χιλιάδες καὶ ἐκ τῶν ἑτησίων τόκων πληρωθῶσι διὰ διατακτικῶν ἀποδειξεων ἡ τε διδασκάλισσα καὶ ὁ διδάσκαλος· ἀλλὰ προσέει ἐκ τῶν ἴδιων τόκων δαπινηθῶσιν ἐνιαυσίως ἀνὰ τάληρον πρὸς ἀγιορὸν πλακῶν, βιβλιαρίων, χιαρτίου, κονδυλίου, βελονῶν καὶ σχεδίων ἵνα διορθῶσιν εἰς ἀμφότερι τὰ σχολεῖα πρὸς χρῆσιν τῶν ἐνδεῶν. Ὅταν δὲ τίχη περίσσευμα τοῦ τόκου χρησιμεύσῃ πάλιν πρὸς ἀγιορὰν τῶν διὰ τὴν σπουδὴν χρησίμων τῶν σχολείων. Ἄπαντα δέ, ἔσυδά τε καὶ διπάναι,

τῶν αὐστηρῶν τοῦ Μετεόβου παραδόσεων ἡθῶν καὶ ἔθιμων, ἐν δημοτικὸν λειτουργοῦν εἰς τὴν ἐνορίαν τοῦ Ἀγίου Δημητρίου καὶ ἐν Δημοτικὸν τὸ λεγόμενον καὶ κεντρικὸν ἡ Α', ώς καὶ ἐν σχολαρχεῖον μὲ δύο γυμνασιακὰς τάξεις λειτουργοῦντα καὶ τὰ δύο, ώς γνωστόν, εἰς τὸν περίβολον τοῦ Μητροπολιτικοῦ Ναοῦ. Μαρτυροῦν ἐπίσης οἱ γέροντες διτε εἰς τὸ Παρθεναγωγεῖον ἐδίδασκον κατ' ἀρχὰς μόνον μία Διευθύντρια, κατόπιν δὲ καὶ μία διδασκάλισσα ώς βοηθὸς αὐτῆς. Εἰς τὸ Α'. καὶ Β'. δημοτικὸν σχολεῖον διὰ δύο διδάσκαλοι, εἰς ἕκαστον τῶν δύοιων ὁ μισθὸς ἐποίκιλλος μεταξὺ 40—80 Ὁθ. Λιρ., εἰς δὲ τὸ ημιγυμνάσιον τρεῖς διδάσκαλοι, συνηθέστατα δὲ καὶ πέντε (οἱ δύο ώς ὑποδιδάσκαλοι) δισάκις ἔξευροισκοντο τοιοῦτοι καὶ οἱ πόροι τῆς Σχολῆς τὸ ἐπέτερον.

Ἐξ ἀρχῶν τοῦ 1875¹ μανθάνομεν διτε ἡ Ἐξαρχία Μετεόβου εἶχε τέσσαρα Σχολεῖα συμπεριλαμβανομένου καὶ τοῦ νηπιαγωγείου, ἦτοι Ἑλληνικόν, δύο ἄλληλοδιδακτικὰ καὶ ἐν Παρθεναγωγεῖον.² Εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Σχολὴν ἐδίδασκον εἰς πέντε τάξεις 44 μαθητὰς τρεῖς διδάσκαλοι. Ὁ μισθὸς τοῦ Σχολάρχου ἦτο 80 Ὁθ. λιρ. καὶ τῶν δύο ἄλλων 40 Ὁθ. λιρ. Εἰς τὰ δύο Δημοτικὰ ἐδίδασκον τέσσαρες διδάσκαλοι, τῶν δύοιων ὁ μισθὸς ἦτο 120 Ὁθ. λιρ., μαθηταὶ δὲ εἰς τὸ Α'. Δημοτικὸν ἦσαν 220 καὶ εἰς τὸ Β'. 120. Εἰς τὸ Παρθεναγωγεῖον ἐδίδασκον 80 κοράσια μία διευθύντρια λαμβάνουσα μισθὸν 70 Ὁθ. λιρ. καὶ μία διδασκάλισσα 15 Ὁθ. λιρ. Εἰς τὸν μαθητὰς διενέμοντο δωρεὰν τὰ διδακτικὰ βιβλία καὶ ἡ γραφικὴ ὄλη, τοὺς εὐφυεστέρους δὲ ἐξ αὐτῶν, οἵτινες καὶ ἀπήρτιζον τὴν ἐφορείαν τῆς τάξεως τοῦ Σχολείου, ἀπέστελλον ώς ὑποτρόφους εἰς Ἰωάννινα πρὸς κατάταξιν αὐτῶν εἰς τὴν τρίτην γυμνασιακὴν τάξιν καὶ μετέπειτα εἰς τὰς Ἀθήνας, ἵνα σπουδάζουν ἐπιστήμας καὶ εἰς τὸ τέλος ἐπανερχόμενοι εἰς τὴν πατρίδα μετέρχωνται αὐτὰς ἐπὶ ὡρισμένῳ μισθῷ. Τὸ σύνολον δαπανῶν διδασκάλων, βιβλίων κτλ. ἀνήρχετο εἰς 600 περίπου Ὁθ. λιρ.,³ αἵτινες ἐπληρώνοντο ἐκ Κληροδοτημάτων διαφύρων συμπατριωτῶν. Σχολεῖα κατάλληλα δὲν ὑπῆρχον, διὸ οἱ μαθηταὶ ὑπέφερον ἐν καιρῷ χειμῶνος. Τὴν ἐλλειψιν ταύτην ἡθέλησε νὰ ἀναπληρώσῃ ὁ ἀείμνηστος Τοσίτζας, ἀλλ' ἡ πρόθεσίς του αὕτη δὲν ἔξετελέ-

καταχωρηθήσονται εἰς εἰδικὸν βιβλίον κατατεθέμενον ἐν τῷ γραφείῳ τοῦ Πανεπιστημίου

1) Ἐπετηρίς τοῦ ἐν Κων)πόλει Ἡπειρωτικοῦ Φιλεκπαιδευτικοῦ Συλλόγου ἐν Κων)πόλει 1875 σ. 202—4.

2) Ἑλληνικὸν Χρονολόγιον ὁ Ἡπειρώτης, ἐν Κων)πόλει 1899 σ. 94—97.

3) L'Epire et la question Grecque par un Epigote (Δημ. Χασιώτου) Paris 1879. Jules Blancart, Epire et Thessalie σ. 97. Δημ. Χασιώτου, Διατριβὴ καὶ ὑπομνήσεις Ἀθ. 1887 σ. 54 καὶ 143, ἐνθα γράφει διτε ἐλειτούργουν ἐν Μετεόβῳ ἐννέα Σχολεῖα, ἐσπούδαζον 600 μαθηταί, ἡ δὲ ἐτησία τῶν σχολείων δαπάνη ἀνήρχετο εἰς 300 Λιρας (σελ. 54) ἡ εἰς 30.000 πιάστρα (γρόσια) (σελ. 143).

σύνη ἔνεκα προσκομμάτων τινῶν πρὸς ἔκδοσιν τῆς ἐπὶ τούτῳ αὐτοκρατορικῆς ἀδείας. Ἐξετέλεσε δὲ ταύτην ὁ μέγας τοῦ Μετσόβου Εὐεργέτης Γεώργιος Ἀβέρωφ, ὅστις ἀνφορόμησε μέγα Διδακτήριον ἐν Μετσόβῳ καὶ μικρότερον ἀργότερον εἰς Βουτονόσιον.

Ἡ εὐεργετικὴ ἐκπαιδευτικὴ δρᾶσις τῆς Ἐφορείας τῶν Σχολείων ἐπεξετάσθη κατὰ τὸν ΙΘ'. αἰῶνα καὶ εἰς τὴν ἑτέραν κώμην τοῦ Μετσόβου, τὸ Ἀνήλιον. Ἰδρύθη Δημοτικὸν Σχολεῖον, εἰς ὃ ἐφοίτων περὶ τὸν 70 μαθηταί, λειτουργοῦν ἐπίσης εἰς τὰ κελλία τοῦ περιβόλου τοῦ Μητροπολιτικοῦ Ναοῦ Ανηλίου, καὶ διατελοῦν ὑπὸ τὴν ἐπιτήρησιν τῆς Ἐφορείας Σχολείων Μετσόβου (Προσηλίου). Προσεπάθησε δὲ ἡ Ἐφορεία νὰ ἴδρυσῃ καὶ ἔτερα εἰς τὰς ἀπὸ τῆς ἔξαρχίας της ἔξαρτωμένας κωμοπόλεις, ἀλλ' αἱ πατριωτικαί της βλέψεις δὲν ἐτελεοφόρησαν ἐπὶ μακρόν, κυρίως ἔνεκεν ἐλλείψεως οἰκονομικῶν πόρων. Ἐξεπλήρωσε ταύτας καὶ πάλιν δὲ Γ. Ἀβέρωφ¹ διορίσας περὶ τὸ 1870 εἰς Μαλακάσιον δημοδιδάσκαλον μὲ μισθὸν 30 Ὁδ. Λιρ., εἰς τὴν Μηλέαν ἔτερον μὲ μισθὸν 20 Ὁδ. Λιρ., εἰς τὴν Κουτσούφλιανην ἄλλον μὲ μισθὸν 20 Ὁδ. Λιρ., εἰς τὴν φιλοστόργως παρηκολούθησε ἀπὸ τὸν 1865 τὴν Ἑλληνικὴν ἐκπαίδευσιν ἐν Μετσόβῳ. Οὗτω ἐκ τοῦ δημοσιευθέντος τῷ 1906 τῆς Ἑλληνικῆς Ὁρθοδόξου Κοινότητος Μετσόβου Κανονισμοῦ² (ἐν Τρικκάλοις 1906) διαπιστοῦται, δι

1) Ἐκ τῆς δημοσιευθείσης διαθήκης τοῦ Γ. Ἀβέρωφ (18/30 Μαρτίου 1898) ἀντλοῦμεν: «δ) τὸ ὑπόλοιπον θὰ διατίθεται πρὸς διατήρησιν τῶν Σχολείων τῶν περιχώρων Μετσόβου, πρὸς διατήρησιν τοῦ Νεκροταφείου καὶ τοῦ κήπου τοῦ Ἀγίου Γεωργίου, πρὸς ἐπισκευὴν τῶν Ναῶν καὶ διατήρησιν τῶν δημοσίων ὁδῶν τοῦ Μετσόβου. Μετὰ τὰς δαπάνας ταύτας τὰ περισσεύοντα χρήματα θὰ διατίθενται ὑπὲρ τοῦ Ἀβερωφείου Σχολείου, ἀλλ' ἐπειδὴ τοῦτο δύναται νὰ διατηρηταὶ ἔξι ἄλλων ἀφιερωμάτων, τὰ χρήματα ταῦτα θὰ χρησιμοποιοῦνται εἰς ἀγορὰν ἐτησίως βιβλίων καταλλήλων, εἰς κατάρτισιν δημοσίας Βιβλιοθήκης πρὸς διφελος τῆς τε σπουδαζούσης νεολαίας καὶ παντὸς φιλομούσου, καταρτιζομένου πρὸς τοῦτο καταλλήλου ἀναγνωστηρίου».

2) Ὁ Κανονισμὸς οὗτος φέρει τὴν ὑπογραφήν: «ἐν Μετσόβῳ τῇ 21ῃ Μαρτίου 1906. Ὁ Πατριαρχικὸς Ἐξαρχος Μετσόβου Δημήτριος ιερεὺς καὶ Οἰκονόμος».

«Κεφάλαιον Α'. Σχολαὶ τῆς Κοινότητος. Ἀρθρον 61. Πρὸς μόρφωσιν καὶ παίδευσιν τῶν ἐν τῇ Κοινότητι τέκνων ἀπὸ τῆς νηπιακῆς ἡλικίας διὰ τῆς καλούμένης πρώτης ἡ δημοτικῆς παιδεύσεως, ὅπως παρασκευασθῶσι χρηστοὶ καὶ χρήσιμοι πολῖται καὶ πολίτιδες ἡ ἀρμοδίως κατηρτισμένοι μαθηταὶ διὰ γυμνασιακάς σπουδάς, ἡ Κοινότης ἔχει τὰ ἔξης Σχολεῖα: α) πληρες Ἑλληνικὸν Σχολεῖον β) τὴν Κεντρικὴν Δημοτικὴν Σχολήν, γ) τὴν Δημοτικὴν Σχολὴν Ἀγίου Δημητρίου, περιλαμβάνονταν καὶ Νηπιαγωγεῖον, δ) τὸ Κεντρικὸν Νηπιαγωγεῖον τῶν ἀρρένων, ε) τὸ Τοσίτσιον Παρθεναγωγεῖον καὶ στ) τὸ Παρθεναγωγεῖον ἐν τῇ συνοικίᾳ Ἀγίου Δημητρίου. Ἀρθρον 62. Πρωτίστη καὶ ἐπιβεβλημένη μέριμνα τῆς ἐκλεγομένης Ἐφορείας ἔσται, ἵνα πρὸς σκοπιμωτέραν καὶ πρακτικωτέραν παίδευσιν τῆς Νεολαίας ἀπὸ τοῦ Σχολικοῦ ἔτους 1906 ἀνυπερθέτως συγχωνεύσῃ τὴν Ἑλληνικὴν

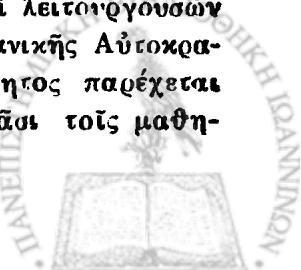

διὰ νὰ λειτουργοῦν ἐν πλήρει τότε δράσει ἐπτὰ σχολεῖα θὰ εἶχον ταῦτα τῷ δόντι ἀρχίσει νὰ πολλαπλασιάζωνται ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ'. αἰῶνος.

Τοιαύτη ὑπῆρξεν ἐν δλίγοις ἡ ἴστορικὴ δρᾶσις τῶν Σχολείων τοῦ Μετσόβου, ἀτανατέοις ἀνέδειξαν εἰς ἐκπαιδευτικὸν κέντρον τὴν μικρὰν κωμόπολιν, τὴν ἀπὸ τοῦ ΙΖ'. αἰῶνος προσπαθοῦσαν μετὰ ζήλου νὰ μεταδώσῃ εἰς ἄπαντας τοὺς ἀρρενας κατοίκους της τὸ φῶς τῆς μαθήσεως καὶ ἀενάως ἀγωνιζομένην δι᾽ ἔξεύρεσιν εὐνοϊκωτέρων περιστάσεων πρὸς διενέργειαν ἀνακαινίσεων καὶ τελειοποιήσεως τῶν Σχολῶν της. Εἰς αὐτὰ ἔλαβιν τὰ πρῶτα φῶτα τῆς παιδείας μετέπειτα διακεκριμένοι τοῦ Γένους ἀνδρες, ὡς ἀπαντες σχεδὸν οἱ προμνημονευθέντες διδάσκαλοι καὶ εὐεργέται, καθὼς καὶ πλεῖστοι ἄλλοι ἐκ Μετσόβου καταγόμενοι, ἐξ ὧν μνημονεύομεν τὸν Στέργιον Στάνον, τὸν ἀπὸ τοῦ 1711 εὐεργετήσαντα τὸ Μέτσοβον, καὶ τοὺς ἀπογόνους αὐτοῦ, μέχρι τοῦ ἐπὶ τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ ἰσχύοντος Στεργίου Στάνου, τὸν Ἐπίσκοπον Ἀργυροκάστρου καὶ Δρυΐνουπόλεως Διοσίθεον, τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Διδάσκαλον Κωνστάντιον, μαθητὴν τοῦ Τρύφωνος, τοὺς ἀδελφοὺς Κυρ. Κωνστ. καὶ Θεόφιλον Τζαριζούλη, τὸν Ἀναστάσιον Γεωργίου, τοὺς Κωνσταντῖνον καὶ Στέργιον Τζίκαν, τὸν Τριαντάφυλλον Χατζηγεωργίου, τὸν ὑπὸ τῶν Τούρκων θανατωθέντα κληρικὸν Δημ. "Υπατρον, μέλος τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας καὶ συνεργάτην τοῦ Α. Ὑψηλάντου, τοὺς Δημήτριον Ζαμάνην, Δημ. Τζίμαν, Ἡ. Γκαδέλον, Ἀπ. Χατζῆν, Μιχ. Τοσίτζαν, Ἡ. Τζάπον, μέλη τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας, Θεόδωρον Δημητρίου Μετζούβίτην ἐκ τῶν κυριωτέρων ἐκτελεστῶν τῆς Διαθήκης τοῦ Ζώη Καπλάνη, τοὺς διπλαρχηγοὺς Δημήτριον Τζάπον, Μπέλλιον καὶ Γιάννην Δεληγιάννην, τοὺς ἀδελφοὺς Ζώσιμον καὶ Ἀναστ. Τζίμα, τὸν Κωνσταντῖνον Φουρνίγκαν, τὸν Νικόλαον Στουρνάρην καὶ Τριαντάφυλλον Τζουμάγκαν, ωργανώσαντα κοινωνικὴν πρόνοιαν διὰ τοὺς γέροντας ἀνοικοδομήσαντα μέγα Γηροκομεῖον ἐν Μετσόβῳ καὶ προκοδοτήσαντα τοῦτο.

καὶ Δημοτικὴν Σχολὴν εἰς Ἀστικὴν Σχολὴν, ἐφοδιαζομένην διὰ τῶν ἐν ἰσχύτινοι κανονισμοῦ καὶ προγραμμάτων καλῶς ωργανουμένων καὶ λειτοιργουσῶν Ἀστικῶν Σχολῶν Ἑλληνικῶν Ορθοδόξων Κοινοτήτων τῆς Ὁθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας. "Ἀρθρον 63. "Η διδασκαλία ἐν ταῖς Σχολαῖς τῆς Κοινότητος παρέχεται δωρεάν, ἐπίσης δωρεὰν παρέχονται βιβλία καὶ ἡ γραφικὴ ὑλη πᾶσι τοῖς μαθητευομένοις".

Β'. ΠΑΡΘΕΝΙΟΣ Ο ΚΑΤΖΙΟΥΛΗΣ

Πρῶτος ἐπιφανῆς¹ διδάσκαλος τοῦ Ἑλληνοσχολείου τοῦ Μετσόβου ὥπηρεν δὲ Μετσοβίτης² ιερομόναχος καὶ μετέπειτα ἵερεὺς³ Παρθένιος δὲ Κατζιούλης, δὲ καὶ πρῶτος⁴ Ἑλλην συλλογεὺς δημωδῶν παροιμιῶν καὶ συνεπῶς δὲ πρῶτος⁵ Ἑλλην παροιμιογράφος τῆς μεταβυζαντινῆς ἐποχῆς, συλλέξας παροιμίας⁶ δύο αἰῶνας μετὰ τὸν Μιχ. Ἀποστόλην, τὸν τελευταῖον συλλογέα τῆς Βυζαντινῆς περιόδου, καὶ προσπαθήσας νὰ παραβάλῃ ταύτας πρὸς τὰς ἀρχαίας.

Ο Μελέτιος⁷ ἐν τῇ Ἑκκλησιαστικῇ αὐτοῦ Ἰστορίᾳ δεικνύει ἴδιαίτερον θαυμασμόν, ἀποκαλῶν αὐτὸν «σοφὸν καὶ πεπαιδευμένον ἐν τε τῇ θεολογίᾳ καὶ ἵερῷ γραφῇ δόκιμον», δὲ Κοσμᾶς Μπαλάνος Βασιλόπουλος⁸ ἐν τῇ ἀφιερωτικῇ αὐτοῦ ἐπιστολῇ συγκαταλέγει αὐτὸν μεταξὺ τῶν πρώτων διαπρεπῶν διδασκάλων τῶν Ἰωαννίνων, τοῦ Βησσαρίωνος Μακρῆ, τοῦ Ἱερέως Σουγδουρῆ, τοῦ Μεθοδίου Ἀνθρακίτου, τοῦ πατρός του Μπαλάνου κλπ. καθιστῶν γνωστὸν διὰ πρώτην φορὰν τὸ προτρέξαν τὴν ἐποχήν του «Παροιμιαστήριον» αὐτοῦ, τὸ παρασχὸν μετέπειτα ἀφορμὴν εἰς τοσαύτας διενέξεις καὶ συζητήσεις.

Τὸν Παρθένιον Κατζιούλην θεωροῦν οἱ περισσότεροι τῶν συγγραφέων

1) *Κοσμᾶς ἱερός Μπαλάνος . . . Ἐκθεσις Σινοπτική Ἀριθμητικῆς Ἀλγέβρας καὶ χρονολογίας*, ἐν Βιέννη 1798 παρὰ Μάρκ. Πούλιου· ἐν τῇ ἀφιερωτικῇ ἐπιστολῇ τῇ προτασσομένῃ τοῦ ἐν λόγῳ συγγράμματος σελ. XII καὶ XIII. Ὁλόκληρον τὸν τίτλον τοῦ ὡς ἄνω βιβλίου, καθὼς καὶ ὁ διάλογον τὴν ἀφιερωτικὴν ἐπιστολὴν δημοσιεύει εἰς τὰ «Ἡπειρωτικὰ Χρονικά» ἔτος 2ον 1927 τεῦχ. A', B'. σελ. 67 δὲ *Σωφρόνιος Εὔστρατιάδης* εἰς τὴν μελέτην του «Ο Καμπανίας Θιόφιλος» (Ἀντίτυπον ὑπάρχει ἐν τῇ ἐν Ἀθήναις Βιβλιοθήκῃ τῆς Βιουλῆς, Π. Ἀ· ἀ ειρο 1). *Μελετίου*, «Ἐκκλησιαστικὴ Ἰστορία, Βιέννη 1795 τόμ. Δ'. σ. 145 μὲ προσθήτην Γεωργίου Βεντόρη. *Βιώτοι Παπαζοπούλου Νεοελληνικὴ Φιλολογία*, 'Αθ. 1874 τόμ. Α'. σ. 206 Γ. Ζαβίρα, «Ἑλληνικὸν Θιάτρον» Αθ. 1872 σ. 508. Κ. Ν. Σάθα *Νεοελληνικὴ Φιλολογία*, 'Αθ. 1868 σ. 599.

2) *Π. Ἀραβαντινοῦ*, *Χρονογραφία τῆς Ἡπείρου* Αθ. 1856 τόμ. 2 σ. 282. Ι. Λαμπρίδη, *Ἡπειρωτικὰ Μελετήματα*. Τὰ Μιλακαπακά, 'Αθ. 1888, τεῦχ. 5, σ. 44-Μ. Παρανίκα, *Σχεδίασμα*, Κων(πολε)ς 1857 σ. 61. Κ. Δ. Μέργετον, Τὸ ἐν Βενετίᾳ *Ἡπειρωτικὸν Ἀρχεῖον*, «Ἡπειρωτικὰ Χρονικά» 1836 τόμ. IA'. σ. 74—78.

3) *Μελετίου* ἔ. ἀ. Βρετ. *Παπαδοπούλου* ἔ. ἀ. κ. ἀ.

4) *N. Γ. Πολίτου*, Μελέται περὶ τοῦ βίου καὶ τῆς γλώσσης τοῦ Ἑλλην. λαοῦ, Παροιμίαι, 'Αθ. 1899, τόμ. Α'. σ. κθ'.—λδ'. Π. Ἀραβαντινοῦ, Πιρθένιος δὲ Κατζιούλης, «Πανδώρας» 1863, τόμ. II', σ. 84. Σπυρ. Π. Λάμπρου, Νέος Ἑλληνομήμων, 'Αθ. 1916, τόμ. 13 σ. 287, 6 σ. 69, 12 σ. 126, 16 σ. 331, 213. Φάνη Μιχαλοπούλου, Τὰ Γιάννινα καὶ ἡ Νεοελληνικὴ ἀναγέννηση 'Αθ. 1930 σ. 17 καὶ 32.

5) «Ἐιθ' ἀν.

6) «Ἐιθ' ἀν.

ώς Ἰωαννίτην¹ στηριχθέντες, ώς εἰκάζομεν, εἰς τὸ κατὰ τὸ 1728² ἐκδοθὲν ἔργον του, τοῦ δποίου τὸν τίτλον μετ' ἀκριβείας ἀναγράφουν οἱ Βρετός³ καὶ Παπαδόπουλος Κεραμεὺς «Ἀποφθεγμάτων ἀπανθίσματα ἄγίων Πατέρων καὶ Φιλοσόφων συλλεχθέντα παρὰ τοῦ ἐν Ἱεροδιδασκάλοις λογιωτάτου χυρίου Παρθενίου τοῦ Κατζιούλη, προσφωνηθέντα δὲ τοῖς εὐγενεστάτοις καὶ χρησιμωτάτοις αὐταδέλφοις, χυρίψ Ζαχαρίᾳ καὶ χυρίψ Νικολάῳ Σελέκη, τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων τανῦν πρῶτον τύποις ἐκδοθέντα καὶ μετὰ πλείστης τῆς ἐπιμελείας διορθωθέντα. Ἐνετίησιν αψκη̄»,⁴ (1728) παρὰ Νικολάῳ Γλυκεῖ εἰς 8ον.

Ο Π. Ἀραβαντινὸς εἰς τὴν Χρονογραφίαν⁵ ἀναφέρει αὐτὸν ὡς καταγμενὸν ἐκ Μετσόβου, ώς καὶ δ. Ι. Λαμπρίδης.⁶ Ο Ἀραβαντινὸς ὅμως μεταγνέστερον εἰς μὲν τὸ περ. «Πανδώρα»⁷ γράφει δτι ἐγεννήθη ἐν Ζίσῃ, εἰς δὲ τὸ ἀνέκδοτα Κατάλοιπά του⁸ δτι κατήγετο μὲν ἐκ τῆς Ζίσης, ἀλλ ἐγεννήθη ἐν

1) *Μελέτιος ἐνθ' ἀν. Βρετός Παπαδόπουλος ἐνθ' ἀν. Γ. Ζαβίρας ἐνθ' ἀν. Σάθα καὶ ἄλλοι.*

2) Τὸ ἔτος τῆς ἐκδόσεως τῶν Ἀποφθεγμάτων ἀναγράφουν δρῦνος μόνον οἱ Γ. Ζαβίρας (ε. ἀ.), Βρετός (σ. 66—177), Παπαδ. Κεραμεὺς (Πετρούπολις 1897 σ. 147, 89) καὶ Κ. Δ. Μέρτζιος («Ἡπειρ. Χρονικά» 1935 τόμος 10, σ. 72—74) εἰς τὸν κατάλογον τῶν ἐκδόσεων Ν. Γλυκέως τοῦ ἐπον. 1728, ἀν καὶ ἐκ καθαρᾶς βεβαιώς τυπογραφικῆς πιραδομῆς σημειοῦται 'Ἐνετίησιν αψκη̄' ἀντί αψκη̄'. Ο Κ. Δ. Μέρτζιος μεταγράφει ἐν συνεχείᾳ (ε. ἀ.) καὶ διόλκηρον τὸν πρόλογον τοῦ «Ἀποφθεγματείου», ώς δνομίζουσι τοῦτο οἱ Κοσμᾶς Μπαλάνος καὶ Γ. Βεντότης.

3) *Βρετοῦ ε. ἀ. σ. 66, 177.*

4) *Ἐσφαλμένως, δ. Βεντότης (ε. ἀ.) ἀναγράφει ώς ἔτος τῆς ἐκδόσεως τοῦ Ἀποφθεγματείου τὸ 1778, ώς καὶ δ. Κ. Σάθας (ε. ἀ.) τὸ 1725. Ο Ἀνδρ. Δημητρακόπουλος (Προσθ. καὶ διορθώσεις εἰς τὴν Ν. Φ. Κ. Σάθα, Λειψία 1871 σ. 100) συγχέει τὸ Ἀποφθεγματάριον μὲ τὸ Παροιμιαστήριον, σημειώνων δι τοῦτο ἐξετυπώθη τῷ 1778. Πρβλ. καὶ Νικολ. Πολίτου ε. ἀ. σ. λ'.*

5) ε. ἀ.

6) ε. ἀ.

7) *Αθ. 1863 τόμ. 18 σ. 184.*

8) Βλ. Κ. Θ. Δημαρᾶ, Θεοφάνους τοῦ ἐξ Ἀγράφων Βίος Διονυσίου τοῦ ἐκ Φουρνᾶ Ἀθην. 1938. Εἰς τὴν σελίδα 6 δ. Κ. Δημαρᾶς ἀγγέλλει δτι δ. Δημήτριος Ἀραβαντινός, ίδιοκτήτης τῆς «Βραδυνῆς», τῷ παρεχόρησ πρὸς μελέτην τὰ κατάλοιπα τοῦ πάππου του Π. Ἀραβαντινοῦ. Εἰς δὲ τὴν σελ. 15 δ. συγγραφεὺς δημοσιεύει τὸν τίτλον τοῦ ἀνεκδότου ἔργου τοῦ Π. Ἀραβαντινοῦ «Βιογραφικὴ συλλογὴ τετρακοσίων περίπου σοφῶν λογίων Ἐλλήνων ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς Τουρκοκρατίας μέχρι τῆς λήξεως τοῦ παρελθόντος αἰῶνος γεννηθέντων καὶ διαπρεψάντων κατὰ τὴν Ἡπειρον καὶ τὰς γειτνιαζούσας αὐτῇ χώρας» (1886). Ιδιαίτερως εὐχαριστῶ τὸν κ. Δημαρᾶν διὰ τὰς πληροφορίας, ἃς προθίμως μοὶ παρέσχε σχετικῶς μὲ τοὺς Μετσοβίτας λογίους τοὺς ἀναγραφομένους εἰς τὸ ἀντιτέρω ἔργον τοῦ Π. Ἀραβαντινοῦ, αἵτινες ούσιαδῶς μ' ἐβοήθησαν εἰς τὴν παρούσαν προσπάθειαν. Τὸ διάνεκτον τοῦτο ἔργον τοῦ Π. Ἀραβαντινοῦ ἀναφέρεται καὶ παρὰ τοῦ Γεωργίου Π. Ἀναγνωστοπούλου εἰς τὴν μελέτην του «Ἐκ τῶν ἀνεκδότων Ἐργων τοῦ Παναγιώτου Στ. Ἀραβαντινοῦ», «Ἡπειρ. Χρονικά», 1935, τόμ. I, σ. 187.

Ιωαννίνοις. Ἐπίσης ως γεννηθέντα ἡ καταγόμενον ἐκ Ζίτσης τὸν ἀναφέρει καὶ δ. Β. Μυστακίδης.¹ Μᾶλλον βέβαιον ὅμως φαίνεται ὅτι ὁ Ἡπειρώτης Παρθένιος Κατζιούλης κατήγετο ἐκ Μετσόβου, ως ἐπιτοπίως ξέακριβοῦται. Γνωτὸν μάλιστα εἶναι ἐν Ζίτσῃ,² ἀκόμη σήμερον, ὅτι ἐδίδαξε μὲν ἐκεῖ,³ ἀλλ᾽ ἡτο Μετσοβίτης. Ἐν Μετσόβῳ ὁ παλαιότατος κλάδος τῆς οἰκογενείας τῶν Κατζιούλη, ἐκ τῆς ὁποίας κατήγετο ὁ διδάσκαλος, ἀναφέρεται συχνότατα, καθὼς καὶ γνωστοτάτη τυγχάνει ἡ οἰκία αὐτῆς. Εἰς τὸ ἔγγραφον τοῦ 1766 τοῦ διορισμοῦ ως σχολάρχου τοῦ Τριανταφύλλου Κύρκου Στάνου φέρεται ὑπογραφόμενος ως μάρτυς ὁ Τριαντάφυλλος Κατζιούλης, ἐκ τῆς γενεᾶς τοῦ ὁποίου, ως μαρτυρεῖται ἐν Μετσόβῳ,⁴ κατήγοντο οἱ Τριαντάφυλλος καὶ Ιωάννης Κατζιούλης, θανόντες ἐν Βλαχίᾳ πρὸς 68 ἑτῶν καὶ ἐγκαταλείψαντες ἐν Μετσόβῳ τὴν παλαιὰν ἀρχοντικὴν αὐτῶν οἰκίαν, τὴν ἀνήκουσαν ἀνέκαθεν εἰς τὴν οἰκυγένειαν Κατζιούλη, κειμένην δὲ πλησίον τοῦ Μεσοχωρίου (πλατείας). Ἡ οἰκία, πωληθεῖσα λόγῳ χρέους τῶν Κατζιούλη πρὸς τὸν Νικόλαον Μιχ. Αὐγέρη (Ἄβερωφ), ἀνήκει σήμερον εἰς τὸν Βασ. Μπύραν.

Τὸ διτοῦ ἕδιος ὁ Κατζιούλης ἐπιγράφεται ως Ἱωαννίτης, τοῦτο δύναται πλήρως νὰ δικαιολογηθῇ, ἐνόσω καθ' ὅλην περίπου τὴν ζωὴν του παρέμεινεν ἐν Ἱωαννίνοις, μαθητεύσας μάλιστα, ως ὑποθέτομεν, αὐτόθι. Φυσικὸν λοιπὸν ἡτο ν^ο ἀκολουθήσῃ τὴν συνήθειαν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, τὴν ἀναφερούμενην καὶ ὑπὸ τοῦ Παρανίκα,⁵ καθ' ἥν «πολλοὶ ἐξ ἑτέρων μερῶν τῆς Ἡπείρου καταγόμενοι ἐπεγράφοντο ἐξ Ἱωαννίνων διὰ τὸ ἐπίσημον τῆς πόλεως»,

1) *B. Μυστακίδου*, Συμβολὴ εἰς τὴν Ἰστορίαν τῶν ἐν Ἱωαννίνοις Σχολείων «Παρνασσοῦ» τόμ. 10ος 1886, σ. 140. «Ἐκ Ζίτσης οἱ . . . καὶ Παρθένιος ὁ Κατζιούλης ιερεὺς συγγραφεὺς Ἀποφθεγματαρίου ἐκδοθέντος ἐν Βενετίᾳ 1778».

2) Ἐν Ζίτσῃ φαίνεται ὅτι ὑπῆρχεν οἰκογένεια ὀνομαζομένη Κατζιούλη. Ἀλλὰ τὸ ἐπίθετον Κατζιούλη εἶναι πολὺ διαδεδομένον ἐν Ἡπείρῳ, σύνηθες εἰς πολλὰς Ἡπειρωτικὰς κωμοπόλεις καὶ χωρία ἀκόμη μέχρι τῶν Τζουμέρκων.

3) *Εμμ. I. Γεωργιάδου*, Ζίτσα ἡ κωμόπολις τῆς Ἡπείρου, Αθ. 1889, σ. 39. «Αναφέρει τὸν Κατζιούλη ως διδάξαντα μόνον.

4) Τὰ περὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Κατζιούλη μαρτυροῦν κυρίως: ὁ Γεώργ. Στ. Πέτρης, Ταγιαδόρος, ἐτῶν 84, γεννηθεὶς τῷ 1858 καὶ γνωρίζων παρὰ τοῦ πατρός του παλαιοτάτας περὶ Μετσόβου λεπτομερείας, ως καὶ παρὰ τοῦ πατρὸς τῆς Δημ. Καΐλη, συγγενοῦς τῶν Κατζιούλη, ἐμπορευομένου ἐν Βλαχίᾳ, θανόντος δὲ ἐν Βουκουρεστίῳ πρὸς 58 ἑτῶν ἐν ἥλικι 80 ἑτῶν· ἡ θυγάτηρ του Μαρία, σύζυγος Τριανταφ. Ντάου, ἐτῶν 78, καὶ ἀδελφὴ τῆς Λένως Κατζιούλη, μητρὸς τῶν ἀδελφῶν Τριαντ. καὶ Ἱωάν. Κατζιούλη. Εἰς τὴν Μαρίαν Δημ. Καΐλη, ἀνύπανδρον τότε οὖσαν, ἡ Λένω Κατζιούλη παρέδωκε, προτοῦ ἀναχωρήσει εἰς Βλαχίαν πρὸς συνάτησιν τῶν υἱῶν της, τὰς κλεῖδας καθὼς καὶ τὸν κατάλογον τοῦ ὁυχισμοῦ τῶν σκευῶν καὶ ἐπίπλων τῆς οἰκίας της. Τὰς κλεῖδας καὶ τὸν κατάλογον κρατεῖ εἰς ἀνάμνησιν μέχρι σήμερον ἡ Μαρία Τριαντ. Ντάου.

5) ε. ἀ. σ. 68.

συνήθειαν, ἦν, νομίζομεν, ἐμιμήθησαν καὶ ἄλλοι λόγιοι καὶ προύχοντες ἔξη-
κριβωμένης ἐκ Μετσόβου καταγωγῆς,¹ οἵτινες διὰ λόγους εὐνοήτους σημειώ-
νουν ὡς πατρίδα των τὰ Ἰωαννινα, τὴν περίλαμπρον πρωτεύουσαν τῆς περι-
φερείας ἐκ τῆς ὁποίας κατήγοντο.

‘Ο Κατζιούλης ἔξεπαιδεύθη ἐν Ἰωαννίνοις ὑπὸ τὸν κλεινὸν Γεώργιον
Σουγδουρῆν² πολὺ πρὸν οὗτος ἀναλάβη τὴν διεύθυνσιν τῆς σχολῆς τοῦ
Γκιόνμα τῷ 1862,³ ὅπότε ὁ Παρθένιος μετήρχετο ἦνη τὸ ἐπάγγελμα τοῦ
ἱεροδιδασκάλου ἐν Ζίτσῃ καὶ Μετσόβῳ, ἵσως δὲ καὶ ἀλλαχοῦ, μέχρι τῆς
15ης Φεβρουαρίου⁴ τοῦ 1692, ὅπότε ἔξελέγη Σχολάρχης τῆς Ἐπιφανείου
Σχολῆς ὡς διάδοχος τοῦ Μελετίου, χειροτονηθέντος Μητροπολίτου Ναυπά-
κτου. «Ηὔτυχησε δ’ εἰτα ἡ Σχολὴ νὰ τύχῃ ὡς διαδόχων τοῦ Μελετίου
—γράφει ὁ Σπυρ. Λάμπρος⁵—καὶ ἄλλων λογίων διδασκάλων, ἐν οἷς ὁ ἱερο-
μόναχος Παρθένιος Κατζιούλης (1692—6),⁶ ὅστις, ἐπ’ ἵσης προτρέχων τῶν
χρόνων αὗτοῦ, καθ’ ἄδικον περὶ τὴν ἐπιγραφικὴν ἀσχοληθεὶς προκάτοχος,
ὑπῆρξεν ἐκ τῶν πρώτων παρ’ ἡμῖν συλλογέων νευελληνικῶν παροιμιῶν».

‘Ἐν Ἰωαννίνοις ὕστερος ἔχειροτονήθη ὁ Κατζιούλης ἱερεὺς⁷ καὶ ἔξη-
κολούθησεν ἀνέλλιπῶς ἐπὶ εἰκοσιπέντε ἔτη νὰ διευθύνῃ τὴν δευτέραν Σχολὴν
τῶν Ἰωαννίνων μέχρι τῆς 1ης Μαρτίου τοῦ 1717,⁸ ὅπότε μετὰ τὸν θάνατον
αὗτοῦ ἔλλείψει διδασκάλου ἡ Σχολὴ παρέμεινε κλειστὴ ἐπὶ δύο ἔτη καὶ
πέντε μῆνας, μεθ’ ὃ ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν αὐτῆς ὁ ἐπάξιος διάδοχος τοῦ
Παρθενίου Κατζιούλη Αρχιοπρεψβύτερος Μπαλάνος Βασιλόπουλος.

1) Οὕτω π.χ. ἐν τῷ τοῦ Νεοφύτου Δούκα Λεξικῷ ‘Ἐνδόξων Ἀνδρῶν Βιέννη 1807, ἐν τῇ τοῦ Κ. Κούμα «Σειρᾶ Στοιχειώδει τῶν Μαθηματικῶν καὶ φυσικῶν πραγμα-
τειῶν», τυπ. Βενδότη, Βιέννη 1807, ὡς καὶ ἐν διαφόροις ἄλλοις συγγράμμασιν ἀνα-
φέρονται πολλάκις καὶ ἐν τοι. καταλόγοις τῶν συιδρομητῶν γνησιώτατοι Μετσο-
βίται διαμένοντες εἰς τὸ ἔξιτερικόν, δπως π. χ. οἱ Κωνσταντῖνος Πιπαπολύζου,
ὁ Γεώργ. καὶ Ἀναστάσιος Γκορχόλης, ὁ Κυριακὸς Τριανταφύλλου, κλ.

2) Π. Αραβαντινοῦ, «Πανδώρας» ἐ. ἀ. σ. 184 «ἐκπαιδευθεὶς παρὰ τὸν κλεινὸν
Γεώργιον Σουγδουρῆν», καὶ Ἀνέκδοτος βιογραφικὴ Συλλογὴ.

3) Κ. Δ. Μέρτζιου, Τὸ ἐν Βενετίᾳ Ἡπειρωτικὸν Ἀρχεῖον «Ἡπειρωτικὰ Χρο-
νικά», 1936, τόμ. ΙΑ'. σ. 104—108.

4) Κ. Δ. Μέρτζιου ἔνθ’ ἀν. τόμ. ΙΑ'. σ. 74—78.

5) Νέος Ἐλληνομήμων, Περὶ τῆς Παιδείας ἐν Ἰωαννίνοις ἐπὶ τουρκοκρατίας,
‘Ἄθ. 1916, τόμ. ΙΓ’, τεῦχ. Γ’. σ. 287.

6) Ἰωάν. Βαλούδον, Πηγαὶ καὶ Μαρτυρίαι, Βενετία 1893 σ. 166. Καὶ ὁ Βελοῦ-
δος ἀναφέρει τὸν Κατζιούλη ὡς διδάσκαλον τῆς σχολῆς Ἐπιφανείου μέχρι τοῦ
1696, μὴ ἐφευνήσας βεβιώσως διλόκληρον τὸ ἐν Βενετίᾳ Ἡπειρωτικὸν Ἀρχεῖον.

7) Βοστοῦ Παπαδιπούλου τόμ. Α'. σ. 206.

8) Βλ. Κ. Δ. Μέρτζιου ἐ. ἀ. σ. 78. ‘Εσφιλμένως ἀναφέρουν δλοι περίπου οἱ
βιογράφοι του δια τὸν ἀτέθανεν τὸ 1730. Μή τως ἐπειδὴ τὸ Ἀποφθεγματάριόν του
ἔξεδόθη τὸ 1728, ἥ μήτως πάντες ἐστηρίχθησαν ἐπὶ τοῦ Βενδότου; (Ἐκκλ. Ἰστο-
ρία Μελετίου σ. 145).

Σπουδαιότερον ἔργον τοῦ Παρθενίου Κατζιούλη ἔξαιρετικῆς σημασίας διὰ τὴν ἴστορίαν τῆς Ἑλληνικῆς λαογραφίας, διδακτικώτατον καὶ ὀφελιμώτατον διὰ τοὺς τάτε συγχρόνους του ὅσον καὶ διὰ τοὺς μεταγενεστέρους, εἶναι ἡ πλουσιωτάτη συλλογὴ αὐτοῦ τῶν παροιμιῶν ἡ παραμείνασα ἐνέκδοτος,¹ ἀν καὶ ἡτοί ἔτείμη πρὸ τῶν ἀποφθεγμάτων, ὡς ὁ Ἰδιος ἡ Κατζιούλης γράφει ἐν τῷ προλόγῳ τῆς συλλογῆς τῶν παροιμιῶν του τῆς ἐν τῷ Ἱεροσολυμιτικῷ χειρογράφῳ εὑρισκομένης.² «Μετ' οὐ πολὺ δέ, ἦν Θεὸς διδῶ, καὶ ἄλλην συλλογὴν τῶν ἀποφθεγμάτων προσοίσω ὑμῖν· ἀδελφὰ γὰρ κατὰ τὸν εἰπόντα παροιμίαι καὶ ἀποφθέγματα». Ἡ συλλογὴ του αὕτη τῶν παροιμιῶν,³ ἐκ τῆς δποίας καὶ ἀπήνθισε τὴν συναγωγὴν τῶν ἀποφθεγμάτων, κατεσπάρη καὶ διεχωρίσθη εἰς πολλὰς συλλογάς, ἀναφαινομένη κατὰ κατοὺς εἰς διάφορα χειρογραφα ἀντίγραφα, κώδικας κτλ.

Ἐξ αὐτῶν μόνον μία, ἡ τοῦ ἀνωτέρω Ἱεροσολυμιτικοῦ⁴ χειρογράφου, τοῦ ἀποτελουμένου ἐκ φ. 94, ἡς ἔλαβε γνῶσιν δ Ν. Πολίτης ἔξι ἀνακοινώσεως τοῦ ἐν Πετρουπόλει φίλου του λογίου Ἀθ. Παπαδ. Κεραμέως, εἰχε τὴν τύχην νὰ δημοσιευθῇ ἀκεραίᾳ καὶ νὰ λάβῃ παρὰ τοῦ μεγάλου λαογράφου τὴν ἀρμόζουσαν εἰς τὴν ἴστορίαν τῆς λαογραφίας θέσιν καὶ ἐπιστημο-

1) Ν. Γ. Πολίτου ἔ. δ. σ. λ'. καὶ λ'.

2) Ἀθ. Παπαδοπούλου Κεραμέως, Ἱεροσολυμιτικὴ Βιβλιοθήκη, Πετρούπολις 1897, σ. 147—49, 89, ἐνθα πλὴν τῇ; περιγραφῆς τοῦ χειρογράφου τοῦ Κατζιούλη (φ. 1—94α) τοῦ εὑρισκομένου πρότερον, ὡς σημειώνει ὁ Π. Κερ., ἐν τῇ Λαϊκῇ τοῦ Ἀγίου Σιβή, εῦρηται καὶ δλόχληρος δ πρότοιος δ προτασσόμενος εἰς τὴν συναγωγὴν τῶν παροιμιῶν τοῦ Κατζιούλη, δ παρὰ τοῦ Ν. Γ. Πολίτου δημοσιευθεὶς μετὰ τῆς συλλογῆς τῶν παροιμιῶν του ἐν τῷ Α'. Τόμῳ τῶν Παροιμιῶν (ἐνθ' ἀν. σ. 69—132). Ἐπίσης ἀναγράφεται καὶ ὁ τίτλος τοῦ βιβλίου τοῦ Κατζιούλη Ἀποφθεγμάτων ἀπονήτιματα» κλπ.

3) «Ως δ Μιχαὴλ Ἀποστόλης, γράφει δ Ν. Πολίτης (ἐνθ' ἀν. σ. κθ'. καὶ λ'). συνέλεξε καὶ δ Κατζιούλης γνώμας καὶ ἀποφθέγματα καὶ παροιμίας ἀρχαίας, εἰς δας ἔγκαττέμιξε παραφράσεις πολλῶν δημωδῶν, ἀλλ' δρότερον τοῦ Βυζαντίου λογίου ορίνων δ Ἰωαννίτης Ἱερομόναχος ἔχωρισεν ἐπιμελῶς τὰς παροιμίας ἀπὸ τῶν ἀποφθεγμάτων, δύο διακεκριμένας ἀλλήλων συλλογὰς καταρτίσοις, ὡν ἡ μὲν τῶν ἀποφθεγμάτων ἔξεδόθη ζῶντος τοῦ συγγραφέως τῷ 1728, ἡ δὲ τῶν παροιμιῶν παρέμεινεν ἀνέκδοτος».

4) Ἀθ. Παπαδοπούλου Κεραμέως, Ἱεροσολυμιτικὴ βιβλιοθήκη ἔ. δ. Ν. Πολίτο» ἐνθ' ἀν. σ. κ', λα' κπὶ 69—132. Σπύρ. Λάμπρου, «Νέου Ἑλληνομνήμονος» τόμ. ιβ'. τεῦχ. Α'. 1915 σ. 126. Τὸ ἀντίγραφον τοῦ χειρογράφου τοῦ Πατριάρχη Ιεροσολύμων Δαμιανοῦ, ἐπιμελέστατα δὲ φιλοπονηθὲν ὑπὸ τοῦ ιερομονάχου Πατρικίου Κωνσταντινίδου, εὑρίσκεται ἐν τῷ ἐν Ἀθήναις Λαογραφικῷ Ἀρχείῳ, ἐν φ καὶ τὰ κατάλοιπα τοῦ Ν. Γ. Πολίτου, ὑπ' ἀριθ. 1028 ὑπὲ τὴν ἐπιγραφὴν «Ἀντίγραφον τοῦ ὑπ' ἀριθ. 89 χειρογράφου ἐν τῇ συλλογῇ τῇ μετενεχθείσῃ ἐκ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Τιμίου Σιαυροῦ εἰς τὴν μηγάλην βιβλιοθήκην τοῦ ιεροῦ Κοινοῦ τοῦ Παναγίου Τάφου».

νικήν κατάταξιν. "Ετερον δυμως χειρόγραφον, ἐπίσης περιέχον συλλογὴν παροιμιῶν τοῦ Ν. Κατζιούλη, εὑρισκόμενον δὲ ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς ἐν Τεργέστῃ¹ 'Ελληνικῆς Κοινότητος, δὲν ἡδυνήθη δυστυχῶς ὁ θεμελιωτὴς τῆς 'Ελληνικῆς λαογραφίας, παρ' ὅλας τὰς προσπαθείας του, νὰ χρησιμοποιήσῃ καὶ ἔχῃ ἐν καιρῷ πιστὸν ἀντίγραφον, ἵνα τὸ ἀντιπαραβάλῃ πρὸς τὸ ἐν "Ιεροσολύμοις παρ"² αὐτοῦ δημοσιευόμενον³ ἐν τῷ Α' τόμῳ τῶν Παροιμιῶν του. 'Ανεπλήρωσε δὲ τὴν ἔλλειψιν ταύτην ἐξ ἀτελοῦς ἀντιγράφου, δπερ ὁ Χ. Φιλητᾶς ἔγραψεν⁴ ἐν Τεργέστῃ εὑρισκόμενος, ὅστις δυμως μετήλλαξε τὴν τάξιν τῶν παροιμιῶν καὶ αὐτὰς τὰς παροιμίας. Μόνον δὲ εἰς τὰς διορθώσεις τῶν τελευταίων σελίδων τοῦ Α'. Τόμου τῶν Παροιμιῶν του ἡδυνήθη νὰ κάμῃ χρῆσιν τοῦ πραγματικοῦ τεργεσταίου χειρογράφου διὰ τῆς προθύμου πρὸς αὐτὸν ἀποστολῆς ἀντιγράφου παρὰ τοῦ ἐν Τεργέστῃ γραμματέως τῆς 'Ελληνικῆς Κοινότητος Μαργαρίτου Κωνσταντινίδη⁵

Πλὴν τῶν δύο τούτων χειρογράφων, ἀναγράφονται παρὰ τοῦ Σπυρ. Λάμπρου ἐν τῷ «Νέῳ 'Ελληνομνήμονι»⁶ ἔτεροι δύο ἀνέκδοτοι κώδικες περιέχοντες συλλογὰς παροιμιῶν τοῦ Π. Κατζιούλη, ὃν καὶ μεταγράφομεν τὴν περιγραφήν: «β'. κῶδιξ ὁ ἐν τῷ παλαιῷ καταλόγῳ τοῦ Ν. Jorga⁷ περιγραφόμενος διὰ τῶν ἐξῆς; «Φιλολ. 130. «Παροιμίαι συλλεγεῖσαι ἀπὸ διαφόρων βιβλίων παρὰ Παρθενίου ιερομονάχου Κατζιούλη τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων χειρός.

1) *N. Γ. Πολίτου* ἐνθ' ἀν. σ. λ'. περιγραφὴ τοῦ κώδικος Σπύρου Λάμπρου Νέου 'Ελληνομνήμονος τόμ. στ' 1909 σ. 68. Οἱ κώδικες τῆς Βιβλιοθήκης τῆς ἐν Τεργέστῃ 'Ελληνικῆς Κοινότητος σ. 69. 'Ο Σπυρ. Λάμπρος παρέλαβε τὴν περιγραφὴν τοῦ κώδικος ἐκ τοῦ ἀντιγράφου τοῦ Μαργ. Κωνσταντινίδου τοῦ σταλέντος πρὸς Ν. Πολίτην, νῦν δὲ εὑρισκομένου ἐν τῷ Λαογραφικῷ 'Αρχείῳ ὑπ' ἀριθ. 918 καὶ περιέχοντος 725 παροιμίας. «Παροιμίαι κοιναὶ κατὰ Ιωαννίτας ἀντιγραφεῖσαι ἐκ τῆς χειρογράφου συλλογῆς τοῦ ιερομονάχου Παρθενίου Κατζιούλη τῆς διασωζομένης ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ τῆς ἐν Τεργέστῃ 'Ελλην. Κοινότητος.

2) *N. Γ. Πολίτου* ἐ. ἀ. σ. λα'.

3) 'Ο ἐκ τῶν καταλοίπων τοῦ Ν. Πολίτου ὑπ' ἀριθμ. 1029 κῶδιξ εὑρισκόμενος ἐν τῷ Λαογραφικῷ 'Αρχείῳ, γραφεὶς πιθανώτατα παρὰ τοῦ Χ. Φιλητᾶς, ἐπιγραφόμενος δὲ «'Απανθίσματα παροιμιῶν ἐκ συλλογῶν ἔκδεδομένων καὶ ἀνεκδότων», περιλαμβάνει ἐν τοῖς φύλλοις 5β—12β καὶ παροιμίας τοῦ Κατζιούλη «Παροιμίαι ἐκ χειρογράφου συλλογῆς Παρθενίου Κατζιούλη». Εἶναι ἐκείναι, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, τὰς δύοις δ Ν. Πολίτης παραλαβὼν ἐδήλωσεν εἰς τὰ συγγρόμματά του διὰ τοῦ παρασημειώματος «Κατζιούλης—Φιλητᾶς».

4) *N. Γ. Πολίτου* ἐνθ' ἀν. σ. λα'.

5) Τόμ. ιβ' τεῦχ. Α'. 1915 σ. 126.

6) Βλ. ἐν τῷ αὐτῷ τεύχει τοῦ 'Ελληνομν. σ. 125: «εἰς τὰ Analeli Academici Române (Χρονικὰ τῆς Ρωμανικῆς 'Ακαδημίας) τόμ. Λξ' χωριστὸν τεῦχος ἀρ. 2) ὁ Καθηγητὴς Ν. Jorga ἐξέδωκεν ἀξιόλογον κατάλογον τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Κωνσταντινίου Μαυροκορδάσου, υἱοῦ τοῦ ἐξ ἀπορρήτων 'Αλεξίνδρου. 'Ο κατάλογος οὗτος περιλαμβάνει ἐκεῖς τῶν ἄλλων πολυτίμων ἔκδόσεων καὶ τριάκοντα ὄχτὼ χειρόγραφα 'Ελληνικά».

δεσι. μεμβράνα γραμμένη «είναι πιθανῶς ὁ παρὰ τῷ κ. Λίτικα¹ ἐν σ. 130 ὑπ' ἀριθ. 270 (650) τῆς Ρωμανικῆς ἀκαδημίας, γεγραμμένος τὸν ιη' αἰῶνα, ἀλλ' ἐπὶ χάρτου. Σύγκειται δὲ ἐκ σελίδων 338 καὶ ἐπιγράφεται «Παροιμίαι συλλεχθεῖσαι ἀπὸ διαφόρων βιβλίων ὑπὸ Παρθενίου ἱερομονάχου Κατζιούλη τοῦ ἔξ Ιωαννίνων, εἰς χοῖσιν καὶ ὀφέλειαν τῶν φιλοπόνων σπουδαίων ἐν Χριστῷ ἡμῶν ἀδελφῶν. Πλὴν δὲ τοῦ κώδικος τούτου καὶ ὁ ὑπ' ἀριθ. 724 (496) τῆς Ρωμανικῆς Ἀκαδημίας, γεγραμμένος διμοίως τὸν ιη'. αἰῶνα ἐπὶ χάρτου καὶ φέρων τὸ σημείωμα βιβλιογράφου *Κώνστας ὁ τοῦ Ἀναστασίου* ἱερέως ἐγράψατο τὸ παρόν ἐν Ιωαννίνοις, περιέχει ἐν σ. 269—368 συλλογὴν ἀρχαίων καὶ μεσαιωνικῶν παροιμιῶν κατ' ἀλφάβητον, ἀρχομένην διὰ τῶν λέξεων Ἀβάριδος, οἴστρος, περὶ δὲ τούτων σημειοῦνται ἐν σ. 359 τὰ ἔξης: Συνελέγησαν αὗται αἱ κατ' ἀλφάβητον παροιμίαι ἐκ διαφόρων βιβλίων καὶ δέλτων φιλοσοφικῶν παρὰ τοῦ λογιωτάτου διδασκάλου κυρίου κύρ. Παρθενίου ἱερομονάχου τοῦ Κατζιούλη τοῦ ἔξ Ιωαννίνων. Εἰς ταύτας δὲ ἔπονται ἐν σ. 369—394 τοῦ αὐτοῦ κώδικος «Παροιμίαι κοιναὶ κατὰ Ιωαννίτας» ἀρχόμεναι διὰ τῶν λέξεων Κόψε ξύλο, κάμε Κώστα. "Ιδε Κωνστ. Λίτικα ἐνθ' ἄν. σ. 472—3. Είναι δὲ καὶ ἡ δευτέρα αὕτη συλλογὴ προφανῶς ἔργον τοῦ Κατζιούλη».

'Αλλὰ καὶ πέμπτον χειρόγραφον μετὰ συλλογῆς παροιμιῶν, ἀνήκον εἰς τὴν συλλογὴν τῶν κωδίκων τοῦ Ἀλεξίου Κολυβᾶ καὶ περιγροφόμενον ὑπὸ τοῦ Σπ. Λάμπρου,² κατατάσσεται, καθ' ὑπόθεσιν τοῦ σεφοῦ Καθηγητοῦ, εἰς τὰ ἔργα τοῦ Παρθ. Κατζιούλη, χωρὶς διμως ὁ τόπος ἢ ὁ χρόνος τῆς συλλογῆς ὡς καὶ τὸ σημεῖον τοῦ συλλογέως οὖδαμοῦ τοῦ χειρογράφου

1) Constantin Litzica, Catalogul Manuscriptelor Grecesti. Bucuresti 1909 (ἐν τῇ Βαλ. Ἐθν. Βιβλιοθήκῃ).

2) «Νέου Ἑλληνομνήμονος» τόμ. 16, 1922 σ. 331. Κατάλογος τῶν Κωδίκων τῶν ἐν Ἀθήναις βιβλιοθηκῶν πλὴν τῆς Ἐθνικῆς. Κώδικες τῆς βιβλιοθήκης Ἀλεξίου Κολυβᾶ. 'Ἄρ. κωδ. 213, φυλ. 651 1.) (φ. Iβ) «Παρθενίου Κατζιούλη; Raccolta di Proverbi Greci per la 6ta volta scelti et messi in ordine alfabetico. Παροιμίαι, χορικοὶ λόγοι καὶ γνωμικὰ συναθροισμένα ἀπὸ διάφορα μέρη τῆς Ἑλλάδος εἰς τὸν ἀπλούστατον τρόπον εἰς τὸν δόποιον συνηθῶνται». Κατὰ τάξιν ἀλφαριθμητικήν. 'Ανέρχονται περίπου εἰς 1300. 2.) (φ. 50 α). «Τὰ ἀκάλουντα ἐπάσχισεν ὁ συγγραφεὺς; νὰ συνθέσῃ εἰς τρόπον παροιμιῶν τῶν δοτίων τὸ νόημα είναι ἀπὸ κάποια ρητὰ χορικῶν λόγων πολλὰ συνηθισμένων». 'Ομοίως κατὰ τάξιν ἀλφαριθμητικήν 'Ἄρχ. ἀλλοίμονονα σ' ἐκείνονε ποῦ θὰ ξυσθῇ δὲν ἔχει—νύχια ἀρκετά, ἀλλὰ ζητᾶ εἰς ἄλλους καὶ προσέχει. Μέχρι τινὸς Ἑλληνικὰ ρητὰ ἢ παροιμίαι μετ' ἀντιστοίχων δοχαίων Ἑλληνικῶν, λατινικῶν ἢ Ἰταλικῶν ἐν οἷς καὶ κατάταξις, κατὰ τοὺς μῆνας εἰς οὓς ἀναφέρονται, εἰτα δὲ συναγωγὴ κατ' ἀναφορὰν πρὸς ἀσχολίαν τινὰ ἢ και-Φέλιαν λῆψιν, τέλος δὲ παροιμίαι ἢ γνωμικὰ μόνον ἀρχαῖα, Ἑλληνικὰ ἢ λατινικὰ καὶ ἐν τέλει λατινικά.

ν' ἀναφέρωνται. Ἐλλούς τοῦ Σπ. Λάμπρου διὰ τὸν πρόκειται περὶ χειρογράφου τοῦ Κατζιούλη ἢ περὶ ἀντιγράφου παροιμιῶν αὐτοῦ, δὲν ἀνταποχρίνεται πρὸς τὰ πράγματα. Ἐξ ἐλέγχου διενεργηθέντος ὑπὸ τοῦ παρὰ τῷ Λαογραφικῷ Ἀρχείῳ φιλολόγου κ. Δημ. Δουκάτου τῇ εὐγενεῖ μερίμνῃ τοῦ Διευθυντοῦ αὐτοῦ κ. Γεωργίου Μέγα, κατὰ τὸ σύστημα κατατάξεως τῶν παροιμιῶν τὸ τηρούμενον ἐν τῷ Ἀρχείῳ διεπιστώθη, διὰ τοῦτο εἶναι αἱ παροιμίαι τοῦ χειρογράφου αἱ συμπίπτουσαι πρὸς τὰς τοῦ Κατζιούλη, πλεῖται δὲ ἐξ ἐκείνων δὲν περιλαμβάνονται εἰς τὴν περὶ ἦν δὲ λόγος συλλογῆν.³ Ὁ συλλογεὺς ἀσφαλῶς εἶναι:

1) Βλ. καὶ «Ν. Ἐλληνομιήμονος» τόμ. 13, σ. 287, ἐν ὑποσημ. 3. «Ο Κατζιούλης ὑπῆρχε πιθανώτατα συντάκτης καὶ τῶν ἐν τῷ ὑπὸ ἀριθμ. 213 κώδικει 'Αλεξίου Κολυβᾶ συλλογῶν παροιμιῶν, περιγραφησομένων ἐν τῇ οἰκείᾳ θέσει τοῦ, καταλόγου τῶν καδίκων τῆς β. βιλιοθήκης ἐκείνης».

2) Τὸ χειρόγραφον μοὶ παρεχωρήθη εὐγενῶς πρὸς μελέτην καὶ δημοσίευσιν παρὰ τῆς Κυρίας Ἀρτ. Διον. Λοβέρδου. Ἀποδελτιωθὲν ἐν τῷ Λαογραφικῷ Ἀρχείῳ ἔλαβεν ἀριθ. 1463. Ἐκ τῶν 66 φύλλων του τὰ 61 εἴναι σχήματος 4ου, τὰ δὲ τελευταῖα 4 σχήματος 8ου. Ἐκ τῆς γραφῆς του δυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν διὰ τοῦτο ἐγράφη μεταξὺ τῶν ἑτῶν 1800—1840. Ἡ δλη συλλογὴ δύναται νὰ διαιρεθῇ εἰς δύο μεγάλα μέρη. Τὸ πρῶτον, δπερ περιλαμβάνεται εἰς τὰ φύλ. Iβ—49α, περιέχει 1650 νεοελληνικὸς παροιμίας, διν αἱ πλεῖσται ἔχονται πορεαπλεύρως αὐτῶν ἀναγεγραμμένην ἀντίστοιχον ἵταλικὴν ἢ σπανιώτερον γαλλικὴν καὶ λατινικὴν παροιμίαν. Α παροιμίαι αὗται ἔχουσι γραφῆ κατ' ἀλφοβητικὴν σειρὰν μὲ βάσιν τὸ πρῶτον γράμμα τῆς πρώτης λέξεως οὗτῶν. Καὶ ἀπὸ μὲν τοῦ γράμματος Α μέχρι τοῦ Ο φέρονται ἡριθμημέναι, ἀπὸ δὲ τοῦ Π μέχρι τοῦ Ω είναι ἀνευ ἀριθμοῦ. Τὸ δεύτερον μέρος τῆς συλλογῆς περιλαμβάνεται εἰς τὰ φύλ. 50α—61β καὶ δύναται νὰ ὑποδιαιρεθῇ α) εἰς ἔμμετρον διασκευὴν δισφόρων λαϊκῶν παροιμιῶν (φ. 50α—51β) ὡς δὲ ἕδιος διγγραφεύς δηλοῦ. Αἱ τοιαῦται παροιμίαι είναι ἐν δλφ δδ, διν τινὲς πορέμειαν πρωτότυποι. β) εἰς διασκευὴν ἐπίσης ἔμμετρον, ἀλλ' οὐχὶ πασῶν τῶν εἰς τοὺς μῆνας ἀισθητούς περοιμίων (φ. 52α—54ο). Εἰς ταύτας προστίθενται πολλαὶ Ἰταλικοί, ἀσχετοὶ πρὸς τὸν Ἐλληνικὸς καὶ ἀνευ μεταφράσεως. Ἐλληνικαὶ 50, Ἰταλικαὶ 80. γ) εἰς τὴν συλλογὴν μὴ νεοελληνικῶν παροιμιῶν (φ. 55α—61β). Ἐκ τούτων 105 είναι Ἰταλικοί, 76 ἀρχοῖσι ἔλληνικαὶ καὶ 80 λατινικαὶ. δ) Εἰς δὲ προσκεκολλημένον τετράδιον ἐκ τεσσάρων φύλλων (φ. 62α—65β) μὲ ἐκκλησιαστικὰ τροπάρια καὶ μουσικήν, ὡς καὶ δύο λόγια ποιήματα. Τὸ χειρόγραφον ἔχει διορθώσεις καὶ δι' ἄλλης χειρός, ἥτις διορθοῦ ἐπὶ τόπου πολλάκις τὰς παροιμίας, χωρὶς πάντοτε τὰ ὑπάρχη λόγος. Ἀντιθέισις τὸ κείμενον ἐκ τῆς πρώτης χειρὸς φαίνεται λαϊκῶτερον (φυλ. 30, 63, 56β, 8, κ. ἄ.). Ἐφιητεῖσι ἥ περιπτώσεις, καθ' ἃς χρησιμοποιοῦνται οἱ διάφοροι παροιμίαι, οὐδαμοῦ τοῦ χειρογράφου παρέχονται. Ἡ δροφία τῶν λέξεων είναι ἐσφαλμένη. Οὕτω π. χ. εὐφίσκομεν: κειμᾶτε, ἥ κατειδοις, εἰδῆ, ἀνιομίβει, κλέο κλπ. (φυλ. 31β, 32α). Πλὴν τούτου ἡ συλλογὴ παρουσιάζει καὶ ἄλλας ἀτελείας, ὡς σημαντικῶτεραι αἱ ἐξῆς: α) Δὲν τηρεῖται αὐστηρῶς δὲ ἕδιοματικὸς τρόπος ἐκφράσεως, οὐδὲ ἥ φυσικὴ ἀπόδοσις τῶν φθόγγων καὶ τῶν λέξεων εἰς τὰ λαϊκὰ κείμενα. Ὁ συλλογεὺς ἐπεμβαίνει ἀποκαθιστῶν γραμματικῶς τοὺς διαφόρους τύπους τῶν λέξεων. "Αλλοτε διασκευάζει ἐπὶ τὸ λογιώτερον τὰς

Ἐπτανήσιος καί, ὡς φαίνεται, Ζακύνθιος, γνωρίζων καλῶς τὴν Ἰταλικήν, αἱ δὲ παροιμίαι φαίνονται προερχόμεναι κατὰ μέγα μέρος ἐκ Ζακύνθου, πᾶσαι δὲ ἔξι ἀπάστης τῆς Ἐπτανήσου. Αἱ περισσότεροι δύνανται ν' ἀνευρεθῶσι μεταξὺ τῶν ἐν ταῖς συλλογαῖς Γ. Βερέττα (1860) καὶ Γ. Καββαδίᾳ («ὁ Πρακτικὸς λόγος» 1876) περιεχομένων, αἴτινες ἔχουσι συλλεγῆ ἐν Ἐπτανήσῳ. Ὁμοίως δύνανται ν' ἀνευρεθῶσι καὶ μεταξὺ ἄλλων συλλογῶν ἔξι Ἐπτανήσου ἀποσταλεισῶν εἰς τὸν Ν. Πολίτην παρὰ τῶν Λ. Ζώη, Π. Βεργωτῆ, Ἡ. Τσιτσέλη, Π. Παγώνη κ. ἄ. Τοῦτο ἐνιπχύει τὴν γνώμην ὅτι ἀπασαι αἱ παροιμίαι τοῦ χειρογράφου εἶναι ἐπτανησιακαί, ἀπομένει δὲ ὡς μόνη ἀξία τοῦ χειρογράφου ἀφ' ἦνός μὲν ἡ ἐπιβεβαίωσις περὶ τῆς χοήσεως ἐν Ἐπτανήσῳ τῶν καὶ ἔξι ἄλλων συλλογῶν γνωστῶν παροιμιῶν, ἀφ' ἣτέρον δὲ ἡ προσφορὰ 200 περίπου παροιμιῶν πρωτοτύπων κατὰ τὸ περιεχόμενον, ὡς ἐπίσης καὶ 125 γνωστῶν μέν, ἀλλ' ἴδιαζούσης μορφῆς.

Ἐξαίρων δὲ Ν. Πολίτης εἰς τὰς Παραδόσεις¹⁾ τὴν εὑσυνείδητον καὶ ἴδιοφυῖ ἐργασίαν τοῦ Π. Κατζιούλη λέγει: «ἡ μελέτη τῆς συλλογῆς τοῦ Κατζιούλη εἶναι διδακτικωτάτη καὶ ὡς ἀποκαλύπτουσα ἡμῖν τὸν τρόπον, καθ' ὃν κατήρτιζον τὰς συλλογάς των οἱ παλαιότεροι παροιμιογράφοι. Σκοπὸς τοῦ ἔργου του εἶναι, ὡς διαρρήδην λέγει, καὶ ὁ τῆς ἡθικῆς διδασκαλίας, «ἡθη γάρ παραινοῦσι, καὶ πάθη ἐπανισθοῦσι» αἱ παροιμίαι· ἀλλὰ προπάντων δὲ τῆς παροικῆς βιηθῆματος εἰς τοὺς συγγραφεῖς, ὅφείλοντας πρὸς καλλωπισμὸν τοῦ λόγου των νὰ παρενείρωσιν εἰς αὐτὸν καὶ παροιμίας: «ὑποργοῦσι γάρ ὑμῖν πρὸς τὸ διμιλεῖν ἀστείως καὶ συγγράφειν κοσμίως». Τούτους ἔνεκα ἔκρινεν ἀναγκαῖον νὰ συμπεριλάβῃ καὶ δημόδεις παροιμίας, προσυρμόσας τὸ λεκτικὸν αὐτῶν πρὸς τὸ τῶν ἀρχαίων ἥ, ὡς αὐτὸς λέγει, μετενεγκὼν ταύτας εἰς τὸ ἀρχαῖον κάλλος τῆς Ἑλληνίδος διαλέκτου, παρ' ἥς καὶ ἐπέζευσαν. Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον, ὅπως δύον τὸ δυνατὸν περισσότερον ἀφομοιώσῃ τὰς δημόδεις παροιμίας πρὸς τὰς ἀρχαίας, ἡ παράφρασίς του εἶναι πολλαχοῦ ἔμμετρος». Συνεχίζων περαιτέρω δὲ Ν. Πολίτης χαρακτηρίζει τὴν συλλογὴν τοῦ Κατζιούλη πολύτιμον ὑπὸ πολλὰς ἐπόψεις, οὐ μόνον διὰ τὸν χρόνον καθ' ὃν κατηρτίσθη, ὡς παλαιοτάτη οὖσα τῶν Ἑλληνικῶν συλλογῶν,

φράσεις ἥ τοὺς στίχους. β) Πολλαὶ φερόμεναι ὡς παροιμίαι εἶναι λόγια οητὰ ἴδιας ἐμπνεύσεως τοῦ συλλογέως ἥ μεταφρασμέναι γνῶμαι ἔνεων συγγραφέων (φυλ. 12β, 80, 46β, κ. ἄ.). Ἐπίσης καὶ μεταφράσεις παροιμιῶν ἄλλων λαῶν. γ) Καταγράφονται κακῶς ὡς παροιμίαι δίστιχα ἀτλᾶ ἥ αἰνίγματα ἥ καθαρογλωσσήματα (φ. 29α, 74—29β, 95, κ. ἄ.) ὑπολογιζόμεναι περίπου εἰς 300, αἴτινες δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ χαρακτηρισθῶσιν ὡς τοιαῦται. Καὶ οὖτε ἐκ τῶν συμπεριλαμβανομένων 1750 νεοελληνικῶν παροιμιῶν μόνον αἱ 195 δύνανται νὰ θεωρηθῶσι νέαι, μὴ συμπεριλαμβάνομεναι δηλ. εἰς τὴν συλλογὴν Ν. Πολίτου, ὡς ἐπίσης ἐιραὶ 125, αἴτινες εἶναι μὲν γνωσταί, παρουσιάζονται δμως ὑπὸ ἴδιαν μορφὴν φραστικήν ἥ λεκτικήν.

1) ἔ. ἄ. σ. λβ', λγ' καὶ λδ'.

ἀλλὰ καὶ διὰ τὸν πλοῦτον αὐτῆς, καὶ προπάντων διὰ τὴν ὀρθότητα καὶ ἀκρίβειαν τῆς ἔρμηνείας πλὴν σπανιωτάτων ἔξαιρέσεων· εἶναι δ' ἀπόρον, ὅτι δὲν ἔλαβον αὐτὴν ὡς ὑπόδειγμα ἐν τῇ ἔρμηνείᾳ τῶν παροιμιῶν οἵ μεταγενέστεροι συλλογεῖς, τούλαχιστον οἱ ἀμέσως ἐκ ταύτης ἐρανισθέντες παροιμίας . . .

Ἐκ τῆς συναγωγῆς τοῦ Κατζιούλη ἡρανίσθησαν πολλὰς παροιμίας δι Κρεμμύδης, δι Μανιάρης (ἴσως ἐκ τοῦ τεργεσταίου ἀντιγράφου) καὶ δι Ἀραβαντινός. Ἐμμέσως δ' δι Νέγρης ἐκ τοῦ Κρεμμύδη παραλαμβάνων καὶ δι Βενιζέλος ἐκ τοῦ Νέγρη καὶ Ἀραβαντινοῦ».

Ιστορικὴν ὅμως σημειοῦσιν ἐποχὴν εἰς τὴν φιλολογικὴν κίνησιν τῶν ἀρχῶν τοῦ ιδίου. αἰῶνος αἱ κατὰ πρῶτον δημοσιευθεῖται πολλαὶ ἐκ τῶν παροιμιῶν τοῦ Π. Κατζιούλη εἰς τὰ τοῦ Ἰωαννίτου Γεωργίου Κρομμύδη¹ ἔργα.

1) Διατριβὴ δὲ τῆς καταστάσεως τῆς ἐνεστώσης κοινῆς ἡμῶν Γλώσσης τοῦ Γεωργίου Κρομμύδη. Ἐν Μόσχᾳ 1808. Εἰς 8ον σ. 362.²

Εἰς τὸν πρόλογόν του δι Κρομμύδης σημειώνει τὰ ἔξης: «Πρὸς τούτοις οὖν τῶν παρέργων, οὐδὲ κατακορῶν ἐλογισάμην καὶ τινας τῶν κοινῶν παροιμιῶν (δις δι μακαρίτης Παρθένος Κατζιούλης ἡρανίσατο) προσαρμόσαι δπως οἱ φιλομαθεῖς νέοι ἐν τῷ μεταξὺ τῆς ἀναγνώσεως, ἔχοιεν εἰς παράθεσιν, καὶ τὴν τῶν προγόνων τῶν ἡμετέρων οὐκ ὀλίγων αἰώνων διεφθαρμένην προφορὰν εἴ τι γε ἐκ ταύτης τῆς παρενθήκης τὸ χρήσιμον».

2) Ἀκολουθία³ τῆς διατριβῆς Γ. Κ. ἐπὶ τῆς καταστάσεως τῆς ἐνεστώσης κοινῆς ἡμῶν γλώσσης. Βιέννη 1811 εἰς 8ον σ. 43.

1) Ἰωάννου Φιλίτη, 'Η οἰκογένεια Κρεμμύδη ἢ Κρομμύδα «Ἡπειρ. Χρονικά» 1928, ἔτος 8ον τεῦχ. Α', Β', σ. 211—219. Εἰς τὸ ἐν τῇ σ. 216—7 βιογραφικὸν σημείωμα περὶ τοῦ Γεωργίου Κρομμύδη ἢ Κρεμμύδη, ὡς τὸν ἀναφένει δι Ι. Φιλίτης, παραθέτομεν καὶ τ' ἀκόλουθα: 1) Τὰς ἐν τοῖς παραρτήμασι τοῦ ἔργου του: «Ἀκολουθία τρίτη τῆς διατριβῆς» (βλ. ἔργα του) αὐτοιογραφικάς τοῦ Κρομμύδη σημειώσεις (βλ. Ν. Πιλίτου ε. ἀ. σ. μ'), ἐξ ὧν καταφαίνεται ὅτι τῷ 1827 είχεν ἥλικιαν ἑταῖρον 84, δια ἀνηκεν εἰς τὴν τάξιν τῶν εὐγενῶν, ἡγο πολυμιθέστατος καὶ είχε συχνὴν παρρησίαν ἐν τοῖς Ρωσικοῖς ἀνακιόροις, μάλιστα δὲ σενήν σχέσιν μὲ τὸν Καγκελλάριον Ποτέμκιν. 2) Εύρισκόμενος ἐν Νίζνη καὶ μαθὼν τὸν θάνατον τοῦ διδασκάλου του Κοσμᾶ Μπιλάνου Βισιλοτούλου, μετὰ τοῦ δύοιου συνεδέετο καὶ διὰ φιλικωτάτων δεσμῶν, ἐποίησεν εἰς τοῦτον ἐπιτύμβιον δημοσιευόμενον ὑπὸ τοῦ Κ. Σάμα (Νεοελλ. Φιλολ. σ. 594). 3) Τὴν ὑπὸ τοῦ Βρεστοῦ Παπαδοπούλου διδομένην πληροφορίαν δια κατεγίνετο εἰς τὴν μελέτην τῶν κλισισικῶν συγγραφέων. 4) "Οι δι Εύγενίτος Βουλγαρῆς τὰ τῆς ἐν "Αρτῃ διατριβῆς αὐτοῦ μνημονεύει δι 1808 ἐν τοῖς πρὸς τὸν Γ. Κρομμύδην ἐπιστολαῖς αὐτοῦ ἐλδοθείσαις ἐν Μόσχᾳ κατὰ τὸ 1808 (Γεωργίου Αλιάρνος, Συλλογὴ ἀνεκδότων Ε. Β. Αθην. 1838 ἐν προλεγομένοις, σ. 1β').

2) Βλ. Βρεστοῦ Παπαδοπούλου ε. ἀ. τόμ. Β'. σ. 151, 435. Ν. Γ. Πολίτου (ε. ἀ. σ. λς') ὁ; καὶ ἀντίτυπον τῆς διατριβῆς παρὰ τῇ 'Ἐθνικῇ Βιβλιοθήκῃ.

3) Βλ. Βρεστοῦ Παπαδοπούλου ε. ἀ. τόμ. Β'. σ. 160, 477. Ν. Γ. Πολίτου ε. ἀ. σ. λς'. ('Αντίτυπον παρὰ τῇ 'Ἐθνικῇ Βιβλιοθήκῃ).

3) Ἀκολουθίᾳ³ τῆς διατριβῆς Γ. Κ. ἐπὶ τῆς καταστάσεως τῆς ἐνεστώσης κοινῆς ἡμῶν γλώσσης, Βιέννη 1813 εἰς 8ον σ. 56.

4) Ἀκολουθίᾳ⁴ τρίτη τῆς διατριβῆς Γ. Κ. ἐπὶ τῆς καταστάσεως τῆς ἐνεστώσης κοινῆς ἡμῶν γλώσσης, Μόσχα 1828.⁵

Ίδιαιτέρας σημιτίσιας ἀξια διὰ τὴν ἴστορίαν τῆς Νεοελληνικῆς Φιλολογίας είναι τὰ δύο δοιμύιατα ἐπικριτικὰ ἀριθμα τοῦ ἀρχαιολάτρου Ἀνθίμου Γαζῆ, τὰ δημοσιευθέντα διὰ τὴν Ἀκολουθίαν τῆς Διατριβῆς τοῦ 1811 ἐν τῷ «Λογίῳ Ἐρμεῖ» (1811, σ. 25—27 καὶ 1811 σ. 393—8), ἐξ ὧν τοῦ μὲν πρώτου μεταγράφει ἀποσπάσματα δὲ Ν. Πολίτη,⁶ τοῦ δὲ δευτέρου δὲ Βρετ. Παπαδ. ἐν τῇ Νεοελληνικῇ Φιλολογίᾳ⁷ εὐρύτατον ἀπόσπασμα ἀπασχολοῦν διλόκληρον σελίδα. Ἐπικρίνων δὲ Ἀνθίμος Γαζῆς τὴν Ἀκολουθίαν τοῦ Κρομμύδη χαρακτηρίζει ταύτην ἐνιαχοῦ εἰς τὰ ἀριθμα του «ῶς ἐπιφέρουσαν . . . τὴν καταστροφὴν τῆς παραδύσεως . . . τὴν αἰσχύνην καὶ ἐντροπήν . . . πρὸς καταισχύνην τῆς Ἑλλάδος!». Ἐπίσης λέγει δὲ διὰ τὸ Κρομ. «παρενσπείρει ἔτι καὶ διαφόρους παροιμίας, τὰς διποίας ἐσύναξεν δὲ συμπατριώτης του Παρθένιος δὲ Κατζιούλης, αἱ διποίαι μήτε ρυθμὸν μήτε πνεῦμα παροιμιακὸν ἔχουσιν· ἀλλ' ἐξ ἐναντίας ναυτιάσεως καὶ ἀηδίας εἰσὶ πρόξενοι»!! Εἰς τὰς ἀστόχους δύμας ταύτας ἐπιτιμήσεις τοῦ Γαζῆ ἀπαντᾷ δὲ σοφὸς Κοραῆς, ψέγων σφιδρῶς τοῦτον εἰς διαφόρους ἐπιστολάς του⁸ πρὸς τὸν Ἀλεξ. Βασιλείου: «Τοῦτο μόνον σ' ἔξιμοιογοῦμαι, γράφει δὲ Κοραῆς,⁹ διε ἐνόμιζα τὴν ἀμάθιάν του, δλιγωτέραν ἀφ' δὲ εἴναι, μηδὲ ἥλπιζα δὲ σιμὰ τῆς ἀμαθίας εἶχε καὶ τόσην ἀγριότητα, ὡς τε νὰ λυπήσῃ γηραλέον ἄνδρα, τὸν Κρομμύδην, μὲ λέξεις καὶ φράσεις ἀρχιλοχείους καὶ ἀρχιχολείους». Εἰς

1) Βλ. Ν. Γ. Πολίτου ἔ. ἀ. σ. λε³. (Ἀντίτυπον παρὰ τῷ Ἐθνικῷ Βιβλιοθήκῃ).

2) Βλ. Βρετοῦ Παπαδοπούλου ἔ. ἀ. σ. 227, 767. Ν. Γ. Πολίτου ἔ. ἀ. σ. λε⁴. Καὶ δὲ Ν. Πολίτη, ὡς ἀναφέρει, ἀντέγριψε τὴν ἐπιγραφὴν τῆς τρίτης Ἀκολουθίας ἐκ τοῦ Βρετοῦ. Κατὰ πληροφορίας δύμας, δι; τῷ παρεχώρησεν δὲ Πιπαδ.—Κεραμεύς, ἀντίτυπον αὐτῆς, ἐνδισκεῖται ἐν τῷ Βιβλιοθήκῃ τῆς, ἐν Περιουσόλει Αὐτοκρ. Ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν. Ἀποτελεῖται ἐκ σ. 499 καὶ περιέχει αὐτοβιογραφικάς τοῦ Κρομμύδη σημειώσεις, ἐξ αὐτοῦ δὲ συνάγεται δὲ βίσιν τοῦ ἔργου του εἶχε πάλιν δὲ Κρομμύδης τὴν τοῦ Κατζιούλη συλλογήν, ἀλλ.

3) Εἰς τὰς τρεῖς αὐτὰς Ἀκολουθίας του, ὡς βιβλέπουσν, δὲν διαλογεῖ δὲ Κρομμύδης διε καὶ δι' αὐτὰς πιρέλαβε παροιμίας ἐι τῆς συλλογῆς τοῦ Κατζιούλη, ἀν καὶ αἱ μεταγενέστεραι αὗται ἐκδόσεις του ἔχουν ἐπίσης ὡς βάσιν τὸ ἔργον τοῦ Κατζιούλη.

4) ἔ. ἀ. σ. λε⁵.

5) Τόμ. Β'. σ. 160, 477.

6) Ἀδ. Κοραῆ, Ἐπιστολαί. Ἐπιμελείᾳ Ν. Δαμαλᾶ, τόμ. Β'. σ. 142, 147, 213, 274.

7) Τόμ. Β'. σ. 213.

ἄλλην δὲ ἐπιστολήν του¹ σημειώνει τὰ ἔξῆς: «Πρὸιν ωρίδισῃ τὸν Κρ. ἐποεπε
νὰ συλλογισθῇ δι, ἀν αὐτὸς διὰ τὴν συφίαν του δὲν ἔχῃ χρείαν ἀπὸ τὸν
Κρ., εἰναι δμως περισσότερον τὸ πλῆθος τῶν ἀσόφων, οἱ δποῖοι δύνανται
νὰ ὠφεληθῶσιν ἀπὸ τὰ τοιαῦτα». Καὶ δμιλῶν δ Κοραῆς ἄλλοτε πάλιν² διὰ
τὸ ἔργον τοῦ Κρομ. ἔξαιρει τὴν ἐθνικὴν σημασίαν καὶ ὠφελιμότητα τῆς
συλλογῆς παροιμιῶν σημειώνων τὰ ἐπιγραμματικά: «“Οὐεν εἰναι συγχωρή-
σεως ἄξια τὰ σφάλματα τοῦ Κρομμύδου, καὶ τόσον περισσότερον, δσον
ἔγραψε καὶ πολλὰ καλά, δποῖα εἰναι αἱ κοιναὶ παροιμίαι, καὶ τὰ ἔγραψε μὲ
μετριοφροσύνην, ὡς πρέπει εἰς τοὺς δσους γράφουσι πρὸς ὠφέλειαν, καὶ
δχι νὰ δείξωσι τὴν πολλὰ μικρὰν αὐτῶν σοφίαν συνοδευομένην μὲ φρικτὰς
ἀμαθείας . . . καὶ ἀν ἴσως εἰναι ἀκόμη εἰς τὸν κόσμον, γράψε του νὰ
ἔξακολουθῇ καὶ νὰ συλλέγῃ μάλιστα παροιμίας».

Τὰς παροιμίας του δ Κρομ. πιθανὸν νὰ ἥρανίσθη ἔξ ἀντιγράφου τῆς
συλλογῆς τῶν παροιμιῶν τοῦ Καιζιούλη χρησιμοποιούμένου παρὰ τοῦ διδα-
σκάλου καὶ φίλου του Κοσμᾶ Μπαλάνου, ὡς ἔγχειριδίου διὰ τοὺς μαθη-
τάς του. Πιθανώτερον δμως εἰναι, ὡς σιμπεραίνομεν, διε κατεῖχεν δ Κοσμᾶς
κληρονομηθὲν παρὰ τοῦ πατρός του Μπαλάνου Βασιλοπούλου, διαδόχου
τοῦ ἑρομονάχου Κατζιούλη ἐν τῇ Ἐπιφανείφ Σχολῇ, τὸ πρωτότυπον ἰδιό-
χειρον Παροιμιαστήριον τοῦ Κατζιούλη, τοῦ δποίου τὴν ὑπαρξίαν πρῶτος
δ Κοσμᾶς Μπαλάνος καθιστᾶ γνωσιήν, ὡς προείπομεν. Τὸ Παροιμιαστήριον
τοῦ Κατζιούλη παρέλαβεν ἴσως δ Κρομ. παρὰ τοῦ διδασκάλου καὶ φίλου
του, ἀλλὰς δὲν ἔξηγεῖται ἡ παντελῆς ἔξυφάνισις τοῦ πρωτοτύπου, ἀλλὰ καὶ
ἡ πλουσιωτάτη συλλογὴ τῶν παροιμιῶν τοῦ Κρομ., ἀν καὶ ἀπελθόντος νεω-
τάτου ἔξ Ἰωαννίνων εἰς Ρωσσίαν κατὰ τὸ 1764 ὡς ἄγοντος περίπου τὸ
21ον ἔτος τῆς ήλικίας αὐτοῦ.

“Ἄγιωστον παραμένει ἔκ ποίου ἀντιγράφου τῶν παροιμιῶν τοῦ Π. Κα-
τζιούλη ἥρανίσθη τὺς παροιμίας του δ Ἰω. Ζαφείρης Μανιάρης,³ μὴ δυνα-
μένου καὶ τοῦ Ν. Πολίτου μετὰ βεβαιότητος ν’ ἀποφανθῇ, ὡς ἔκ τῆς δια-
στροφῆς καὶ τῶν παραδιορθώσεων, ἃς δ Μανιάρης ἐπήνεγκεν εἰς τὰς ὑπ’ αὐ-
τοῦ δημοσιευομένας παροιμίας, εἰκάζοντος δὲ μόνον διε ἴσως παρέλαβε
ταύτας ἔκ τοῦ τεργεσταίου⁴ χειρογράφου.

Γνωστὸν δμως καθιστᾶ εἰς ἀρθρον του⁵ περὶ τοῦ Παρθ. Καιζούλη
δ Π. Ἀραβαντινὸς ἔτερον ἀντίγραφον τῶν παροιμιῶν τοῦ Κατζ. ἀνήκον

1) Τόμ. Β'. σ. 147.

2) Τόμ. Β'. σ. 142.

3) Ἰωάννου Ζαφείρη Μανιάρη . . . Ἡ Σφίγξ ἡ συλλογὴ Ἐλληνικῶν παροιμιῶν
συλλεχθεῖσαι ὑπὸ ‘Ἐν Τεργέστῃ αωλβ’. εἰς 16ον σ. 48. Βλ. καὶ Ν. Πολίτου ἔ. ἀ.
σ. μα’ κ. ἔ.

4) Ν. Πολίτου ἔ. ἔ.

5) Πανδώρας τόμ. 13, 1863 σ. 184 Παρθένος δ Κατσούλης.

εἰς τὸν Μιχ. Γοργόλη,¹ δημοσιεύει δὲ ἐν τῷ αὐτῷ ἀρθρῷ καὶ διλόκληρον τὸ ἐν τῷ ἀντιγράφῳ τοῦ Μ. Γοργόλη προτασσόμενον προοίμιον τῆς συλλογῆς τῶν παροιμιῶν τοῦ Π. Κατζ., ὅπερ μεταγενέστερον ἐκ τοῦ Ἱεροσολυματικοῦ χειρογράφου ἐδημοσίευσεν δὲ Ν. Πολίτης (ε. ἀ.).² Ἐν τῷ αὐτῷ ἀρθρῷ δίδει ἐν ὑποσημειώσει δὲ Π. Ἀραβαντινὸς καὶ τὴν ἀκόλουθον περιγραφὴν τοῦ ἐν τῷ χειρογράφῳ Κατζιούλη—Μ. Γοργόλη περιεχομένου: «Περὶ τὰς 700 δημώδεις παροιμίας (ἐν χρήσει οὕτως τότε κατὰ τὴν αὐλιν τῶν Ἰωαννίνων καὶ τὰ πέριξ) συγκατεχώρισεν (δὲ Κατσούλης) ἐν τῷ τέλει τοῦ πονήματός του μὴ κατὰ στοιχεῖον ἐγγεγραμμένας, ὡν ἐκάστην ἐξελληνίσας καὶ οὐκ ἀστόχως ἔρμηνεύσας, συγκατέταξε μεταξὺ τῶν ταυτοσήμων καὶ σχετικῶν ἀρχαίων παροιμιῶν».

Ἐκ τοῦ χειρογράφου τούτου, ὡς φαίνεται, ἡρανίσθη δὲ Π. Ἀραβαντινὸς³ τὰς παροιμίας, ᾧ, ὡς κρίνει δὲ Ν. Πολίτης,⁴ περιέλαβεν ἐν τῷ Παροιμιαστηρίῳ αὐτοῦ, ἐξ οὗ σημειοῦμεν τὰ ἐν τῷ ἐπιλόγῳ ὑπὸ τοῦ Ἀραβαντινοῦ ἀναγραφόμενα: «Περαίνων δὲ τὸν λόγον μου ἀναφέρω δὲ τοῦ μακαρίτου Παρθενίου Κατσιούλη, τοῦ ἀκμάσαντος κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς παρελθούσης ἐκπονταετηρίδος, εὑρὼν ἐσχάτως ἀντίγραφον τοῦ ἀνεκδότου Παροιμιαστηρίου του, διῆλθον αὐτὸ μετὰ προσοχῆς καὶ παρετήρησα δὲ τὰς δημώδεις παροιμίας παρέργως διέλαβε, μόλις ἐπτακοσίας Ἰωαννιτικὰς συγκαταλέξας ἐν τῷ τέλει τῆς συλλογῆς του, μὴ κατὰ στοιχεῖον ἐγγεγραμμένας ὡν ἐκάστην ἐξελληνίσας κατέταξε μεταξὺ τῶν ἀρχαίων παροιμιῶν· καὶ ἐξ ἐκείνων δὲ μακαρίτης Γεώργιος Κρομμύδης ἡρανίσθη ἐν ταῖς διατριβαῖς του περὶ τῆς ἐρεσιώσης καταστάσεως τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης ἀναγινωσκομένας σποράδην».

Σειρὰ ἀρθρῶν δημοσιευθέντων ὑπὸ τοῦ Ἡπειρώτου Στεφ. Ράδου⁵ ἀποδεικνύουν τὰς πλημμελείας τῆς συλλογῆς ταύτης, ἐξαίρουν δὲ τὴν ἔθνικὴν σημασίαν τῆς συλλογῆς παροιμιῶν. Εἰς τὰς σφοδρὰς ἐπικρίσεις τοῦ Στεφ. Ράδου ἀπαντᾷ δὲ Π. Ἀραβαντινὸς δι' ἴδιαιτέρου φυλλαδίου ἐπιγραφομένου: «Ο ἐν Ἰωαννίνοις καταγέλαστος ἐπικριτής τοῦ Παροιμιαστηρίου» (Ἀθην. 1864), εἰς τὸ δόποιον καὶ ἀνταπαντᾶ δὲ Ράδος δι' ἐτέρου.

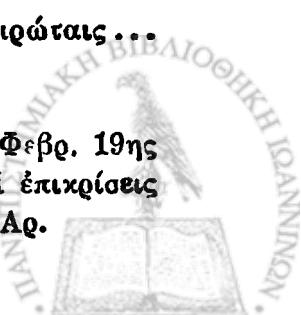
Διὰ τῶν δύο τούτων φυλλαδίων τερματίζονται τέλος αἱ διενέξεις αἱ δημιουργηθεῖσαι περὶ τὸ ἔργον τοῦ ρηξικελέυθου Ἱεροδιδασκάλου Π. Κατζιούλη, αἵσινες ἀπησχόλησαν ἐπὶ ἑνα περίπου αἰῶνα τοὺς διαπρεπεστέρους

1) Ὁ Μιχαὴλ Γοργόλης ἡρο Μετσοβίτης.

2) Παροιμιαστήριον ἡ συλλογὴ παροιμιῶν ἐν χρήσει παρὰ τοῖς Ἡπειρώταις... ἐν Ἰωαννίνοις 1863 σ. 1'. (Ἄνιτισπον ἐν τῷ Λαογραφικῷ Ἀρχείῳ).

3) ε. ἀ. καὶ σ. με'.

4) Ἐν τῇ Ἐφημερίδι «Ἀθηνᾶ» (φ. 17ης, 21ης Ἰανουαρίου, 1ης Φεβρ. 19ης Μαρτίου 1864). Βλ. καὶ Ν. Πολίτου ε. ἀ. σ. με'. καὶ μστ'. ἐνθα καὶ αἱ ἐπικρίσεις τοῦ Ν. Πολίτου, τοῦ Krumbacher κ. ἄλ. διὰ τὸ Παροιμιαστήριον τοῦ Ἄρ.

τῶν λογίων καὶ σταθερῶς κατέταξαν τὸν Παρθ. Κατζιούλη ὡς τὸν πρῶτον Ἑλληνα παροιμιογράφον, τὸν συστηματικῶς ἐπιστημονικώτερον ἐργασμέντας καὶ κατανοήσαντα τὴν ἐθνικὴν ἀξίαν καὶ μακρὰν ἴστορικὴν ζωὴν τῶν παροιμιῶν καθὼς καὶ τὴν ἐκ τούτων διὰ τὸν Ἑλληνικὸν λαὸν ἀπορρέουσαν διδασκαλίαν.

Γ'. ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΣΤΥΓΝΗΣ

Ο ιεροδιδάσκαλος Νικόλαος δ καὶ Στύγνης,¹ ὁ ἔξιαννίνων «εἰδήμων» τῆς Ἑλληνικῆς διαλέκτου, πεπαιδευμένος ἐν τε τῇ φιλοσοφίᾳ καὶ Ἱερῷ Θεολογίᾳ, δόκιμος ἐν τῇ ἀναγνώσει τῆς Θείας Γραφῆς καὶ τῶν συγγραμμάτων τῶν Ἱερῶν Πατέρων καὶ γραμματικὸς ἀριστος» ἦτο καὶ κατὰ τὸν Ζαβίραν² «οὐδενὸς τῶν τότε δεύτερος».

Ἡ ἐν τῷ Ἑλληνοσχολείῳ τοῦ Μετσόβου σχολαρχία αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ 1708—1711³ ἔξαριθμοῦται ἐκ δύο πηγῶν: α) ἐκ τοῦ ἐπομένου ἐγγράφου τοῦ 1709 εὑρισκομένου ἐν τοῖς Ἀρχείοις τοῦ Μετσόβου, συνταχθέντος κατὰ πᾶσαν πιθανότητα καὶ γραφέντος ὑπὸ τοῦ ἰδίου τοῦ Νικολάου Στύγνη (ὑπογραφομένου μὲν υ):

«διὰ τῆς παρούσης δμολογίας καὶ καθολικῆς ἀποδεῖξεως δμολογῶ ἐγώδ στάμος γγινάτιζα πῶς ἔλαβον ἀπὸ τὸν ἐπιτροπεύοντα εἰς τὴν ἄγιαν παρασκευὴν κὺρο δημήτριον πρόβατα τὸν ἀριθμὸν πενήντα πέντε διὰ νὰ δίδω τῆς ἐκκλησίας τὸ μαξοῦλι εἰς καθέν πρόβατον ἀπὸ ἔξι ὥ⁴ τὰ δλα 330, ἦτοι τριακόσια τριάντα, οὕτως ἔστερξα ἰδιομελήτως νὰ δίδω τὸν κάθε χρόνον διὰ

1) Μελετίου, Ἐκκλ. Ἰστορία, Προσθήκη Γ. Βενδότη, τόμ. 4 σ. 145. Γ. Ζαβίρας ἔ. ἀ. σ. 482. Κ. Σάθα ἔ. ἀ. σ. 603. Const. Erbiceanu, Cronicari Greci in epoca fanariota, Bucarest 1888 ἐν Κεφ. III ἔνθα ἐν σ. 87—227. «Κατάλογος Ἰστορικὸς ἀξιόλογος... καταστρωθεὶς παρὰ Κωνστ. Δαπόντες Σχοπελίτου τοῦ μετονομασθέντος Καισαρίου σ. 226. Π. Ἀραβαντινοῦ ἔ. ἀ. τόμ. Β'. σ. 282. G. Chassiotis, L'instruction publique chez les Grecs. Paris 1881 σ. 54. Εὐλογίου Κουρίλα Λαυριώτου, Γρηγόριος ὁ Ἀργυροκαστρίτης, «Θεολογίας» τόμ. 11, 1933 σ. 163—64. Τοῦ αὐτοῦ, Ἡ Μοσχόπολις καὶ ἡ Νέα Ἀκαδημεία, Ἀθην. 1935 σ. 8 καὶ 65. Τρύφωνος Εὐαγγελίδου, Ἡ παιδεία ἐπὶ Τοιχοκρατίας, Ἀθην. 1936, τόμ. Α'. σ. 180. Κ. Θ. Δημαρᾶς, Θε φάνους τοῦ ἔξι Ἀγράφων ἔ. ἀ. σ. 9, ὡς καὶ ἀνέκδοτος Βιογραφικὴ Συλλογή, Π. Ἀραβαντινοῦ κτλ.

2) Γ. Βενδότη ἔ. ἀ.

3) ἔ. ἀ.

4) Τρ. Εὐαγγελίδου ἔ. ἀ. σ. 180.

5) Ἰσως «ἄσπρα», γρόσια.

τὸ καθέν τῶν ἀνωθεν προβάτων τῶν ἀφιερωμένων τῇ ἁγίᾳ παρασκευῇ τῇ ἐν μεσόβῳ, αὐτὰ τὰ διατεταγμένα—330—καὶ ἔστω εἰς ἀσφάλειαν τῆς ἀληθείας».

1709 Ὁκτωβρίου 23 εἰς μέσοβον,

νικόλαος ὁ διδάσκαλος ὁ καὶ στύγνης γράψας προσεπιμαρτυρῶ
στέργησ ηερευς καὶ ηκονομος μαρτηρας
ιωάνης ηερευς μαρτηρας
νηκολαος ηερεὺς μαρτηρό τα ἀνω
ιωανης ηερευς μαρτηρω»

β) ἐξ ἐπιστολῆς τοῦ Στύγνη πρὸς τὸν Μητροπολίτην Ναυπάκτου καὶ "Αρτης Νεόφυτον Μαυρομάτην," ἐν τῇ δποίᾳ μαρτυρεῖται ὅτι ἔχρημάτισεν ἐν Μετσόβῳ διδάσκαλος ἀπὸ τοῦ 1708—1711, δπότε καὶ εὑρίσκετο ἐν Ἰωαννίνοις. Ἀκολούθως δὲ ἐκ διαφόρων μαρτυριῶν³ γνωρίζομεν ὅτι ἔχρημάτισε τὸ 1724 καθηγητὴς τῆς ἐν Βοσκοπόλει Σχολῆς.

Βέβαιον μᾶλλον δύναται νὰ θεωρηθῇ ὅτι ἐδίδαξε καὶ ἐν Ἰωαννίνοις, ἄδηλος διμως εἶναι ἡ χρονικὴ περίοδος τῆς διδασκαλίας του, ὡς καὶ ἡ ἀσφαλὴς ἔξακριβωσις τῆς ἐν Ἰωαννίνοις Σχολῆς ἐν ἡ ἐδίδαξεν. Ἐκ μὲν τῶν ἀνεκδότων πληροφοριῶν τοῦ Π. Ἀραβαντινοῦ μανθάνομεν, ὅτι ὁ Στύγνης «ἐδιδασκάλευε⁴ εἰς Ἰωάννινα (ἡ πιθανώτερον ἐσχολάρχησεν εἰς τὴν τοῦ Ἐπιφανείου Σχολῆν), ἐκ δὲ τῶν τοῦ Εὐλογίου Κουρίλα⁵ ὅτι ἐπανελθὼν ἐδίδασκεν ἐν Ἰωαννίνοις μετὰ τοῦ Εὐγενίου. Οὗτος ἐκ τῶν ἀνωτέρω, ὡς καὶ ἐκ τῆς ἐν τῷ «Ρωμανῷ τῷ Μελωδῷ»⁶ εἰδήσεως, ὅτι ἐδίδαξεν ἐν Μοσχοπόλει μέχρι τοῦ 1724, εἰκάζομεν ὅτι ὁ Στύγνης ἐδίδαξεν ἐν Ἰωαννίνοις μόνον μετὰ τὸ 1724.

Κατὰ μαρτυρίαν τοῦ Σεργίου Μακραίου⁷ ὁ Στύγνης ὑπῆρξεν εἰς ἐκ τῶν διδασκάλων τοῦ καθηγητοῦ τοῦ Μακραίου, Θεοφάνους τοῦ ἐξ Ἀγρά-

1) Περιοδ. «Ρωμανὸς ὁ Μελωδός», Παρίσιοι, 1932—33 ἔτος Α'. ἀρ. 7, 8, 9 Νεόφυτος ὁ Μαυρομάτης. Τὸ Ἀρχεῖον τοῦ "Αρτης Νεόφυτον, σ. 167. Ἐπιστολαὶ διδασκάλων τοῦ Γένους: «Νικολάου Στίγνη διδασκάλου Μετσόβου 1708 ἀνθεστηριῶνος ή». Ισταμένου 1711 Ιουνίου 14 Ἰωαννιόθεν. Σεπτεμβ. 2».

2) Ζαβίρας ἔ. ἀ. Δαπόντες ἔ. ἀ.: Νικόλαος Στίγνης ἐξ Ἰωαννίνων, ἐπιστήμονα διδάσκαλος εἰς Βοσκόπολιν, καὶ ἀλλαχοῦ καὶ ζήσας ὑπὲρ τὰ δγδοήκοντα ἔτη ἀπέθανεν. Chassiotis ἔ. ἀ. Ἐλληνικὸν Χρονολόγιον, ὁ Ἡπειρώτης ἐν Κων)πόλει 1899 σελ. 52.

3) K. Θ. Δημαρᾶ, Π. Ἀραβαντινοῦ ἔ. ἀ.

4) Γρηγόριος ὁ Ἀργυροκαστρίτης ἔ. ἀ. σ. 163.

5) ἔ. ἀ. σ. 167.

6) Σεργίου Μακραίου, Ἐπιτομὴ Φυσικῆς Ἀκροάσεως, Βενετία 1816, ἐν τῇ προτασσομένῃ προσφωνήσει αὐτοῦ πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς Χατζηκώνστα σ. ៥., ὡς καὶ Σάθα, Μεσαιωνικὴ Βιβλ. τόμ. Γ'. σ. πγ'. σημ. 1.

φων.¹ «έγώ δ' εύφημου γλώττης, γράφει δ' Μακραῖος,² φέρω τὴν Μητρόπολιν τὰ Ἰωάννινα. διότι προκύψως εἰς φῶς, Ἀθήνας καὶ ἔστιαν λόγων αὐτὴν ἐπέγνων. ἔξ αὐτῆς γὰρ (ῶς ἀπὸ καλλιρρόου πηγῆς) ἀρυσάμενος δαψιλῆ γεύματα διὰ Μεθοδίου, Σιίγνιως, Τρύφωνος, Μπαλάνου, τῶν ἀνιδίμων Διδασκάλων, δὲν ἵσιοιητι μέγας καὶ πολὺς ἐν σοφίᾳ Θεοφάνης, ὁ ἐμὸς πρῶτος καθηγητής». Ἡ εἶδησις αὕτη τοῦ Μακραίου συμπίπτουσα μὲ τὴν ἀνέκδοτον τοιαύτην τοῦ Π. Ἀραβαντινοῦ, μᾶς ἄγει εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ ὑπὸ τοῦ Ἀραβαντινοῦ διδούμενη περὶ τῆς ἐν τῇ Ἐπιφανείφ Σχολῆ σχολαργίας τοῦ Σιύγνη εἶναι μᾶλλον ἀκριβής. Εἰς τὸ συμπέρασμα αὐτὸ ἀγόμενα καὶ ἐκ τῶν τῆς Ἐπιφανείου Σχολῆς πρακτικῶν³ καὶ τῶν τῆς ἐν Βενετίᾳ Ἐλληνικῆς Κοινότητος, ἐν τοῖς ὅποιοις δὲν ἀνευρίσκεται ἐπὶ μίαν δεκαετίαν ἀπὸ τοῦ 1726—1736 διορισμὸς διδασκάλου, ἀν καὶ ἡ σχολὴ δὲν παρέμεινεν ἀνευ τοιούτου. Τὴν σιωπὴν τῶν πρακτικῶν δὲ κ. Κ. Μέρτζιος ἀποδίδει «εἰς τὸ γεγονός ὅτι κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο εἰς τὴν Προεδρείαν τῆς Ἐλληνικῆς Κοινότητος ἐνηλλάσσοντο—ῶς γίνεται καταφανὲς ἐν τῷ σχετικῷ Καταλόγῳ τοῦ κεφ. IZ'—Ἡπειρῶται καὶ κατὰ συνέπειαν δὲν ἔλεγχος διὰ τοὺς ἐν Ἰωαννίνοις διορισμοὺς διδασκάλων εἶχε κάπως χαλαρωθῆ», ὑποθέτει δὲ ὅτι ἡ διεύθυνσις τῆς τοῦ Ἐπιφανείου Σχολῆς ἀνετέθη, μετὰ τὴν ἀποχώρησιν τοῦ Μπαλάνου, εἰς τὸν Μεθόδιον Ἀνθρακίτην, γνωστότατον εἰς τοὺς ἐν Βενετίᾳ, δι' δὲν καὶ ἐθεωρήθη πιθανῶς περιττὴ ἡ ἀποστολὴ πιστοποιητικῶν ἐξ Ἰωαννίνων εἰς τὸν ἐν Βενετίᾳ Σύλλογον τῶν 40, διὰ τὴν καθιερωμένην ἔγκρισιν.⁴ Οὐδεὶς δμως ἀναφέρει τὸν Μεθόδιον ὡς σχολαρχήσαντα ἐν τῇ δευτέρᾳ Σχολῇ τῶν Ἰωαννίνων, ἀφοῦ πρωτηρέει διευθυντὴς τῆς πρώτης, τῆς τοῦ Γκιόνμα. Ἀντιθέτως μνημονεύεται⁵ εὑρισκόμενος ἐν Κωνσταντινουπόλει τὴν αὐτὴν περίπου ἐποχῆν, τῷ 1723, ἀπολογούμενος πρὸ τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Ἱερεμίου καὶ τοῦ Πατριάρχου Ἱεροσολύμων Χρυσάνθου καὶ καταδικαζόμενος δπως τὰ συγγράμματά του παραδοθοῦν εἰς τὸ πῦρ.

1) *K. Θ. Λημαρδ*, Θεοφάνους τοῦ ἐξ Ἀγράφων ἐ. ἀ. σ. 9.

2) *Σεργίου Μακραίου* ἐ. ἀ.

3) *K. Μέρτζιον*, Τὸ ἐν Βενετίᾳ Ἡπειρωτικὸν Ἀρχεῖον «Ἡπειρ. Χρονικά» 1936, τόμ. ΙΔ', σ. 80.

4) *K. Μέρτζιον* ἐ. ἀ. σ. 80—81 «Τὴν εἰκασίαν του περὶ τῆς σχολαργίας ἐν τῇ Ἐπιφανείφ Σχολῇ τοῦ Μεθοδίου δ. K. Μέρτζιος στηρίζει καὶ εἰς τὰ ὑπὸ τοῦ Biographie de l'Archéologue Eugène Bulgaris Athènes 1860 σελ. IV. «Ο Βρετός δμως δὲν γράφει δια ἐμαθήτεις κατὰ τὴν ἐπάνοδόν του εἰς Ἰωάννινα παρὰ τῷ Μεθοδίῳ, ἀλλ' δια οὗτος τὸν ὑτεδέχθη μὲ χιρὰν «fut accueilli avec joie par le gymnasiarque Methodius Anthracités»

5) *Καισαρίου Δαπόντε*, «Ιστορικὸς Κατάλογος Μεσ. βιβλ. K. Σάθα, τόμ. Γ' 1872 σ. 112.

Εὐλόγως λοιπὸν δύναται τις νὰ εἰκάσῃ ὅτι ἑσχολάρχησε¹ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἐν τῇ Ἐπιφανείῳ ὁ Σιύγνης ἀν δχι συνεχῶς ἐπὶ ὀλόκληρον τὴν δεκαετίαν, ἀλλὰ τούλαχιστον ἐπὶ ὕδρισμένον χρονικὸν διάστημα. Ὡς ἐκ τούτου καὶ τοσοῦτον ἀποθαυμάζεται ὑπὸ τοῦ Μακραίου συγκαταριθμούμενος μεταξὺ τῶν ἀρίστων διδαξάντων, μνημονεύεται δὲ ὑπὸ τοῦ Ἀραβαντ. ἐν τῇ «Ἀνεκδότῳ Βιογραφικῇ Συλλογῇ» ὡς χαίρων πολλὴν τὴν ὑπόληψιν καὶ συναριθμούμενος μεταξὺ τῶν τότε πρωτίστων πεπαιδευμένων, καθὼς καὶ ὑπὸ τοῦ Χασιώτου² καὶ ἄλλων ὡς γραμματικὸς ἀριστος. Ἀλλως τοσαύτης δὲν θὰ ἔχαιρεν ὑπολήψεως καὶ φιλίας ὑπὸ τοῦ Νεκταρίου Λιτζᾶς καὶ Ἀγράφων, ὡς μαρτυρεῖται ἐκ τῶν γραφομένων τῆς ἀκολούθου ἐπιστολῆς³ τοῦ Κυρρίλλου τοῦ ἐξ Ἀγράφων, τῆς σταλείσης πρὸς τὸν Νεκτάριον τὴν 17 Μαρτίου 1761, ἐκ τῆς δροίας ἐμφαίνεται ὅτι ὁ Σιύγνης δὲν ἀπέθανε τῷ 1750, ὡς ἀνεγράφετο μέχρι τοῦδε, ἀλλὰ τῇ 1η Μαρτίου 1761, ὑπερογδοηκοντούτης ἀνευ ἀμφιβολίας (ὡς ἀναφέρει καὶ ὁ Δαπόντες) ἐφ' ὅσον τὸ 1708 ἑσχολάρχει ἦδη ἐν Μετσόβῳ.

«Σᾶς σημειώνω καὶ ἐγὼ τὸν θάνατον τοῦ μακαρίτου Νικολάου Στίγνη (καὶ οὐχὶ Στίγη κατὰ τὸν Βεντότην).⁴ Τῷ ἀφησεν μακροημέρευσιν τῇ α'. τοῦ παρόντος, ἐλύπησεν οὐ μόνον ἐμέ, ἀλλὰ καὶ ἄλλους πολλοὺς εἰδότας τὴν ἔκείνου παίδευσιν. Πλὴν τὸ χρέος ἀπαραίτητον ἐκάστῳ εἰσφρύσαν τῇ προγονικῇ παραβάσει καὶ δίκαιον μέχρι καὶ τῶν λογάδων, μὴ φειδόμενον οὕτω τῶν σοφῶν καὶ τῶν χρησίμων δυτιών».

Απαντες οἱ περὶ τοῦ Σιύγνη ἀσχοληθέντες, ἐκτὸς τοῦ Βενδότη, ὅστις τὸν ἀναφέρει ὡς Στίγη, καὶ τοῦ Τρ. Εὐαγγελίδου ὡς Στιγνῆ, τὸν ἀναγράφουν ὡς Στίγνην, καὶ οὐχὶ ὡς Στύγνην πλὴν τοῦ Εὐλ. Κουρίλα. Ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ ἀνωτέρῳ ἐν Μετσόβῳ τῷ 1708 ὅμοιογίᾳ, τῇ γραφείσῃ, ὡς εἰκάζομεν, παρὰ τοῦ ἴδιου, ὑπογράφεται ὡς Στύγνης, ὡς ἐπίσης καὶ εἰς τὸ μόνον σωζόμενον ἔργον του,⁵ εἰς τὸ ἐπίγραμμά του τὸ ἀφιερούμενον εἰς

1) Ο Π. Ἀραβαντινὸς φαίνεται ὅτι είχε πλήρη βεβαιότητα περὶ τῆς ἐν Ἰωαννίνοις σχολαρχίας τοῦ Σιύγνη, ὡς τε νὰ γράψῃ ἐν τῇ Ἀνεκδότῳ Βιογραφικῇ Συλλογῇ ὅτι ὁ Σιύγνης ἀντικατέστησε τὸν Εὐγένιον ἐν τῇ Μιρούτσαίᾳ μετὰ τὴν εἰς Ἀθω ἀποκατάστασιν τοῦ Βουλγαρι. Αἱ νεώτεραι δυνατές ἔρευναι, αἱ βεβαιοῦσαι ὅτι ἡ Μιρούτσαίᾳ παρέμεινε κλειστὴ μετὰ τὴν ἀποχώρησιν τοῦ Εὐγένιου, ἀχρηστεύσυν τὴν εἰκασίαν ταύτην τοῦ Π. Α. (Βλ. Κ. Μίρτζιου «Ἡ τειρωτ. Χρυσική» 1933, τόμ. ΙΑ'. σ. 181—187).

2) G. Chassiotis, L'instruction... ἐ. ἀ. σ. 51... «Le grammairien Nicolas Stignis».

3) Π. Ἀραβαντινοῦ, Ἀνέκδοτος Βιογραφικὴ Συλλογὴ (ἐπιστολὴ πρὸς Νεκτάριον ὑποσημ. 95).

4) Σημείωσις τοῦ ίδιου Π. Ἀραβαντινοῦ.

5) Ο Ζιβέρας γράφει ὅτι, «είναι ἀδηλον τί συνέγραψεν, εἰ μὴ ὅτι σώζεται αὐτοῦ ἐπιγράμματα ἐν Ἀντιδοταρίῳ τοῦ Σιάνου Μουλαΐδου τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων».

τὸ Ἀντιδοτάριον τοῦ Ἰατροφιλοσόφου Σταύρου Μουλαῖμου:¹ «Ἐτερον Νικολάου Στύγνη τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων Καθηγητοῦ τῆς ἐν Βοσκοπόλει Σχολῆς». Τὸ ἔργον τοῦτο τοῦ Μουλαῖμου, θεωρούμενον, φαίνεται, ώς τὸ πρῶτον ἐκτυπούμενον (τὸ 1724) Ἰατρικὸν βιβλίον, ἐτιμήθη διὰ τῶν ἐπιγραμμάτων τῶν τότε διαπρεπεστέρων ἀνδρῶν καὶ μεγαλυτέρων διδασκάλων, μεταξὺ τῶν δποίων δ Στύγνης κατεῖχεν ἀναμφιβόλως ἔξεχουσαν θέσιν.

Δ'. ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΚΥΡΙΑΚΟΥ ΤΖΕΡΤΖΕΛΗΣ - ΤΖΙΑΡΤΖΟΥΛΗΣ "Η ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΚΥΡ(ΙΑ)ΚΟΥ - ΚΥΡΚΟΥ

Τοῦ ἐκ τῶν πολυμαθεστέρων διδασκάλων τοῦ Γένους καὶ τῶν σοφωτέρων λογάδων καὶ συγγραφέων τοῦ πρωτοστατήσαντος εἰς τὴν πνευματικὴν καὶ ἐθνικὴν κίνησιν τοῦ ΙΗ'. αἰῶνος, μαθητοῦ, φίλου καὶ ὀπαδοῦ τοῦ πρωτόπαπα Μπαλάνου Βασιλοπούλου, ἀντιζήλου τοῦ Εὐγενίου Βουλγάρεως καὶ στενοῦ γνωρίμου πιθανὸν καὶ διδασκάλου τοῦ Ἰσαποσιόλου Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ, οὓδεις ἐκ τῶν ἀσχοληθέντων μὲ τὴν Ἰστορίαν τῆς νεοελληνικῆς φιλολογίας λογίων, τῶν πλείστων² μνημονεύοντων τὸν ἐπιφανῆ ἄνδρα,

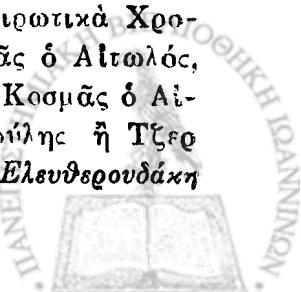
1) *K. Μέρτζιον, Κατάλογος τῶν ἐκδόσεων Ν. Γλυκέως «Ἡπειρωτ. Χρονικά» 1935, τόμ. 10 σ. 68—69*, ἐνθα καὶ δημοσιεύονται ἅπαντα τὰ ἐν τῷ Ἀντιδοτάριφ ἀφιερούμενα ἐπιγράμματα. Βλ. καὶ *Εὐλογίου Κουρίλα, Γρηγόριος δ' Αργυροκαστρίτης «Θεολογίας»* τόμ. 11, 1933, σ. 164.

2) *Κοσμᾶ Μπαλάνου Βασιλοπούλου, Ἀντιπελάργησις ἡ Συλλογὴ τῶν σωζομένων ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων Ἐλλήνων τῶν ἐκπεπονηκότων διαφόρως περὶ τὸ Δήλιον πρόβλημα. εἰς εὔρεσιν δύω μέσων ἀναλόγων γραμμῶν ἐν συνεχεῖ γεωμετρικῇ ἀναλογίᾳ* καὶ ἐκ τῶν νεωτέρων ὑπὸ τοῦ ἐν μακαρίᾳ τῇ λήξει γενομένου κιρίου Μπαλάνου Βασιλοπούλου, τοῦ Ἀρχιπρειτεροῦ, καὶ Διδασκάλου τῶν Ἐπιστημῶν ἐν τῷ ἐν Ιωαννίνοις Ἀρχιγυμνασίῳ, εὐφυῶς γεωμετρηθέντων, εἰς τὴν τούτων εὔρεσιν, διὰ μόνου τοῦ Κανόνος καὶ Διαβήτου γεωμετρικῶς. Ἐν Βιέννῃ τῆς Αύστριας, ἐκ τῆς τυπογραφίας Ιωάν. Βαρθολομαίου Ζβεκίου 1816 εἰς 4ον. (Ἀντίτυπον παρὰ τῇ Βιβλιοθήκῃ τῆς Βουλῆς (Παλ. Ἀνάκτορα). Φέρει τὴν ἐνθύμησιν: «Ἐκ τῶν τοῦ Διδασκάλου Κυρίλλου Μοναχοῦ τοῦ ἐκ Γανοχώρων ἀγιοταφείτου». Νεοφύτου Δούκα, Μάξιμος Τύριος 1810 σ. 5'. K. Κούμα, *Ιστορίαι τῶν Ανθρωπίνων Πράξεων, 1804—1815*, τόμ. 12, σ. 565. Τοῦ ἰδίου, *Σύνταγμα Φιλοσοφίας*, Βιέννη 1819 σ. 1'. Σεργίου Μακραίου, *Ἐκκλησιαστικὴ Ιστορία σ. 237* (ἐν Μεσ. Βιβλιοθ. K. Σάνθα, Βενετία 1872 τόμ. 3ος). *Κυριακοῦ Μελιρρύτου, Χρονολογία Ιστορική*, ἐν Οδησσῷ 1836, σ. 348 καὶ 351. Εὐθ. Καστόρχη, Περὶ τῆς ἐν Δημητσάνη Ἐλληνικῆς Σχολῆς, Αθῆναι 1847,

διαμφισθῆτεῖ τὴν ἀκραιφνή ἐκ Μετσόβου καταγωγήν, ἐκ τῆς συνεχοῦς ἵπας μερίμνης τοῦ Τζερζούλη ὅπως σημειοῖ ταύτην παρὰ τὸ ὄνομά του, σχεδὸν ἀνελλιπῶς.

Μετὰ μεγίστου ὄντως θαυμασμοῦ τὸν ἀναφέρουν πάντες οἱ συγγραφεῖς καὶ οἱ ὀλιγώτεροι δι’ αὐτὸν ἐνδιαφερούστες, ἔξαίροντες τὴν μεγάλην αὐτοῦ παιδείαν, τὰς σπουδάς του εἰς τὴν ὁρχαίαν καὶ νεωτέραν Φιλοσοφίαν, τὴν συγκρότησίν του εἰς τὰ Ἀριστοτελικὰ μαθήματα καὶ εἰς τὰς κατ’ Εὐκλείδην γεωμετρικὰς θεωρίας, τὴν κατάρτισίν του εἰς τὰ νεώτερα τῆς φυσικῆς πειραματικῆς ζητήματα, καί, τέλος, τὴν πολυγλωσσίαν, ὡς διδαχθέντος, κατὰ τὸν Ζαβίραν, «τὴν λατινίδα, τὴν Ἰταλικὴν καὶ γαλλικὴν διάλεκτον, ἀλλὰ

σ. i. Σαπφείρου Χριστοδούλη, 'Ακολουθία καὶ Βίος τοῦ ἐν Ἀγίοις Πατρὸς ἡμῶν Κοσμᾶ τοῦ Ἱερομάρτυρος καὶ Ἰσαποστόλου ψαλλομένη τὴν κδ'. Αὐγούστου μηνός, Βενετία 1814 ἐκδ. Ν. Γλυκέως σ. 16. Νέου Μαρτυρολόγιου Ἀθ. 1856 σ. 200. Γεωργίου Αλιάνος, Συλλογὴ Ἀνεκδότων Ε. Β. Ἀθ. 1838, ἐν προλεγομένοις, σ. ἰδ'. Γ. Ζαβίρα ἔ. ἀ. σ. 495—6. Α. Γούδα, Βίοι Παράλληλοι, Ἀθ. 1870, τόμ. 3. ἐν τῇ Βιογραφίᾳ Νικολάου Στουρνάρη σ. 291. Κ. Ν. Σάδα, Ν. Φιλ. σ. 499—500 καὶ 568. Π. Ἀραβαντινοῦ, Χρονογραφία, τόμ. Β'. σ. 282 καὶ Κ. Θ. Δημαρᾶ, Ἀνέκδοτος Βιογραφικὴ Σλλογὴ ἔ. ἀ. Ι. Λαμπρόδη ἔ. ἀ. Μαλακασιακά, Μέτσοβο, Σεράκο, σ. 43. Τοῦ αὐτοῦ, Περὶ τῶν ἐν Ἡπείρῳ Ἀγαθοεργημάτων, Μέρος Β', σ. 248. Ματ. Παρανίκα ἔ. ἀ. σ. 49, 70—71, 84 καὶ 193. G Chassiotis ἔ. ἀ. σ. 32. Ἀνδρ. Δημητρακοπούλου ἔ. ἀ. σ. 88. Const. Erbiceeanu Cronicari Greci . . . in epoca fanariota, Bucarest 1888 κεφ. III. Καιοαρίου Δαπόντε, Κατάλογος Ιστορικὸς ἔ. ἀ. σ. 226—227. Νικολάου Τσιγαρᾶ, Ἡπειρωτικά, Ἀττικοῦ Ἡμερολογίου Εἰκ·σιπενταετηρίς, 1896 σ. 320. Ζώτου Μολοττοῦ, Λεξικὸν Ἀγίων Πάντων, Ἀθ. 1904, σ. 614. Σπυρ. Λάμπρου, Νέου Ἑλληνομνήμονος, Ἀθην. 1904, τόμ. I. σ. 380. Μαν. I. Γεδεών, Ἐκκλησία καὶ Ἐπιστήμη κατὰ τὸν ΙΗ'. αἰῶνα, ἐν «Ἐκκλησιαστικῇ Ἀληθείᾳ», 1887—1888, ἔτος 8ον, σ. 274 καὶ 291. Τοῦ αὐτοῦ, Χρονικὰ τῆς Πατριαρχικῆς Ἀκαδημίας, ἐν Κων)πόλει ΑΩΠΓ (1883) σ. 200—201. Εὐλογίου Κουρίλα Λαυριώτου Θεόκλητος δ Πολυείδης, Θρακικά, 1934, τόμ. 5, σ. 75 κ. ἐ. Τοῦ αὐτοῦ, Γρηγόριος Ἀργυροκαστρίτης, «Θεολογίας» τόμ. 11, 1933, σ. 235. N. Jorga, L'Histoire des Roumains de la Peninsule des Balkans, Bucarest 1919 σ. 33. Τερψ. Εὐαγγελίδου, Ἡ Παιδεία ἐπὶ Τουρκοχρατίας, Ἀθ. 1936, τόμ. I, σ. 94 καὶ 180. Ἀρχιμ. Χρ. Κτενᾶ, Ἡ σύγχρονος Ἀθωνιάς Σχολή, Ἀθῆναι 1935, σ. 131—140. Τοῦ, αὐτοῦ, Ἀπαντα τὰ ἐν Ἀγίῳ Ορει Καθιδρίματα, Ἀθ. 1935 σ. 343 καὶ 349. Νίκου A. Bέη, Περὶ τοῦ Ἰστορημένου Χρησμολογίου τῆς Κρατικῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Βερολίνου καὶ τοῦ Θρύλου τοῦ Μαρμαρωμένου Βασιληᾶ ἐν «Byzantinisch Neugriechische Jahrbücher», Athen, 1937, B. Δ. XIII Heft 2—4 σ. 244/β Μητροπολίτου Γόρτυνος καὶ Μεγαλουπόλεως Πολυκάρπου Συνοδιοῦ, Ὁ Παλαιῶν Πατρῶν Παρθένιος καὶ δ Πατριάρχης Κων)πόλεως Σεραφεῖμ Β', «Ἡπειρωτικὰ Χρονικὰ» 1930, ἔτος 5, τόμ. Α'—Β'. σ. 155. Φάνη Μιχαλοπούλου, Κοσμᾶς δ Αἰτωλός, «Ἐπιθ. Νέου Κράτους» Ἀθ. 1938 τόμ. Η'. σ. 71—72 καὶ Τοῦ αὐτοῦ, Κοσμᾶς δ Αἰτωλός Ἀθ. 1940 σ. 21, 29, 32, 50, 57, 67, 73. Χρ. I. Σούλη, Ζερζούλης ἥ Τζερτζούλης, Μεγ. Ἑλλην. Ἐγκυλοπαιίδεια τόμ. ΙΒ'. Ἐγκυλοπαιίδεια Ἐλευθερουδάκη τόμ. 5 σ. 195 κτλ. κτλ.

δὴ καὶ πάσας τὰς ἐπιστήμας· καὶ ἄλλοι δὲ ἀναφέρουσιν αὐτὸν ὡς διπλωματοῦχον τῆς φιλολογίας, φιλοσοφίας, τῶν μαθηματικῶν καὶ τῆς Ἰατρικῆς.

Τὸν Τζεριζέλη Ἰώσηπος ὁ Μοισιόδαξ¹⁾ καταριθμεῖ «μεταξὺ τῶν μερικῶν τοὺς δύοιους ἀποτολμᾶς νὰ τοὺς κηρύξῃ τάχα καθὸ τόσοις ἀνακαινιστὰς ἔκεινης τῆς ἀρχαίας εὐγενείας. Ἐνας Βούλγαρις Εὐγένιος εἰς τὸ Βιζάντιον, ἔνας Νικηφόρος Θεοτόκης εἰς τὴν Κέρκυραν, ἔνας Ζωρτούλλιος Νικόλαος εἰς τὸν Ἀθωνα, εἶναι οἵ πρωτοι λογάριες ἄξιοι καὶ οἱ τρεῖς νὰ συγγράψουν καὶ νὰ παραδίδουν πᾶσαν ἐπιστήμην. Ὄλη ἡ Ἑλλὰς πρέπει νὰ τοὺς σεβάζεται, διότι αὐτοὶ σπουδάζουν ν' ἀνακαλέσουν τὰς Μούσας εἰς τὸν πάτριον Ἐλικῶνά των». Κατὰ τὸν Σέργιον Μακραΐον,²⁾ τὸν Σάμαν³⁾ κτλ., ὁ Ζερτζούλης «ἡν τῶν πολυμαθεστέρων τοῦ καιροῦ του, καὶ οὐδενὸς τῶν τότε καλλιεργούντων τὸν Ἑλληνα λόγον δεύτερος».

Ο Μελίρροντος⁴⁾ δεικνύει ίδιαιτέραν ὅντας προτίμησιν καὶ θαυμασμὸν συγκαταριθμῶν αὐτὸν μεταξὺ τῶν διεθνῶς «όνομαστῶν ἀνθρώπων» καὶ ἐλαχίστων Ἑλλήνων, ὁ δὲ Μ. Ι. Γεδεὼν⁵⁾ ἀποδεικνύει διὰ τῶν ἀκολούθων τὴν ἐπιστημονικὴν καὶ φιλοσοφικὴν θέσιν, ἥν ὁ Τζερτζούλης κατεῖχε κατὰ τὴν πολυτάραχον ἔκεινην ἐποχήν: «Οὗτος ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία τῆς Ἀνατολῆς ἐν τέλει τοῦ παρελθόντος αἰῶνος αὐστηρὰν ἔξενεγκοῦσα κρίσιν κατὰ τῆς νέας φιλοσοφίας ὑπέδειξεν ἡμῖν ὅτι νοεῖ ταύτην μήτε εἰς δογματικὴν αὐτῆς διδασκαλίαν ἀσεβοῦσαν, μήτε ἀπὸ τῆς παλαιᾶς ἐκτροχιαζομένην ὅδοῦ. Οὕτε κατεδίκασε τὸν Χριστόδουλον τὸν ἐλευθέρως φιλοσοφοῦντα, ἀφοῦ μήτε τὸν Εὐγένιον κατεδίκασε προηγουμένως, μήτε τὸν Τρύφωνα καὶ Ζωρζούλην, μήτε τὸν Μοισιόδακα καὶ Θεοτόκην, τοὺς σωφρόνως ἐν ἔκεινῃ τῇ θηριώδει ἀντιδράσει παλαιῶν καὶ νέων ἐπιστημόνων φιλοσοφήσαντας, ἀλλὰ κατέκρινε τὸν περὶ τὰ καίρια νοσήσαντα».

Ο Κ. Κούμας,⁶⁾ ἔξιάρων τὴν πολυμάθειαν τοῦ Τζερτζούλη, θεωρεῖ διὰ «αἱ τότε ἐπιπολάζουσαι ταραχαὶ ὡς ἐκ τῶν πολεμικῶν περιστάσεων καὶ ὁ πρόωρος θάνατός του ἐμπόδισαν νὰ γίνῃ ἐπαισθητότερα εἰς τὸ γένος ἡ παιδεία τοῦ μακαρίου Ζαρζούλη». Ή δρυὴ δύμως αὐτὴ γνώμη τοῦ Κούμα, διὰ δικαιολογεῖται πλήρως ἐκ τοῦ προώρου θανάτου του, διότι, ὡς θὰ καταφανῇ, ἀπέθανεν εἰς προβεβηκίαν μᾶλλον ἡλικίαν, ὑπερβάς τὸ ἔξηκοστόν. Ἀν δύμως ἡ φήμη αὐτοῦ δὲν ήδραιώθη καὶ μετὰ τὸν θάνατόν

1) Ἰωσήπου Ἱεροδιακόνου τοῦ Μοισιόδακος, Ἡθικὴ Φιλοσοφία τόμ. Α'. Ἐνετέλησι 1761, παρὰ Ἀντωνίῳ τῷ Βόρτολι σ. 1ε'.

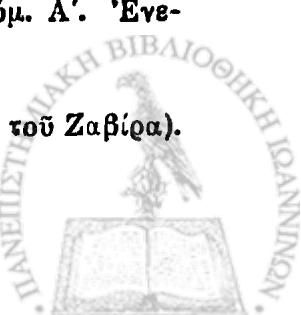
2) ε. ἀ. σ. 267.

3) Ν. Φιλ. ε. ἀ. (ἐκ τῆς ἐπεξεργασίας τοῦ Σάμα εἰς τὸ κείμενον τοῦ Ζαβίρα).

4) Κ. Μελιρρόντον ε. ἀ. σ. 348.

5) Ἐκκλησία καὶ ἐπιστήμη κατὰ τὸν ΙΗ'. αἰῶνα ε. ἀ. σ. 291.

6) Σύνταγμα Φιλοσοφίας ε. ἀ.

του, τοῦτο δφείλεται, ώς εἰκάζομεν: α) εἰς τὴν σύγχυσιν, ἡτις ἐπεκράτησεν ἐκ τῆς συνεχοῦς μεταβολῆς¹ τοῦ ἐπωνύμου του, τῆς δποίας καὶ αὐτὸς οὗτος δ Τζερτζ. εἶναι ὑπαίτιος· β) εἰς τὴν μὴ ἔκδοσιν συγγράμματός του, τοῦ μόνου ἔκδοθέντος «Ἀκιλούθια καὶ Συναξάριον τοῦ Ἀγίου Νεομάρτυρος Νικολάου τοῦ ἐκ τῆς κώμης Μετσόβου» φέροντος ώς συγγραφέα τὸν Νικόλαον Κύρκου· γ) εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ Τζερτζούλη καὶ ἀκολούθως ὑπὸ πολλῶν ἄλλων χρησιμοποίησιν τοῦ ὀνόματός του, Νικολάου, ώς διακριτικοῦ, εἰς δὲ προσετίθετο ἄλλοτε μὲν τὸ κύριον ὄνομα τοῦ πατρός του Κυριακοῦ, ἄλλοτε δὲ ἥ ἐκ Μετσόβου καταγωγή του. Ὁ Σέργιος Μακραῖος² π. χ. τὸν ἀναφέρει ώς τὸν ἐκ Μετσόβου Νικόλαον: «Ὁ τάτε Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Κος Σεραφείμ ἐφρόντισε καὶ περὶ τῆς Σχολῆς τοῦ Ἀγίου Ὅρους καὶ δεξιωσάμενος καὶ τιμήσας τὸν ἐκ Μετσόβου Νικόλαον . . .». δ διδάσκαλός του Μπαλάνος³ τὸν ἀναγράφει ώς Νικόλαον Κυριάκη: «Ο φιλομαθέστατος καὶ γνήσιός μοι μαθητὴς κύριος Νικόλαος Κυριάκης . . .». δ ἵδιος ὑπογράφεται εἰς τὰ ἀφιερωτικὰ πρὸς τὸν διδάσκαλόν του ἐπιγράμματα εἰς τὴν «Οδὸς Μαθηματικῆς» ώς Νικόλαος ἐκ Μετσόβου». δ δὲ Μητροπολίτης Λέρου⁴ καὶ κατόπιν Πατριάρχης Σαμουὴλ ὁ Χαντζερῆς γράφων ἐν ἐπιστολῇ του⁵ τῷ 1759 πρὸς τὸν ἐν "Αθῷ παραμένοντα τότε Κύριλλον Ε". καὶ ζητῶν τὸν τοῦ διδασκάλου εἰς τὴν "Αθωνιάδα διορισμόν, ώς Νικόλαον ἀναφέρει αὐτόν: «Νικόλαον δὲ τὸν ποτε παιδιγωγὸν τῶν τοῦ Κωνσταντίνου Βοεβόδα, εἰ προστῆναι τῆς ἐν τῷ ὅρει αὐτόθι Σχολῆς, ἐδέησεν, ἐχρῆν τοῦτο, προβεβουλεῦσθαι, πρὸιν ἥ αὐτὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει Φροντιστηρίου ἐπὶ τῶν μαθηματικῶν παραδόσεων τετάχθαι».

Τὸν Τζερτζ. ἀναφέρουν οἵ συγγραφεῖς ώς: Ζερζούλην, Ζαρζούλην,⁶

1) Ὁ αὐτὸς πολλάκις συγγραφεὺς τὸν ἀναφέρει ποικιλοτρόπως: Ὁ Κούμας π. χ. εἰς μὲν τὰς Ἰστορ. τῶν Ἀνθρωπίνων Πράξεων ώς Ζαρζούλην, εἰς δὲ τὸ Σύνταγμα Φιλοσοφίας ώς Ζερζούλην.

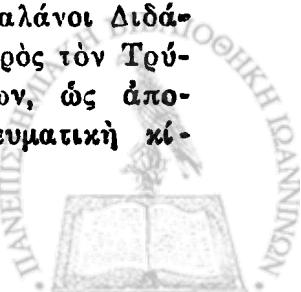
2) ε. ἀ. σ. 229.

3) «Μέθοδος Γεωμετρικῆς» εἰς Ἀντιπελάργησιν ε. ἀ. σ. 49.

4) M. I. Γεδεών, Πατριαρχικοὶ Πίνακες σ. 657.

5) M. I. Γεδεών, Ἐπιστολαὶ Σαμουὴλ Χαντζερῆς Ἐκκλησ. Ἀληθειας τόμ. 4.

6) Ως Νικόλαος Κυριάκη Ζαρζούλης ὑπογράφεται ἐν τῇ πρὸς τὸν διδάσκαλόν του Μπαλ. Βασιλόπουλον σταλείσῃ ἐκ Βενετίας τὸ 1753 ἐπιστολῇ του (Ἀντιπελάργησις Μέρος Β'. σ. 51), ώς Ζερζούλη δὲ τὸν ἀναφέρει ὁ Κοσμᾶς Μπαλάνος ἐν τῷ ἐν τῇ Ἀντιπελαργήσι προλόγῳ του. 'Αλλ' ἐν τῇ Ἀντιπελαργήσι, τῇ ἔκδοθέσιον μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κοσμᾶ τὸ 1816 (Βλ. καὶ K. Κούμα, Ἰστορίαι τῶν Ἀνθρωπ. Πράξεων τόμ. 12ος ἐν ὑποσημ. σ. 563—61 ώς καὶ Δημ. Μπαλάνον, Οἱ Μπαλάνοι Διδάσκαλοι τοῦ Γένους; «Ἡπειρ. Χρον.» ἔτος 1930, 2, 3ον, 1930 σ. 231), ἡ πρὸς τὸν Τρύφωνα Ἐπιστολὴ τοῦ Εὐγενίου Βουλγάρεως εἶναι πλήρης σφαλμάτων, ώς ἀποδεικνύει ὁ M. I. Γεδεών (Ἐκκλησ. Ἀληθειας 1888, Η πνευματικὴ κί-

Ζερτζούλην, Ζαρτζούλην, Τζερτζούλην, Τζέρτζουλη, Τζαρτζούλη, Τζαρτζούλιον, Τζαρτζιούλην, Ζερτούλη, Ζορτούλιον, Ζονρζούλην, Τζουρτζούλην, Τζερτζέλην, Νιζαρτζέλλην ἢ ἀπλῶς: Νικόλαον, Νικόλαον ἐκ Μεσόβου, Νικόλαον Κυριάκη, Νικόλαον Κυριάκη ἐκ Μεσόβου, κτλ. δηλ. πολλάκις μὲ δύναματα οὐδόλως ἐνδεικτικὰ ἀνδρὸς τοσοῦτον ἐπιφανοῦς. Ὁ ἕδιος δὲ ὑπογράφεται ἢ ἐπιγράφεται: ώς *Νικόλαος Κυριακοῦ* ἢ *Κυριάκη Τζερτζέλης, Νικόλαος Κυριακοῦ Τζερτζούλης, Νικόλαος Κυριάκη Τζιαρτζιούλης, Νικόλαος Κυρ. Ζερζούλης, Νικ. Κυρ. Νιζαρτζέλλης* καὶ συνηθέστερον ἀπλῶς ώς *Νικόλαος Κυριάκη, Νικόλαος* δὲ ἐκ Μεσόβου καὶ τέλος αὐτοεπιγράφεται καὶ ὑπογράφεται, ώς *Νικόλαος Κύρκου*, καταλήξας νὰ θεωρηθῇ ὑπὸ τῶν συγγραφέων ώς ἄλλο πρόσωπον ἐντελῶς ξένον πρὸς τὸν Ν. Τζερτζούλην, τοῦ Νικολάου Κύρκου καταλαβόντος ἰδιαιτέρων θέσιν μεταξὺ τῶν συγγραφέων τοῦ ΙΗ'. αἰῶνος, περὶ τοῦ ὅποίσυ δύμας ωδεὶς ἀναφέρει περισσότερόν τι, εἰ μὴ διείποιησε τὴν «Ἀκολουθίαν καὶ τὸ Συναξάριον τοῦ Ἀγίου Νεομάρτυρος Νικολάου τοῦ ἐκ τῆς κώμης Μεσόβου».

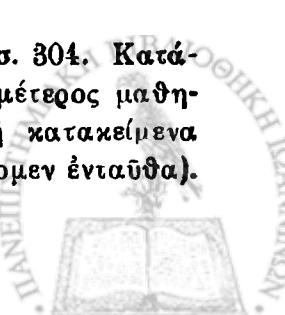
Ἐκ τῶν ἐπιμέτρων τοῦ Διδασκάλου ώς ἐπιχριτέστερον εὑρίσκομεν ἐν ταῖς πηγαῖς τὸ *Τζερτζέλης*, τὸ καὶ ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου Καθηγητοῦ Σπ. Λάμπρου¹ ἀποδιδόμενον εἰς αὐτόν. Οὗτω ἐπιγράφεται ἢ ὑπογράφεται α) εἰς τὰς τοσοῦτον διαδεδομένας κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην καὶ χρησιμοποιουμένας ώς ἔγχειρίδια μεταφράσεις αὐτοῦ ἐκ τοῦ γερμανικοῦ τῆς Γεωμετρίας καὶ Ἀριθμητικῆς τοῦ Ούντελφίου (Wolff), ὡν ἀντίγραφα ἀναγράφονται ἐν τοῖς καταλόγοις τοῦ Σπ. Λάμπρου, Κ. Ἐρβιτσιάνου κ. ἀ. καὶ ὡν τὴν βιβλιογραφίαν ἀναφέρομεν ἐν τοῖς ἔργοις του² β) εἰς τὰς πραγματείας του περὶ τῶν μαθηματικῶν στοιχείων³ γ) εἰς ἀντίγραφα τῆς ὑπ' αὐτοῦ συγγραφείσης Τριγωνομετρίας⁴ δ) εἰς χειρόγραφα⁵ ὑπάρχοντα νῦν ἐν τῇ ἐν Ἰωαννίνοις νέᾳ Ζωσιμαίᾳ Βιβλιοθήκῃ⁶ ε) εἰς ἄπαντα τὰ ἐκ τῆς βιβλιοθήκης αὐτοῦ βιβλία τὰ σωζόμενα νῦν ἐν τῇ αὐτῇ Ζωσιμαίᾳ Βιβλιοθήκῃ, ἐν οἷς αὐτογράφως σημειοῖ ἀνελλιπῶς «ἐκ τῶν τοῦ Νικολάου Κυριάκη Τζερτζέλη καὶ

νησις τοῦ Γένους ἡμῶν κατὰ τὰ πρῶτα τοῦ ΙΘ'. αἰῶνος ἔτη, σ. 286). Πιθανὸν λοιπὸν εἶναι νὰ μετεβλήθῃ καὶ τὸ ἐπίθετον τοῦ *Τζερτζούλη* κατὰ τὴν ἀρέσκειαν τοῦ ἐνδιαιφερομένου ἐκδότου.

1) «Νέου Ἑλληνομνήμονος» τόμ. I σ. 380 «Ο Θεόφιλος Νικολάου Τζερτζέλης, οὗ σώζονται ἐπιγράμματα ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 61 κώδικι τοῦ τέλους τοῦ ιη'. καὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ ιθ'. αἰῶνος, εἶναι πάντως υἱὸς τοῦ Νικολάου Κυριάκη Τζερτζέλη ἢ Νιζαρτζέλλη . . .».

2) Βλ. ἔργα τοῦ N. Τζερτζέλη.

3) *Σπυρ. Λάμπρου*, «Νέου Ἑλληνομνήμονος» 'Αθ. 1912 τόμ. 9 σ. 304. Κατάλογος τῶν χειρογράφων τῆς ἐν Ἰωαννίνοις Ζωσιμαίας Σχολῆς. (Ο ἡμέτερος μαθητὴς κ. Στίλπων Κυριακίδης περισυνέλεξε τὰ ἐν τῇ Ζωσιμαίᾳ Σχολῇ κατακείμενα χειρογράφα καὶ συνέταξε κατάλογον αὐτῶν, δην εὐχαρίστως δημοσιεύμενον ἐνταῦθα).

σπανιώτατα Τζερτζούλη»· στ) εἰς πολλὰ ἐπιγράμματά του· ζ) εἰς χειρόγραφον - αὐτόγραφον ἀνήκον εἰς τὸν ἐν Μετσόβῳ Ἱεροδιάκονον καὶ Καθηγητὴν Μόδεστον Πέροτσαλην· η) Ὡσαύτως οἱ ἐμπορευόμενοι λόγιοι υἱοί του Κυριακὸς καὶ Θεόφιλος μὲ τὸ ἐπίθετον *Tζερτζέλη* ὑπογράφονται εἰς διάφορα παρ' αὐτῶν ποιηθέντα ἐπιγράμματα: «Κυριακὸς καὶ Θεόφιλος Νικολάου Τζερτζέλη». Ο δὲ ἐξ αὐτῶν νεώτερος, ὁ καὶ τὰ μᾶλλα λόγιος, Θεόφιλος, ὃς *Tζερτζέλης*, ὑπογράφεται ἐν παρ' αὐτοῦ φιλοτεχνηθείσῃ παπαδικῇ Ἀνθολογίᾳ ἀνηκούσῃ εἰς τὸν κ. Εὐάγγ. Ἀν. Ἀβέρωφ. Τὴν αὐτὴν ὑπογραφὴν μεταχειρίζεται καὶ ὁ υἱός του Κωνσταντῖνος¹ ἐν βιβλίῳ του ὑπάρχοντι ἐν τῇ Ζωσιμαίᾳ Βιβλιοθήκῃ.

Ἐν ἄλλοις ὅμως βιβλίοις τῆς αὐτῆς Βιβλιοθήκης, ἀτινα ἀνήκουσιν εἰς τὸν υἱὸν τοῦ διδασκάλου, εὐρίσκομεν ἀπανταχοῦ τὰς ἀκολούθους ἰδιοχείρους ἐνθυμήσεις: «ἐκ τῶν τῶν αὐταδέλφων Ν. Τζερτζούλη καὶ τόδε», δμοίας περιέχουσι καὶ ἄλλα ἀνήκοντα εἰς τὸν Κυριακόν: «ἐκ τῶν τοῦ Κυριακοῦ Ν. Τζερτζούλη καὶ τόδε πέλει», καὶ ἰδιόχειρον ἐπίσης δμοίαν περιέχει ἐν καὶ μόνον βιβλίον τῆς ἰδιαιτέρας αὐτοῦ βιβλιοθήκης (Β. Ε. 529—939) «ἐκ τῶν τοῦ Νικολάου Κυριακοῦ Τζερτζούλη». Ἀλλὰ μὲ τὸ ἐπίθετον *Zερτζούλη*, τοῦ Ζ γραφομένου ὃς Ξ (δηλ. Τζ), ἀποκαλοῦν τὸν υἱὸν τοῦ Διδασκάλου Κωνσταντίνον ἐμπορευόμενον τῷ 1820 ἐν Σέρραις εἰς πολλὰς πρὸς αὐτὸν ἀπευθυνομένας ἐπιστολάς των² οἱ ἐπίσης ἐμπορευόμενοι ἐν Βιέννη ἐκ Μετσόβου ἀνεψιοί του, ὃς φαίνεται, Δημήτριος καὶ Νικόλαος Ποστολάκας, συγγενεῖς ἐξ αἵματος β'. βαθμοῦ τοῦ ἐθνικοῦ εὐεργέτου Γεωργίου Ἀβέρωφ, τοῦ δποίου, ὃς γνωστόν, τὸ οἰκογενειακὸν ὄνομα ἦτο παλαιότερον Ἀπιστολάκας ή Ποστολάκας, ὃς ἀποκαλεῖ τὴν οἰκογένειαν ταύτην ἐν τῇ αὐτοβιογραφίᾳ του καὶ ὁ Μιχαὴλ Τοσίτσας.³

1) Περὶ τῶν υἷων αὐτοῦ βλ. κατωτέρω ἐν τῇ βιογραφίᾳ αὐτῶν.

2) «Νέου Ἑλληνομνήμονος» τόμ. 16, 1922 σ. 331, Κατάλογος τῶν κωδίκων τῶν ἐν Ἀθήναις Βιβλιοθηκῶν πλὴν τῆς Ἐθνικῆς, Κώδικες τῆς Βιβλιοθήκης Ἀλεξίου Κολυβᾶ ἀρ. Κώδ. 211 (φ. 34, χαρτ. 0,25 × 0,20 αἰν. XIX). Νικολάου καὶ Δημητρίου Ποστολάκα ἐπιστολῶν ἀντίγραφα ἀπὸ 1819—1822 ἐκ Βιέννης εἰς διαφόρους ἐν Λιβάρων, Νυρεμβέργη, Τεργέστη, "Αργει, Μετζόβῳ, Βενετίᾳ, Καΐρῳ, πρὸς τὸν ἀδελφὸν Στέργιον Χ. Τ. Ποστολάκαν. Αἱ πλεῖσται δ' ἀπροστέλλονται εἰς Σέρρας, δπου καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτῶν Ἀνδρέας, εἰς Ὁδησσόν, εἰς Μέντζιβαν πρὸς τὴν μητέρα Ἀοχ ντέλω Χ. Γ. Ποστολάκα. Ἀπασαι ἐλληνιστὶ πλὴν μιᾶς ἵταλιστι. Ἀναφέρονται δὲ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς ἴδιωτικὰς καὶ ἐμπορικὰς ὑποθέσεις, ἀλλά τινες καὶ εἰς τὰ ἐθνικὰ πρόγματα. Ἐν τῷ πρὸς τὴν μητέρα ἀπὸ 10 Οκτωβρίου 1821 ἐν φ. 21α γίνεται μνεία τοῦ ἐν Κερκύρᾳ Κωνσταντίνου Γεροστάθη. Τὰ φ. 27β—31β καὶ τὰ μετ' αὐτὰ πάμπολλα μὴ σελιδωθέντα ἔμειναν ἀγραφα. Σεάχωσις διὰ ναστοῦ χάρτου σύγχρονος τῇ γραφῇ τῶν ἐπιστολῶν». Ο Κώδικις οὗτος εὐγενῶς μοὶ παρεχωρήθη πρὸς μελέτην καὶ δημοσίευσιν ὑπὸ τῆς Κυρίας Ἀρτ. Διον. Λοβέρδου.

3) *A. Γούδα*, Βιοί Παράλληλοι, Ἀθην. 1871 τόμ. Δ'. σ. 155.

Πρὸς τούτοις δυνάμεις ὑπάρχει ἐν τῇ Ζωσιμαίᾳ ἐν καὶ μόνον βιβλίον ἐκ τῆς Ἰδιαιτέρας βιβλιοθήκης τοῦ Τζεριζ. (B. E. 3158—939) φέρον τὴν ἴδιό-χειρον ἐιρηνήμησιν «καὶ τόδε πρὸς τοῖς ἄλλοις Νικολάου Κυριάκη Τζιαρ-ιζούλῃ . . .», δηλ. μὲ τὸ ἐπίθετον, τὸ δόποιον τῷ ἀποδίδουν σήμερον δῆλοι περίπου ἐν Μετσόβῳ, καὶ ὡς τὸν ἀναγράφει ἐν τῷ κατωτέρῳ ἀναφερομένῳ σημειώματι, διπερ ἀπηύθυνε πρὸς αὐτὸν ἐκ Μετσόβου ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Ἀναστάσιος.

Δύσκολος λοιπὸν καθίσταται ἡ ἀπόδοσις τῆς πραγματικῆς ἔκφορᾶς τοῦ ἐπιθέτου του. ‘Ω; ἐκ τούτου εἰκάζομεν ὅτι τὸ ἐπίθετον Τζεριζέλης δὲν ἦτο τὸ οἰκογενειακόν του, ἀλλὰ τὸ Τζιαριζούλης, προοέλαβε δὲ τοῦτο ἀργότερον μετατρέψας αὐτὸν ἐπὶ τὸ ἑλληνικώτερον καὶ εὐηχότερον, ὡς ἡρέσκοντο καὶ ἄλλοι πολλοὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην. Οὕτω μετεβλήθησαν οἱ ἐκ Μετσόβου Τσολοντσούπλιάτης εἰς Τσουτσουπλίδης, ὁ εὐεργέτης καὶ χορηγητὴς τοῦ ὑδραγωγείου Μετσόβου Φορούγκας εἰς Φερούγκαν, ὁ Μπελιμπάσης εἰς Βελιβάση, ὁ Τσιαούσης εἰς Ζαούσην καὶ τόσοι ἄλλοι, ὡς, τέλος, ἐκ τοῦ Μιχαὴλ Αὐγέρου, Ποστολάκα, πατρὸς τοῦ Ἐθνικοῦ Εὑρογέτου, προέκυψε τὸ ἐπίθετον Ἀβέρωφ,¹⁾ προσληφθὲν κατὰ πρῶτον, ὡς φαίνεται, παρὰ τοῦ πρεσβυτέρου οὗτοῦ Μιχαὴλ Αὐγέρου, ὃν οὗτος ἀπέκτησεν ἐκ τοῦ πρώτου γάμου του μὲν κόρην Τοσίτσα.

Εἰς τοιαύτην τινὰ λοιπὸν μεταλλογὴν δύναται νῦν ἀποδοθῆναι, ὡς συμπεραίνομεν, καὶ ἡ περίπτωσις τοῦ Τζεριζ., ἐφ' ὃσον γνωστόιατον ἐν Μετσόβῳ καὶ ἐξηριβωμένον τυγχάνει ὅτι μία μόνη οἰκογένεια Τζεριζ. ὑπῆρχεν ἐν τῇ κωμοπόλει κατέχουσα οἰκίαν κειμένην ἐν τῷ μεσοχωρίῳ (πλατεῖα) παρὰ τὴν οἰκίαν τοῦ Καπετάν Γκίκα, καφίσαν κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1854. Ἀλλὰ καὶ οὐδεμία ἄλλη οἰκογένεια φέρουσα παρομοιάζον ἐπίθετον, ὑπάρχει, ὡς π. χ. ὑπάρχουν δύο συγκεκριμέναι οἰκογένειαι οὐδεμίαν μετηξύ των σχέσιν ἔχουσαι, ὡν ἡ μὲν φέρει τὸ δνομα Σαραμέτη, ἡ δὲ ἄλλη τὸ Σερεμέτη.

Ἐνῷ λοιπὸν ἡ τοιαύτη μεταλλαγὴ τοῦ δνόμιατος του ἀπὸ Τζιαρτζιούλην εἰς Τζεριζέλην, Ζαρζούλην κτλ. δύναται νὰ ἀποδοθῇ εἰς νεωτεριστικὰς τάσεις, ἀποδεικνύεται συγχρόνως ἐξ ἀντιθέτου ὁ Τζεριζ. καὶ λίαν συντηρητικός, ὅπως ὑπὸ δύο μορφάς ἐμφανίζεται καὶ εἰς τὸ ἔργον του, ἥτοι ἄλλοιες μὲν ὡς νεοεπιστήμων καὶ ἄλλοτε ὡς παλαιοφιλόσοφος δογματικός. Οὕτω, ὡς σχολαστικὸς Διδάσκαλος, πιστὸς εἰς τὰ πάτρια καὶ τοὺς θεσμοὺς τῆς Ἐκκλησίας, ἀποδεικνύων τὴν πίστιν, εὔσεβειαν καὶ ταπεινοφροσύνην πρὸς

1) «Νέου Ἑλληνομνήμονος» ἔ. ἀ. Κώδικες τῆς Βιβλ. Ἀλεξ. Κολινθᾶ κωδ. 211. ‘Ἐν τῇ τῆς 23 Ὁκτωβρίου 1821 ἐπιστολῇ, ὡς καὶ τῇ τῆς 7ης Ἀπριλίου 1822, εὐρίσκονται στοιχεῖα περὶ τῆς δημιουργίας τοῦ δνόμιατος Ἀβέρωφ. (Βλ. Κυριακός, Κωνσταντίνος καὶ Θεόφιλος Τζεριζούλης).

Αὐτήν, προσλαμβάνει ἐν εἴδει ἐπιθέτου — κατὰ τὴν παλαιοτάτην Ἑλληνικὴν συνήθειαν, ὑφισταμένην καὶ παρὰ τοῖς Τούρκοις, καθ' ἥν ὡς ἐπίθετον ἐπιμβάνετο τὸ πατρικὸν ὄνομα¹ — τὸ κύριον ὄνομα τοῦ πατρός του *Κυριακὸς - Κυριάκης*, ἐκ τοῦ ὅποίου προκύπτει² ὁ συνηθέστατος καὶ λίαν ὀλλοτε ἐπικρατῶν ἐν Μετσόβῳ τύπος³ τοῦ ὄνοματος *Κύρκος*, ὁ σχηματιζόμενος κατὰ συγκοπὴν ἐν μέσῳ τοῦ πρωτοτύπου: *Κυριάκος*,⁴ *Κυριακός*, *Κυρ(ιά)κος*, *Κύρκος*, *Κυριάκης*, *Κυρ(ιά)κης*, *Κύρκης*.⁵ Εκ τοῦ *Κυριακοῦ* ἐπίσης προκύπτουν ἐν Μετσόβῳ καὶ οἱ λίαν συνήθεις μεταβεβλημένοι τύποι τοῦ: *Γιάκον*, *Γιάκα*, *Γιάκη*, καθὼς καὶ *Κυριακούλης*, *Κούλης*, ὡς καὶ ὁ κατ' ἔξοχὴν ἀπαντώμενος καὶ ὡς ἐπώνυμον χρησιμοποιούμενος τοῦ *Κύργον* - *Κύργος* ἢ *Κύρζον* - *Κύργιον*.

Τὸ δὲ ὁ *Νικόλαος Κύρκον* εἶναι ἐν καὶ τὸ αὐτὸ πρόσωπον μὲ τὸν *Νικόλαον Τζερτζούλην* δύναται νὰ ἐπιβεβαιωθῇ καὶ ἐκ τῶν ἔξῆς:

1) Ἐκ τοῦ προαναφερόμενος καὶ μεταγραφέντος ἀνωτέρω συμφωνητικοῦ γράμματος, διολογίας, τοῦ 1766, διὰ τοῦ ὅποίου οἵ ίερεῖς καὶ προεστῶτες τῆς χώρας διορίζουν διδάσκαλον τοῦ Ἑλληνοσχολείου τὸν κύριον *Τριαντάφυλλον κύρκον Στάρον*,⁶ ὑπογραφομένου ὡς «Τριαντάφυλλος Κύρκον

1) Ὡς ἐπίθετον εὑρίσκομεν τὸ πατρικὸν ὄνομα εἰς τὰς περισσοτέρας ὑπογραφὰς τῶν Μετσοβιτῶν, τὰς ὑπαρχούσας εἰς πλεῖστα ἐγγραφα, εἰς τὰ φερμάνια τὰ περιλαμβάνοντα τὰ πρὸς τὸ Μέτσοβον δοθέντα προνόμια κτλ.

2) Ἀθανάσιος Μπούτουρα, Τὰ Νεοελληνικὰ Κύρια ὄνοματα, Ἀθην. 1912 σ. 73: «τὸ ἀρσεν. *Κυριακός - Κυριάκος* . . . *Κυριάκης* καὶ κατὰ συγκοπὴν ἐν μέσῳ τοῦ πρωτοτύπου τὴς *Κυρκῆς* ἢ *Κυριακός* πιθανῶς τὴς μετὰ τσιτακισμοῦ προέκυψεν τὸ *Κυριατζῆς* . . . ἐπίσης *Κυριακούλης - Κούλης - Λιάκος*».

3) Σήμερον ἐν Μετσόβῳ περὶ τοὺς δέκα Μετσοβίτας ὄνομάζονται *Κύρκοι*, ἐκ τῶν ὅποιων μερικοὶ μὲν ἐօρτάζουν τοῦ Ἅγιου Κυριακοῦ τοῦ Ἀναχωρητοῦ (28 Αὐγούστου), ἄλλοι δὲ τοῦ Ἅγιου Κηρύκου (15 Ιουλίου).

4) Διὰ τὴν ἀκρίβειαν τῆς ἐν Μετσόβῳ μετατροπῆς τοῦ ὄνοματος *Κυριάκος - Κυριακός - Κυριάκης* μεταγράφομεν μερικὰς ὑπογραφὰς ἐκ διαφόρων ἐν τῇ Ἑφορεοπτικού τῶν Κληροδοτημάτων Μετσόβου φυλασσομένων ἐγγράφων, ἐκ τῶν ὅποιων ἐμφαίνεται ἡ χρησιμοποίησις ὀλλοτε ὡς κυρίου ὄνοματος καὶ ὀλλοτε ὡς ἐπιθέτου τοῦ *Κύρκον*, τοῦ *Κύρκη* καὶ τοῦ *Κυριάκη*. Εἰς τὸ ἰδρυτικὸν ἐγγραφον τοῦ Ἑλληνοσχολείου τῆς 25ης Μαΐου 1759 ὑπογράφεται εἰς Ἀναστάσιος *Κύρκον*. Εἰς ἐτερον τοῦ 1764 εἰς Δημήτριος *Κύρκον*, καὶ εἰς *Κύργος* τοῦ γεωργίου κρίκη. Εἰς ἄλλο τοῦ 1771 οἱ κύργοι λυάρον καὶ κύργοι ἀκριβο. Εἰς ἐτερον τοῦ 1781 οἱ *Κύρκος ντάσιον* καὶ *Κύρκος Φλόνας*. Εἰς τὰ τοῦ 1791, οἱ διαμάντις κυργιάκι, κώστας κυριάκου, κύρκος τζαβάς, κύρκος ντάσιον. Ἐπίσης ἀναφέρομεν τοὺς ἐν τῷ φερμανίῳ (10) (ἐκ τῶν περιλαμβανόντων τὰ προνόμια τοῦ Μετσόβου), ἀναγραφομένους: *Ζήσην Κύρκον*, *Κύρκον Ἀθανασίον* κλ. καὶ τέλος τὸν περιένυμον *Κύρζον* ἢ *Κύργιον Φλόναν*.

5) N. Γ. Σβορώνον, *Ιωάννης Στάρος «Ἀθηνᾶς»,* τόμ. 49, 1939, σελ. 233—242. Τὰ στοιχεῖα περὶ τῆς ἐκ Μετσόβου καταγωγῆς τῶν Στάρων θὰ δημοσιευθοῦν ἐν τῷ μελλούσῃ σειρᾷ τῶν βιογραφικῶν σημειωμάτων τῶν ἐκ Μετσόβου λογίων.

διδάσκαλος εἰς ἐν μετέζόβῳ σχολεῖα», δηλαδὴ ἀπαράλλακτα ὡς ὁ Τζερτζούλης, *Νικόλαος Κύρκου*.

2) Ἐκ τῶν δύο κωδίκων ὑπὸ ἀριθ. 4 καὶ 5 τῆς Ζωσιμαίας Σχολῆς,¹ ἐκ τῶν δποίων ὁ μὲν ὑπὸ ἀριθ. 5 εὑρίσκεται ἐν τῇ Νέᾳ Ζωσιμαίᾳ Βιβλιοθήκῃ, ὁ δὲ ἔτερος ὑπὸ ἀριθ. 4 ἀπωλέσθη πρὸ τῆς ἐπισήμου καταρτίσεως τῆς νέας Ζωσιμαίας Βιβλίου. Μεταγράφομεν οὕτω πιστῶς ἐκ τοῦ «Νέου Ἑλληνομνήμονος» τὴν παρὰ τοῦ Καθηγητοῦ Στίλπωνος Κυριακίδου δοθεῖσαν μεταγραφὴν τοῦ ὑπὸ ἀριθ. 4 ἀπολεσθέντος κώδικος, καὶ μάλιστα τὰ ἐκ τοῦ κώδικος δυνάμενα νὰ συνταυτίσουν τὰ δύο πρόσωπα (Τζερτζούλη - Κύρκου) εἰς ἓν :

Ἐν φ. 1β *Νικολάου Κυριακοῦ Τζερτζέλη*. . . . Ἐν φ. 49α Μνήσθητι τοῦ γράψαντος, οἱ ἀναγινώσκοντες νικολάου κύρκου. Ἐν φ. 49β τὸ παρὸν βιβλίον ὑπάρχει τοῦ νικολάου κύρκου ἰωάννου. Ἐν φ. 51α ἐν τῇ κάτῳ ὥφα : 1728 σεπτεμβρίου. Ἐν φ. 130β τὸ παρὸν ὑπάρχει τοῦ νικολοῦ κύρκου ἰωάννου. Ἐν φ. 133α Τέλος τῶν ἐπιστολῶν γρηγορίου τοῦ Θεολόγου ἐγράφηκαν αἱ αὐταὶ ἐπιστολαὶ ἐμοῦ τοῦ νικολάου κύρκου ἰωάννου. Ἐν φ. 156β Ἀμὴν τέλος καὶ τῷ Θεῷ δόξα ἐτελειώθη τὸ παρὸν κατὰ τὸ αψκ' 9ον (1729) σεπτεμβρίου : ε'. ἐτελειώθη παρ' ἐμοῦ τοῦ ἀμαρτωλοῦ καὶ ἀναξίου δούλου νικολάου κύρκου. Ἐν φ. 158β τὸ παρὸν ὑπάρχει τοῦ νικολάου τοῦ τοῦ κύρκου Ὁ ὑπὸ ἀριθ. 5 κῶδιξ² ὁ ἐν τῇ Νέᾳ Ζωσιμαίᾳ Βιβλιοθήκῃ καταγεγραμμένος (Β. Ε. 8—940) ἀπεδείχθη ἐξ αὐτηρᾶς ἀντιπαραβολῆς πρὸς ἄλλα χειρόγραφα αὐτόγραφα τοῦ Τζερτζούλη, τὴν Ἐκκλησιαστικὴν αὐτοῦ Ὄμιλίαν, τὰς ἐν τοῖς βιβλίοις του ὑπογραφὰς καὶ ἐπιγράμματα (ῶν δίδεται περιγραφὴ ἐν τοῖς "Ἐργοις του) ὡς ἴδιοχειρος τοῦ ἴδιου τοῦ Τζερτζούλη. Ἐν παραφύλλῳ ἐκ τῶν τοῦ νικολάου κύρκου καὶ τόδιοι εἰς χρῆσιν αὐτοῦ τε καὶ τῶν φίλων αὐτοῦ. Ἐν φ. 2α ἐν τῇ κάτῳ ὥφα ἐκ τῶν τοῦ νικολάου κύρκου καὶ τόδε. Μεταξὺ φ. 212β καὶ 213β τὸ προαναφερθὲν μικρὸν σημείωμα ἴδιωτικῆς φύσεως³ φέρον ἐπὶ τῆς μιᾶς μὲν ἔξωτερικῆς πλευρᾶς σημειώσεις σχετικὰς πρὸς τὸ κείμενον τοῦ χειρογράφου, ἐπὶ δὲ τῆς ἔτερας τὴν διεύθυνσιν τοῦ Τζερτζούλη, δυναμένην νὰ θεωρηθῇ ὡς ἔτερον διαφωτιστι-

1) «Νέου Ἑλληνομνήμονος» τόμ. 9 σ. 304—9. Στίλπωνος Κυριακίδου Κατάλογος τῶν ἐν τῇ Ζωσιμαίᾳ Σχολῇ κατακειμένων χειρογράφων σελ. 306—307, κωδ. 4.

2) ε. ἀ. σ. 308, 5. XVIII (φ. 349).

3) Κατὰ πιστὸν ἀντίγραφον:

λογιώτατε κυρνικολῶ ταπινῶς προσκυνῷ ἐπροχθὲς εἰλθαμεν ἀποβαλανίδα μὲ τὸν μπαρόντα δοῦλον διμιτρὶ λάβε κριὰς μουνουχει ὁκ. 3 ἥ(μισ)υ ὁ αὐθέντις μου σὲ χερετάει ἴσον καὶ ὁ κὺρ στεῦλος θιός μας δὲν τοῖς γράφω εἰς πλάτος ὅτι βιάζομε καὶ μὲ δεύτερον σοῦ γράφω σιμιωνέ μας μὲ τὸν Διμίτρι ταύτα εν βια

ἀγαπιτό σου ἀδελφὸς

ἀναστάσιος

κὸν στοιχεῖον διὰ τὴν ἐπίλυσιν τῆς ταυτότητος Τζερτζούλη - Κύρκου «Τοῦ κὺρο νικολοῦ κύρκου Τζαρτζούλιν, ὑγιός.—Ιωάννινα».—Ἐν φ. 349α Τέλος θεῷ δὲ τρισηλίῳ χάρις, ἡ παροῦσα τετέλεσται διὰ χειρὸς τοῦ ταπεινοῦ δούλου τοῦ θεοῦ Νικολάου κύρκου τοῦ ἐκ Μετζόβου κατὰ τὸ αψλ.ςον (1736) κατὰ μῆνα αὔγουστον.

3) Ἐξ αὐτογράφων ἐπιγραφῶν καὶ ὑπογραφῶν ὡς καὶ ἐπιγραμμάτων εὑρίσκομένων ἐν βιβλίοις τῆς Ἰδιωτικῆς βιβλιοθήκης αὐτοῦ, ἐξ ὧν μεταγράφομεν πρὸς ἐπιβεβαίωσιν: α) εἰς τὸ βιβλίον τοῦ Βασιλείου τοῦ Μεγάλου (Νέας Ζωσιμαίας Β. Ε. 1—940) ὑπάρχει ἐν τῷ ἔξωφύλλῳ ἐν τῇ κάτω ώφᾳ ἡ Ἰδιόχειρος ἐνθύμησις τοῦ Τζερτζ. «καὶ τόδε σὺν τοῖς ἄλλοις Λέοντος Κομνηνοῦ νῦν δὲ Νικολάου Κυριακοῦ Τζερτζέλη. Εἰς τὸ τέλος δὲ τοῦ βιβλίου εἰς ἄγραφον φύλλον ὅπισθεν ἐν τῇ ἀνω ώφᾳ: «ἡρωελεγεῖον στίχοι Νικολάου Κύρκου εἰς τοῦ λέοντος Κομνηνοῦ . . . ». β) Εἰς τὸ τοῦ Διονυσίου Ἀρεοπαγίτου (Β. Ε. 3887—939) εὑρίσκομεν ἐν τῷ προλόγῳ τὴν Ἰδιόχειρον ἐνθύμησιν: ἐκ τῶν τοῦ Νικολάου Κύρκου καὶ τόδε. Ἐν παραφύλλῳ δὲ μετὰ τὸν κατάλογον τῶν περιεχομένων ὑπάρχει ἐγγεγραμμένον διὰ τῆς αὐτῆς χειρὸς τοῦ Τζερτζούλη: «νικολάου κύρκου ἐπίγραμμα ἡρωελεγεῖον . . . εἰς δὲ τὰς σελίδας 49 καὶ 50 συμπληρωῦται τὸ κείμενον ὑπὸ τοῦ Τζερτζ. Ἰδιοχείρως. γ) Εἰς τὸ Ἰσοκράτους Λόγοι . . . (Β. Ε. 529—939) εὑρίσκομεν εἰς τὸ ἔξωφυλλον τὴν Ἰδιόχειρον ἐνθύμησιν: «Νικολάου — καὶ τόδε σὺν τοῖς ἄλλοις, Νικολάου κύρκου». δ) Εἰς τὸ τοῦ Θεοφίλου Κορυδαλέως (Β. Ε. 1336—939) ἐκ τοῦ ὅποίου, ὡς φαίνεται, πλήρους σημειώσεων ἔκαμε καὶ τὴν ἐπιτομὴν τοῦ ἔργου τοῦ Θεοφίλου Κορυδαλέως τὴν περιλαμβανομένην ἐν τῷ προαναφερθέντι κώδικι 5, ὑπάρχει ἐν τῷ ἔξωφύλλῳ ἐν τῇ κάτω ώφᾳ ἡ Ἰδιόχειρος ἐνθύμησις: «καὶ τόδε νικολάου κύρκου ἡρξάμεθα ταύτης . . . » καὶ ὅπισθεν εἰς ἄγραφον φύλλον πρὸ τοῦ ἔξωφύλλου Νικολάου Κυριακοῦ Τζερτζέλη» . . .

Τέλος τὰ δύο πρόσωπα Τζερτζούλη - Κύρκου συμπίπτουν εἰς ἐν καὶ ἐκ τῶν ἔξης: α) ἐκ τῆς πληροφορίας τοῦ Ζαβίρα,¹ σημειοῦντος δτι ὁ «Τζερτζούλης ἔγραψε τὴν Ἀκολουθίαν τοῦ ἀγίου Νικολάου τοῦ ἐκ Μετζόβου», ἐνῷ οὐδαμοῦ ἡκούσθη τοιαύτη φέρουσα τὸ ὄνομά του, ἀλλὰ τὸ τοῦ Νικολάου Κύρκου· β) ἐκ τοιαύτης τοῦ Ζώτου Μολοττοῦ,² ἀναγράφοντος «ὅτι ὁ σοφὸς Μετσοβίτης Ν. Ζερτούλης συνέταξε τὸν βίον καὶ τὴν ἀκολουθίαν τοῦ Ἀγίου εἰς Ιωάννινα». Ἐγνώριζεν ὅρα ὁ Μολοττός δτι ὁ Τζερτζούλης εἶχε ποιήσει Ἀκολουθίαν καὶ Συναξάριον καὶ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα θὰ ἔννοει τὰ τοῦ Νικολάου τοῦ ἐκ Μετσόβου, ὁ ὅποιος, κατὰ τὸν Ιερομά-

1) Ζαβίρα ἔ. ἀ. σ. 496 καὶ Κ. Σάθα Ν. Φ. σ. 500.

2) Ζώτου Μολοττοῦ, Λεξικὸν τῶν Ἀγίων Πάντων Ἀθ. 1904 σ. 614.

ναχον Σίλβεστρον, ἐλέγετο καὶ Νικόλαος ὁ ἐξ Ἱωαντίνων¹ γ) ἐκ τῶν ρητῶς καὶ κατηγορηματικῶς ἀναφερομένων πάντοτε ἐν Μετσόβῳ ὡς ἔργων τοῦ Τζερτζούλη, τῆς Ἀκολουθίας καὶ τοῦ Συναξαρίου τοῦ Ἅγίου Νικολάου,² ἀγνοούμενου παντελῶς τοῦ Νικολάου Κύρκου, ἀν καὶ τὸ ἐπιδεικνυόμενον ἀντίγραφον,³ ὡς ἔργον τοῦ Τζερτζούλη καὶ συνεχῶς χρησιμοποιούμενον ἐν τῷ Μητροπολιτικῷ Ναῷ τῆς Ἅγίας Παρασκευῆς τοῦ Μετσόβου, φέρει ὡς συγγραφέα τὸν Νικόλαον Κύρκου.

Ο Τζερτζ., ἀνήκων εἰς καλὴν ἐν Μετσόβῳ κοινωνικὴν τάξιν, ἀν ὅχι εἰς τὴν πρώτην, παραμένει ἄδηλον πότε ἐγεννήθη. Εἰκάζομεν δικαστικῶς ὃτι διὰ νὰ γράψῃ τῷ 1728 καὶ ἀποπερατώσῃ τῷ 1729 τὸν ἀνωτέρῳ ὑπὲρ πριθ. 4 κώδικα, τὸν περιέχοντα⁴ ἐκτὸς τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου καὶ ἀλλας ἀντιγραφὰς σοβαρῶν ἔργων, θὰ ἦτο τούλαχιστον εἰκοσαέτης κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην. Πρῶτος λοιπὸν αὐτοῦ διδάσκαλος θὰ ὑπῆρξεν, ὡς νομίζομεν, ὁ ἀπὸ τοῦ 1708—1711 διδάσκων ἐν τῷ Ἑλληνοσχολείῳ τοῦ Μετσόβου διαπρεπής ἔλληνιστής Νικόλαος Σιύγγης, παρὰ τῷ ὅποιώ διαπρέψας μετέβη εἰς Ἱωάννινα δι⁵ ἀνωτέρας σπουδὰς παρὰ τῷ Μπαλάνῳ Βασιλοπούλῳ, τοῦ ὅποιου ὑπῆρξεν ὁ πλέον ἔνθερμος μαθητὴς καὶ δπαδός, ἀποθαυμάζων τὰς βαθείας γνώσεις του, σεβόμενος καὶ εὐγνωμονῶν αὐτῷ καὶ⁶ δλον τὸν βίον του.

Ο θαυμασμὸς καὶ ἡ εὐγνωμοσύνη του πρὸς τὸν Πρωτόπαπαν Ἱωαννίνων διαλάμπουν πρωτίστως εἰς τὰ ἐν τῇ «Οδὸς Μαθηματικῆς» τοῦ Μπαλάνου ἐπιγράμματά του,⁷ τὰ καταλαμβάνοντα δύο δλοκλήρους σελίδας, ὡς

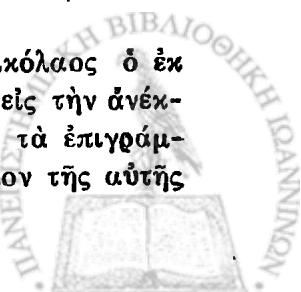
1) Ἐπιστολὴ Εὐγενίου τοῦ Βουλγάρεως πρὸς Πέτρον τὸν Κλαίρκιον Ἀθ. 1844 σ. 28 (ἀντίτυπον παρὰ τῇ Ἐθνικῇ Βιβλιοθήκῃ) «Καὶ Νικόλαος ὁ ἐκ Μετσόβου, ὃς αὐτός ἐστιν ὁ παρὰ τῷ Σιλβέστρῳ Νικόλαος ὁ ἐξ Ἱωαννίνων λεγόμενος».

2) Διὰ τὴν βιβλιογραφίαν τῆς Ἀκολουθίας καὶ τοῦ Συναξαρίου τοῦ Ἅγίου Νικολάου, ἐν τοῖς ἔργοις τοῦ Τζερτζούλη.

3) Ἡ Ἀκολουθία καὶ τὸ Συναξάριον ἀντεγράφησαν ὑπὸ τοῦ Λ. Σεκαρᾶ, Γραμματέως τῆς Κοινότητος Μετσόβου, τῷ 1898.

4) Βλ. «Νέου Ἑλληνομν.» τόμ. 9 σ. 306—7 Στ. Κυριακίδου ἐ. ἀ. Ο κῶδιξ περιεῖχε: Τοῦ σοφωτάτου καὶ λογιωτάτου . . . Ἀλεξάνδρου τοῦ ἐκ Κωνσταντίνου πόλεως. Περὶ γραμματικῆς συντάξεως κατὰ ὀκτὼ μέρη τοῦ λόγου. Τοῦ πανσεβαστοῦ καὶ κριτοῦ Θεσσαλονίκης Ἀρμενοπούλου λεξικὸν κατὰ στοιχεῖον περιέχον τὰ κοινῶς γραφόμενα ρήματα. Ἀποφθέγματα φιλοσόφων ἐκ Διογένους Λασρτίου συλλεχθέντε. Ἐκ τῶν ἐπιστολῶν Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου εἰς τὸν Κελεύσιον ἀρχοντα. Τοῦ Ἰσιδώρου τοῦ Ποντιακοῦ τῶν ἐπιστολῶν τμῆμα τρίτον. Τοῦ αὐτοῦ (Λουκιανοῦ) Τυρανοκτόνος. Τοῦ αὐτοῦ Ἀποκηρυτόμενος Λουκιανοῦ. Λουκιανοῦ Σαμοσατέως ἔξηγησις, κτλ.

5) Εἰς τὰ ἐπιγράμματα αὐτά, δπου ὑπογράφεται πάλιν ὡς Νικόλαος ὁ ἐκ Μετσόβου, δὲν ἐδόθη ἡ δέονσα προσοχή. Πρῶτος δ. Π. Ἀραβαντινὸς εἰς τὴν ἀνέκδοτον «Βιογραφικὴν Συλλογὴν» . . . ἐ. ἀ. δίδει τὴν πληροφορίαν δτι τὰ ἐπιγράμματα ταῦτα ἀνήκουν τωόντε εἰς τὸν Τζερτζούλην. Εἰς τὸν τρίτον τόμον τῆς αὐτῆς

καὶ εἰς τὴν ἐκ Βενετίας σταλεῖσαν τῷ 1754 ἐπιστολὴν τοῦ Τζερτζ.¹ πρὸς τὸν διδάσκαλόν του, ἥτις εἶναι δεῖγμα βαθυτάτης στοργῆς καὶ ἀφοσιώσεως, ὡς ἔμφαίνουν τὰ ἀκόλουθα ἀποσπάσματα: «Τὴν ὑμετέραν σοφολογιωτάτην, καὶ ἐπιστημονικωτάτην Παναιδεσιμότητα εὐλαβοφρόνως προσκυνῶ σὺν τῷ σωτηρίῳ προφωνήματι. ἦν καὶ διατηροίη ὅ ἐκ νεκρῶν ἀναστὰς ὑγιαίνουσαν, πανευδαίμονα καὶ μακρόβιον μετὰ πάντων τῶν ἐφετῶν καὶ καταθυμίων 1754 Ἀπριλίου 8 Ἐνετίηθεν.—Διὰ τὸ Ἀγιον Πάσχα ἥλθον ἐνταῦθα πρὸ ὄλιγων ἡμερῶν ἐκ Βονωνίας, δπου διέτριψα ἵνα χρόνον δλόκληρον κατὰ συνέχειαν χωρὶς νὰ ἔλθω ἐδῶ διὰ τὰ μεγάλα ἔξοδα τῶν δδοιποριῶν, καὶ δπου σὲν Θεῷ μέλλω νὰ ἐπιστρέψω μετ' οὐ πολλὰς εἰς ἐκπλήρωσιν τοῦ ἔργου μου, καὶ δύνεν δὲν ἔλειψα νὰ τῆς γράψω διεξοδικῶς τὸν παρελθόντα Σεπτέμβριον. Δὲν λείπω λοιπὸν διὰ τοῦ παρόντος μου νὰ ἀποδώσω αὐτῇ τὴν ὁφειλομένην εὐλαβῆ προσκύνησιν, δηλοποιῶν, δτι δι' εὐχῶν αὐτῆς ὑγιαίνω, καὶ ἀποκρινόμενος εἰς τὰ παρ' αὐτῆς τότε κοινὰ πρὸς ἐμέ, καὶ τὸν ἐν Χριστῷ μοι ἀγαπητὸν ἀδελφὸν κὺρο Γεώργιον² γράμματα, καὶ τὰ ἴδια πρὸς ἐμὲ γραφέντα. "Ημεθα βέβαιοι δυως, δτι ἀν τὰ οὐκ οἶδα ποίᾳ κακῇ τύχῃ διαπεπτοκότα ἡμέτερα γράμματα τά τε ἐμοῦ ἐκ Βονωνίας καὶ παρὰ τοῦ κύρο Γεωργίου πολλάκις ἐντεῦθεν γραφέντα ἐλαμβάνετε, καὶ ἀν ἐμανθάνετε τὴν ἡμετέραν προθυμίαν, τὴν ζέσιν, τὴν θερμότητα καὶ τὸν ἀγῶνα ὃν κατὰ δύναμιν οὐκ ἐπανσάμεδα ἐπιδεικνύμενοι ὑπὲρ τοῦ προβλήματος, ἡθέλετε συμπεράνει δτι ἡμεῖς καὶ ἡμεν καὶ ἐσμέν, καὶ ἐσόμεθα αὐτῆς³. . . . ὅ δὲ Κύριος διατηράσῃ αὐτὴν ὑγιαίνουσαν, εὐδαίμονα καὶ μακρόβιον εἰς καύχημα τοῦ γένους».

Τῆς ὑμετέρας σοφολογιωτάτης Παναιδεσιμότητος Δοῦλος εὐλαβῆς. *Νικόλαος Κυριάκη Ζαρζούλης*.

"Αδηλος ἐπίσης παραμένει ἡ χρονικὴ περίοδος τῆς διδασκαλίας τοῦ Τζερτζ. εἰς τὴν Τρίκκην. Ἐκ τῶν παρεχομένων πληροφοριῶν ἀσφαλεστέρα μὲν φαίνεται νὰ εἶναι ἡ τοῦ Ζαβίρα⁴ σημειοῦντος «δτι ἀφοῦ ἐμαθητεύθη παρὰ τῷ κλεινῷ Μπαλάνῳ Βασιλοπούλῳ· ὕστερον ἔχρημάτισε Διδάσκαλος τῆς ἐν Τρίκκῃ σχολῆς ὑπὲρ τὰ 12 ἔτη· ἐκεῖθεν ἐπαναστρέψας εἰς Ἰωάννινα

ἐκδόσεως τῆς «Οδὸς Μαθηματικῆς» τοῦ 1749 ἀνευρίσκεται μεταξὺ τῶν συνδρομητῶν «ὅ ἐντιμότατος καὶ ἐλλογιμώτατος κύριος Νικόλαος Κυριάκη πρώην Διδάσκαλος Τρίκκης».

1) Ἐν τῇ Ἀντιπελαργήσει Μέρος Β'. Μπαλάνου Μέθοδος Γεωμετρικῆς. Ἡ μακρὰ ἐπιστολὴ τοῦ Τζερτζούλη ἐν σ. 46—51.

2) Πρόκειται περὶ τοῦ Γεωργίου Ζεπελαρίτη διαμένοντος ἐν Βενετίᾳ, ὡς ἔμφαίνεται καὶ ἐκ τοῦ προλόγου τοῦ Κοσμᾶ Μπαλάνου, τοῦ λεγομένου ἐπίσης καὶ Γεωρ. Ζαγορίτου.

3) Ἀντιπελάργησις ἔ. ἀ. σ. 51.

4) Ζαβίρας ἔ. ἀ.

ξέδιδάχθη τὴν λατινίδα», ἀλλὰ καὶ αὕτη δὲν καθορίζει τὴν χρονολογίαν τῆς διδασκαλίας του, αἱ δὲ διορθώσεις τοῦ Σάθα¹ εἰς τὸ κείμενον τοῦ Ζαβίρα ὅτι ἔχρημάτισε διδάσκαλος ἐν Τρίκκῃ ἐπὶ δεκαετίαν ἀπὸ τοῦ 1740—50 δὲν ἐπιβεβαιοῦνται πλήρως ἐκ τῶν πραγμάτων. Ὁ Παρανίκας² ἀσφαλμένως γράφει ὅτι ἐδίδασκεν ἀπὸ τοῦ 1751—1759, δηλαδὴ καθ' ἡν ἐποχὴν ἔξακριβοῦται ὅτι εὐρίσκετο ἐν Ἰταλίᾳ, ὁ δὲ Τρ. Εὐαγγελίδης³ σημειοῖ ἄλλοτε μὲν τὸ 1740—50 καὶ ἄλλοτε τὸ 1746—50. Οἱ Σέργιος Μακραῖος,⁴ Κ. Κούμας⁵ καὶ Ἀραβαντινὸς ἐν τῇ Χρονογραφίᾳ⁶ ἀναφέρουν ἀπλῶς ὅτι ἐδίδαξε χρόνον τινὰ ἐν Τρίκκῃ τῆς Θεσσαλίας. Ὁ Ἀραβαντινὸς ὅμως εἰς τὴν ἀνέκδοτον⁷ «Βιογραφικὴν Συλλογὴν» γράφει ὅτι δὲ Τζερτζούλης συνέγραψεν ἔργον⁸ τιτλοφορούμενον «Θέατρον Πολιτικόν», τὸ δποῖον ἀπεπεράτωσεν ἐν Ἰωαννίνοις τῷ 1749 ὅτε ἦτο ὑποδιδάσκαλος ἐν τῇ Σχολῇ τοῦ Γκιόνμα. Τὴν ἀνέκδοτον αὐτὴν πληροφορίαν τοῦ Π. Ἀραβαντινοῦ συμπεριέλαβεν ὡς τὴν ἀσφαλεστέραν, ὡς ἐπίσης καὶ τὴν τοιαύτην τοῦ ἰδίου ὅτι δὲ Τζερτζούλης παρέμενεν ἐν Ἰωαννίνοις μεταξὺ τοῦ 1748—1750, ἵσως καὶ ἐνωρίτερον, προσληφθεὶς ὑπὸ τοῦ Μπαλάνου ὡς ὑποδιδάσκαλος μετὰ τὴν ἐπιστροφήν του ἐκ Τρίκκης εἰς τὴν Σχολὴν τοῦ Γκιόνμα.

Οὔτω κατὰ πᾶσαν πιθανότητα θὰ ἔχρημάτισεν ἀν δχι ἀσφαλῶς ὡς ὑποδιδάσκαλος, ἀλλὰ τούλαχιστον ὡς βιοηθὸς τοῦ Μπαλάνου ἐν τῇ Σχολῇ τοῦ Γκιόνμα διὰ νὰ συντάξῃ τὰ πλήρη ἀφοσιώσεως ἀρχαῖκὰ ἐπιγράμματα εἰς τὴν «Οδὸς Μαθηματικῆς» τῆς Α'. ἐκδόσεως τοῦ 1749 καὶ διὰ νὰ συνδεθῇ τὸ ὄνομά του εἰς τὰ Χρονικὰ τῆς ἐν Μαρουτσαίᾳ Σχολῆς διδασκαλίας τοῦ Εὐγενίου Βουλγάρεως, ώστε νὰ γράφῃ δὲ Κ. Κούμας⁹ «Γώρα οἱ δπαδοὶ τοῦ Μπαλάνου εἴτε ἀπὸ ἀληθινὸν ζῆλον, εἴτε ἀπὸ ζηλοφθονίαν κινούμενοι, ἔξωπλίσθησαν κατὰ τῶν μαθημάτων τοῦ νέου διδασκάλου. Μ' ὅλον ὅτι πρὸς ἀπόδειξιν τῆς θεοσεβείας του συνέγραψε καὶ παρέδιδε σχολαστικὴν Θεο-

1) Σάθας Ν. Φ. σ. 499.

2) M. Παρανίκας ἐ. ἀ. σ. 84. Τὴν πληροφορίαν ταύτην, ὡς ἀναφέρει καὶ ὁ ίδιος ἐν τῇ ὑποσημειώσει 4, ἥρανίσθη ἐξ ἀνεκδότου ἐγγράφου εἰδήσεως τοῦ Ἀραβαντινοῦ, ὡς φαίνεται ἐκ τῆς «Βιογραφικῆς Συλλογῆς». Εἰς αὐτὴν ὅμως δὲ Ἀρ. γράφει ὅτι ἔχρημάτισεν ἐπὶ τινα χρόνον διδάσκαλος τῆς ἐν Τρίκκῃ Σχολῆς, χωρὶς ἐπακριβῶς νὰ καθορίζῃ τὴν χρονολογίαν.

3) Ἡ Παιδεία ἐπὶ Τουρκοχρατίας τόμ. 1 σ. 91, 180 καὶ 230.

4) Σεργίου Μακραίου ἐ. ἀ. σ. 237.

5) K. Κούμα Ιστορ. τῶν Ἀνθρωπ. Πράξεων τόμ. 12 σ. 565.

6) τ. 2 σ. 282.

7) K. Θ. Δημαρᾶς ἐ. ἀ.

8) Τὸ χειρόγραφον αὐτόγραφον τοῦ ἔργου τούτου, τὸ δποῖον καὶ ἐμελέτησεν δὲ Ἀραβαντινός, ἀνῆκεν εἰς τὴν ἑκ Μετσόβου οἰκογένειαν Τσανάκα, τῆς ὁποίας οἱ ἀπόγονοι οὐδὲν περὶ αὐτοῦ γνωρίζουν.

9) Ιστορίαι τῶν Ἀνθρωπίνων Πράξεων τόμ. 12, σ. 560.

λογίαν, ἦναγκάσθη νὰ ζητήσῃ ἀλλοῦ τὴν ἡσυχίαν του» καὶ νὰ συμπληρώνῃ δ Γ. Αἰνιὰν¹ «Προσκληθεὶς (ὅ E. Βούλγαρις) ἔπειτα εἰς Ἱωάννινα παρὰ τῶν ἐκεῖ ἐμπόρων καὶ ἰδίως τοῦ Καραϊωάννου ἀπῆλθεν ἐκεῖ, καὶ ἐδίδασκε τὰς ἐπιστήμας καὶ τὴν φιλολογίαν εἰς τὴν σχολὴν ἐκείνης τῆς πόλεως, ὅτε λέγεται, ὅτι *Νικόλαος τις Ζερζούλης* ἐκ Μεσσόβου, ἐπιθυμῶν μὲν τὴν ἀκρόασιν τῶν μαθημάτων, μὴ πειθόμενος δὲ εἰς τὰς διατάξεις τῆς Σχολῆς, ἐπειδὴ παρήγγειλεν εἰς αὐτὸν ὁ Εὐγένιος ἵνα ὑπόκειται εἰς τὰς διατάξεις, ὃς οἱ ἄλλοι μαθηταί, ἀνεχώρησεν εἰπών, ὅτι ἀπέρχεται καὶ αὐτός, καὶ διδάσκεται ἐκεῖ ὅπου ἐδιδάχθη καὶ ὁ Εὐγένιος, καὶ τωόντι μετέβη εἰς Εύρωπην, καὶ ἔλαβε παιδείαν ἴκανήν, τὴν δποίαν καὶ ἐπιμελῶς μετέδωκεν εἰς τοὺς συμπολίτας του», νὰ προσθέτῃ δὲ ὁ Α. Γούδας² «ὅ Νικόλαος Ζερζούλης ἄμ³ ἵδων τὸν Εὐγένιον τὸν Βούλγαριν ἐπανακάμψαντα ἐξ Εύρωπης μεστὸν παιδείας, μὴ θέλων ν' ἀναγνωρίσῃ τρόπον τινὰ τὴν ὑπεροχὴν τοῦ πνεύματός του εἶπεν ἀπερχόμεθα καὶ ἡμεῖς καὶ διδασκόμεθα ἔνθα καὶ οὗτος ἐδιδάχθη καὶ τῷ ὅντι ὁ Ζερζούλης ἐξετέλεσε τὴν ἀπειλὴν ταύτην, ἀπῆλθεν εἰς Βιέννην⁴ λέγει ὁ Σάθας,⁵ καὶ ἐκεῖθεν ἐπεσκέφθη πάσας σχεδὸν τὰς Ἀκαδημίας τῆς Εύρωπης (1752—1759).

⁶Ἐκ τῶν ἀνωτέρω λοιπὸν ὡς μᾶλλον πιθανὸν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὅτι ὁ Τζερτζ. ἐδίδαξεν ἐν Τρίκκῃ μετὰ τὸ 1736, ὅτε εὑρίσκομεν τὴν ἐν τῷ κώδικι 5, τῷ περατωθέντι τῷ 1736, τὴν παρεντεθειμένην μικρὰν ἐπιστολὴν⁶ τὴν ἀπευθυνομένην εἰς Ἱωάννινα.⁷ Ἐπιβεβαιοῦται οὕτω ἡ πληροφορία τοῦ Ζαβίρα ὅτι ἐδίδαξεν ἐπὶ δωδεκαετίαν, δηλαδή, ὡς εἰκάζομεν, μέχρι τοῦ 1748, ὅπότε ἐπανελθὼν εἰς Ἱωάννινα καὶ προσληφθεὶς παρὰ τοῦ Μπαλάνου δὲν παρεδέχετο ὡς σχολαρχήσας ἐπὶ τόσα ἔτη ἐν Τρικκάλοις νὰ ὑπόκειται εἰς τοὺς νόμους τῆς Μαρουτσείου Σχολῆς, ἀδιαφορῶν ἂν ἡ ἀταξία αὗτη παρηγόχλει διαφοροτρόπως τὴν διδασκαλίαν τοῦ Βουλγάρεως καὶ τὴν τάξιν τοῦ Σχολείου.

⁸Ἐκ τῶν διδομένων πληροφοριῶν⁸ περὶ τῆς χρονολογίας τῆς μεταβά-

1) Γ. Αἰνιάνος Συλλ. Ἀνεκδ. Εὐγενίου Βουλγάρεως σ. 1γ'. καὶ 1δ'.

2) Βίοι Παράλληλοι τ. 3. Βιογραφία Ν. Στουρνάρη σ. 291.

3) Σφάλλεται ὁ Γούδας γράφων ὅτι ὁ Σάθας λέγει ὅτι ἀπῆλθεν εἰς Βιέννην, ἐνῷ σημειοῦ ὅτι ἀπῆλθεν εἰς Βενετίαν. Διορθώνων δὲ δ Σάθας τὸν Ζαβίραν γράφει ὅτι ἐπεσκέφθη ἀπάσας τὰς Ἀκαδημίας τῆς Εύρωπης, ἐνῷ ὁ Ζαβίρας ἀναφέρει μόνον τὰς τῆς Ιταλίας.

4) Κ. Σάθα N. Φ. σ. 500.

5) «Νέου Ἑλληνομνήμονος» τ. 9 σ. 308 ἔ. ἀ.

6) Ἡ ἐν τῷ κώδικι τούτῳ παρεντεθειμένη ἐπιστολὴ δύναται βεβαίως νὰ θεωρηθῇ ὡς μόνον κατὰ προσέγγισιν ἀπλῆ ὑπόθεσις, ὅτι τωόντι κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὁ Τζερζούλης δὲν ἐδίδασκεν ἐν Τρίκκῃ.

7) Ὁ Κ. Κούμας εἰς τὴν Ἰστορίαν τῶν Ἀνθρ. Πράξ. σ. 565, καὶ εἰς τὸ Σύνταγμα Φιλοσοφίας σ. 1'. γράφει ὅτι παρέμεινε μόνον ἐν Ιταλίᾳ ἀπὸ τοῦ 1754—1758.

σεώς του εἰς Εύρωπην ώς πλησιεστέρα δύναται νὰ θεωρηθῇ ἡ τοῦ Σάθα, δηλ. το 1752, ἡ συμπίπτουσα πρὸς τὴν ὑπὸ τοῦ Γ. Αἰνιᾶνος διδομένην ὅτι ἀνεχώρησε προτοῦ ὁ Εὐγένιος¹ παύσῃ νὰ διδάσκῃ² ἐν τῇ Μαρουτσαίᾳ Σχολῇ, δηλ. τῷ 1753, εἰς ὁριμον ώς εἰκάζομεν πλέον ἥλικιαν, τεσσαρακοντούτης περίπου. Στοιχεῖα ὅμως τινὰ περὶ τῆς διαμονῆς του ἐν Ἰταλίᾳ ὅδηγοῦν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι θ³ ἀνεχώρησε τούλαχιστον τῷ 1751,³ παραμείνας, ώς ἔξαγεται ἐκ τῶν γραφομένων ἐν τῇ πρὸς τὸν Μπαλάνον σταλείσῃ ἐκ Βονωνίας τῷ 1754 ἐπιστολῇ του,⁴ κατὰ πρῶτον ἐν Βενετίᾳ,⁵ κατόπιν δὲ ἐν Παταβίῳ τῷ 1752. «Ταύτην τὴν ἀμφιβολίαν σᾶς τὴν ἔγραφα καὶ ἐγὼ δταν ἔγγρισα ἀπὸ τὸ Πατάβιον ἐνταῦθα (εἰς Βενετίαν) εἰς ἐν γράμμα δποῦ μὲ τὸν κὺρο Γεώργιον κοινὸν τῆς ἔγραψαμεν πέρυσι» (δηλ. τὸ 1753). Μετέβη λοιπὸν ἐκ νέου τῷ 1753 εἰς Βενετίαν καὶ παρέμενε τῷ 1754 ἐν Βονωνίᾳ: «διὰ τὸ Ἀγιον Πάσχα ἥλιθον ἐνταῦθα (εἰς Βενετίαν) πρὸ δλίγων ἡμερῶν ἐκ Βονωνίας, ὅπου διέτριψα ἔνα χρόνον ὀλόκληρον» καὶ ἐπέστρεψεν πάλιν εἰς Βονωνίαν «ῶστε μετὰ τρεῖς τέσσαρας ἡμέρας δποῦ ἔχω νὰ ἐπιστρέψω σὺν Θεῷ πάλιν ἐκεῖ... φροντίζω τὰ τῆς ἀποδημίας εἰς Βονωνίαν καὶ δὲν ἔχω καιρὸν νὰ γράψω οὔτε κἄν τῇ ἀγαπητῇ μου αὐταδέλφῃ ἡ ὅποια παρακαλῶ νὰ ἔχῃ παρ' αὐτῆς (παρὰ τοῦ Μπαλάνου) τὴν εἰδῆσιν, ὅτι ὑγιαίνω, καὶ δὲν τῆς γράφω καιρὸν μὴ λαμβάνων, ώσαν δποῦ νύκτωρ καὶ ἡμέραν ἀγωνίζομαι νὰ τελειώσω τὸ ἔργον μου διὰ νὰ ἐλευθερωθῶ δσον τάχιστα, ώσαν δποῦ τὰ ἔξοδα ἐν Ἰταλίᾳ εἶναι ὑπέρμετρα καὶ εἶναι χρεία νὰ ἔχῃ τινὰς πλοῦτον⁶ διὰ νὰ δυνηθῇ νὰ τὰ

1) *K. A. Μέρτζιουν*, Τὸ ἐν Βενετίᾳ Ἡπειρωτικὸν Ἀρχεῖον, «Ἡπειρ. Χρονικὰ» 1936 ἔτος ΙΑ'. σ. 181—182, ἐνθα ἀποδεικνύεται ὅτι ὁ Βούλγαρις ἐπαυσε σχολαρχῶν ἐν τῇ Μαρουτσαίᾳ τῷ 1753.

2) *André Pap. Vretos*, Biographie de l'archivé Eugène Bulgaris, Athènes 1860 σ. VII. «Ο Βρετός γράφει ὅτι ὁ Εὐγέν. μετέβη εἰς τὸν Ἀθω τῷ 1854. Κατὰ τὸν Ἀρχιμ. ὅμως Χρ. Κιτσᾶν (‘Απαντα τὰ ἐν Ἀγίῳ Ορει Καθιδρύματα Ἀθ. 1935 σ. 341 καὶ ἡ σύγχρονος Ἀθωνιάς Σχολὴ σ. 133) ὁ Βούλγαρις διωρίσθη τὸν Ἰούλιον τοῦ 1753.

3) Τὸ ὅτι ὁ Τζερτζούλης εύρισκετο ἐν Ἰταλίᾳ ἀπὸ τοῦ 1751 ἔξαγεται καὶ ἐκ τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Μπαλάνου Βασιλοπούλου, τῆς σταλείσης ἐξ Ἰωαννίνων τῷ 1753 πρὸς τὸν Ἀμπάτι Στελίνον (‘Ἐν Ἀντιπελαργήσει, Μέθοδος Γεωμετρικῆς σ. 48). «Ἐφθασε καὶ εἰς ἡμᾶς, ἀνδρῶν ἄριστε, ἡ ἀγαθὴ ὑμῶν φήμη· δεδήλωκέ μοι, πρὸ πολλοῦ, ὁ φιλομαθέστατος γνήσιός μοι μαθητὴς κύριος Νικόλαος Κυριάκη διὰ τῶν πρός με γραμμάτων τὴν φιλοσοφικὴν ὑμῶν ἀγαθὴν διάθεσιν» . . .

4) ‘Ἐν Ἀντιπελαργήσει, Μέρος Β'. ἐ. ἀ. σ. 46—51.

5) ‘Ἐκ τῆς πρὸς τὸν Στελίνον ἐπιστολῆς τοῦ Μπαλάνου φαίνεται ὅτι ὁ Τζερτζούλης μετέβη κατὰ πρῶτον εἰς Βενετίαν.

6) ‘Ως ἀπασαι περίπου αἱ τότε ἐν Μετσόβῳ οἰκογένειαι, οὗτω καὶ ἡ τοῦ Τζερτζούλη δὲν ἦτο εὔπορος. Τοῦτο εἰκάζεται καὶ ἐκ τῆς εἰς Εύρωπην μεταβάσεώς του εἰς ὁριμον πλέον ἥλικιαν, ἀφοῦ συνέλεξεν, ώς φαίνεται, χρηματικὸν πρὸς τοῦτο ποσὸν κατὰ τὴν ἐν Τρίκκῃ Σχολαρχίαν του.

ῦποφέρῃ» . . . Ἐν Βονωνίᾳ παρέμεινε μέχρι τοῦ 1755, ὡς διαπιστοῦται καὶ ἐκ τῶν ἐν τοῖς βιβλίοις του ἐνθυμήσεων,¹ ἔκειθεν δὲ ἐπανέκαμψεν εἰς Βενετίαν τῷ 1755, δπου, ὡς φαίνεται, παρέμεινε μέχρις ἀποπερατώσεως τῶν σπουδῶν του.

Πρωτοστατήσας εἰς τὴν γνωστὴν μεταξὺ Μπαλάνου καὶ Εὐγενίου Βουλγάρεως γεωμετρικὴν ἔριδα, συνέστησεν εἰς τὸν Μπαλάνον τὴν δι’ ἔγκυκλίου ἐπιστολῆς ἀνακοίνωσιν τῆς γενομένης λύσεως τοῦ καλουμένου δηλίου προβλήματος εἰς ἀπάσας σχεδὸν τὰς Ἀκαδημίας τῆς Εὐρώπης, ὑποδείξας εἰς αὐτὸν διαφόρους σοφοὺς πρὸς ὑποστήριξιν ταύτης, ὡς καὶ ὁ ἴδιος ὁ Μπαλάνος ὅμοιογενὴς ἐν τῇ πρὸς τὸν Ἀμπάτι Στελίνον σταλείσῃ τῷ 1753² ἐπιστολῇ του «ἔφθασε δὲ εἰς ἡμᾶς ἀνδρῶν ἄριστες ἡ ἀγαθὴ ὑμῶν φήμη· δεδήλωκέ μοι πρὸ πολλοῦ ὁ φιλομαθέστατος γνήσιος μοι μαθητὴς κύριος Νικόλαος Κυριάκη διὰ τῶν πρός με γραμμάτων τὴν φιλοσοφικὴν ὑμῶν διάθεσιν» . . . Ἐπὶ πλέον ἐνήργησεν ὁ ἴδιος αὐτοπροσώπως ἐν Βονωνίᾳ καὶ Βενετίᾳ, ὡς γράφει ἐν τῇ πρὸς τὸν Μπαλάνον ἐπιστολῇ του, πρὸς εὑρεσιν διαφόρων ὑποστηρικτῶν, καὶ ἀφοῦ μετὰ τοῦ Γεωργίου Ζεπελαβίτη ἔξεδωκε τὴν παρὰ τοῦ Μπαλάνου³ γραφεῖσαν τῷ 1753 ἔγκυκλιον ἐπιστολήν, τὴν περιέχουσαν τὴν νομίζομένην λύσιν, ἀπέστειλαν αὐτὴν εἰς τὰς πέριξ Ἀκαδημίας μήπως εὔρουν τὴν βοηθήσουσαν» οὐχὶ τῷ 1756,⁴ ὡς συχνάκις ἔγρα-

1) Τὸ τοῦ Foliani Mutinensi - Musica theorica (B. E. 3158—939) φέρει ἐν τῷ ἔξωφύλλῳ τὴν ἐνθύμησιν: «καὶ τόδε πρὸς τοῖς ἄλλοις Νικολάου Κυριάκη Τζιαρτζούλη . . . αψνγ' (1753) μαιμακτηριῶνος (Νοέμβριος - Δεκέμβριος) μεσοῦντος. Ἐν Βονωνίᾳ» . . . Τὸ Vocabulario degli Academici della Crusca, Venezia 1738 (B. E. 2490—939) φέρει ἐν τῷ ἔξωφύλλῳ τὴν ἰδιόχειρον ἐνθύμησιν: «Ἐκ τῶν τοῦ Νικολάου Κυριακοῦ Τζερτζέλη καὶ τόδε» καὶ εἰς τὸ τέλος ἔσωθεν τῆς σταχώσεως τὴν ἔξης σημείωσιν «1753: Ὁκτωβρίου 15: Βουκουρέστι. Ἐπῆρα τὸν δοῦλον Θεόδωρον μπογδάνον υἱὸν τοῦ Σιλβέστρου διὰ νὰ τὸν δίδω καθ' ἐκαστον χρόνον λλα

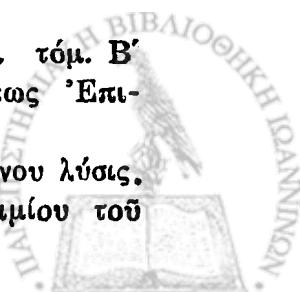
α. σ. 16 ἥτοι γρόσια δεκάξη καὶ τὰ ὑποδήματά του καὶ τὰ μπαρμπεριστικά». Εἰς

τὸ τοῦ Hermanni Boerhave Praelectiones Academiae (B. E. 3415—939) σύρισκομεν ἐν τῷ τόμῳ I, εἰς φύλλον ἄγραφον πρὸ τοῦ ἔξωφύλλου, τὰς ἰδιοχείρους ἐνθυμήσεις: «ἡρξάμην 1754 μαΐου 13 νέου. Ἐν Βονωνίᾳ τῆς Ἰταλίας» καὶ εἰς τὸ ἔξωφυλλον ἐν τῇ κάτω φά: «Ἐκ τῶν τοῦ Νικολάου Κυριάκη Τζερτζέλη 1754: Μαΐου 13]2 ἐν Βονωνίᾳ τῆς Ἰταλίας». Καὶ τέλος εἰς ἄλλο: Filippo Picinelli—Mondo Simbolico—Venetia 1670 (B. E. 2675—939) τὴν ἐν τῷ ἔξωφύλλῳ ἐνθύμησιν: «Ἐκ τῶν τοῦ Νικολάου Κυριάκου Τζερτζέλη διδασκάλουν 1755 ὀκτωβρ.: βενετία».

2) Ἐν τῇ Ἀντιπελαργήσει, Μέρος Β'.

3) Ἐν τῇ Ἀντιπελαργήσει Μέρος Β'. καὶ Βρετοῦ Παπαδοπούλου ἔ. ἀ. τόμ. Β' σ. 185—6, 576. Ἡ πρὸς τοὺς σοφοὺς τῆς Ἀκαδημίας τῆς Πετρουπόλεως Ἀπιστολὴ τοῦ Βασιλοπούλου ἔγραφη κατὰ τὸ αψνγ'.

4) Οἱ μέχρι τοῦδε γράφοντες ὅτι ἡ προτεινομένη παρὰ τοῦ Μπαλάνου λύσις. ἔξεδόθη τῷ 1756 ἐστηρίζοντο ἵσως ἐπὶ τοῦ ἐν τῇ Ἀντιπελαργήσει προοιμίου τοῦ

φετο, ἀλλὰ τῷ 1754, ὡς ἐν τῇ αὐτῇ μακροσκελεῖ πρὸς τὸν Μπαλάνον ἐπιστολῇ του ἀναφέρει ὁ ἴδιος ὁ Τζερτζούλης καὶ ὡς σημειοῦ καὶ ὁ Σάθας ἐν τῇ Βιογραφίᾳ τοῦ Εὐγενίου Βουλγάρεως.

Ἄπο τοῦ 1755 ὁ Τζερτζούλης παρέμεινε πλέον, ὡς εἰκάζομεν, ἐν Βενετίᾳ, ἐνδιαφερθεὶς δπως ἐκτυπωθῆ τῷ 1757 τὸ μόνον ἔκδοθὲν προμνημονευθὲν ἔργον του, ἐπιγραφόμενος ὡς *Νικόλαος Κύρκου*. Προηγουμένως δμως εἶχε μεταφράσει, κατὰ μαρτυρίαν τοῦ Μελιρρύτου,² πιθανὸν πρὸ τοῦ θανάτου τοῦ Οὐολφίου, τὴν ἀριθμητικὴν αὐτοῦ, καθὼς ἐπίσης, κατὰ πληροφορίαν τοῦ Χασιώτου, τὰ ἔργα τοῦ *Moschenbaum*.³ Οὗτω προτοῦ προσέλθῃ παρὰ τῇ ἐν Κωνσταντινούπολει Μ. Πατριαρχικῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ ἵνα καταστῇ παρ' αὐτῇ ἀρεστὸς συνέγραψεν τὴν Ἀκολουθίαν καὶ τὸ Συναξάριον τοῦ Ἅγίου Νικολάου, ἀποδεικνύων δι' αὐτῶν τὴν πίστιν καὶ εὔσεβειάν του ἀκολουθῶν τὸ σύτημα τῶν σοφῶν τῆς ἐποχῆς καὶ τοῦ Εὐγενίου, διτις διὰ τὸν αὐτὸν λόγον συνέγραψε καὶ παρέδιδε καὶ σχολαστικὴν θεολογίαν.

Ἐπὶ ἑπταετίαν περίπου λοιπὸν παρέμεινεν ἐν Ἰταλίᾳ, ἐνθα «έχρημάτισεν ὑπὲρ τὰ ἑπτὰ ἔτη, διδαχθεὶς οὐ μόνον τὴν λατινίδα, Ἰταλικὴν καὶ γαλλικὴν· διάλεκτον, ἀλλὰ δὴ καὶ πάσας τὰς ἐπιστήμας ὡς εἴπερ τις ἄλλος, ἐκεῖθεν δὲ ἐπανακάμψας εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐπέμφθη παρὰ τῆς ἐκεῖ συνόδου εἰς τὴν σχολὴν τοῦ Ἀθωνος πρὸς διαδοχὴν Εὐγενίου τοῦ Βουλγάρεως . . . » γράφει ὁ Ζαβίρας.⁴ Οὗτω θὺ εὑρίσκετο ἐν Κωνσταντινούπολει πρὸ τοῦ 1759, πιθανὸν ἀπὸ τὰ τέλη τοῦ 1757 ἢ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1758,⁵

Κοσμᾶ Μπαλάνου, ὅπερ ὡς φαινεται ἔξεδόθη ἐπίσης, καθὼς καὶ ἡ πρὸς τὸν Τρύφωνα ἐπιστολὴ τοῦ Εὐγενίου Βουλγάρεως, μετὰ σφαλμάτων.

1) Σάθας Ν. Φ. σ. 568.

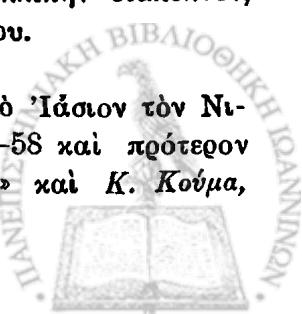
2) *Κυριακοῦ Μελιρρύτου* ἐ. ἀ. σ. 348 «Χριστιανὸς Βόλφιος ἐκ Βρεσλαβίας τῆς Γερμανίας ἐτελεύτησεν ἐν Ἀλλῇ 1754 ἐτῶν 75 ἔχομεν τὴν Ἀριθμητικὴν αὐτοῦ ἔξελληνισθείσαν ὑπὸ τοῦ Νικολάου Ζαρζούλη.

3) *Chassiotis*, L'instruction ἐ. ἀ. σ. 44, «Eugène Boulgaris laissa en 1759 pour lui succéder Nicolas Zerzoulis de Metsovo, qui traduisait en Grec les ouvrages de Wolf et de Moschembaum :».

4) Ἐκ τῶν μεταφράσεών του τῆς Ἀριθμητικῆς καὶ Γεωμετρίας τοῦ Χριστ. Βολφίου τῶν Στοιχείων τῆς Φυσικῆς τοῦ Νεύτωνος (Βλ. Σ. Μακραίου ἐ. ἀ. σ. 237) κατὰ Μουσκεμβρέκιον (*Musschenbroeck*) ατλ. καθὼς καὶ ἐκ τῶν ἐκ τῆς βιβλιοθήκης του βιβλίων βεβαιούμεθα διτις ὁ Τζερτζ. ἐγνώριζε κάλλιστα τὴν Γερμανικὴν. Οὐδὲν ἐκ τῶν διασωθέντων βιβλίων του ὑπάρχει εἰς τὴν γαλλικὴν διάλεκτον, ἐνῷ πλεῖστα γαλλικὰ εὑρίσκονται ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῶν υἱῶν του.

5) Ζαβίρας ἐ. ἀ. σ. 496.

6) Εὐθ. Καστόρχη ἐ. ἀ. σ. 1'. «διαδεχθεὶς ὁ Θεοτόκης εἰς τὸ Ἰάσιον τὸν Νικόλαον Ζαρζούλην παιδευθέντα καὶ τοῦτον εἰς Ἰταλίαν 1754—58 καὶ πρότερον σχολαρχήσαντα μετὰ τὸν Εὐγένιον εἰς τῷ ἐν τῷ Ὁρει σχολεῖον» καὶ Κ. Κούμα, Ιστορίαι τῶν Ἀνθρωπ. Πράξεων τόμ. 12 σ. 565.

περιώνυμος πλέον μεταξὺ τῶν διδασκάλων τοῦ Γένους, προεξέχων ὡς μαθηματικὸς ἐπιστήμων, ἀλλὰ καὶ ὡς παλαιοφιλόσοφος θεοφοβούμενος καὶ δογματικός, διὰ νὰ προσληφθῇ ὡς παιδαγωγὸς τοῦ Κωνσταντίνου βοεβόδα, ὡς εἶδομεν ὅτι μαρτυρεῖ ἐν τῇ τοῦ 1759 ἐπιστολῇ του πρὸς τὸν ἐν "Αθφ μένοντα Κύριλλον Ε'". ὁ Σαμουὴλ ὁ Χαντζερῆς,¹⁾ ὁ ἐπίσης μαρτυρῶν ὅτι προΐστατο ἐπὶ τῶν μαθηματικῶν παραδόσεων τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Φροντιστηρίου.

Ο Μ. Ἡ. Γεδεών, στηριζόμενος ἐπὶ τῆς μαρτυρίας τοῦ Σαμουὴλ ὅτι ὁ Τζερτζ. δὲν ἥθελε ν' ἀπέλθῃ εἰς "Αθω καταλιπὼν τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐπὶ τῶν γραφομένων τοῦ Μακραίου":²⁾ «ὅ τότε Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης ἐφορόντισε καὶ περὶ τῆς Σχολῆς τοῦ Ἀγίου Θρούς καὶ δεξιωσάμενος καὶ τιμῆσας καὶ διὰ πολλῶν πείσας τὸν ἐκ Μετσόβου Νικόλαον, τοῦ σοφωτάτου κυρίου Εὐγενίου ταύτην παραιτησαμένου, ἔκεισε ἀπέστειλε . . .», φρονεῖ ὅτι κατεπείσθη ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Σεραφείμ³⁾ νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν ἐν τῇ Πατριαρχικῇ Ἀκαδημίᾳ διδασκαλίαν του τῶν μαθηματικῶν, εἰς τὴν δῆμον, ὡς γράφει, ἵσως τότε περίπου διωρίσθη, διὰ νὰ ἀναλάβῃ τὴν διεύθυνσιν τῆς Ἀθωνιάδος Σχολῆς.

Ο Τζερτζ., ὡς ἀποδεικνύεται, διηύθυνε τὴν Ἀθωνιάδα Ἀκαδημίαν κατὰ τὸ σχολικὸν ἔτος 1759—1760, διδάξας ἵσως καὶ ὀλίγον χρονικὸν διάστημα τῶν ἀρχῶν τοῦ 1761. Ἐδίδαξεν ἐν ἔτος περίπου, ὡς ἀναφέρεται⁴⁾ σχεδὸν πάντοτε⁵⁾ καὶ ὡς περίπου γράφει καὶ ὁ Παρανίκας⁶⁾ «Πρὸς δὲ ἀντικατάστασιν τοῦ ἀποχωρήσαντος Καθηγεμόνος ἥ Μ. Ἐκκλησία ἀπέστειλε (ἀρχ. τοῦ 1759) τὸν ἐκ Μετσόβου Νικόλαον Ζερζούλην, ἀρτίως ἐξ Εὐρώπης ἐπανελθόντα, ἄνδρα παιδείας συστηματικῆς· ἀλλ' ὅμως τοῦ ζήλου τῶν μαθητῶν ψυγέντος, καὶ ἐπιμόνως τὴν ἐπάνοδον τοῦ Εὐγενίου ἀπαιτούντων, ὃ τε Παλαμᾶς δυσανασχετῶν παρητήσατο, καὶ ὁ Ζερζούλης αὐτὸς τῷ 1761». Κατὰ τὸν Νίκανδρον Βατοπεδινὸν⁷⁾ καὶ ὡς ἀναγράφει ὁ Ἀρχ. Χρ. Κτενᾶς,⁸⁾ ὁ Τζερτζούλης δὲν διηύθυνε τὴν Ἀθωνιάδα εὐθὺς μετὰ τὴν ἀποχώρησιν

1) *Μαν. I. Γεδεών, Χρονικὰ τῆς Πατριαρχικῆς Ἀκαδημίας, ἐν Κωνσταντινουπόλει 1883 σ. 200—1.*

2) *Σεργίου Μακραίου, Ἐκκλησιαστικὴ Ἰστορία ἔ. ἀ. σ. 229.*

3) *M. I. Γεδεών* ἔ. ἀ.

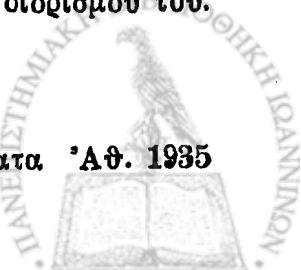
4) Κατὰ τὸν Ζαβίραν ἔ. ἀ. σ. 496 «ἐχρημάτισεν εἰς ἐνδοῦ χρόνου διάστημα», εἰδε δὲ ὁ Ζαβίρας «ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ σωζόμενον εἰσέτι ἐν μεμβράνῃ πατριαρχικὸν καὶ ὑπὸ πάσης τῆς τότε Ἡ. Συνόδου ἐπισφραγισθὲν γράμμα» τοῦ διορισμοῦ του.

5) *Τρ. Εὐαγγελίδου* ἔ. ἀ. σ. 180 καὶ ἄλλοι.

6) *M. Παρανίκας* ἔ. ἀ. σ. 49.

7) *Ἡ σύγχρονος Ἀθωνιάς Σχολὴ* σ. 131—140.

8) *Χρ. Κτενᾶς, Ἀρχ. Ἀπαντα τὰ ἐν Ἀγίῳ Όρει Καθιδρύματα Ἀθ. 1935 σ. 341 καὶ 343.*

τοῦ Εύγενίου, ἀλλ' ὁ μαθητὴς τοῦ Μεγάλου Διδασκάλου Ἀθανάσιος ὁ Πάροις, τοῦ Τζερτζούλη ἐρχομένου οὐχὶ πέμπτου, ἀλλ' ἔκτου ἐν τῇ σειρᾷ τῶν πρώτων διδασκάλων τῆς περιφήμου Σχολῆς. Καὶ τωόντι μετὰ τὸν Εὐγένιον, σχολαρχήσαντα μόνον ἔνα μῆνα τοῦ 1759 καὶ ἀποσυρθέντα αἰφνιδίως τῶν καθηκόντων του¹ συνεπείᾳ τοῦ φιόνου Κυρίλλου τοῦ Ε',² φυσικὸν εἶναι νὰ ἀνέλαβε τὰ καθήκοντά του ὁ πρῶτος μαθητὴς του μέχρι τῆς λήξεως τοῦ σχολικοῦ ἔτους καὶ μέχρι τοῦ διορισμοῦ τοῦ νέου διδασκάλου, τοῦ ἀναζητουμένου ὑπὸ τῆς Πατριαρχικῆς Ἐκκλησίας μεταξὺ τῶν ἐπισήμων καὶ ἀρίστων τῆς ἐποχῆς.

Μολαταῦτα ἐπιτρέπεται ἀμφιβολία τις ἢν κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα ἀπὸ τῆς παραιτήσεως τοῦ Εὐγενίου μέχρι τοῦ διορισμοῦ τοῦ Τζερτζ. ἐσχόλαρχει ὁ Πάροις καὶ οὐχὶ ὁ Παναγιώτης Παλαμᾶς,³ ὁ συμβαλὼν, ὡς ὁ ἴδιος ὁ Βούλγαρις ἐκθέτει ἐν τῇ αὐτῇ ἀπολογητικῇ αὐτοῦ ἐπιστολῇ⁴ τῷ 1759 εἰς τὴν παραίτησίν του «... ἀνεχώρησα διὰ τὸν γραμματικὸν Παναγιώτην, τὸν καὶ μαθητὴν μου γενόμενον, καὶ πολλὰ ὑπ' ἐμοῦ εὑεργετηθέντα, καὶ εἰς τὴν διδασκαλικὴν τάξιν προβιβασθέντα, ἄνδρα δόλιον καὶ ταραχοποιόν...». Οὕτω κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ὁ Τζερτζ. ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν τῆς Ἀθωνιάδος ἀπὸ τὸν Παναγιώτην Παλαμᾶν.

Τὸ ὅνομα τοῦ Τζερτζούλη συνδέεται⁵ εἰς τὸ "Αγιον" Ὁρος μὲ μίαν ἀπὸ τὰς μεγαλυτέρας ἐθνικὰς φυσιογνωμίας, εἰ μὴ τὴν μεγαλυτέραν τοῦ ΙΗ'. αἰῶνος, τὸν Ἀναγεννητὴν τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἐθνους⁶ Ἰσαπόστολον Κοσμᾶν τὸν Αἰτωλόν,⁷ ὃστις φέρεται ὑπὸ πολλῶν ὡς μαθητὴς τοῦ Τζερτζούλη καὶ μάλιστα ὑπὸ τοῦ πρῶτου βιογράφου του Σαπφείρου Χριστοδούλιδου, τοῦ κατὰ τὸ 1830 χρηματίσαντος καὶ διδασκάλου τοῦ Ἑλληνοσχολείου τοῦ Με-

1) Γ. Αἰνιᾶνος, Συλλ. Ἀνεκδ. σ. 54—64, Ἀγ. Γούδα, τόμ. 2 σ. 12—20 κ. ἄ. ἔνθα ἡ ἀπολογητικὴ ἐπιστολὴ τοῦ Εὐγενίου ἡ σταλεῖσα ἐκ τῆς Μονῆς Ἰβήρων πρὸς τὸν Κύριλλον Ε'. τῇ 29 Ιανουαρίου 1759, διόπου ἐμφαίνεται ἡ ἀναχώρησίς του ἐκ τοῦ Ἀθω.

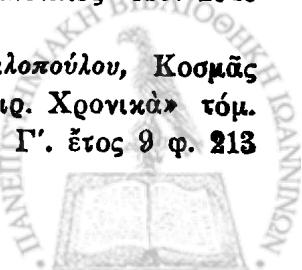
2) Ἔναγγ. Ἰ. Σαβράμη, Ἡ πρώτη καθαίρεσις τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Κυρίλλου τοῦ Ε'. τοῦ Καρακάλου «Ἐπετηρίς Ἐταιρείας Βυζαντ. Σπουδῶν» τόμ. 10, 1933, σ. 176.

3) Ζώτου Μολοττοῦ, Λεξικὸν τῶν Ἀγίων Πάντων Ἀθ. 1904 σ. 614.

4) Γεωργ. Αἰνιᾶνος ἔ. ἄ. σ. 56.

5) Φ. Μιχαλοπούλου, Οἱ Μεγάλοι μας Ἀναγεννηταί, Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός, «Νέον Κράτος» Ἀθ. 1938 τεῦχ. 10 σ. 711—12. Τοῦ ἴδιου, Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός Ἀθ. 1940 σ. 21, 29, 32, 50, 57, 67, 73.

6) Διὰ τὴν βιβλιογραφίαν τοῦ Ἀγίου Κοσμᾶ βλ. Φ. Μιχαλοπούλου, Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός, ἔ. ἄ. Ἀγγέλου Παπακώστα, Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός, «Ἡπειρ. Χρονικά» τόμ. 1Γ'. 1938, σ. 142—150 καὶ Περιοδικὸν «Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός», Γ'. ἔτος 9 φ. 213 1η Ιουλίου 1939 σ. 71—72.

τούτου. «Ἐπειδὴ κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους, γράφει ὁ Χριστοδούλιδης,¹ ἀρχηγεν μὲ φήμην μεγάλην καὶ τὸ Σχολεῖον τοῦ Βατοπαιιδίου εἰς τὸ Ἀγιον Ὅρος,² μετέβη εἰς ἐκεῖνο μὲ ἄλλους δικούς του συμμαθητὰς οὐκ ὅλίγους. Ἐκεῖ ἔτελείωσε τὰ Γραμματικὰ ὑπὸ κάτω εἰς τὸν Διδάσκαλον Παναγιώτην Παλαμᾶν. Μετὰ δὲ ταῦτα παρέλαβε καὶ τὴν Λογικὴν ἀπὸ τὸν Διδάσκαλον Νικόλαον Τζερτζούλιον τὸν ἐκ Μετζόβου, δστις ἐκεῖ ἐσχολάρχησε μετὰ τὸν σοφώτατον Εὐγένιον».³ Τὰ ἦδια περίπου γράφει καὶ ὁ Σάνθας.⁴ «Ο Κώνστας (τὸ κοσμικὸν ὄνομα τοῦ Ἀγίου) φλεγόμενος ὑπὸ ἔρωτος μαθήσεως μετέβη μετ’ ἄλλων Αἰτωλῶν εἰς τὸ Ἀγιώνυμον Ὅρος, καὶ ὑπὸ τὸν Παναγιώτην Παλαμᾶν τελειότερον κατηρτίσθη περὶ τὰ Γραμματικά, διακούσας ὑστερα τὰ φιλοσοφικὰ ὑπὸ τὸν Νικόλαον Ζερτζούλην».

Ο Φ. Μιχαλόπουλος⁵ θεωρεῖ μᾶλλον ἀπίθανον νὰ ὑπῆρξεν ὁ Τζερτζούλης εἰς τὸ Ἀγιον Ὅρος διδάσκαλος τοῦ Κοσμᾶ, πιστεύει δμως «ὅτι ὁ θερμουργὸς καὶ μεγαλοῦδεάτης Τζερτζούλης ἐπηρέασε τὸν Ἀγιον κάπως σὰ φίλος, τὸν ἐνίσχυσε στὶς ἀπόψεις του» καὶ ἀν δὲν ἔγινε μαθητής του, στὶς

1) Σαπφείρου Χριστοδούλιδου τοῦ ἐκ Γραμμένου, Ἀκολουθία καὶ Βίος τοῦ ἐν Ἀγίοις Πατρὸς ἡμῶν Κοσμᾶ τοῦ Ἱερομάρτυρος καὶ Ἰσαποστόλου ψαλλομένη τὴν κδ'. Αὔγούστου μηνός». N. Γλυκέως, Βενετία 1814. Τὸ ἀνωτέρῳ ἀντίτυπον τῆς Α'. ἐκδόσεως ενδύσκεται εἰς τὸ σκευοφυλάκιον τοῦ Μητροπολιτικοῦ Ναοῦ Ἰωαννίνων «Ἀγιος Ἀθανάσιος». (Βλ. καὶ K. Φαλτάϊτς ὁ Ἀγιος Κοσμᾶς, Ἀθ. 1929 σ. 13). Πολλαὶ δὲ εἶναι αἱ μεταγενέστεραι ἐκδόσεις τοῦ ἔργου τούτου τοῦ Χριστοδούλιδου. Παράξενον τυγχάνει ἀληθῶς τὸ πὼς ὁ Ἀγγελος Παπακώστας (ἔ. ἀ. σ. 143) προσκολλᾷ μίαν περιπελεγμένην εἰδησιν τοῦ Ζώτου Μολοττοῦ (ἔ. ἀ. σ. 164) εἰς τὸ ἀνωτέρῳ πόνημα τοῦ Σαπφείρου Χριστοδούλιδου τῆς ἐκδόσεως Πατρῶν (1878) καὶ γράφει ὅτι τὴν ἔκδοσιν ταύτην συνέταξε κατὰ τὸν Μολοττὸν ἐντολῇ τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ ὁ ἐκ Μετσόβου Ζερτούλης, ἐνῷ ρητῶς ἡ ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ἀγίου Ἀθανασίου Ἀκολουθία τιτλοφορεῖται ὡς ἔργον τοῦ Σαπφείρου Χριστοδούλιδου, δὲ Μολοττὸς γράφει τ' ἀκόλουθα: «Σχολαρχοῦντος τοῦ Μεσολογγίου Π. Παλαμᾶ δὲν διεδέχθη ὁ σοφὸς Μετσοβίτης Ζερτούλης N. δ συντάξας τὸν βίον καὶ τὴν Ἀκολουθίαν τοῦ Ἀγίου εἰς Ἰωάννινα, Διαταγῇ τοῦ Ἀλῆ, δαπάνῃ τοῦ δποίου ἐτύπωθη τὸ 1814 εἰς Βενετίαν· τὸν σοφὸν Ζερτούλην μετατεθέντα εἰς Ἰωάννινα διεδέχθη ὁ σοφὸς Εὐγένιος»!! Φανερὸν εἶναι ὅτι ὁ Μολοττὸς εὐκόλως συνέγραψε συμπληρώνων ὅσα ἤγνοει διὰ τῆς φαντασίας του περιπλέκων τὰς γνώσεις καὶ πληροφορίας του. Γνωρίζων, ὡς φαίνεται, ὅτι ὁ Τζερτζούλης συνέγραψε καὶ ἔξεδωκε τὸν Βίον καὶ τὴν Ἀκολουθίαν τοῦ Ἀγίου Νικολάου, ἐνόμισεν ὅτι θὰ ἥτο ἡ ἐν Βενετίᾳ τυπωθεῖσα τῷ 1814 (τοῦ Ἀγίου Κοσμᾶ) ἀδιάφορον ἀν ὁ Τζερτζούλης είχεν ἀποθάνει πρὸ τεσσαρακονταετίας.

2) Ἀθαν. Παπαδοπούλου Κεραμέως, Ἐλληνικὰ κείμενα χρήσιμα εἰς τὴν Ἰστορίαν τῆς Ρουμανίας, Βουκονέστιον 1909, Καισαρίου Δαπόντε, Περὶ τοῦ Σχολείου τοῦ Ἀγίου Ὅρους σ. 311—317.

3) Σαπφ. Χριστοδούλιδου ἔ. ἀ. σ. 16 καὶ N. Μαρτυρολόγιον σ. 200.

4) K. Σάνθα N. Φ. 487—488.

5) Φ. Μιχαλόπουλος, ἔ. ἀ. σ. 21 κ. ἀ.

6) K. Θ. Δημαρᾶ, Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλὸς «Ἐλεύθ. Βῆμα», Οκτώβριος 1940.

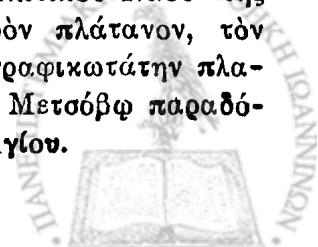
τάσεις του ὅμως ὅσο καὶ στὶς ἵδεες φαίνεται περισσότερο μὲ τὸ μέρος του». Καὶ τωόντι δὲ Κοσμᾶς καὶ ἀν δὲν ὑπῆρξε μαθητὴς τοῦ Τζερτζ. εἰς τὸ "Άγιον" Ορος, ὥρισμένως ἀργότερον θὰ ἔγνωρισθη μετ' αὐτοῦ, ὅτε δὲ "Άγιος ἔκαμε τὰς περιοδείας του"¹ εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ Μαλακασίου, τὰ Ζαγοροχώρια, τ' "Άγραφα," τὴν Θεσσαλίαν κτλ., ἐνθα πιθανόν, ὡς εἰκάζομεν, ἀπὸ τοῦ 1760 ἢ 1761 δὲ Τζερτζούλης ἀλληλοδιαδόχως διέτριβεν, ὡς δὲ ἐπιβεβαιοῦται, ἀπὸ τοῦ 1763 μέχρι τοῦ 1766. Οὗτω ἐν Μετσόβῳ² ἐσχολάρχει ὡς φαίνεται τῷ 1763—1764, ἐν Τυρνάβῳ τῷ 1765, καὶ πιθανὸν ἐκ νέου ἐν Τούκκη τῷ 1766. Ἀναμφισβήτητος λοιπὸν δὲ φλογερὸς πατριώτης Τζερτζούλης ὡς νεοεπιστήμων ἐπηρέασε τὸν Κοσμᾶν καὶ θὰ συνέτεινε διὰ τῶν μεγάλων φιλοσοφικῶν καὶ φιλολογικῶν αὐτοῦ γνώσεων εἰς τὴν διεύρυνσιν τῶν διανοητικῶν ἀπόψεων τοῦ νεαροῦ τότε καλογήρου καὶ μέλλοντος Καθοδηγητοῦ. Καὶ εἶναι φυσικὸν δὲ μοναχὸς νὰ ἐπεζήτησε τὴν γνωριμίαν καὶ διδασκαλίαν τοῦ πολυμαθοῦς καὶ πολυπείρου Σχολάρχου, τοῦ τε νεωτεριστοῦ, ἀλλ' οὐδέποτε ἀποκηρύξαντος τοὺς καθιερωμένους τύπους, τὸν παλαιὸν τρόπον τῆς ἐκπαιδεύσεως, τὰς παραδόσεις τῆς Ἀρχαίας καὶ Βυζαντινῆς φιλολογίας, τοῦ ὁραματιζούμενου καὶ πιστεύοντος ὡς καθορισθεῖσαν ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του τὴν Ἀνάστασιν τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας ὑπὸ τῆς Θείας Μερίμνης, διὸ καὶ ἀσχολουμένου περὶ τὴν ἐπίλυσιν τῶν χρησμῶν.

"Ο Κοσμᾶς ὅμως παραβλέπων τὴν καθιερωμένην διδασκαλίαν τῶν μεγάλων Διδασκάλων τοῦ Γένους καὶ θεωρῶν, ὡς φαίνεται, ἄγονα, τὰ νάματα τῆς κλασσικῆς παιδείας, τῆς Θεογνωσίας καὶ τῶν προφητειῶν, ἀναζητεῖ τὴν ἀσφαλῆ ὁδὸν τῆς σωτηρίας τοῦ "Ἐθνους". Αποδέχεται μὲν καὶ ἀφομοιοῖ τὰ σοφὰ τοῦ Τζερτζ. καὶ τῶν ἀλλων διδασκάλων διδάγματα, ἀλλὰ δημιουργεῖ τοῦ "Ἐθνους τὴν παλιγγενεσίαν ἐπὶ νέων βάσεων. Καὶ οὕτω τὰ φανταστικὰ ὄνειρα τῆς πλουσιωτέρας φαντασίας τῆς Τουρκοκρατουμένης Ἑλλάδος, τῆς προικισθείσης ἐξ οὐρανοῦ μὲ τὴν χάριν τῶν ἐμπνεύσεων, ἐνσαρκοῦνται εἰς σύνολον καρποφόρων καθοδηγήσεων. Ἀπὸ τὸ κατώφλι τῆς πραγματικὸς τητος ἀγκαλιάζει μὲ ἀνθρωπίνην συμπάθειαν δὲ Ἰσαπόστολος τὰς ἀνάγκας

1) *Xρυσοστόμου, Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν, Περὶ τῶν μετὰ τὴν Ἀλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως Ἑλληνικῶν Ἀκαδημιῶν. Πρακτικὰ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν 1927 τόμ. B'. σ. 203—204.*

2) *K. Φαλτάϊτς, Ποῖοι ἀγνοοῦν τὸν Αἰτωλο-Κοσμᾶ, Ἑλλην. Γράμματα*, 1928, τόμ. 11 σ. 427—9 καὶ *Toῦ ιδίου, ὁ Ἅγιος Κοσμᾶς εἰς τὸ στόμα τοῦ Ἡπειρωτικοῦ λαοῦ Ἀθ. 1929.*

3) *Ἐκ τοῦ Μετσόβου, ὡς ἀναφέρει ἡ παράδοσις, δὲ Ἅγιος Κοσμᾶς ἐπέρασε δύο φοράς. Σημειοῦται δὲ εἰς τὸ Κτηματολόγιον τοῦ Μητροπολιτικοῦ Ναοῦ τῆς Ἅγιας Παρασκευῆς ὅτι ἐδίδαξεν εἰς τὸν παμμέγιστον ἀριστερὸν πλάτανον, τὸν διακοσμοῦντα ἀκόμη σήμερον μεθ' ἐνὸς ἄλλου πανυψήλου τὴν γραφικωτάτην πλατεῖαν τοῦ Μετσόβου ἔναντι τῆς Ἐκκλησίας. Πολλαὶ εἶναι αἱ ἐν Μετσόβῳ παραδόσεις αἱ ἀναφερόμεναι εἰς τὰς πράξεις καὶ τὰς διδαχὰς τοῦ Ἅγιου.*

τοῦ λαοῦ, καὶ βαθύτατα εἰσδύων εἰς τὰς λεπτομερείας τῆς ἑποδουλωμένης ζωῆς χωματίζει μὲν δροσερὰν πνοὴν τὸ αἴσθημα τῆς ἔλευθερίας, κατασπείρων ὑγιεῖς σπόρους πρὸς εὔχημον βλάστησιν θυσιῶν, εἰς τὸν βωμόν της.

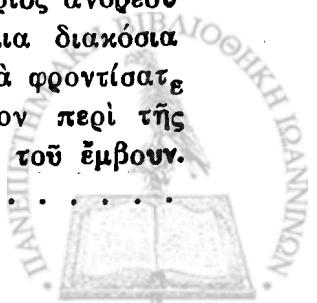
Ἐξ ἐγγράφου τῆς 28ης Ἱανουαρίου 1764 εὑρισκομένου ἐν τοῖς Ἀρχείοις τῆς Ἐφορείας τῶν Κληροδοτημάτων Μετσόβου, ἀποσταλέντος παρὰ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει¹ πρὸς τοὺς προεστῶτας τοῦ Μετσόβου, εἰκάζομεν ἐκ τῆς ἡμερομηνίας τῆς ἐπιστολῆς ὅτι ὁ Τζερτζούλης ἦτο διδάσκαλος τοῦ Ἑλληνοσχολείου τοῦ Μετσόβου πρὸ τοῦ 1764. Ἐν τῇ αὐτῇ ἐπιστολῇ² βλέπομεν ὅτι ὑπάρχει ἐντολὴ πληρωμῆς 1250 γρ. τοῦ ἐν Κωνσταντι-

1) Ἐκ τοῦ ἐγγράφου τούτου ἐμφαίνεται, ὅτι οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει Μετσοβῖται προκατέβαλον διὰ λογαριασμὸν τῆς Κοινότητος Μετσόβου τὸν ἑτήσιον φόρον, τὸ βοϊβοδαλῆκι, εἰς τὸν Τούρκους νεμομένους τὸν μαλικαριζαιμπῆδες, τὸν φόρονς τῆς περιφρείας Μετσόβου, δανειζόμενοι τὰ χρήματα ἀπὸ σαράφηδες ἐπὶ τόκῳ καὶ χρεώνοντες τὴν Κοινότητα Μετσόβου πάλιν δὲ οἱ Μετσοβῖται ἐμβαζον ἐκ τῶν ὑστέρων τὴν ἀξίαν τῆς πληρωμῆς εἰς τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει πληρώσαντας Μετσοβῖτας.

2) Μεταγράφομεν διὰ τὴν ἀκρίβειαν ἀποσπάσματα ἐκ τῆς ἐπιστολῆς ταύτης καὶ κυρίως τ' ἀναφέροντα τὸν Τζερτζούλην:

«Τιμιώτατοι καὶ χρησιμότατοι κὐρὶς Γιώργη κρίκη, παπᾶ Κυργιάκη μπίλια, κὐρὶς Ἰωάννη Ἀλέξη, κὐρὶς Μίχο Κρίκη, καὶ λοιποὶ γέροντες καὶ προεστῶτες τῆς πατρίδος μας, τὴν αὐθεντίαν σας ἀκριβῶς προσκυνοῦμεν καὶ ἀδελφικῶς ἀσπαζόμενα 1764 Ἱαν. 28 εἰς Κωνσταντινούπολιν.

Τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ δεόμενοι, ἵνα διάγητε πάντοτε ἐν εἰρήνῃ, ὁμοφωνίᾳ καὶ δμογνωμίᾳ διὰ νὰ χαιρῶμεν καὶ ἡμεῖς ἀκούοντες τὸ κοινὸν ὑμῶν καλὸν καὶ συμφέρον. ἀπὸ τὸ κοινὸν ὑμέτερον τίμιον σας εἰς τὰς 24 τοῦ προλαβόντος αὐγοστού γεγραμμένον εἴδομεν ὅσα περὶ τοῦ βοϊβοδαλικίου μας σημειοῖτε καὶ τὶ λογῆς ἀδειαν μᾶς δίδετε δι' αὐτὸν καὶ πρέπει νὰ εἰστε βέβαιοι ὅτι καὶ χωρὶς νὰ ἐγράψετε τὴν κατάστασιν τῆς πατρίδος μας, ἡμεῖς εἰμεσθε ἀρκατὰ πληροφορημένοι καὶ εἰξεύρομεν καλώτατα τὴν ἔνδειαν τῶν ἐντοπίων μας καὶ ὅτι μὲν ἀρκετήν των στενοχωρίων δύνανται νὰ πληρώσωσιν ἐκεῖνα δόπον εἰς τὸν ὑστερινὸν τούτους καὶ ιδούν. Ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ αὐτὸν μπασᾶ κὐρὶς στέριος ἔλαβε χρείαν διὰ νὰ μετρήσῃ τὸν λογιώτατον κὐρὶς Νικόλαον Τζερτζούρην γρ. 1250 ἥτοι χίλια διακόσια πενήντα, μετρήσατε τὸν αὐτὸν ἀπὸ τῆς ρηθείσης ποσότητος δόπον χρεωστεῖτε τὰ αὐτὰ 1250 γερά, λαμβάνοντες ἀπὸ τὸν ὄηθέντα λογιώτατον μίαν πόλτζαν ὁμοῦ καὶ γραφὴν πρὸς τὸν μπασᾶ στέριον, πῶς ἔλαβε ἀπὸ τὴν αὐθεντείαν σας τόσην ποσότητα καὶ εἰναι καλὰ δεδομένα, στέλνοντες τὰ λοιπὰ χωρὶς ἀργοπορίαν διὰ νὰ μὴ πληρώνητε τὸ βαρὺ ἐκεῖνο διάφορον, καὶ ταῦτα περὶ τούτων . . . τρεῖς χιλιάδες ἑκατὸν πενήντα γρόσια τὰ δόποια χρεωστοῦνται ἀπὸ τῆς σήμερον δηλαδὴ 28 Ἱανουαρίου ὅθεν ἀφ' οὗ μετρήσητε τὰ δσα ὡς ὄπισθεν διορίζει ὁ μπασᾶ κὐρὶς στέριος ἀνδρέου τῷ Ἑλλογιμωτάτῳ Κυρίῳ Νικολάῳ Τζερτζ. τῷ διδασκάλῳ γρόσια χίλια διακόσια πενήντα, λαμβάνοντες πόλτζαν καὶ γραφὴν, ὡς ἐσημειώσαμεν, τὰ λοιπά φροντίσατε διὰ νὰ τὰ στείλητε τὸ ὄγλιγορώτερον, λογαριάζοντες καὶ τὸ διάφορον περὶ τῆς ὅ λης ποσότητος ἀπὸ τῆς 28 Ἱανουαρίου, δόπον ἐμετρήθησαν, ἕως οὗ νὰ τοῦ ἐμβουν. Πρὸς τούτοις ἐπειδὴ

νουπόλει πλουσίου Μετσοβίτου Στεργίου Ἀνδρέου πρὸς τὸν Τζερτζούλην, τῆς ὄποιας ὅμως δὲν δικαιολογεῖται οὐδαμοῦ ἡ αἰτία οὐδὲ ἡ ὑποχρέωσις. ἦν ἐνδεχομένως ότι εἶχεν ὁ Στεργίος Ἀνδρέου διὰ νὰ δώσῃ ἐντολὴν νὰ πληρωθῇ τὸ ποσὸν τοῦτο εἰς τὸν Τζερτζούλην. Πρόκειται περὶ δωρεᾶς τοῦ Στ. Ἀνδρέου πρὸς τὸν Τζερτζούλην, ἥ περὶ δανείου, τὸ ὄποιον ἔδωσεν ὁ Τζερτζούλης εὑρισκόμενος ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἥ μήπως πρόκειται περὶ ἀπλῆς μεταφορᾶς χρήματος, δηλαδὴ καταθέσεως τοῦ ποσοῦ τούτου ἐκ μέρους εἴτε χρεώστου τινὸς τοῦ Τζερτζούλη εἰς χεῖρας τοῦ Στ. Ἀνδρέου πρὸς μεταβίβασιν εἰς Μέτσοβον, εἴτε αὐτῷ τοῦ ίδίου τοῦ Τζερτζούλη πρὸ τῆς ἀναχωρήσεώς του ἐκ Κωνσταντινούπολεως μὲν παράκλησιν ὅπως τῷ μετρηθῶσιν ἀργότερον ὅτε ότι μετέβαινε εἰς Μέτσοβον ἵνα μὴ φέρῃ μεθ' ἕαυτοῦ κατὰ τὸ ταξίδιον χρηματικὸν ποσὸν λόγῳ τῶν κινδύνων τοῦ δρόμου; Παρὸ δὲ ὅτι δύναται τις νὰ συμπεράνῃ ὡς ἐκ τῆς δοσοληψίας ταύτης μὲ τὸν Στεργίον Ἀνδρέου ὅτι, εἴτε διέμεινε μετὰ τὴν ἀναχώρησίν του ἐκ τοῦ "Αθω τῷ 1760—61 ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀναχωρήσας ἐκεῖθεν ὠρισμένως τῷ 1763 διὰ νὰ εἴναι διδάσκαλος ἐν Μετσόβῳ τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1764, εἴτε ὅτε ἦτο σχολάρχης ἐν Μετσόβῳ, ὅπερ καὶ τὸ πιθανότερον, εὐθὺς μετὰ τὴν ἀναχώρησίν του ἐκ τοῦ "Αθω¹ τῷ 1761, ὡς περίπου ἀναφέρει ὁ Κ. Κούμας² ὅτι ἐκ τοῦ "Αγίου Ορούς «ὑπέστρεψε ταχέως εἰς τὴν πατρίδα του» καὶ ἐν τοῖς Ἀνεκδότοις του ὁ ΙΙ. Ἀραβαντινός,³ «ὅτι ἐπανέκαμψεν εἰς τὴν πατρίδα του τῇ συστάσει⁴ τῶν μαθητῶν του», εἴτε εἶχε μεταβεῖ ὀλίγον πρὸ τοῦ 1764 πάλιν εἰς Κωνσταντινούπολιν, δὲν δυνάμεθα δυστυχῶς μετὰ βεβαιότητος ν^τ ἀποφανθῶμεν ποῦ διέμενε καὶ ποίαν διδασκαλικὴν ἔδραν κατεῖχε συνεχῶς ἀπὸ τοῦ 1761—1764. Συμπεραίνομεν ὅμως ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ότι ἦτο ἥδη νυμφευμένος, εἰ μὴ καὶ ἐνωρίτερον· «ἔγγαμος ἀπὸ ἀνδρικῆς τῆς ἥλικίας, ὡς πληροφορεῖ ἐν τοῖς ἀνεκδότοις του ὁ Ἀραβαντινός, ἀπέκτησε τρεῖς υἱοὺς τὸν Κυριακόν, Κωνσταντίνον καὶ Θεόφιλον».

"Ἐν τοῖς αὐτοῖς Ἀρχείοις τοῦ Μετσόβου προαναφερθὲν πρακτικὸν τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ 1766 πιστοποιεῖ ὅτι διορίζεται εἰς τὸ Ἑλληνοσχολεῖον

1) Ἐδραιωθέντος τῷ 1759 τοῦ Σχολείου καὶ ἐπικυρωθείσης τῆς ἰδρύσεώς του παρὰ τῆς Μ. Ἐκκλησίας, τὸ πιθανότερον εἴναι νὰ προσεκλήθη ὁ Τζερτζ. εὐθὺς ἀμέσως εἰς Μέτσοβον.

2) K. Κούμα, "Ιστορία της Ανθρωπίνων Πράξεων σ. 565.

3) K. Θ. Δημαρᾶ, «Βιογραφικὴ Συλλογὴ» ε. ἀ.

4) Πιθανὸν μεταβάς εἰς Κωνσταντινούπολιν ἵνα δώσῃ εἰς τὴν Μεγάλην Πατριαρχικὴν Ἐκκλησίαν τὴν ἐκ τοῦ "Αθω παραίτησίν του, ἐπείσθη παρακληθεὶς ὑπὸ τῶν ἐν Κωνσταντινούπολει Μετσοβιτῶν ν^τ ἀναλάβῃ τὴν σχολαρχίαν τοῦ ἐπισήμως πλέον ἀπὸ τοῦ 1759 ἰδρυθέντος Ἑλληνοσχολείου τῆς πατρίδος του, ἀναδεικνύων τοῦτο διὰ τῆς προσωπικότητός του καὶ φήμης του.

Μετσόβου «ὅ κυρ Τριαντάφυλος κύρου Στάνου νὰ σταθῇ διδάσκαλος τῶν Ἑλληνικῶν μαθημάτων ἐπτὰ ὄλοκλήρους χρόνους». Εἰς ἑτερον δὲ ἔγγραφον τοῦ 1766, ἀνεφερόμενον εἰς προγενεστέραν ὑπόθεσιν φόνου εἰς τὸ Μπογάζι τῆς Μηλέας, σημειώνεται τὰ ἔξης : «στοχασθήκαμεν (οἱ Μετσοβῖται) διὰ τὸ εἰρηνικὸν νὰ πάρει τέλος ἡ ὑπόθεσις· μᾶς ἐφάνη καλύτερα καὶ ἐβάλαμεν τὸν κύρο Νικόλαον Διδάσκαλον εἰς τὸ διὰ μέσον ὡς διδάσκαλος Τρικάλου καὶ τοὺς διμίλησαν πολλά...». Εὑρίσκονται δὲ ἐπίσης εἰς δύο βιβλία τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Τζερτζούλη αἱ ἀκόλουθοι σημειώσεις αὐτοῦ. Ἐν τῷ ἔξωφύλλῳ τοῦ ἑνός : «ἐκ τῶν τοῦ Νικολάου Κυριάκη Τζερτζέλη καὶ τόδε αψέξε (1765) Δεκεμβρίου κ. (20) Νικολάου Κυριακοῦ κτῆμα εἶναι· Τάδ' ἔγραφετο». Εἰς τὴν σ. 1 πρὸ τοῦ κειμένου ἐν τῇ ἀνω ὥστε φέρει τὴν ἐνθύμησιν. «Καὶ τόδε διαμάντου πηταλῆ βρίλλου τοῦ ἐκ Τυρνάβου τῆς Λαρίσσης, νῦν δ' Ἀλεξάνδρου δ : δ : τοῦ ἐκ Τυρνάβου Λαρίσσης : Νῦν δὲ Νικολάου Κυριάκη Τζερτζέλη». Ἀριστερὰ εἰς τὸ περιθώριον φέρει τὴν ἴδιοχειρον ἐνθύμησιν : «Βίβλος ἀλεξάνδρου γενόμην ποτέ, νῦν δὲ Νικολάου». Ἐν δὲ τῷ ἔξωφύλλῳ τοῦ δευτέρου² τὴν ἴδιοχειρον τοῦ Τζερτζέλη ἐνθύμησιν. «Ἐκ τῶν τοῦ Νικολάου Κυριάκη Τζερτζέλη καὶ τόδε. ἀγορασθὲν ὑπ' αὐτοῦ ἀπὸ τῶν κληρονόμων του ποτὲ Ἀλεξάνδρου ἐν ἔτει, αψέξε : (1765) Φεβρ : (9) θ. Ἐν τυρνάβῳ τῆς θετταλίας». Εἰς τὴν πρώτην σελίδα τοῦ κειμένου ἐν τῇ ἀνω ὥστε »Ἐκ τῶν τοῦ Καλλινίκου καὶ τόδε, νῦν δὲ ἐκ τῶν τοῦ Ἀλεξάνδρου³ διδ : τοῦ ἐκ τυρνάβου, ἀγορασθὲν παρ⁴ αὐτοῦ· νῦν δ' αὖθις Νικολάου Κυριάκη Τζερτζέλη. 176 (5)».

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω λοιπόν, ὑποθέτομεν, δτι ὁ Τζερτζ., ὡς ἀναφέρει καὶ ὁ Κ. Κούμας,⁴ «εδίδαξεν εἰς πολλὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τοῦ αψέ (1769) ἔτους καὶ ἐφεξῆς, ἐπαινεθεὶς πανταχοῦ διὰ τὴν σοφίαν του· τελευταῖον εἰς Ἱάσιον σχολαρχῶν»... Ἀναχωρήσας ἐκ Μετσόβου περὶ τὰ τέλη τοῦ 1764, διατρίψας πιθανὸν ὄλοκληρον τὸ 1765 εἰς τὸν Τύρναβον ὡς σχολάρχης τῆς ἐν Τυρνάβῳ σχολῆς, ἀγοράζων δὲ τὰ βιβλία τοῦ πρώην σχολάρχου, Ἀλεξίου τοῦ Τυρναβίτου,⁵ θὰ ἔχρημάτισεν ἐκ νέου ὡς εἰκάζομεν τῷ 1766 σχολάρχης τῆς ἐν Τρίκκῃ Σχολῆς, ἐὰν βασίσωμεν τὸν συλλογισμόν μας εἰς τὴν μαρτυρίαν τοῦ ἔγγραφου τοῦ ἀναφερομένου εἰς τὸν ἐν Μπογάζι τῆς Μηλέας φόνον, ἐν ᾧ ζητεῖται ἡ μεσολάβησίς του ὡς Διδασκάλου Τρικάλων.

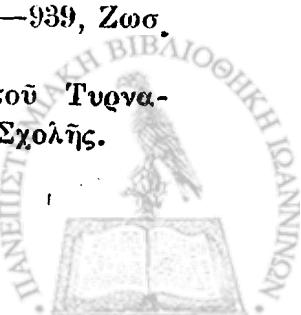
1) Ἐν τῷ βιβλίῳ : «Aphtoni Progymnasmata commentarii . . . (B. E. 1339—937, Ζωσιμ. Βιβλ.).

2) Ἐν τῷ τοῦ Malestgaes Λεξικὸν Ἑλληνορωμαϊκόν (B. E. 4441—939, Ζωσ. Βιβλ.).

3) M. Παρανίκα, Σχεδίασμα, σ. 83. Πρόκυπται περὶ τοῦ Ἀλεξίου τοῦ Τυρναβίτου τὸ ἐπὶ πολλὰ ἐτη χρηματίσαντος διδασκάλου τῆς ἐν Τυρνάβῳ Σχολῆς.

4) K. Κούμα, Σύνταγμα Φιλοσοφίας σ. 1'.

5) M. Παρανίκα ε. ἀ. σ. 83.

Οπωσδήποτε δύμως ἔξ ὄλων τῶν ἀνωτέρω ἔξαγεται ὅτι ὁ Τζερτζούλης παρέμεινε μέχρι τοῦ 1766 ἐν Ἑλλάδι, καὶ μόνον πιθανὸν περὶ τὰ τέλη ἢ τὰ μέσα τοῦ 1766,¹ ἀνέλαβε² τὴν σχολαρχίαν τοῦ ἐν Ἱασίῳ γυμνασίου,³ πιθανὸν διαδεχθεὶς τὸν Νικηφόρον Θεοτόκην ἀναχωρήσαντα διὰ Γερμανίαν κατὰ τὸν Ζαβίραν⁴ τῷ 1766. Τὴν Σχολαρχίαν τῆς ἐν Ἱασίῳ ἡγεμονικῆς Σχολῆς, ἥτις ὠνομάσθη καὶ Ἀκαδήμεια,⁵ διετήρησε πλέον εἴτε ἀπὸ τοῦ 1766 εἴτε ἀπὸ τοῦ 1767 τὸ ἀργότερον, μέχρι τοῦ θανάτου του, ὃς πάντες οἱ μετ' αὐτοῦ ἀσχοληθέντες συγγραφεῖς, ἐκτὸς τοῦ Μελιρρύτου, ἀναφέρουν, ἐπισυμβάντος, κατὰ μὲν τοὺς Ζαβίραν,⁶ Σάμαν,⁷ Μ. Γεδεών, τῷ 1773, κατὰ δὲ τοὺς Κ. Κούμαν,⁸ Κ. Μελίρρυτον,⁹ Ἀνδρ. Δημητρακόπουλον¹⁰ τῷ 1772¹¹ ἐν Ἱασίῳ, τοῦ Μελιρρύτου¹² σημειοῦντος «ὅτι θνήσκει ἐν Ιωαννίνοις». Κατὰ τὸν Κ. Κούμαν¹³ ὁ Τζερτζούλης «ἐδίδαξεν ἐν Ἱασίῳ μετὰ τῶν Μαθηματικῶν ἐπιστημῶν τὴν νεωτέραν φιλοσοφίαν καθὼς¹⁴ καὶ παρέδιδεν ἔξ ἰδίων του μεταφράσεων τὴν τοῦ Βαύμανστερίου¹⁵ φιλοσοφίαν».

1) Κατὰ μαρτυρίαν τοῦ Δαπόντε (Cronicari Greci ἐ. ἀ. σ. 226) «ὁ Τζουρτζούλης ἔξήγησε τὸν χρησμὸν τοῦ Στεφάνου Ἀλεξατδρέως ἐν Γιασίῳ ἐν ἔτει χιλιοστῷ ἑπτακοσιοστῷ ἔξικοστῷ ὄγδοῳ».

2) Οὐδεὶς ἐκ τῶν συγγραφέων ἀναφέρει τὴν χρονολογίαν τῆς μεταβάσεώς του εἰς Ἱάσιον, καὶ μόνον ὁ Παρανίκας (Σχεδ. σ. 183) γράφει, στηριζόμενος ἐπὶ τοῦ Καστόρχη, ἀλλὰ καὶ παρανοῶν αὐτόν, ὅτι ἐδίδαξε τῷ 1761. Ἀλλ' ὁ Καστόρχης, (Περὶ τῆς ἐν Δημητσάνῃ Ἑλλην. Σχολῆς σ. θ' καὶ ι') ἀναφέρει ὅτι ὁ Θεοτόκης «ἐδίδαξε πρῶτον μὲν ἀπὸ τοῦ 1761 εἰς τὴν πατρίδα του, είτα δὲ εἰς τὸ ἐν Ἱασίῳ σχολεῖον διαδεχθεὶς τὸν Νικόλαον Ζαρζούλην.

3) Ζαβίρας ἐ. ἀ. σ. 496.

4) Ζαβίρας ἐ. ἀ. 491, Κ. Σάμας, Ν. Φ. σ. 583, Τρ. Εὐαγγελίδης ἐ. ἀ. σ. 180, κτλ.

5) Εὐλόγιον Κουρίλα, Γρηγόριος ὁ Ἀργυροκαστρίτης, «Θεολογίας» τόμ. 11ος 1933 σ. 232 καὶ 235, ἐνθα ὁ Εὐλ. Κουρίλας γράφει ὅτι ὁ Τζερτζ. συνεδίδασκε μὲ τὸν Νικ. Θεοτόκην.

6) Ζαβίρας ἐ. ἀ. 496, Σάμας Ν. Φ. σ. 500, Μ. Γεδεών Χρονικά τῆς Πατριαρχικῆς Ἀκαδημίας σ. 201.

7) Κ. Κούμα, Σύνταγμα Φιλοσοφίας σ. ι' καὶ Ἰστορ. τῶν Ἀνθρωπ. Πράξ. σ. 565, ἐνθα γράφει ὅτι τὸν διεδέχθη ἀποθανόντα τῷ 1772, ὁ Θεοτόκης.

8) Κ. Μελιρρύτου, Χρονολογία, σ. 351.

9) Ἀνδρ. Δημητρακοπούλου, Ηροσθῆκαι καὶ Διορθώσεις σ. 88.

10) Μόνον ὁ Π. Ἀραβαντινὸς (ἀνέκδοτος Βιογραφ. Συλλ. ἐ.ἄ.) ἀπομακρύνεται πολὺ ἐκ τῆς χρονολογίας τοῦ θανάτου του, λέγων ὅτι ἀπέθανεν τῷ 1766, πιθανὸν διότι ἔκτοτε δὲν ἀνευρίσκει πλέον τοῦτον εἰς τὰ ἐν Ἑλλάδι Σχολεῖα.

11) Χρονολογία σ. 351.

12) Ἰστορίαι τῶν Ἀνθρωπίνων Ηράξεων σ. 565.

13) Κ. Κούμα, Σύνταγμα Φιλοσοφίας σ. ι'.

14) Baumeister Frederic, Γερμανὸς φιλόσοφος καὶ συγγραφεὺς. Εἰς ἐκ τῶν διαπρεπεστέρων μαθητῶν τοῦ Wolf.

Ρωσσόφιλος, ώς καὶ ὁ Εὐγένιος Βούλγαρις,¹ ὁ Τζερτζ. καθὼς καὶ ὅλοι περίπου οἱ σοφώτατοι καὶ ἔλλογιμώτατοι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, «ἡξιώθη, κατὰ τὸν Ζαβίραν,² διὰ τὴν ἀξιάγαστον αὐτοῦ σοφίαν καὶ πολύγλωττον καὶ μεγάλης εὐνοίας καὶ παρὰ τοῦ ὑψηλοτάτου ἀρχιστρατήγου τῶν Ρώσσων Ρεμαντζόφ». Προσδοκῶν διὰ τῆς Ρωσσίας ἡ Ἑλλὰς νὰ ἐπανεύρῃ τὴν παλαιὰν αὐτῆς αἰγλην καὶ νὰ ἀποκαταστήσῃ τὰ ἐθνικὰ αὐτῆς ἰδεώδη, εἰργάσθη διὰ τὰς ρωσικὰς βλέψεις ἐν ἀνατολῇ.³ Εποφήτευσε δίς τὴν ὑπὸ τῶν Ρώσσων ἀπελευθέρωσιν τῆς Βασιλίδος καὶ ἔδωκεν ἐρμηνείας⁴ εἰς τοὺς χρησμοὺς τοῦ Λέοντος τοῦ Σοφοῦ καὶ τοῦ Πατριάρχου Στεφάνου Ἀλεξανδρέως, συμφωνούσας πρὸς τὰς ζωηρὰς αὐτοῦ ἔλπιδας. Ἀπέθανε προτοῦ διαψευσθοῦν αἱ προφητεῖαι του, δραματιζόμενος τὴν σωτηρίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἐθνους ὑπὸ τῶν Ρώσσων, τῷ 1774.

Τὰ ἔργα τοῦ Νικολάου Τζερτζέλη.

“Υπὸ δύο κυρίως μορφῶν ἐμφανίζεται ὁ Τζερτζέλης εἰς τὸ ἔργον του. Εἴτε ώς σφοδρὸς ἀρχαιοτής, βυζαντινὸς καλόγηρος, κατ’ ἔξοχὴν σχολαστικὸς διδάσκαλος προσπαθῶν ν^ο ἀρέσκη εἰς τὴν Μ. Ἐκκλησίαν, εἴτε ώς εἰσηγητὴς νέων φιλοσοφικῶν καὶ φυσικομαθηματικῶν θεωριῶν καὶ ἐνιαχοῦ μάλιστα ὡς δημοτικιστής. Ἡτο δηλ., ώς εἴπομεν, παλαιοφιλόσοφος καὶ νεοεπιστήμων γλωσσομαθέστατος καὶ πολυμαθέστατος, δι’ ὃ καὶ χαρακτηρίζεται ἀκόμη σήμερον ὑπὸ τῶν γερόντων τοῦ Μετσόβου «ώς παράξενος (περίφημος, σπουδαῖος) δάσκαλος, ἐκεῖ κατὰ στ’ Ἀμπελάκιπ, ἀκονστός σὲ δλα τὰ μέρη, ποὺ σὰν ποὺ ἥρθε στὸ Μέτσοβο ἔφτιασε κάτι μηχανήματα ποὺ ἔκαναν μπουμπουνίσματα, χαλάζι, βροχή . . . ».⁵

Ἐκ τῶν ἔργων τοῦ Τζερτζέλη τὰ ὑπὸ τοῦ Ζαβίρα ἀναφερόμενα εἶναι τὰ ἔξης :

- 1) «Μετέφρασε τὴν ἀριθμητικὴν καὶ γεωμετρίαν τοῦ Βυολφίου (Wolf).
- 2) Μετέφρασε τὴν πειραματικὴν φυσικὴν Πέτρου τοῦ Μοσχεμβούρ.
- 3) Μετέφρασε «μέρος τῶν κατὰ νέφθωγα στοὶχείων» ἄπερ σώζονται πάντα ἐν τῇ ἐν μετέρβιῳ βιβλιοθήκῃ αὐτοῦ.

1) Κ. Σάθα, Τουρκοκρατούμενη Ἑλλάς, Ἀθ. 1869 σ. 622 καὶ ἐν σ. 616—7 ἡ ὡδὴ τοῦ Εὐγενίου Βουλγάρεως πρὸς τὴν Αἰκατερίνην. «Ἐν ταύτῃ γράφει, ὁ Σάθας, ἔξυμνῶν καὶ τὴν ἐν Αίγαιῳ κατάβασιν τοῦ Ρωσσικοῦ Στόλου τελευτὴ προτρήτην περὶ τῆς Πατρίδος».

2) Ζαβίρα ἔ. ἀ. σ. 496.

3) Βλ. ἐν “Ἐργοις αὐτοῦ.

4) Φαίνεται δι τὸ Τζερτζ. ἐδίδασκε τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας ἐγκαταστήσας εἰς τὸ Μέτσοβον πειραματικὰ δργανα.

4) Λόγοι ἐγκωμιαστικοὶ πρὸς Αἰκατερίνην τὴν β' αὐτοκρατόρισσαν τῶν ρωσιῶν.

5) Ἐρμηνεία περὶ ἀναστάσεως Κωνσταντινουπόλεως σύντομος εἰς τοὺς χρησμοὺς Λέοντος τοῦ σοφοῦ, ὅπερ σώζεται παρ' ἡμῖν χειρόγραφον· γέργαφε δὲ ταύτην τῷ ἔτει 314 μετὰ τὴν αἰχμαλωσίαν: ἢτοι τῷ 1767 μετὰ Χριστού.

6) Ἔγραψε τὴν ἀκολουθίαν τοῦ ἀγ. νικολάου τοῦ ἐκ Μετζόβου.

Εἰς ταῦτα προστίθενται:

7) Ἐρμηνεία εἰς τὸν Χρησμὸν τοῦ Πατριάρχου Στεφάνου Ἀλεξανδρέως.

8) Ἡ πρὸς τὸν Μπαλάνον Βασιλόπουλον σταλεῖσα ἐκ Βενετίας τῷ 1754 ἐπιστολή του ἥ ἐν τῇ Ἀντιπελαργήσει δημοσιευμένῃ.

9) Τὰ ἐν τῇ «Οδὸς Μαθηματικῆς τοῦ Μπαλάνου Βασιλοπούλου ἐπιγράμματα αὐτοῦ τὰ εἰς τὰς ἐκδόσεις τῶν 1749, 1775, 1803, δημοσιευθέντα.

10) Μακροσκελῆς ἐπιστολή του ἐν τῷ κώδικι ἀρ. 51 τῆς Χριστιανικῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας.

11) «Νικολάου Κυριακοῦ τοῦ Τζερτζέλη σύντομος ἔκθεσις περὶ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς ὁμιλίας».

12) Οἱ ἐν τῷ «Νέῳ Ἑλληνομνήμονι». περιγραφόμενοι κώδικες, ὑπὸ ἀρ. 4, 5 καὶ 9.

13) Ἡ παρὰ τοῦ Κ. Κούμη ἀναφερομένη μετάφρασις τῆς φιλοσοφίας τοῦ Βαύμαϊστερίου, ἦν ἐν οὐδενὶ καταλόγῳ χειρογράφων ἥδυνήθημεν ν' ἀνεύρωμεν.

14) Τὸ ἐν τῷ ἀνεκδότῳ «Βιογραφικὴ Συλλογὴ κτλ.» ὑπὸ τοῦ Π. Ἀραβ. ἀναγραφόμενον καὶ περιγραφόμενον «Θέατρον Πολιτικὸν» ἴδιόχειρον—αὐτόγραφον, ἀποπερατωθὲν τὸν Ιούνιον τοῦ 1749.

15) Ἡ παρὰ τοῦ Σεργίου Μακραίου ἀναφερομένη μετάφρασις τῶν στοιχείων τῆς φυσικῆς τοῦ Νεύτωνος κατὰ Μουσκεμβρόκιον¹⁾.

16) Τὰ ἐν διαφόροις βιβλίοις τῆς βιβλιοθήκης του αὐτόγραφα ἐπιγράμματα αὐτοῦ.

Αἱ μεταφράσεις τῆς Ἀριθμητικῆς καὶ Γεωμετρίας τοῦ Οὐολφίου αἱ ἀναφερόμεναι ὑπὸ τοῦ Ζαβίρα ὡς καὶ παρὰ πλείστων ἐκ τῶν μνημονευόντων τὸν Τζερτζ. σώζονται ἐν βιβλιοθήκαις τοῦ Ἀγίου Ὁρούς καὶ Ρουμανίας: βλ. Σπυρ. Λάμπρου, Κατάλογος τῶν ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις τοῦ Ἀγ. Ὁρούς Ἑλληνικῶν κωδίκων 1895, τόμ. Α'. Μονῆς Ἐσφιγμένου, 269, κωδ. 2282. Νικολάου Κυριακοῦ Τζερτζέλη, Γεωμετρία καὶ Ἀριθμητικὴ κατὰ

1) Μεσ. Βιβλ. Σάνθα σ. 237.

2) *Musschenbroek Pierre Van. Διάσημος Ὄλλανδος φυσικός.*

Οὐόλφιον. Τῆς συγγραφῆς «Στοιχεῖα Γεωμετρίας προτάσσεται: «Τοῦ σοφωτάτου καὶ ἐπιστημονικωτάτου κυρίου Νικολάου Κυριακοῦ Τζερζέλη. Εἰς τὴν παρ' αὐτοῦ μεταφρασθεῖσαν καὶ τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς παραδοθεῖσαν κατὰ [Οὐόλφιον Γεωμετρίαν προοίμιον. Τῆς δὲ συγγραφῆς «Στοιχεῖα Ἀριθμητικῆς» προτάσσεται. «Εἰς τὴν κατὰ Οὐόλφιον Ἀριθμητικὴν προοίμιον τοῦ σοφωτάτου κυρίου Νικολάου Κυριακοῦ Τζερζέλη ἀτελές». Μονῆς Παντελεήμονος 751, 6258. 1) «Τοῦ σοφωτάτου καὶ ἐπιστημονικωτάτου κυρίου Νικολάου Νιζαρτζέλη εἰς τὴν κατὰ Οὐόλφιον Ἀριθμητικὴν προοίμιον». 2) Στοιχεῖα τῆς Ἀριθμητικῆς. "Ἐξωθεν κατὰ τὴν ράχιν τοῦ κώδικος ἐν παλαιῷ δελτίῳ. Ἀριθμητικὴ Παρθενίου. Βλ. ἐπίσης: Const-Erbiceanu, Revista Theologica τόμ. III. Χειρόγραφα ἔλληνικά. Ὁσαύτως περιοδ. Ο ἐν Κωνσταντινούπολει Ἑλληνικὸς Φιλολογικὸς Σύλλογος τόμ. II'. Είκοσιπενταετηρίς 1861—1886 σ. 97—98. Βλ. ὡσαύτως ἐν Erbiceanu. Κατάλογος συνοπτικὸς τῶν χειρογράφων καὶ ἴδιογράφων τῶν ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις τῆς Ρωμουνίας εὑρισκομένων, ἀπερ ἔμειναν ἐκ τῶν ἐν Ἰασίῳ καὶ Βουκουρεστίῳ καὶ ἀλλαχοῦ σχολῶν κατὰ τὴν 17 καὶ 16 ἑκατοντ. τόμ. I. σ. 42, Ἀριθμητικὴ κατὰ "Ολφιον ὑπὸ Νικολάου Κυριακοῦ Τζερζέλη. Τριγωνομετρία ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ. Ἐν τῷ αὐτῷ τόμῳ σ. 71. Τῶν μαθηματικῶν στοιχείων αἱ πραγματεῖαι ὑπὸ Νικολάου Τζερζέλη.

Ἡ κατὰ τὸν Ζαβίραν μετάφρασίς του τῆς φυσικῆς πειραματικῆς Πέτρου τοῦ Μοσχεμβοέμ, ἥν ἐπίσης ἀναφέρει καὶ ὁ Chassiotis γράφων ὅτι μετέφραζε τὰ ἔργα τοῦ Wolf καὶ τοῦ Moscembauη, ἐν οὐδενὶ καταλόγῳ χειρογράφων ἀνευρέθη ὡς ἐπίσης καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ Σεργίου Μαχραίου (ε. ἀ. σ. 237) ἀναφερομένη μετάφρασις τῆς φυσικῆς τοῦ Νεύτωνος κατὰ Μουσκεμβροέκιον. Ὁσαύτως δὲν ἀνευρέθη ἡ μετάφρασις, «Μέρους τῶν κατὰ Νέφθωνα στοιχείων», ἥτις, ὡς ἀναφέρει ὁ Ζαβίρας, ἐσώζετο ἐν τῇ ἐν Μετσόβῳ βιβλιοθήκῃ αὐτοῦ, ἐν οὐδενὶ δὲ καταλόγῳ ἐφ' ὃσον ἡδυνήθημεν νὰ ἐρευνήσωμεν μνημονεύεται. Ἐπίσης καὶ οἱ λόγοι οἱ ἐγκωμιαστικοὶ πρὸς Αἰκατερίναν τὴν β' δὲν ἀνευρέθησαν οὐδαμοῦ.

Ἡ ἀκολουθία καὶ τὸ συναξάριον τοῦ Νεομάρτυρος Ἀγίου Νικολάου ἡ μέχρι τοῦδε, ὡς εἴδομεν, ἀναφερομένη ὡς ἔργον¹ τοῦ Νικολάου Κύρκου,

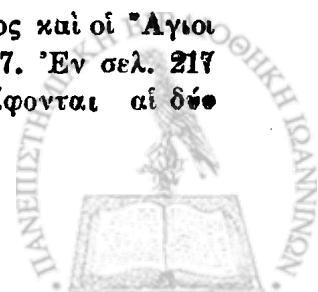
1) "Ἄγνωστον διατὶ ὁ Κ. Σάθας (Ν. Φ. σ. 101) ἀναφέρει ὅτι ὁ Ἰουστῖνος Δεκάδυος συνέγραψε Ἀκολουθίαν τοῦ ἀγίου Νικολάου τοῦ ἐκ Μετζόβου, ἐνόσφι ὁ Δεκάδυος ἔζησε κατὰ τὸν 15ον αἰῶνα (1453—1526) καὶ ὁ Ἀγιος Νικόλαος ὁ ἐκ Μετζόβου, ὡς σημειώνει ὁ Ἰδιος ὁ Σάθας (Μεσαιων. Βιβλ. Θ'. Κατάλογος Μαρτύρων σ. 606), ἐμαρτύρησε τῷ 1617.

ζχει, ώς ἐκδοθεῖσα κατὰ πρῶτον τὸ αψνᾶς (1757) καὶ μετατυπωθεῖσα τὸ αψοα (1771), πλουσίαν βιβλιογραφίαν¹. Εἰς τὴν Ἀκολουθίαν ταύτην τὴν πλήρη ποιητικῆς ἔξαρσεως καὶ λυρικῆς θρησκευτικῆς φρασεολογίας διαλάμπει ὁ πατριωτικὸς ἐνθουσιασμὸς τοῦ Τζερζούλη ώς π. χ. ἐμφαίνεται ἐκ τῶν ἀκολούθων τροπαρίων :

«Πατρὶς χόρευε λαμπροφροῦσα, νεομάρτυρος τοῦ Νικολάου καὶ γὰρ οἰκεῖον ἀετὸν ἔχεις νῦν προστάτην σου» «Νίκην κατ' ἔχθροῦ, τῆς νίκης φερόνυμε, πιστοῦ λαοῦ κάμοὶ δώρησαι καὶ τῶν παθῶν»

Ο πτωχὸς Μετσοβίτης Νικόλαος, ὁ πωλῶν δαδιὰ διὰ νὰ συντηρῆται, ὁ μαρτυρήσας διὰ νὰ μὴν ἀλλάξῃ τὴν πίστιν του, θεωρεῖται ὁ πολιοῦχος τοῦ Μετσόβου καὶ ἔορτάζεται πανηγυρικῶς τὴν ΙΤην Μαΐου ἐπέτειον τοῦ

1) Βρετοῦ Παπαδ. ε. ἀ. τ. Β' σ. 77, 215. «Ἀκολουθία τοῦ Ἀγίου Νεομάρτυρος Νικολάου τοῦ ἐκ τῆς κώμης Μετσόβου ἐν Τρίκη μαρτυρήσαντος κατὰ τὸ ἔτος αχιζ' (1617) ψαλλομένη τῇ ίτ' Μαΐου. Συντεθεῖσα μὲν παρὰ Νικολάου Κύρκου καὶ τύποις ἐκδοθεῖσα συνδρομῇ καὶ ἀναλόμασι τοῦ Κυρίου Πολυκάρη Λαμπαντζίωτη τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων Ἐνετίσι αψνᾶς (1757) παρὰ Ἀντωνίῳ τῷ Τζάτα εἰς 4ον. Ἡ ἀκολουθία αὗτη μετετυπώθη τὸ 1771 ἔτος παρὰ τῷ τυπογράφῳ Ἀντωνίῳ τῷ Βόρτολι ίδιᾳ αὐτοῦ δαπάνῃ. Συναξαριστής τῶν δώδεκα μηνῶν τοῦ ἐνιαυτοῦ, ὑπὸ τοῦ ἐν Μοραχοῖς ἐλαχίστου Νικοδήμου Ἀγιορείτου, ἐν Βενετίᾳ 1819, τόμος 3ος, ἐν τῷ τυπογραφείῳ Ηάνου Θεοδοσίου τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων σ. 44. Τὸν τοποθετεῖ ώς ἔορταζόμενον τὴν ιστ' Μαΐου. »Ο Ἀγιος Νεομάρτυρος Νικόλαος ὁ ἐκ Μετζόβου ὁ ἐν Τρικκάλοις Μαρτυρήσας ἐν ἔτει αχιζ πυρὶ τελειοῦται.» Νέον Μαρτυρολόγιον, Ἀθῆναι 1856 σ. 63 ἔνθα δημοσιεύεται ὀλόκληρον τὸ συναξάριον. Ἐν ἔτει 1617 ἐμαρτύρησεν ὁ Ἀγιος Νικόλαος εἰς τὰ Τρίκκαλα (ἐν ὑποσ. Τοῦτο τὸ μαρτύριον συνέγραψε Νικόλαος ὁ Κύρκος, ἀλλὰ καὶ Ἀκολουθίαν ἐπόνησεν εἰς αὐτὸν, ητις τυπωμένη εὑρίσκεται). Κωνστ. Δουκάκη, Μέγας Συναξαριστής Αθ. 1892 σ. 309. «Ο Ἀγιος Νεομάρτυρος ὁ ἐκ Μετζόβου ἐν Τρικκάλοις μαρτυρήσας ἐν ἔτει αχιζ (1617) πυρὶ τελειοῦται». Emile Legrand, Bibliographie Hellénique, Paris 1918 τόμ. I σ. 467, 497, ἔνθα ἡ ἐκδοσίς τοῦ 1757. Ἐν τόμῳ 2. 1928 σ. 136, 740 ἡ δευτέρα ἐκδοσίς τοῦ 1771. S. C. Meur Louis Petit, Bibliographie des Acolouthies Grecques, Bruxelles 1926 σ. 215 Nicaleus Metzovita m. Triccae † 1617 Mai 17 κτλ. In 4e de 20 pages. p. 13—16 synaxaire. Paris Arsenal: Theol. 2260 Ἀκολουθεῖ περιγραφὴ τῆς δευτέρας ἐκδόσεως, Ἐνετίσιν αψοα Ἀντωνίῳ τῷ Βόρτολι, Con licenza de superiori in 4^e De 24 pages. pag 15—19, Synaxaire comme ci dessus. Bibliographie de l'Auteur; Venise, Saint Marc. Μητροπολίτου Θεοσαλιώτιδος καὶ Φαναριοφερσάλων Ιεζεκιήλ: Ο νεοφανῆς Ἀγιος Νικόλαος ὁ ἐξ Ἰχθύος καὶ οἱ Ἀγιοι Νικόλαιοι τοῦ ὄλου ἐνιαυτοῦ «Θεολογίας» τόμ. 8, 1930 σ. 218—227. Ἐν σελ. 217 Νικόλαιος Νεομάρτυρος ὁ ἐκ Μετζόβου. Εορτάζει 16 Μαΐου. Αναγράφονται αἱ δύο ἐκδόσεις 1757 καὶ 1771.

Μαρτυρίου του. ¹⁾ Ὡραιόταται μεταβυζαντιναὶ εἰκόνες ἀναπαριστῶσαι τὸν Ἀγιον κοσμοῦν τὰς ἐκκλησίας τοῦ Μετσόβου, τὸ δὲ 1800 ἀνηγέρθη εἰς μνήμην Του παρεκκλήσιον παρὰ τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Μοναστηρίου τοῦ Ἀγίου Νικολάου τοῦ παρὰ τὰς ὅχθας τοῦ Ἀράχθου. Ἐπὶ τῆς ἔξαρχίας τοῦ Βενεδίκτου Βοΐλα, ²⁾ (1893—1900) καθιερώθη νὰ ψάλληται εἰς τὰς Ἐκκλησίας τοῦ Μετσόβου ἀνὰ πᾶσαν Κυριακὴν καὶ κατὰ τὰς ἐπισήμους ἑορτὰς ἐκτὸς τοῦ τυπικοῦ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τὸ ἀπολυτήκιον τοῦ Νεομάρτυρος πρὸ τοῦ ἀπολυτηκίου τοῦ Ἀγίου ἐπ' ὅνόματι τοῦ ὅποιου τιμᾶται ἔκαστος Ναός. Ἡ διάταξις αὗτη τηρεῖται ἀνελλιπῶς μέχρι σήμερον.

Κατὰ τὸν Εὐγένιον Βουλγαρινὸν ³⁾, ὡς εἴδομεν, ὁ ἐκ τῶν ἰερομονάχων τοῦ Βυζαντίου Σύλβεστρος ἀποκαλεῖ τὸν Ἀγιον τοῦ Μετσόβου, Νικόλαον ἐξ Ἰωαννίνων, ὁ δὲ Μητροπολίτης Θεσσαλιώτιδος καὶ Φαναριοφερσάλων Ἰεζεκιὴλ⁴⁾ τοποθετεῖ Αὐτὸν τέταρτον ἐν τῇ σειρᾷ τῶν Ἀγίων Νικολάων, γράφων ὅτι ὑπάρχει εἰς τὸν Ἀρχαῖον Ναὸν τοῦ Ἀγίου Δημητρίου Τρικαλῶν τοιχογραφία ἐν τῷ Διακονικῷ, τοῦ Ἀγίου Νικολάου τοῦ ἐκ Μετσόβου, τοῦ καὶ ἐξηντατρίχη καλουμένου, ὡς καὶ τοῦ Ἀγίου Νικολάου τοῦ ἐκ Καρπενησίου. Καὶ ἐν Τυρνάβῳ δὲ ὑπάρχει Ναὸς τοῦ ἐκ Μετσόβου Ἀγίου Νικολάου ἥ τοῦ Βλαχονικόλα καλουμένου πανηγυριζόμενος τὴν κυριακὴν τοῦ Θωμᾶ.

Ἡρμήνευσεν ὁ Τρερτζούλης δύο χρησμοὺς τὸν τοῦ Λέοντος τοῦ Σοφοῦ καὶ τὸν τοῦ Πατριάρχου Στεφάνου Ἀλεξανδρέως, ἀκολουθῶν τὸ παράδειγμα τῶν Βυζαντινῶν χρησμολόγων⁵⁾ καὶ πρωτοστατῶν εἰς

1) Τόσον εἰς τὸν Συναξαριστὴν, τοῦ Μοναχοῦ Νικοδήμου (ἐν Βενετίᾳ 1819) ὅσον καὶ εἰς τὸν τοῦ Μητροπολίτου Θεσσαλιώτιδος Ἰεζεκιὴλ, «ὁ Νεοφανὴς Ἀγιος Νικόλαος ὁ ἐξ Ἰχθύος κτλ.» ἀναγράφεται πιθανὸν ἐκ παραδομῆς ὡς ἡμέρᾳ τοῦ ἵστασμοῦ του ἥ 16η Μαΐου.

2) Ἐπὶ τοῦ ἐξάρχου, Β. Βοΐλα, καθιερώθη ἥ 17η Μαΐου ὡς τοπικὴ ἑορτὴ καὶ ἐπεβλήθη πλήρης ἀργία τῶν κατοίκων, κλειομένων ἀπάντων τῶν καταστημάτων. Σήμερον ἀργοῦν κυρίως μόνον τὰ σχολεῖα.

3) Ἐπιστολὴ Εὐγενίου τοῦ Βουλγάρεως πρὸς Κλαίρκιον, Ἀθ. 1844 σ. 28.

4) Μητροπολίτου Θεσσαλιώτιδος καὶ Φαναριοφερσάλων Ἰεζεκιὴλ ἔ. ἀ. σ. 217.

5) *Nic. Χανιώτης* σ. 55, 18. σ. 220, 15. σ. 250, 10. σ. 276, 10. σ. 289, 1. σ. 442, 4. σ. 462, 12. σ. 464, 6. *Nικηφ. Γεηγορᾶς*, τόμ. 1 σ. 305, 17. τόμ. 2, σ. 1226, 7. «Βιβλία τινὰ χρησμολογικά. Εἰς τὴν λατινικήν. Τῶν χρησμολογικῶν βιβλίων οἱ Βυζαντῖνοι συγγραφεῖς οὐχὶ ἀπαξ μνημονεύουσι, τὰ δὲ χωρία τούτων περισυνέλεξε ὁ Lambecius καὶ Holstenius τὰ ὅποια καὶ ἐξέδωκε ὑπὸ τὸν τίτλον «Λέοντος Χρησμοὶ» (Ducang) σ. 305 «ὅς βιβλία τινὰ χρησμολογικὰ ἐθεάσαντο, ἐν οἷς τινὰ τῶν μελλόντων ἀσαφῶς τε καὶ αἰνιγματωδῶς παρ' ὅτωνδήτωτε ἐξετέθησαν· καὶ ἐπὶ τούτοις Θεμάτων ἐξέθεντο, δι' ὃ τῶν ἀστέρων τοὺς δρόμους ἐρευνῶσιν ἀνθρώποι καὶ μελλόντων κερδαίνουσιν πρόγνωσιν».

τὴν τοσοῦτον ἐπικρατοῦσαν παθολογικὴν πίστιν τῶν λογίων τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, οἵτινες ἐπαυξάνοντες τὴν φιλολογίαν τῆς χρησμολογίας,¹⁾ ὠραματίζοντο τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας διὰ τῆς Ρωσσίας καὶ μάλιστα ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῆς Μεγάλης Αἰκατερίνης, διότε ὅλοι οἱ "Ἐλληνες εὑρισκεν ἐν Ρωσίᾳ ὑποδοχὴν καὶ ἐγίνοντο δεκτοὶ εἰς ὑπηρεσίας ἐκκλησιαστικάς, πολιτικάς καὶ στρατιωτικάς. Οὕτω κατὰ τὸν Δαπόντε²⁾ «ἔξήγησε καὶ ὁ Τζουρτζούλης τὸν τοῦ σοφοῦ βασιλέως Λέοντος³⁾ χρησμὸν περὶ τῆς ἀναστάσεως Κωνσταντινοπόλεως τὸν Βύζαντος αὐλή, ἐστία Κωνσταντίνου, καὶ τοὺς λοιποὺς στίχους. Ἐξήγησε καὶ τὸν τοῦ Στεφάνου "Ἀλεξανδρέως,⁴⁾ τοῦ καὶ οἰκουμενικοῦ διδασκάλου, χρησμὸν τὸν, φῦλον τὸ βασιλώνιον τῷς ἕκατὸν κατάρξει, τῆς Ἐπταλύφου καὶ τι πρὸς, καὶ τοὺς ἐφεξῆς στίχους, δὲ χρησμὸς τοῦτος ἔγινε ἐν ἔτει ἐπτακοσιοστῷ, ἐπὶ τῆς βασιλείας Ἡρακλείου βασιλέως τῶν Ρωμαίων, ὅταν ἀρχισε νὰ ἀκούεται τὸ ὄνομα τοῦ Μωάμεθ, ἔχω τὴν ἐξήγησιν· ἥτις ἔγινε παρ' αὐτοῦ ἐν Γιασίψ, ἐν ἔτει χιλιοστῷ ἐπτακοσιοστῷ ἐξικοστῷ ὀγδόῳ. δὲν ἐπέγραψε δὲ τὸ ὄνομά του, τοὺς Τούρκους φοβούμενος ἀλλ' ἐπέγραψεν οὗτως. Ἐρμηνεία παρὰ Ποσειδῶνος τοῦ σοφωτάτου, καὶ ἐπιστημονικωτάτου. Εἰς αὐτὴν ἀποδείχνει, ὅτι εἰς τοὺς χιλίους ἐπτακοσίους ἑβδομῆντα τέσσαρας, ἥγουν τοὺς τριακοσίους εἴκοσιν χρόνους, ἀφ' οὗ οἱ Τούρκοι ἐπῆραν τὴν Πόλιν, θέλει τὴν πάρη δὲ Μόσκοβος. Ἐψεύσθη δὲ καὶ αὐτός, καὶ οἱ χρησμοὶ αὐτοὶ οἱ δύο, καὶ ἀλλοι ἥως δέκα, ὡς καὶ ἀνωτέρω ἔγραψα· ἐψεύσθησαν δέ, διὰ τὴν ἀναξιότητα ήμῶν τε καὶ τῶν Ρώσων, καὶ ἀχρειότητα, ἥ δποια τώρα εἰς τοὺς ἔξ τούτους χρόνους τῶν πολέμων ἐφάνη ἥλιον φανώτερον. Δὲν ἐντρέπομαι νὰ τὸ εἰπῶ, καὶ τὸ εἴπα πολλάκις· οὔτε φοβοῦμαι, ὅποῦ νὰ τὸ σιωπήσω· ὅτι ἐὰν ἔγω σιωπήσω· οἱ λίθοι κεκράξονται».

1) *Εὐλογίου Κονγρίλα Λανρ.* Θεόκλητος ὁ Πολυεύδης, Θρακικύ, 1934 τόμ. 5, σ. 75 κ. ἐ. Νίκον Α. Βέη, Περὶ τοῦ Ἰστορημένου χρησμολογίου τῆς Κρατικῆς Βιβλιοθήκης Βερολίνου καὶ τοῦ θρύλου τοῦ Μαρμαρωμένου Βασιλῆα. *Byzantinisch Neugriechische Jahrbücher Athen* 1937 B. D. XIII Heft 2—4 σελ. 203—244 λ³. "Ἐνθα καὶ πλουσία βιβλιογραφία. Ν. Γ. Πολίτου Λαογραφικὰ Σύμμεικτα 'Αθ. 1920 τόμ. A' σ. 4—28. Τοῦ 'Ιδίου, Παραδόσεις 'Αθ. 1904 τόμ. B' σ. 657. Η Πόλη καὶ ἡ Ἀγία Σοφιά.

2) *Const. Erbiclanu, Cronicari Greci*, ἐ. ἀ. ἐνθα Καισαρίου Δαπόντε ἐ. ἀ. σ. 226—227.

3) *Π. Δ. Στεφανίτζη*. Συλλογὴ διαιφύρων Ηροδρήσεων, 'Αθ. 1838 σ. 90. Τοῦ σοφωτάτου βασιλέως Λέοντος τοῦ σοφοῦ χρησμοὶ περὶ ἐρημώσεως καὶ ἀναστάσεως τῆς βασιλίδος τῶν πόλεων Κωνσταντινουπόλεως. «Θεολογίας» τόμ. Z'—ΙΒ' Συλλογὴ Βυζαντινῶν καὶ νεωτέρων χρησμῶν.

4) *Μητροπολίτου Γόρτυνος καὶ Μεγαλοπόλεως Πολυκάρπου Συνοδιοῦ*, 'Ο Παλαιῶν Πατρῶν Παρθένιος καὶ ὁ Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Σεραφεῖμ B' «'Ηπειρ. Χρον.» 1930 ἔτος 5 τ. A'—B' σ. 155.

Εἰρωνεύεται λοιπὸν καὶ ἐπικρίνει ὁ Δαπόντες¹⁾ τὸν Τζερτζούλη διὰ τὰς ἔρμηνείας τῶν χρησμῶν του, ἀν καὶ ὃ ἕδιος υγκαταλέγεται μεταξὺ ἔκείνων οἵτοινες ἐπίστευον ὅτι μόνον διὰ τῆς Ρωσσίας ἡ δύσμοιρος Ἐλλὰς ἥδυνατο ν' ἀνέλθῃ εἰς τὴν παλαιὰν αὐτῆς περιωπήν²⁾ "Ολοι οὗτοι ἐξεδήλων διὰ τῶν χρησμῶν καὶ τῶν ὀνείρων τὰς ἐλπίδας καὶ τὴν πίστιν των, διὰ τὴν ἀνάστασιν τοῦ Βασιλέως τοῦ Πολυθρυλλήτου Μιχαηλοφανένου Βασιλῆα³⁾ ὅστις θ' ἀνέκτα τὴν Ηόλιν, καὶ θ' ἀπέδιδε τὴν Ἀγιὰ Σοφιὰ⁴⁾ εἰς τὴν ὁρθόδοξον λατρείαν. Διεσκόρπιζον προγνωστικά, προορήσεις, ὁράματα, ἐκ τῶν ὅποιων πολλὰ ἐν Ρωσσίᾳ, ἐπλαστογραφήθησαν ὡς διάφορα «ἐκ τῶν χρησμῶν τοῦ Ἀγαθαγγέλου ἀπορρέοντα⁵⁾ κατὰ τὴν κεκινημένην ταύτην περίοδον χρησμολογικά, ὧν πολλὰ φέρονται ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἰσαποστόλου Κορινθίας⁶⁾ τοῦ Ἡπειρώτου». Ἐπαυσαν δὲ μερικοὶ μετὰ τὰς ρωσσικὰς ἀποτυχίας νὰ πιστεύουν, ὡς ὁ Δαπόντες, ὅστις συνεφώνει μὲ τὸν Ἀναστάσιον τὸν Γόρδιον, «ἀποδεικνύοντα μὲ τὴν Ἀποκάλυψιν... Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου... ὅτι δὲν θέλει ἀναστηθῆ πλέον ἡ βασιλεία τῶν Ρωμαίων...»⁷⁾.

1) Κωνσταντίνου Δαπόντε τοῦ μετωνομασθέντος Καισαρίου, Καθρέπτης Γυναικῶν, ἐν ᾧ περιέχονται γραφικῶς αἱ ἐν τῇ παλαιᾷ γραφῇ περιεχόμεναι σποράδην ἰστορίαι κακῶν τε καὶ καλῶν γυναικῶν, Λειψία 1766 τόμ. 2. Ἐν τῷ κεφαλαίῳ Δανιὴλ σ. 400. «Περὶ ὀνείρων τοῦ συγγραφέως», προφητεύει ὅτι ἡ Πόλις θὰ ἀναστηθῇ τὸ 1738. Ἐν τῷ αὐτῷ κεφαλ. σ. 404 «Περὶ ὀνείρων ἐπὶ τοῦ συγγραφέως», ὁραματίζεται δύο ἄλλας χρονολογίας.

«Ἐτει ἀπὸ γεννήσεως Χριστοῦ χρόνους χιλίους,
Ὀκτὼ καὶ τεσσαράκοντα μὲ τοὺς ἑπτακοσίους.
Κυριακὴ ἔημέρωια, ἔνδεκα δεκεμβρίου».

«Χαρ. Θαυμάσιον.
ψυχ. Ἡμουν εἰς τὸ πατριαρχὶ χρόνους εἰς τοὺς χιλίους
Καὶ ἔνα καὶ πεντήκοντα μὲ τοὺς ἑπτακοσίους.
Σάββατον ἔημερώνοντας Ἐρμείου τοῦ ἀγίου,
Ἀπέννω εἰς τοὺς δεκατρεῖς τοῦ Ἰανουαρίου.
Πῶς ἦμουν τάχατες ἐκεῖ εἰς τὸ πατριαρχεῖον».

Βλ. καὶ Νίκου Α. Βέη, Περὶ τοῦ Ἰστορημένου χρησμολογίου ἔ. ἀ. σ. 244 καὶ 244 κε'. Ν. Γ. Πολίτη Παραδόσεις τόμ. Β' σ. 655 κ. ἀ. Εὐλογίου Κονδύλα, Θεόκλητος ὁ Πολυείδης ἔ. ἀ.

2) Κ. Σάθα, Τουρκοχρυσούμενη Ἐλλὰς Ἀθ. 1869 σελ. 622.

3) Sorchia Antoniadis, Place de la Liturgia dans la Tradition des Lettres, Grecques, Leiden 1939 σ. 232—239.

4) Ν. Γ. Πολίτη, Παραδόσεις, τόμ. Β' σ. 680 κ. ἔ

5) Εὐλογίου Κονδύλα, Θεοκλ. Πολυείδης ἔ. ἀ. σ. 102.

6) Πρβλ. Ν. Γ. Πολίτου, Παραδόσεις, τόμ. Α' σ. 104, 204. τόμ. Β' σ. 672, 800 ἀρ. 204.

7) Νίκου Α. Βέη ἔ. ἀ. σ. 244 λγ'.

Γνωρισθείς, ώς ύποθέτομεν, ἐν "Αὐτῷ ὁ Τζερτζούλης μὲ τὸν Θεόκλητον Πολυεύδην,¹⁾ ὅστις εἶχεν ἥδη ἐκτυπώσει ἐν Λειψίᾳ τοὺς χρησμοὺς τοῦ Ἀγαθαγγέλου, ἡκολούθησεν, ώς γράφει ὁ Εὐλόγιος Κουρίλας,²⁾ τὸ σύστημα τῆς χροιολογίας, ὅπερ ὁ Πολυεύδης ἐν τοῖς χρησμοῖς, ἥτοι 314 ἔτη μετὰ τὴν ἄλωσιν. Τὸ σύστημα ὅμως τοῦτο, ώς φαίνεται, ἐτήρησε μόνον εἰς τὴν ἔρμηνείαν τοῦ χρησμοῦ τοῦ Λέοντος τοῦ Σοφοῦ, ώς ἀναφέρει καὶ ὁ Ζαβίρας (1453×314), καὶ τὴν διποίαν ώς εἰκάζομεν, συνέγραψε πρὸ τῆς μεταβάσεώς του εἰς τὸ Ἱάσιον, προφητεύσας ὅτι ἡ Κωνσταντινούπολις θὰ ἀναστηθῇ τὸ 1767. Διαψευσθεὶς ὅμως εἰς τὰς προσδοκίας του συνέγραψε τὸ 1768 τὴν δευτέραν ἔρμηνείαν εἰς τὸν τοῦ Στεφάνου Ἀλεξανδρέως χρησμόν, ἀποκηρύξας, ώς φαίνεται, τὸ σύστημα τοῦ Θ. Πολυειδοῦς καὶ αὐξήσας, κατὰ τὸν Δαπόντε τὰ ἔτη ἀπὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἰς 321, ἀποδεικνύων οὕτω ὅτι τὸ 1774 ὁ Ρῶσσος Αὐτοκράτωρ θὰ καταλάβῃ τὴν πόλιν. Εὗτυχῶς ὅμως δὲν ἐπέζησε ἵνα ἴδῃ καὶ διὰ δευτέραν φοράν διαψευδομένας τὰς προσδοκίας του.

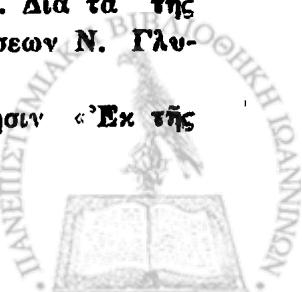
Τὰ ἐν τῇ τριτόμῳ πρώτῃ ἐκδόσει (Βενετία 1749) τῆς «Οδὸς Μαθηματικῆς»³⁾ τοῦ Μπαλάνου, ἡς ἀντίτυπον εὑρίσκεται ἐν τῇ Βαλ. Ἐθν.⁴⁾ Βιβλιοθήκη τὰ πρὸς τὸν Μπαλᾶνον τῶν διαφόρων λογίων ἐπιγράμματα: α') τὰ τοῦ Ἰγνατίου Μεταξοπούλου (ἐν πρὸς τὸν Μεθόδιον καὶ ἔτερον πρὸς τὸν Μπαλᾶνον) (σ. XXII), β') τοῦ κυρίου Παγκρατίου Δημάρου ἐξ Ἰωαννίνων (σ. XXIII). γ') τὰ τοῦ Ν. Τζερτζούλη (σ. XXIV καὶ XXV) κτλ. δημοσιεύονται οὐχὶ ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ τρίτου, ἀλλ' ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ πρώτου τόμου μετὰ τὸ ὑπὸ τοῦ Μπαλάνου προτασσόμενον προοίμιον καὶ προοιμιστήριον. Τὰ τοῦ Τζερτζούλη, καταλαμβάνοντα, ώς εἴπομεν, δύο διοκλήρους σελίδας τρίτα τῇ σειρᾷ τῶν ἐπιγραμμάτων, φέρουν τὴν ἀφιέρωσιν: «Ἐις τὸν Παναιδεσιμώτατον καὶ Ἐπιστημονικώτατον Ἀρχιπρεσβύτερον Ἰωαννίνων καὶ διδάσκαλον τῆς Πρώτης Σχολῆς τῶν ἐκεῖ, τὸν συγγραφέα τῶνδε τῶν Μαθηματικῶν Πραγματεῶν», εἶναι δὲ τρία ἡρωελεγεῖα καὶ ἔτερα δι' ἰαμβικῶν στίχων ἀνὰ ἐν εἰς ἐκάστην

1) Κατὰ τὸν Καθηγητὴν καὶ Νικ. Βίην (ε.ἄ. σ. 244λβ) οἱ χρησμολόγοι τῆς περιόδου 1750—1780 ἔχουσιν ὑποστῆ τὴν ἐκίδρασιν τοῦ ἔργου τοῦ Θεοκλήτου Πολυειδοῦς, ἀλλὰ καὶ δουλεύουσιν εἰς τὴν Ρωσικὴν πολιτικήν.

2) Εὐλογίου Κουρίλα ἔ. ἀ. σ. 106.:

3) Ο τίτλος τῆς ἐκδόσεως ταύτης ἀναγράφεται πιστῶς παρὰ τοῦ Βρετοῦ Παπαδοπούλου ἔ. ἀ. τόμ. Β' σ. 51—52 ἀρ. 106. «Ἡ βίβλος (κατὰ τὸν Βρετόν) μετετυπώθη τὸ 1775 παρὰ τῷ αὐτῷ τυπογράφῳ, τῷ Ἀντωνίῳ Βόρτολι. Διὰ τὰ τῆς τρίτης ἐκδόσεως 1803 κτλ. βλ. Κ. Α. Μίρτζιον Κατάλογος τῶν ἐκδόσεων Ν. Γλυκύνεως Ἡπειρ. Χρον.» τόμ. 10. 1935, σ. 132—142.

4) Τὸ ἐν λόγῳ παλαιόν τρίτομον ἀντίτυπον φέρει τὴν ὑπόμνησιν «Ἐκ τῆς Βιβλιοθήκης Ν. Α. Μανδροκορδάτου Δόκτορος τῶν Ἐπιστημῶν».

πραγματείαν : Εἰς τὴν εὐσύνοπτον ἔρμηνείαν τοῦ Εὐκλείδου. Εἰς τὰ κατὰ Θεοδόσιον Φαιρικά. Εἰς τὴν Γεωμετρίαν. Εἰς τὴν Τριγωνομετρίαν. Εἰς τὸν Ἀστρολάβιον. Εἰς τὴν Γεωγραφίαν. Εἰς τὰ Ὁπτικά Εἰς τὴν Ἀριθμητικήν, ἔχοντα ἐν τῷ τέλει τὴν ἀφιερωτικὴν ὑπογραφήν : «Εἰς ἀἰδίου εὐγνωμοσύνης τεκμήριον ὃ τῶν σῶν μαθητῶν ἐλάχιστος Νικόλαος ὃ ἐκ Μεσόβου». Τὰ τῆς ἐκδόσεως N. Γλυκέως τοῦ 1803 δημοσιεύονται ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ τρίτου τόμου μετὰ τὴν πρὸς τοὺς Καραγιάννη καὶ Μαρούτζη προτασσομένην προσφώνησιν τοῦ Μπαλάνου, τὴν μὴ ὑπάρχουσαν ἐν τῇ πρώτῃ ἐκδόσει τοῦ Ἀντ. Βόρτολι.

Ἡ ἐν τῷ κώδικι 51 τῆς Χριστιανικῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας¹⁾ εὐρισκομένη ἐν ἀντιγράφῳ ἐπιστολὴ τοῦ Τζερτζούλη παραχωρηθεῖσά μοι εὐγενῶς πρὸς μελέτην παρὰ τοῦ Καθηγητοῦ καὶ Διευθυντοῦ τοῦ Βυζαντινοῦ Μουσείου κ. Γεωργίου Σωτηρίου²⁾ ἀποτελεῖται ἐξ εἰκοσιτεσσάρων φύλλων, (ἐν φ. κωδ. 128α—151) φέρουσα ἐν τέλει τὴν ὑπογραφὴν τοῦ ἀντιγραφέως: αψιθω (1749): Ἰουλίου α⁺η: Ἐν Κωνσταντινούπολει/Νικολάου Πελώ πονος κ(αὶ) τηρήσει με ὃ χρόνος.

Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη, τῆς ὅποιας δημοσιεύομεν ἀποσπάσματά τινα ὡς δεῖγμα τῆς γλωσσικῆς διατυπώσεως καὶ ἐκφράσεως τοῦ Τζερτζ., εἶναι χαρακτηριστικὴ τῶν δριμειῶν φιλοσοφικῶν διενέξεων καὶ συζητήσεων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Φανερώνει δὲ πόσον εὐρέως εἶχε μελετήσει ὁ Τζερτζ. τοὺς παλαιοτέρους καὶ νεωτέρους φιλοσόφους, τὰς φυσικὰς καὶ φιλοσοφικὰς του ἀντιλήψεις καθὼς καὶ τὴν θέσιν τὴν ὅποιαν κατεῖχε εἰς τὴν φιλοσοφικὴν κίνησιν τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Ἐκάστη γνώμη του φωτίζεται εἰς ὅλας τὰς πλευράς της ἀπὸ τὰς ἀκτίνας τῆς πλουσίας ἀρχαίας φιλοσοφικῆς παραδόσεως καὶ ἐκ τῆς μελέτης τῶν νεωτέρων φιλοσόφων. Ὁ κάθε συλλογισμός του πηγάζει ἄνευ κόπου, χαράσσεται μὲ βεβαιότητα καὶ ὡς ποταμὸς κυλᾶ ἀπὸ τὰς μεγάλας ἐκείνας πηγάς. Παρὰ τὴν πολυμάθειάν του ὅμως καὶ τὰς εὐρείας γνώσεις του, δὲν ἀπαλλάσσεται ὁ Διδάσκαλος τῆς σχετικῆς πολυλογίας καὶ τῶν ἀπαραιτήτων ἐμπαιγμῶν καὶ σκωμμάτων τῶν συνήδων κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην.

«Τοῦ Σοφολογιωτάτου Διδασκάλου Νικολάου Κυριακοῦ τοῦ Τζερτζούλη, καθ' οὗ ἡ ἀνωτέρω ἐπιστολὴ ἐγράφη, γενναίᾳ ἀπάντησις».

Τὴν παρὰ τοῦ ἀνωνύμου Περιπατητικοῦ πρὸς τινα μὲν Εὐστάθιον πέμπεσθαι δοκοῦσαν ἐπιστολὴν πρὸς μὲ δὲ πλαγίως τὴν οὐ κατ' εὐθυνωρίαν ἀπενθυνομένην, ἥν ἡ Ὅμητέρα φιλότης κατ' εὐθεῖαν πρὸς με διέπειψεν

1) *Nikou Béni*, Κατάλογος τῶν χειρογράφων Κωδίκων τῆς Χριστιανικῆς Ἀρχαιολ. Ἐταιρείας Ἀθηνῶν, Ἀθῆναι 1906 σελ. 95—96.

2) Τὸν Καθηγητὴν καὶ Ἀκαδημαϊκὸν κ. Γεωργίου Σωτηρίου θερμῶς εὐχαριστῶ.

ἀγαπητὲ κὺρον Ἀλέξανδρε, ἀσμένως δεξάμενος προθύμως ἀνέγνων, τάτεν αὐτῇ ἀπέγνων καὶ κατέγνων· μὴ γὰρ ὅτι ἀδόκιμα δλῶς, καὶ μηδενὸς ἔχομεναι λόγου οὐ δὲ κατὰ τὴν ὑγιαίνουσαν καὶ ἀληθῆ φυσικὴν θεωρίαν διδάσκει καὶ ἡνὶ ἄλλως συστῆσαι πειρᾶσαι ἀλλ᾽ ὅτι καὶ καθ’ ἡμῶν διὰ τῆς σεσηκίας ἥδη καὶ ὁζούσης (ἄτε δὴ τοῦ ἐν αὐτῇ ψεύδους ἀποκαλυφθέντος) φυσικῆς τῶν περιπατητικῶν διδασκαλίας ὅτι πλεῖστα νεανιεύεται καὶ Σαλμονέως βροντάς τινας ἐκβροντῶν λίαν ἡμᾶς ἐκφοβεῖν καταπλήττειν τε καὶ ταράττειν νομίζει ἢ οἰονεὶ ἐρίγδουπός τις ὑψιβρεμέτης, καὶ τερπικέραυνος τοὺς θεοὺς ἐκατόγχειρας Γίγαντας ἐλιεύνειν, οἵτεται δὲ Γεννάδας, ἀγνῶῶν ὅτι τῶν ἐπιχειρημάτων αὐτοῦ αἱ δοκοῦσαι πυροβόλοι ἀκτῖνες τεθραυσμέναι μὲν εἰσὶν αἱ πλεῖσται, αἱ δὲ διαμένειν δοκοῦσαι ψυχραί τε εἰσὶν (ὅσον ψυχρολογία μᾶλλον ἡ φιλοσοφία εἰσὶ τὰ παρ’ ἐκείνου λεγόμενα) καὶ μηδεμίαν κατὰ τῶν ἡμετέρων φιλοσοφικῶν ἐπιχειρημάτων ἐνέργειαν ἔχουσαι. . . . Ἐπειδὴ δὲ τὴν ἐπιστολὴν γράψας Περιπατητικὸς οὗτοσί, πρὸς τοῖς ἄλλοις πλείστοις οἷς ἀγνοεῖς καὶ τοὺς τῶν διαλεκτικῶν κανόνας καὶ δρους οὐκ οἶδε, καὶ ἐξ αὐτῶν προσυμίων ἡμᾶς ὑβρίζει ἀξίως ἔαυτοῦ, φιλοσοφικῶς φθέγγεσθαι μὴ μεμαθηκώς καὶ λεοντῆν φέροντας ὅνους ἀποκαλεῖ πολλαχοῦ δὲ καὶ τυφλώτοντας καὶ ἀμαθεῖς καὶ ἀναισθήτους καὶ κούφους καὶ ἀσυλλογίστους καὶ μυρία ὅσα καταχέει ἡμῶν, ἵν’ οὕτως ὑβρίζων, δόξῃ γενναῖος, ἐγὼ μὲν αὐτὸν οὐ μιμήσομαι. Οὐ γὰρ φιλοσόφου τούτῳ καὶ χριστιανοῦ δρθιδόξως φιλοσοφοῦντος. Τῶν δὲ ἀσυστάτων ἐπιχειρημάτων αὐτοῦ τὴν διάκενον ἀπελέγξω τεθρίαν, καὶ κατ’ αὐτοῦ τὰς ἔαυτοῦ τρέψιμαι ὑβρεῖς. Ἀρκτέον ἡμῖν ἐντεῦθεν ἔκαστον τῷ ἐκείνῳ εἰρημένων βασανίζουσι, καὶ πρὸς ἔκαστον ἀπαντῶσιν, ἵν’ οὕτω πεκορεσμένος ἀπίη καὶ ἀναπολόγητος τοῦ λοιποῦ».....

‘Ο Τζερτζούλης ὃς φαίνεται διὰ τῆς ἐπιστολῆς ταύτης ἀπαντῷ εἰς ἄλλην ἐπιστολὴν ἀναγεγραμμένην ἐν τῷ αὐτῷ κώδικι (ἀριθ. 51 φυλ. 126α—127β) ὑπὸ ἐπικεφαλίδα: «Ἐπιστολή τίνος τῶν ἐν Κωνσταντινούπόλει δοκούντων φιλοσοφεῖν περιπατητικῶν, κατὰ τῶν λεγόντων κατά τε Δημόκριτον τὸν παλαιότατον φιλόσοφον, καὶ κατὰ τοὺς νεωτέρους ἀπανταχοῦ τῆς Οἰκουμένης φιλοσόφους, ὅτι τὸ πῦρ οὐκ ἔστιν ἀπλῶς κοῦφον, ἀλλ’ ἔχει τὸ ἀνάλογον τῇ οἰκείᾳ ὑλῇ βάρος». Ή τελευταία αὕτη προσπαθεῖ ν’ ἀποδεῖξῃ ἐν συντομίᾳ, ἀν καὶ περιέχει ἀρκετοὺς δριμεῖς ἀλλὰ καὶ νόστιμους χαρακτηρισμοὺς διὰ τοὺς ἀντιφρονοῦντας, μεταξὺ τῶν ὅποιων ἐπρωτοστάτει ὁ Τζερτζούλης καὶ τὸν ὅποιον ὃς φαίνεται ὑπαινίσσεται ὁ ἐπιστολογράφος, ὅτι σφάλλονται οἱ φιλοδέξιοῦντες νὰ καταρρίψουν ὅσα εἶπεν ὁ Δημόκριτος σχετικῶς μὲ τὸ πῦρ, διδάσκοντες κατὰ τοὺς Περιπατητικοὺς «ἀνύπαρκτά τινα καὶ μυθώδη», ἐνόσφι παραδέχονται ὅτι τὸ πῦρ εἶναι κουφότατον καὶ ἀρνοῦνται νὰ ὅμολογήσουν ὅτι εἶναι ἀπλῶς κοῦφον. δεχόμενοι δηλαδὴ τὴν ὑπέρθεσιν καὶ ἀρνούμενοι τὴν θέσιν.

‘Η ἐπιστολὴ αὕτη λοιπὸν γίνεται ἀφορμὴ ἵνα ὁ Τζερτζ., ὅστις φιλοσο-

φικὰ ἀνήκει μεταξὺ ἐκείνων τοὺς ὅποίους κατηγοροῦν οἱ Περιπατητικοί, νὰ δώσῃ «τὴν γενναίαν ἀπάντησιν» καὶ χαρακτηρίσῃ τούτους ὡς ἐντελῶς ἀμαθεῖς καὶ ἀπείρους τῆς ἑλληνικῆς φιλοσοφικῆς παραδόσεως ἀναφωνῶν καὶ τὰ ἔξῆς: «'Ανύπαρκτα ὁ Γεννάδα; τάχα μὲν οὐκ ἀπεικότως προενεγκεῖν ἐτόλμησας τὴν τοιαύτην ἀπὸ σοῦ στόματος λέξιν; (δοκεῖς δ' ἀπὸ τρίποδος φθέγγεσθαι) τὰ γὰρ κατ' ἐπίνοιαν κατὰ σὲ περιπατατικὰ ἀναπλάσματα, ταῦτα ὕπαρξιν ἔχειν δοκεῖ σοι, οὐ μὴν δὲ τὰ πράγματα». Γενικῶς δὲ καὶ περιληπτικῶς εἰς τὴν ἐπιστολήν του λέγει ὅτι δὲν δύναται ὁ καθεὶς νὰ λαμβάνῃ ὡς γνώμονα μόνον τὸ φιλοσοφικὸν Ἀριστοτελικὸν σύστημα διὰ νὰ δίδῃ λύσεις εἰς σύγχρονα προβλήματα, ἀλλ' εἶναι ἀνάγκη νὰ ἔχῃ ὑπ' ὅψιν του τὸν Πλάτωνα (εἰς τὸν Τίμαιον), τὸν Δημόκριτον καὶ ὅλους ἐν γένει τοὺς παλαιοὺς ἐκείνους φιλοσόφους. Τὸ Ἀριστοτελικὸν σύστημα δὲν εἶναι ἵκανὸν πολλὰς φοράς, καὶ μάλιστα εἰς τὸ προκείμενον ζήτημα, νὰ δώσῃ τὴν ἔξηγησιν εἰς ὡρισμένας ἴδιότητας τῶν ὄντων. Ής πρὸς τὰ φυσικὰ προβλήματα, κατὰ τὸν Τζερτζ., ὁ Ἀριστοτέλης «πεπλάνηται» καὶ ὁ Δημόκριτος «εὐθὺν τῆς φύσεως ὅδευσαι». Δυνάμεθα λέγει νὰ ὀνομάζωμεν τὸ πῦρ κονφότατον χωρὶς αὐτὸν νὰ σημαίνῃ ὅτι εἶναι ἐντελῶς κοῦφον καὶ δὲν ἔχει κάποιον βάρος ἀνάλογον μὲ τὴν ὑλὴν του. Διότι ὀτιδήποτε μᾶς περιβάλλει ἔχει, συμφώνως πρὸς τὰς ἀρχὰς τοῦ Δημοκρίτου καὶ μὲ τὴν ἄμεσον παρατήρησιν τοῦ ἀπλουστέρου λογικοῦ, βάρος τι, ἀδιάφορον μικρότερον ἢ μεγαλύτερον. Ή Ἀριστοτελικὴ λοιπὸν ποιότης τοῦ βάρους δὲν εἶναι ἀπόλυτος, ὡς αὐτοὶ νομίζουν, ἀλλὰ πάντοτε σχετική, καὶ αὐτὸς ἀκριβῶς εἶναι ἐκεῖνο τὸ ὅποιον δὲν δύνανται νὰ ἔννοήσουν οἱ Περιπατητικοί, διότι λαμβάνουν ὡς ἔχωριστὴν ποιότητα τῶν ὄντων τὰ «στερητικά».

Πρὸς τὸ τέλος τῆς ἐπιστολῆς του ἐκτείνεται γενικώτερον ἔρευνα τὰς κατὰ φύσιν ποιότητας τῶν ὄντων καὶ καταλήγων λέγει ὅτι ὁ σκεπτόμενος διαφόρως παραγνωρίζει τὴν φύσιν καὶ εὔρισκεται μακρὰν τῆς ἀληθείας. Ο Νεούτονος (ἔννοει τὸν Νεύτωνα) προσθέτει, ἥδύνατο σήμερον νὰ διδάξῃ πολλὰ σχετικὰ τὸν Ἀριστοτέλη. Τὴν διεξοδικὴν ταύτην ἐπιστολὴν ὁ Τζερτζέλης διανθίζει καὶ διὰ τῶν ἀκολούθων χαρακτηριστικῶν Ἰαμβίων:

ἐν φυλ. 133 :

«Ἐμοὶ τὸ λοιπὸν χρώμενος Διδασκάλῳ
Σιγᾶν δ' ἡ γνόντας ἐκ τούτου μάθε,
"Ακούε καὶ μάνθανε καὶ λύσιν λάβε·
Καὶ μου λέγοντος ταῦτα ἀκούε καὶ νόει».

ἐν φυλ. 135 :

«Πάλιν σὺ λῶστε ἔξαπέτυσα λόγους
Διδασκαλίαν δύσπνοον, φεῦ ἀθλίαν

Καὶ μηδὲν οἰδὼς ἀφριᾶς μάτην γράφων
 Ὁλλ' αὐτὸς εἰπεῖν καὶ διδάσκειν καὶ γράφειν
 Ἐπεί με ἀνηρέθιζες ὑβρίζων τόσον».

ἐν φυλ. 150 :

«Πέπτωκε πύργος καὶ ὅρος καθηρέθη
 καύχημα ὕψος τῶν λόγων ἀνηρέθη,
 ὅφρὸς κατήχθη, καὶ ὕβρις κατεσχέθη
 ἄλλος Γολιὰθ κομπάσας κεῖται, λίθοις
 Βληθεὶς σφαγείς τε, δῶκεν οὓς, ξίφη λόγων
 τοῦ τοῦ πατρός σοι Πανσόφῳ Θεοῦ λόγῳ,
 νικώντι τὸ ἀεὶ καὶ διδόντι τὸν λόγον,
 πηγὴ σοφίης τῇ ἀεννάφ χάρης».

Ἡ σύντομος ἔκθεσις περὶ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς ὅμιλίας εἶναι μελέτη τοῦ Τζερτζ. χρήσιμος ὡς ὑπόδειγμα δι' ἐκκλησιαστικὰς ὅμιλίας, ποιηθεῖσα, ὡς ὑποθέτομεν, κατὰ τὴν τελευταίαν περίοδον τῆς ζωῆς του. Τὸ σωζόμενον τμῆμα αὐτῆς ἔχει προσαρτηθῆνεις καὶ τὸν ἐν Μετσόβῳ Ἀρχιμανδρίτην καὶ Καθηγητὴν Μόδεστον Πέρτσαλην, εἶναι δὲ αὐτόγραφον τοῦ Τζερτζ. Ἐλλειπής, ὡς εἶναι, δὲν φέρει χρονολογίαν, διὸ καὶ ἀναγράφομεν τὴν δι' ἄλλης χειρὸς ἐν τῷ προηγουμένῳ φ. 36α τοῦ κώδικος σημείωσιν : «Αψπ (1780) Αὐγούστου Τέλος δὲ ἡμᾶς τριστηλίῳ κλείσις».

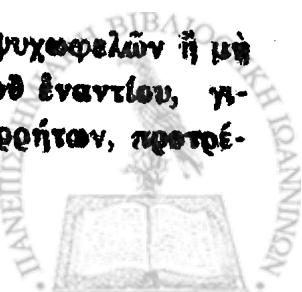
Ἐκ τῆς μελέτης ταύτης (φ. 37α—48β) χαρακτηριστικῆς τῶν θεολογικῶν γνώσεων, ἄλλὰ καὶ τῆς ἀπλοποιηθείσης πλέον γλωσσικῆς διατυπώσεως τοῦ Τζερτζ., τῆς ἐνίστε μάλιστα δημοτικῆς, μεταγράφομεν τὸ ἀπόσπασμα :

φ. 37α Νικολάου Κυριακοῦ τοῦ Τζερτζέλη σύντομος ἔκθεσις
 περὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ὅμιλίας

Τμῆμα Αον

Τὶ ἐστὶν ἐκκλησιαστικὴ ὅμιλία ;

Ομιλία ἐκκλησιαστικὴ εἶναι λόγος ἀποδεικτικὸς τῶν ψυχωφελῶν ἢ μὴ τοιούτων, καὶ ἔγκωμιασπιῶς μὲν τοῦ καλοῦ ψεκτικῶς δὲ τοῦ ἐναντίου, γνόμενος διαιμαρτυριῶν καὶ ἀποδεῖξεων ἀληθῶν, καὶ ἀναντιρρήτων, προτρέπων μὲν εἰς ὁρθὴν ἀπορρέπων δὲ τῆς κακίας.

Ποῖον τὸ ὑποκείμενον ταύτης;

Ὑποκείμενον δὲ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ὅμιλίας εἶναι ἡ λογικὴ τοῦ ἀνθρώπου ψυχὴ καὶ περὶ αὐτὴν καταγίνεται καθ' ἄντα καὶ ἡ ἱατρικὴ περὶ τὸ ἀνθρώπινον σῶμα.

Ποῖον τὸ τέλος;

Τέλος δὲ ταύτης εἶναι ψυχῆς διόρθωσις, καὶ σωτηρία, ὥσπερ τῆς ἱατρικῆς ὑγεία τοῦ σώματος.

Ποία ὑλὴ;

Ὑλὴ δὲ συντρέχουσα εἰς τὴν σύνθεσιν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ὅμιλίας ἀναγκαῖα μὲν εἶναι τὰ ῥητά, καὶ αἱ μαρτυρίαι τῶν γραφῶν, καὶ τῶν ἀγίων πατέρων, χρήσιμος δὲ τὰ τῶν φιλοσόφων ἀποφθέγματα, αἱ γνῶμαι, αἱ ἴστορίαι, τὰ παραδείγματα, αἱ παραβολαί, καὶ τὰ ὅμοια, ἐξ ὧν γίνεται ἡ ἀπόδειξις.

Ποία τὰ εἴδη ταύτης;

Τὰ κυριώτερα αὐτῆς εἴδη εἶναι πέντε, ἐρμηνεία, αὔξησις, ἔλεγχος, ἐγκώμιον, ὁ καὶ πανηγυρικὸς λόγος λέγεται καὶ ἡ στηλύτευσις ἐξηγοῦμεν ἐν ἔκαστον εἴδος.

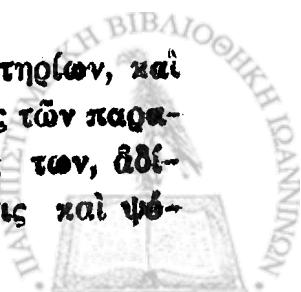
φ. 37β. Ἐρμηνεία λέγεται ἡ ἐξήγησις, ἡ ἀνάπτυξις τῶν ῥητῶν τῶν ἀγίων γραφῶν, ὃποιαι εἶναι αἱ ὅμιλαι τοῦ χρυσορρήματος εἰς τὰ τῆς παλαιᾶς καὶ νέας γραφῆς, καὶ ἄλλων πατέρων ὅμιλαι. Διαιρεῖται δὲ αὕτη εἰς καθολικωτέραν καὶ εἰς μερικωτέραν· τὰ μερικώτερα μὲν εἶναι ἡ εἰς ἣν Οὐρανὸν τῆς ἀγίας γραφῆς γινομένη, καθολικωτέρα δὲ ἡ εἰς ἣν κεφάλαιον ἡ καὶ πλείστα.

Αὔξησις δὲ λέγεται ἡ ἔκμεσις, ἀνάπτυξις, ἐξήγησις, ἀπόδειξις, καὶ ἔκπαινος τῶν καλῶν καὶ ὠφελίμων μιᾶς ἀρετῆς· ὃ τι λογῆς εἶναι οἱ λόγοι τοῦ μεγάλου Βασιλείου περὶ νηστείας περὶ ταπεινοφροσύνης, μετανοίας, καὶ οἱ ὅμοιοι.

Ἐλεγχος δὲ ἡ φανέρωσις, ἔκθεσις, ἀνάπτυξις, ἐξήγησις καὶ ὁ ψόγος τῶν κακῶν καὶ βλαβερῶν τίνος κακίας, ὡσάν οἱ λόγοι τοῦ αὐτοῦ περὶ φθόνου, μέθης, καὶ τῶν ὅμοιών.

Ἐγκώμιον δὲ ἡ μετὰ αὐξήσεως διήγησις τῶν πράξεων, τῶν ἔργων καὶ κατεργθωμάτων, καὶ ὅλου τοῦ ἀξιεπαίνου βίου τῶν ἐναρέτων ἀνδρῶν, ὡσάν ὁ πρὸς τὸν μέγαν βασίλειον λόγος Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, ὃ πρὸς τὸν μέγαν ἀθανάσιον, καὶ ἄλλοι ἀναρέθμητοι.

Στηλύτευσις δὲ ὁ τῶν ἀσεβῶν, ἀμαρτωλῶν, κακοτρόπων, ἀλιτηρίων, καὶ φυσιοβίων ἔλεγχος, καὶ ὀνειδισμὸς, καὶ ἡ φανέρωσις καὶ θεατρισμὸς τῶν παρανόμων αὐτῶν ἔργων, καὶ τῆς κακῆς πολιτείας, καὶ ἀνδρῶν; ζωῆς των, ἀδίκουν διαιγωγῆς τὲ κακοτρόπου βίου, καὶ τῶν μοχθηρῶν ἥθων, δατίς καὶ φύ-

γος λέγεται κατὰ τὸν ἀφθόνιον, ὅποιοί εἰσιν οἱ δύο στηλιτευτικοὶ λόγοι γρηγορίου τοῦ θεολόγου κατὰ Ἰουλιανοῦ τοῦ παραβίτου. Διαφέρει ὅμως ὁ στηλιτευτικὸς τοῦ ψόγου, ὅτι ὁ μὲν στηλιτευτικὸς κατασκευάζεται διὰ μόνων τῶν πρᾶξεων τοῦ στηλιτευμένου καὶ τῆς συγκρίσεως· ὁ δὲ ψόγος πάντων τῶν κεφαλαίων τοῦ ἔγκωμίου.

Αὐτὸν εἶναι τὰ κυριώτερα καὶ χρειωδέστερα εἴδη τῆς ἐκκλησιαστικῆς διμιλίας, μιγγύμενα δὲ ἀλλήλοις ἀποτελοῦπι καὶ ἔτερα διάφορα. Καταστρώνεται δὲ ἔκαστον τούτων τῶν εἰδῶν εὐμεθόδως τε καὶ ἐντέχνως διαιρούμενον εἰς μέρη δύο, ἥ καὶ πλείονα ὡσὰν παραδείγματος (φ. 38α), χάριν, ὅταν πρόκειται ἡμῖν εἰς ἔριτρηνείν τὸ φητὸν τοῦ εὐαγγελίου τό, ὅστις θέλει διπέσθι μου ἀκολουθεῖν ἀπιρνησάσθι ἔαυτὸν καὶ ἀράτῳ τὸν σταυρὸν αὐτοῦ καὶ ἀκολουθήτω μοι.¹⁾ Πρῶτον ἔρευνῶμεν, πῶς οἱ τῶν γραφῶν ἔρμηνευταὶ οἵον ὁ χρυσόστομος, ὁ θεοφύλακτος βουλγαρίας, καὶ οἱ ὄμοιοι ἔξηγοῦσι τὸ φητὸν τοῦτο· ἔπειτα διαιροῦμεν τὸν λόγον εἰς ὅσα μέρη βουλόμεθα, κατὰ τὴν ἡμετέραν δύναμιν, καὶ κατὰ τὸν τυχόντα καιρόν

φ. 39β. Εἶναι δὲ καὶ ἄλλος τρόπος ὃποῦ λέγεται ἔντεχνος, ὁ ὅποιος γίνεται ὅταν ὁ ἐκκλησιαστικὸς φήτωρ διὰ νὰ ἔγκωμιάσῃ ἑναῦδρα ἐνάρετον, δὲν φυλάττει τὴν αὐτὴν τάξιν, ἀλλὰ κατὰ τὴν θέλησίν του διαιρεῖ τὸν λόγον εἰς ἑναῦδρην δύο κεφάλαια, τὰ ὅποια ἀποδείχνει ἀπὸ τὰ ἔργα, καὶ τὸν βίον τοῦ ἔγκωμιαζομένου ὡσὰν ἀν φελήσῃ νὰ ἀποδεῖξῃ τὸν πρόδρομον Ἰωάννην ἐπίγειον ἄγγελον καὶ οὐράνιον ἀνθρωπὸν τὸν ἄγιον ἀντώνιον πῶς ἐστάθη ἥ χαρὰ τοῦ οὐρανοῦ καὶ ἀδου τρόμος τὰ ὅποια διὰ νὰ ἀποδεῖξῃ ὁ φήτωρ λαμβάνει τὰ ἐπιχειρήματα ἀπὸ τὸν βίον τοῦ ἔγκωμιαζομένου τὲ μὲ χάριν καὶ εὐγλωττίαν καὶ ἔναγώνιον τρόπον ἀποδείχνει αὐτά· διὸν λέγεται ὁ τρόπος οὗτος ἔντεχνος διατὶ δεῖται τέχνης καὶ φρονήσεως καὶ ὑψηλῶν διαλογισμῶν. Οἱ ἄλλοι τρόποις ὁ πρῶτος καὶ φυσικὸς λεγόμενος εἶναι εὐκολώτερος ὅμως ζητεῖ καὶ αὐτὸς φρᾶσιν εὔμορφον, καὶ χάριν εἰς τὴν διήγησιν τοῦ ἔγκωμιαζομένου, καὶ νοήματα εὔμορφα καὶ ὑψηλά, καὶ καινότητα τῆς ἐκφράσεώς των, καὶ τρόπον τῆς περιγραφῆς των διάφορον, καὶ παρηλλαγμένον ἀπὸ ἔκεινον τῶν συναξαριστῶν διὰ νὰ μὴ φαίνεται ὁ λόγος ἐν συναξάριον καὶ ὅχι λόγος φητορικός· κατὰ τὴν τάξιν τοῦ καιροῦ διαιροῦμεν τὸν λόγον εἰς τρεῖς καιρούς· α') εἰς τὴν γέννησιν· β') εἰς τὴν ζωήν· γ') εἰς τὸν θάνατον· καὶ αὐτὴν τὴν διαιρεσιν τὴν ἔχομεν εἰς τὸν νοῦν μας καὶ θεωροῦμεν δλα ἔκεινα ὅποῦ ἀναφέρονται εἰς τοὺς τρεῖς τούτους καιρούς, ἀπὸ τὰ ὅποια γίνεται ὁ ἔπαινος καὶ ἔζει ἔχομεν καὶ τὸν λόγον εὐμνημόνευτον:—

1) Μάρκου, 8, 34.

Καὶ ταῦτα συνοπτικώτατα περὶ τῶν εἰδῶν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ὁμιλίας

Τμῆμα Δεύτερον

φ. 40^a: Περὶ τοῦ ὅποιος πρέπει νὰ εἶναι κατὰ τὴν μάθησιν ὁ διδάσκαλος καὶ περὶ τοῦ ποῖα βιβλία πρέπει νὰ ἔχῃ τουλάχιστον, διὰ νὰ βοηθηθῇ κάνει τοῦ προχείρου καὶ συντόμου ὁμιλίας

Εἰς τὴν περιγραφὴν τῶν ἐν τῷ «Νέῳ Ἑλληνομνήμονι» ὑπὸ ἀριθ. 5 καὶ 9 κωδίκων¹⁾ τῶν νῦν εὑρουμένων ἐν τῇ Νέᾳ Ζωσ. Βιβλ. (B. E. 8—940 καὶ 7—940) προστίθενται τὰ ἑξῆς:

‘Ο κῶδιξ ὑπὸ ἀριθ. 5 γεγραμμένος διὰ τῆς χειρὸς τοῦ ἴδιου τοῦ Τζερτζ. ὡς ἀπεδείχθη ἐξ ἐπισταμμένης ἀντιπαραβολῆς, εἶναι συνοπτικαὶ ὑπομνήσεις περὶ τῶν ὀκτὼ βιβλίων τῆς Φυσικῆς Ἀκροάσεως τοῦ Θεοφίλου τοῦ Κορυδαλέως διδακτικὴ πρὸς χρῆσιν τῶν μαθητῶν. Ἐν φυλ. 1^a: Περὶ τῆς τάξεως ἥ κέχρειται ὁ φιλόσοφος ἐν τοῖς μετὰ τὰ φυσικὰ πρόλογος. Ἐν φυλ. 1^b: Τέλος τῆς ἐρμηνείας τῆς ἥ κέχρηται τάξεως ὁ φιλόσοφος ἐν τοῖς μετὰ τὰ φυσικὰ βιβλίοις. Ἐν φυλ. 2^a ἀρχ.: Εἰς φιλοσοφίαν προδιοίκησις. Προοίμιον ὅποιον τὸ τῆς φιλοσοφίας ἀξιώμα Θεοφίλου τοῦ Κορυδαλέως. Ἐν φ. 185^b: Εἰς τὸ φυσικῆς ἀκροάσεως συνοπτικαὶ ὑπομνήσεις. Ἐν φ. 205^b: Εἰς τὸ Δ' τῶν φυσικῶν ὑπομνήσεις συνοπτικαί. Ἐν φ. 225: Εἰς τὸ Ε' τῶν φυσικῶν ὑπομνήματα. Ἐν φ. 254^a: Εἰς τὸ Ζ' περὶ φυσικῆς Ἀκροάσεως ἐκθεσις συνοπτική. Ἐν φ. 307^a: Εἰς τὸ Θ' τῆς Φυσικῆς ἀκροάσεως. Πέραν τῶν φ. 345 τὰ ὑπόλοιπα εἶναι κατὰ τὸ ἥμισυ κατεστραμμένα. Ἐν φυλ. 348^a: πρὸς τὸ τέλος αὐτοῦ : Ἐπίλογος ἐπὶ τῆς Φυσικῆς Ἀκροάσεως.

‘Ο κῶδιξ ὑπὸ ἀριθ. 9 (φ. 83) εἶναι χειρόγραφον ἐκ τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Τζερτζ. ἀνήκον προγενεστέρως εἰς ἄλλον, καὶ φέρον ἐν τῇ ἀνω ὥᾳ τὴν ἐσβεσμένην ὑπὸ τοῦ Τζερτζ. ἐπιγραφὴν «καὶ τόδε σὺν τοῖς ἄλλοις μανουὴλ» ἀνωθεν τῆς ὅπειας προσετέθη παρὰ τοῦ Διδασκάλου. «Καὶ τόδε πρὸς τοῖς ἄλλοις Νικολάου Τζερτζέλη». Ἐν τῇ κάτω ὥᾳ «Νικολάου Κυριακοῦ Τζερτζέλη καὶ τόδε». Τὰ παράφυλλα 78 κ. ἀ. ἐφθαρμένα. Περιέχει σχόλια εἰς τοὺς ἐπιστολικοὺς τύπους (πιθανώτατα τοῦ Θεοφ. Κορυδαλέως) καθὼς καὶ ὑποδείγματα διαφόρων ἐπιστολικῶν τύπων, ὑποδείγματα ἀπαντήσεων κτλ.

Τὰ ἐν τῇ Νέᾳ Ζωσιμαίᾳ Βιβλιοθήκῃ ὑπαρχοντα ἐκ τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Τζερτζ. πεντήκοντα ἐννέα συγγράμματα προέρχονται ἐκ τῆς τοιαύτης

1) Σπωρ. Λάμπρου «N. Ἑλληνομνήμονος», Ἀθ. 1912 τόμ. 9 σ. 306 καὶ 309 Κατάλογος Στόλπ. Κυριακίδου ἔ. ἀ.

τοῦ προύχοντος Μετσοβίτου Βασ. Τσίμα τῆς δωρηθείσης εἰς τὴν παλαιὰν Ζωσιμαίαν φέρουν δὲ χρονολογίαν 1875 σημειουμένην εἰς ὅλα. "Ἄπαντα ἔχουν τὴν ἴδιοχειρὸν ὑπογραφὴν τοῦ Τζερτζ. Ἐξ αὐτῶν τὰ κατωτέρω ἀναφερόμενα εἶναι εἴτε ἔχ τῶν ἔχοντων ἀναγεγραμμένα παρὰ τοῦ ἴδιου τοῦ Τζερζούλη ἴδιοχειρῶς διάφορα ποιηθέντα παρ' αὐτοῦ ἐπιγράμματα, ἢ καὶ μεταγράφωμεν, εἴτε ἔχ τῶν φερόντων ἐνθυμήσεις σχετικὰς καὶ βοηθητικὰς εἰς τὴν βιογραφίαν τοῦ Τζερζούλη:

Βασιλείου τοῦ Μεγάλου εἰς τὴν ἔξαήμερον ὅμιλίαι ια, εἰς ψαλμοὺς ιε, ἄλλαι ὅμιλίαι κθ. Περὶ Ἀγίου Πνεύματος πρὸς Ἀμφιλόχιον Ἐπιστολαὶ Βασιλείου τοῦ Μεγάλου καὶ Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου Basileae 1532, 4ο (MDXXXII) (B. E. ἀρχ. 1—940)

Εἰς τὸ ἔξωφυλλον ἐν τῇ κάτω ὥφα :

«καὶ τόδε σὺν τοῖς ἄλλοις Λέοντος Κομνηνοῦ»

«νῦν δὲ Νικολάου Κυριακοῦ Τζερτζέλη».

Εἰς τὸ τέλος τοῦ βιβλίου μετὰ τὴν σελ. 674 εἰς ἄγραφον φύλλον ὅπισθεν ἐν τῇ ἀνω ὥφα :

«Ἡρωελεγεῖον στίχοι Νικολάου Κύρου εἰς τοῦ
Λέοντος Κομνηνοῦ

«τόδε τὸ βιβλίον εὔσεληνόσκοντα

»ὅλβον ἄπαντες ἐπίχθονί θνητοὶ κτήματ' ἄλλα

»εὐφημοῦσι τανῶν σῶμα τρέφοντα μόνον,

»Κομνηνοῦ δὲ λέων κείνων τόδε βιβλίον ἀνὰ

»χερσὶ προτιμάει νοῦν γε τρέφον φορέων.

»Τόνδ' οὖν εὐφήμει κρείττω κείνων γε ἀπανταχοῦ

»δόσον νοῦς κρείττων σώματός ἔστι βροτοῖς».

Χρυσάνθου τοῦ Μακαριωτάτου Πατριάρχου τῶν Ἱεροσολύμων—Συνταγμάτιον (λείπει ὁ τίτλος).

(E. E. 4456—939).

Εἰς τὸ ἔξωφυλλον ἐν τῇ κάτω ὥφα :

«Ἐκ τῶν τοῦ Ἀλεξάνδρου τοῦ ἐκ

»νῦν δὲ Νικολάου κυριάκη, διδ. . . . ».

Ἀριστοτέλης. Ὁ τῶν τοῦ Ἀριστοτέλους βιβλίων δεύτερος τόμος—Ιωάννης Βεβέλιος—Βασιλεία 1531, 4ο (B. E. 1345—939).

Φέρει ἐν τῷ ἔξωφύλλῳ τὴν ἐνθύμησιν :

«ἐκ τῶν τοῦ Κωνσταντίνου Στάνου βιβλίων καὶ τόδε σὺν τοῖς ἄλλοις νῦν δὲ Νικολάου Κυριάκη καὶ τόδε».

In Aphthonii Progymnasmata Commentarii innaminati autoris—Aldus Pius Manutius—Venetiis 1509—40 (B. E. 1339, —939).

Φέρει ἐν τῷ ἔξωφύλλῳ τὴν ἐνθύμησιν :

«Ἐκ τῶν τοῦ Νικολάου Κυριάκη Τζερτζέλη καὶ τόδε αψέε (1765), Δεκεμβρίου καὶ (20) Νικολάου Κυριακοῦ κτῆμα εἶναι· τάδ' ἐγράφετο».

”Οπισθεν ἐν τῷ αὐτῷ φύλλῳ τὸ ἐπίγραμμα :

«Ωήτρης εἰκελάδοιο διεπετέος βαθυκόλπου, ταρσόθεν ἔξ őντος
»ἔρμογένους τελέθει, ὥδε βίβλος, χαλεπὸν δὲ δαήμονι ἀνδρὶ νοῆσαι·
»τοῖον δὴ γὰρ ἔχει πλέγμα πολυπλοκίης, λάζονται δ' ἄμα ἀφραδέως
»πλεῖν ἦ μυρίοι δή, οἵος ἐγὼ τελέθω νῆις ἐπὶ στάσεων· εἰσὶ γὰρ
»οὐδὲ σαφῶς τὸν ἀριθμὸν ἔγωγέ τοι οἶδα, τῶν στάσεων ἔκείνων,
»οὐδὲ τὰ εὑρέσεως».

Εἰς τὴν σελ. 1 πρὸ τοῦ κειμένου ἐν τῇ ἄνω ὡρᾳ φέρει τὴν ἐνθύμησιν :

«Καὶ τόδε διαμάντου πηταλᾶ βρίλλου τοῦ ἐκ τιρνάβου τῆς λαρίσσης,
νῦν δ' ἀλεξάνδρου δ: δ: τοῦ ἐκ τιρνάβου λαρίσσης. Νῦν δὲ Νικολάου Κυ-
ριάκη Τζερτζέλη».

”Αριστερὰ εἰς τὸ περιθώριον φέρει τὴν ἴδιόχειρον ἐνθύμησιν :

«Βίβλος ἀλεξάνδρου γενόμην ποτέ, νῦν δὲ Νικολάου».

Εἰς πολλὰς σελίδας ἔχει σημειώσεις ἀναγομένας εἰς τὸ περιεχόμενον
τοῦ κειμένου ὑπὸ τύπου περιλήψεων.

A n t o n i o G e n u e n s i— Elementa Metaphysicae—t. 1—2.
Neapoli 1751, 80 (B. E. 1333—939).

Φέρει ἐν τῷ ἔξωφύλλῳ τὴν ἴδιόχειρον ἐνθύμησιν :

«Ἐκ τῶν τοῦ Νικολάου Κυριακοῦ Τζερτζούλη καὶ τόδε».

Διονυσίον Ἀρεσπαγίτον ἐπισκόπου Ἀθηνῶν—Πρὸς Τι-
μόθεον ἐπίσκοπον περὶ τῆς οὐρανίας Ἱεραρχίας . . . ἀ. τ. καὶ χ. (B. E.
3887—939).

Φέρει ἐν τῷ προλόγῳ τὴν ἴδιόχειρον ἐνθύμησιν :

«ἐκ τῶν τοῦ Νικολάου Κύρκου καὶ τόδε».

”Ἐν παραφύλλῳ μετὰ τὸν κατάλογον τῶν περιεχομένων διὰ τῆς αὐτῆς
χειρὸς τοῦ Τζερτζούλη :

«νικολάου κύρκου ἐπίγραμμα ἡρωελεγεῖον εἰς τὸν μέγαν διονύσιον πῶς
ἐπὶ γῆς ἀξης διονύσιε οὐρανοφάντα οὐρανὸν ὅμμασι νοῦ ἀτρεμέσα ἀμ-
φιπολῶν ;»

Εἰς τὰς σελ. 49 καὶ 50 συμπληροῦνται τὸ κείμενον ὑπὸ τοῦ Τζερτζούλη
ἴδιοχειρῶς.

Lud. Foliani Mutinensi—Musica theorica—Venetiis 1529, 4o. (B. E. 3158—939).

Φέρει τὴν ἐνθύμησιν ἐν τῷ ἔξωφύλλῳ :

«καὶ τόδε πρὸς τοῖς ἄλλοις Νικολίου Κυριάκη Τζερτζούλη . . . αψυγ (1753) μαιμακτηριῶνος (Νοέμβριος—Δεκέμβριος) μεσοῦντος. Ἐν Βονωνίᾳ».

Filippo Picinelli—Mondo Simbolico—Venetia, 1670, 4o. (B. E. 2675—939).

«Ἐκ τῶν τοῦ Νικολάου Κυριάκου Τζερτζούλη διδασκάλου 1755. ὀπτιωβρ. βενετία».

Εἶναι ἡ ἐνθύμησις τὴν ὅποιαν φέρει ἐν τῷ ἔξωφύλλῳ.

Hermann Boerhaave—Praelectiones academicae 2 t. 1—6 Vennetiis 1751, 8o. (B. E. 3415—939).

Τόμ. 1. Φέρει εἰς φύλλον ἄγραφαν πρὸ τοῦ ἔξωφύλλου τὰς ἴδιοχείρους ἐνθυμήσεις :

«ἡρξάμην 1754. μαΐου 13 ἥσον. Ἐν Βονωνίᾳ τῆς Ἰταλίας» καὶ εἰς τὸ ἔξωφύλλον ἐν τῇ πάτω φά :

«Ἐκ τῶν τοῦ Νικολάου Κυριάκη Τζερτζέλη 1754 : μαΐου 13/2 ἐν βορωνίᾳ τῆς Ἰταλίας». Φέρει δὲ εἰς πολλὰς σελίδας διαφόρους ἴατρικὰς ἴδιοχείρους σημειώσεις τοῦ Τζερτζέλη.

Τόμος 2ος. "Έχει ἐπίσης πολλὰς ἴδιοχείρους σημειώσεις.

Τόμος 3ος. Εἰς φύλλον ἄγραφον πρὸ τοῦ ἔξωφύλλου παραπομπαὶ εἰς σημειώσεις ὠρισμένων ἐν τῷ βιβλίῳ σελίδων, ὅπως π. χ. «Καῖσαρ Αὔγουστος κατεπλάγη ἵδων τὸ σῶμα τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου «οὐλίγην κόνιν γενόμενον ὅρα ἐν φύλ.: 300».

Ο 3ος τόμος ὡς καὶ οἱ ἐπόμενοι 4ος, 5ος καὶ 6ος εἶναι πλήρεις σημειώσεων λατινικῶν καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον Ἑλληνικῶν.

Gaspero Dufay—Prediche per l'avvento, Venezia, 1744, 8o. (B. E. 3633—939).

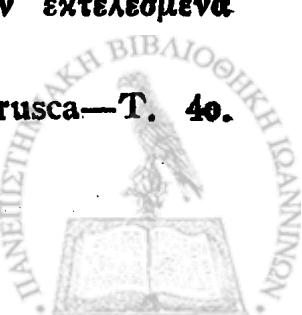
Φέρει εἰς τὸ ἔξωφύλλον τὴν ἴδιόχειρον ἐνθύμησιν :

«Ἐκ τῶν τοῦ Νικολάου Κυριάκου τζερτζέλη καὶ τόδε».

καὶ εἰς διάφορα φύλλα σχέδια φυσιογνικῶν λειτουργιῶν ἐκτελεσμένα ἀπὸ τὸν ἴδιον.

Vocabolario degli Accademici della Crusca—T. 4o. (Venezia) 1738. 8o (B. E. 2940—939).

Φέρει εἰς τὸ ἔξωφύλλον τὴν ἴδιόχειρον ἐνθύμησιν :

«Ἐκ τῶν τοῦ Νικολάου Κυριακοῦ τζερτζέλη καὶ τόδε».

Εἰς τὸ τέλος ἔσωθεν τῆς σταχώσεως ἡ ἑξῆς σημείωσις :

«1753 : Ὁ καὶ ω βρίον 15 : Βούκον ρέστι . Ἐπῆρα τὸν δοῦλον Θεόδωρον καὶ μπογδάνον υἱὸν τοῦ Σιλβέστρου διὰ νὰ τὸν δίδω καθ' ἕκαστον χρόνον ἀ.σ. 16 ἥτοι γράσια δεκάξη καὶ τὰ ὑποδήματά του καὶ τὰ μπαρμπεριστικά».

H e r n. Boerhaave—Opera omnia Medica—Venetiis 1751,
8o. (B. E. 3236—939).

Φέρει εἰς τὸ ἔξωφυλλον τὴν Ἰδιόχειρον ἐνθύμησιν :

«Ἐκ τῶν τοῦ Νικολάου Κυριακοῦ τζερτζέλη καὶ τόδε».

Εἰς τὸ τελευταῖον ἄγραφον φύλλον ὑπάρχουν διάφοροι ἰατρικαὶ συνταγαὶ γεγραμμέναι ὑπὸ τοῦ Ἰδίου τοῦ Τζερτζούλη.

L. Heisteri—Compendium anatomicum—Venetiis, 1749, 8o.
(B. E. 3375—939).

Εἰς φύλλον πρὸ τοῦ ἔξωφύλλου ὑπάρχουν σημειώσεις διαιτητικῆς καὶ ἰατρικαὶ συνταγαί, εἰς δὲ τὸ ἔξωφυλλον φέρει τὴν Ἰδιόχειρον ἐνθύμησιν :

«Ἐκ τῶν τοῦ Νικολάου Κυριακοῦ τζερτζούλη».

'Ισον ράτον—Λόγοι ἀπαντες καὶ ἐπιστολαὶ—Basileae ἡ. χ. 160
(B. E. 529—939).

Φέρει εἰς τὸ ἔξωφυλλον τὴν Ἰδιόχειρον ἐνθύμησιν :

»Νικολάου—καὶ τόδε τοῖς ἄλλοις Νικολάου κύρον».

A n d r e a e A l c i a t i—Emblemata cum commentariis—Pata-
vii, 1661, 8o. (B. E. 2938—939).

Φέρει εἰς φύλλον πρὸ τοῦ ἔξωφύλλου ἐν τῇ κάτω φάσῃ τὴν Ἰδιόχειρον ἐνθύμησιν :

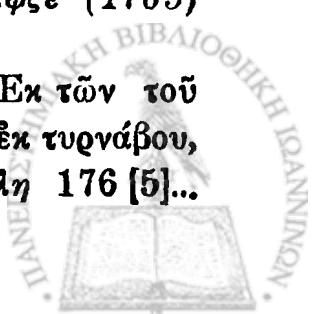
«Ἐκ τῶν τοῦ Νικολάου Κυριάκη καὶ τόδε».

M a i est C a e s. — Λεξικὸν Ἑλληνορωμαϊκὸν—Basileae— 1568
2o. (B. E. 4444—939).

Φέρει εἰς τὸ ἔξωφυλλον τὴν Ἰδιόχειρον ἐνθύμησιν :

«Ἐκ τῶν Νικολάου Κυριάκη τζερτζέλη καὶ τόδε, ἀγορασθὲν ὑπὸ αὐτοῦ ἀπὸ τῶν αληθονόμων τοῦ ποτὲ Ἀλεξάνδρου ἐν ἔτει, αψὲ (1765)
Φεβρ. : (9) θ. Ἐν τυρνάβῳ τῆς Θετταλίας».

Εἰς δὲ τὴν πρώτην σελίδα τοῦ κειμένου ἐν τῇ ἀνω φάσῃ : Ἐκ τῶν τοῦ Καλλινίκου καὶ τόδε, νῦν δὲ ἐκ τῶν τοῦ ἀλεξάνδρου διδ. : τοῦ ἐκ τυρνάβου, ἀγορασθὲν παρ' αὐτοῦ νῦν δ' αὖθις Νικολάου Κυριάκη τζερζέλη 176 [5]...

Εἰς τὸ τέλος εἰς φύλλον ἄγραφον φέρει σημειώσεις λατινικάς.

Galepinus—septen linguarum—Patavii, 1746, 2o. (B. E. 4445—939 T. 1—2).

Εἰς φύλλον ἄγραφον ἐν τῇ ἀρχῇ ὑπάρχει τὸ ἔξης ἀνέκδοτον εἰς τὸν I. τόμον ἐν τῇ ἀνω φά :

«γράμματα γεγραμμένα ἐν τῷ κοιτῶνι τοῦ Πάπα τῆς ρώμης, S. p. q. R. ἢ σημαίνουσι Senatus populusque Romanus, ὃ τοίνυν δοῦλος, ἦτοι ὑπηρέτης τοῦ Πάππα βενεδίκτου λαμπαρτίνη τοῦ ἐκ βονωνίας, ἐπεὶ ἐρωτώμενος συνεχῶς ὑπὸ τοῦ Πάππα che tempo è fuori, ἀπεκρίνατο, ὅτι ἡ βρέχει, ἡ αἰθρία ἔστιν, ὃ δὲ ἔγέλα λέγων ο cazzo cazzone, μιᾶς τῶν ἡμερῶν εἶπεν αὐτῷ, ίδοὺ τὰ γράμματα τὰ αὐστηρὰ ἢ λέγουσι S. p. q. R.—Sancte pater quare rides ? τότε ὃ Πάππας Βενέδικτος ἀναποδίζων τὰ γράμματα, ἦτοι ἀπὸ τοῦ ὑστέρου ἀρχόμενος εἶπεν rideo, quia Pappas Sum».

Εἰς τὸ ἕδιον φύλλον ἐν τῇ κάτω φά :

«Ἐκ τῶν τοῦ Νικολάου Κυριακοῦ τις ερτζέλη καὶ τόδε».

Εἰς τὸν II τόμον εἰς τὸ ἔξωφυλλον ἡ ἐνθύμησις :

«Ἐκ τῶν τοῦ Νικολάου Κυριακοῦ τις ερτζέλη».

Θεοφίλον τοῦ Κορυδαλέως. Εἰς ἀπασαν τὴν λογικὴν τοῦ Ἀριστοτέλους ὑπομνήματα. Ἐνετίησι 1727, 8o. (B. E. 1336—939).

Εἰς τὸ ἔξωφυλλον ἐν τῇ κάτω φά ὑπάρχει ἡ ἐνθύμησις :

«καὶ τόδε νικολάου κύρκου ἡμέρα¹ ταύτης...».

Εἰς φύλλον ἄγραφον πρὸ τοῦ ἔξωφύλλου ἐκ τῶν ἀνω :

«στίχοι ἡρωελεγεῖοι εἰς τὴν λογικήν—
περσεὺς μὲν πεδίλων διὰ καὶ κυνείοις ποτ' ἀφίκτο γοργόσι,
τῆς δὲ δι' ἅπας γνῶσιν ἵκει εἰς ὅλων»

Ἀκολουθοῦν παραπομπαὶ εἰς τὸ περὶ γενῶν τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ σχῆμα κύκλου ἐπὶ τῆς περιφερείας τοῦ διοίου σημειοῦνται τὰ τέσσαρα στοιχεῖα : γῆ, ὕδωρ, ἀήρ, πῦρ.

Ἐν τῇ κάτω φά τὰ ἔξης :

»καθ² ἦν τάξιν ἀποτελεῖται τις κύκλος τὸ ἀπειρον καὶ ἀναρχον τοῦ παντοδυνάμου θεοῦ διετέθησαν, ὥστε μὴ μάχεσθαι ἀλλήλοις ἢ μὲν γὰρ

1) Πιθανὸν ὃ Τζ. νὰ είχεν ἐκπονήσει διὰ τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ σύμπτυξιν τῶν ὑπομνημάτων τοῦ Κορυδαλέως.

γῆ κοινωνοῖ τῷ ὕδατι (τῷ ψυχρῷ) καὶ ὕδωρ ἀέρι, τῷ ὑγρῷ, ἀήρ δὲ τῷ πυρί,
τῷ θερμῷ, πῦρ δὲ γῇ, τῷ ξηρῷ»

”Οπισθεν ἄνω φέρει τὴν σημείωσιν :

»ἐκ τῶν τοῦ Ψελλοῦ εἰς τὸ περὶ ἔρμηνείας ἐν τῷ βῷ : τμήματι πᾶν τὸ
ὑποκείμενον ἡ ὑλη ἐστί καθαρῶς, ὑλης λόγον ἐπέχον».

Εἰς πολλὰς σελίδας τὰ περιθώρια ἔχουν ίδιοχείρους σημειώσεις καὶ
παρατηρήσεις τοῦ τζερτζούλη ἀναφερομένας εἰς τὸ κείμενον. Εἰς ἄγραφον
φύλλον εἰς τὸ τέλος ὑπάρχει ἄνω αἴνιγμα ἀριθμῶν, κάτω δὲ τὸ ἑξῆς, τὸ
ὅποιον μεταγράφομεν ὀλόκληρον :

αἴνιγμα

Θεὸς τὸ διττὸν οὐκ ἔχει τῶν πνευμάτων·
ἔχει τὸ τριτὸν οὐδενὸς τῶν σωμάτων,
αὐτὸς μετασχὼν οὐρανούσης τετράδος,
αἰσθήσεως πέφυκεν ἔξω πεντάδος.
κίνησιν οὐ πάσχων δὲ διπλῆς ἔξαδος,
φέρει τὸ σεπτὸν τῆς ἀρίστης ἑπτάδος»

”Οπισθεν ἐν τῷ αὐτῷ ἀγράφῳ φύλλῳ :

«Νικόλαον Κυρριακὸν τὸν τριτόν τον τριῶν σχημάτων, ἀπερὸν μνήμης λαβὼν καὶ ψάλλων αὐτά, ορθίως ἔχει ἐν τῇ μνήμῃ τοὺς τρόπους τοῦ συλλογίζεσθαι καθ' ἔκαστον εχῆμα».

”Ακολουθοῦν αἱ συμβολικαὶ λέξεις τῶν τρόπων τῶν σχημάτων τοῦ συλλογισμοῦ.

‘Ηρόδιαν—Τῆς μετὰ Μάκρου Βασιλείας Ἰστοριῶν βιβλία
δκτῶ—Ν. Δούκας, Βιέννη, 1813, 8ο. (B. E. 861—939).

Εἰς τὸ ἔξωφυλλον ἐν τῇ κάτω φάρᾳ ἡ ίδιοχειρος ἐνθύμησις :

«Ἐκ τῶν τοῦ Νικολάου Κυρριακοῦ Τζερτζέλης : τοῦ Μετσοβοηπειρώτου».

Εἰς φύλλον ἄγραφον πρὸ τοῦ ἔξωφυλλου ἡ ἐνθύμησις :

«Ἐκ τῶν τοῦ μακαρίου Β. Τσίμα ἀφιερωθέντων τῇ Ζωσιμαίᾳ Βιβλιοθήκῃ μηνὶ Μαΐῳ 1875 Ἱωάννινα».

Eustachio Manfredi.—Institutioni Astronomiche—Bologna, 1749, 8ο (B. E. 3035—939).

Εἰς τὸ ἔξωφυλλον φέρει τὴν ἐνθύμησιν :

«Ἐκ τῶν τοῦ Νικολάου Κυρριακοῦ τζερτζέλη».

Εἰς φύλλον ἄγραφον πρὸ τοῦ ἔξωφύλλου ἀνωθεν τὴν ἔξης βιβλιογραφικὴν σημείωσιν:

»βιβλίον Ἀστρονομίας ἐξαίρετον ἔγραψεν ὁ κάτωθεν συγγραφεὺς Δαβὶδ Γρηγορᾶς ἐπιγραφόμενον Davidis Gregorii elementa Astronomiae et in Genova MDCCXXII (1722) οὗτος ἐστι ἀριστος καὶ ἔξωχότατος καὶ σαφῆς»

Εἰς τὸ μέσον τῆς σελίδος σήματα καὶ ἡ σημείωσις:

»ἡ μεσιμβρινὴ γραμμὴ ἐστι τῶν ζωδίων ἐν τῷ ἴστιτούτῳ τῆς βιονωνίας

Εἰς τὸ κάτω μέρος ἡ ἐνθύμησις:

«Νικόλαος Κυριακοῦ τζερτζόνης».

Εἰς πολλὰς σελίδας ὑπάρχουν σημειώσεις ἰδιόχειροι εἰς τὰ περιθώρια σχετικαὶ μὲ τὸ κείμενον.

Vocabolario degli Accademici della Grusca t. 1, Venezia 1741, 8o. (B. E. 2939—939).

Εἰς φύλλον πρὸ τοῦ ἔξωφύλλου μετὰ τὸν τίτλον ὑπάρχει ἡ ἐνθύμησις:

»ἐκ τοῦ Νικολάου Κυριακοῦ τζερτζέλη καὶ τόδε».

Πρὸ δὲ αὐτοῦ εἰς ἄγραφον φύλλον μεταφράζει ἐλληνιστὶ Ἰταλικὰς λέξεις Ἰδίως φυτῶν, παρεμβάλλει Ἰταλικὰς παροιμίας καὶ εἰς τὸ τέλος τῆς σελίδος ὅμιλεῖ περὶ τινος Ἰταλικοῦ ἐπιταφίου ἐπιγράμματος ἐνὸς στιχοπλόκου, ὅπισθεν δὲ ἄνω ὑπάρχει ἐπίγραμμα Ἰταλικὸν εἰς ὅπωρας καὶ εἰς τὸ μέσον ἐπιτύμβιον σκωπτικὸν καὶ ἔτερον ἐπίγραμμα Ἰταλικὸν τοῦ ὅποιου παραθέτομεν τὴν ὑπὸ τοῦ Ἰδίου ἐλληνικὴν μετάφρασιν:

. » ἐξελληνισθὲν τὸ αὐτό.

Παντοκράτορ τοῦ μόσχου Ἰωάννην ἐλεαίροις, ὅνπερ ἔσεσθαι βοῶν προφθάτις οὐκ εἴασε πότμος».

Εἰς τὸ τέλος εἰς ἄγραφον φύλλον σημειώνει ἐπιτάφιον ἐπίγραμμα λατινικόν.

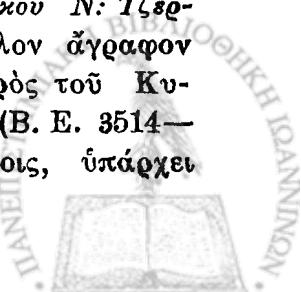
Ε'. ΑΥΤΑΔΕΛΦΟΙ Ν. ΤΖΕΡΤΖΕΛΗ—ΤΖΕΡΤΖΟΥΛΗ :
ΚΥΡΙΑΚΟΣ, ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ
ΚΑΙ ΘΕΟΦΙΛΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΤΖΕΡΤΖΟΥΛΗ

Οἱ τρεῖς υἱοὶ τοῦ Νικολάου Τζερτζούλη *Κυριακός*, *Κωνσταντῖνος* καὶ *Θεόφιλος*, ἐπεδόθησαν λίαν εὐδοκίμως εἰς τὸ ἐμπόριον. Οἱ Κυριακὸς μάλιστα καὶ Θεόφιλος καὶ οὐχὶ ὁ Κωνσταντῖνος, ὡς ἀναγράφει ὁ Ἀραβαντινός,¹⁾ ἦσαν λίαν πεπαιδευμένοι, γλωσσομαθέστατοι κατέχοντες βαθείας φιλολογικὰς γνῶσεις ὡς ἐμφαίνεται ἐκ διαφόρων ἐπιγραμμάτων ποιηθέντων παρ' αὐτῶν. Ὡσαύτως ἐκ τῶν ἀξιολόγων συγγραμμάτων τῆς βιβλιοθήκης των²⁾ τῆς προερχομένης πιθανόν, ὡς καὶ τῆς τοιαύτης τοῦ πατρὸς των, ἐκ τῆς δωρηθείσης τοιαύτης ὑπὸ τοῦ Μετσοβίτου Β. Τσίμα εἰς τὴν παλαιὰν ἐν Ἰωαννίνοις Ζωσιμαίαν Βιβλιοθήκην καὶ εὑρισκούμενης νῦν ἐν τῇ Νέᾳ Ζωσιμαίᾳ.

Ἐκ τοῦ ἀνεκδότου βιογραφικοῦ σημειώματος τοῦ Π. Ἀρ. διὰ τὸν *Κυριακὸν N. Ζαρζούλην*, μανθάνομεν ὅτι οὗτος ὑπῆρξε μαθητὴς τοῦ πατρός του καὶ σοφοῦ διδασκάλου, ὅστις καὶ τὸν ἀπέστειλεν εἰς τὴν Γερμανίαν πρὸς τελειοποίησιν τῶν σπουδῶν του καὶ μελέτην ἔνων γλωσσῶν, ἐκ τῶν ὃποιων ἔξειμαθε τρεῖς. Ὁ Κυριακός, ὡς εἰκάζομεν παραμείνας πολλὰ ἔτη ἐν Εὐρώπῃ, ἐπεδόθη εἰς τὸ ἐμπόριον, ἰδρύσας ἐμπορικὸν οἶκον ἐν Βιέννῃ, εἰς τὸν ὃποιον προσέλαβεν κατόπιν ὡς συνεταῖρον καὶ τὸν μικρότερον ἀδελφόν του Θεόφιλον, ὅστις, ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τῆς κατωτέρῳ ἀναφερούμενης παπαδικῆς

1) Ὁ Π. Ἀραβαντινός (Βιογραφικὴ Συλλογὴ κτλ. Βλ. K. Θ. Δημαρᾶ ἔ. ἀ.) δίδει τὴν πληροφορίαν (εἰς τὴν βιογραφίαν τοῦ Νικ. Τζερτζούλη), ὅτι οὗτος εἶχεν υἱοὺς τὸν Κυριακόν, Κωνσταντῖνον καὶ Θεόφιλον, ἐκ τῶν ὃποιων οἱ δύο πρῶτοι ἦσαν ἐμποροὶ διαπρέψαντες καὶ εἰς τὰ γράμματα.

2) Ἐκ τῆς Βιβλιοθήκης τῶν *Αὐταδέλφων Τζερτζούλη* ὑπάρχουν ἐν τῇ Ζωσιμαίᾳ περὶ τὰ τριάκοντα τέσσαρα συγγράμματα, ἐκ τῶν ὃποιων ἔξακριβοῦται ὅτι οἱ Κυριακὸς καὶ Θεόφιλος ἐγνώριζον καλῶς τὴν λατινικήν, γερμανικήν καὶ γαλλικήν. Τὰ πλεῖστα ἔξ αὐτῶν είναι λατινικά καὶ γερμανικά. «Ἀπαντα φέρουν τὴν αὐτὴν περίποτον ἐνθύμησιν «ἐκ τῶν τῶν αὐταδέλφων N. Τζερτζούλη καὶ τόδε». Ἐπίσης ὑπάρχουν καὶ ἔτερα ἐννέα ἀνήκοντα εἰς τὴν ἴδιαιτέραν βιβλιοθήκην τοῦ Κυριακοῦ καὶ φέροντα τὴν ἴδιόχειρον ἐνθύμησιν «ἐκ τῶν τοῦ Κυριακοῦ N. Τζερτζούλη καὶ τόδε», ἐκ τῶν ὃποιων ἐν (B. E. 480—939) φέρει εἰς φύλλον ἄγραφον εἰς τὸ τέλος τοῦ βιβλίου ἀνέκδοτον γεγραμμένον διὰ τῆς ἴδιας χειρὸς τοῦ Κυριακοῦ. Ὡσαύτως ὑπάρχει ἐν βιβλίον ἀνήκοντα εἰς τὸν Κωνσταντῖνον (B. E. 3514—939) φέρον εἰς τὸ ἔξωφυλλον τὴν ἐνθύμησιν «καὶ τόδε σὺν τοῖς ἄλλοις, ὑπάρχει Κωνσταντίνου Νικολάου Τζερτζέλη».

ἀνθολογίας φιλοτεχνηθείσης παρ' αὐτοῦ, παρέμενε μέχρι τοῦ 1789 εἰς τὸ Μέτσοβον. Καὶ οἱ δύο των ὅμως ὡς συμπεραιώνομεν—πρῶτος ὁ Κυριακὸς καὶ πατόπιν ὁ Θεόφιλος—θὰ ὑπῆρξαν πιθανώτατα μαθηταὶ τοῦ ἐν Εὔρωπῃ καὶ Βιέννη διαμένοντος Δημητρίου Δαρβάρεως διὰ νὰ φιλοτεχνήσουν ἀφιερωτικὸν ἐπίγραμμα μὲ ἔγκωμιαστικοὺς λαμβικοὺς στίχους εἰς τὸ ἐν Βιέννη ἐκδοθὲν τὸ 1798 σύγγματα τοῦ Δαρβάρεως «Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν»¹). Ἐκ τῆς ἀναγνώσεως τοῦ ἐπιγράμματος τούτου, ὡς καὶ ἐκ τῆς ὑπογραφῆς «πρὸς εὐγνωμοσύνης τεκμήριον τῆς σῆς πρὸς ἡμᾶς ἀγάπης Κυριακὸς καὶ Θεόφιλος Αὐταδέλφοι Νικολάου Ζερζούλη» δύναται τις νὰ ἔξαγαγῃ τὴν ἀνωτέρῳ ὑπόθεσιν τῆς μαθητεύσεώς των παρὰ τῷ Δ. Δάρβαρι, οὐχὶ ὅμως καὶ νὰ ὀδηγηθῇ ἐσφαλμένως, ὡς ὁ Κ. Σάθας²), εἰς τὸ νὰ θεωρήσῃ τὸν Κυριακὸν καὶ Θεόφιλον ὡς αὐταδέλφους τοῦ Νικολάου Τζερζούλη, ἀν καὶ τοὺς χωρίζει μία διλόκληρος γενεά.

Ο Θεόφιλος, ὅστις, εἰκάζομεν, ἀφ' ἣς ἐποχῆς μετέβη εἰς Βιέννην δὲν ἔπανηλθεν πλέον εἰς τὸ Μέτσοβον καὶ ὡς ἐκ τούτου οὐδὲν περὶ αὐτοῦ ἀναφέρεται εἰς τὴν «Ἀνέκδοτον Βιογραφικὴν Συλλογήν» του ὁ Π. Ἀραβαντινός, ἐνῷ ἀφιερώνει, ὡς εἴδομεν, ἴδιαίτερον βιογραφικὸν σημείωμα διὰ τὸν Κυριακόν, ἀναγράφεται μόνος ἄνευ τοῦ Κυριακοῦ τὸ 1807 μεταξὺ τῶν ἐν Βιέννη Μετσοβιτῶν συνδρομητῶν εἰς τὸ δεκάτομον λεξικὸν τοῦ Νεοφύτου Δούκα³) ὡς: «Θεόφιλος Ν. Τζερζούλης». Ο δὲ Κυριακός, ὅστις, ὡς φαίνεται, πηγαινοήρχετο ἀπὸ τοῦ 1802 ἐκ Βιέννης εἰς Μέτσοβον, ὑπογράφεται ὡς Κυριάκης Τζερζούλης, εἰς ὅμοιογίαν συνταχθεῖσαν ἐν Μετσόβῳ τὴν 2αν Νοεμβρίου τοῦ 1802 καὶ εὑρεθεῖσαν εἰς τὸ ἐν Μετσόβῳ ἀρχοντικὸν⁴) τῶν Ἀβέρωφ, καθὼς ἐπίσης ὡς Κυριάκης Ζερζούλης, εἰς συμφωνητικὴν ἐπιστολὴν⁵) τοῦ 1803 τῆς Κοινότητος Μετσόβου μὲ τὸν Παπᾶ Ἀναστάση Σερεμέτη περὶ παραχωρήσεως τεσσάρων—πέντε στρεμμάτων γῆς εἰς τὴν τοποθεσίαν Γκούραν διὰ λαχανόκηπον καὶ ὀπωρόκηπον. Φαίνεται δὲ ὅτι καὶ πάλιν τὸ 1809 μετέβη εἰς τὸ Μέτσοβον, ὥστε νὰ θεωρήσῃ ὁ Π. Ἀραβαντινὸς ὅτι παρέμεινεν ἔκτοτε καὶ νά σημειώνῃ (ἐν τῇ Ἀνεκδότῳ Βιογραφικῇ αὐτοῦ Συλλογῇ) ὅτι «ζήσας εἰς τὴν Γερμανίαν καὶ ἐπιστρέψας τὸ 1809 εἰς τὸ Μέτσοβον ἀπέθανεν τὸ 1840 γέρων τὴν ἥλικίαν καὶ προύχοντος θέσιν

1) Ἀντίτυπον ἐν τῇ Βαλλιανείᾳ Ἐθνικῇ Βιβλιοθήκῃ.

2) Κ. Σάθα Ν. Φιλ. σ. 500. Ἐπὶ τῆς ἐσφαλμένης ταύτης ἐρμηνείας τοῦ Σάθα ἐστηρίχθησαν δυστυχῶς καὶ ἄλλοι συγγραφεῖς.

3) Νεόφ. Δούκα, Λεξικὸν Ἐνδόξων Ἀνδρῶν, Βιέννη 1807.

4) Ἐκ τοῦ Ἀρχείου τοῦ Νικολάκη Ἀβέρωφ, ἀνῆκον εἰς τὸν Κύριον Εὐάγγελον Ἀναστ. Ἀβέρωφ.

5) Ἐκ τοῦ αὐτοῦ Ἀρχείου.

ζχων» Ἐπέστρεψεν ὅμως, ὡς εἰκάζομεν, τὸ 1810 εἰς Βιέννην διὰ νὰ εὔρι-
σκωμεν εἰς γερμανικὸν Βιβλίον τῆς Βιβλιοθήκης των (B. E. 1486—939)
τὴν ἔξης ἐνθύμησιν: «Ἐκ τῶν τῶν αὐταδέλφων Ν. Τζερτζούλη καὶ τόδε,
1810, Ἰουλίου 17, Βιέννη».

Ἐκ τῆς αὐτοβιογραφίας τοῦ μεγαλεπιβόλου Μετσοβίτου Μιχαὴλ Τοσί-
τζα¹⁾ μανθάνομεν ὅτι ὁ Κωνσταντῖνος συνειργάσθη στενώτατα τὸ 1806
μετὰ τοῦ Μεγάλου Εὐεργέτου. «Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος, λέγει ὁ Μ. Τοσίτζας, ὁ
Κωνσταντῖνος Τζερτζούλης, Μετσοβίτης, ἐλθὼν εἰς Θεσσαλονίκην, κατέλυ-
σεν εἰς τὸ δωμάτιόν μου, καὶ ἐγὼ ἐφιλοξένησα αὐτόν, δῶσας τῷ καὶ τῷ
στρῶμά μου, καὶ τὸν ἐσυμβουλευόμην ὡς πατέρα. Οὗτος ἔχων δύο ἀδελ-
φοὺς εἰς Βιέννην, μοὶ ἐπρότεινε νὰ ὑπάγω εἰς τὸ ἐν Σέρραις κατάστημα
αὐτῶν, διὰ νὰ μείνω ἐκεῖ ἀντ' αὐτοῦ, θέλοντος ἥδη νὰ μείνῃ εἰς Μέτσο-
βον μετὰ τῆς οἰκογενείας του». Ἡ συνεργασία ὅμως αὕτη τοῦ Τοσίτζα μετὰ
τῶν ἀδελφῶν Τζερτζούλη δὲν ἐτελεσφόρησεν, ὡς ἐκδέτει ὁ Ἰδιος ὁ Μ. Το-
σίτζας ἐν τῇ αὐτῇ αὐτοβιογραφίᾳ του²⁾ διότι ὁ Κωνσταντῖνος Τζερτζ. ὅχι
μόνον ἀνέλαβεν καὶ πάλιν ὁ Ἰδιος τὸ ἐν Σέρραις Κατάστημα, ἀλλὰ καὶ δὲν
ἥθελησε νὰ δανείσῃ τὰ ὑπὸ τοῦ Μ. Τοσίτζα ζητήθεντα τέσσαρες χιλιάδες
γρόσια.

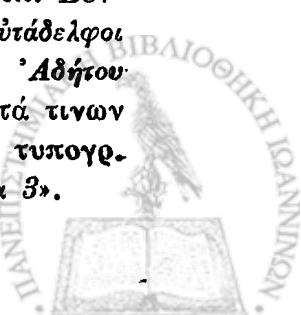
Εἰς κοινὴν ἐπιστολὴν³⁾ τῆς χώρας τοῦ Μετσόβου τῆς 16ης Σεπτεμ-
βρίου τοῦ 1807, περὶ ἀπαγορεύσεως κατασκευῆς ταβέρνας εἰς τὸν Ζυγὸν,
πρὸς τὸ μέρος τῶν Τρικκάλων, «γιὰ νὰ μὴν κοπῆ ὁ λόγγος καὶ μείνει ὁ τό-
κος ζάρκος» (γυμνὸς) εὔρηται ὑπογεγραμμένος καὶ ὁ Κωνσταντῖνος Ζερ-
ζούλης. Εἶχεν ἄρα ἐπιστρέψει εἰς Μετσόβον κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν του, ἀκα-
θόριστον διὰ πόσον χρονικὸν διάστημα, ἐνῷ οἱ ἀδελφοί του⁴⁾ εἰργάζοντο
συνεχῶς ἐν Βιέννη ἀναπτύσσοντες μεγάλας ἐμπορικὰς σχέσεις καὶ κατατα-

1) Ἀ. Γούδα, ἔ. ἀ. τόμ. 4 σ. 153.

2) Α. Γούδα ἔ. ἀ. σ. 154—155.

3) Ἐκ τῶν ἐν τοῖς Ἀρχείοις τῆς Ἐφεδροεπιτροπῆς τῶν Κληροδοτημάτων Με-
τσόβου, εὑρισκομένων.

4) Κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν οἱ ἀδελφοί του ἐνεγράφοντο μεταξὺ τῶν ἐν Βι-
έννη Μετσοβίτῶν συνδρομητών: α') εἰς τὸ σύγγραμμα τοῦ Κ. Κούμα. Σειρὰ Στοι-
χειώδους τῶν Μαθηματικῶν καὶ Φυσικῶν πραγματειῶν (Βιέννη 1807, τυπ. Βεν-
δότη) ὡς αὐτάδελφοι, κατὰ τὴν συνήθειάν των: «Οἱ χρησιμώτατοι αὐτάδελφοι
Νικολάου Ζερζούλη β') εἰς τὴν Χημείας ἐπιτομὴν (Πέτρου Αὐγούστινου Ἀδήτου
Ἐπάρχου τῆς Νιβερνησίας, Χημείας ἐπιτομή, μεταφρασθεῖσα δέ, καὶ μετά τινων
προσθηκῶν ἐκδοθεῖσα, ὑπὸ Κ. Μ. Κούμα, Βιέννη τῆς Αὐστρίας ἐκ τῆς τυπογρ.
Γ. Βενδότου Α. Ω. Η. (1808). «Οἱ χρησιμώτατοι αὐτάδελφοι Ζερζούλη σώματα 3».

σόμενοι μεταξὺ τῶν μεγαλεμπόρων Μετσοβιτῶν¹). Ὡς ἐκ τούτου μετὰ πληρίας λέγει ἐν τῇ αὐτοβιογραφίᾳ του² ὁ Τοσίτσας ὅτι τὸ 1808 τοῦ ἔδωσαν ἐκ Βιέννης οἱ ἀδελφοὶ τοῦ Κωνσταντίνου Τζαρτζούλη εἰς αὐτὸν καὶ τὸν ἀδελφόν του Θεόδωρον Τοσίτσα πολὺ μικρὰν πίστωσιν χιλίων μόνον φιορινίων, ἀν καὶ ἐγνώριζον τὴν οἰκογένειάν του καὶ δὲν εἶχον κανένα φόρον νὰ χάσωσι τὰ χρήματά των.

Τὸ 1820 εὑρίσκομεν τὸν Κωνσταντίνον ἐγκατεστημένον καὶ πάλιν ἐν Σέρραις καὶ διεξάγοντα ἐμπορικοῦ καὶ οἰκογενειακοῦ παριεχομένου ἀλληλογραφίαν μετὰ τῶν ἐν Βιέννῃ ἐγκατεστημένων ἀδελφῶν Δημητρίου καὶ Νικολάου Ποστολάκα, ὃν ἐπιστολῶν ἀντίγραφα ἐκ Βιέννης ἀπὸ τοῦ 1819—1822 σώζονται ἐν τῷ κώδικι 211 τῆς Βιβλιοθήκης Ἀλεξίου Κολυβᾶ³). Ἐκ τῶν ἐπιστολῶν τούτων ἐξάγεται ὅτι οἱ Ποστολάκα⁴) ἦσαν ἀνεψιοὶ τῶν

1) Ἰωάν. Λαμπρίδη, Μαλακασιακά, τεῦχος 5ον, 1888, σελ. 51 «οἱ ἀδελφοὶ Κ. Θ. καὶ Κυρ. Ν. Ζαρζούλη».

2) Ἀ. Γούδα ἔ. ἀ. τόμ. 4 σ. 155.

3) Σπ. Λάμπρου Νέου Ἑλληνομνήμονος τόμ. 16, 1922 σ. 331 Βλ. ἐν τῇ Βιογραφίᾳ τοῦ Νικολάου Τζερτζούλη τὴν ὑπὸ τοῦ Σπ. Λάμπρου περιγραφὴν τοῦ κώδικος 211, ἐν σ. 99.

4) Οἱ Ποστολάκα αὐτοὶ τῆς Βιέννης φαίνεται ὅτι ἦσαν δεύτεροι ἐξάδελφοι τοῦ πατρός τοῦ Ἐθνικοῦ Εὐεργέτου Μιχαὴλ Αὐγέρου Ἀποστολάκα ἢ Ποστολάκα. Ἐν τῷ αὐτῷ κώδικι εἰς τὰς ἐκ Βιέννης ὑπὸ ήμερομηνίαν 23 Ὁκτωβρίου 1821 καὶ ὑπὸ ήμερομηνίαν 7 Ἀπριλίου 1822 ἐπιστολὰς τῶν Δ. Ν. Ποστολάκα εὑρίσκοντα στοιχεῖα τῆς δημιουργίας τοῦ ὄνθρακος Ἀβέρωφ, ὅπερ προέκυψεν ἐκ τοῦ Αὐγέρου. Ἐν τῇ ἐπιστολῇ τοῦ 1821 οἱ Ποστολάκα γράφουν πρὸς τὴν ἐν Μετζόβῳ μητέρα των Ἀρχοντέλλα Χ. Γ. Ποστολάκα τὰ ἐξῆς σχετικά: «Διὰ τὸν νίὸν Μιχάλη Αὐγέρου νὰ μᾶς στείλῃ γραφήν τοῦ πατρός του, διὰ νὰ τραβίξῃ χαίροι ἀπὸ τὸ ὄνθρακα ὅπου καταχρηστικῶς ἔλαβεν, Ὁ Κύρος Κωνσταντίνος Ζερτζούλης γράφει διὰ τὸν Νικόλαον Ζίβαν διὰ τὴν Ἀδελφήν μας, καὶ ὅτι ἐάν ἔχῃ κατάστασιν είναι καλὸς δι' αὐτὴν καὶ τὰ ἐξῆς» Εἰς τὴν ἑτέραν ἐπιστολὴν των τοῦ 1822 ἀπευθυνομένην πρὸς τὸν ἐν Καΐρῳ ἀδελφόν των Στέριον Χ. Γ. Ποστολάκα ὁ ἐν αὐτῇ ἀναφερόμενος Ἀναστάσιος Μιχαὴλ Ἀβέρωφ ἡτο πρεσβύτερος νίὸς τοῦ Μιχαὴλ Αὐγέρου ἐκ τοῦ πρώτου γάμου του μὲ τὴν κόρην Τοσίτσα. Ὁ πρεσβύτερος αὐτὸς νίὸς τοῦ Αὐγέρου ἐξ ὄσων ἐκ παραδόσεως είναι γνωστά, ἡτο ἀνθρώπος θαρραλέος καὶ πολυμήχανος, ζήσας ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἐν Ρωσίᾳ ιδίως δὲ ἐν Πετρούπολει Χαρακτηρίζόμενος ὑπὸ τῶν Ποστολάκα ἐν τῇ αὐτῇ ἐπιστολῇ των πρός τὸν ἀδελφόν των Στέριον διὰ τῶν ἐξῆς: «Ο Κύρος Ἀναστάσης Μιχαὴλ Ἀβέρωφ (οὗτως είναι τὸ πασαπόρτι του) ἐφθασε πρὸ ήμερῶν ἐδὼ καὶ ἐστάθη ὀκτὼ ήμέρας συχνάζων πάντα εἰς ἥμας. Είναι χαριτωμένος κύριος καὶ μᾶς ἐδειξε μεγάλην φιλίαν. Διὰ τὸ παράνωμά μας μᾶς ὑπεσχέθη νὰ μὴν τὸ μεταχειρισθοῦν πλέον, ἀγκαλά καὶ τὸ πασαπόρτι του είναι ὡς ἐρήθη. Τὸ ὄνομα Ποστολάκας είναι μόνον ιδικόν μας ὡς ἴξενόρης καὶ ὅχι τὸ παλαιόν τῆς φαμίλιας Ἀποστολάκας. Ο οηθεὶς ἐπῆγεν διὰ Τριέστη μὲ ἀργυρον καὶ χρυσάφι νὰ τὸ στείλῃ δι' Ἀλεξάνδρειαν, καὶ αὐτὸς ὑπάγει εἰς Λιβύρνον ν' ἀνταμωθῇ μὲ τὸν Τοσίτσαν καὶ ἀπ' ἐκεῖ δι' Ἀλεξάν-

ἀδελφῶν Τζερτζ. ἀποκαλοῦντες εἰς τὴν ἐκ Βιέννης ὑπὸ ἡμερομηνίαν 11 Ιουλίου 1820 ἐπιστολήν των ὡς «κύρῳ Θεῖον» τὸν Κωνστ. Τζερτζ. καὶ ἡ σημειοῦντες εἰς πλείστας ἄλλαις ἐπιστολάς¹⁾ των ἀπευθυνομένας πρὸς τὸν Κωνσταντίνον ὡς «Κυρίους θείους των» κάποιους, ὅν δὲν ἀναφέρουν τὰ ὄνόματα ἔγκατεστημένους ἐν Βιέννῃ καὶ λίαν γνωρίμους, ὡς φαίνεται εἰς τὸν Κωνσταντίνον, καὶ τοὺς Ποστολάκα, ἐξ οὗ εἰκάζομεν ὅτι πρόκειται περὶ τῶν Κυριακοῦ καὶ Θεοφίλου Τζερτζούλη²⁾.

Οὕτω ἐκ μερικῶν ἐπιστολῶν¹⁾ τῶν Ποστολάκα πρὸς τὸν Κωνσταντίνον

δρειαν ἀν συγχωρήσουν αἱ περιστάσεις τοῦ καιροῦ». Ἐκ τῶν δύο λοιπὸν τούτων ἐπιστολῶν φαίνεται ὅτι δὲ Ἀναστάσιος ἀντὶ τοῦ οἰκογενειακοῦ ὄνόματος Ἀποστολάκας, ἔχοης μοποίει καὶ τὸ Ποστολάκας. Δυσαρεστηθέντων ὡς ἐκ τούτου τῶν ἐν Βιέννῃ ἀδελφῶν Ποστολάκα, διότι αὐτὸς ἦτο πλέον ἐμπορικὴ αὐτῶν «Φίρμα» ἔδημιούργησεν οὗτος ἐκ τοῦ ὄνόματος τοῦ πατρός του καὶ τῆς ρωσικῆς καταλήξεως ὡβ-ώφ τὸ ὄνομα Ἀβερώβ—Ἀβερώφ, τὸ ὅποιον ἀπεδέχθησαν ἔκτοτε καὶ οἱ ἑτεροθαλεῖς ὅμοπάτριοι ἀδελφοὶ αὐτοῦ.

1) "Ἐκ τινος λογαριασμοῦ τῶν Ποστολάκα ἀποσταλέντος ἐκ Βιέννης πρὸς τὸν ἐν Καΐρῳ ἀδελφόν των Στέριον καὶ ἀναγραφομένου ἐν τῇ ὑπὸ ἡμερομηνίᾳν 7 Ἀπριλίου 1822 ἐπιστολήν των, δύναται νὰ ἔξαχθῇ τὸ συμπέρασμα ὅτι οἱ Ποστολάκα ἥρχισαν τὰς ἐν Βιέννῃ δοσοληψίας των τὸ 1814. Τούτο ὅμως δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ καὶ ὡς βέβαιον ἐνόσῳ, ὡς ἀναφέρει ἐν τῇ αὐτοβιογραφίᾳ του ὁ Τοσίτσας, (Α. Γούδα ἔ. ἀ. τόμ, 4 σ. 155) ὅτι ἔλαβεν πίστωσιν τὸ 1808 χιλίων φιορίνιων ἀπὸ τὴν οἰκογένειαν Ποστολάκα.

2) Κατὰ τὴν ἰδίαν περίπου ἐποχὴν ἐνεγράφοντο μεταξὺ τῶν ἐν Βιέννῃ συνδρομητῶν: 1) «οἱ αὐτάδελφοι Ζερτζούλη» εἰς τὸν Α' τόμον τῆς Ιστορίας τῆς Παλαιᾶς Γραφῆς, τοῦ Γεωργίου Καλαγιάννη μεταφρασθείσης ἐκ τοῦ Γερμανικοῦ, «Βιέννη 1821 τύποις Δαβιδοβίσκου, τόμ. Α'». 2) Εἰς τὸν K. M. Κούμα, Σύνταγμα Φιλοσοφίας, «Βιέννη 1818 τόμ. Β'»: «Ἄδελφοι Ποστολάκα, Τριαντάφυλλος X. Στεργίου, Λύταδελφοι Ζαρζούλη». Ἐπίσης εἰς τὸν Γ' καὶ Δ' τόμ. τοῦ αὐτοῦ συγγράμματος τὸν Κούμα, «Βιέννη 1820» «Ἄδελφοι Ποστολάκα, Αὐτάδελφοι Ζερζούλη».

3) Αἱ ἐπιστολαὶ αὗται, ὡς προείπομεν παραχωρηθεῖσαι μοι εὐγενῶς πρὸς μελέτην καὶ δημοσίευσιν ὑπὸ τῆς Κας Δ. Λοβέρδου ἐδακτυλογραφήθησαν ἀπασαι παρὰ τοῦ Κυρίου Εὐαγγέλου Α. Ἀβέρωφ καταχωρηθεῖσαι παρ' αὐτοῦ ἐν τοῖς Ἀρχείοις τῆς Ἐφορευτικοπείας Κληροδοτημάτων Μετσόβου, ὡς κατ' ἔξοχὴν ἐνδιαφέρουσαι τὴν ίστορικὴν ταύτην οωμόπολιν τῆς Ἡπείρου. Ἐν αὐταῖς θίγονται καὶ Ἐθνικὰ ξητήματα καὶ μάλιστα εἰς τὰς ἐπιστολὰς τὰς γραφείσας κατὰ τὸ 1821. Εἰς τρεῖς ἐξ αὐτῶν γίνεται μνεία καὶ τοῦ ἐν Βιέννῃ κατὰ δεκαπενθήμερον ἐκδιδομένου ὑπὸ τοῦ Ἀθανασίου Σταγειρίτου κατὰ τὰ ἔτη 1819—1821 περιοδικοῦ «Καλλιόπη». Εἰς τὰ φύλλα τῆς «Καλλιόπης» τοῦ 1821 δημοσιεύεται ἐνδιαφέρουσα ἐπιστολὴ τῶν ἀδελφῶν Ποστολάκα ἀπαντητικὴ πρὸς τὸ γνωστὸν Βιενναῖον περιοδικὸν «Λόγιος Ερμῆς» δι' ἣς οἱ Ποστολάκα ἐπιβεβαιοῦν ὅτι τόσον αἱ ἐπιστολαὶ τῶν Κοδρικᾶ ἐστάλησαν δι' αὐτῶν πρὸς τοὺς Πατριάρχας ὅσον καὶ αἱ ἐπιστολαὶ τῶν Πατριαρχῶν δι' αὐτῶν ἀπεστάλησαν εἰς τὸν Κοδρικᾶν. (Σχετικὰ ἐν ταῖς τοῦ κώ-

Τζερτζούλην μεταγράφομεν ἐλάχιστα ἀποσπάσματα ἔμφαίνοντα τὸν στενὸν σύνδεσμον τῶν δύο οἰκογενειῶν Τζερτζούλη—Ποστολάκα καὶ δίδοντε ἰδέαν τινὰ τῆς ἐμπορικῆς δραστηριότητος ἢν ἀνέπτυσσον κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην οἵ ἐν διασπορᾷ Μετσοβῖται, ὡς καὶ τῆς γλώσσης, ἢν ἔχορησιμο ποίουν εἰς τὴν ἐμπορικὴν καὶ ἴδιωτικὴν αὐτῶν ἀλλήλογραφίαν.

'Ἐν φ. 8 Πρὸς Κύρ. Κωνστ. Ζερτζούλην. Σέρρας

Βιέννη τῇ 29 Μαΐου N. 1820.

"Υστερον ἀπὸ τὴν τελευταίαν μας 10 Αὐγούστου τοῦ παύσαντος χρόνου, ὅπως ἀπεκρήθημεν εἰς τὰς τιμίας σας 6/26 Ἰουνίου καὶ 9 Ἰουλίου καὶ σᾶς εἴπωμεν τὴν παραλαβὴν τῶν δύο ἀμανετίων τῶν λογαριασμῶν μας Τάλληρα 800 καὶ 846 . . . (συγκ. ὀνομ., νομ.) ἄλλην δὲν σᾶς ἐγράψαμεν διότι οὔτε νεωτέραν τιμίαν σας ἐλάβθημεν ἀλλ' οὔτε ὑλὴν τινὰ εἶχομεν διὰ νὰ σᾶς γράψωμεν. Μετὰ δὲ τὴν ἔρευναν τῆς ποθητῆς μας ἀγαθῆς ὑγρίας σας δουλεύει ἥ παροῦσα διὰ νὰ σᾶς εἴπωμεν ὅτι μὲ λύπην μας ἔμάθαμε παρὰ τῷ ἐδῶ κυρίων θείων μας τὸ μάλωμα τοῦ αὐτοῦ Ἰωάν. Δ. Παρέκου . . . Ως τόσον εἰς τὸν ρηθέντα Ἰωάν. Δημ. Παρέκου ἀβαντζάρομεν ἀπὸ πραγματείες ποὺ ἐστείλαμεν μὲ τὸ διάφορόν του ἀπὸ ἀρχὰς Ἀπριλίου . . . (συγκ. ὀνομ. νομ.) λ. 1041.13 τὰ δοποῖα δὲν τοῦ ἐσείραμεν διὰ νὰ ἥτον ὑψωμένον τὸ Καμβί¹) καὶ τὸν ἐπροσμέναμεν διὰ νὰ μὴ ζημιώσῃ. Ἀβαντζάρωμεν πρὸς τούτοις καὶ γρ. 1300 βερεσέδια ἀσύνακτα ἀπὸ τὰ μεταξωτά

δικος 211 ἐπιστολαῖς 23 Μαρτίου καὶ 28 Μαρτίου 1821). Εἰς τὸ αὐτὸν δημοσίευμα οἱ Ποστολάκα ὑμιλοῦν μὲ πάθος κατὰ τοῦ Κοραῆ ἐπικρίνοντες τὴν πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον Πατρινὸν σταλεῖσαν εἰς Λιβόρνον ἐπιστολὴν του. Κατὰ τοῦ δημοσιεύματος τούτου ἐπιτίθεται ὁ «Λόγιος Ἐρμῆς» κατακρίνων τὸν Ἀλέξανδρον Πατρινὸν καὶ χλευάζων αὐτὸν καὶ τοὺς Ποστολάκα. Ἐπανέρχονται οὗτοι διὰ μακρῶν εἰς τὸ ἐπόμενον φύλλον τῆς «Καλλιόπης» καὶ ὁ «Λόγιος Ἐρμῆς» ἀπαντᾶ καὶ πάλιν. Πολλαὶ ἐκ τῶν ἐπιστολῶν τοῦ κώδικος τῶν ἀναφερομένων εἰς ἐθνικὰ καὶ πολεμικὰ ζητήματα δημιλοῦν συνθηματικά, ἀλλαὶ ἀπευθύνονται πρὸς πρόσωπα ἀγνωστα ἥ δλίγον μόνον γνωστὰ ὡς πρὸς τὸν ἐν Ὁδέσσα Εὐεργέτην τοῦ Μετσόβου Στέρριον Σταμερώβ, τὸν Ἀλέξανδρον Πατρινὸν εἰς Λιβόρνον, τὸν Ἰωάννην Ἀμβρόσιον εἰς Ὁδησσόν, ἀλλαὶ δὲ πρὸς πρόσωπα ἄτινα ἐνεργῶς ἀνεμίχθησαν εἰς τὸν ἀγῶνα, ὡς ὁ Ἀντώνιος Κομιζόπουλος. Εἰς ἄλλην μνημονεύεται ὁ Κωνσταντῖνος Γεροστάθης, ὁ Πρίγκηψ Κατακουζηνός, ὁ Σπῦρος Βιτάλης, καὶ ἀλλαὶ ἀπευθύνονται πρὸς τὴν ἀνθοῦσαν ἐν Ὁδυσσαφ Γραικικὴν κοινότητα ἀναφέρουσαι εἰδήσεις τοῦ Ἀγῶνος, προετοιμασίας κτλ.

1) Πιθανὸν τὸ συνάλλαγμα.

μας πουλημένα αὐτοῦ διμοίως καὶ ἔκαθάρησεν 8¹⁾ . . . ἀτλαζίων μας πουλιμένων εἰς τὸν Καζαζίδες²⁾ κτλ. . . . ».

³⁾Ἐν φ. 9. Πρὸς τὸν Ἐντιμώτατον Κύριον Κωνστ. Ζερτζούλην. Σέρρας
Βιέννη 11 Ἰουλίου 1820.

Δὲν εἶναι καιρὸς διὰ τὴν πούλησιν τοῦ βάμ. (συγκεκομ. ἵσως βάμβακος) σας καὶ ὅταν ἥθελεν ἡτο φροντίζωμεν ἡμεῖς μετὰ τῶν κυρίων θείων μας καὶ ἥσυχάσατε. Τὰ ἐδῶ παρὰ τοῦ ἴδιου πληροφορεῖσθε καὶ ἀναμένοντες χαροποιὰς τιμίας σας διὰ τὴν ἀνωτέρω ὑπόθεσίν μας σᾶς προσκυνοῦμεν καὶ μένομεν.

A. (δελφοί) Π. (οστολάκα)

Λάβετε τὴν ἔσωθεν παρὰ τῶν θείων μας.

⁴⁾Ἐν φ. 11 δισέλιδος ἐπιστολὴ πρὸς Ἰωάν. Δημ. Παρέκον ὑπὸ ἥμερομηνίαν 11 Ἰουλίου 1920 εἰς ᾧν οἱ Ποστολάκα τοῦ γράφουν ὅτι ἐλπίζουν ὁ νήσος Μερισιώτης ἢ ὁ Νίδιος ὁ Παρέκος νὰ πληρώσουν τὴν Τραίταν⁵⁾ καὶ τὰ ἔξοδα ἢ πληρωμὴ νὰ γίνῃ εἰς τὸν κὺρο Κωνστ. Ζερτζούλην «διὰ νὰ φανῇ εἰς τὸν Κόσμον» (Καὶ ἐκ τούτου φαίνεται ὅτι οἱ Ζερτζούλη ήσαν συγγενεῖς τῶν Ποστολάκα.)

⁵⁾Ἐν φ. 14. Πρὸς τὸν Ἐντιμώτατον Κύριον Κωνστ. Ζερτζούλην,
Σέρρας, ἀπὸ 8 Αὐγούστου 1820.

Δίδουν τὴν πληροφορίαν ὅτι ὁ Παρέκος τοὺς ἔγραψεν ὅτι δὲν ἐπρόφθασεν εἰς καιρὸν νὰ πληρώσῃ τὴν τραίταν τοῦ Μερισιώτη, ἀλλ᾽ αὐτὰ λέγουν εἶναι δικαιολογίαι, διότι οἱ Ποστολάκα εἶναι πληροφορημένοι ἀπὸ ὅσα πρὸς τοὺς ἐδῶ θείους μας (πιθανὸν εἰς τοὺς ἀδελφούς του ὁ Κωνστ. Τζερτζούλης) ἐγράψατε δι᾽ αὐτόν. «Ἡμεῖς ὡς τόσον φερώμεθα πρὸς αὐτὸν ὡς πρὸς τοὺς κυρίους θείους ἐγράψατε χωρὶς νὰ τὸν βιάσωμεν διὰ τὰ ὅσα μᾶς μένει. Τὰ τοῦ ἐμπορίου μας εἰς ἄκραν ἀκινησίαν Βαμ... Εἶναι μερικαῖς ἥμέραις ὅπου δὲν ἐπουλήθησαν καὶ ἀμποτες νὰ ἀναλάβουν διὰ νὰ πουληθοῦν κατὰ ἐδῶ τοῦ λογαριασμοῦ σας ὠφελίμως. Μένομεν.

⁶⁾Ἐν φυλ. 15. Πρὸς τὸν Ἐντιμώτατον Κύριον Κ. Ζερτζούλην
Σέρρας

Βιέννη τῇ 29 Αὐγούστου 1820

· Απαντῶμεν ἥδη τὴν τιμίαν σας 12 Ἰουλίου παύσαντος χαίρον-

1) Κάποια μονάς συγκεκομμένη, πιθανὸν κομμάτια.

2) Καζάζηδες, ἔμποροι μεταξωτῶν.

3) Τραίτα. προφανῶς (traité) συναλλαγματική.

τες τὴν ἄγαθὴν ὑγείαν σας τὰ σύμφωνα παρατρέχωντες χαιρόμενα διὰ τὴν ἔξαλειψιν τοῦ θανατικοῦ καὶ ἀμποτες νὰ μὴ φανῇ πλέον διὰ νὰ θεωρήσετε ἡσύχως τὰς ὑποθέσεις σας. Σᾶς εὐχαριστοῦμεν διὰ τὰς συμβουλὰς μᾶς δίδετε καὶ θέλει ἀκολουθήσωμεν ὡς μᾶς γράφετε χωρὶς νὰ κάμωμεν κατάχοησιν τῶν ὅσων εἰλικρινῶς μᾶς ὅμιλεῖτε καὶ σᾶς παρακαλοῦμεν νὰ μᾶς ὁδηγήσετε κατὰ καιροὺς πρὸς μεγαλειτέραν ὁδηγίαν καὶ ὑποχρέωσιν

Τὰ ἔδω παρὰ τῶν Κυρίων θείων μας πληροφορεῖσθε καὶ δὲν σᾶς βαρύνομεν μὲ τὰ ἵδια εἰ μὴ μένομεν. Δημ. Νικολ. Π.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἀποσπασμάτων καθὼς καὶ ἐξ ἀλλων ἐπιστολῶν καταφαίνεται ἀναμφιβόλως ὅτι οἱ ἀδελφοὶ Τζερτζούλη, ὡς προείπομεν, εἶχον ἀρκετὸν πλοῦτον καὶ διεξῆγον εὐρυτάτας ἐμπορικὰς συναλλαγάς. Ὡς ἐκ τούτου εἰκάζομεν ὅτι θὰ ἡσαν μεμημένοι καὶ εἰς τὰ τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας ὡς διευθύνοντες ἐπὶ τόσα συναπτὰ ἔτη ἐμπορικὸν οἶκον ἐν Βιέννη ἔχεισθε μεταξὺ τῶν ὅμογενῶν καὶ πεπαιδευμένων Ἑλλήνων μεγαλειπόρων.

Ἐκ τῶν ἐπιγραμμάτων τοῦ Κυριακοῦ καὶ Θεοφίλου τὸ προαναφερόμεν δημοσιευόμενον εἰς τὴν «Εἰσαγωγὴν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν» τοῦ Δ. Δαβράρεως ἔχει ὡς ἐξῆς :

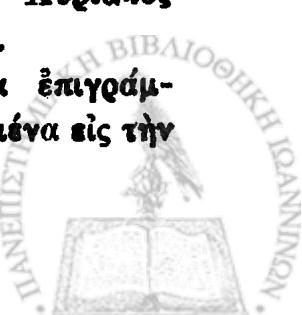
«Εἰς τὸν ἐλλογιμώτατον Κύριον Δημήτριον Νικολάου τὸν Δάρθαριν.

Στίχοι Ἱαμβικοὶ

Γραμματικὴν ἀριστα συντάξας πάλαι,
Γλῶτταν πέφηνας εὔκοπον τὴν Τευτόνην
Σοφὸν τὸ ἔπειτα Θεόφραστον ἐκφράσας
Βροτῶν προφαίνεις ἀρετὰς καὶ κακίας
Λόγους τὸ ἔναγχος τῶν πάλαι μεταφράσας.
Ἄνδρῶν ἀριστε, κοσμέεις τρόπους Νέων.
Διαλδγούς δὲ νῦν προθεὶς τούτοις πάλιν,
Ἄγεις πρὸς εὐμάθεισαν Ἑλληνος λόγου·
Γένος δο ἀνήσαις τοὺς σοφοὺς δεῖξαν πάλαι,
Βίβλους ὑφαίνων καὶ σοφῶν Νεωτέρων.
Δεινὸς πέλεις γὰρ καὶ ἐπιστήμαις γράφειν,
Ι δμνω τὸ ἔων καὶ τῷ γένει φρονῶν φίλα

Πρὸς εὐγνωμοσύνης τεκμήριον τῆς σῆς πρὸς ἡμᾶς ἄγακης Κυριακὸς καὶ Θεόφιλος Αὐτάδελφοι Νικολάου Ζερτζούλη οἱ ἐκ Μεσδρου.

Ἄξιόλογα καὶ φιλολογικώτατα εἶναι ἔτερα ἐπίσης τέσσαρα ἐπιγράμματα αὐτῶν, τρία τοῦ Κυριακοῦ καὶ ἓν τοῦ Θεοφίλου, ἀφιερωμένα εἰς τὴν

πραγματείαν¹⁾ τοῦ Καμπανίας Θεοφίλου²⁾ «Νόμος Ἐκκλησιαστικὸς καὶ Πολιτικός». Ἐκ τοῦ ἔργου τούτου τοῦ Θεοφίλου εὑρισκομένου εἰς ἀντίγραφον χειρόγραφον³⁾ (ὑπ' ἀριθ. 2120 παρὰ τῇ Βαλ. Ἐθν. Βιβλιοθήκῃ) μεταγράφομεν ἐκ τῆς σελίδος 367 τὰ κατωτέρω ἐπιγράμματα :

Εἴς τὸν σοφώτατον καὶ Θεοποδόβλητον ἄγιον Καμπανίας ἐπίγραμμα.

«Θεόφιλος πολύϊδρις ἔλανων ἀφθιτον εὔχος,
 »ῶς λάτρις Χριστοῦ, Καμπανίας πρόεδρος
 »τεῦξε καλίρροον ὅντως κρήνην· δεῦτ' ἀνιμᾶσθε
 »Ἰδμοσύνης νομικῶς ἀμβρόσιόν γε νάμα».

“Ε τ ε ρ ο ν

«Κοίρανοι ὑψίθρονοι μέγα χαίρετε· Ἐν παραβύστῳ
 »οὐκέτι κεύσονται ὑμέτεροί γε νόμοι·
 ”Ετερον ἰαμβικὸν ἀπὸ τῆς βίβλου πρὸς τὸν κριτήν.

«Εἴ σοι ἴμερτὸν ἵθυνειν δίκη δίκας,
 »δέχου με τάνδε ζαθέην ἥ που βίβλον,
 »φρενὸς γόνον πέλουσαν οὐρανοφοίτου,
 »ἥ πρὸς θέμιδος οἶμουν ἥ θέμις σ' ἄγω».

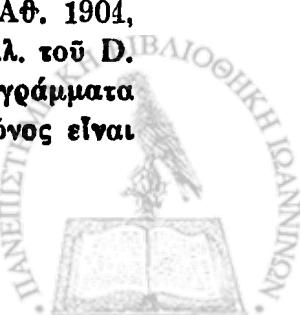
Τῆς ὑμετέρας θεοσόφου πανιερότητος
 εἰς ἀμαράντου εὐλαβείας τεκμήριον.

Κυριακὸς Νικολάου Τζερτζέλη.

1) Ἡ πραγματεία αὗτη τοῦ Θεοφίλου Καμπανίας ἔξεδόθη ἐν Κων]πόλει τῷ 1887 ὑπὸ Ἐλευθερίου Ταπεινοῦ· μὴ δυνηθέντες νὰ ἀνεύρωμεν ἀντίτυπον ταύτης ἀγνοοῦμεν ἀν συμπεριελήφθησαν καὶ τὰ ἐπιγράμματα τῶν ἀδελφῶν Τζερτζούλη, τὰ ἀναγράφομενα εἰς τὸ τέλος τοῦ χειρογράφου, 2120 τῆς Ἐθν. Βιβλιοθήκης.

2) Βλ. Σωφρονίου Εὐστρατιάδον, ὁ Καμπανίας Θεόφιλος ὃ ἐξ Ἰωαννίνων, «Ἡπειρ. Χρονικά», 1927, ἔτος 2ον σ. 80.

3) Τὸ χειρόγραφον τοῦτο ἔχει καταγραφῆ ὑπὸ τοῦ Daniel Serruys, Revue des bibliothéques, treisième année 1903 σ. 12-89. Catalogue des manuscrits conservés au Gymnase grec de Salonique σ. 60, ἀρ. χειρ. 51. Τὰ ὡς ἄνω χειρόγραφα εὑρίσκονται ἐν τῇ Ἐθν. Βιβλιοθήκῃ. Βλ. καὶ Σπυρ. Λάμπρου Νέου Ἐλληνομνήμονος Ἀθ. 1904, τομ. 1 σ. 380, ἐν τῇ βιβλιοκρισίᾳ περὶ τοῦ Catalogue des manuscrits κ.τ.λ. τοῦ D. Serruys καὶ τὰ ἔξης: «Ο Θεόφιλος Νικολάου Τζερτζέλης, οὗ σώζονται ἐπιγράμματα ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 51 κώδικι τοῦ τέλους τοῦ ιη' καὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ ιη' αιῶνος εἰναι πάντως υἱὸς τοῦ Νικολάου Κυριάκη Τζερτζέλη ἥ Νικαρτζέλη . . .»

Εἰς τὸν αὐτὸν ἀγιον Καμπανίας Ιαμβικόν.

«Ἐπεὶ πέλεις ταμεῖον δρυθοδοξίας ¹⁾
 »Γράψας πάρος ταμεῖον δρυθοδοξίας
 »Ἐών δὲ καὶ νόμων οὐ ίρδον ταμεῖον,
 »Γράψας ταμεῖον καὶ νόμων νῦν πανσόφως
 »Ἄταρ βροτῶν γένος σέ μπαν πρεσβεύει.
 »Χριστὸς δὲ τὴν σὴν ιερὰν κάραν στέψει».

Τῆς σῆς θεοπροβλήτου πανιερότητος
 ἐλάχιστος δοῦλος
 Θεόφιλος Νικολάου Τζερτζέλη ²⁾

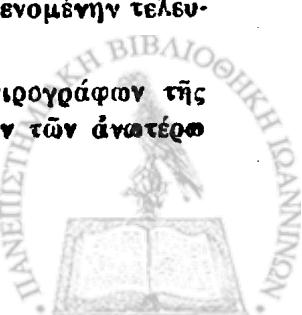
Ἐργον τοῦ Θεοφίλου Νικολάου Τζερτζέλη, δυνάμενον νὰ θεωρηθῇ
 μεταξὺ τῶν ἀριστοτεχνικωτέρων ὑποδειγμάτων τοῦ εἰδούς του, εἶναι εἰς ίδιό-
 χειρος αὐτόγραφος, μουσικὸς κῶδις (Χαρτ. 0.16×0.11 Αἰων. XVIII φ.
 411, 395—411 ἀγραφα) φέρων ἐν τέλει (φ. 392β) τὴν ὑπογραφήν :

πέλεις ἔιδηφεις ἡ παρῶντα ἀνδρογία ^{τῆς}
 παπαδίους κατὰ τὸ ἀττικὸν ἔτος, σπερρό-
 ροριῶν ιδίμεσσῶν αιτεῖται μὲν δι:
 ἡ χειρὸς ἕρεμον τοῦ ἐρεχίγου, τὰς ἄμεινας
 Θεοφίλος Νικολαος τζερτζέλη ἐμμέσος,
 ἐν τοι τοῖς ἀπεχνιας τυγχάνει.
 Ήρδί χιρὸν ἡ βάστασα τῶν δέλτων τάντανον:
 πίσταν, τὰς τάντας φεῦγειν στην τάντανον, ο.ο.,
 ἂδει βίβλος εἰς τὸν αἴωνα μένει.
 τῷ σωτερευτῷ πολιορκεῖται δεῖ μένει.

Ἐν ἀρχῇ ἐν φ. 1β ὑπάρχουν δύο ἐπιγράμματα, ἐν ἥρωελεγεῖον καὶ
 ἔτερον ιαμβικὸν ἀφιερωτικὰ εἰς τὸ μουσικὸν ἀνθολόγιον :

1) Ἐτερον σύγγραμμα τοῦ Θεοφίλου Καμπανίας, οὗ πλεισται εἶναι αἱ ἔκδόσεις. Εἰς τὰς παρὰ τοῦ Σωφρονίου Εὔστρατιάδον (ὁ Καμπανίας Θεόφιλος ἐ. ἀ. σ. 77) ἀναγραφομένας προσθέτομεν καὶ τὰς ἐν τῇ Βαλ. Ἐθνικῇ Βιβλιοθήκῃ εὑρισκομένας τέσσαρας ἀκολούθους: Ἐτέραν ἔκδοσιν ίσως τὴν παλαιοτέραν γενομένην ἐν Ἐνετίᾳ τῷ 1804. Δύο ἄλλας γενομένας ἐν Τριπόλει τῷ 1860 καὶ 1868. Καὶ ἄλλην γενομένην τελευταῖως ὑπὸ Ἰωάννου Μουστακοπούλου, ἐν Ἀθήναις τῷ 1908.

2) Τὸν Καθηγητὴν Κύριον Σωκράτην Κονγκέαν Διευθυντὴν τῶν Χειρογράφων τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης εὐχαριστῶ θερμῶς διὰ τὴν πρὸς δημοσίευσιν τῶν ἀνατέρῳ ἐπιγράμμάτων εὐγενῆ αὐτοῦ παραγόρησιν.

Ἐπίγραμμα ἡρωελεγεῖον, ποιηθὲν παρ' ἐμοῦ τοῦ Θεοφίλου Νικολάου
Τζεριζέλη ἐκπροσώπου τῆς βίβλου.

«Πιερίη τελέθω ἔειμ ἀτρεχέως δ' Ἐλικώμ τε,
»τὰς Μούσας ἀπάσας σχοῦσα καθιδρυμένας.
»Μοῦσαι ἥδυμελεῖς χ' ἐλικώπιδες ἔμμέπιτέ μοι;
»μῶν τίνες οἱ τοκέες, τοῦ δ' ὑμες εἰδέμονες;
»Μουσοπόλων ἀνέρων ζαθέων πέλομες γόνος, δινπερ
»τὸ κλέος ἄφθιτον εἰς πάντ' αἰῶνα πέλει·
»Αὐτὰρ τῆς λιγυφώνου μούσης ἴδμονες, ἥπερ
»ἥδυνει ἀκοήν τε, καρδίαν τε μάλα.
»Πώς ἀρ', ὁ βίβλος, βλέματι βλέπεν ἀσμενι οὐ χρὴ
»στήθεσι δ' εἰνὶ βαλεῖν σ' ἔμπλεον οὖσαν ἀδεῖν; »

Ἐτερον Ἰαμβικὸμ

«Οσοις πόθος, παλαιτάτων, νέων δ' ἀμα
»μελισμάτων γμώσει, ψυχὴν ἐνηδύνειμ
»Βίβλῳ μόνῃ τῇ δὲ χράεσθε συντόνως,
»ἀνθολογία μουσικῶς οὕσῃ τέχνης».

Ἡ μουσικὴ αὕτη ἀνθολογία ποιηθεῖσα τῷ 1789, ἀνήκουσα νῦν εἰς τὸν
Κύριον Εὐάγγ. Α. Ἀβέρωφ¹⁾ περιέχει τὴν Ἀκολουθίαν Ἐσπερινοῦ, Ὁρθρου,
Λειτουργίας κ.τ.λ. κατ' ἐκλογὴν ἐκ τῶν ἔργων τῶν παλαιῶν συνθετῶν τῆς
παλαιᾶς παπαδικῆς ὅπως π. χ. Ἰωάννου τοῦ Γλυκέως, Ἰωάννου τοῦ Κον-
κουζέλη²⁾, Ἰωάννου τοῦ Κλαδᾶ καὶ πολλῶν ἄλλων ὀλίγον πρὸ τῆς ΙΖ—ΙΗ
ἔκατ. μουσουργῶν, ώς ἀκολούθως :

- Ἐν φ. 2α Ἀρχὴ σὺν Θεῷ ἀγίῳ τῶν κατ' ἥχον κεκραγαρίων κατευθύ-
νήτων τε, καὶ δογματικῶν θεοτοκίων μετὰ τῶν πασαπνο-
αρίων.
- Ἐν φ. 19 Ἀρχὴ σὺν Θεῷ ἀγίῳ τῶν ἐνδεκα ἔωθινῶν ποιηθέντων
παρὰ τοῦ εὐσεβοῦς βασιλέως Λέοντος τοῦ σοφοῦ, τὸ δὲ
μέλος κύριον Ἰωάννου τοῦ Γλυκέως.
- » φ. 32β Ἀρχὴ σὺν Θεῷ ἀγίῳ τῆς ἀκολουθίας τοῦ ὁρθρού μετὰ τὸν
ἔξαψαλμον.
- » φ. 35α Εὐλογητάρια ψαλλόμενα ἐν ταῖς κυριακαῖς.
- » φ. 39β Πολυέλεοι ψαλλόμενοι ἐν ταῖς ἀγρυπνίαις κὺρο Χρυσάφου
τοῦ νέου καὶ πρωτοψάλτου τῆς μεγάλης ἐκκλησίας.

1) Θερμότατα εὐχαριστῶ τὸν Κύριον Εὐάγγελον Ἀβέρωφ διὰ τὴν εὐγενῆ ταύτην
παραχώρησιν.

2) Περὶ αὐτῶν βλ. καὶ : Ι. Δ. Τζέτζη. Τὰ Μουσικὰ χειρόγραφα τῆς ἐν Ἀνδρα-
Μονῆς Ζωοδόχου Πηγῆς ἡ Ἀγίας, Παρνασσοῦ τομ. 12, 1888, σ. 136. Γεωργίου Παπα-

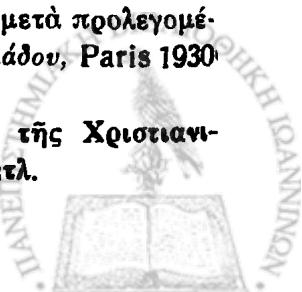

- *Ev φ. 42α Ἀναγραμματισμὸς πάνυ ἔντεχνος καὶ ὠδραῖος τοῦ μαγουλᾶ ἐκαλοπίσθη δὲ παρὰ τοῦ κὺρο Γαζῆ.
- > φ. 47β Ἀναγραμματισμὸς κύρο Λωνσταντίνου τοῦ ἐξ Ἀγχιάλου.
οἱ δὲ ἔνον τοῦ Κορώνι.
- > φ. 49β Πολυέλεος πανηγυρικὸς κύρο μπερεκέτου¹⁾.
- > φ. 60α Ἀρχτέον ἔντευθεν τῶν κατ' ἥχον πασαπνοαρίων τὸ παρὸν κύρο μπαλασίου ἰερέως.
- > φ. 61α τοῦ αὐτοῦ κύρο μπαλασίου.
- > φ. 64α κύρο Χρυσάφου.
- > φ. 65β τὸ παρὸν κύρο Μπαλασίου ἰερέως.
- > φ. 67α κύρο χρυσάφου τοῦ νέου.
- > φ. 70α μπαλασίου.
- > φ. 71α τοῦ αὐτοῦ κύρο μπαλασίου.
- > φ. 72β τὸ παρὸν κύρο Γαζῆ.
- > φ. 73β κύρο μπαλασίου ἰερέως.
- > φ. 75β τὰ παρόντα ψάλλομεν ταῖς καιριακαῖς.
- > φ. 76α τὰ παρόντα ταῖς τεσσαρακοσταῖς.
- > φ. 77α Ἐντεῦθεν ἀρχονται αἱ δοξολογίαι τῆς ἁγίας Τριάδος· ἢ
μὲν παροῦσα ἔστι τοῦ Πέτρου μπερεκέτου.
- > φ. 88α Ἐτέρα κύρο Πέτρου μπερεκέτου.
- > φ. 91α κύρο Γιοβάσιου τοῦ βλάχου.
- > φ. 96β κύρο Πέτρου μπερεκέτου.
- > φ. 100α κύρο Γερμανοῦ ἀρχιερέως.
- > φ. 102β κύρο μπαλασίου ἰερέως πενταφωνεῖ ἔστι δὲ καὶ φυδορική.
- > φ. 104β κύρο ἀναστασίου τοῦ ραψιανιώτου.
- > φ. 107β μπαλασίου.
- > φ. 110α κύρο χρυσάφου τοῦ νέου²⁾.
- > φ. 113α κύρο μπαλάσιου ἰερέως.
- > φ. 119β ἀσματικὰ κύρο πέτρου.
- > φ. 120β τοῦ τιμίου σταυροῦ.
- > φ. 121α νεκρώσιμον ἔξηγημένον κύρο μπαλασίου.

δοκούλου, Συμβολαὶ εἰς τὴν ἴστορίαν τῆς παρ]^η ἡμῖν ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς, 'Αθην. 1890. † Πρ. Λεοντοπόλεως Σωφρονίου Εὐστρατιάδου, Θρᾶκες Μουσικοί, 'Επετηρίς Εταιρ. Βυζ. Σπουδῶν 1936, 12, σελ. 46-75.

1) Κατάλογος τῶν κωδίκων τῆς Ιερᾶς Σκήτης Καυσοκαλυβίων, καὶ Καλυβῶν αὐτῆς συνταχθεὶς ὑπὸ Εὐλόγιου Κουρίλα Λαυριώτου καὶ ἐκδιδόμενος μετὰ προλεγομένων καὶ πινάκων ὑπὸ Μητροπολίτου Λεοντοπόλεως Σωφρονίου Εὐστρατιάδου, Paris 1930 σελ. 47. ἀρ. κώδ. 55, Πέτρου Μπερεκέτου τ'^η ἀπαντα . . .

2) Βλ. καὶ Νικ. Α. Βέη, κατάλογος τῶν χειρογράφων κωδίκων τῆς Χριστιανικῆς Αρχαιολ. Εταιρείας 'Αθηνῶν, 'Αθ. 1906, σ. 63, 67, 68, 81, 86, κτλ.

» φ. 122β ποίημα παλαιὸν ψαλλόμενον ὅταν ἀσπάζεται ὁ ἀρχιερεύς.
Εἰς τὰς δύο τελευταίας σειρὰς ἐν τῷ αὐτῷ φύλλῳ. Ἐτερον μεῖζον κύρος ἔχοντας.

- Ἐν φ. 123α Τὸ παρὸν ψάλλεται εἰς τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην.
- » φ. 126β κύρος ἰωάννου τοῦ κονκουζέλη.
 - » φ. 128α Τὸ παρὸν ψάλλεται ὅταν ἐνδύεται ὁ ἀρχιερεύς.
 - » φ. 129α ἀρχὴ σὺν θεῷ ἄγιφ καὶ τῆς θείας λειτουργίας τοῦ χρυσοστόμου.
 - » φ. 130α τοῦ βήματος κύρος χρυσάφου τοῦ νέου.
 - » φ. 130β ἐν ταῖς δεσποτικαῖς ἑορταῖς.
 - » φ. 132α ἐν τῇ ὑψώσει τοῦ Τιμίου σταυροῦ.
 - » φ. 133α Ἄρχη σὺν θεῷ ἄγιφ καὶ τῶν χερουβικῶν ὅμιλων διαφόρων ποιητῶν, τὸ παρὸν κύρος χρυσάφου.
 - » φ. 133β Ἐν ἵερον μέγιστον τοῦ αὐτοῦ.
 - » φ. 135α κύρος Γερμανοῦ ἀρχιερέως.
 - » φ. 136β κύρος ἀντωνίου ἱερέως.
 - » φ. 138α κύρος ἀντωνίου.
 - » φ. 138β τοῦ αὐτοῦ.
 - » φ. 139α κύρος δαμιανοῦ.
 - » φ. 139β κύρος ἀντωνίου.,
 - » φ. 140α τοῦ καρίκη.
 - » φ. 141α κύρος ἀντωνίου.
 - » φ. 142β ἔτερα χερουβικὰ σύντομα τῶν νεωτέρων· τὸ Παρὸν κύρος Θεοδούλου μοναχοῦ ¹⁾.
 - » φ. 143β κύρος πέτρου συντημήδεν ὑπὸ θεοδούλου.
 - » φ. 144α κύρος θεοδούλου μοναχοῦ ἄγιορίτου.
 - » φ. 144β κύρος πέτρου σηνετμήδη δὲ ὑπὸ θεοδούλου μοναχοῦ.
 - » φ. 145β κύρος πέτρου πεντάφωνον· σηνετμήδη δὲ ὑπὸ Θεοδούλου μοναχοῦ.
 - » φ. 147α κύρος Θεοδούλου μοναχοῦ.
 - » φ. 147β κύρος Θεοδούλου μοναχοῦ ἄγιορίτου.
 - » φ. 148β κύρος ἀναστασίου ραψανιώτου.
 - » φ. 149α κύρος πέτρου σηνετμήδη δὲ ὑπὸ Θεοδούλου.
 - » φ. 150α κύρος Πέτρου μπερεκέτου.
- Ἐν φ. 151β ἴδον καὶ ἔτερα χερουβικὰ μεῖζω· τὸ παρὸν ὑπάρχει κύρος Γερμανοῦ ἀρχιερέως ²⁾.
- » φ. 152β κύρος μπαλασίου ἱερέως.

1) Περὶ αὐτοῦ βλ. Πρ. Λεοντοκόλεως Σωφρ. Εὐστρατιάδον, ἔ. ἀ. σ. 63, 16.

2) Τοῦ Νέων Πατρᾶν.

- Ἐν φ. 154α τοῦ αὐτοῦ, δπερ συνετμήθη ὑπὸ θεοδούλου μοναχοῦ.
 » φ. 154β ποίημα κύρ πέτρου μπερεκέτου.
 » φ. 156α κύρ χρυσάφου.
 » φ. 157α κύρ Γερμανοῦ ἀρχιερέως.
 » φ. 160α ποίημα κύρ πέτρου μπερεκέτου.
 » φ. 162α ποίημα κύρ Χρυσάφη τοῦ νέου.
 » φ. 163β ποίημα κύρ μπαλασίου ἰερέως.
 » φ. 167α ποίημα κύρ χρυσάφη.
 » φ. 168β κύρ Γερμανοῦ ἀρχιερέως.
 » φ. 170α κύρ μπαλασίου ἰερέως.
 » φ. 171β κύρ πέτρου.
 » φ. 173β κύρ χρυσάφη τοῦ νέου.
 » φ. 174β κύρ Γερμανοῦ ἀρχιερέως.
 » φ. 176α κύρ μπαλασίου ἰερέως.
 » φ. 177β κύρ πέτρου μπερεκέτη.
 » φ. 179β ποίημα κύρ χρυσάφη τοῦ νέου.
 » φ. 181α κύρ μπαλασίου.
 » φ. 182β κύρ πέτρου.
 » φ. 184α κύρ χρυσάφη.
 » φ. 185β ποίημα κύρ μπαλασίου ἰερέως.
 » φ. 189β ποίημα κύρ χρυσάφη τοῦ νέου.
 » φ. 190β κύρ μπαλασίου.
 » φ. 192α κύρ πέτρου.
- » φ. 195α Τῇ μεγάλῃ Ε χερουβικὸν κύρ Χρυσάφη.
 » φ. 195β ποίημα κύρ μπαλασίου ἰερέως.
 » φ. 196β κύρ πέτρου.
 » φ. 197α Τῷ ἀγίῳ καὶ μεγάλῳ σαββάτῳ χερουβικὸν ποίημα κύρ μπαλασίου.
 » φ. 198β ποίημα κύρ πέτρου.
 » φ. 200α Ἀρχὴ σὺν Θεῷ ἀγίῳ τῆς λειτουργίας τοῦ μεγάλου βασιλείου κύρ ἰωάννου τοῦ Γλυκέως.
 » φ. 201β κύρ Παρθενίου.
 » φ. 202α ἀρχὴ σὺν θεῷ καὶ τῶν κατόχων κοινωνικὸν τὸ παρὸν ποίημα κύρ χρυσάφη.
 » φ. 202β τοῦ αὐτοῦ.
 » φ. 203α κύρ Γερμανοῦ.
 » φ. 205α κύρ μπαλασίου ἰερέως.
 » φ. 206β κύρ ἀθανασίου ἀρχιερέως.
 » φ. 208α ποίημα κύρ πέτρου.

- Ἐν φ. 209α ποίημα κύρ χρυσάφη.
» φ. 210α κύρ μπαλασίου.
» φ. 213α ποίημα κύρ πέτρου τοῦ μπερεκέτου.
» φ. 214α κύρ χρυσάφη.
» φ. 215α ποίημα κύρ μπαλασίου ἰερέως.
» φ. 216β ποίημα κύρ χρυσάφη.
» φ. 217α κύρ μπαλασίου.
» φ. 218β ποίημα κύρ δαμιανοῦ ἰερομονάχου.
» φ. 221β κύρ ἀθανασίου πατριάρχου.
» φ. 224β τοῦ κύρ χρυσάφη.
» φ. 224β ποίημα κύρ μπαλασίου ἰερέως καὶ νομοφύλακος.
» φ. 225β κύρ πέτρου ἥχος.
» φ. 226α τοῦ βιζύης ¹⁾.
» φ. 227α ποίημα κύρ χρυσάφη.
» φ. 229β ποίημα κύρ γερμανοῦ ἀρχιερέως τοῦ αὐτοῦ.
» φ. 235β τοῦ αὐτοῦ.
» φ. 237α Ἐτερα κοινωνικὰ τῶν νεωτέρων τὸ παρὸν κύρ Ἰωάσαφ
μοναχοῦ.
» φ. 238α κύρ Θεοδούλου μοναχοῦ.
» φ. 239α ἀνώνυμον.
» φ. 240α δαμασκηνοῦ ἴβηρίτου.
» φ. 241α κύρ Θεοδούλου.
» φ. 241β κύρ δαμασκηνοῦ.
» φ. 242α κύρ μπαλασίου ἰερέως.
» φ. 243β κύρ Θεοδούλου μοναχοῦ.
» φ. 244α κύρ δαμασκηνοῦ ἴβηρίτου.
» φ. 245α κύρ ἀναστασίου τοῦ ραψανιώτου.
» φ. 245β κύρ Θεοδούλου μοναχοῦ.
» φ. 246α τοῦ αὐτοῦ κύρ Θεοδούλου μοναχοῦ ἀγιορίτου.
» φ. 247α κύρ δημητρίου μιτυληναίου.
» φ. 247β κύρ χρυσοβέργη συνετομήθη δὲ ὑπό τινος διδασκάλου.
» φ. 248α κύρ Θεοδούλου μοναχοῦ ἀγιορίτου.
» φ. 248β ἀνώνυμον.
» φ. 250α ἵδον καὶ τὰ κοινωνικὰ τῆς ὅλης εὐδομάδος τῇ βᾳ εἰς τοὺς
ἀρχαγγέλους.
» φ. 251α κύρ πέτρου μπερεκέτου.
» φ. 252α τῇ Γῃ καὶ εἰς μάρτυρας κύρ χρυσάφου.

1) Ἰωακείμ Ἀρχιερέως Βιζύης. Βλ. καὶ Πρ. Λεοντοπόλεως Σωφρ. Εὐστρατιά-
δου, έ. ἄ. σελ. 66.

- » φ. 253α κύρ πέτρου μπερεκέτου.
- » φ. 253β κύρ ἀντωνίου.
- » φ. 256β τοῦ μουσικωτάτου κύρ ἀγαστασίου τοῦ ραψανιώτου.
- » φ. 258α ἔτερον τοῦ αὐτοῦ κύρ ἀγαστασίου συντομώτερον.
- » φ. 258β τῇ δῃ καὶ ἐν πάσαις ταῖς ἑορταῖς τῆς θεοτόκου.
- Ἐν φ. 259α κύρ μπαλασίου ἵερέως.
- » φ. 259β ποίημα κύρ πέτρου μπερεκέτου.
- » φ. 260β κύρ ἀντωνίου.
- » φ. 260β κύρ θεοδούλου μοναχοῦ.
- » φ. 261α τῇ Εῇ καὶ ἐν ταῖς τῶν ἀποστόλων μνήμαις κύρ χρυσάφου.
- » φ. 261β ποίημα κύρ μπαλασίου ἵερέως.
- » φ. 262β κύρ πέτρου μπερεκέτου.
- » φ. 263α κύρ ἀντωνίου.
- » φ. 263β Τῇ παρασκευῇ.
- » φ. 264α κύρ ἀντωνίου.
- » φ. 264β τῷ σαββάτῳ κύρ χρυσάφου τοῦ νέου.
- » φ. 265α κύρ μπαλασίου.
- » φ. 265β ἀντωνίου.
- » φ. 265β κύρ ἰωακεὶμ τοῦ βιζύης.
- » φ. 266β τῶν δεσποτικῶν ἑορτῶν σεπτεμβρίῳ . . .
- » φ. 267α τοῦ σταυροῦ ποίημα κύρ χρυσάφου.
- » φ. 267α (ἐν τέλει) ὅρα ἐν τῷ αἰνεῖτε τοῦ κύρ μπαλασίου.
- » φ. 267β τῆς Χριστοῦ Γεννήσεως κύρ Γερμανοῦ.
- » φ. 269α κύρ μπαλασίου ἵερέως καὶ νομοφύλακος.
- » φ. 269β ὅρα ἐν τῷ αἰνεῖται κύρ ἀναστασίου τοῦ ραψανιώτου.
- » φ. 270β Ἐν τῇ τῶν ἄγίων Θεοφανίων ἑορτῇ.
- » φ. 272α ὅρα ἐν τῷ αἰνεῖτε τοῦ εὐαγγελισμοῦ.
- » φ. 272β κύρ Γερμανοῦ ἀρχιερέως.
- » φ. 273α τοῦ λαζάρου κύρ χρυσάφου τοῦ νέου.
- » φ. 274α τῇ κυριακῇ τῶν βαΐων κύρ χρυσάφου.
- » φ. 275α τῷ μεγάλῳ σαββάτῳ.
- » φ. 276α τῇ κυριακῇ τοῦ πάσχα κύρ χρυσάφου.
- » φ. 278α κύρ πέτρου μπερεκέτου.
- » φ. 279α κύρ ἀναστασίου τοῦ ραψανιώτου.
- » φ. 279β τῇ κυριακῇ τοῦ θωμᾶ κύρ χρυσάφου τοῦ νέου.
- » φ. 280β τῆς μεσοπεντεικοστῆς.
- » φ. 281β Τῆς ἀναλήψεως κύρ χρυσάφου τοῦ νέου.
- » φ. 282α κύρ μπαλασίου ἵερέως.
- » φ. 283α τῆς πεντεικοστῆς κύρ χρυσάφου.
- » φ. 283α (κατωτέρω) ὅρα ἐν τῷ αἰνεῖτε κύρ μπαλασίου.

- *Ἐν φ. 284α τῶν ἀγίων πάντων κύριο χρυσάφον.
» φ. 284β δρα ἐν τῷ αἰνεῖτε κύριο μπαλασίου.
» φ. 285α τῆς μεταμορφώσεως κύριο χρυσάφον τοῦ νέου.
» φ. 286α ἀρχὴ σὺν Θεῷ ἀγίῳ καὶ τῆς λειτουργίας τῶν προηγια-
σμένων.
» φ. 286α (κατωτέρω) Ἰωάσαφ τοῦ νέου κουκουζέλη ὃ περισυνετμήθη
 ὑπὸ κύριο ἀναστασίου
» φ. 287α κύριο μπαλασίου.
» φ. 288α κύριο Ἰωάννου τοῦ κλαδᾶ.
» φ. 288β κύριο πέτρου.
» φ. 289α Τῆς ἀκαθίστου.
» φ. 290α Τῇ ἀγίᾳ καὶ μεγάλῃ κυριακῇ τοῦ πάσχα.
» φ. 292α ἵδον καὶ τὸ τροπάριον.
» φ. 292α (κατωτέρω). Τὸ παρὸν ψάλλεται ἐν τῷ ἀγιασμῷ.
» φ. 293α Καταβασίαι ψαλλόμεναι εἰς τὴν ὑπεραγίαν Θεοτόκου.
» φ. 294β Καταβασίαι ψαλλόμεναι εἰς τὰ ἀγία Θεοφάνεια.
» φ. 302α Καταβασίαι ψαλλόμεναι εἰς τὴν ὑπαπαντῆν τοῦ σωτῆρος.
» φ. 303β Κανὼν ψαλλόμενος τῇ ἀγίᾳ καὶ μεγάλῃ κυριακῇ τοῦ
 πάσχα.
» φ. 309α Καταβασίαι ψαλλόμεναι εἰς τὴν ἀγίαν πεντηκοστήν.
» φ. 311α *Ἐτεραι καταβασίαι ἐν τῇ αὐτῇ ἑορτῇ.
» φ. 312β Καταβασίαι ψαλλόμεναι ἐν τῇ προσκυνήσει τοῦ τιμίου
 καὶ ζωοποιοῦ σταυροῦ.
» φ. 314β Καταβασίαι ψαλλόμεναι ἐν τῇ κοιμήσει τῆς Θεοτόκου.
» φ. 316β Τὸ παρὸν ψάλλεται εἰς εὐφημίαν ἀρίστου.
» φ. 322α Κανὼν τῶν βαΐων καλλωπισθεὶς παρὰ Χρυσάφον.
» φ. 329α Τῇ ἀγίᾳ καὶ μεγάλῃ β. (δευτέρᾳ) ψάλλεται ὃ παρὸν
 κανών.
» φ. 332α Τῇ ἀγίᾳ καὶ μεγάλῃ Γυ (τρίτῃ) ἐν τῷ δρυθρῷ μετὰ τὸ
 Εὐαγγέλιον.
» φ. 333α Τῇ ἀγίᾳ καὶ μεγάλῃ Δῃ ἐν τῷ δρυθρῷ μετὰ τὸ εὐαγγέλιον.
» φ. 337α Τῇ ἀγίᾳ καὶ μεγάλῃ Εῇ. *Ἐν τῷ δρυθρῷ μετὰ τὸ ἄλη-
 λουάριον, καὶ τό, δτε οἱ ἔνδοξοι ψάλλομεν καὶ τὸν παρόντα
 κανόνα.
» φ. 345β Τῇ ἀγίᾳ καὶ μεγάλῃ παρασκευῇ ψάλλεται ὃ παρὸν κανὼν
 κύριο μάρκου ἐπισκόπου ἴδροοῦτος.
» φ. 350α Τῷ ἀγίῳ καὶ μεγάλῳ σαββάτῳ ἐν τῷ δρυθρῷ ὃ κανὼν
 μάρκου ἐπισκόπου ἴδροοῦτος.
» φ. 360α Εἰομὸς καλοφωνητικός τε καὶ πανηγυρικὸς κατ' ἥχον, ὃν

οἱ μέν, μετὰ τῶν κρατημάτων αὐτῶν, οἱ δέ, οὗ ὁ παρὼν ὑπάρχει κύρῳ μπαλασίου Ἱερέως καὶ νομοφύλακος.

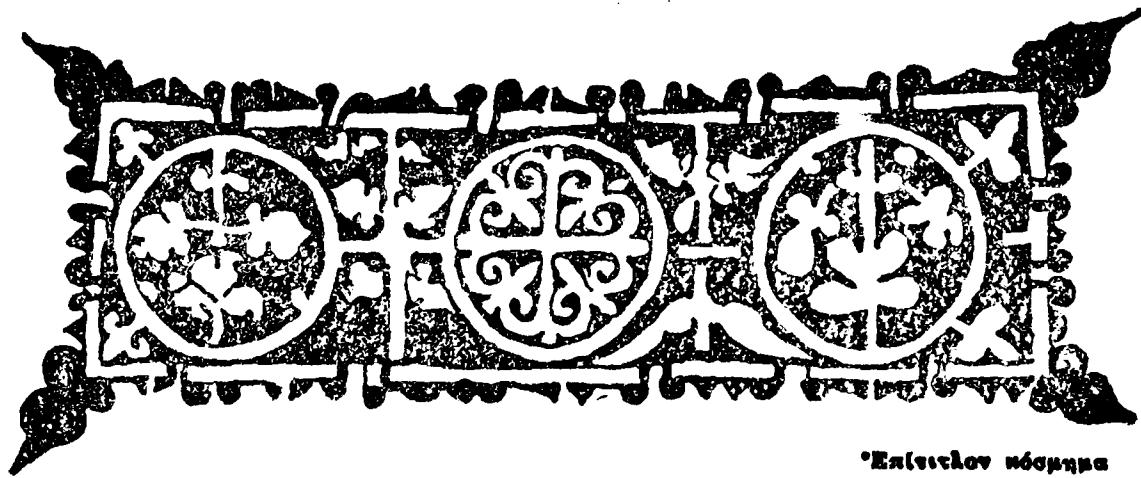
- » φ. 361α ὁ παρὼν ὑπάρχει κύρῳ πέτρου μπερεκέτου τοῦ Γλυκυτάτου.
- » φ. 367α "Ἐτερον κύρῳ παναγιώτου τοῦ λαμπαδαρίου.
- » φ. 368β κύρῳ μπαλασίου Ἱερέως καὶ νομοφύλακος.
- » φ. 369α ἐτερος εἰρμός καλοφωνητικὸς κύρῳ πέτρου μπερεκέτου.
- » φ. 372α τῆς ὑπαπαντῆς τοῦ αὐτοῦ κύρῳ πέτρου.
- » φ. 372β "Ἐτερος κύρῳ Γερμανοῦ νέων πατρῶν.
- » φ. 373α τοῦ αὐτοῦ κύρῳ πέτρου μπερεκέτου δργανικός.
- » φ. 375α κύρῳ μελετίου Ἱερομονάχου.
- » φ. 381β ίδοὺ καὶ τὸ κράτημα κύρῳ παναγιώτου.
- » φ. 385α κύρῳ Γερμανοῦ τέων πατρῶν.
- » φ. 388α ἀθανασίου πατριάρχου κωνσταντινουπόλεως.
- » φ. 388β τοῦ αὐτοῦ φθιορικόν.
- » φ. 392α κύρῳ ἀναστασίου ραψανιώτου.
- » φ. 393α κύρῳ παρθενίου.

Τὸ ἀνωτέρῳ χειρόγραφον τοῦ Θεοφίλου εἶναι γεγραμμένον εἰς τὴν παλαιὰν μουσικὴν γραφήν, τὴν πρὸ τοῦ ἔξιηγήσεων τοῦ Τραπεζούντιου, Πέτρου Λαμπαδαρίου καὶ λοιπῶν, ᾧτοι γραφήν πρὸ τῶν μέσων τῆς ΙΗ' ἑκατοντ. Ξουσαν ἐρυθρᾶ, τ' ἀφωνα σημάδια, τῆς μουσικῆς χειρονομίας ¹⁾). Ἡ λεπτὴ καλλιγραφικὴ χειρογραφία του, καθὼς καὶ ὁ πλούσιος διάκοσμος αὐτοῦ φιλοτεχνημένος διὰ καλλιτεχνικωτάτων ἐπιτίτλων κεφαλαίων καὶ διαφόρων ἄλλων κοσμημάτων, διαπιστώνον πλὴν τῆς πνευματικῆς καὶ αἰσθητικὴν ἀνθησιν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἔκείνην ἐν Μετσόβῳ. Ἀποδεικνύον δὲ συνάμα ὅτι αὕτη ἔξετείνετο πέραν τῶν διδασκάλων καὶ τεχνιτῶν μέχρι τῶν ἐπαγγελματιῶν καὶ μεγαλεμπόρων, ὡς ἡσαν οἱ υἱοὶ τοῦ Νικολάου Τζερτζούλη, οἱ ὅποιοι καὶ οὕτοι ἔτυχον παιδεύσεως ἐν τῷ περιφήμῳ 'Ἐλληνοσχολείῳ ²⁾ τοῦ Μετσόβου.

1) Βλ. Σίμωνος Ι. Καρᾶ. 'Η Βυζαντινὴ μουσικὴ σημειογραφία'. Αθ. 1933, σ. 7 καὶ 8.

2) Βασιλείου Α. Μυστακίδου, Σχολεῖα μετὰ τὴν ἄλωσιν κατὰ κώδικας τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, 'Ἐπειηρίς Βυζ. Σπουδῶν 1937, 13, σ. 148, 50. «Σιγίλλιον συνάπτον τὴν πατριαρχικὴν ἐπαρχίαν Μετσόβου μετὰ τῶν δύο μονῶν της τῇ αὐτόθι 'ΕΜΛ. Σχολῆ, Φεβρ. Ινδ. Γ' Κάδ. ΙΓ', 82—83».

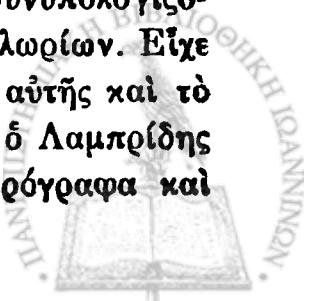

•Επίτικλον πόσμημα

ΚΩΔΙΞ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΥ ΜΟΛΥΒΔΟΣΚΕΠΑΣΤΟΥ

Μεταξὺ τῶν κειμηλίων τῶν ὑπὸ τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Ἰωαννίνων κ. Σπυρίδωνος περισωθέντων ἐν τῇ Ἱερᾷ Μονῇ Βελλᾶς ὑπάρχει καὶ χειρόγραφον μικρογράμματον ἐπὶ μεμβράνης Εὐαγγέλιον μετὰ τοῦ ἀρχαιοτάτου σταχώματος αὐτοῦ περιλαμβάνον τοὺς τέσσαρας Εὐαγγελιστὰς εἰς διακόσια ἐνενήκοντα δικτὸν φύλλα, τακτοποιηθέντα καὶ ἀριθμηθέντα ὑφ' ἡμῶν. Καθὼς ἔξι ἐπιγραφῆς τοῦ σταχώματος αὐτοῦ μαρτυρεῖται, τὸ Εὐαγγέλιον τοῦτο ἀνήκειν εἰς «τὸν Ἱερὸν Ναὸν τῆς Υπεραγίας Θεοτόκου Πωγωνιανῆς». Ό δὲ Ναὸς οὗτος δὲν δύναται νὰ ἦται ἄλλος, εἰμὴ δὲ περιβόητος πρὸς τιμὴν τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου Ναὸς τῆς Μονῆς Μολυβδοσκεπάστου, δὲ εὑρισκόμενος ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὅχθης τοῦ ποταμοῦ Ἀώου, ἡμίσειαν ὥραν ἐντεῦθεν τῆς Διπαλίτσας. Καθὼς ἔξι ἐπιγραφῆς καὶ παραδόσεως μαρτυρεῖται, ἐκτίσθη οὗτος τὸ κατ' ἀρχὰς ὑπὸ Κωνσταντίνου τοῦ Πωγωνάτου (668 - 685) καὶ ἐν τῇ ροῇ τῶν χρόνων καταρρεύσας ἀνῳκοδομήθη ὑπὸ Ἀνδρονίκου Κομνηνοῦ (1183 - 1185) καὶ μεγάλου Δούκα Παλαιολόγου, καθ' αὐτὸν δὲ Ι. Λαμπρίδης εἰς τὸ ἔκτον τεῦχος τῶν Ἡπειρωτικῶν αὐτοῦ Μελετημάτων ἴστορει..

Φαίνεται δὲ ὅτι ἡ Μονὴ Μολυβδοσκεπάστου ἡτο ἀρκούντως πλουσία, διότι εἰσέπραττεν ἐτησίως μέχρι καὶ τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἐκ τῶν ἐν Ρουμανίᾳ Μετοχίων τῆς καὶ τῆς ἄλλης ἀκινήτου ἐκεῖ περιουσίας, ὑπὸ εὐσεβῶν Χριστιανῶν αὐτῇ δωρηθείσης, ἵκανάς χιλιάδας φλωρίων, μὴ συνυπολογιζόμενης ἑτέρας ἐτησίας πρὸς αὐτὴν ἐπιχορηγήσεως ἐκ 15.000 φλωρίων. Εἶχε δὲ μεταξὺ τῶν πολλῶν καὶ ποικίλων βιβλίων καὶ χειρογράφων αὐτῆς καὶ τὸ περὶ οὗ δὲ λόγος Εὐαγγέλιον, τοῦ ὁποίου κάμνει ἐπίσης μνείαν δὲ Λαμπρίδης εἰς τὸ προαναφερθὲν τεῦχος του. Δυστυχῶς πάντα τὰ ἄλλα χειρόγραφα καὶ

KE ἦ τὸν θεραπεῖδον διόχτι ευαγγελίαν

కురపిల్లు కురపిల్లు కురపిల్లు కురపిల్లు కురపిల్లు కురపిల్లు

βιβλία ἡ κατεστράφησαν ὑπὸ ἀδαῶν, ἡ, ὅπερ πιθανώτερον, ἐσυλήθησαν καὶ ἐπωλήθησαν παρὰ Ἱεροκαπήλων λυμηναμένων τοὺς θησαυροὺς τῶν Ἡπειρωτικῶν προσκυνημάτων. Περιεσώθη δὲ μόνον τὸ ἐπὶ περγαμηνῆς μετὰ τοῦ πολυτίμου σταχώματός του Εὐαγγέλιον, σχεδὸν ἀκέραιον.

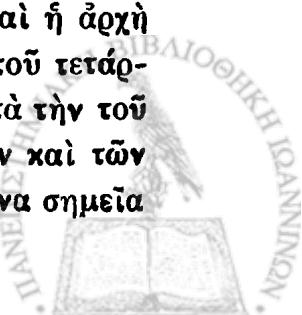
Λέγομεν σχεδὸν ἀκέραιον, διότι καὶ αὐτοῦ ἔχουν ἀπολεσμῆ φύλλα τινά. Οὗτοι ἐλλείπουσι πέντε φύλλα ἐκ τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ Ματθαίου, καὶ δὴ τὸ ὑπὸ ἀριθ. 2 τὸ περιέχον περικοπὴν τοῦ Α'. κεφαλαίου ἀπὸ στίχου 11 ἕως 23 καὶ ἀκριβῶς ἀπὸ τοῦ χωρίου «'Ιωσίας ἐγέννησε τὸν Ἰεχονίαν καὶ τοὺς ἄδελφοὺς αὐτοῦ . . .» μέχρι τοῦ χωρίου «. . . μεθερμηνεύμενον ὁ Θεὸς μεθ' ἡμῶν»· τὸ ὑπὸ ἀριθ. 17 τὸ περικλεῖον περικοπὴν τοῦ Η'. κεφαλαίου ἀπὸ στίχου 6 ἕως 18 ἥτοι ἀπὸ τοῦ χωρίου «παρακαλῶν αὐτὸν καὶ λέγων, Κύριε ὁ παῖς μου βέβιλη . . .» μέχρι τοῦ «. . . νόσους ἐβάστασεν»· τὸ ὑπὸ ἀριθ. 26 μὲ περικοπὴν τοῦ ΙΑ'. κεφαλαίου ἀπὸ στίχου 9ου ἕως 23ου καὶ ἀκριβέστερον ἀπὸ τῆς φράσεως «. . . ἵδον οἱ τὰ μαλακὰ φοροῦντες ἐν τοῖς οἴκοις . . .» μέχρι τῆς φράσεως «. . . ὑψωθεῖσα μέχρις "Ἄδον καταβιβασθήσῃ"»· τὸ ὑπὸ ἀριθ. 65 τὸ περιέχον περικοπὴν τῶν κεφαλαίων ΚΔ' 51 μέχρι ΚΕ' 15 καὶ δὴ ἀπὸ χωρίου «καὶ τὸ μέρος αὐτοῦ μετὰ τῶν ὑποκριτῶν . . .» ἕως «. . . ἀπεδήμησεν εὐθέως»· καὶ τὸ ὑπὸ ἀριθ. 72 μὲ περικοπὴν τοῦ ΚΣΤ' κεφ. ἀπὸ στίχου 55 μέχρι 69 καὶ μάλιστα ἀπὸ τῆς φράσεως «καθ' ἡμέραν πρὸς ἡμᾶς ἐκαθεζόμην ἐν τῷ ἱερῷ καὶ οὐκ ἐ. . .» μέχρι τῆς «μετὰ Ἰησοῦ τοῦ Γαλιλαίου». Ἐλλείπουσιν ἔτι καὶ δύο τούλάχιστον φύλλα τὰ ὑπὸ ἀριθ. 290 καὶ 291 τὰ περιέχοντα τοὺς τέσσαρας πρώτους κανόνας τῶν παραλλήλων χωρίων, τοὺς ὑπὸ τοῦ Εὐσεβίου ἐπινοηθέντας. Κατὰ πᾶσαν δὲ πιθανότητα ἐλλείπουσι καὶ δύο ἔτερα φύλλα, τὰ δύοια ἐπρεπε νὰ ὑπάρχουν ἐν ἀρχῇ τοῦ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγελίου μὲ πίνακα τῶν ἐν αὐτῷ περιεχομένων τίτλων. Διότι ἐκάστου τῶν τριῶν ἄλλων Εὐαγγελίων προηγεῖται πίναξ τῶν τίτλων, ἐν μὲν τῷ Μάρκῳ ἐκτεινόμενος εἰς ἐν φύλλον, ἐν τῷ Λουκᾶ εἰς δύο καὶ ἐν τῷ Ἰωάννῃ εἰς μίαν σελίδα. Ό πίναξ δμως τοῦ κατὰ Ματθαῖον δὲν σώζεται. Οὗτοι δὲ φαίνεται δτι δλόκληρος δ ΚΩΔΙΞ ΜΟΛΥΒΔΟΣΚΕΠΑΣΤΟΥ ἐπρεπε νὰ ἀποτελῆται ἐκ τριακοσίων ἐν δλω φύλλων.

Τὸ μέγεθος τῶν φύλλων ποικίλλον κατά τινα χιλιοστὰ παρ' ἐκάστῳ φύλλῳ, περικλείεται κατὰ μέσον δρον εἰς τὰς διαστάσεις 0,257 μῆκους καὶ 0,195 πλάτους. Ἐκάστη σελὶς διαιρεῖται εἰς δύο στήλας, ὥστε δλόκληρον τὸ φύλλον νὰ περιλαμβάνῃ τέσσαρας, 70 χιλιοστῶν μέσου μῆκους καὶ 56 πλάτους ἐκάστην, ἀφιεμένου οὕτω εὑρέος περιθωρίου, ἵδια πρὸς τὸ ἔξωτερικὸν μέρος τῆς σελίδος.

Ἐκαστον Εὐαγγέλιον φέρει ἐν τοῖς περιθωρίοις αὐτοῦ ἀμφοτέρας τὰς ἀρχαίας διαιρέσεις τὴν πρώτην τοῦ Εὐσεβίου καὶ Ἀμμωνίου εἰς μικρὰ κεφάλαια καὶ τὴν δευτέραν, παρ' ἀγνώστου γενομένην, εἰς μεγαλύτερα κεφάλαια. Ἀλλ' ἐνῷ ἡ διαιρέσις τοῦ Εὐσεβίου—Ἀμμωνίου, ἡ περισωθεῖσα εἰς τὰ γνωστὰ

μέχρι σήμερον χειρόγραφα, καταμερίζει τὸν μὲν Ματθαῖον εἰς 355 κεφάλαια τὸν Μᾶρκον εἰς 234 ἢ 236, τὸν Λουκᾶν εἰς 342 καὶ τὸν Ἰωάννην εἰς 231 ἢ 232, ὡστε δὲ Καισάριος νὰ ἀναγράφῃ δτι «τέσσαρα ἡμῖν ὑπάρχει Εὐαγγέλια κεφαλαίων χιλίων ἑκατὸν ἑξήκοντα δύο» καὶ δὲ Ἐπιφάνιος δτι «τέσσαρά εἰσιν Εὐαγγέλια κεφαλαίων χιλίων ἑκατὸν ἑξήκοντα δύο», εἰς τὸν περὶ οὗ δὲ λόγος «ΚΩΔΙΚΑ ΜΟΛΥΒΔΟΣΚΕΠΑΣΤΟΥ» ἢ διαιρεσίς αὗτη εἶναι κατ' ἀριθμὸν διάφορος. Οὕτω δὲ μὲν Ματθαῖος διαιρεῖται εἰς 356 κεφάλαια, δὲ Μᾶρκος εἰς 237, δὲ Λουκᾶς εἰς 350 καὶ δὲ Ἰωάννης εἰς 232, ὡστε δὲ συνολικὸς ἀριθμὸς τῶν κεφαλαίων νὰ ἀνέρχηται εἰς χίλια ἑκατὸν ἔβδομήκοντα κέντε. Ἡ δευτέρα εἰς μεγαλυτέρας ἐνότητας, τίτλους καλουμένας, διαιρέσις ἡ ἀπαντῶσα εἰς τὸν Ἀλεξανδρινὸν Κώδικα καὶ μερίζουσα κατὰ τὸν Σουΐδαν τὸν μὲν Ματθαῖον εἰς 68, τὸν Μᾶρκον εἰς 48, τὸν Λουκᾶν εἰς 83 καὶ τὸν Ἰωάννην εἰς 18 τίτλους, ὑπάρχει δμοία εἰς τὸν «ΚΩΔΙΚΑ ΜΟΛΥΒΔΟΣΚΕΠΑΣΤΟΥ» μὲ τὴν διαφορὰν δτι εἰς τοὺς πίνακας τῶν περιεχομένων τοῦ Λουκᾶ καὶ τοῦ Ἰωάννου εὑρηται ἥλαττωμένη κατὰ ἓνα τίτλον, ἐκ λάθους προφανῶς τοῦ ἀντιγραφέως. Ἀμφότεραι αἱ διαιρέσεις ἀριθμοῦνται διὰ τῶν γραμμάτων τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἀλφαβήτου ἐρυθρῷ μελάνῃ ἀναγεγραμμένων. Ὁ ἀριθμὸς ὁ δηλῶν τὸν τίτλον ἀναγράφεται ἐκ δεξιῶν ἢ ἀριστερῶν τῆς σελίδος, ἐγγὺς τῆς στήλης καὶ τοῦ στίχου ἀπὸ τοῦ δποίου ἀρχεται δ τίτλος. Ἀναγράφεται ὡσαύτως καὶ εἰς τὸ ἄνω ἢ κάτω περιθώριον, ἐνθα καὶ ἀκολουθεῖται πάντοτε ὑπὸ βραχυλόγου περιλήψεως, ἀναφερομένης συνήθως εἰς τὸ πρῶτον κατὰ σειρὰν γεγονὸς τῶν ἐν τῷ δλῳ τίτλῳ περιεχομένων. Ὁ ἀριθμὸς δὲ δηλῶν τὰ κεφάλαια ὑπάρχει ἐπίσης ἐκ δεξιῶν ἢ ἀριστερῶν τῆς σελίδος, ἐγγὺς τῆς στήλης καὶ παραπλεύρως τοῦ ἀρκτικοῦ στίχου τοῦ κεφαλαίου. «Υπὲ» αὐτὸν δὲ ἀναγράφεται συνήθως ἐτερος ἀριθμὸς δηλῶν τὸν «κανόνα» εἰς δὲν κατατάσσεται τὸ κεφάλαιον.

Καὶ τὰ τέσσαρα Εὐαγγέλια φέρουσι καὶ τρίτην διαιρεσίν, τὴν κατὰ ἀναγνωστέας περικοπὰς τῶν Κυριακῶν, ἕορτῶν καὶ καθημερινῶν. Ἡ ἀρχὴ ἐκάστης περικοπῆς δηλοῦται διὰ τῶν γραμμάτων α $\frac{\Theta}{\chi}$ δίκην μικτοῦ κλασματικοῦ ἀριθμοῦ ἀναγεγραμμένων, ὃν τὸ πρῶτον, τὸ ἐπέχον θέσιν ἀκεραίου, δι’ ἐρυθρᾶς πάντοτε μελάνης. Τὸ τέλος τῆς περικοπῆς σημαίνεται διὰ τῶν γραμμάτων $\frac{E}{T}$ τοῦ Τ δι’ ἐρυθρᾶς ἐπίσης μελάνις γεγραμμένου. Εἰς τὸ κάτω περιθώριον τῆς σελίδος, ὅσάκις δὲ τοῦτο δὲν ἐπαρκεῖ, καὶ εἰς τὸ ἄνω, ἀναφέρεται ἡ ἡμέρα καθ’ ἣν ἀναγινώσκεται ἡ περικοπή, ἔτι δὲ καὶ ἡ ἀρχὴ τῆς περικοπῆς. Οὕτω εἰς τὸ ἄνω περιθώριον τῆς πρώτης σελίδος τοῦ τετάρτου φύλλου ἀναγράφεται διὰ συντετμημένων λέξεων «Κυριακὴ μετὰ τὴν τοῦ Χριστοῦ γέννησιν· λέγεται καὶ τῇ ἐπαύριον τῶν Χριστουγέννων καὶ τῶν ἀγίων νηπίων : ἀναχωρησάντων τῶν μάγων:» Εἰς εὐάριθμα δέ τινα σημεῖα

ἀναγράφεται ἐντὸς τοῦ κειμένου καὶ ἐν ἀρχῇ τῆς περικοπῆς ἡ ὥμερα τῆς ἀναγνώσεως της. Καὶ ἡ εἰς περικοπὰς διαιρεσις δὲν εἶναι καθ' ὅλα δύοια πρὸς τὴν ἐν χρήσει σήμερον. Οὗτω διὰ τὴν Τετάρτην τῆς Α' ἑβδομάδος τοῦ Ματθαίου εἶναι καθωρισμένη πρὸς ἀνάγνωσιν σήμερον ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἡ περικοπὴ τοῦ Ι' κεφαλαίου ἀπὸ στίχου 20 ἔως 26, διὰ τὴν Πέμπτην τῆς Ἰδίας ἑβδομάδος ἡ ἀπὸ 27 ἔως 32, διὰ τὴν Παρασκευὴν ἀπὸ 33 ἔως 41 καὶ διὰ τὸ Σάββατον ἀπὸ στίχου 42 μέχρι 48 τοῦ Ἰδίου πάντοτε κεφαλαίου. Ἐν τῷ εἰρημένῳ κώδικι δὲν ἀναγράφεται εἰς τὸ κεφάλαιον Ι' οὐδεμία διὰ τὴν Παρασκευὴν περικοπὴ, τὸ δὲν δὲ κείμενον ἀπὸ στίχου 20 μέχρι 48 διαιρεῖται εἰς τρεῖς περικοπάς, ὡν ἡ μὲν πρώτη περιλαμβάνουσα τοὺς στίχους 20—30 δρίζεται διὰ τὴν Τετάρτην, ἡ δευτέρα ἀπὸ στίχου 31—41 διὰ τὴν Πέμπτην καὶ ἡ τρίτη ἀπὸ 42—48 διὰ τὸ Σάββατον. Ὡς ἀναγνωστέα δὲ περικοπὴ ἐπὶ τῇ ἑορτῇ τοῦ ἀγίου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου δρίζεται ἡ ἀπὸ στίχου 25 τοῦ Δ' κεφαλαίου τοῦ Ματθαίου μέχρι καὶ τοῦ στίχου 13 Ε' κεφαλαίου, ἐνῷ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἔχει δρισθῆ ἡ ἐκ τοῦ Ι' κεφαλαίου τοῦ Ἰωάννου ἀπὸ στίχου 9 μέχρι 16.

Τοῦ κώδικος ἐγίνετο χρῆσις ἐπ' Ἐκκλησίας, καθὼς τεκμηριοῦται οὐ μόνον ἐκ τῆς κατατμήσεως αὐτοῦ εἰς περικοπάς, ἀλλὰ καὶ ἐξ Ἰδιαζουσῶν τινων φθορῶν, ὡς καὶ σταγύνων κηρίου προσκεκολλημένων εἰσέτι 8ὶς ἐνια τῶν φύλλων του.

Ἡ γραφὴ τοῦ Κώδικος εἶναι μικρογράμματος, σύνθετος, ἐστιγμένη, μὲ ἵκανὰς λέξεις συντετμημένας καὶ διὰ σημείων μᾶλλον ἡ διὰ γραμμάτων ὑποδηλουμένας. Τὸ δὲν κείμενον εἶναι διὰ κιρρᾶς μελάνης γεγραμμένον καὶ μόνον κατὰ δηνισα διαστήματα ἐξ ἀριστερῶν τῆς στήλης ἀναγράφεται δι' ἐρυθρᾶς μελάνης μὲ κεφαλαῖον χαρακτῆρα τὸ πρῶτον γράμμα στίχου. Ἡ ἀπόστασις ἡεταξὺ κεφαλαίων γραμμάτων ἀσχετος πρὸς προαναφερθείσας διαιρέσεις καὶ μᾶλλον κατὰ παραγράφους διαιρεσιν ὑποδηλοῦσα ποικίλλει ἀπὸ δύο μέχρι τριάκοντα καὶ πλέον στίχων. Πολλάκις δὲ τίθεται τὸ ἐρυθρὸν κεφαλαῖον γράμμα εἰς τὸ δεύτερον μέρος διηρημένης λέξεως, τῆς ὃποιας τὸ πρῶτον μέρος ὑπάρχει εἰς τὸ τέλος τοῦ προηγουμένου στίχου. Οὕτω ἐν φύλλῳ 35 καὶ στήλῃ α εἰς τὸ τέλος τοῦ στίχου διακόπτεται ἡ λέξις «ἔγε..» διὰ νὰ ἀρχίσῃ ἀπὸ τοῦ ἐπομένου στίχου μὲ κεφαλαῖον γράμμα «Νετο ὅτε ἐτέλεσεν δ Ἰησοῦς...». Εἰς πέντε δὲ σημεῖα τοῦ Κώδικος καὶ δὴ ἐν φύλλῳ καὶ στήλῃ 40α, 104γ, 159δ, 186γ καὶ 239δ παρατίθεται, ἀγνωστον πρὸς ποῖον σκοπόν, ἐρυθρῷ μελάνῃ, σταυρὸς δίκιλη X μὲ διακοπτόμενα κατὰ τὸ κέντρον σκέλη, φέρων ἀνὰ μίαν στιγμὴν εἰς ἐκάστην τῶν γωνιῶν του καὶ παραπλεύρως αὐτοῦ τὰ γράμματα σταμ μὲ Βυζαντινὴν γραφήν.

Εἰς τὸ δηνω μέρος τοῦ πρῶτου φύλλου ἐκάστου Εὐαγγελίου προτίθεται δι' ἐρυθρᾶς μελάνης ἐπίτιτλον κόσμημα ἐκ σταυρῶν, φύλλων, κύκλων καὶ ἐτέρων σχημάτων, διάφορον εἰς ἔκαστον Εὐαγγέλιον. Εὐμέγεθες καὶ ἐξαίρε-

τον διὰ τὴν καλλιτεχνικὴν περὶ διπλοῦν βυζαντινὸν σταυρὸν σύνθεσίν του εἶναι τὸ εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον φιλοτεχνηθέν. Ἀμέσως κάτωθεν τῶν ἐπιτίτλων κοσμημάτων ἀναγράφεται μεγάλοις κεφαλαίοις γράμμασιν ὁ τίτλος τοῦ Εὐαγγελίου, ὡς π. χ. ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ ΑΓΙΟΝ ΤΟΥ ΚΑΤΑ ΛΟΥΚΑΝ, τῆς λέξεως ΑΓΙΟΝ ὑποδηλουμένης μόνον διὰ τοῦ γράμματος Α καὶ δύο μικρῶν ἄνωθεν αὐτοῦ σημείων.

Πρὸς τὸ τέλος τοῦ Κώδικος καὶ ἀπὸ φύλλου 284 μέχρι καὶ τοῦ 289 ἐπιτάσσεται πίναξ τῶν ἀναγινωσκομένων περικοπῶν κατὰ τὸ ἀπὸ τῆς Κυριακῆς τοῦ Πάσχα μέχρι τῆς Κυριακῆς τῶν Ἀγίων Πάντων διάστημα, τῶν κατὰ τὰς Κυριακὰς καὶ καθημερινὰς τοῦ μὴ ἔօρταστικοῦ τμήματος τοῦ ἐνιαυτοῦ ἀναγινωσκομένων, τῶν κατὰ τὰς Κυριακὰς καὶ καθημερινὰς τοῦ Τριψδίου, τὴν Κυριακὴν τῶν Βαΐων καὶ τῶν κατὰ τὰς ἀκολουθίας καὶ λειτουργίας Μ. Ἐβδομάδος μέχρι καὶ τοῦ ἐσπερινοῦ τοῦ Μ. Σαββάτου. Εἴτα δὲ ἐπακολουθεῖ πίναξ τῶν ἔνδεκα ἔωθινῶν Εὐαγγελίων.

Εἰς τὰ φύλλα 292 καὶ 293 παρατίθενται οἱ κανόνες τῶν παραλλήλων καὶ ἴδιαζόντων παρ’ ἑκάστῳ Εὐαγγελιστῇ χωρίων ἀπὸ τοῦ Ε’ μέχρι τοῦ Ι’, τῶν δύο προηγουμένων φύλλων ἐν οἷς ἐπρεπε νὰ ἐμπεριέχωνται οἱ τέσσαρες πρῶτοι κανόνες μὴ σωζομένων. Ἐπακολουθεῖ τὸ φύλλον 294 τοῦ δποίου ἥ μὲν πρώτη σελὶς εἶναι ἀπλῶς διηρημένη κατὰ τὸν τύπον τῶν «κανύνων» διὰ καθέτων καὶ πρὸς τὰ ἄνω εἰς τόξα συγκλειομένων γραμμῶν, τεμνομένων ἰσομερῶς ὑπὸ δριζοντίων, ἥ δὲ δευτέρᾳ σελὶς περιέχει τὴν γνωστὴν πρὸς Καρπιανὸν ἐπιστολὴν τοῦ Εὐσεβίου ἐν ᾧ γίνεται λόγος περὶ τοῦ «διὰ τεσσάρων Εὐαγγελίου» Ἀμμωνίου τοῦ Ἀλεξανδρέως, ὑποδηλοῦνται τὰ τρωτὰ τοῦ συστήματος τούτου καὶ ἀνακοινοῦνται ἥ βάσει τοῦ ἔργου τοῦ Ἀμμωνίου κατὰ παράλληλα καὶ ἴδιαζόντα χωρία ἐκάστου Εὐαγγελιστοῦ διαιρεσις καὶ ὁ διὰ τῶν δέκα κανόνων τρόπος τῆς εὑρέσεως αὐτῶν. Ἡ ἐπιστολὴ αὗτη συνεχίζεται καὶ εἰς τὴν πρώτην σελίδα τοῦ ἐπομένου φύλλου.

Ἐν κατακλεῖδι ἐπιτάσσεται μέχρι τοῦ τελευταίου ὑπ’ ἀριθ. 298 φύλλου ἐορτολόγιον τῶν ἀκινήτων ἐορτῶν, Δεσποτικῶν, Θεομητορικῶν καὶ Ἀγίων, μετὰ παραπομπῆς εἰς τὰς ἀναγινωσκομένας δι’ ἑκάστην ἐορτὴν περικοπάς. Ἐν αὐτῷ δὲν μνημονεύονται πολλαὶ ἐορταὶ εἰς μεταγενέστερα προφανῶς ἐορτολόγια περιληφθεῖσαι. Οὕτω κατὰ τὸν μῆνα Μάρτιον ἀναγράφεται μόνον ἥ ἐορτὴ τῶν Τεσσαράκοντα Μαρτύρων καὶ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τῆς Θεοτόκου, παραλειπομένης τῆς τοῦ Ἀγίου Ἀλεξίου, τῆς Συνάξεως τοῦ Ἀρχαγγέλου Γαβριὴλ καὶ τῆς ἐορτῆς τοῦ ὁσίου Ἰωάννου, συγγραφέως τῆς Κλίμακος. Διὰ τὸν Ἀπρίλιον ἀναφέρονται αἱ ἐορταὶ τοῦ Ἅγ. Γεωργίου, τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Μάρκου καὶ τοῦ Ἀποστόλου Ἰακώβου, υἱοῦ τοῦ Ζεβεδαίου. Κατὰ τὸν Μάϊον μνημονεύεται ἥ ἐορτὴ τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου, τῶν ἀγίων βασιλέων Κωνσταντίνου καὶ Ἐλένης καὶ ἥ ἐπὶ τῇ τρίτῃ εὑρέσει τῆς κεφαλῆς τοῦ Προδρόμου, παραλειπομένων ἔξι ἀλλων ἐορτῶν. Κατὰ παρόμοιον τρόπον

ἀγνοοῦνται καὶ ἐκ τῶν ἄλλων μηνῶν ἔορταί, ἀς ἡ Ἐκκλησία ἔχει ἥδη περιλάβει εἰς τὸ Ἑορτολόγιόν της καὶ ἔχει δρίσει τὰς κατ' αὐτὰς ἀναγνωστέας εὐαγγελικὰς περικοπάς.

Ἡ χρονολογία καθ' ἥν ἐγράφη ὁ «ΚΩΔΙΞ ΜΟΛΥΒΔΟΣΚΕΠΑΣΤΟΥ» δὲν ἀναφέρεται οὐδαμοῦ τοῦ κειμένου. Οὐδεμία δὲ σημείωσις εἴτε ἐν τοῖς περιθωρίοις, εἴτε ἐν ἔξωφύλλοις ἢ ἐτέροις ἐνθέτοις φύλλοις ὑπάρχει, ἐξ ἣς θὰ ἥδυνατό τις νὰ βοηθηθῇ πως πρὸς διακρίβωσιν τῆς χρονολογίας του. Οὕτε καὶ πάλιν ὑπάρχουν ἴσχυραὶ ἐν αὐτῷ ἐνδείξεις μαρτυροῦσαι μὲ μικράν τινα προσέγγισιν τὴν ἡλικίαν του. Πάντως ἐγράφη κατὰ τὸ μακρὸν διάστημα τὸ μετὰ τὸν Θ' αἰῶνα, ἀπὸ τοῦ ὅποιου, ὡς γνωστόν, ἐγένετο χρῆσις τῆς μικρογραμμάτου γραφῆς, καὶ πρὸ τοῦ ΑΦΠΕ, τῆς χρονολογίας δηλαδὴ τῆς ἀναγγεραμμένης εἰς τὸ στάχωμα αὐτοῦ. "Ἄν θελήσωμεν βάσει τῆς γραφῆς νὰ ὑπολογίσωμεν τὴν ἡλικίαν του, δυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν ὅτι ἐγράφη τὸν δωδέκατον ἢ τὸ πολὺ τὸν δέκατον τρίτον αἰῶνα. Διὰ τὸν δπωσδήποτε ἀκριβέστερον καθορισμὸν τῆς ἡλικίας τοῦ χειρογράφου παρέχουν ἔρεισμα αἱ ἐκ τοῦ Ἑορτολογίου του παραλειπόμεναι ἔορταί. Διότι δὲν τεκμηριωθῇ ὁ χρόνος καθ' ὃν εἰσήχθη ἐν τῷ μεταγενεστέρῳ Ἑορτολογίῳ ἢ ἀρχαιοτέρα καὶ ἐν τῷ κώδικι παραλειπομένῃ Ἑορτῇ, δύναται τις νὰ συγκλείσῃ τὴν ἡλικίαν τοῦ κώδικος εἰς στενώτερα χρονικὰ ὅρια.

Ἐκ μιᾶς προχείρου συγκρίσεως τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος κώδικος, ἀφ' ἐνὸς μὲν πρὸς τὸ ὑπὸ τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως υἱοθετηθὲν καὶ κατὰ τὸ 1931 ὑπὸ τῆς Ἀδελφότητος «ΖΩΗΣ» ἀνατυπωθὲν κείμενον, καὶ ἀφ' ἐτέρου πρὸς τὴν κριτικὴν τρίτην ἔκδοσιν ὑπὸ Τίσσεντορφ γενομένην ἐν Λειψίᾳ καὶ ἐν ἔτει 1871 τῶν τεσσάρων Εὐαγγελίων κατὰ παράλληλα χωρία, μετὰ ὑποσημειώσεως τῶν ἴδιαζουσῶν παρὰ τοῖς σπουδαιοτέροις κώδιξι γραφῶν, διεπιστώσαμεν ὅτι πρὸς οὐδὲν τῶν προαναφερούμεντων κειμένων καὶ κωδίκων δὲν, συμπίπτει ἀπολύτως ὁ κώδικις οὗτος. Μεγαλειτέραν δύμοιδητα παρουσιάζει πρὸς τὸ κείμενον τοῦ Πατριαρχείου, αἱ ἀπὸ τοῦ ὅποιου ἐν τούτοις διαφοραί του ὑπερβαίνουν τὰς πεντακοσίας. "Οτι βεβαίως ἴκαναι τῶν διαφορῶν ὄφελονται εἰς ἀβλεψίαν τοῦ ἀντιγραφέως δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία.

Ο ἀντιγραφεὺς δὲν ὑπῆρξεν ἐκ τῶν ἀρίστων. Ἐχει διαπράξει ἐν τισι σφάλματα ἀδικαιολόγητα, τὰ ὅποια αὐτὸς ὁ ἴδιος ἐπεχείρησεν, ὡς φαίνεται ἐκ τῶν ἀποξέσεων, νὰ διορθώσῃ. Ἐχει ὑποπέσει εἰς πολλὰ ὀρθογραφικὰ λάθη. Γράφει π. χ. «χαίρεται καὶ ἀγαλλιάσθε» ἀντὶ «χαίρετε καὶ ἀγαλλιάσθε», «ώρατε μὴ καταφρονήσητε. . .» ἀντὶ «օρατε μὴ καταφρονήσητε. . .» «λέγετε —δηλαδὴ ἡ περικοπὴ— καὶ τῇ ἐπαύριον. . .» ἀντὶ «λέγεται καὶ τῇ ἐπαύριον. . .», «ἀπεκατεστάθη» ἀντὶ «ἀποκατεστάθη», «ἡκολούθη» ἀντὶ «ἡκολούθει», «δυσὶν ἐξ αὐτῶν πορευομένης» ἀντὶ «δυσὶν ἐξ αὐτῶν πορευομένοις» καὶ ἄλλα τοιαῦτα.

Τὸ σπουδαιότερον δῆμως εἶναι ὅτι ἔχει παραλείψει ἵκανὰ χωρία, ἐκτὸς φυσικὰ ἑκείνων τῶν ὅποίων ἡ παράλειψις ὀφείλεται εἰς τὸν ἄφ' οὗ ἡ ἀντιγραφὴ κώδικα, μερικὰ τῶν ὅποίων ἔχουν προστεθῆ βραδύτερον διὸ ἄλλης χειρὸς ἀλλ' ὁμοίας γραφῆς. Οὕτω ἐν φύλλῳ 60α παραλείπει χωρίον ἐκ τοῦ ΙΓ' κεφαλ. τοῦ Ματθαίου περιλαμβανόμενον εἰς τοὺς στίχους 17 ἕως 19 καὶ ἔχον οὕτω « . . . ἔστιν ὁ χρυσὸς ἢ ὁ ναὸς ὁ ἀγιάζων τὸν χρυσόν ; Καὶ δὲ δ' αὐτὸν ὁμόση ἐν τῷ δώρῳ τῷ ἐπάνω αὐτοῦ ὀφείλει· μωροὶ καὶ τυφλοὶ τί γαρ μεῖζον . . . » Ὁμοίως ἐν φύλλῳ 67δ παραλείπεται ἡ φράσις «ἀμήν λέγω ὑμῖν» ἡ ἐν Ματθ. Κεφ. ΚΕ 40, καὶ κατωτέρῳ «γυμνὸς καὶ οὐ περιεβάλετε με» (Ματθ. ΚΕ 43). Εἰς τὸ 77α φύλλον παραλείπονται αἱ λέξεις «εἰς τὸ πραιτώριον» (Ματθ. κξ 27) εἰς τὸ 78β ἡ φράσις «ῶς δὲ ἐπορεύοντο ἀπαγγεῖλαι τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ» (Ματθ. ΚΗ 9).

Παραθέτομεν εἰς τὸν ἀκολουθοῦντα πίνακα διὰ παραπομπῶν πρὸς τὸ ἐν χρήσει ἔντυπον κείμενον τῶν Πατριαρχείων καὶ πρὸς τὸν κώδικα τὰς σπουδαιοτέρας τῶν παραλείψεων. Ἐν τῇ πρώτῃ στήλῃ τοῦ πίνακος δηλοῦται τὸ Εὐαγγέλιον, τὸ κεφάλαιον καὶ ὁ στίχος ἐν ᾧ περιέχεται ἡ παράλειψις, ἐν τῇ δευτέρᾳ τὸ φύλλον τοῦ κώδικος καὶ διὰ τοῦ μικροῦ ἐκ δεξιῶν τοῦ ἀριθμοῦ γράμματος ἡ στήλη ἐν ᾧ ὑπάρχει ἡ παράλειψις. Ἐν δὲ τῇ τρίτῃ στήλῃ ἀναφέρονται ἐκδόσεις εἰς τὰς δύοις ἀπαντᾶς ἡ αὐτὴ παράλειψις. Ἐκ τῶν ἐκδόσεων τρεῖς μόνας ἀναφέρομεν· τὴν ἐν ἔτει 1871 τρίτην ἐκδοσιν Τίσσεντορφ διὰ τῶν γραμμάτων Τσ ἐν τῷ εἰρημένῳ πίνακι ὑποδηλουμένην, καὶ τὰς ἐν ταύτῃ ἑτέρας δύο, ἐν ὑποσημειώσει εἰς διαφορὰς μνημονευομένας ἥτοι τὴν ἐν ἔτει 1827 τρίτην ἐκδοσιν ὑπὸ Griesbach διὰ Gβ σημειουμένην καὶ τὴν ἐν ἔτει 1550 ὑπὸ Ροβέρτου Στεφάνου γενομένην καὶ διὰ τοῦ γράμματος ζ δηλουμένην. Αἱ ὑπογραμμίζόμεναι παραλείψεις εἶναι ἀξιαι ἰδιαιτέρας προσοχῆς. Οὕτω ὑπάρχουν παραλείψεις ἐν :

Ματθ.	E	44	—	11γ	Ματθ.		23	—	28δ	Τσ
»	Θ	6	—	19δ	»		25	—	29α	
»		10	—	20α	»	ΙΓ	13	—	31δ	Τσ
»		11	—	20α	»	ΙΕ	2	—	38α	
»		14	—	20β	»		19	—	39α	
»		15	—	20β	»		31	—	31δ	Τσ
»		16	—	20γ	»	IΖ	11	—	43β	
»		18	—	20δ	»	ΚΒ	31	—	58α	
»	I	8	—	22δ	»		34	—	58α	
»		12	—	23α Τσ	»		58	—	58β	
»	ΙΑ	14	—	27α	»	ΚΔ	3	—	61δ	
»	ΙΒ	3	—	27δ Τσ	»		41	—	64β	
»		13	—	28β	»		49	—	64δ	

Μαρθ.	ΚΕ	20	—	66β	Λουκᾶ	ΙΔ	12	—	181α
»		40	—	67δ	»	ΙΕ	3	—	183β
»		43	—	67δ	»	ΙΣΤ	2	—	185δ
»	ΚΣΤ	14	—	69α	»	ΙΣΤ	18	—	187β
»		27	—	78β Τσ	»	ΙΖ	4	—	188δ
»	ΚΖ	27	—	75α	»	ΙΘ	21	—	195γ Τσ
»	ΚΗ	9	—	78β Τσ	»		22	—	195γ Τσ
Μάρκ.	Α	34	—	82γ Τσ	»		32	—	196γ
»	Γ	5	—	86α	»	Κ	1	—	197β
»	Δ	2	—	88β	»	ΚΑ	32	—	203δ
»		10	—	88γ	»	ΚΒ	6	—	204γ
»		34	—	90β Τσ	»	ΚΔ	46	—	216α
»	Ε	30	—	92δ Τσ	»	ΚΔ	51	—	216β
»	Η	7	—	101γ Σ	Ιωάν.	Α	27	—	218γ Τσ
»	Ι	21	—	108 Τσ	»		29	—	218δ
»	ΙΒ	14	—	114δ Τσ	»		31	—	219α
»	ΙΓ	28	—	119β	»	Γ	33	—	224δ
»	ΙΔ	27	—	121δ Τσ	»		36	—	224δ
»		43	—	122δ	»	Δ	1	—	225α
»		65	—	124β Τσ	»		24	—	226γ
»	ΙΕ	19	—	125δ	»	Ε	5	—	229α
»	ΙΣΤ	18	—	129α	»		20	—	230β
Λουκᾶ	Α	24	—	132δ	»	ΣΤ	15	—	233β
»		64	—	135β	»		30	—	234β
»		74	—	135δ	»		51	—	235δ
»	Β	9	—	136δ	»		60	—	236γ
»		25	—	138α	»		70	—	237α
»	Δ	29	—	144β	»	Ζ	27	—	239α
»	Ε	26	—	147γ	»	Η	2	—	240δ
»		36	—	148β	»		11	—	241γ
»	Ζ	10	—	153β	»	Ι	41	—	251α
»		11	—	153β	»		41	—	251α
»		12	—	153γ	»	ΙΑ	27	—	253α
»		35	—	155β	»		38	—	253δ
»	Η	2	—	156γ	»	ΙΒ	31	—	257δ
»		17	—	157δ	»	ΙΓ	36	—	262β
»	Θ	10	—	161γ	»	ΙΣΤ	18	—	268β
»	ΙΑ	6	—	169α	»	ΙΗ	28	—	274α
»		7	—	169β	»		38	—	274δ
»		29	—	170δ	»	Κ	6	—	275β

Ἄλλος ἔκτὸς τῶν παραλείψεων ὑπάρχουσιν ἐν τῷ κώδικι καὶ ἴδιφ εἰς τὰ τρία πρῶτα αὐτοῦ Εὐαγγέλια πολλαὶ διαφοραὶ τόσον πρὸς τὸ κείμενον τῶν Πατριαρχείων ὅσον καὶ πρὸς τὰς προμνημονευθείσας ἐκδόσεις καὶ κώδικας. Οὗτως ὑπάρχουσιν ἐν αὐτῷ προσθήκαι λέξεων, φράσεων ἢ καὶ στίχων. Υπάρχουσιν ἴδιαζονται συντάξεις, ἀντικαταστάσεις καὶ ἀντιμεταθέσεις λέξεων. Αἱ διαφοραὶ αὗται δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ὀφείλωνται ἐξ ὀλού εἰς ἀπάτην τῆς ὁράσεως ἢ τῆς ἀκοῆς τοῦ ἀντιγραφέως, οὕτε εἰς διαλαθοῦσαν συναρπαγήν του ἐκ παραλλήλων δμοιολέκτων χωρίων τῶν ἐτέρων Εὐαγγελίων, ἀλλὰ ὀφείλονται ἐν πολλοῖς, ἀν δχι κατὰ τὸ πλεῖστον, εἰς τὸν ἄφ' οὗ ἡ ἀντιγραφὴ ἀγνωστον, ἡμῖν τούλαχιστον, κώδικα. Εἰς τὸν ἐπιτασσόμενον πίνακα σημειοῦμεν ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον τὰς πρὸς τὸ κείμενον τῶν Πατριαρχείων σπουδαιοτέρας διαφοράς, καὶ ἐν τῇ τρίτῃ στήλῃ τοῦ πίνακος ἀναφέρομεν τοὺς κώδικας καὶ τὰς ἐκδόσεις εἰς τὰς δρούσας ἔντας τῶν διαφορῶν ἀπαντῶσιν ἀπαραλλάκτως δμοιοι πρὸς τὰς τοῦ ὑπὸ μελέτην κώδικος. "Ἄξιαι μεγαλυτερας προσοχῆς εἶναι αἱ ὑπογραμμιζόμεναι διαφοραί.

Οὗτως ἀπαντῶσιν αἱ διαφοραὶ ἐν :

Ματθ. Β'	2 — 3β
»	9 — 3δ
»	22 — 4δ Gb'
» Δ'	18 — 7γ
» E'	2 — 8γ
»	27 — 10β ζ Gb
»	31 — 10β
»	32 — 10δ
»	47 — 11δ Τσ XBDMUZ
» ΣΤ'	5 — 12β
»	8 — 12γ
»	18 — 13β Τσ
» Z'	2 — 14γ ζ Gb
»	9 — 15α
» H'	3 — 16δ
»	23 — 18β
»	25 — 18γ
»	28 — 18γ
» Θ'	1 — 19β
»	<u>4 — 19γ</u>
»	5 — 19γ ζ Gb
» I'	1 — 22β
»	2 — 22β

Ματθ.	4 — 22γ
»	19 — 23γ ζ
»	25 — 24α Τσ
»	28 — 24β Τσ
» IA'	1 — 25β
»	23 — 27α Gb'
» IB'	14 — 28β
»	25 — 29α Τσ
»	<u>29 — 29β ζ</u>
»	31 — 29γ
»	37 — 30α
»	<u>40 — 30β</u>
»	<u>47 — 31α Τσ</u>
»	48 — 31α
» II'	4 — 31β
»	11 — 31δ
»	14 — 31δ
»	24 — 32δ ζ
»	30 — 33β
»	33 — 33γ Gb'
» ID'	5 — 35δ
»	30 — 37γ
» IE'	10 — 38γ

Μαρθ.	31 — 40α	Μάρκ.	14 — 95α
»	32 — 40α ζ Gb	»	32 — 96γ
»	IΣΤ' 3 — 40δ	»	41 — 97β ζ
»	13 — 41β	»	43 — 97β
»	20 — 41δ Τσ	»	47 — 97γ
»	23 — 42α	»	48 — 97γ ζ
»	26 — 42β	»	53 — 98α Τσ
»	27 — 42γ	»	55 — 98α ΝΒΛΔ. ζ
»	IΖ' 7 — 43α	»	56 — 98β ζ
»	9 — 43β Τσ	»	Z' 3 — 98γ Ν
»	22 — 44β Τσ	»	15 — 99γ ΝΒDLΔ. ζ
»	IΗ' 10 — 45γ	»	16 — 99γ ΝΒLΔ.
»	15 — 45δ	»	H' 1 — 101α ΝBDGLM.ζ
»	IΘ' 5 — 47δ Τσ ζ	»	H' 9 — 101γ ζ
»	K' 27 — 51γ ζ	»	13 — 102α
»	29 — 51δ	»	24 — 102γ Τσ Gb'
»	30 — 51δ Τσ	»	Θ' 16 — 105α ζ
»	KA' 3 — 52β	»	25 — 105δ
»	8 — 52δ	»	35 — 106β
»	27 — 54β	»	45 — 107β
»	30 — 54γ	»	Γ' 16 — 108γ
»	45 — 55δ	»	49 — 111α ΝBCΛΔ
»	KB' 13 — 56δ	»	IA' 11 — 112α
»	24 — 57γ	»	26 — 113α ACD. ζ
»	30 — 57δ	»	32 — 113γ Τσ
»	46 — 58δ	»	IB' 18 — 115α ζ
»	ΚΓ' 8 — 59β ζ	»	27 — 115δ Gb
»	ΚΔ' 36 — 64α Τσ	»	IB' 29 — 116α
»	KΖ' 24 — 74δ	»	ΙΓ' 11 — 118α
Μάρκ. Α' 10 — 80δ		»	31 — 119γ Gb
»	B' 9 — 83δ ζ Gb	»	ΙΔ' 36 — 122β ζ
»	Γ' 28 — 87γ	»	40 — 122γ
»	31 — 87δ	»	IE' 11 — 125γ
»	32 — 87δ Τσ	»	18 — 125δ
»	Δ' 3 — 88β	Λουκᾶ Α' 26 — 133α	
»	12 — 88δ	»	27 — 133α
»	37 — 90γ Τσ	»	29 — 133β
»	E' 34 — 93α	»	37 — 133δ
»	ΣΤ' 3 — 94α ΝBCLΔΔ.ζ	»	50 — 134γ Gb'
»	9 — 94γ Τσ	»	55 — 134δ Gb

Λουχ.	77 — 136α	Λουχ.	16 — 153δ
» B'	3 — 136β	»	22 — 154γ Τσ
»	15 — 137β	»	24 — 154γ Τσ
»	38 — 138δ	»	28 — 154δ
»	39 — 139α ζ	»	38 — 155γ ζ Gb
»	39 — 139α ζ	»	40 — 155δ
»	43 — 139β	»	43 — 156α
»	51 — 139δ Gb'	» H'.	12 — 157β ζ
» Γ'	2 — 140α ζ Gb	»	32 — 159α N BKUΠ
»	7 — 140γ	»	36 — 159β N BCDLPX
»	14 — 141α	»	45 — 160α ζ Gb
»	18 — 141β	»	48 — 160β
»	19 — 141γ	»	52 — 160γ
»	23 — 141δ	» Θ'.	1 — 160δ ABDR
»	25 — 141δ	»	3 — 161α
»	26 — 141δ	»	4 — 161α
»	30 — 142α	»	7 — 161α
» Δ'	1 — 142β ζ	»	8 — 161γ ζ
»	2 — 142γ	»	11 — 161γ
»	8 — 143α	»	12 — 161δ Gb'
»	11 — 143α	»	13 — 161δ
»	25 — 144α N LXΛ	»	16 — 162α ζ
»	35 — 144δ	»	23 — 162γ ζ Gb
»	40 — 145β ΒΔ	»	27 — 162δ
»	41 — 145β	»	28 — 163α
»	44 — 185γ ζ	»	31 — 163α
» E'	19 — 147α	»	33 — 163β
»	34 — 148β	»	<u>35 — 163γ</u>
» ΣΤ'	10 — 149β ζ Gb	»	45 — 164β
»	23 — 150β ζ	»	48 — 164γ ζ
»	26 — 150γ ζ	»	50 — 164γ
»	34 — 151α	»	55 — 165α ζ
»	35 — 151α	»	56 — 165α
»	40 — 151γ	» I'.	1 — 165γ
»	45 — 152α	»	<u>3 — 165δ</u>
»	49 — 152γ	»	<u>4 — 165δ</u>
» Z'	1 — 152γ	»	8 — 166γ ζ
»	4 — 152δ	»	13 — 166γ ζ
»	8 — 153α	»	26 — 167γ
»	16 — 153γ N ACFLRF	»	<u>28 — 167γ</u>

Λουκ. IA'	4 — 169α Τσ	Λουκ.	5 — 186α
»	13 — 169γ ΝΔ	»	15 — 187α ζ = Gb
»	13 — 169γ Τσ	»	18 — 187α
»	15 — 169δ	»	30 — 188β
»	16 — 169δ	» IZ	1 — 188γ Τσ
»	18 — 170α	»	2 — 188γ
»	21 — 170β	»	8 — 189α
»	32 — 171α	»	11 — 189β
»	33 — 171β ΝBCDX	»	27 — 190β
»	34 — 171β	»	28 — 190β ΝBLRX
»	37 — 171γ ΝABM	»	31 — 190γ
»	53 — 172δ	»	36 — 181α ζ Gb
» IB'	4 — 173α Gb ADKRΠ	» IH'	8 — 181γ
»	7 — 173β	»	26 — 193α
»	21 — 174β	»	30 — 193β
»	23 — 174β Cb. ΝBDLMSX	»	36 — 193δ DLQR
»	28 — 174δ	»	39 — 193δ
»	29 — 174δ	» IO'	1 — 194α
»	38 — 175γ	»	4 — 194β ζ Gb
»	45 — 175δ	»	9 — 194γ
»	45 — 176α	»	13 — 195α
»	53 — 176γ ζ	»	48 — 197β
» II'	3 — 177β ADMXΓ	» K'	1 — 197β ζ
»	7 — 177γ	»	10 — 198δ
»	23 — 178δ	»	14 — 199β Τσ
»	27 — 179β	»	16 — 199β
»	32 — 179γ	»	19 — 199γ Τσ
»	44 — 180α	»	22 — 199δ
»	44 — 180α ADKMP	»	24 — 200α ΝCL
» ID'	1 — 180α	»	40 — 201α
»	16 — 181β	»	41 — 201α
»	24 — 182α	» KA'	4 — 201δ
»	31 — 182γ	»	8 — 202α Τσ
»	31 — 182δ	» KB'	3 — 204β
» IE'	6 — 183β	»	4 — 204β Τσ
»	7 — 183γ ΝBDUX	»	13 — 204δ
»	19 — 184γ ζ = Gb	»	34 — 206β
»	21 — 184δ	»	42 — 206δ Τσ
»	26 — 185α	»	54 — 207δ
» ISIT'	2 — 185δ ζ	»	56 — 208α
		»	60 — 208β

Λουκ.	61 — 208β Τσ	Ιωάν.	H' 3 — 240δ
» ΚΓ'	8 — 209β ΗΜΧΠ	»	3 — 241α EGHΚΠ
»	15 — 210α Τσ Gb	»	5 — 241α
»	17 — 210α	»	6 — 241α Τσ
»	22 — 210β Τσ	»	6 — 241α
»	45 — 211δ ζ ADQR	»	6 — 241β EGHΚΠ
»	53 — 212γ	»	9 — 241β Τσ
»	53 — 212γ	»	10 — 241γ Τσ
» ΚΔ'	10 — 213β	»	10 — 241γ
Ιωάν.	A' 13 — 217γ	»	21 — 242β
»	26 — 218γ	»	39 — 243δ
»	42 — 219γ	»	47 — 244β
» Β'	3 — 220γ	» Θ'	15 — 246β
»	15 — 221δ	»	21 — 246δ
»	15 — 221δ Τσ	»	34 — 247δ
» Γ'	2 — 222β ζ Gb	» Ι'	4 — 248γ
»	5 — 222γ	»	24 — 250α
»	20 — 223δ	»	25 — 250α
»	25 — 224α ζ Gb	» IA'	38 — 253δ Τσ
» Δ'	17 — 226α	» IB'	2 — 255γ ζ Gb
»	21 — 226β	»	13 — 256γ
»	40 — 227γ	»	33 — 258γ
» E'	4 — 228δ ζ	»	50 — 259β
»	7 — 229α	» ΙΓ'	25 — 261β Τσ
»	16 — 229δ	» ID'	3 — 262γ ζ
»	19 — 230α Τσ	»	13 — 263β
»	29 — 230δ	»	14 — 263γ Τσ
»	31 — 231α	» IE'	8 — 265γ BDLXΛ
» ΣΤ'	11 — 232δ	» IΣΤ'	3 — 267β ζ Gb
»	12 — 233α	»	15 — 268α Τσ
»	22 — 233δ	»	19 — 268β
»	44 — 235γ Τσ	» IΖ'	26 — 271γ Τσ
»	45 — 235γ	» IH'	2 — 271δ
»	46 — 235γ	»	9 — 272β
» Z'	3 — 237γ	»	16 — 272δ
»	17 — 238β	» IO'	12 — 276α Τσ
»	22 — 238δ	»	17 — 276γ
»	30 — 239β	»	27 — 277γ
»	46 — 240β	» K'	3 — 279α
»	53 — 240δ Τσ	» KA'	2 — 281δ XDE

Τόσον αἱ διαφοραὶ ὅσον καὶ αἱ παραλείψεις δὲν εἶναι ἄπασαι κεφαλαιώδους σημασίας. Ὑπάρχουσιν ὅμως μεταξὺ αὐτῶν ἵκαναι ἀξιαι προσοχῆς. Φρονοῦμεν δὲ ὅτι βαθυτέρα μελέτη τοῦ κώδικος καὶ ἐπισταμένη αὐτοῦ σύκρισις πρὸς ἄλλους, ἔστω καὶ μικρογραμμάτους, εἰς διαφόρους Μονὰς φυλασσομένους, θὰ προαγάγῃ ἀσφαλῶς τὴν γνῶσιν ἡμῶν περὶ τοῦ ἀκριβοῦς ἀρχετύπου κειμένου τῶν Ἱερῶν Εὐαγγελίων.

I. Θ. ΚΟΛΙΤΣΑΡΑΣ

Ἐπίτιτλον ¹⁾

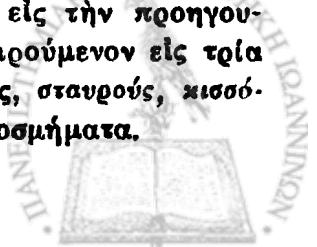
Η ΣΤΑΧΩΣΙΣ ΤΟΥ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΥ ΤΗΣ ΥΠΕΡΑΓΙΑΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ ΠΩΓΩΝΙΑΝΗΣ ΜΟΛΥΒΔΟΣΚΕΠΑΣΤΟΥ

ΥΠΟ
ΑΓΓΕΛΙΚΗΣ ΧΑΤΖΗΜΙΧΑΛΗ

Ἡ ἀργυρὰ ἐπικεχρυσωμένη στάχωσις τοῦ εἰς τὴν προηγουμένην μελέτην περιγραφομένου Εὐαγγελίου τῆς ἀρχαιοτάτης Σταυροπηγιακῆς Μονῆς τῆς Μολυβδοσκεπάστου, τῆς τιμωμένης ἐπ' ὀνόματι τῆς «Κοιμήσεως τῆς Ὑπεραγίας Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου» ἡ φέρουσα χρονολογίαν 1585, δύναται νὰ

¹⁾ Τὰ τέσσαρα Εὐαγγέλια τοῦ κώδικος τῆς Μολυβδοσκεπάστου κοσμοῦνται διέπιττιλων καθαρᾶς βυζαντινῆς τέχνης τῶν δποίων δὲν ἔχει περατωθῆ τὸ χρύσωμα. Διετηρήθη μόνον τὸ σχέδιον μὲ τὸ σύνηθες ἔρυθρωπὸν χρῶμα, δι' οὗ πληροῦνται τὸ βάθος τοῦ κοσμήματος.

Τὸ ἀνωτέρῳ ἐπίτιτλον τοῦ κατὰ Μάρκον Εὐαγγελίου (φυλ. κωδ. 80) τὸ εἰς σχῆμα Η, ὑποδιαιρεῖται εἰς πέντε κύκλους διαχωριζομένους καὶ πληρουμένους διὰ βυζαντινῶν διακοσμήσεων: καρδιοσχήμων, φύλλων λωτοῦ, κισσοφύλλων, τριφύλλων, ἐλικοειδῶν σχέδιων, κλιματίδων κτλ. Καταλήγει εἰς μικρὰς σχηματικὰς διακοσμήσεις καὶ κατὰ τὰ ἄκρα τῶν δύο σκελῶν εἰς ἕξ μεγαλύτερα κοσμήματα ἀπομιμούμενα φύλλα κισσοῦ. Τὸ διεργον ἐπίτιτλον τοῦ κατὰ Λουκᾶν Εὐαγγελίου (φυλ. κωδ. 131), τὸ εἰς τὴν προηγουμένην μελέτην δημοσιευόμενον, είναι εἰς σχῆμα δρυογώνιον ὑποδιαιρούμενον εἰς τρία μέρη πληρούμενα διὰ κύκλων καὶ ἔχοντα βυζαντινὰς διακοσμήσεις, σταυρούς, κισσόφυλλα, φύλλα λωτοῦ κτλ. ἀπολήγοντα κατὰ τὰ ἄκρα εἰς τέσσαρα κοσμήματα.

Θεωρηθῆ ώς ἔργον ἀκραιφνοῦς βυζαντινῆς παραδόσεως, ώς ἐν τῶν παλαιοτέρων καὶ γνησιωτέρων ὑποδειγμάτων τῆς καθόλου Ἡπειρωτικῆς ἀρχυρδοχοϊκῆς τέχνης.

‘Η ἐπὶ τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ σωζομένη ἐπιγραφή, ἥ καὶ ὑπὸ τοῦ Ἰ. Λαμπρίδου ‘οὐχὶ αὐτολεξεὶ ἀναφερομένη, ἔχει ἐπακριβῶς’:

ΑΝΤΕΡΩΝ ΕΙΣ ΒΑΘΡΩΝ ἐξ Ιακωδονοι ο Θεος. και παν
σεπτος θεος λαζαρος ο επανωμείζαλενος εις το ονο
μα της ΥΠΕΡΓΙΑΣ ιακωδιας απόν θεοκτη τη συνάρω
μη η εξόδη τη φοιδιας βρασιλεος κονσταν
τινος και μπογονης μετα δε χρονιας πολλας
εκεφοθη πατερος και φυετουντες απο την ιαδρονικας
ο κολπος η μεγας ιδεις ο παθολογος η πε
λη ηθει εις εκχριτον φρικηνον η φυεταινι
σαρ η εζογραφισν απο την οι την ιοταοι με
ιανιστηι εν ετει ζα! μη δε κεμβριο
ορα ο θεος την ειν· ο κροτος.

Ἡ Μονὴ ἔχοησίμευσεν ὡς ἔδρα τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Πωγωνια-

¹⁾ Ι. Λαμπρίδεον, Ἡ πειρωτικὰ Μελετήματα, Ιερὰ ἐν Ἡπείρῳ Σκηνώματα ἐξ ἀλλοδαπῆς δωρεῶν τυχόντα. 1888, τευχ. 6, σ. 19.

*) «Ανηγέρθη ἐκ βάθρων καὶ ἀνφορομήθη ὁ Θεῖος καὶ Πάνθεπτος οὗτος Ναὸς ὁ ἐπονομαζόμενος εἰς τὸ δνομα τῆς Ὑπεραγίας Δεσποινῆς ἡμῶν Θεοτόκου· τῇ συνδρομῇ καὶ ἑξόδῳ τοῦ ἀσιδίμου βασιλέως Κωνσταντίνου τοῦ Μπωγωνάτου, μετὰ δὲ χρόνους πολλοὺς ἐσαθρώθη παντελῶς καὶ ἀνεκαίνισεν αὐτὸν ὁ Ἀνδρόνικος Κομνηνὸς καὶ Μέγας Δούκ ὁ Παλαιολόγος καὶ πάλιν ἥλθεν εἰς ἔσχατον ἀφανισμὸν καὶ ἀνεκαίνισαν καὶ ἐξωγράφισαν αὐτὸν οἱ τιμιώτατοι Μπωγωνιανῖται ἐν ἔτει 1522 μηνὶ Δεκεμβρίων δρα ὁ Θεὸς τίνος εἰν' ὁ κόπτος».

⁸⁾ Ἡ παράδοσις ἀποδίδει τὴν κτίσιν τοῦ Ναοῦ τῆς Μολυβδοσκεπάστου ἀπὸ τὸν Πωγωνάτον οὐχὶ ἀπὸ ὑπέροχητον θρησκευτικὸν ζῆλον κινούμενον, ἀλλ' ἐκ μετανοίας προκληθείσης ἐξ ἀλλαζονείας. Ἐπανελθὼν ἀπὸ τὴν Σικελίαν ἐξ ἐκστρατείας παρέμεινε μὲ τὰ στρατεύματά του διά τινα χρόνον πέριξ τῆς τοποθεσίας ἐνθα ἡ Μονή. Μεθυσμένος ἀπὸ τὰς ἀλλεπαλλήλους νίκας του, ἀπέδιδε ταύτας εἰς τὴν δύναμιν του παραμεριζών τὴν θείαν βούλησιν. Ὁ Θεός διὰ νὰ τὸν κάνῃ νὰ μετανοήσῃ, δταν ἔξήρχετο ἐκ τοῦ λουτροῦ του μετέβαλε τὸ πρόσωπόν του εἰς αἰθίοπος. Οἱ στρατιῶται του μὴ ἀναγνωρίζοντες πλέον αὔτὸν τὸν ἔχλεύαζον καὶ τὸν εἰρωνεύοντο. Εἰσέρχεται τότε καὶ πάλιν εἰς τὸ λουτρόν του ζητῶν μὲ δάκρυα συγχώρησιν ἀπὸ τὸν Θεὸν διὰ τὴν ὑπερφάνειάν του ἀναφωνῶν μὲ πραγματικὴν συγκίνησιν: «Καθεῖλε δυνάστας ἀπὸ θρόνου καὶ ὑψώσε ταπεινούς». Ὁ Θεός τὸν συγχωρεῖ. Ἐξέρχεται δὲ Αἴτοκράτωρ καὶ οἱ στρα-

νῆς¹ ἐπὶ ὀλοκλήρους ἔκατοντα ετηρίδας² προτοῦ αὕτη μεταφερθῆ εἰς Διπαλίτσαν ἡς ὁ καθεδρικὸς ναὸς τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων σωζόμενος ὀλόκληρος ἐπονομάζεται καὶ σήμερον Ἐπισκοπή. Ἐφερε δὲ πάντοτε καὶ ἡ εἰς Διπαλίτσαν Ἀρχιεπισκοπὴ τὸν τίτλον τῆς Πωγωνιανῆς.

Πλουσιωτάτη ἦτο ἡ Μονὴ τῆς Μολυβδοσκεπάστου συντηροῦσα καὶ ἐκπαιδευτήριον³ εἰς τὸ ὅποιον ἀπὸ τοῦ 1376 ἐδίδασκον οἱ μοναχοὶ «τὰ κυριώτερα τῆς πίστεως ἡμῶν διδάγματα» τὰ ἔλληνικὰ γράμματα καὶ τοὺς ἀρχαίους συγγραφεῖς. Εἶχεν ἀκίνητα ἀστικά, μετόχια, ἐλάμβανεν διαφόρους πλουσίας ἐπιχορηγήσεις ἐκ τῶν μετοχίων καὶ ἄλλας ἐξ ὀμογενῶν, καθὼς καὶ πολλὰς ἐκ τῶν ρουφετίων τῆς Κωνσταντινουπόλεως⁴. Ἄλλας ἐκ Ρουμανίας, Ρωσίας⁵, ὡς καὶ τοιαύτας παρὰ Μονῶν ἀνεγερθέντων ἐν Βλαχίᾳ ὑπὸ ἡγεμόνων Ἐλληνικῆς καταγωγῆς ἀρχόντων καὶ ἐμπορευομένων Ἡπειρωτῶν, καὶ ἐκ διαφόρων ἄλλων ἀκινήτων δωρηθέντων ὑπὲρ τῶν ἐν Ἡπείρῳ σκηνωμάτων. Ἀπαντα ἀφιερώματα εὐπόρων εὐσεβῶν κατοίκων ἡ ὀμογενῶν, ἄλλων ἐκπατρισθέντων εἰς Ρωσίαν, Κωνσταντινούπολιν καὶ ἄλλαχοῦ, ἄλλων καταφυγόντων ἐν Μολδοβλαχίᾳ εἰς τὴν ἀνεξάρτητον τότε ἡγεμονίαν, ἐνθα πρὸς προστασίαν συνέρρεον Ἐλληνες ὑπόδουλοι ὡς καὶ ἐκ παραδόσεως λέγεται ἐν Πωγωνιανῇ, συνεπείᾳ τῆς μάστιγος τῶν Καραμουρατάτων⁶ (χριστιανῶν ἐξισλαμισθέντων) οἵτινες κατεπίεζον τὰ περὶ τὴν διαδρομὴν ταύτην τοῦ Ἀώου χωρία. «Ἡκμαζον ὅμως, γράφει ὁ Ἰ. Λαμπρίδης⁷, ἀπὸ τοῦ ΙΓ', αἰων. αἱ κῶμαι καὶ αἱ πόλεις τοῦ Πω-

τιῶται τοῦ ἀπονέμουν βασιλικὰς τιμάς. Ἐνεκα τούτου ἀποφασίζει καὶ κτίζει εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο τὸν περικαλῆ καὶ μεγαλοπρεπῆ ναὸν τῆς Μολυβδοσκεπάστου.

(1) Ἰ. Λαμπρίδουν, Ἡπ. Μελετήματα, Πογωνιακά, 1889, τευχ. 7, σ. 41. «Ἀρχιεπισκοπικὸς ἦν ὁ θρόνος τῆς Πωγωνιανῆς τούλαχιστον ἀπὸ τοῦ ΙΒου αἰῶνος κατά τινα ἐν ἔξωφύλλῳ ἐντύπου Ἀγ. Γραφῆς τῆς μονῆς Δρυάνου σημείωσιν, μεταξὺ τῶν 24 τῆς αὐτοκρατορίας βιούντων τάτε συγκαταλεγόμενος. Ἐδρα δ' αὐτοῦ κατ' ἀρχὰς μὲν ἦν ἡ Σταυροπηγιακὴ μονὴ τῆς Μολυβδοσκεπάστου, ἐνθα δ' Ἀρχιεπίσκοπος...»

²) Μητροπολίτου Σάρδεων Γερμανοῦ, Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι τῶν ἐν Ἡπείρῳ καὶ Ἀλβανίᾳ ἐπαρχιῶν τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως, «Ἡπειρωτικά Χρονιά», ΙΒ', 1937, σελ. 83—84.

³) I. Λαμπρίδουν, Περὶ τῶν ἐν Ἡπείρῳ Ἀγαθοεργημάτων, Ἀθῆναι, 1880, μέρος Α', σελ. 40.—Νικολάου Τσιγαρᾶ, Ἡπειρωτικά, ἐν Εἰρ. Ἀσωπίου, Ἀττικὸν Ἡμερολόγιον, 1896, σελ. 311, ἐν ύποσημειώσει.

⁴) Εὐαγγέλου Σαβράμη, Χειρόγραφα τῆς Βιβλιοθήκης Βησσάνης Πωγωνίου Ἐπετ. Βυζ. Σπουδῶν, 11, 1935, σ. 295—305. «Ἐν σελ. 300—302. «Κατάστιχον τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Μολυβδοσκεπάστου. Ἐν σελ. 302: «Ὑπὲρ τῶν ἐλεούντων καὶ διακονούντων ἐν τῇ θείᾳ μονῇ ταύτῃ τῶν εὐλογημένων όουφετίων τῆς Κωνσταντίνουπόλεως. Μπαχιζεβάνιδον, εἰς Νενύμπαχτζε. Μπαχιζεβάνιδων εἰς Γαλατά. Μποχτζεβάνιδων εἰς Μέγα Ρέμα. Μπαχιζεβάνιδων εἰς . . . Ραυτάδων, εἰς Καράημπρούκη καὶ τὰ Ούχτζιδων».

⁵) I. Λαμπρίδουν, Περὶ τῶν ἐν Ἡπείρῳ Ἀγαθοεργημάτων σ. 60 «Ἀπὸ τοῦ 1779 1826 διέστελλον ἐκ Ρωσίας εἰς τὴν Μονὴν Μολυβδοσκεπάστου 35 ρούβλια ἀργυρὰ ἐτησίως».

⁶) Π. Ἀραβαντινοῦ, Χρονογραφία, τομ. 2, σελ. 71.

⁷) I. Λαμπρίδουν, Πωγωνιακά, έ. ἀ. σελ. 52.

γωνίου, ώφελετο δὲ ἡ ἄκμὴ καὶ ἡ πρόδοσις αὐτῇ ἐκ παραδόσεως εἰς τε τὴν ἔγκαθίδρυσιν ἐν Διπαλίτσῃ ἀνωτέρων πολιτικῶν ἀρχῶν καὶ τὴν προαγωγὴν δῆθεν τοῦ αὐτόθι ἐπισκοπικοῦ θρόνου εἰς ἀρχιεπισκοπικόν, ὡς καὶ εἰς τὴν ἐνίσχυσιν ἣ τὴν καθιέρωσιν δμωνύμῳ τῷ τμήματι ἐμπορικῆς καὶ θρησκευτικῆς πανηγύρεως ὑπὸ Ἀνδρονίκου τοῦ νεωτέρου (1335—1336). Ἡ ἐναρξις τῆς πανηγύρεως ταύτης παρὰ τὴν Μονὴν Μολυβδοσκεπάστου ἐγίγνετο τῇ 15ῃ Αὐγούστου, ἐπετείω τῆς εἰρημένης Μονῆς, ἡμέρᾳ, καὶ διήρκει οὐχὶ ἡμέρας 12, ὡς σημειοῦται παρ' ἄλλων, ἀλλ' ἐνα περίπου μῆνα, διετηρήθη δὲ κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἡτον μέχρι τοῦ 1792, δτε μετηνέχθη εἰς Ἰωάννινα ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ διατηρήσασα τὸ ἀρχικὸν αὐτῆς ὄνομα, Πογωνιανὴ καλουμένη.»

Μεταξὺ τῶν ἀφιερωμάτων τῆς Μονῆς ἐκ τῶν ὅποιων πολλὰ ἐγένοντο ἐπὶ παραγγελίᾳ, ἵερὰ σκεύη, κειμήλια κτλ., δύναται νὰ καταταχθῇ καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Ἰωαννίνων περισωθεῖσα πολύτιμος ἀργυρᾶ ἐπικεχρυσωμένη στάχωσις τοῦ παλαιοτάτου ἐκ μεμβράνης Εὐαγγελίου τῆς Μολυβδοσκεπάστου, ὡς διαπιστοῦται ἐκ τῶν ἐπιγραφῶν ἃς φέρει εἰς τὴν ὁπισθίαν αὐτῆς ὄψιν (εἰκ. 2), ἥτις ἀναμφιβόλως παρογγέλθη ἵνα καλύψῃ τὸν κώδικα μετὰ τὴν ἀνακαίνισιν τοῦ ναοῦ τῷ 1522. Οὗτω εἰς μὲν τὸ δεξιὸν κατακόρυφον πλαίσιον ἔχει τὴν ἐπιγραφὴν τὸ «Δεησης τοῦ δουλου τοῦ Θεου Ἰωα(n)η Βηστιαρη» εἰς δὲ τὸ ἀριστερόν: τὸ «Δεησης τοῦ Δουλου τοῦ Θεου Μταθεου¹ Ποστελ(n)ηκου κε Ησαρης² Σφραντζου κε Ησαρης Οξηοτη». Είναι δηλαδὴ ἐκ πρώτης ψευσίς τὰ δνόματα τῶν χορηγῶν δηλωτικὰ τῆς πιθανὸν ὑπάρχεισας ὀρισμένων ἐξ αὐτῶν ἐν Μολδοβλαχίᾳ ἢ ἐν Κων)πόλει καὶ μάλιστα τοιούτων καταγομένων ἐκ τιτλούχων, ὡς εἶναι τὸ ἐπώνυμον Βηστιάρης τὸ προερχόμενον ἐκ τοῦ ἐπὶ τῆς βυζαντινῆς ἐποχῆς φέροντος τὸν τίτλον τοῦ βεστιαρίου (τοῦ ἐπὶ τοῦ ἴματισμοῦ) καὶ τὸ Ποστέλνικος (τοῦ ὑπουργοῦ ἐπὶ τῶν ἔξωτερικῶν). Ἄλλὰ ὡς βλέπομεν τὰ μὲν Ἰσαρης καὶ Σφραντζος ἀναφέρονται εἰς τὸ κατάστιχον τῆς Μολυβδοσκεπάστου ὡς παλαιὰ βιαπειστικὰ δνόματα, γράφει δὲ διὰ τὸν Μ. Ποστέλνικον καὶ Ἰσαρην δ. Ἰ. Λαμπρίδης³ τὰ ἔξης: «Καὶ εἰς μὲν τὴν Μεσορίαν (πλησίον τῆς Διπαλίτσης) μνημονεύονται καὶ οἱ Ματθαῖος Ποστέλνικος καὶ Ἰσάρης τις περιώνυμος ἐπὶ πλούτῳ καὶ εὐγενείᾳ». Τὰ δνόματα δηλαδὴ ἀνήκουν εἰς Ἡπειρώτας ἐγκατεστημένους εἴτε ἐν Πωγωνίῳ εἴτε ἐν Ἡπείρῳ ἢ ἀλλαχοῦ. Οἱ χορηγοὶ λοιπὸν εἶναι Ἑλληνες ἐκπατρισθέντες ἢ κάτοικοι Ἡπειρῶται.

Μολαταῦτα, παρ' ὅλον ὅτι αἱ ἐν τῇ ἐμπροσθίᾳ ὄψει τῆς παραστάσεως

¹⁾ Ἀναμφιβόλως τὸ Μταθεου εἶναι Ματθαίου, ὄνομα πολὺ σύνηθες ἐν Πωγωνίῳ ἀναφερόμενον μεταξὺ τῶν δεομένων καὶ κοπιώντων ὑπὲρ τῆς Μονῆς τῆς Μολυβδοσκεπάστου, μεταξὺ τῶν ἀρχιερέων ταύτης, τῶν ἱερομονάχων κτλ. ὡς ἐπίσης καὶ εἰς ἄλλα χειρόγραφα Βησσάνης—Πωγωνίου κτλ. Βλ. Εὐαγγέλου Ἰω. Σαβράμη ἔ. ἀ.

²⁾ Βλ. ἐπίσης Εὐαγγ. Ἰ. Σαβράμη ἔ. ἀ. Ἐν τῷ αὐτῷ χειρογράφῳ τῆς Μονῆς Μολυβδοσκεπάστου σημειοῦνται ὡς βιαπειστικὰ δνόματα: τὸ Ἰσαρης καὶ Σφραντζον.

³⁾ Ἰ. Λαμπρίδου, Πωγωνιακά, ἔ. ἀ. σελ. 34.

τῆς σταυρώσεως δύο ἐπιγραφαῖ : ἡ ἄνωθεν τῆς ἐγκαρδίας κεραίας τοῦ σταυροῦ **ΡΑΣΤΕ ΜΙΕΧΒΟ** ὡς καὶ ἡ τοιαύτη τῆς πινακίδος αὐτοῦ

Ϊ Ν̄ Ӯ Τοιαύτη εἶναι γεγραμμέναι σλαβονιστί, ὅμως δλαι αἱ λοιπαὶ ἐπιγραφαῖ :

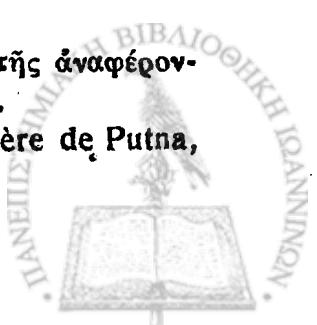
ἡ ἐπὶ τοῦ ἐγκαρδίου σκέλους τοῦ Σταυροῦ : **ΙC XC**, ἡ τῆς Θεοτόκου καὶ τοῦ Ἰωάννου, αἱ τῶν Εὐαγγελιστῶν, αἱ ἐν τοῖς ἐγκολπίοις τῶν προφητῶν, καθὼς καὶ ἄπασαι αἱ ἐν τῇ δπισθίᾳ δψει τῆς σταχώσεως τοιαῦται εἶναι Ἑλληνικαὶ (βλ. εἰκόνας). Ἐπιπροσθέτως δλαι αἱ εἰκονογραφικαὶ παραστάσεις τῆς σταχώσεως εἶναι κατὰ τὸ πνεῦμα, τὴν διάταξιν, τὴν σύνθεσιν, καὶ τὴν τεχνοτροπίαν, τῆς βυζαντινῆς τέχνης καὶ παραδόσεως ὡς παραμοίας ἔχομεν εἰς τὸ σκευοφυλάκιον τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου¹ καὶ εἰς τὸ ἐν Ἀθήναις Βυζαντινὸν Μουσεῖον. Τὰ τεκμήρια ταῦτα μαρτυροῦσιν δτι χεῖρες Ἑλλήνων τεχνιτῶν καὶ δὴ Ἡπειρωτῶν ἐπεξειργάσθησαν τὴν στάχωσιν ταύτην καὶ εἰς αὐτοὺς ἐδόθη ἡ παραγγελία ἵσως ἐν Μολδοβλαχίᾳ, ἀλλὰ τὸ πιθανώτερον ἐν Ἡπείρῳ, ὡς ἐκ τοῦ καθαροῦ χαρακτῆρος τῆς ἡπειρωτικῆς διακοσμήσεως καὶ τεχνοτροπίας τῆς συνήθους μέχρι σήμερον εἰς τὰ κομψοτεχνήματα τῆς Ἡπειρωτικῆς ἀργυροχοϊκῆς τέχνης.

Αἱ δύο ἀργυραῖ πλάκες τῆς σταχώσεως² διαστάσεων 0.25×0.19 , εἶναι προσηλωμέναι διὰ κοινῶν ἥλων ἐπὶ ἵσων πρὸς τὰς διαστάσεις των ἔυλίνων πινακίδων, συνδέονται δὲ εἰς τὴν ράχιν τοῦ Εὐαγγελίου διὰ τεσσάρων ἀργυρῶν συνδετήρων (ἀλύσσεων) βυζαντινῶν σχημάτων. Τρεῖς παρόμοιοι συνδετῆρες, οἵτινες σήμερον ἐλλείπουσι, ἔκλειον τὸν κώδικα ἐνθα ἀνοίγει. Αἱ εἰς τὰς δύο δψεις ἀναπαραστάσεις, εἰλημμέναι ἐκ τῆς βυζαντινῆς εἰκονογραφίας ἔχουσιν αὐστηρὰν γενικὴν διάταξιν (βλ. εἰκόνας). Εἰς τὸ κέντρον τῆς κυρίας δψεως ἐντὸς δρυογωνίου παρίσταται ἡ Σταύρωσις τοῦ Χριστοῦ μετὰ τῆς Θεοτόκου καὶ τοῦ Ἰωάννου. Ἐκατέρωθεν αὐτοῦ, ἄνωθεν δὲ τῆς ἐγκαρδίας κεραίας τοῦ Σταυροῦ, ἐνθεν κάκεῖθεν, δύο ἴπτάμενοι ἄγγελοι. Τὸ σύνηθες ἀρχιτεκτονικὸν βάθος τῆς παραστάσεως τοῦ Ἐσταυρωμένου ἀποτελεῖται ἐκ δύο τειχῶν μετ' ἐπάλξεων διακοσμουμένων εἰς τὰ ἐνδιάμεσα αὐτῶν μὲ κλαδίσκους καὶ σχηματικὰ τρίφυλλα ἀμπέλου. Ὁ δὲ Οὐρανὸς διακοσμεῖται μὲ ἀστερίσκους συνήθεις εἰς ἔργα³ βυζαντινῆς τέχνης καὶ δὴ εἰς ἐπιταφίους⁴. Κάτωθεν τῶν ποδῶν τοῦ Χριστοῦ εἰκονίζεται ὁ Γολγοθᾶς

¹⁾ Πρβλ. Γεωργίου Γ. Σωτηρίου, Κειμήλια τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου 'Αθ. 1937 σ. 93. Τοῦ 'Ιδίου, 'Οδηγὸς τοῦ Βυζαντινοῦ Μουσείου 'Αθηνῶν, 'Αθ. 1931, σελ. 99.

²⁾ Ἡ στάχωσις τοῦ Εὐαγγελίου τούτου ὡς καὶ ἡ χρονολογία αὐτῆς ἀναφέρονται ὑπὸ τοῦ 'I. Λαμπρίδου, 'Ιερὰ ἐν Ἡπείρῳ Σκηνώματα ៥. ἀ. σελ. 19.

³⁾ Πρβλ. O. Tafrali, Le tresor byzantin et roumain du Monastère de Putna, Paris 1925, Πιν. XXI & XXII.

συμβολίζων τὸν δυμφαλὸν τῆς γῆς, ἔχων δὲ ἐν τῷ μέσῳ κρανίον, ἐξ οὗ ἡ ὀνομασία τούτου ὡς κρανίου τόπου¹. Τοῦτο εἶναι τὸ ἐκ παραδόσεως σύνηθες εἰς τὴν εἰκονογραφίαν τῶν μεταβυζαντινῶν χρόνων, ἢ κάρα ἢ τὸ κρανίον τοῦ Ἀδάμ, ποτιζόμενον ὑπὸ τοῦ Θείου αἵματος καὶ συμβολίζον² τὴν ἀπολύτρωσιν, ἣν φέρει τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ εἰς τοὺς πρὸ αἰώνων νεκρούς. "Αγγελοι ἀνωθεν τοῦ Σταυροῦ ἔρχονται νὰ τὴν ἀνυμνήσουν. Κάτωθεν τοῦ κρανίου δύο κεφαλαῖα γράμματα, ἀριστερόθεν Γ, καὶ δεξιόθεν Β.

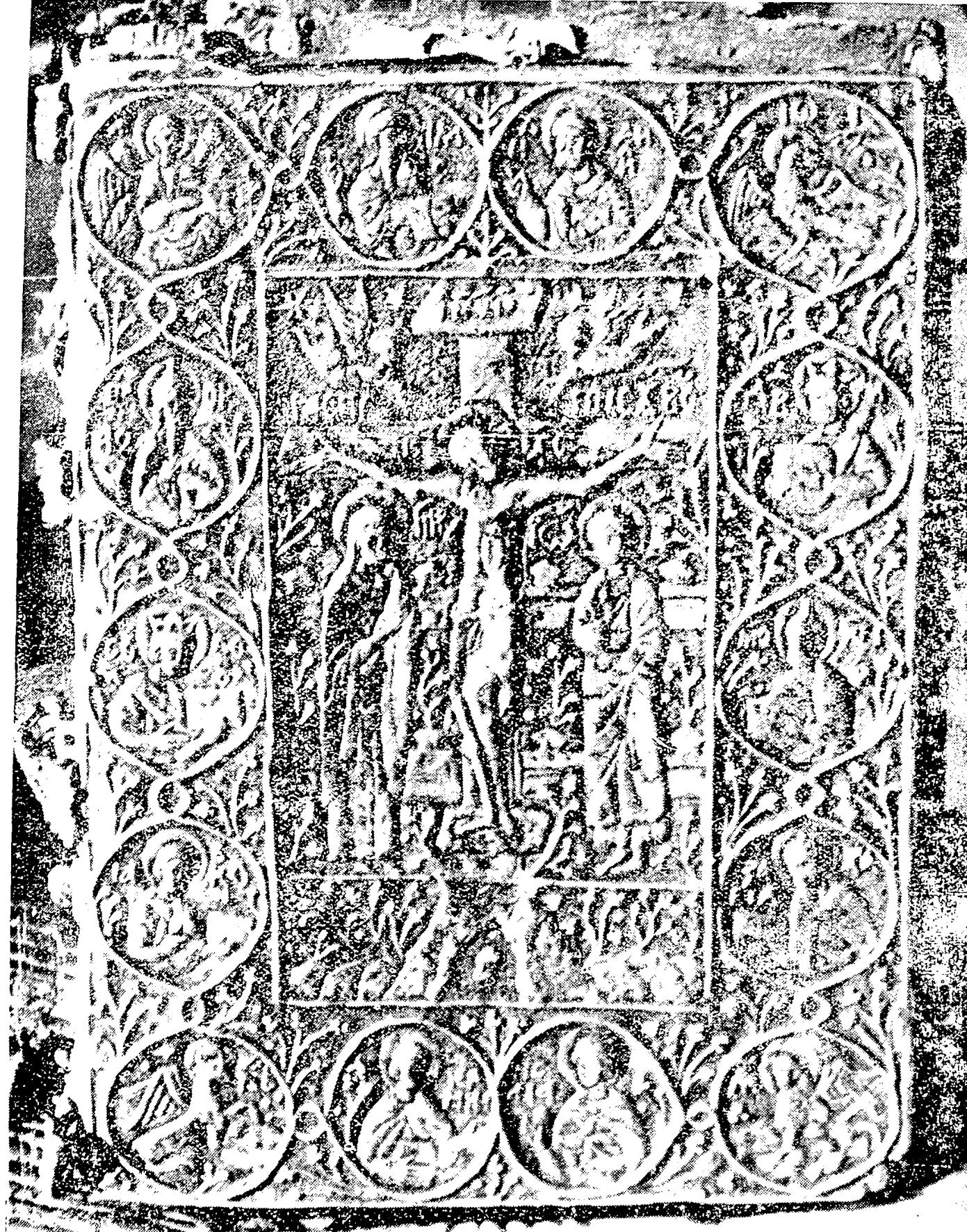
Τὴν παράστασιν τοῦ Ἑσταυρωμένου πλαισιώνου συνεχόμενα μικρὰ ἔγκολπια ἐνθυμίζοντα τὴν εἰκονογραφικήν, τῆς ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν: «Ἐγὼ εἰμὶ ἡ ἄμπελος», παραστάσεως. Ἐντὸς τῶν μικρῶν τούτων κύκλων τῶν κοσμουμένων εἰς τὸ βάθος καὶ πέριξ: μὲ σχηματικὰ μικρὰ τρίφυλλα ἄμπελου, ροδακίσκους, ροζέττες, μικροὺς κλαδίσκους, φυλλαράκια, σχηματοποιημένα κατὰ τὸν ἴδιόρρυθμον τρόπον τὸν χαρακτηρίζοντα μέχρι σήμερον τὰ ἔργα τῆς Ἡπειρωτικῆς τέχνης, ἔγκλείονται εἰς μὲν τὰς τέσσαρας γωνίας τὰ σύμβολα τῶν τεσσάρων Εὐαγγελιστῶν, εἰς δὲ τὰς δέκα ἄλλας πέριξ αὐτῶν κυκλικὰς διακοσμήσεις: 1) "Ἄνω οἱ Προφῆται: Ἰεζεκιὴλ καὶ Δανηηλ, 2) Κάτωθεν οἱ Προφῆται: Ἰερεμίας καὶ Ἡσαΐας. 3) Ἀριστερὰ κατακορύφως, οἱ ἀρχιερεῖς προπάτορες καὶ Προφῆται: Ἰωακεὶμ (πιθανόν), Σολομὸν καὶ Ἰακοβ. 4) Δεξιὰ κατακορύφως οἱ: Δαβὶδ, Μωησῆς καὶ Ζαχαρίας.

Ἡ ὅπισθία ὅψις (βλ. εἰκ.) ἔχει εἰς τὰς τέσσαρας γωνίας ἐντὸς τετραγώνων καταληγόντων εἰς ἐσχηματοποιημένα τρίφυλλα ἀναγεγραμμένους: ἀνωθεν μὲν ἀριστερὰ τὸν ἀρχάγγελον Μηχαηλ καὶ δεξιὰ τὸν ἀρχάγγελον Γαβρηηλ, κάτωθεν δὲ ἀριστερὰ τὸν Οὐραηλ (Οὐριηλ) καὶ δεξιὰ τὸν Ραφαηλ. Μεταξὺ τῶν τετραγώνων τούτων εἰς σχῆμα πλαισίου καὶ ἐν εἴδει παρυφῆς εἶναι δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ γεγραμμέναι αἱ προαναφερθεῖσαι ἐπιγραφαὶ τῶν χορηγῶν, εἰς δὲ τὴν ἄνω παρυφὴν ἡ ἐξῆς ἐπιγραφή: Ὁ ΕΤΕΛΗΘΙΚΕΝ ΤΟ ΕΒΛΝΓΓΕΛΗΟ ΤΗΣ ΗΠΕΡΑΓΗΑΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ ΠΟΓΟΙΑΝΗΣ καὶ εἰς τὴν κάτω: ΕΠΗ ΕΤΟΥΣ Λ.Φ.Π.Ε. ΜΗΝΗ ΦΕΒΡΟΛΗΡΗΟΥ³

"Ολόκληρος ἡ ἄλλη ἐπιφάνεια τῆς ὅπισθίας ὅψεως κοσμεῖται κεντρικῶς διὰ τῆς παραστάσεως τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, φέρουσα τὴν ἐπιγραφὴν «Η ΚΟΙΜΗΣΙ ΤΗΣ ΘΕΩΤΟΚΟΥ». "Άνωθεν τοῦ νεκροχραββάτου τῆς Παναγίας, περιστοιχιζομένης ἑκατέρωθεν ὑπὸ τῶν δώδεκα Ἀποστόλων, παρίσταται ἐν τῷ μέσῳ ἥμισυ μοσχοῦ δὲ Χριστὸς ἐν Δόξῃ (μαντόρλᾳ), κρατουμένης ταύτης ὑπὸ δύο μεγάλων ἀγγέλων καὶ ὑποβασταζομένης ἀνωθεν ὑπὸ δύο

¹) Βλ. Γ. A. Mărgăru, 'Αδάμ καὶ Χριστὸς εἰς τὰς παραδόσεις τοῦ λαοῦ, 'Ημερολόγιον τῆς Μεγάλης Έλλάδος, 1929, σελ. 428—402. N. S. Stoileanou, 'Επετ. Μεσαιωνικοῦ Αρχείου, A. 1939 σελ. 127, ἐν Βιβλιοκρισίᾳ N. Cartojan Cartile populare în literatură românească Vol 2, Bucureşti 1938.

²) Βλ. Gabriel Millet, Ψηφιδωτὰ τοῦ ἐν Δαφνίῳ Ναοῦ, 'Αρχαιολογικὴ Εφημερίς, 1894, σ. 111—114.

Ιεροκόσμια παναγία
Ωτιδηνή Αγία Σοφία
Παναγία Τριάδος ονομασία
Η Κοίμηση της Θεοτόκου

Αγία Παναγία Τριάδος
Παναγία Τριάδος ονομασία

Χερουβεὶμ φερούσης δὲ τὴν ἐπιγραφὴν **ΙϹ ΧϹ**. Ὁ Χριστὸς φέρει εἰς τὰς χεῖράς του τὴν ψυχὴν τῆς Θεοτόκου εἰς μορφὴν ἐσπαργανωμένου βρέφους. Δύο μεγάλοι πύργοι ἔκατέρωθεν τῆς παραστάσεως καὶ ἀστερίσκοι εἰς τὸν οὐρανὸν πληροῦν τὸ βάθος τῆς παραστάσεως.¹⁾ Υπὸ τὸ νεκροκράββατον τῆς Παρθένου, τὸ σινδόνιον τοῦ ὄποίου κοσμεῖται δι'²⁾ ἀπλῶν κυματοειδῶν γραμμῶν καὶ πλαισιοῦται εἰς τὸ ἄκρον διὰ μιᾶς σειρᾶς τριφύλλων, ὑπάρχει μέγα κηροπήγιον μὲ ἀνημμένην λαμπάδα. Ἐκατέρωθεν τούτου, ἢ εἰς τὴν ἀπὸ τῆς Ἀλώσεως βυζαντινὴν εἰκονογράφησιν προσθήκη τῆς παραστάσεως τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου μὲ τὸν ἀρχάγγελον ἀποκόπτοντα τὰς χεῖρας τοῦ Ἐβραίου τοῦ προσπαθοῦντος νὰ ἀνατρέψῃ τὸν κράββατον τῆς Παναγίας.

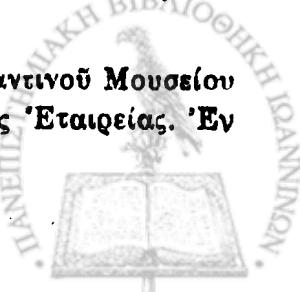
Τὰ θέματα τῆς σταχώσεως ταύτης ὡς καὶ δλων τῶν ἀργυροχοϊκῶν ἔργων τῆς βυζαντινῆς καὶ μεταβυζαντινῆς ἐποχῆς τῶν προοριζομένων διὰ τὰς ἐκκλησιαστικὰς χρήσεις εἶναι εἰκονογραφικά, στενώτατα συνδεδεμένα μὲ τὰ ζωγραφικὰ ἔργα τῶν ἐκάστοτε ἐποχῶν, καθὼς ἐπίσης εἰκονογραφικὰ³⁾ εἶναι τὰ θέματα τῶν χρυσοκεντήτων ὑφασμάτων ὡς καὶ πολλῶν μεταλλουργικῶν εἰδῶν καὶ ξυλογλύπτων. "Ολων αὐτῶν ἢ τεχνοτροπία ἐπιτρέπει τὰς καμπύλας γραμμὰς μηδὲ τῶν πολυμίτων ὑφαντῶν ἔξαιρουμένων.

'Απαίρητα, ἄλλὰ καὶ μ' ἐκφραστικὸν ἀσκητικὸν χαρακτῆρα διαπλάσονται αἱ Ἱεραὶ Μορφαὶ τῶν παραστάσεων καὶ τὰ ἐνδύματα, τὰ ἔχοντα ὡς μόνον διάκοσμον ἀπλᾶς ἄλλὰ ὠραίας γραμμικὰς πτυχώσεις, ἐκδηλωτικὰς τῆς κινήσεως καὶ ὑποβοηθητικὰς τῆς ἐκφράσεως τῶν φυσιογνωμιῶν. Ἄλλὰ καὶ ἐν γένει διὰ σχετικῶς ἐλαχίστων μέσων μὲ τὴν χαρακτηριστικὴν πειθαρχημένην φόρμαν καὶ τὴν ἀδρὰν αὐστηρὰν σχηματικὴν γραμμὴν τῆς βυζαντινῆς τέχνης, ἐν τῇ ὄποιᾳ ἢ ἐκφρασις τοῦ σχήματος κυριαρχεῖ τὸν χρώματος καὶ εἰς αὐτὰς ἀκόμη τὰς ζωγραφικὰς παραστάσεις, ὑποβάλλεται τὸ συναίσθημα τοῦ θρησκευτικοῦ προορισμοῦ τῆς σταχώσεως.

'Η ἀνάγλυφος τεχνοτροπία τῶν θεμάτων της, ἢ τοσοῦτον μέχρι σήμερον διαδεδομένη καὶ χαρακτηρίζουσα τὴν Ἡπειρωτικὴν ἀργυροχοϊκὴν τέχνην, τεχνοτροπία φέρουσα πολλὰς ὀνομασίας: τὸ σηκωτό, ἢ φουσκωτό, ἢ χτυπητό, μαρτυρεῖ τεχνίτην τελείως κάτοχον τῆς αἰσθητικῆς ἀποδόσεως καὶ πλαστικῆς τοῦ ἀργύρου. Ἄλλὰ καὶ τεχνίτην ἐπεξεργαζόμενον τεχνιέντως ἀπασαν τὴν ἐπιφάνειαν τῆς ἀργυρᾶς πλακὸς μὲ διαφόρους ἀναγλύφους καὶ ἐπιπεδογλύφους παραστάσεις, ὡς καὶ μὲ διάφορα ἄλλα μοτίβα, διὰ τῆς μεθόδου τοῦ κτύπου μικρῶν σφυρίων, ἢ καλεμίων, τοποθετουμένου τοῦ πρὸς κατεργασίαν ἐλάσματος ἐπὶ πίσσης ἢ ἐπὶ ἄκμονος.

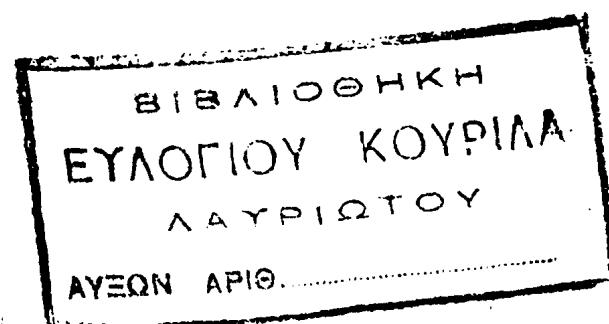
Τὰ συνήθη εἰς τὴν Ἡπειρωτικὴν χρυσοχοῖαν μικρὰ μοτίβα τοῦ φυτι-

¹⁾ Μαρίας Γ. Σωτηρίου, Χρυσοκέντητον Ἐπιγονάτιον τοῦ Βυζαντινοῦ Μουσείου 'Αθηνῶν, εἰς Πρακτικὰ τῆς ἐν Ἀθήναις Χριστιανικῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας. 'Ἐν Ἀθήναις 1936, σ. 111.

κοῦ διακόσμου, οἱ κλαδίσκοι τουτέστι μετὰ τῶν τριφύλλων, οἱ στολίζοντες τὰς ἐπιφανείας τοῦ βάθους τῶν παραστάσεων μὲ ἔξαιρετικὴν καλλιτεχνικὴν διαισθήσιν μέχρι τοῦ μικροῦ ἐλικοειδοῦς κοσμήματος τοῦ μιμουμένου ἐπίτιτλα βυζαντινῶν κλιματίδων, διατεταγμένων οὕτως ὥστε νὰ σχηματίζουν στρόβιλον δεξιόστροφον καὶ ἀριστερόστροφον, ἀκολουθοῦν ἄπαντα τοὺς μορφικοὺς νόμους καὶ τὰς ἀναλογίας τῆς βυζαντινῆς τέχνης. Ἐν τῷ συνόλῳ ὑπενθυμίζουν τὸ πνεῦμα τῆς φυτικῆς διακοσμήσεως γνωστῶν βυζαντινῶν προτύπων, ὡς π. χ. τὸν φυτικὸν διάκοσμον τῆς περιφήμου χρυσοκεντήτου Δαλματικῆς τοῦ IV αἰῶνος, τῆς λεγομένης Καρόλου τοῦ Μεγάλου¹⁾.

Ἡ στάχωσις αὗτη, φιλοτεχνηθεῖσα ἔνα καὶ πλέον αἰῶνα μετὰ τὸ 1453, ἀποτελεῖ ὑπόδειγμα τῆς συνδέσεως τῆς μετὰ τὴν "Ἀλωσιν λαϊκῆς τέχνης μὲ τὴν τέχνην τοῦ Βυζαντίου. Ἡ διαμόρφωσις τῶν μοτίβων της καὶ τὸ πνεῦμα τῆς διακοσμήσεως ἄγει εἰς τὸ νὰ συμπεράνωμεν ὅτι εἶναι ἔξακολούθησις τῆς κατὰ φυσικὸν λόγον ὑφισταμένης ἐν Βυζαντίῳ καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἀκμῆς λαϊκῆς τέχνης, πρὸς τὴν ὅποιαν ἐκ κληρονομικότητος καὶ παραδόσεως πλησιέστερον διέκειντο οἱ λαϊκοὶ τεχνῖται τῆς Μεταβυζαντινῆς ἐποχῆς.

1) Charles Diehl, Manuel d'art Byzantin, Paris 1910, σ. 800. Καὶ ἐν ἄλλοις.

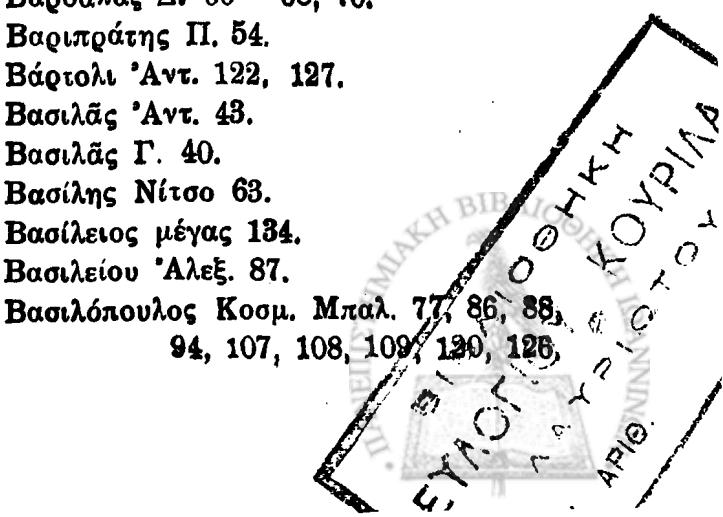

ΠΙΝΑΞ ΟΝΟΜΑΤΩΝ

•Αβαρις 83.
•Αβέρωφ •Αν. 144.
•Αβέρωφ Γ. 62, 64, 75, 100.
•Αβέρωφ Εύ. 99, 144, 145, 151.
•Αβράμης •Ιω. 24.
•Αγαθαγγέλου (χρησμοί) 125, 126.
•Αγιά 10, 30, 31.
•Αγιοι Σαράντα 11, 52, 54.
•Αγραφα 114.
•Αγριόγατος 43.
•Αγώρου •Ιω. 60.
•Άδαμ (κάρα) 180.
•Άδριανούπολις 26, 51—53, 56.
•Άξιμ βεζύρης 45.
•Άθανάσιος Κ/Πόλεως 158.
•Άθηναγόρας πρ. Παραμυθίας 20.
•Άθωνιάς 111.
Αίγυπτος 54.
Αίκατερίνη Β' 120, 121, 124.
Αίνιάν Γ. 86, 107, 108, 112.
•Άλβανία 28.
•Άλεξανδρος μέγ. 27.
•Άλη πασᾶς 34, 35, 42, 44, 53.
•Άμμωνιος •Άλεξ. 164.
•Άμπελάκια 119.
•Άναγνωστόπουλος Ν. 73.
•Άναγνωστόπουλος Π. 78.
•Άναστασάκος 71.
•Άναστασίου Κώνστας 83.
•Άνατόλιος 71.
•Άνδρέου Θεόδ. 63.
•Άνδρέου Στέργιος 60, 116.
•Άνδρόνικος ὁ νεώτ. 178.
•Άντιλιον 75.
•Άνθρακίτης Μεθ. 77, 92.
•Άννιβας 27.
•Άντιδοτάριον 94, 95.
•Άντίοχος Γ. 30.
•Άντίπαξος 34.
•Άξιώτης Ν. 46.

•Αποκάλυψις •Ιω. 125.
•Αποστολάκας Γ. 63.
•Αποστάλακας Στ. 63.
•Αποστόλης Μιχ. 77, 81.
•Αραβαντινός Δ. 78.
•Αραβαντινός Π. 59, 77, 78, 80, 86, 88
— 93, 95, 116, 141, 177.
•Αργυρόχαστρον 27, 33, 42, 53, 57.
•Αρδομίστα 41.
•Αρίλα 52.
•Αριστοτέλης 129, 134.
•Αρκούδης Π. 26.
•Αρχούδας Εύσταθ. 19.
•Αρμενόπουλος 104.
•Αρμούρης Γ. 31.
•Αρπίζα 52.
•Αρτα 18, 38, 39, 42, 43, 46, 47.
•Ασλάν 38, 44, 46 — 48.
•Ασώπιος Ε. 61, 71.
Αύγέρης Ν. 79.
Αύγέρος — •Αβέρωφ 144.
Αύγέρος Μιχ. 100.
Αύλων 31, 35, 38, 42, 50, 51, 53, 56.
Αχάλην Μεμή 33.
•Αχμέτ μπέης 18, 53.
•Άῶος 177.

Βαγενετία 23.
Βαθύ 25.
Βαλαούρας Χρ. 57.
Βαρδάκας Δ. 66 — 68, 70.
Βαριπράτης Π. 54.
Βάρτολη •Αντ. 122, 127.
Βασιλᾶς •Αντ. 43.
Βασιλᾶς Γ. 40.
Βασίλης Νίτσο 63.
Βασίλειος μέγας 134.
Βασιλείου •Άλεξ. 87.
Βασιλόπουλος Κοσμ. Μπαλ. 77, 86, 88,
94, 107, 108, 109, 120, 126.

Βαῦμαῖστέριος 120.
 Βέης Ν. 95, 124 — 127.
 Βεῖκος πασᾶς 54 — 56.
 Βελέγραδα 53.
 Βελετάνης Κ. 73.
 Βελούδος Ἰω. 64, 80.
 Βενδότης Γ. 17, 78, 90.
 Βενέδικτος κάπας 138.
 Βενετία 22, 24, 26, 27, 64, 92, 108.
 Βενιζέλος 86.
 Βεργωτῆς Π. 85.
 Βερέττας Γ. 85.
 Βησσάνη 177.
 Βηστιάρης Ἰω. 178.
 Βιατνιώτης Ἰω. 72.
 Βίκτωρ 45.
 Βιστρίτσα 35.
 Βιτάλης Ἰω. 72.
 Βιτάλης Σπ. 146.
 Βιτώλια 54.
 Βλάσης Ἰω. 33.
 Βλαχία 177.
 Βοεβόδας Κ. 97.
 Βοΐλας Βενεδ. 123.
 Βόλος 26, 29, 41, 45.
 Βονδηλάκης Λουδ. 42, 46.
 Βονωνία 108.
 Βοσκόπολις 91, 94.
 Βοσνία 47.
 Βοτανάσης Ἀργύρης 47.
 Βουθρωτὸν 14, 23, 24, 29, 31, 38, 50,
 54 — 56.
 Βούλγαρις Εὐγ. 18 ξ., 92, 96, 104, 106 —
 108, 110, 112, 113, 119, 123.
 Βουλόδημος Κ. 73.
 Βουτονόσιον 75.
 Βρετός Ἀνδρ. 18.
 Βρετός Π. 78, 80.
 Βροχοβιανὰ 31.
 Βυζάντιον 182.
 Βυζαντινὸν Μουσεῖον 179.
 Βωβοῦσσα 55.

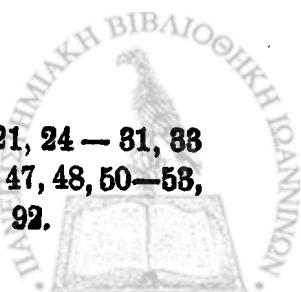
 Γαβριὴλ ἀρχάγγ. 180.
 Γαβριὴλ Φιλαδελφείας 21.
 Γάγαρης Γ. 61.
 Γαδέλος Δ. 73.
 Γαζῆς Ἀνθ. 87.

Γεδεὼν Μ. 20, 95 — 97, 111.
 Γερμανὸς Νέων Πατρῶν 158.
 Γερμανὸς Σάρδεων 73, 177.
 Γεροστάθης Κ. 99, 146.
 Γεωργιάδης Ἐμμ. 79.
 Γεωργίου Ἀναστ. 76.
 Γιαννάκας Γιάν. 31.
 Γιανναζάκος Γιάν. 31.
 Γιάννη Μαρτ. 45.
 Γιάννης Χρ. 54.
 Γιανοὺς ἄγας 27.
 Γιοβάσιος Βλ. 152.
 Γιουσούφ μπέης 42.
 Γκαδέλος Ι. 76.
 Γκίκας (καπετάν) 100.
 Γκιόλμας Γκίκας 45.
 Γκιόλμας Μάνος 58.
 Γκιόνμα Σχολή 80, 106.
 Γκόργκολης Ἀν. 80.
 Γκόργκολης Γ. 80.
 Γκότοβας Στέργ. 71, 72.
 Γλαπούτσαρη 31.
 Γλυκὺ 15 — 17, 28, 55.
 Γλυκὺς Ἰω. 151.
 Γλυκὺς Ν. 78, 94.
 Γοργόλης Μ. 89.
 Γόρδιος Ἀναστ. 125.
 Γούδας Α. 15.
 Γουμενίτσα 27, 43, 54.
 Γκαμμενιάτης Ζαφ. 72.
 Γρεβενιώτης Λάζ. 31.
 Γρηγορᾶς Δαυὶδ 140.
 Γρηγορᾶς Νικ. 123.
 Γρηγοράκος Μπαλανίδης 71.
 Γρηγόριος Ἀργυροκαστρίτης 94.
 Γρηγόριος Ἰωαννίνων 19.

 Δαβὶδ 180.
 Δαβὶτ μπέης 42.
 Δαλματικὴ 182.
 Δαλούπης Κ. 13, 16.
 Δαμιανὸς Ἱεροσολύμων 81.
 Δαπόντες Καισ. 92, 95, 125.
 Δάρθαρις Δ. 142, 148.
 Δαρεσέλης Ν. 57.
 Δαφνὶ 180.
 Δέλβινον 23, 34 — 36, 46, 51, 53, 54.
 Δεληγιάνης Γιάννης 76.

- Δεληγιάννης Μπέλιος 76.
 Δεπουρέντζου Παπαδημ. 63.
 Δημαρᾶς Κ. 78, 90, 113.
 Δήμας Ἰω. 31.
 Δήμας Ν. 31.
 Δημητρακόπουλος Ἄνδρον. 78, 95, 118.
 Δημητρίσης Στέφανος 78.
 Δημοδίκος Νίτσο 63.
 Δημόκριτος 129.
 Δημουλίτσας 13, 45.
 Διγώνης 15.
 Διονύσιος Ἄρεοπ. 103.
 Διονύσιος ὁ φιλόσ. 23.
 Διπαλίτσα 177, 178.
 Δόβρα (Δοβλᾶ) 31.
 Δονάτος ἄγ. 34, 55.
 Δονάτος Γιάν. 31.
 Δοσίθεος Ἀργυροκάστρου 76.
 Δοσίθεος ἔξαρχος Μεσόβου 63.
 Δούκας Νεόφ. 66, 67, 80, 94.
 Δουκάτος Δ. 84.
 Δούμας Γιάν. 46.
 Δουράχ βέης 51.
- *Ἐκλη Δῆμος 52.
 *Ἐλασσών 29, 38.
 *Ἐλευθεροχῶρι 31.
 *Ἐλλάς 23, 28.
 *Ἐλληνοσχολεῖον Μετσόβου 59 ἐξ.
 *Ἐπαρχος Γ. 31.
 *Ἐπιφάνειος Σχολὴ 80, 92.
 *Ἐπιάνησος 29.
 Εὐαγγελίδης Τρύφ. 90.
 Εύβοια 47.
 Εύκλειδης Τρύφ. 90.
 Εύκλειδης 127.
 Εύστρατιάδης Σωφρ. 77, 149, 150, 153.
- Ζαβίρας Γ. 78, 90, 93, 95.
 Ζαγοροχώρια 114.
 Ζακυνθηνὸς Δ. 20.
 Ζάκυνθος 11, 85.
 Ζαμάνης Δ. 76.
 Ζαμάνης Πασχάλην. 61.
 Ζαμπέκος Ἄδαμ 71.
 Ζαμπούλης Σπ. 47.
 Ζαχαρίας 180.
 Ζέλοβα 46.
- Ζεπελαβίτης Γ. 105, 109.
 Ζέρβας Κ. 73.
 Ζήκας Κ. 72.
 Ζήκας Στέφανος 63.
 Ζυάνος (Ἰωαννίδης) 71.
 Ζούκης Ἰω. 41,
 Ζουλιάτες 35.
 Ζωγράφος Δ. 78.
 «Ζωὴ» Ἀδελφότης 165.
 Ζώης Λ. 85.
 Ζώρης Δῆμος 51.
 Ζωσιμαία Σχολὴ 98.
 » Βιβλιοθήκη 102, 133.
 Ζῶτος Μολοσσός 103.
- *Ηγουμενίτσα 30, 35.
 *Ηλίας προφ. 12,
 *Ηπειρος 21, 33.
 *Ηράκλειον 56.
 *Ηράκλειος 124.
 *Ηρωδιανὸς 139.
 *Ησαΐας 180.
- Θεοδοσίου Ἄνδρ. 19.
 Θεοδοσίου Πάνος 122.
 Θεόδουλος μοναχὸς 153, 155.
 Θεολογ. Σχολὴ Σταυροῦ 81.
 Θεοτόκης Νικηφ. 96.
 Θεοφάνης ἐξ Ἀγράφων 91, 92.
 Θεόφιλος Καμπανίας 77, 149, 150.
 Θεσσαλονίκη 45, 47, 48.
 Θωμᾶ Ἰω. 36.
- *Ιακώβ 180.
 *Ιάσιον 118, 124, 126.
 *Ιεζεκιὴλ Θεσσαλιώτιδος 122, 123.
 *Ιερεμίας προφ. 180.
 *Ιερεμίας Β' Κ)πόλεως 20, 21, 22, 93.
 *Ιμπραήμ πασᾶς 18, 27, 28,
 *Ινκο μπέης 51, 54.
 *Ιουλιανὸς παραβ. 132.
 *Ισοκράτης 137.
 *Ισπανία 33.
 *Ιωακεὶμ προπ. 180.
 *Ιωαννίδης (Ζοάνος) 71.
 *Ιωάννων 8, 16, 18, 19, 21, 24—31, 33
 38, 40—42, 44, 47, 48, 50—53,
 56—58, 74, 91, 92.

Ιωαννίκιος Παραμυθίας 55.
Ιωάννου Θεολόγου μονή 41.
Ιωάννου Χρήστος 20.
Τωάσαφ Ρωγῶν 47.

Καββαδίας Γ. 85.
Καβρῆ πασᾶς 37.
Καΐλη Δ. 79.
Καΐλη Μαρία 79.
Καίσαρης Σταμ. 31.
Κακόης Γιάν. 31.
Κακοσοῦλι 14.
Κακούρης Ἰάκ. 31.
Καλόγερη Μιμης 52.
Καλόγερος Βασ. 71, 73.
Καλωταίος Χ. 78.
Καμπῆς Γιάν. 15.
Καπλάνης Ζώης 76.
Καπλάν πασσᾶς 52, 53, 55, 56,
Καππαδόκας Ἰω. 43.
Καραβοστάσι 46.
Καραγιάννης 127.
Καραμουρατάτοι 177.
Καραπιπέρης πασᾶς 50—52.
Κάρολος μέγας 182.
Κασταμονίτης Δράκος 85.
Καστροχῆς Εύθ. 94, 110, 118,
Κατακονίηνός πρίγκ. 148.
Κατζιούλης Δημ. 72.
Κατζιούλης Ἰω. 79.
Κατζιούλη Λένω 79.
Κατζιούλης Παρθένιος 65, 77 等.
Κατζιούλης Τριαντ. 72, 79.
Κατσικᾶς Κ. 61, 73.
Κατσοτσινός Παύλος 31.
Κελεύσιος δρυών 104.
Κερασάρης Ν. 57.
Κέρκυρα 11, 12, 14, 16, 18, 23—23, 41,
 44, 45, 47—49.
Κεφαλληνία 9, 10, 24.
Κινάν πασᾶς 42.
Κλαδᾶς Ἰω. 151.
Κλαιρκιος Πέτρος 104.
Κοδρικᾶς 145.
Κοζάνη 19, 20.
Κόκκα 36.
Κόκκινος Ν. 31.
Κόκκινο Λιθάρι 41.

Κολιτσάρας Ι. 173.
Κοιούλης Ἰάκ. 45.
Κολυβᾶς Ἄλεξ. 99, 100, 144.
Κομιζόπουλος Ἀντ. 146.
Κομνηνὸς Λέων 134.
Κομνηνὸς Ἀνδρόν. 176.
Κόμπης Ἱερών. 33, 34.
Κονταρίνη Ἰάκ. 24.
Κοραῆς Ἀδ. 87.
Κορυδαλεὺς Θεόφ. 103, 133, 138.
Κορώνη 37.
Κοσμᾶς Αἰτωλὸς 5 ἔξ., 72, 94, 112, 124.
Κουγέας Σωκρ. 150.
Κουκουζέλης Ιω. 151.
Κούμας Κ. 80, 94.
Κούρτεσης Ἰω. 31.
Κούρτεσης Σταμ. 31.
Κουρίλας Εύλ. 90, 91, 93, 95, 124—126.
Κούτσι 31.
Κουτσούφλιανη 75.
Κρεμμύδης Γ. 86, 87, 89.
Κρέντας Ἰω. 70.
Κρήτη 48, 52, 55, 58.
Κρίκης Μιχ. 73.
Κτενᾶς Χρ. 95, 111.
Κυπριανὸς Δῆμος 29, 86.
Κύπρος 33.
Κυρᾶ Πάνος 15.
Κυριαλίκου Νικ. Ἰδὲ Τζερτζούλης.
Κύριλλος Ε' ΚΠόλεως 97, 111, 112.
Κύρκου Ἀναστ. 63.
Κωνσταντινίδης Πατρίκ. 81.
Κωνσταντινίδης Μαργ. 82.
Κωνσταντῆς Δῆμος 35.
Κων)πολις 22, 26, 33, 35, 36, 43, 44,
 51, 54, 126, 177.

Δαδᾶς Ἰω. 45.
Λαζαρέτο 29.
Δαμπρίδης Ἰω. 59, 61, 62, 71, 77, 78,
 95, 176, 177, 178.
Λάμπρος Σπ. 77, 81 — 84, 95, 98, 149.
Λάντσα Ἀνδρ. 25.
Λάρισα 38, 41, 57.
Λέκο πασᾶς 48.
Λεοντίκης Θεοχ. 45.
Λεόντιος πρ. Βουθρωτοῦ 66.
Λευκᾶς 9, 16, 29, 38, 42, 44, 45.

- Λέων δ σοφός 119, 124, 125, 151.
 Λίτικας Κ. 83.
 Λοβέρδου "Αρτεμις 84.
 Λοβέρδου Δ. 145.
 Λογιώτατος Ἀν. Μετσοβίτης 71.
 Λουκιανός 184.
 Λουπαρις Παῦλος 31.
 Λουρδος 5, 9.

 Μαζαράκι 31, 36.
 Μακραῖος Σέργ. 91, 92, 94, 97.
 Μακρῆς Βησσ. 77.
 Μαλακάσιον 114.
 Μάλτα 45, 48, 55.
 Μαμαλούκος Λουκ. 31.
 Μαμωνᾶς Δημ. 6, 7.
 Μανιάρης Ἰω. 86, 88.
 Μανιάτης Θοδ. 36.
 Μάξιμος Τύριος 67.
 Μαξούντ Μπουλούκμπασης 13, 17, 18.
 Μαράτι 45.
 Μαργαρίτι 9, 12 — 18, 23, 40, 42, 43,
 45, 50 — 54, 57.
 Μαρία Ὁδηγήτρια 10.
 Μάριος 45.
 Μαρκιανὴ Βιβλιοθήκη 24.
 Μάρκος ἄγ. 24.
 Μαρούτσειος Σχολὴ 18, 20, 106 — 108.
 Μαρούτσης 19, 127.
 Ματθαῖος Ἰωαννίνων 20, 21.
 Μαύρα ἄγ. 5, 6.
 Μαυροκορδᾶτος Ἀλέξ. 82.
 Μαυροκορδᾶτος Κ. 82.
 Μαυρομανδύλι 7, 8.
 Μαυρομάτης Νεόφ. Ναυπάκτου 91.
 Μαχμούτ Χάν Α' 62.
 Μέγας Γ. 84, 180.
 Μεθώνη 26, 31.
 Μελένικον 71.
 Μελέτιος Ἀθηνῶν 77, 78.
 Μελέτιος Ναυπάκτου 80.
 Μελίρρυτος Κ. 94, 96, 110, 118.
 Μεμῆ μπέης 51, 53.
 Μερισιώπης 147.
 Μέρτζιος Κ. 4, 64, 77, 78, 80, 92, 94,
 108, 126.
 Μετέωρα 20.
 Μετσοβίτης Θεόδ. 76.
- Μέτσοβον 26, 41, 59 εξ., 114, 158.
 Μεχμέτ ἀγᾶς 46.
 Μεχμέτ Μαχμούτ 37.
 Μεχμέτ πασ. Χουσούπ 13, 57.
 Μήλιος Πάνος 54.
 Μήτρος Μελέτιος 20.
 Μικρὰ Ἀσία 39.
 Μιχαὴλ ἀρχάγγ. 180.
 Μιχαλόπουλος Φ 77, 95, 112, 113.
 Μιχοτοπάλη Στ. 63.
 Μοισιόδαξ Ἰώσ. 96.
 Μολοτεύς Ζῶτ. 95, 112.
 Μολυβδοσκεπάστου μονὴ 159 εξ. 176 εξ.
 Μοναστῆρι 54.
 Μοροζίνης 7, 28.
 Μοσχεμβούέμ Π. 121.
 Μυσχολούρι 38.
 Μοσχόπουλος 90.
 Μόσχος Μαν. 24, 31.
 Μούζο Ἀλῆς 16.
 Μοιλαΐμος Στ. 94.
 Μουσκεμβρέκιος 110, 120, 121.
 Μουσταφᾶ ἀγᾶς 46.
 Μουσταφᾶ Κόκα 37.
 Μουσταφᾶ τσαοὺς 43.
 Μουχτάρ 15, 16.
 Μπαλάσιος ιερεὺς 152, 154 — 157.
 Μπαλανίδης Γρ. 71, 72.
 Μπαλάνος Βασιλόπ. 78, 79.
 Μπαλάνος Δημ. Οίκον. 71.
 Μπαλάνος Κοσμᾶς 71, 78, 88.
 Μπαλαρίνος 56.
 Μπαμίχας Γερομίχ. 63.
 Μπαρμπαγκάλος Δῆμος 13, 16.
 Μπέίκο Πασᾶς 51, 54.
 Μπεϊλέρ μπέης 25, 52, 53, 58.
 Μπεκήρ μπέης 27.
 Μπέλεσι 35.
 Μπελούσης Νικ. 30.
 Μπεμρῷη μπέης 49.
 Μπερεκέτης Π. 154 — 156, 158.
 Μπέρκος Ἀναστ. 19.
 Μπέρκος Ἰω. 19.
 Μπετσίλας Δῆμος 51.
 Μπετσίλας Νικ. 50.
 Μπολιάνης Ἰω. 36.
 Μπόσαρης 13.
 Μπούας Παπαηλ. 45.

Μκούτουρας Ἀθαν. 101.

Μπούφης Γ. 31.

Μπραγκαδίν Πέτρος 27.

Μπρέττι πασᾶς 56.

Μυστακίδης Β. 78, 79.

Μυτιλήνη 38.

Μωριάς 14.

Μωύσης 180.

Ναυαρίνον 44.

Ναύπακτος 44.

Ναύπλιον 51.

Νεάπολις 29, 33, 34, 41.

Νέγρης 86.

Νεκτάριος Λιτζᾶς 93.

Νίζη 86.

Νίκανδρος Βατοπεδινὸς 111.

Νικόδημος Ἀγιορείτης 122.

Νίκος Ἀθαν. 53.

Νίκος Σπυρ. 54.

Νίτσου Δεμ. 73.

Ντάσιου Στέργ. 63.

Ντάσιου Μαρία 79.

Ντάσιου Τριαντ. 79.

Ντουλιστής Γιάννης 63.

Ξάνθης Λουδ. 81.

Ξανθόπουλος Γιάν. 57.

Ξανθόπουλος Δημ. 37.

Ξανθόπουλος Φώτ. 43.

Οἰκονόμος Γ. 36.

Οἰκονόμου Παπαγ. 63.

Όξιφτης Ἰσ. 178.

Οσμάν ἀγᾶς 6.

Οσμάν μπέης 34 — 36, 49.

Οσμάν πασᾶς, 36, 37, 45.

Όπρανο 29.

Ούγγαρία 34, 35, 36.

Οθόλφιος 110, 120, 121.

Οδριήλ 180.

Παβάνογλου Ἀσλάν 44.

Παγώνης Π. 85.

Πάδουα 22.

Παλαιολόγος Δούκας 159.

Παλαιός Στέργ. 61.

Παλαμᾶς Παν. 112, 113.

Παλέσση 31.

Παληολίθι 40.

Πάλης Μπαλ. 19.

Παλιάρη 31.

Πάνος Ζαχ. 36.

Παξοὶ 49.

Παπαγιάννης Διαμ. 63.

Παπαδόπουλος Βρετός 77, 86, 92, 126.

Παπαδόπουλος Κεραμεὺς Ἀθ. 78, 81, 87, 113.

Παπαθεόδωρος 63.

Παπακώστας Ἀγγ. 5, 112.

Παπαλέκας Ἀλέξ. 19.

Παπαπούζου Κ. 80.

Παπαστέργιος 63.

Παπατάτσης Ν. 54.

Παππᾶς Γιάν. 31.

Παρακάλαμον 12.

Ποραμυθία 14, 17, 23, 29, 34, 36, 38 — 40, 42, 43, 45, 48, 51, 52, 55.

Παρανίκας Μ. 77, 95.

Παφάσχης Νικηφ. 21, 22.

Πάργα 9, 13, 15, 16, 18, 23, 24 — 27, 29, 30 — 33, 36, 37, 39, 40, 42, 43, 45, 49, 50, 51, 55 — 58.

Παρέκος Ἰω. 146.

Πάριος Ἀθ. 112.

Πασσοπούλα 54.

Πάσχος 40.

Πατάβιον 108.

Πάτρος 64.

Πάτραι 38.

Πατρινὸς Ἀλέξ. 146.

Περῆ Μεχμέτ Πασσόπουλο 39.

Πέρτσαλης Μεθόδ. 130.

Πέρτσαλης Μόδ. 60, 73, 99.

Πετρετῆς Σπ. 55.

Πέτρης Γ. 79.

Πέτρος Μκερεκέτης 152.

Πετρούλης Ν. 43.

Πετσάλης Π. 13, 17.

Πετσάλης Τόγιας 31.

Πηγᾶς Μελ. 21.

Πήλης Ἀγόρος 63.

Πλαγιὰ 9.

Πλάτιων 129.

Πολιτης Ν. 65, 77, 78, 81, 82, 85, 87 — 89.

Πολυεδης Θεόκλ. 126.

Πολύκαρπος Ἰόρτυνος 95, 124.
 Πολωνία 58.
 Ποπόρης Μιχ. 45.
 Ποσειδών σοφ. 124.
 Ποστέλνικος Ματθ. 178.
 Ποστολάκας Δ. 144 — 147.
 Ποστολάκας Ν. 144 — 147.
 Ποστολάκας Στ. 99.
 Ποτέμκην 86.
 Πότζης Ν. 63.
 Πότζος Ἀδάμ 63.
 Πότζου Στέργ. 63.
 Πότζος Δημ. 72.
 Πουλημένος Ἰω. 48.
 Πουλημένονθ Ν. 46.
 Πουλημένος Πάνος 57.
 Πούσιος Θωμᾶς 73.
 Πρέβεζα 5 — 9, 12 — 15, 23, 25, 26, 28 — 30
 34, 35, 38, 42 — 44, 46, 47.
 Πρίτσιου Ἀπόστ. 70.
 Προγονάτι 35.
 Προνιάρης Ἀχμέτ 30, 31.
 Προνιόπουλος 18.
 Πρόνιος 14.
 Πωγωνάτος Κωνστ. 176.
 Πωγωνιανή 175 ἔξ.

Ραγούζα 58.
 Ράδος Στέφ. 89.
 Ραΐζης Γ. 35.
 Ράπτης Σταμ. 41.
 Ραψανιώτης Ἀν. 153, 156.
 Ρίζου Σπ. 64.
 Ρινισιώτης Γ. 35.
 Ροδίτης Κυρ. 48.
 Ροδόστομος 12, 13.
 Ρουμανία 177.
 Ρούμελη 24.
 Ρουστὲμ πασᾶς 81.
 Ρωγαὶ 23.
 Ρωσσία 177.

Σάββας Π. 19, 20.
 Σαβράμης Εὐ. 112, 177.
 Σαγιάδα 26, 33 37, 38, 42, 49, 51, 52, 56.
 Σάγκα Κουστέτση 31.
 Σάθας Κ. 78, 90.
 Σαλβατώρ Μπέμπη 41.

Σαμπᾶ μπέης 44.
 Σάρρος Κ. 19.
 Σάρρος Λάμπρος 52 — 54.
 Σαφὲτ Σαμῆ μπέης 52.
 Σβιρῶνος 10.
 Σβιρῶνος Ν. Γ. 101.
 Σεβῆρος Γαβρ. 22.
 Σεκαρᾶς Δ. 104.
 Σελέκης Ζαχ. 20.
 Σελέκης Ν. 78.
 Σελέκης Παν. 19.
 Σενίτσα 31.
 Σεράγεβον 47.
 Σεραφεὶμ Δελβίνου 57.
 Σεραφεὶμ Κ)πόλεως 97, 111.
 Σέρρος Ἀντ. 31.
 Σιαμέτ ἀγᾶς 16.
 Σικελία 29, 176.
 Σινὰν πασᾶς 30, 31.
 Σκλήρης 36.
 Σνίδας 15.
 Σολομὼν 180.
 Σουγδουρῆς Γ. 77, 80.
 Σουγδουρῆς Ν. 47.
 Σουδενὰ 67.
 Σουλεϊμάν ἀγᾶς 13 — 18.
 Σούλης Χρ. 95.
 Σοῦλι 9, 12, 13, 15 — 18.
 Σόφια 24, 58.
 Σοφιανὸς Ν. 24, 36.
 Σταγειρίτης Ἀθαν. 145.
 Σταγοὶ 41.
 Σταμεδώφ Στέφ. 146.
 Στάμου Ἰω. 72.
 Στᾶνος Κ. 184.
 Στᾶνος Στ. 62 — 64, 76.
 Στᾶνος Τριαντ. 65, 68, 79, 117.
 Στάνου Παπαδημήτρης 63.
 Σταραμπάμπας 70.
 Στασάνου Ἰω. 63, 70, 71.
 Στέας Ἰω. 73.
 Στελίνος Ἀμπάτι 108, 109.
 Στεφανίτσης Π. 124.
 Στέφανος Κ)πόλεως Ἀλεξ. 119, 120, 123,
 124, 126.
 Στέφανος Ροβέρτος 166.
 Στουρνάρης Ν. 64, 71, 76, 95.
 Στύγης Ν. 10 ἔξ., 65, 104.

Σφράντζος Ἰσ. 178.
 Σωτηρίου Γ. 127, 179.
 Σωτηρίου Μαρία 181.

Ταγιαδόρος 79.
 Ταλαμπάκος Β. 73.
 Τεπελένι 17.
 Τέτου Παπαγιάννης 63.
 Τζ [Ζ] απέκος Ἀδάμ 71.
 Τζάπος Δ. 76.
 Τζάπος Ι. 76.
 Τζαρτζούλη Θεόφ. 76.
 Τζαρτζούλη Κυρ. 76.
 Τζαρτζούλη Κωνστ. 76.
 Τζάτας Ἀντ. 122.
 Τζερτζούλη ἀδελφοί 141 ἔξ.
 Τζερτζούλης Ν. 94 ἔξ.
 Τζέτζης Ἰ. 151.
 Τζιαρτζούλης Ν. Κ. 65, 68.
 Τζίκος Κ. 76.
 Τζίκας Στ. 76.
 Τζίμας Ἀν. 76.
 Τζίμας Δ. 76.
 Τζίμας Ζώσ. 76.
 Τζοπάνογλου Ἰω. 73.
 Τζουμάγκας Τριαντ. 76.
 Τζούφος Ἰω. 73.
 Τολάκης Παπαδήμος 63.
 Τοπάλης Στ. 63.
 Τοσίτζας Μ. 64, 78, 73, 74,
 76, 99, 143
 Τουλάκας Στ. 63.
 Τουρκοπάλουχον 36.
 Τουρνασᾶ πασᾶς 49.
 Τριανταφύλλου Κυρ. 80.
 Τριανταφύλλου Μπ. 60.
 Τριβώλης Δ. 45.
 Τρίκκαλα 38, 41, 42.
 Τρίκκη 107, 114.
 Τρίπος Πάσχος 37.
 Τρύφων ιερομ. 66, 68.
 Τσανάκας Ἰω. 73.
 Τσελεπῆς Χουσὲν 37.
 Τσιγαρᾶς Ζῶιος 48, 57.
 Τσιγαρᾶς Ν. 61, 95.
 Τσίμας Β. 134.
 Τσιτσέλης Η. 85.
 Τύρναβον 114, 117.

Τζατρος Δ. 76.
 Τζηλάντης Α. 76.

Φαιρικὰ (Θεοδοσίου) 127.
 Φαΐτ πασᾶς 24, 25.
 Φαλτάϊτς Κ. 114.
 Φαιάρι 10, 33, 37,
 Φαντίνοβιτς Ἀντ. 16.
 Φάρος Γ. 36.
 Φεντζιέλης Γιάννης 15.
 Φερδινάνδος βισ. 80.
 Φέρση Κ. 48.
 Φίλης ιερεὺς 63.
 Φιλητᾶς Χ. 82.
 Φιλικὴ Ἐταιρία 148.
 Φιλίτης Ἰω. 86.
 Φλάμπουρα 7.
 Φλόκας Κίριος 59, 62.
 Φλόκας Στ. 71.
 Φλωρεντία 34.
 Φουρνίγκας Κ. 76.

Χαλικιόπουλος Ν. 32.
 Χαντζερῆς Σαμ. ΚΠόλεως 97, 111.
 Χανιώτης Ν. 123.
 Χασάν ἀγᾶς 18, 45, 48.
 Χασάν Μουσταφᾶς 26.
 Χασιώτης Δ. 60, 74, 90, 93, 95, 110.
 Χατζηγεωργίου Τριαντ. 76.
 Χατζημιχάλη Ἀγγελική 59, 175.
 Χατζῆς Ἀπ. 76.
 Χόῖκα 51.
 Χουσεῖν μπέης 37.
 Χουσεῖν Πιυρῆ Πάσογλη 46.
 Χουσεῖν σαχῆ 45.
 Χουσεῖν τσελεπῆς 37.
 Χριστοδούλιδης Σάπφ. 72, 95, 112, 113.
 Χρονογραφία Ἡπειρωτ. 22 ἔξ.
 Χρυσίφης δ νέος 151, 152 — 157.
 Χρυσόστομος Ἀθηνῶν 20, 114.

Ψαρρᾶς Στάθης 48.
 Ψελλός 39.

Agostino 34.
 Alciatus Andr. 137.
 Andalica 31.
 Antonio Genuensi 135.

- Blancart Jules** 74.
Boerhaave Herm. 136, 137.
Bossi Guma 31.

Cachi 41.
Cartojan N. 180.
Cattaro 53, 54.
Condi Dimo 31.
Cranar 26.

Dandolo 13.
Dandulo Nicolo 32.
Dendea 31.
Dufay Gasp. 136.

Erbiceanu C. 90, 95, 98, 121.

Folianus Mutinensis Ant. 136.

Galepinus 138.
Gesù 51.
Giani Stamatı 31.
Giocomuni Nica 31.
Greveniti Reci 31.
Griesbach 166.

Heisterus L. 137.

Jorga N. 82, 95.

Legrand Em. 122.
Lippomano 51.
Lupazari 31.

Maiest Caes. 137.
Manfred Eust. 139.
Marcello Marin 49.

Mathias 25.
Millet G. 180.
Minio Μάρκος 27.
Mizzi 31.
Mocinigo N. 32.
Moscembau 120.

Orfaneus 35, 36.
Otranto 56.

Parlo Jessera 31.
Peprini Πασᾶς 53.
Petit Louis 122.
Petrilbunga Στέλιος 31.
Picineli Fil. 136.
Putna 179.

Querini, Petro Ant. 17.

Rangabè A. R. 60.
Rogòs 26.
Rusnamegi 44.

Sanudo Agostin 32.
Sanudo Marin 23, 24.
Scalates 58.
Serruys Dan. 149.
Soranzo 46.

Tafrali D. 179.

Wolf 98, 121.

Youstou μπέης 28.

Zerbisia 31.
Zerbissa Παῦλος 31.
Zoriane Condi 31.

ΤΑ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΤΟΥ ΙΕ' ΤΟΜΟΥ

Κ. Δ. ΜΕΡΤΖΙΟΥ : Τὸ ἐν Βενετίᾳ Κρατικὸν Ἀρχεῖον:

Α'. Περὶ Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ	1—12
B'. Οἱ ἀγῶνες τοῦ Σουλίου	12—18
Γ'. Ἐνγένιος ὁ Βούλγαρις πότε ἀπεχώρησεν ἀπὸ τὰ Γιάννινα	18—20
Δ'. Ὁ Ιωαννίνων Μαθαῖος οἰκουμενικὸς Ποτριάρχης ἐν ἔτει 1598	20—21
Ε'. Νικηφόρος Παράσχης	21—22
ΣΤ' Μικρὰ ἡπειρωτικὴ Χρονογραφία. Ἡ ἐπι- δομὴ τῶν φλωρεντίνων κατὰ τῆς Πρε- βέζης	22—58

ΑΓΓΕΛΙΚΗΣ ΧΑΤΖΗΜΙΧΑΛΗ : Οἱ ἐν τῷ Ἐλληνοσχολείῳ Μετσό-
βου διδάξαντες καὶ διδαχθέντες:

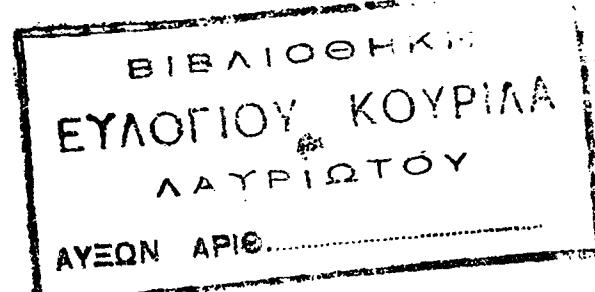
Α'. Τὸ Ἐλληνοσχολεῖον	59—76
B'. Πορθένιος ὁ Κατζιούλης	77—90
Γ'. Νικόλαος Στύγης	90—94
Δ'. Νικόλαος Κυριάκου Τζεριζέλης — Τζιαρ- τζούλης ἢ Νικόλαος Κυρ(ια)κού — Κύρ- κου	94—140
Ε'. Αὐτάδελφοι Ν. Τζεριζέλη — Τζεριζούλη: Κυριάκος, Κωνσταντίνος καὶ Θεόφιλος Νικολάου Τζεριζούλη	141—158

I. Θ. ΚΟΛΙΤΣΑΡΑ : Κῶδιξ Εὐαγγελίου Μολυβδοσκεπάστου

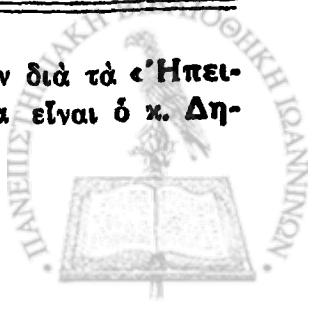
159—173

ΑΓΓΕΛΙΚΗΣ ΧΑΤΖΗΜΙΧΑΛΗ : Ἡ στάχωσις τοῦ Εὐαγγελίου τῆς
ὑπεραγίας Θεοτόκου Πωγωνιανῆς Μο-
λυβδοσκεπάστου

175—182

Γενικὸς ἀντιπρόσωπος πρὸς ἐγγραφὴν καὶ εἰσπραξὶν συνδρομῶν διὰ τὰ «Ἡπει-
ρωτικὰ Χρονικά» εἰς τὰς Ἀθήνας, τὸν Πειραιᾶ καὶ τὰ περίχωρα είναι ὁ κ. Δη-
μήτριος Βέργος, Ριζάρειος Σχολή, Ἀθῆναι.

ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΑ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑΙ ΕΝΙΣΧΥΣΕΙΣ ΕΝ ΣΥΝΟΛΩ.

ΔΡΑΧ. 1.950.000.000

ΕΡΓΑΣΙΑΙ ΤΗΣ ΤΡΑΠΕΖΗΣ

Η ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΠΑΡΕΧΕΙ:

- Βραχυπρόθεσμα καλλιεργητικά δάνεια.
- Μεσοπρόθεσμα καὶ Μακροπρόθεσμα δάνεια διὰ τὴν συμπλήρωσιν τῶν ἐφοδίων τῶν ἀγροτῶν καὶ τὴν βελτίωσιν τῶν κτημάτων.
- Δάνεια ἐπὶ ἐνεχύρῳ γεωργικῶν προϊόντων.

Η ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ:

- Προστατεύει τὴν τιμὴν τῶν γεωργικῶν προϊόντων καὶ μεσολαβεῖ διὰ τὴν διάθεσίν των ἀπ' εὐθείας εἰς τὴν κατανάλωσιν.
- Ἐνισχύει τὴν κτηνοτροφίαν, συροτροφίαν, μελισσοκομίαν, δενδροκομίαν καὶ λοιποὺς γεωργικοὺς πλουτοπαραγωγικοὺς κλάδους.
- Καθοδηγεῖ μὲ τὰς Γεωπονικάς της ὑπηρεσίας τὸν ἀγροτικὸν κόσμον καὶ ἐποπτεύει τοὺς Συν/σμούς, ἐνισχύουσα τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ συνεταιριστικοῦ πνεύματος.
- Ἀσφαλίζει τὰ γεωργικὰ προϊόντα κατὰ κινδύνων πυρός.

Η ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΔΕΧΕΤΑΙ ΚΑΤΑΘΕΣΕΙΣ:

ΤΑΜΙΕΥΤΗΡΙΟΝ: 3 3/4 %, μέχρις 100.000 δραχμῶν
ΟΨΕΩΣ : 3 1/2 %,
ΠΡΟΘΕΣΜΙΑΣ : 4 1/2 % — 6 %,

Τὰ ἐπιτόκια προθεσμίας ποικίλλουν ἀναλόγως τῆς προθεσμίας τῆς καταθέσεως.

Αἱ καταθέσεις ἔχουσαι ἀσφάλειαν τὴν δλοκληρωτικὴν ἐγγύησιν τοῦ Κράτους καὶ ἀπαλλασσόμεναι τελῶν χαρτοσήμου ἐνεργοῦνται εἰς:

ΤΟ ΚΕΝΤΡΙΚΟΝ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ: Ἐν Ἀθήναις, ὁδὸς Πανεπιστημίου 31.

ΤΑ ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ: Ἐν Θεσσαλονίκῃ, Ἰωαννίνοις, Λαρίσῃ, Μυτιλήνῃ, Χανίοις, Ἡρακλείῳ, Ρεθύμνῃ, Ἀγίῳ Νικολάῳ, Βάμῳ, Σέρραις, Δράμᾳ, Καβάλῃ, Ξάνθῃ, Καρδίτσῃ, Ἀγρινίῳ, Ξυλοκάστρῳ, Λαμίᾳ, Διδυμοτείχῳ, Τοιπόλει.

ΤΑΣ ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΕΙΑΣ: Εἰς δλας τὰς ἐπαρχιακὰς πόλεις ὅπου ὑπάρχουν Ὑποκαταστήματα τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης, τὰ δποῖα καὶ τὴν ἀντιπροσωπεύουν.

ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΙΔΡΥΘΕΙΣΑ ΤΩΙ 1841

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΜΕΤΟΧΙΚΟΝ ΚΑΙ ΑΠΟΘΕΜΑΤΙΚΟΝ	ΔΡΧ. 1.205.000.000
ΚΑΤΑΘΕΣΕΙΣ (τη 31 Δεκεμβρίου 1939)	> 10.800 000.000

ΔΙΟΙΚΗΤΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΣΠ. ΜΕΡΚΟΥΡΗΣ

ΚΥΡΙΩΤΕΡΑΙ ΕΡΓΑΣΙΑΙ ΤΗΣ ΤΡΑΠΕΖΗΣ

Προεξόφλησις συναλλαγματικῶν καὶ γραμματίων εἰς διαταγήν, τοκομεριδίων καὶ ἄλλων οἰσινδήποτε ἐμπορικῶν καὶ βιομηχανικῶν τίτλων.

·Αγορὰ καὶ πώλησις ἔξωτερικοῦ συναλλάγματος.

Δάνεια καὶ πιστώσεις δι' ἀνοικτοῦ λογαριασμοῦ ἐπὶ ἐνεχύρῳ δημοσίων χρεωγράφων, μετοχῶν καὶ ὅμολογιῶν ἐταιρειῶν, ἐμπορευμάτων καὶ ἐνεχυρογράφων.

Προκαταβολαὶ ἐπὶ φορτωτικῶν καὶ πιστώσεις πρὸς παραλαβὴν φορτωτικῶν ἐν τῇ ἡμεδαπῇ καὶ τῇ ἄλλοιδαπῇ.

Καταθέσεις ὅψεως, προθεσμίας καὶ διαρκεῖς εἰς δραχμάς.

Καταθέσεις Ταμιευτηρίου εἰς δραχμάς.

Τηλεγραφικαὶ καὶ ταχυδρομικαὶ ἐντολαὶ πληρωμῆς ἐπὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ καὶ τοῦ ἔξωτερικοῦ.

·Εκδοσις πιστωτικῶν ἐπιστολῶν.

·Εκδοσις ἐπιταγῶν ἐπὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ καὶ τοῦ ἔξωτερικοῦ.

Εἰσπραξίες συναλλαγματικῶν, γραμματίων εἰς διαταγήν, ἐπιταγῶν, φορτωτικῶν καὶ ἄλλων ἀξιῶν.

·Αγορὰ καὶ πώλησις μετοχῶν καὶ ὅμολογιῶν ἐν τῷ Χρηματιστηρίῳ Ἀθηνῶν διὰ λογαριασμὸν τρίτων.

Φύλαξις χρηματογράφων παντὸς εἴδους.

·Εκμίσθωσις χρηματοκιβωτίων πρὸς φύλαξιν τίτλων καὶ τιμαλφῶν ἀντικειμένων.

Παροχὴ ἐγγυήσεων ὑπὲρ τρίτων.

